ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 1

MERCREDI
1er JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.830 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.830

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽԻՍՏ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ Հ.Յ.Դ.-Ն ԵՒ ԵՐԿՐԷՆ Կ'ԱՐՏԱՔՍԷ ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆԸ

Հայաստանէն հասնող վերջին շրջանի լուրերը մտահոգիչ էին եւ — դժբախտաբար — ոչ միայն ռազմաճակատներու ճակատումներու կամ Արցախի ապրած ողբերգութեան պատճառաւ:

Բաւական ատեն է արդէն, որ քաղաքական մթնոլորտը ապականած է, Խորհրդարանը դարձած հաշուեյարդարներու թատերաբեմ եւ երբ, անցեալ շաբթու, կը պարզուէր որ հակա — Հ.Հ.Շ. եւ ուրեմն՝ հակա — իշխանութիւն ճակատը կ'ընդլայնի (կը զարմացնէր մանաւանդ Ռամկավար կուսակցութեան դիրքափոխումը, քանի իր ա՛լ թեկնածուն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն էր) կարելի էր այլեւս միայն մտավախութիւններ ունենալ Հայաստանի քաղաքական ապագային մասին:

Կը թուէր որ Ռ.Ա.Կ.-ի նոր դիրքորոշումը հետեւանք էր Հելսինքի ստորագրուած մէկ փաստաթուղթի (նաեւ Հայաստանի ներկայացուցիչին կողմէ) ուր Ղարաբաղը ներկայացուած էր որպէս Ազրպէյճանի պատկանող հողամաս: Ընդունելով հանդերձ, թէ այս կրնայ միայն պատրուակ մը ըլլալ, առանց լուրջ հիմնաւորումներու, արդիւնքն այն է, որ այսօր Հայաստանի Խորհրդարանը այլեւս ընդդիմադիր մեծամասնութեան մը վերածուած է, որուն դրդապատճառներն ալ զանազան են, բայց հոս, այսօր, տեղը չէ այդ մասին անդրադառնալու: Երբ անկախ Պետութիւն մը սքաժի մէջ է, երկրի մը ճգնաժամային եւ ծանրակշիռ շրջանին (երկրաշարժ, Ազրպէյճանի դաշնակցութիւն, Ղարաբաղ, շրջափակում, եւայլն, եւայլն) ամէն բան կրնայ պատահիլ եւ հաւանաբար պէտք չէ իսկ զարմանալ...:

Ուրեմն, երբ Երկուշաբթի, Յունիս 29-ի առաւօտեան նիստին, ինչ որ մկրտուած է՝ «Ազգ. Դաշինք» (որու անդամ կազմակերպութիւններուն ցանկն ալ տուինք այլի օր) յաջողած է մեծամասնութիւն ապահովել (120 ձայն է ներկայիս) իր առաջարկին համար, որ էր օրակարգի հրատապ հարց դարձնել Ղարաբաղի Հանրապետութեան ճանաչման հարցը Հայաստանի կողմէ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան (որ այս միջոցին յաճախ կ'արտայայտուի Խորհրդարանէն) յայտարարած է թէ նոյն իրիկունը, ժամը 20-ին, շատ կարեւոր ելոյթ մը պիտի ունենայ հեռատեսիլէն:

Արդարեւ, նոյն իրիկունը ժամը 20-էն 21.30, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան խօսած է հեռատեսիլէն եւ այդ ելոյթին երեք — քառորդը «նուիրած է» եթէ կարելի է ըսել, Դաշնակցութեան, որու դէմ ծանր ամբաստանութիւններ ըրած է, գլխաւոր թիրախ ունենալով Հ.Յ.Դ. փերագոյն մարմնի հերթապահը՝ Հրայր Մարուխեան: Ի՞նչ են Նախագահին մեղադրանքները:

Ըստ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, Հրայր Մարուխեան 1988-էն ի վեր կը գործակցի ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի հետ, սկիզբը ղարաբաղեան շարժումին դէմ, այժմ՝ օրուան իշխանութեանց: Հրայր Մարուխեան պառակտած է իր իսկ կուսակցութիւնը, որ ղեկավարած էր Հայաստանը 1918-20-ին, նախքան հակահամայնավար բուռն պայքար տանիլը Սփիւռքի մէջ: Ապա, վերջին տարիներուն ընդդիմացած է «Ղարաբաղ» Կոմիտէի, յետոյ՝ «Հայոց Համազգային Շարժում»ին: Հ.Յ.Դ.-ն, Հայաստանի մէջ, ընդդիմանալով Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի առաջադրած հաշտարար լուծումներուն, երկիրը պատերազմի կը մղէ:

Հայաստան որոշած է Ղարաբաղ-Ազրպէյճան բախումէն դուրս մնալ: Ազերի յարձակումներէն տեղահան եղած 20 հազարնոց բնակչութեան մէկ մասին ցոյցերը Երեւան (Շահումեանցիներու պարագան է) գործիք կը ծառայեն երկիրը ապակայունացնելու համար: Ընդդիմութիւնը (Ազգ. Դաշինք) կ'ուզէ Ղարաբաղի Հանրապետութեան ճանաչումը, ինչ որ Հայաստանի իշխանութիւնները չըրին, յարգելու համար միջազգային օրինականութիւնը: Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լուծումը այժմ անելի մէջ է, ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախապատրաստական ժողովներուն Ղարաբաղի իշխանութեանց չմասնակցելուն պատճառաւ: Եւ այս ամբողջ ամբաստանութիւնները պատճառ են Նախագահին համար որ Հրայր Մարուխեան արտաքսուի Հայաստանէն: 48 ժամուան պայմանաժամ մը կը տրուի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ստորագրած հրամանագրով:

Շատ կանխահաս է որեւէ խորհրդածութիւն, քանի դեռ մեր ձեռքն ալ չէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ելոյթին ամբողջական բնագիրը: Զուինք նաեւ Հրայր Մարուխեանի հակադդեցութիւնը, որ լոյս տեսած է Յունիս 30-ի, Հ.Յ.Դ. պաշտօնաթերթ՝ «Երկիր»ի մէջ եւ ուր ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի հետ իր գործակցութեան մասին ըսած կ'ըլլայ թէ յանուն Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի (Ընդհանուր Ժողովի որոշումով) հանդիպում ունեցած է Հայաստանի իշխանութեանց անունով ներկայացուած անձերու հետ, որոնց ո՞վ ըլլալը չէ գիտցած: Բայց, ինչպէս ըսինք կարելի չէ առ այժմ ծանրանալ պարզուած այս աւելի քան տխուր պատկերին վրայ: Կրնանք միայն խոր ցաւ զգալ, որ Հայաստան հո՛ս հասաւ, վասնզի, այս ընթացքով՝ վաղը լաւ չի լինի:

Յունիս 30-ին, Հ.Յ.Դ.-ի Ընդհանուր Ժողովը պէտք է բացուէր Երեւան:

«Իւմանիթէ» կը հաղորդէր (Յունիս 30) թէ աւելի քան 100 մեռեալ կայ երկու օրուան ընթացքին, հայ-ազերի բախումներու հետեւանքով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԱՍՏՈՒԱԾԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Մայիսի 29-ին, Երեւանի մէջ, տեղի ունեցեր է բացառիկ, "եզակի" աննախընթաց դէպք մը Հայ մշակոյթի եւ գրականութեան պատմութեան համար: Լուրը կուգայ Ամերիկայէն, մամուլին յղուած երկու էջնոց հաղորդագրութեամբ մը, որուն հեղինակն ու ենթական հայ բանաստեղծութեան երկնակամարին անմար փայլող աստղն է, այսինքն՝ Ալիսիա Կիրակոսեան:

Երեւակայեցէք «փակ դուռ արարողութիւն մը», որուն մասնակցին ... «հայրենասէր մտաւորականներ» Հայաստանի Գրականութեան եւ Արուեստի պետական թանգարանին մէջ, մայիսեան խռովայոյզ օրերուն: Եզակի հաղորդագրութիւնը կը գրէ. — «Բանաստեղծ Ալիսիա Կիրակոսեանի պղինձէ կիսանդրիին բացումն էր, որով միակ ապրող հայ բանաստեղծը դարձաւ որուն կիսանդրին ցուցադրուած է թանգարանին մէջ: Քանդակը նուիրուած էր հեղինակին կողմէ, մրցանակակիր արուեստագէտ Արմէն Վարդանեան» (նիշդ այսպէս):

Ինչպէ՞ս տեղի ունեցած է մուտքը «բանաստեղծուհիին» «հեռատեսիլի եւ այլ թղթակիցները ընդհատեցին անոր մուտքը հարցազրոյցներով, որոնք ցուցադրուեցան նոյն երեկոյեան, մասնաւոր բանաստեղծին նուիրուած հաղորդումով»: Խօսք առեր են Հայաստանի բոլոր ականաւոր եւ չականաւոր մտաւորականները, որոնք պատուեր են եւ յարգանք են մատուցաներ հանդէպ իրենց «գրչաքրոջ»: Գովեստի ի՜նչ խօսքեր, սիրոյ ի՜նչ արտայայտութիւններ, ծափահարութիւններ են եղեր, ողջունելու համար պղինձէ կիսանդրիին բացումը: Հանդիսութեան աւարտին «զգացական արտայայտութիւններէ» յետոյ Տիկին Կիրակոսեան կարդացեր է իր ամենավերջին հայերէն քերթուածը՝ «Մոխիրներից այն կողմ», «յափշտակելով ներկաներուն յուզումն ու հիացումը»: Ալիսիա հիւրը եղեր է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին:

Արտագրեցի եւ ամփոփեցի անծանօթ լրջութեամբ գրուած այս հաղորդագրութիւնը որ գլուխ գործոց մըն է իր տեսակին մէջ: Անոր կցուած է կիսանդրիին լուսանկարը: Տարիներէ ի վեր ինքզինք «բանաստեղծ» հռչակած այս Տիկինը մեր մամուլը կը ռմբակոծէ կոր իր խոստովանելի յափշտակութեանց նկարագրութեամբ, լուսանկարներով, ձայներիզներով ու ռումազդներով: Մերօրեայ *marketing*-ի ոճով եղած այս *briefing*-ները ինչպէս կ'ըսեն Ատլանտեանէն անդին, կը յիշեցնեն հեռատեսիլի ծանուցումները ուր լուացքի օճառներու, տարաշխարհիկ հիւթերու կամ դդումներու գովքը կը հիւսուի: Տիկնոջ ձեռնարկը կուգայ հին օրերէն, վաթսունական թուականներէն երբ Վ. Դաւթեանի ռճառորումին շնորհիւ անոր սպանագիր անարմատ եւ անէ ոտանաւորները վերածուեցան բանաստեղծական պատրանքներու, դարձան «արմատ եւ էութիւն»: Այդ օրերու գրական նոմենգլատուրան «Սփիւռքի բանաստեղծ» որակեց ու փառաբանեց «Հայաստանին նամակներ» յղող այս «էութիւնը»: Հիմա նոյն նոմենգլատուրան է որ աւուր պատշաճի գովեստով, առանց խղճնելու Հայաստանի «անհանգիստ վիճակէն», այս կնոջ պղինձէ կիսանդրին առաջնորդեր է թանգարան: Վերջապէ՛ս:

Թանգարանային մեռած յաւերժութեան մէջ կիսանդրիով մը ապրելու եւ հոն որպէս «միակ ապրող հայ բանաստեղծը» (բարեբախտաբար) անմահանալու այս փութաջանութիւնը զուարճալի է եւ կատարեալ նմոյշն է մեծամոլութեան մը, որ կրնայ շահագրգռել հոգեբոյժները:

Ի՞նչ պիտի մտածէր Շահումեանէն բռնագաղթած հայ կին մը ի տես կիսանդրիի այս շնորհումին, ան որ թերեւս կտոր մը հաց եւ ափ մը կտուր իսկ չունի: Ի՞նչ կապ, պիտի բռնի այս երկուքին միջեւ: Չեմ գիտեր. կարելի է դիմել «Կապի Կոմիտէին» կամ Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին: Թէ Երեւանի մէջ կան մարդիկ որոնք Տիկնոջ իբրեւ թէ ուղղակիօրէն հայերէնով գրած կտորները «սքանչելի» կը գտնեն (Ս. Կապուտիկեանի կը վերագրուի որակումը) եւ հաղորդ մեր օրերու «ապրումներուն», ասիկա իրենց գիտնալիքն է: Տիկնոջ սպանագիր, թարգմանածոյ եւ կամ հայագիր արտադրութիւնները կը գտնեմ հիմնովին սնամէջ. սէր, հայրենիք, մայր ու ընտանիք հոն կ'ենթարկուին «յափշտակիչ» շահարկումի: Ես նկատի չեմ առներ «բանաստեղծ» ինքնակոչին աղճատ հայերէնը, որուն նշգրիտ պատկերը կուտայ հաղորդագրութիւնը, իր նշանաւոր «փակ դուռ արարողութիւն մը»ով (ըսել կ'ուզուի «դռնփակ»): Որ Տիկինը անցեր է «Մոխիրներից այն կողմ» եւ տուեր է փաստը ուտանաւոր լարախաղացի, ասիկա զանցառելի մեղապարութիւն մըն է: Ինչ որ զանցառելի չէ ան ալ Պետական թանգարանի մը ընդառաջումն է նման փառամոլութեանց, թանգարան մը որուն նկուղներուն մէջ կը պահպանուին ու կը փտին (չեմ այպաներ, դրամի հարց է) հայ մշակոյթի մարդոց արխիւները: Արժէքներու ի՞նչ շրջումով եւ պաշտօնէական ո՞ր անպատասխանատուութեամբ ան յանձն կ'առնէ մեծահամբաւ անտաղանդութեան մը գրնգուն կիսանդրին զետեղել իր սուղ սրահներուն մէջ: Գոնէ կիսանդրին ըլլար բարձրակրունկ, մայր-Հայաստան ... արձան մը, ամբողջովին ոսկեձոյլ որ կարելի կ'ըլլար օր մը անուրդի հանել, մանաւանդ երբ «բանաստեղծը» արժանանայ նոպէլեա՛ն մրցանակի:

Հարցումիս պատասխանը ունիմ, շատոնց:

Երեւանի մէջ վարչակարգը կը փոխուի բարքերը կը մնան ... ուղղագրութեան պէս: Հոն, միշտ ալ գոյութիւն ունեցած է ախտաժէտ ցանկութիւն մը Սփիւռք կոչուածը վերածելու իր ամէնէն կատարեալ ծաղրանկարին: Տիկին Ալիսիայի արձանը իր բլթակն ի վար առկախ խաչաձեւ օղով ու բռնազբօսիկ ժպիտով լաւագոյն պատկերն է այս ցանկութեան:

Զնաշխարհիկ այս դէպքը դրական կողմ մը ունի սակայն. հոն կը կարդամ ակամայ խոստովանութիւն մը: Տիկինն ու Երեւանի գրական նոմենգլատուրան գիտակից են այլեւս որ բանաստեղծ կոչեցեալը ա՛լ ըսելիք չունի եւ արժանի է վերջնական հանգիստի մը բարիքին՝ թանգարանի մը խոնաւ ու ցուրտ «փակ դուռ»ի ետին:

Մենք որ հասարակ մահկանացու ենք եւ քարի մը ծանրութեան կը բաղձանք միայն յետ մահու, գիտենք որ իսկական բանաստեղծութիւնը, ան որ միշտ կենդանի կը մնայ, գերեզմանաքարի պէտք չունի. ան կ'անի դուրսը, փողոցն ու անապատը, մարդոց սրտին ու մտքին, բայց երբեք արձանի մը մեռած աչքերուն մէջ:

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

Ալժերիոյ նախագահը՝ Մոհամետ Պուտիաֆ սպաննուեցաւ Երկուշաբթի, Յունիս 29-ին Աննապա, արեւելեան Ալժերիա (նախապէս՝ Պոն): Նախ ձեռնառումբ մը պայթած է ձախ կողմը այն բեմին, Մը-

(Տար. ը Դ. էջ)

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳԻՐ ԳՐՔԻ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒՄԸ, ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ԱՆԿՈՒՄԸ

Պուլկարիոյ տարածքին վրայ Թրքական տիրապետութեան ժամանակ հայ փոքրաթիւ գաղութը տարբեր մեծ քաղաքներու մէջ ցրուած չատ համեստ մտաւոր – մշակութային կեանք մը կը ցուցաբերէ ազգային եկեղեցւոյ ու նոր սկիզբ առած տարրական դպրոցներու առկայութեամբ, ենթակայ՝ Թուրք լեզուի ազդեցութեան ու ճնշիչ մահմետական իշխանութեան: Այդ վիճակէն ան դուրս կը սկսի գալ միայն Պուլկարիոյ ազատագրութենէ վերջ, անցեալ դարու 80-ական թուականներէն սկսեալ, երբ երկրին մէջ – Հիւսիսային պուլկարական իշխանութեան եւ Հարաւային մասի Արեւելեան – Ռումէլիի որ սուլթանին ենթարկուած է –, կը ստեղծուին աւելի բարենպաստ պայմաններ քաղաքական ու մշակութային ասպարէզներու զարգացման: Առաջին ծիլերը կը ծաղին Փլովտիւ, Վառնա, յետագային նաեւ Ռուսէ, Շումէն ու Սոֆիա քաղաքներու հայկական համայնքներու ծոցին մէջ:

Ձեռքի տակ եղած փաստերու հիման վրայ առանց վարանումի կարելի է ըսել որ եթէ պուլկարահայ մամուլի սկզբնաւորութիւնը կը գտնենք Վառնա քաղաքին մէջ շնորհիւ ռումանահայ Անդրանիկ Յովհաննէսեանի (Եօանէսքու) լատինատառ չարաթաթերթ «Յոյս»ի հրատարակումով 1884 թ., ապա հայ տպագիր գրքի առաջին երկու նմոյշները պուլկարական հողի վրայ լոյս կը տեսնեն 1885 թուականին Փլովտիւ քաղաքին մէջ: Անոր համար արդէն նախադրեալներ կային՝ հայրենասէր հայ ուսուցչութեան ներկայութիւնը եւ անոր անխոնջ նուիրեալը՝ Տաճատ Լութֆեան, որ տակաւին 1883-ին «Գրասիրաց» ընկերութեան – եղբայրութեան հիմը դրած էր եւ չորս տարի չարունակ եղած անոր նախագահը: Ան սկիզբէն կը խորհի չաբաթաթերթի մը միջոցով աւելի լաւ ծառայել իր ազգին մտաւոր զարգացման, բայց տարբեր դժուարութիւններ արգելք կը հանդիսանան այդ մտայղացման: Կը յաջողի սակայն երկու գիրք հրատարակել՝ առաջինը հայատառ թուրքերէն՝ «Ռումելիի չարքի վէ էրմէնիլէր» որուն մէկ օրինակը տակաւին պահուած է եւ կ'ընդգրկէ 34 տպագիր էջ, իսկ միւս՝ «Փունջք ընտիր առակաց», որ իմ ձեռքս չէ հասած: Թերեւս օր մը պատահմամբ երեւան ելլէ: Առաջին գիրքին որպէս տպարան հեղինակը ցոյց կուտայ «Գրասիրաց եղբայրութիւն»ը բան մը որ ճիշդ չէ, այլ պէտք է ընդունիլ որպէս անոր տպագրութիւն – հրատարակութիւնը: Իրականութեան մէջ այդ գիրքը եւ չատ հաւանական է նաեւ երկրորդ գիրքը տպուած ըլլան տեղւոյն պուլկարական տպարանին մէջ, ուր Անտոն Գոչ – Պոյաճեան հայկական տառերու տէրը եղած է, գրաշար եւ միաժամանակ տպագրական ընկերակցութեան անդամ: Որոշ կարճ ժամանակահատուածի մը համար հայերէն տպագիր հրատարակութիւններ չկան. 1890-ական թուականներուն, այս անգամ Վառնայի մէջ, լոյս կը տեսնեն առաջին չորս հայերէն գիրքերը: Քանի մը տարուան դադարէ ետք կը սկսի գրեթէ անընդհատ հրատարակչական աշխատանք հայ գիրքի եւ 1897 – 1911 առաջնակարգ դիրք կը գրաւէ Վառնա քաղաքը: Այս երեւոյթը պատահական չէ, քանի որ Համիտեան հալածանքներէն ու կոտորածներէն այստեղ ապաստան գտած հայ մտաւորականութիւն մը հոծ հայ բազմութեան հետ նախապայմանները հանդիսացան այդ գործին: Յիշենք Ե. Սրմաքէշխանլեան, Ռ. Զարդարեան, տպագրիչ ու հրատարակիչ Օննիկ Բաբուկեան, որ կը հիմնէ իր «Արեւելք» («Օրիէնթալ») տպարանը եւայլն: Պէտք չէ մոռնալ որ միաժամանակ այս չրջանին պուլկարահայ պարբերական մամուլի մեծագոյն մասը այստեղ կը հրատարակուի: Ռուսէի մէջ տպագրական աշխատանք կը ծաւալի աւելի նեղ չրջագծի մը մէջ եւ ամենաբեղմնաւոր չրջանը կ'ըլլայ 1903-էն մինչեւ 1906 թուականը, իսկ Շումէնի մէջ միայն 1902-էն մինչեւ 1905 թուականը կը տպուին ընդամէնը հինգ գիրք եւ անկէ յետոյ լրիւ դադար կ'առնէ այստեղ հայերէն գիրքի լոյս ընծայումը: Աւելի ուշ կը տեսնենք հայ տպագիր գիրքի հրատարակումը Փլովտիւ քաղաքին մէջ 1905 – 1908 չրջանին, որմէ ետք կը յաջորդէ ընդհատում մը վերսկսելու աւելի համարձակ, 1919-էն մինչեւ 1944 թուականը: Սոֆիա համեմատաբար ուշ կը սկսի հայ տպագրութիւնը, թէ՛ պարբերական, թէ՛ գիրք: Այստեղ առաջին հայերէն գիրքերու հրատարակումը կ'ըլլայ 1904-ին, ընդհատումէ մը վերջ կը գտնենք հրատարակուած գիրքեր 1914 – 1915 չրջանին: Նոր սկզբնաւորութիւն մը կ'առնէ հրատարակչական գործը 1919-էն ետք անխափան մնալով մինչեւ 1943: Շատ բնական է, որ Սոֆիա որպէս Պուլկարիոյ մայրաքաղաք պիտի ներգրաւէր հայութեան լաւագոյն ուժերը եւ կեդրոն պիտի դառնար հայ հանրային – մշակութային կեանքին: Պէտք է ընդգծել, որ տարբեր հայկական քաղաքական հոսանքները իրենց պարբերական մամուլը ունենալէ զատ, օժտուած էին նաեւ իրենց տպարանով կամ տպագրութեամբ: Այս ուղղութեամբ ամենաբեղուն գործունէութիւնը ցոյց տուած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր պարբերականներով՝ «Արաքս», «Նոր Արաքս», «Ազատ Խօսք» ու «Մեղու» երգիծական չաբաթաթերթերով եւ «Մասիս» հրատարակչականով: Աւելի համեստ տեղ կը վիճակուի Հայ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կազմակերպութեան «Պալքանեան մամուլ» չաբաթաթերթով ու նոյնանուն տպագրութեամբ Սոֆիա, ինչպէս եւ Ռամկավար կուսակցութեան իր «Փարոս» չաբաթաթերթով ու տպարանով Փլովտիւ: Աննշան է դերը հայ համայնավար հատուածին, որ քաղաքական պայմաններու բերումով չէր կրնար մեծ գործ մը ծաւալել:

Պատրաստուած մատենագիտութեանս համաձայն՝ 1885 – 1944 թուականներու միջեւ, այսինքն 60 տարուան տեւողութեան ընթացքին Պուլկարիոյ մէջ տպուած են 348 անուն գիրքեր, ու աւելի փոքրածաւալ հրատարակութիւններ յիշեալ 5 հայաչատ քաղաքներու հայկական ու պուլկարական տպարաններու մէջ կամ միջին հաչուով մէկ տարուան մէջ 5-8 գիրք: Անոնցմէ Սոֆիա լոյս տեսած են՝ 142 հատ, Փլովտիւ՝ 9 հատ, Վառնա՝ 84 հատ, Ռուսէ՝ 26 հատ, ու Շումէն՝ 5 հատ: Հնարաւոր է երեւան գան եւ մեզի անծանօթ վերնագրեր, բայց նուազագոյն պէտք է համարել անոնց թիւը: Այս ընդհանուր տպագրական արտադրանքի մեծ մասը կը պատկանի գրական – գեղարուեստական գրականութեան՝ վէպ, նորավէպ, պատմուածք, բանաստեղծութիւն ինչպէս եւ թատերական գործեր, ինքնագիր ու թարգմանական: Օտար հեղինակներէն առաջին տեղը կը գրաւեն ֆրանսական գրականութեան հանրածանօթ գրողներ՝ Վ. Հիւկօ, Ժորժ Սանտ, Ժիւլ Վերն, Ալ. Տիւմա եւայլն, այլ օտար գրողներ ինչպէս Մ. Կորքի, Ֆրանց Վերֆել եւայլն. իսկ պուլկարական գրական դէմքերէն՝ Էլին – Փելին, Ալէքօ Քոնսթանթինով, Սթ. Լ. Քոսթով, Լիւպէն Քարավելով: Հայ գրականութենէն ներկայացուած են գործեր Յակոբ Պարոնեանէն, Երուանդ Օտեանէն, Րաֆֆիէն եւ ուրիչներէ, ինչպէս եւ պուլկարահայ առանձին գրողներու եւ մտաւորականներու արգասիքը: Այստեղ պէտք է ընդգծել, որ պուլկարահայ գաղութը միջավայր մը չեղաւ հայ գրականութեան անդաստանին նուիրելու եզակի ներկայացուցիչներ: Հակառակ անոր որ պակաս չէին անձեր որոնք արձակ ու չափածոյ ստեղծագործութիւններով հրապարակ ելան եւ որոնց անուն չահեցան ասպնջական այս հողին վրայ, իսկ յետոյ խորհրդային Հայաստանի մէջ, ինչպէս Հրանդ Հրահան՝ իսկական մականունով Նազարէթեան ու Օննիկ Զարմունի (Փանիկեան): Հրանդ Հրահան նախքան Հայրենիք ներգաղթը 1946-ին պուլկարահայ հասարակութեան ներկայացած է իր հետեւեալ գործերով՝ «Ոգճի խայթեր», «Համբուրէ զիս» (կատակերգութիւն), «Երբ սրտերը կը խօսին» (ընկերային տրամ), երկուքն ալ ներկայացուած Փլովտիւի թատերասէր խումբին կողմէ, «Հերոսի մը նամականին» եւայլն: Օննիկ Զարմունիի բանաստեղծական գիրքերէն յիշենք՝ «Ածու», «Առանձնութիւն», «Գորշ երկնքի տակ» եւայլն: Որպէս հրապարակախօս եւ արձակագիր պուլկարահայ միջավայրի մէջ ստեղծագործած է նաեւ Օննիկ Մխիթարեան, որ տուած է իր պատմուածքներու չարքը՝ «Վարդան Մամիկոնեան», «Նահանջ», «Կարմիր Յորձանք», «Առօրեայ» եւայլն ինչպէս եւ ուշագրաւ պատմա – յուշագրական երկը՝ «Վանի հերոսամարտը»: Դժբախտաբար ան ալ յետագային բոլշեւիկեան – ստալինեան բռնութեան զոհ եղաւ ուրիչ հայ մտաւորականներու ու հասարակական անձերու հետ միասին: Փլովտիւ ապրած ու գրականութեան նուիրած է իր գրիչը Գէորգ Գեղարքունի (Պալըղճեան), որ իր կենդանութեան օրօք հրապարակած է «Թոշնելէն վերջ», «Փողոցը» եւ այլ աւելի փոքր արձակ գործեր: Ազգային – ազատագրական թեմային նուիրուած վիպական երկեր ունի Վառնայի նախկին ուսուցիչ Արմէն Շիտանեան, «Պատերազմը», «Աւազակապետը», «Թխապարտը», «Թափառական Հայը» եւ յատկապէս այդ ընդգրկումին կը պատկանին անոր թատերական գործերը՝ «Արաբօ», «Վանի հայդուկները», «Անդրանիկ»: Այդ գործերը եւ ուրիշներ բոլորն ալ լոյս տեսած են 1897 – 1929 ժամանակամիջոցին: Մահացած՝ թշուառութեան մէջ, այսօր քիչեր կը յիշեն Արմէն Շիտանեանի անունը, իսկ անոր գրական վաստակը գրեթէ անծանօթ կը մնայ մեր նոր սերունդին:

Գրական – գեղարուեստական գրականութենէն զատ առանձին գիրքեր լոյս տեսած են մեզ մօտ, որոնք պատմական ու պատմական – կենսագրական բնոյթ ունին: Արժէ յիշել բազմավաստակ գրող, մանկավարժ ու հասարակական գործիչ Գէորգ Մեսրոպի գործերը՝ «Հայկարան», «Կրօնի Գիրք», Հայոց պատմութեան դասագիրքերու չարքը եւայլն, Տիգրան Մարտիրոսեանի աշխատանքները՝ «Խաչատուր Աբովեան», «Իսրայէլ Օրի», «Յովսէփ Էմին», «Հայրենագիտութիւն (դասագիրք)», «Յուչարձան Նոյեմբերեան Հայաստանին»:

Պուլկարահայ հանրութիւնը հեռու չէ եղած ընկերային կեանքէն եւ մասնակցած է քաղաքական տարբեր խմորումներուն: Առաջին հերթին ընկերային – ընկերվարական գրականութիւն կը հրատարակուի Ռուսէի մէջ 1900-ական թուականներուն. որպէս օրինակ ցոյց տանք Վիլհելմ Լիպքնեխթի «Ճանճերն ու սարդերը», Կարլ Քաուցքիի «Զուարճութեան տօներ ու տօներ կրուի» Սարգիս Քալաչեանի թարգմանութեամբ հրատարակուած՝ «Ազգերի մայրեան տօնը», «Կապիտալ եւ Աչխատանք» եւ այլ գործեր: Ազգային հարցերու կապակցութեամբ ու դաշնակցական ուղղութեամբ գործեր ալ տպագրուած են մասնաւորաբար 1930 – 1940-ական թուականներուն եւ կարելի չէ անտեսել այնպիսի վերնագրեր, ինչպէս՝ Հայկ Ասատուրի «Հայաստան՝ Արիական Նախադիրք Առաջաւոր Ասիայում», «Մտածումներ հայկական ճգնաժամի, Հայ Յեղափոխութեան եւ Մայիս 28ի մասին», Գ. Նժդեհի «Իմ պատասխանը», «Ամերիկահայութիւնը, Ցեղը ու իր տականքը»: Բոլորն ալ այսօր հազուագիւտ նմոյչներ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԷՋ ԵՆ ԲԻՒՐԱԿԱՆՆ ՈՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

Նախկին խորհրդային երկրին մէջ տիրող տագնապէն անմասն չեն աստղադիտարաններն ալ: Աստղագէտները դժուարին պայմաններու տակ կը ջանան իրենց գործը չարունակել, թէեւ մեծ է թիւը անոնց որոնք իրենց ակնարկը յառած են Արեւմուտք:

Երկրին մեծագոյն աստղադիտարանը կը գտնուի Զելենչուկայի մէջ. անոր տնօրէնը Վիկտոր Աֆանասիեւ կը բացատրէ թէ լաւագոյն մասնագէտները ունին դիտարկելու համար երկինքը. այսուհանդերձ, ան վստահութեամբ չի խօսիր ապագային մասին: Իր աչքին առջեւ ունի կովկասեան դիտարանները, Հայաստանի Բիւրականը որ այնքան մեծ համբաւ կը վայելէր: Աստղադիտակները չեն բանիր այլեւս ու գիտնականներ կը մնան իրենց տուները, քաղաքին մէջ: Ձմեռը աստղադիտարանի չէնքերը ջեռուցում չունէին, արժէքաւոր գործիքները կը փճանան ու անձնակազմը կ'երթայ ուրիչ տեղ գործ փնտռելու: Առանց ջեռուցումի ձմեռ մը եւս եթէ անցնի, Բիւրականը ու անոր կայութեան մէջ գտնուող այլ աստղադիտարաններ արդէն պատմական յուչարձաններու վերածուած պիտի ըլլան:

Աֆանասիեւ գոհ է որ իր գլխաւորած հաստատութիւնը կը տոկայ տակաւին: Ճիշդ է որ յատկացումները գոհացուցիչ չեն ու նոյնիսկ արտասահմանէն նիւթական նեցուկ կը փնտռեն:

Պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն, որպէսզի նախկին խորհրդային աստղադիտարանները կարենան չարունակել իրենց գոյութիւնը, կը նախատեսուի աստղաբաչխական միջազգային հիմնարկ մը ստեղծել: Անիկա պիտի ծառայէ նոյն երդիքին տակ խմբելու քայքայուած երկրին աստղաբաչխական բոլոր հաստատութիւնները ու պատրաստել հետազօտական հաւաքական ծրագիրներ, միասնաբար գտնել ջանալով անոնց համար անհրաժեշտ նիւթական միջոցները:

Այս մարզին արեւմտեան երկիրներու մասնագէտները գիտակից թէ ինչ ճգնաժամ կ'ապրին իրենց պաշտօնակիցները, կը ջանան կարելի օժանդակութիւն մը բերել: Ամերիկայի աստղագէտներ, իրենց անձնական միջոցներով նախկին խորհրդային իրենց գործակիցներուն օգնելու համար ստեղծած են արդէն հիմնադրամ մը:

ԿԻՊՐՈՍ

Հ. Բ. Ը. Մ.Ի ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Իւրաքանչիւր տարեչրջան նոր էջ մը կը բանայ Մելգոնեանի պատմութեան մէջ: Այս տարի եւս արձանագրուեցաւ 66-րդ ոսկեայ էջը, որուն վերջին թուականն է 1992, Յունիս 6-ը՝ թուական մը, որուն համար մեծ երազներ հիւսուեցան, նոր խոստումներ տրուեցան տարեսկիզբին: Թուական մը, որուն կը սպասէին մեծ ու փոքր, դասընկեր եւ դասընկերուհի, քոյր ու եղբայր: Վերջ ի վերջոյ ուրախութեան եւ յուզումի օր մը բոլորին համար: Հաստատութեան ամավերջի հանդէսին օրը:

Մանաւանդ վերջին օրերուն դպրոցի մթնոլորտը բոլորովին տարբեր էր. խոնարհ դասարանի աչակերտները կ'ուրախանային, որ տարեչրջան մը բոլորած են եւ յաջորդ տարի պիտի մագլցին դասարան մը վեր, սակայն երէց դասարաններու ներկայացուցիչները ներքուստ կը ցաւէին, քանի որ պիտի բաժնուէին իրենց ընկերներէն եւ ինչո՞ւ չէ, օր մըն ալ հերթը իրենց պիտի հասնէր ճաչակելու կեանքի դառնութիւններէն մին՝ բաժանումը: Իսկ երիցագոյն դասարանի չրջանաւարտները խանդավառ կ'երեւէին, քանի որ երկար տարիներ՝ աքնաջան աշխատանք տանելէ ետք կ'արժանանային յաջողութեան դափնեպսակին, սակայն ակամայ իրենց հոգիներուն մէջ նոր ցաւ մը բոյն կը դնէր՝ բաժանման ցաւը, զոր կարելի է կոչել մելգոնեանցիի մը անխուսափելի ցաւը:

Որոշեալ երեկոն հասած էր արդէն. երբեմնի հաճելի կեանքը կը հասնէր իր աւարտին: Պատանեկութիւնը նոյնպէս վերջ կը գտնէր. քսան հաստատակամ պարման – պարմանուհիներ այժմ ինքնավստահ քայլեր կ'ուղղէին դէպի երիտասարդութիւն:

Աւանդութեան համաձայն, հանդիսութեան բացումը կատարուեցաւ պաշտամունքով, անմահ բարերարներ՝ Կարապետ եւ Գրիգոր Մելգոնեանի դամբանին առջեւ, երեկոյեան ժամը 7.30-ին: Հաստատութեան երգչախումբը երգեց «Սուրբ Սուրբ»ը, որմէ ետք աւարտական դասարանի սան եւ սանուհի մը մէկական –

ծաղկեպսակ զետեղեցին դամբանին առջեւ որպէս երախտագիտական զգացում: Ապա երգչախումբը շարունակեց Հոգեհանգստեան արարողութիւնը «Հայր Մեր»ի երգեցողութեամբ: Շրջանաւարտ մը եւ սանուհի մը անցեալ տարեվերջին ողբերգական ձեռքերով առաջած չարհեր այս տարի վճռականութեամբ փոխանցեցին Ջ. դասարանի երկու աշակերտներու, որոնց հայեացքները կը վկայէին բառերով չարտայայտուող խոստում մը, թէ իրենք ալ իրենց կարգին պիտի հանգիստ հաւատարիմ օղակ մը, իրար կամրջելով երէկն ու վաղը: Յարդ երեք արժանի սերունդներ հաւատքով եւ հաւատարմութեամբ փոխանցած են իրարու գիտութեան անշէջ հուրը, որը եւ վառ պիտի մնայ դարեր շարունակ որպէս հայ մաքի եւ հայ հոգիի յաւերժական սնունդ: Իւրաքանչիւր մեկնողներու ուխտագին այս տարի եւս պայծառացաւ: Հայու շուրթերէն արտասանուող աղօթքը հանգիստ պարգեւեց մեր ազգի անմահ բարերարներու հոգիներուն: Պաշտամունքի արարողութիւնը եզրափակուեցաւ Տէր Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեանի Պահպանիչով:

Ներկաներուն հոծ բազմութիւնը շարունակեց տեղ գրաւել հաստատութեան շրջափակը նորակառոյց շէնքերուն միջեւ, ներկայ գտնուելու համար հանդիսութեան: Ներկայ էին Կիպրոսի Թեմի առաջնորդը, Նիկոսիոյ եւ Լառնակայի հոգեւոր հովիւները, Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխ-նախագահ՝ Պր. Հայկաշէն Ուզունեան, կիպրահայ համայնքի պետական ներկայացուցիչ եւ պատուարժան հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Արամ Գալայճեան, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան պատուարժան հոգաբարձութիւնը, որուն բարձր հովանաւորութեամբ տեղի կ'ունենար հանդիսութիւնը, հաստատութեան ուսուցչական կազմը, ծնողներ, հիւրեր եւ աշակերտներ:

Ճիշդ ժամը 8, երբ երգչախումբը երգեց Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Մ. Կ. Հաստատութեան քայլերգները, որմէ անմիջապէս ետք կարդացուեցաւ տարեկան տեղեկագիրը հաստատութեան տնօրէն՝ տոքթոր Վահէ Կապուչեանին կողմէ, որ ամփոփ կերպով տեղեկացուց ներկաներու աշակերտական կազմի մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւններուն եւ նոր աշխատանքի կոչուած ուսուցիչներու գործունէութեան եւ նուաճումներուն մասին: Ապա տնօրէնը, յաւելեալ տեղեկութիւններ տուաւ արտաքին քննութիւններու արդիւնքներուն մասին, ուսումնական որակի ֆիզիքական նախադրեալներու նպաստման, դաստիարակչական աշխատանքներու, արտադասարանային եւ տնօրէնութեան գործունէութեան մասին, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր միութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք ջանք չխնայեցին այս տարի եւս օգտակար դառնալու հաստատութեան, օժանդակելու անոր, նոյն ատեն բարելաւելով կրթական հաստատութեան կարիքները:

Անմիջապէս ետք բեմ հրաւիրուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան փոխ-նախագահը, կատարելու համար վկայականներու բաշխումը: Իւրաքանչիւր շրջանաւարտ սան եւ սանուհի արտասովոր աչքերով եւ յուզուած սրտով երկարեց իր ձեռքը խոստանալու կեանքի յաջողութեան բանալիներէն մին, որը անկասկած ապագայ յաջողութեանց նոր դռներ պիտի բանայ: Բաշխուեցան նաեւ զանազան մրցանակներ: Շրջանաւարտ դասարանի գիտական բաժնէն ուսումնական արդիւնքներով առաջին հանդիսացաւ Արլէթ Հարունեան (Յունաստան) եւ երկրորդ՝ Սոնա Գաղանճեան (Կիպրոս), որ ստացաւ նաեւ հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան մրցանակները: Առեւտրական բաժնէն առաջին հանդիսացաւ Անի-Սեւան Պալեան (Միացեալ-Նահանգներ) եւ երկրորդ՝ Պետիկ Կոստանեան (Կիպրոս): Տիպար ուսանողի Արամ Գալայճեան փառանը ստացաւ Ներսէս Ներսէսեան (Յունաստան):

Շրջանաւարտ դասարանի կողմէ խօսք առաւ սան՝ Հայկ Գարամանեան կարդալով ուղերձը. ան յիշեց դասընկերներուն եւ իր մուտքը Հաստատութենէն ներս, այն դժուար, տխուր եւ ուրախ օրերը որ ապրած եւ կիսած են քոյրերու, եղբայրներու եւ ուսուցիչներու հետ միասին. ապա շնորհակալութիւն յայտնեց ծնողներուն, որոնք առիթը ընծայեցին իրենց վայելելու այս հայկական օճախին պարգեւած բարիքները, ծնողներ որոնք սերմանեցին հայկական դաստիարակութիւն, որը անմիջապէս դրոշմուեցաւ իրենց հոգիներուն մէջ շնորհիւ այս հաստատութեան: Շնորհակալական խօսքեր յղեց նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի մէջ, Հայաստանի եւ Լիւքսանպուրկի ներկայացուցիչներու միջեւ վաւերաթուղթերու փոխանակութեամբ, երկու երկիրներու միջեւ հաստատուած են դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

**

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայ մտաւորական կին» Բարեսիրական Ընկերութեան Ս. տարեդարձին առթիւ Արամ Խաչատրեան տուն-թանգարանին մէջ կազմակերպուած է հաւաքոյթ մը, որուն մասնակցած են ծանօթ արուեստագէտներ, հանրային ներկայացուցիչներ եւ Սփիւռքէն հիւրեր: Տարուան ընթացքին Ընկերութեան ունեցած գործունէութեան եւ անոր նպատակներուն մասին խօսած է նախագահուհի՝ Ալիս Ազատեան: Հաւաքոյթը շարունակուած է համերգով մը, որուն մասնակցած են ծանօթ արուեստագէտներ: Ապա ելոյթ ունեցած է Արցախի Հայրենակցական Միութեան նախագահ՝ Եուրի Յովհաննիսեան, որ տեղեկութիւններ տուած է Արցախի առօրեայ կեանքին եւ գոյամարտին մասին: Վերջաւորութեան հանգանակութիւն կատարուած է Արցախի համար:

**

ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԾԻԾԱՂԸ ԱՆՄԱՀ Է

Ընկօ Ապոր մանկական գրադարանին մէջ, գործունեայ ընթերցողներու մասնակցութեամբ ներկայացուած է Յ. Պարոնեանի «Պտոյտ մը Պոլսոյ Թաղերուն մէջ» մանրապատումները, բեմադրութեամբ ու ղեկավարութեամբ՝ Մանուկ Ստեփանեանի:

**

ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Ռոստովի մէջ տարի մը առաջ «Նոր Նախիջեւան» մշակութային ընկերութեան նախաձեռնութեամբ բացուած կիրակնօրեայ դպրոցը իր առաջին շրջանաւարտները տուած է: Ներկայիս Ռոստով կը գործեն մի քանի կիրակնօրեայ հայկական դպրոցներ:

**

ՀԱՄԵՐԳ ԴԱՍԸՆԿԵՐՈՒՀԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի Ֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ Կոմիտաս երաժշտանոցի փրոֆէսէօր Եուրի Հայրապետեանի սաները համերգ մը տուած են նուիրուած՝ իրենց վաղամեռիկ ընկերուհի՝ Լուսիկ Սարեանի յիշատակին: Խառնմնալից երիտասարդ դաշնակահարուհին զոհ գացած է կառքի արկածի:

**

ՈՒՐԱԼՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՆ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

Եկատերինբուրգի մէջ, «Իմպրեսարիօ» գործակալութեան նախաձեռնութեամբ Յունիս 2-ին բացուած է Սերկէյ Պարաճանովի նուիրուած փառատօնը, որու ընթացքին ցոյց կը տրուին իր ժապաւէնները, կը ներկայացուին համբաւաւոր արուեստագէտէն քոլաժներ, նկարներ, զգեստներու էսքիզներ: Փառատօնի ընթացքին ելոյթներ կ'ունենայ նաեւ Հայաստանէն Նորա Նովիկ-Րաֆֆի Խաչատրեան դաշնակահար զոյգը:

պատուոյ նախագահ Պր. Ալեք Մանուկեանին. նաեւ նախագահուհի՝ Լուիզ-Սիմոն Մանուկեանին, որոնք ամէն գնով օգնեցին բարձր պահելու համար հաստատութեան վարկը: Ան խօսք ուղղեց նաեւ փոքր քոյրերուն եւ եղբայրներուն ըսելով, որ յարգը գիտնան անցնող տարիներուն եւ կարելի եղածին չափ օգտուին սփիւռքահայ մտաւոր լոյսէն, օգտակար դառնալու համար Հայաստանին եւ համայն հայութեան: Ան եղակի նկատեց իր դասարանը, քանի որ անոնք չորս տարիներու ընթացքին ականատես եղան դարաբաղեան շարժումին, ահաւոր երկրաշարժին եւ Հայաստանի անկախութեան եւ եզրափակելով իր խօսքը, յանուն բոլորի, ան խոստացաւ հետապնդել Հայու մեծ երազը:

Նոյնքան յուզուած վիճակի մէջ կը գտնուէր նաեւ Կիւլա Կարապետեանը, Ջ. դասարանի սանուհին, որ ողջերթ կարդաց շրջանաւարտներուն ըսելով, որ մեկնողներուն քաղցր յիշատակները անջնջելի պիտի մնան բոլորի սրտերուն մէջ, համոզուած որ իրենք Ֆիզիքապէս հեռացած պիտի ըլլան Հաստատութենէն: Ան խոստացաւ հետեւիլ շրջանաւարտներու օրինակին, ծառայել մեր Հայրենիքին եւ ժողովուրդին:

Հուսկ բանը՝ յաւերժ հնչող աղօթքը կարդացուեցաւ տոքթոր Ագապի էքմէքճեանի կողմէ: Բոլորը լարուած կը լսէին այն մոգական խօսքերը, որոնք կ'արտասանուէին ամպիոնէն: Ան նախ գովքը հիւսեց այն հայ ծնողքին որ՝ խորունկ պատասխանատուութեան ոգիով վճռած է «իր զաւկին տալու հայեցի դաստիարակութիւն հայկական աւանդութիւններով հարուստ հարազատ այս մթնոլորտին մէջ եւ անոր ապահովելու հա՛յ աղօթքներուն եւ հա՛յ ազգի ընկերութիւնն ու բարեկամութիւնը...»:

Ապա իր հայեացքը ուղղելով շրջանաւարտներուն, ըսաւ.- «Դուք շրջանաւարտ կ'ըլլաք մեր ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ պահուն: Եթէ մէկ կողմէն մեր Հայրենիքը թեւակոխած է անկախութեան երազուած այլ պատասխանատու ուղին եւ Արցախը իր արեան գինով կը գրէ մեր պատմութեան ամէնէն հերոսական էջերէն ոմանք, միւս կողմէն մեր առջեւ ցցուած են ահաւոր դժուարութիւններ-Սփիւռքի մէջ՝ անտարբերութեան եւ օտարացումի սպառնալիք, Հայրենիքի պարագային՝ երկրաշարժի աղէտին դեռ չգոցուած վէրքերը, տնտեսական շրջափակում եւ համաթրքական վտանգ ու հակահայկական ուժեղ քարոզչութիւն...»:

Ի տես այս մարտահրաւէրներուն, ան կոչ ըրաւ զոհողութեան, ապրելու վճռակամութեան եւ չմխրճուելու «բիւզանդական վէճեր»ու մէջ, մանրուքներու մէջ, բամբասանքներով՝ պատասխանատուութիւններէ խուսափելու չարիքին մէջ, ու աւարտելով իր խօսքը լուսաւոր ճամբայ բարեմաղթեց շրջանաւարտներուն:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ երգչախումբի կողմէ երգուած երեք երգերով «Արփա-Սեւան», «Կռունկներ» եւ «Երեւան-Էրեբունի»: Հայու մաղթանքը երգելէ ետք, շրջանաւարտները ծափահարութեան տարափի տակ դանդաղ քայլերով հեռացան հանդիսավայրէն, շարունակելով բակի մուտքին, ընդունելու համար բոլորի շնորհաւորութիւնները: Ժողովուրդէն առաջ խուժեց աշակերտներու խումբ մը, մեկնող դասարանին յայտնելու համար իր սէրն ու յարգանքը: Սրբատաշ տեսարանի մը հանդիսատեսներն էին բոլոր ներկաները, որոնք լաւ ըմբռնեցին այդ տեսարանին իմաստը:

Բոլոր աշակերտները կ'արտասուէին. անոնք կարծէք վերջին անգամ կը նայէին իրենց սիրեցեալ քոյրերուն եւ եղբայրներուն, որոնք այլեւս կը հեռանային այս ընտանիքէն, որուն հաւատարիմ անդամները դարձան եօթը տարիներ շարունակ:

Կեանք զինուորագրուող երիտասարդները պատուոյ հիւրն էին Հ. Բ. Ը. Միութեան Նիկոսիոյ մասնաճիւղին կազմակերպած ճաշին, որ տեղի ունեցաւ հանդիսութենէն անմիջապէս ետք ակումբի շրջարակին մէջ:

ՄԱԿԻ ԷՍՔԻՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏՕՆԱՆԱՎԱՃԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- («Յառաջ»).-

Այլեւս գեղեցիկ սովորութիւններու կարգին է անցած Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան տօնավաճառը ամառուան եղանակի մուտքին: Այս տարի տեղի ունեցաւ Յունիս 13 եւ 14-ին:

Շաբաթ, Յունիս 13-ին, յետ-միջօրէի բացումը կատարուեցաւ «քոքթէյլ»ով մը: Ատրինէ Գաբրիէլեան՝ Տիկնանց Միութեան նախագահուհին իր խօսքին մէջ շեշտը դրաւ ձեռնարկի նպատակին վրայ որ նիւթականէն անդին հայկական միջավայր եւ զանազան միութիւններու միջեւ համատեղ գործակցութիւն մը ստեղծելու առիթ մըն է: Հայաստանի նոր իրավիճակը մեզ նոր հրամայականներու առջեւ կը դնէ, ըսաւ Ատրինէ Գաբրիէլեան, եւ ապա շնորհակալութիւններով աւարտեց իր ճառը: Տարօն Ծ. Վարդապետ Ճէրէճեան՝ փոխանորդը Հարաւային-Ֆրանսայի համար Հայրապետական պատուիրակին արտասանեց գնահատանքի եւ քաջալերանքի խօսքեր, դրուատելով տիկիններուն ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը, կատարած ծառայութիւնները, ընծայումը ի խնդիր հայ եկեղեցւոյ պայծառութեան: Տիկին Պաժան, նախկին նախագահուհի որ տարիներու վաստակ ունի եկեղեցւոյ շրջապատէն ներս, այժմ հաստատուած Փարիզ, սրտագին արտայայտութիւններով ողջունեց իր բարեկամուհիները եւ մաղթեց անոնց յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն: Այս պաշտօնական մասէն յետոյ, ներկաները հիւրասիրուեցան, անցան ու դիտեցին ցուցադրուած վաճառելի առարկաները:

Երեկոյեան, տեղի ունեցաւ հայկական տարազներու տողանցք մը: Նորութիւն մը որպէս գեղարուեստական արտայայտութիւն եւ որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Հայ Արենոյշներու Միութիւնը, Հայ Մշակոյթի Տունը, Էքս-Ան-Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութիւնը եւ ԺԱՖ-ը: Դժուար եղաւ դատակազմին աշխատանքը: Ներկայացուած տարազները ունէին իրենց իւրայատուկ գեղեցկութիւնը, հարազատութիւնն ու ինքնատիպութիւնը: Սակայն, ընտրութիւն մը անհրաժեշտ էր: Ա. մրցանակը, բաժակ մը, շնորհուեցաւ Հայ Արենոյշներու Միութեան ներկայացուցած տարազին, եւ Բ. ու Գ. մրցանակները, դարձեալ բաժակ, Էքս-Ան-Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութեան: Միւս մասնակցողները ձեռնունայն չմեկնեցան, ստացան մխիթարական նուէրներ: Կազմակերպիչ յանձնախումբը հիւրասիրեց բոլորը: Այս ձեռնարկը ստեղծեց հետաքրքրութիւն եւ խանդավառութիւն, ու շարունակուեցաւ գեղարուեստական յայտագրով մը: Նաեւ վիճակահանութիւնը ըրաւ բախտաւորներ:

Կիրակի, Յունիս 14-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, յետ պատարագի զոր մատոյց Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, կատարուեցաւ յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն Տիկնանց Միութեան անդարձ մեկնող անդամուհիներուն յիշատակին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, Ս. Ջրբաշեան սրահը, տեղի ունեցաւ հոգեճաշ, որուն ընթացքին Անահիտ Սարաճեան կուռ ճառով մը բնորոշեց հայ կնոջ պատմական առաքելութիւնը ազգային կեանքէն ներս եւ շեշտեց այսօրուան պարտականութիւնները ի խնդիր ազգապահպանման եւ Հայրենիքի վերելքին: Անահիտ Սարաճեանի խօսքերը ապաւորեցին ներկաները:

Յաջող ձեռնարկ մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

PUBLICATIONS REÇUES

INTIMATE TALK

ARA BALIOZIAN

Preface Lawrence Terzian

Canada 1992.

(Շար. Ա. էջէն)

չակոյթի տան ներսը, ուրկէ կը խօսէր եւ Պուտիաֆ ընդհատած է իր ելոյթը: Քանի մը վայրկեան ետք, ձեռնառումբ մը նետուած է իր աթոռին տակ եւ ստեղծուած շփոթութեան մէջ է, որ մարդասպանը խուժած է նախագահին վրայ եւ կրակ բացած կռնակին ու գլխուն, որ քիչ ետք մեռած է: Մարդասպանը, որ ձերբակալուած է (սկիզբը լուեցաւ թէ ինք ալ սպաննուած է) կը կրէր հակա-խռովութեան ջոկատներու համազգեստը: Այս սպանութիւնը կը պատահի 48 ժամ ետք ՖԻՍ-ի (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) 7 ղեկավարներու դատավարութեան յետաձգումէն: Առաջին նիստին, Յունիս 27, ամբաստանեալները եւ փաստաբանները քաշուած են: Դատավարութիւնը պէտք է վերսկսէր Յուլիս 12-ին: Յիշենք որ 1991 Դեկ. 26-ին էր որ ՖԻՍ-ը կը շահէր երեսփոխանական ընտրութիւնները: Քիչ ետք, Յունուար 14-ին կը ստեղծուէր Պետութեան բարձրագոյն Կոմիտէն 5 անդամներէ բաղկացած, գլուխն ունենալով Պուտիաֆը որ 26 տարի է աքսորական կեանք մը կը վարէր Մարոք: Կը ջնջուէին երեսփոխանական ընտրութիւնները եւ կը հետապնդուէին ու կը ձերբակալուէին ծայրայեղ մահմետական ղեկավարները: Բախումներ ալ տեղի կ'ունենային եւ անկասկած միայն ժողովրդավարութիւնը չէ որ վտանգըւած էր Ալժերիոյ մէջ, որ այսօր շատ ծանր կացութեան մէջ է: Այս սպանութիւնը կը յիշեցնէ յար եւ նման ուրիշ մը՝ Սատաթի մահափորձը: Պուտիաֆ խորհրդանիշ մ'իսկ էր Ալժերիոյ ազգայնականութեան, ղեկավարներէն մէկը 1954 Նոյեմբեր 1-ի ապստամբութեան: Ալժերիոյ Հանրապետութիւնը սկիզբէն չգտաւ իր կայունութիւնը եւ մեծ յոյսեր կային այս պատմական դէմքին հանդէպ: Կը թուի թէ ՖԻՍ-ի գործն է, թէեւ ընդհ. ձեւով, բոլորն ալ կը հաստատեն թէ 5 ամիս է Բարձրագոյն այս Կոմիտէն յուսախաբ ըրած էր իր շրջապատը, յուսալքած կողմնակիցները, ոչ մէկ դրական արդիւնքի հասած ըլլալով:

Ոմանց համար արդէն, բազմաթիւ Ալժերացիներու, մինչեւ իսկ Մարսէյլի մզկիթին տեսուչին՝ «արժանի էր պատահածին, Աստուծոյ արդարութեան յաղթանակին փաստն է»:

Այսօր, Ալժերիա շատ վտանգաւոր անկիւնադարձի մը առջեւ կը գտնուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ օդակայանը յանձնուեցաւ ՄԱԿ-ի ուժերուն եւ սնունդ, դեղօրայք տանող առաջին օդանաւերը հասան արդէն: ՄԱԿ-ը 850 զինուոր եւս պիտի ղրկէ, օդակայանին ապահովութեան համար: Պարզ է որ Միթերանի այցելութիւնը իր դերը խաղաց: Սերժ Ժիւլի («Լիպերասիոն») Յունիս 30-ի իր խմբագրականին մէջ կ'անդրադառնայ այս մասին, յիշելով անշուշտ թէ Միթերան վտանգը աչք առած էր, իրբեւ յետին միջոց ունենալով ընտրական դրդապատճառներ: Կը գրէ. — «Որոշ ձեւով, շէքսփիրեան այս դերակատարը, որ պիտի ուզէր գալու պատմութիւնը առնել որպէս մշտական բեմ, երբեք ամբողջովին մոռցած չէ, նոյնիսկ Սարայեւօ, Ֆրանսական վաւերացումին (իմա՝ Մաաստրիխթ) ընտրական բեռը»:

Ֆ. ԼԷՈԹԱՐ հրաժարեցաւ իր բոլոր այն պաշտօններէն որոնք ընտրութեան հետեւանք են: Այսպէս, յայտարարեց թէ կը հրաժարի Հանրապետական կուսակցութեան պատուոյ նախագահութենէն, Ֆրեժիւսի քաղաքապետի պաշտօնէն, Վառի երեսփոխանի հանգամանքէն: Մինչ, բոլորին ծանօթ է որ մէկ աչքը Մաթինեօն, միւսն ալ՝ Էլիզէ էր, Լէոթար մեղադրանքի տակ կ'առնուէր Ֆրէժիւս — Նաւահանգիստին հարցին մէջ: Գլխաւոր մեղադրանքն այն է, որ գնած է հողակտոր մը 1.200.000 երբ նախորդ սեփականատէրը զայն վճարած էր 7 միլիոն ֆրանք քանի մը տարի առաջ եւ այս շնորհիւ ազդեցութեան օգտագործման, կաշառակերութեան եւայլն, եւայլն: Լէոթար, հրաժարելով այս բոլոր պաշտօններէն աւելի ազատ է ինքզինքը պաշտպանելու համար: Նոյնը ըրած էր Թափի:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ

15, Ռիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, Կիրակի, Յուլիս 5, յաւարտ պատարագի, ժամը 12.30-ին, հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ.-Ի

Տիկին Մարիա Սողոմոնեանցի եւ Օր. Սիլվա Էլմաճեանի աշակերտ — աշակերտուհիները պիտի ներկայացնեն իրենց մէկ տարուան աշխատանքներէն ճաշակ մը՝ երգերով, արտասանութիւններով, պարերով եւ մանկական տրամախօսութիւններով:

Մուտքը ազատ է: Կը հրաւիրուի հանրութիւնը ներկայ գտնուելու, վայելելու եւ քաջալերելու մեր նոր սերունդին ներկայացուցիչները:

Այս առթիւ, հասարակութեան ուշադրութեան կը յանձնուի, թէ 1992 — 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3 — 12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 — 59 — 67 — 03
(Տիկին Սողոմոնեանց)
45 — 25 — 87 — 67
(Օրիորդ Էլմաճեան)
43 — 02 — 29 — 65

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղի դպրոցին եւ Հայ Մշակոյթի Տան երաժշտական բաժնի աշակերտներու դպրոցի ամավերջի հանդէսը Շաբաթ, Յուլիս 4, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ:

Եկէք միասնաբար վայելելու եւ քաջալերելու ձեր մանուկներուն աշխատանքն ու արուեստը:

Դադարի ընթացքին խաչուհիները կը հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներ: Եւ շնորհիւ Թօմպոլային կրնաք արժանանալ գեղեցիկ նուէրներու:

ՀԱՑԿ. ՃԱՇԻ ԴԱՍԵՐ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը հաճոյքով կը հրաւիրէ ձեզ հայկական ճաշի դասերուն, որոնք տեղի կ'ունենան ամէն ամսուան առաջին Ուրբաթ օրերը, ժամը 8.30 անց, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ՝

126, avenue Roger Salengro, Villeurbanne

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 4, տօն է գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

— E X P O S I T I O N —

COULEURS D'ARMENIE

LES ARTISTES PEINTRES DE L'ECOLE DES BEAUX-ARTS D'EREVAN

du 1er au 5 Juillet de 14h à 20h
Salle communautaire arménienne
7, rue Bernard Palissy — Tél: 77 33 97 11
St. - Etienne
entrée libre

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Խօժէնի Յովսէփեանի, Սօնիա Յովսէփեանի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ — հօր եւ ազգականին՝ Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն — Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. — Եղիսեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պր. Խօտէմիչեան, Պր. Խօտէմիչեան, Տէր եւ Տիկին Եազըր 200-ական ֆրանք, Պր. Եազըր, Պր. Եազըր 100-ական Ֆր.: Արեւիկեանի մահուան առթիւ Փիլիկեան ընտանիք 100 Ֆր., Մարիամ Սահակեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Մեժան 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մերտինեան, Այրի Տիկին Եւա Զուքուրեան 50-ական Ֆր., Պր. Զօրեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Հիլտա Լուսաբարեան 300 Ֆր.:

OFFRE D'EMPLOI

Recherchons cuisinier (cuisine arménienne et orientale), place à l'année :
Téléphoner ou se présenter :
Restaurant KAPADOCE
16, rue de la Paix, 06000 NICE
Tél. : (16) 93 82 22 23

le CRDA
ORGANISE

Le lancement du Club
«*Le Paris des Arméniens*»
le Jeudi 2 Juillet à 20 heures

grand dîner

à la Mairie du IXe arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
avec la participation d'artistes de la scène parisienne et le soutien de Michel Legrand, Charles Aznavour, Claude Piéplu, Dan du groupe Bratsch, etc.
Tombola d'une œuvre offerte par la Galerie Basmadjian.
Piano et chant de Anaïd Kotcharian d'Arménie.
Prix symbolique du meilleur article de la presse.
Cuisine Noura.
Objectif : Création d'un Club de sponsoring pour l'organisation de manifestations artistiques et culturelles de solidarité.
Réservation au CRDA au 42 46 05 58
(10h - 15h30)
36, rue de Trévise, 75009 Paris
Prix des places : 350 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 2
JEUDI
2 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.831 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.831

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Հ. ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Ինչպէս լուած էինք մեր նախորդ թիւով, Երկուշաբթի իրիկուն, Յունիս 29-ին, ժամը 20-էն 21·30, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան շատ երկար ելոյթ մը ունեցած էր հեռատեսիլէն, ուր գլխաւորաբար ամբաստանած էր Հ· Յ· Դ· ղեկավար Հ· Մարուխեանը, որպէս գործակից մը K·G·B-ի եւ 48 ժամ պայմանաժամ տուած որ երկրէն հեռանայ: Ըսած էինք — ու կը կրկնենք — որ առ այժմ կը վերապահենք մեր խորհրդածութիւնները այս շատ անախորժ հարցին առթիւ, որպէսզի թէ մենք, թէ ընթերցողը կարենան նախ յստակ գաղափար մը կազմել տեղեկանալով Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ելոյթին ամբողջութեան եւ Հ· Մարուխեանի հակազդեցութեան: Ըսենք միայն, նախքան ելոյթի հրատարակութիւնը մաս առ մաս, անշուշտ, որ Հրայր Մարուխեան մամուլի ասուլիս մը տալէ ետք Յունիս 30-ին Երեւան, Փարիզ եկաւ Յուլիս 1-ին: Ան յայտնած էր թէ ամէն ինչ սուտ է, բայց, կ'ենթարկուի Նախագահական հրամանագրին ու կը հեռանայ Երեւանէն, որովհետեւ չուզեր որ Հայաստան արեան ծով դառնայ եւ ազատ աշխարհի մէջ, կուտայ հարկ եղած բացատրութիւնները:

Ստորեւ Լ· Տէր-Պետրոսեանի ելոյթը·-

Սիրելի հայրենակիցներ, ես խնդրում եմ լրիւ համբերութեամբ լսել: Այսօր, ըստ երեւոյթին, ձեզ հետ երկար զրոյց կունենանք, որովհետեւ քաղաքական վիճակը եւ Հայաստանում, եւ Արցախում այնքան անորոշ է թւում առաջին հայեացքից եւ խորհրդարանային քննարկումներն էլ, ըստ երեւոյթին, չեն մտցնում անհրաժեշտ յստակութիւններ: Ահա դրանից է ծագել այս հանդիպման անհրաժեշտութիւնը եւ անկեղծ, հանգիստ, հանգարտ զրոյցի այս թելադրանքը: Եւ, որպէսզի աւելի անկաշկանդ մթնոլորտ ստեղծուի, ես նորից ձեզ հանգստութեան ու համբերութեան կոչ եմ անում, եւ ձեր թոյլտուութիւնն եմ խնդրելու հանելու իմ բաճկոնը եւ հանգիստ զրուցելու ձեզ հետ:

Հայաստանը արդէն անկախ Պետութիւն է եւ կատարում է իր կայացման առաջին քայլերը: Բնական է, խախտուել են բոլոր նախկին յարաբերութիւնները, տեղի են ունենում համակարգային փոփոխութիւններ, համակարգային վերափոխումներ: Բնական է, այսպիսի անցումային շրջանում այդ վերափոխումները, այդ գործընթացները ունեն ցաւագին բնոյթ, կապուած են որոշակի զրկանքների, կորուստների հետ: Բոլոր այսպիսի դէպքերում, երբ գաղութային համակարգից անցում է տեղի ունենում դէպի անկախ պետականութիւն, այս պրոցեսները ուղեկցւում են, ոչ կարճատեւ, այլ դրանք կարող են տարիներ տեւել· փաստ՝ գաղութատիրութիւնից ազատագրուած երկրների ճակատագիրը: Բայց այս բոլորը Հայաստանում բարդանում է մասնաւորապէս Լեռնային Ղարաբաղի հարցի կնճռոտութեամբ, իրականում Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի միջեւ ընթացող պատերազմով, որի համար հայ ժողովուրդը չափազանց ծանր գին է վճարում: Եւ այս մեր զրկանքների, կորուստների, մեր սոցիալական ծանր կացութեան հիմնական պատճառը այդ պատերազմն է, որ տեղի է ունենում, նորից եմ կրկնում, Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի միջեւ:

Բայց դրա հետ մէկտեղ, դժբախտաբար, թէեւ սա էլ բնական է, ահա այս պրոցեսները եւ՛ Լեռնային Ղարաբաղի հարցի լուծման ձգձգումը, եւ՛ յառաջացած սոցիալական դժուարութիւնները, տնտեսական բարդ իրավիճակը, ինչպէս բոլոր երկրներում, ահա նման հարցերը դառնում են նաեւ միջ-քաղաքական, միջ-կուսակցական պայքարի խաղաքարտ եւ օգտագործւում իշխանութիւնների հիմքերը խարխլելուն եւ հասարակական անկայուն վիճակ ստեղծելուն, իսկ անկայունութիւնը ընդդիմութեան գոյութեան, կենսունակութեան տարերքն է, ըստ երեւոյթին, ամենաբնական վիճակն է, եւ ընդդիմութիւնը, մանաւանդ, երբ երկրում չկան ժողովրդավարութեան տրադիցիաներ, չկան դեռեւս ժողովրդավարութեան մեխանիզմները, հասարակական օրէնսդրութիւնը, իր գործունէութիւնը, չի պատկերացնում այլ կերպ, քան պրոցեսների ապակայունացման մէջ: Ինչպէս արդէն ասացի, բոլոր կարգի դժուարութիւնները ընդհանուր երեւոյթ են, յատուկ են ոչ միայն Հայաստանին, այլեւ ենթադրենք, Խորհրդային Միութեան նախկին բոլոր հանրապետութիւններին, որոնք այսօր դարձել են անկախ պետութիւններ՝ այս կամ այն սրութեամբ: Շատ հանրապետութիւններում շատ աւելի սուր, քան մեզ մօտ, որոնք արդէն նոյնիսկ ունեցել են ծանր հետեւանքներ, նոյնիսկ հասցրել են որոշ հանրապետութիւններում քաղաքացիական պատերազմի, շատ հանրապետութիւններում այդպիսի պատերազմի նախաշեմին են գտնւում պրոցեսները: Ուրեմն այս գործընթացները, ինչպէս ասացի, այս կամ այն դրսեւորմամբ, գոյութիւն ունեն բոլոր անցումային շրջան ապրող պետութիւնների կեանքում: Բայց, մենք գիտենք նաեւ ապակայունացման հետեւանքները, մենք գիտենք նաեւ այն, որ եթէ Հայաստանը անդրկովկասեան պետութիւնների շարքում մինչեւ այժմ, այս երկու տարուան ընթացքում, ունեցել է մէկ առաւելութիւն, դա ոչ թէ նրա տնտեսական հզօրութիւնն է, ոչ թէ նրա ռազմական կարողութիւնները, այլ՝ իշխանութիւնների կայունութիւնը: Մեր միակ առաւելութիւնը մեր դրացի հարեւանների նկատմամբ: Եւ եթէ ինչ-որ ձեւով մեզ յաջողուել է Արցախում յաջող ինքնապաշտպանութիւն վարել, շարունակել մեր գոյութիւնը արցախեան հողում, յամենայն դէպս, տանուլ չտալ առայժմ այդ արցախեան խնդիրը Ադրբեջանին՝ շատ աւելի հզօր, եւ մարդկային կարողութիւններով, եւ տնտեսական ռեսուրսներով շատ աւելի հզօր Ադրբեջանին, ապա դրա միակ գրաւականը մինչեւ հիմա եղել է իշխանութիւնների կայունութիւնը, մեր հանրապետութեան սոցիալ-քաղաքական իրավիճակի կայունութիւնը, որն այսօր վտանգի տակ է: Վտանգի տակ է մէկ պատճառով, որի մասին արդէն ասուեց, դա ընդդիմութեան կողմից զուտ կուսակցական շահերից ելնելով, զուտ իշխանութեան համար պայքարին զոհաբերելով ամէն ինչ, մոռանալ ազգային շահերը: Սա է բուն խնդիրը: Եւ վերջին շրջանում, արդէն նոյնիսկ մի կողմ է դրուել սոցիալական խնդիրը, որը Արցախում յաջողութիւններին զուգընթաց այստեղ ընդդիմութեան միակ խաղաքարտն էր, որովհետեւ, ինչպէս ասացի, Արցախում գործերը յաջող էին ընթանում, իսկ առաջին իսկ անյաջողութեան դէպքում այդ սոցիալական հարցերը, որի ջատագովներ էին հանդէս գալիս մեր ընդդիմութեան ներկայացուցիչները, իսկ կառավարութեանը մեղադրում ժողովրդի մասին չմտածելու մէջ, այսօր բոլորովին մոռացան այդ սոցիալական խնդիրները եւ հիմնական խաղաքարտ դարձրին Արցախում կրած վերջին անյաջողութիւնները: Բայց պէտք է նկատի ունենալ, քանի որ պատերազմ է, պատերազմում յաջողութիւնները եւ անյաջողութիւնները միշտ էլ պէտք է ուղեկցեն իրար, եւ այստեղից պէտք է արուի հէնց հիմնական եզրակացութիւնը, այն է, ինչ աւարտ կ'ունենայ պատերազմը: Ես համոզուած եմ, սա իմ եւ գլխաւորապէս, եւ՛ քաղաքական գործիչի եւ ժողովրդի մանդատը ունեցող Հանրապետութեան Նախագահի համոզումն է, որ պատերազմը ոչ մի լաւ հեռանկար չի ունենայ Հայաստանի համար: Պատերազմի վախճանը կը լինի այն, ինչ եղաւ 1920 թուականին, երբ Հայաստանը 60 հազար քառ· քմ· տարածութիւն ունեցող Պետութիւն էր եւ կար շատ լուրջ հնարաւորութիւն, պատեհութիւն, այդ տարածքի վրայ ստեղծել, պահպանել անկախ պետականութիւնը, եթէ իշխանութիւնները դրսեւորէին համապատասխան ճկուն քաղաքականութիւն, եթէ չխաբուէին օտարներին, Սեւրի դաշնագրի պէս կեղծ փաստաթուղթերին, եթէ չվստահէին Միացեալ-Նահանգներին, Անգլիային, Ֆրանսիային, այլ փորձէին իրենց հարցերը անմիջականօրէն լուծել Թուրքիայի հետ: Իսկ Թուրքիան շահագրգռուած կողմ էր, նա պատրաստ էր Հայաստանի հետ պայմանագիր ստորագրելու, ճանաչելու Հայաստանի անկախութիւնը այն սահմաններով, որ գոյութիւն ունէին, որովհետեւ Թուրքիան այդ ժամանակ շատ աւելի լուրջ խնդիր ունէր՝ Անգլիացիների, Յոյների հետ: Փոխանակ գնալու այս ճանապարհով, ինչպէս սուեց, այդ իշխանութիւնները գնացին բոլորովին կեղծ երազների ետեւից, եւ կորցրին Հայաստանի կէսը: Որովհետեւ այդ ժամանակ իրականում Հայաստանը պատերազմում էր երեք հարեւանների հետ՝ եւ՛ Ադրբեջանի, եւ՛ Թուրքիայի, եւ՛ Վրաստանի հետ նոյնիսկ, որ մեր աւանդական բարեկամն է եղել, մեր աւանդական դաշնակիցը: Այժմ, պատերազմի այն գործընթացը, որը, նորից եմ կրկնում, բարեբախտաբար առ այժմ ունի լոկալ բնոյթ, տեղի է ունենում Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի միջեւ, ահա այդ գործընթացը խորացնելու, այդ գործընթացը անկասելի դարձնելու միտող նոր ուժեր են գոյացել, որոնք մեր նոր երիտասարդ պետականութիւնը կարող են արժանացնել այն բախտին, որին արժանացաւ Հայաստանի առաջին Հանրապետութիւնը:

Ո՞րն է հարցի էութիւնը: Ես արդէն ասացի, ընդդիմութեան, ես սա ամբողջ ընդդիմութեանը չեմ վերագրում, ընդդիմութեան որոշ ուժերի՝ շարժիչ ուժերին եմ վերագրում այդպիսի միտումը: Բայց ո՞րն է այս հարցում իշխանութիւնների տեսակէտը: Իշխանութիւնները, ի հակադրութիւն այս պատերազմի գործընթացին, փորձում են իրականացնել, թէ որքան է յաջողւում, դուք ինքներդ կարող էք դատել, որովհետեւ համոզուած են, որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը հնարաւոր է լուծել միայն ու միայն խաղաղ բանակցութիւնների, քաղաքական բանակցութիւնների, քաղաքակն տիալոկի միջոցով: Ի հարկէ, դրա հետ մէկտեղ, որպէս այդ բանակցութիւնների երաշխիք, ապահովելով Լեռնային Ղարաբաղի լիակատար ինքնապաշտպանութիւնը, որն այդ բանակցութիւնների յաջողութեան միակ գրաւականն է: Սա մեր մօտեցումն է եղել, եւ սա իշխանութիւնները հետեւողականօրէն իրականացրել են: Արցախեան պրոցեսն ընդհանրապէս իր սկզբնաւորումից ի վեր ունեցել է երկու կողմ, երկու դրսեւորում· մէկ՝ ուժային կողմն է, ուժային մեթոտները, ինչպէս օրինակ 1988 թուից սկսած ցոյցերը, միթինգները, գործադուլները մի կողմից, այնուհետեւ նաեւ այդ ուժային կողմին աւելացաւ ինքնապաշտպանութիւնը: Ուրեմն պրոցեսը ընթանում էր ահա այսպիսի երկու կողմով, մէկը ուժային պրոցեսները, իսկ միւսը՝ իրաւական պրոցեսը, այսինքն պրոցեսի իրաւական հունը, որ ասենք, Գորբաչովի ժամանակ տեղի է ունենում ԽՍՀՄ Գերագոյն Խորհրդի շրջանակներում, այնուհետեւ Վոլսկու գլխաւորած յատուկ կարգավիճակի պայմաններում, դրանից յետոյ՝ Ժելեզնովոտսքեան պրոցեսում եւայլն, եւայլն: Ի հարկէ, այս իրաւական հունը, իրաւական ճանապարհը դեռեւս մինչեւ հիմա արդիւնք չի տուել, Արցախի հարցի լուծման ուղղութեամբ, որեւէ լուրջ հետեւանք չի ունեցել: Բայց այդ պրոցեսի գոյութիւնը, ինքնին այդ զուգահեռ իրաւական պրոցեսների գոյութիւնը, ինքնին հանդիսացել է որպէս միշտ կայունացող հանգամանք, որպէս սրութիւնը, լարուածութիւնը թուլացնող հանգամանք, որպէս պրոցեսները հունի մէջ պահելու հանգամանք: Դժբախտաբար, վերջին շրջանում արցախեան պրոցեսի ահա այս զուգակշռութիւնը խախտուել է, խախտուել է բացարձակապէս: Որովհետեւ այժմ բացարձակապէս տիրապետող է դարձել միայն ուժային հունը, որի շարունակման միակ հետեւանքը դա պատերազմի ընդարձակումն է եւ Հայաստանի ներքաշումը այդ պատերազմի մէջ, եթէ մեզ չյաջողուի շատ արագ կերպով վերականգնելու ահա այս իրաւական զուգակշռութիւնը ուժային ընթացքին: Այդ իրաւական զուգակշռութիւնը այսօր հնարաւոր է իրականացնել ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջանակներում ընթացող կամ նախապատրաստուող ար-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳՐԱԴ ՌՈՒՄԲԵՐ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

7 ՄԵՌԵԱԼ, 36 ՎԻՐԱՒՈՐ

Բոլորովին անսպասելի ռմբակոծութիւն մը տեղի ունեցած է, Երեքշաբթի, Յունիս 30-ին, Ստեփանակերտի վրայ: Արդարեւ Մայիս 8-էն, երբ Շուշին կը գրաւուէր, Ստեփանակերտի բնակչութիւնը շունչ կ'առնէր, նկուղներէն դուրս կ'ելլէր եւ այլեւս ապահով կը զգար: Այդ իսկ պատճառով աւելի քան մտահոգիչ է ինչ որ պատահած է Երեքշաբթի օր, երբ Արցախի մայրաքաղաքին վրայ ինկած են գրադներ, որոնց հետեւանքով 7 մեռեալ կայ եւ 36 վիրաւոր: Կը կարծուէր թէ անոնք արձակուած են Աղդամէն: Ռումբեր ինկած են նաեւ Կոռնիձորի վրայ (Գորիս):

Արցախի Խորհրդարանը 3 / 4-ի մեծամասնութեամբ մերժած է պատուիրակութիւն ղրկել Հռոմ, իսկ կառավարութիւնը միաձայնութեամբ կ'ուզէ մասնակցիլ: Ահաւասիկ նոր կնճիռ մը, մինչ ժողովը կը շարունակուի Հռոմ:

Յունիս 30-ին, Ազատութեան հրապարակը, Ազգ· Դաշինքի հրաւէրով (բացի Ռամկավարներէն, որոնք չեն ուզած միանալ) ցոյց մը տեղի ունեցած է, որ ըստ աղբիւրներու 8 - 10 հազար, 15 հազար, կամ 80 հազար հոգի հաւաքած է: Կոչ եղած է ցոյց մը ընել յաջորդ օրը Խորհրդարանին առջեւ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳԻՐ ԳՐՔԻ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒՄԸ, ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆ ՈՒ ԱՆԿՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պուլկարահայ գաղթօճախի հոգեւոր -- կրօնական կարիքներուն ծառայած են 20-ի մօտ տպագրուած ինքնուրոյն ու թարգմանական գրականութիւն կրօնական որ եկեղեցական բովանդակութեամբ, ըլլայ քրիստոնէութեան, ըլլայ մահմետականութեան շուրջ: Այս բնագաւառին մէջ յաճախ կարելի է հանդիպիլ Աբրահամ Ամիրխանեանի անունով տպագրուած գիրքերու, ինչպէս՝ «Քրիստոնէութեան Աստուածային ծագումը», «Կարդացէք Աւետարանը», «Հոգեւոր երգեր», նաեւ՝ «Ղուրան», «Մուհամէտ» եւայլն: Աւելի ուշ Վիէննայի Մխիթարեան ուխտի հայրերը Փլովտիւի մէջ ուր համանուն դպրոցի ուսուցիչներ էին, կրօնական գիրքերով կը շարունակէին քրիստոնէական քարոզչութիւնը տարբեր սեռերու գիրքերով:

Պուլկարահայ դպրոցներու աշակերտութեան ուսումնական կարիքները գոհացնելու համար մինչեւ 1944 թուականը տպագրուած են երեք տասնեակ դասագիրքեր հայերէն լեզուի, հայկական քերականութեան, Հայոց պատմութեան, ուղղագրութեան բառգիրքեր, ընթերցարաններ: Անոնց հեղինակները եղած են Սուրէն Վեցիկեան (Ազգային Վարժարանի նախկին տնօրէն, անտրդարօրէն գործէ հեռացուած համայնավարական իշխանութեան հաստատումով այստեղ), Հայր Եփրեմ Պօղոսեան, Հայր Համազասպ Ոսկեան եւ ուրիշներ: Յիշեալ թուականէն վերջ հայեցի դաստիարակութիւնը ու հայերէն լեզուի ուսուցումը եղաւ Խորհրդային Հայաստանէն բերուած արեւելահայերէն լեզուով ու նոր ուղղագրութեամբ դասագիրքերով, որոնք բացասական դեր կատարեցին հայերէն լեզուի խառնման կապակցութեամբ: Պարտադրուած սխալ հասկացողութեան պտուղն էր այդ, որ հիմա տասնեակ տարիներու աշխատանքով արեւմտահայերէն դասագիրքերով պէտք է սրբագրենք տեղի ունեցած լեզուական խաթարումը:

Պուլկարահայ եղակի հրատարակութիւններ կը ներկայացնեն Լեւոն Միրիճեանի «Պուլկարերէն -- Հայերէն -- Տաճկերէն» բառարանը՝ տպուած 1904-ին Սոֆիա, Հարիթոն Կենտիկեանի «Տեսական ու գործնական քերականութիւն պուլկարերէն լեզուով» լոյս տեսած՝ Փլովտիւ 1897 թ. փրոֆէսոր Վահան Թոթոմեանցի «Կոոպերացիա» աշխատասիրութիւնը, տպուած՝ Սոֆիա 1933-ին, Երուանդ Արք. Փերտահճեանի «Փ. Պոլսոյ Հայ գաղութի ծագումը եւ անոր եկեղեցին (1828 -- 1928») եւայլն:

Բացառիկ հրատարակութիւններ են եւ տարեգիրքերը, որոնք տարբեր նիւթերու կողքին կուտան պատկերն ու վիճակը տարբեր պուլկարական քաղաքներու հայ գաղութներուն, առհասարակ կարեւոր նիւթեր կը պարունակեն Պուլկարիոյ հայկական գաղթօճախի պատմութեան վերաբերեալ: Առաջին տարեգիրքերը լոյս կը տեսնեն Սոֆիա յաջորդաբար 1934-ին ու 1935-ին, Այծէն Սեւանի աշխատանքը եւ «Մասիս» տարեգիրք անունը կը կրեն, յետոյ 1936-ին «Վիթոշ -- Արարատ» տարեգիրքը, որ Տիգրան Մարտիրոսեանի աշխատանքն է, իսկ 1938-ին Փլովտիւի մէջ կը տպուի Ներսէս Գասպարեանի ու Յակոբ Մարաշլեանի «Հայրենի Տարեցոյց»:

Կարելի է ընդլայնել տպագրուած պուլկարահայ գիրքերու ցանկն ու անոնց հեղինակներուն անունները, որոնք աւելորդ տեղը պիտի մեծցնեն յօդուածին ծաւալը: Միայն յիշատակենք որ մեր մօտ լոյս տեսած են 5-6 հայատառ թուրքերէն գրքոյկներ այն ժամանակ, երբ բաւական թիւով հայրենակիցներ հալածուած՝ թրքական իշխանութենէն, ապաստանած են Պուլկարիա եւ անոնցմէ ոմանք աւելի գիտակ եղած են թուրքերէն լեզուին 1897 -- 1915 շրջանին:

Պուլկարիոյ մէջ հայ գրքի տպագրութիւնը անոր սկզբնաւորութենէն մինչեւ մեր օրերը կարելի է համեմատաբար քանի մը հատուածներու բաժնել:

Ա. -- Սկզբնաւորութեան շրջան (1885 -- 1900). -- Երբ ընդհատումներով հրատարակուած են 34 հայերէն ու 4 հայատառ թուրքերէն գիրքեր կամ ընդհանուր 40 վերնագիր գիրք: Անոնք տպուած են Փլովտիւի «Էտինսթվօ» (Անտոն Գօշ Պօյաճեան), Ռուսէի՝ Գ. Գ. Մազմանեանի, Գ. Տէօքմէճեանի, Ռոկլէվ Նատեժտա եւ այլ տպարաններու մէջ: Վառնա այդ շրջանին կը գործեն «Արեւելեան» (Օննիկ Բարսեղեանի) Քրիզօ Նիքոլովի, «Իրաւունք»ի եւ այլոց տպարանները, որոնք լոյս կ'ընծայեն բազմաթիւ գիրքեր:

Բ. -- Զարգացման ու ընդլայնման շրջան (1901 -- 1925). -- Երբ հայ գաղութի աճումով անհրաժեշտ կը դառնայ աւելի լայն հասարակարգի մը համար գոհացնել գրքի պահանջը եւ այդ ժամանակահատուածին հրապարակ ելած կը տեսնենք 105 վերնագիր հայերէն գիրքեր եւ 1 հայատառ թուրքերէն գրքոյկ: Անոնք տպուած են Փլովտիւ «Ռազմիկ» ու «Հայաստան» տպագրութեամբ, Վառնա՝ «Արեւելեան», Քրիզօ Նիքոլով, «Վզախնութ» եւ այլ տպարաններու մէջ: Ռուսէ՝ «Վերածնութիւն», Գ. Գ. Մազմանեան եւ այլն տպարաններու մէջ: Նուազ նշանակութիւն ունեցած են Սոֆիայի ու Շումէնի տպագրական արտադրանքը: Յատկապէս Շումէն քաղաքի մէջ շատ կարճ ժամանակի մը ընթացքին հազիւ երեք տարի տպագրական աշխատանք տարուած է հայ գրքի հրատարակութեան կապակցութեամբ եւ յետոյ լրիւ դադրած:

Գ. -- Վերելքի շրջան (1926 -- 1944). -- Տպագրական յարաճուն զարգացումը այս ժամանակաշրջանին համար սերտօրէն կապուած է հայկական մեր տեղական գաղութներու տնտեսական, մշակութային, միութենական կեանքի աշխուժացման հետ: Երկրին մէջ տիրող բարենպաստ պայմաններու շնորհիւ առաջ կուգան նաեւ հայրենակցական ու տարբեր հայկական քաղաքական հոսանքներ, որոնք չհապագրուած են անձնական մամուլով ու տպագրական գործով: Պէտք է ընդգծել, որ տպագրական ու հրատարակչական գործը կը կեդրոնանայ Փլովտիւի ու Սոֆիայի մէջ, իսկ միւս երեք քաղաքներու տպագրական աշխատանքը հայ գրքի լոյս ընծայման գծով յաջորդաբար կը նուազի եւ 1929 թուականէն վերջ լրիւ կը դադրի: Յիշեալ ժամանակի տեւողութեան տպուած են 206 վերնագիր հայերէն գիրքեր եւ աւելի փոքր ծաւալով գրքոյկներ ու պրոշիւրներ կամ ընդհանուր պուլկարահայ գրքի քանակի 58,36 տոկոսը: Այս շրջանին Փլովտիւի մէջ գործած են միաժամանակ «Թ. Իմիրլեան», «Լոյս», «Լուսա» եւ այլ տպարաններ, իսկ Սոֆիայի մէջ կը հիմնուի առաջին հայկական հրատարակչական «Մասիս» ընկերութիւնը, որ նոյնանուն մատենաշարին գծով կը հրատարակէ իր սեփական տպարանին մէջ աւելի քան 70 վերնագիր հայերէն գիրքեր: Զգալի ներդրում հայ գրքի տպագրութեան համար ունի Պետրոս Պալըգճեան տպարանը, որ ծանօթ է նաեւ «Ռահվիրայ» անուան տակ: Սոֆիայի մէջ տարբեր ժամանակներ գործած են «Հայ Գիր», «Արաքս» եւ այլ տպարաններ:

Տպագրական աշխատանքը հայ տպագրողներու եւ գրաշարներու շնորհիւ յառաջ գացած է: Անկարելի է մոռնալ եւ հայկական ձուլարանները Վառնայի ու Սոֆիայի մէջ, վերջինս սեփականութիւն Վահրամ Մինասեանի, առանց անտես առնելու եւ Կ. Պոլսէն բերուած տարբեր տիպի տառատեսակներ ու թուանշաններ, որոնց շնորհիւ հայ տպարանները օժտուած են անհրաժեշտ քանակութեամբ տառատեսակներով,

Դ. -- Անկման շրջան՝ (Սեպտեմբեր 1944 -- Դեկտեմբեր 1989). -- 45 տարուան ընթացքին Սոֆիա ու Փլովտիւ տպագրուած են հազիւ 12 հատ գիրք ու երկու փոքրիկ վատորակ տպագրութեամբ ալպոմներ՝ Խորհրդային Հայաստանի տեսարժան վայրերու նկարներով: Այս տխուր երեւոյթին պատճառները բազմազան են, բայց առաջին հերթին այն պէտք է վերագրել համայնավարական -- բռնատիրական վարչակարգին, որ պետականացուց բոլոր արտադրական հիմնարկները անխտիր, բռնի հաւաքականացուց գիւղացիական սեփականութիւնը, պարտադրեց մարքսիստական գաղափարախօսութիւնը, ջնջեց բոլոր կազմակերպութիւնները գործած մինչ այդ, դադրեցուց հրատարակող բոլոր պարբերականները, այդ թւին նաեւ հայկականները, պետականացուց հրատարակչական գործը եւայլն: Մտային -- հոգեւոր ու մշակութային խաւար շրջան մը, երբ կը հետապնդուէր այն բոլորը, որ համայնավարական գաղափարախօսութեան կողմնակից չէր:

Ստեղծուած միակ հայկական մշակութային «Երեւան» միութիւնը, որ մինչեւ նշեալ 1989 թուականը ու անոր համանուն օրգանը, ղեկավարուած՝ Հայ Համայնավարներէ, կը հետեւէր Պուլկար Համայնավար Կուսակցութեան ցուցմունքներուն, կարող չէր գոցել այն բացը, որ ստեղծուեցաւ մեր գաղութին հայ ազատ մամուլին վերացումով: Հայ տպագիր գրքի հրատարակումը դադրած է 1944 -- 1949 թուականներուն, իսկ անկէ յետոյ մինչեւ 1989 թուականին մատի վրայ կը համրուին անոնք: Աւելի կարեւոր վերնագիրներ են «Բանաստեղծութիւններ» Խ. Պօթեվ, Թրգմ. Մէսիա Խաչիճեանի, «Յուշարձան Նոյեմբերեան Հայաստանի» Տիգրան Մարտիրոսեանէն, «Հայերէն լեզուի դասագիրք -- Է. Ակլեանէն ու խոհարարական գիրքը՝ «Ճաշ; ես էլ կարող եմ պատրաստել» Թրգմ. Մ. Թէրքեան ու Յ. Կիլիկեան:

Հայ տպագիր գրքի պակասին առաջքն առնելու համար պարբերաբար Խորհրդային Հայաստանէն գրական գեղարուեստական եւ այլ գրականութիւն ու պարբերական մամուլ կը ստացուէր բոլորն ալ արեւելահայերէնով, եւ դժբախտաբար քիչ ընթերցողներ ունեցան: Պատճառը ոչ միայն բուն հայերէն չգիտնալն էր, այլեւ այն պարագան, որ հայ երիտասարդութիւնը հնարաւորութիւն ունենալով յաճախել պետական համալսարաններն ու հիմնարկները, ենթարկուեցաւ պուլկարերէն լեզուի ազդեցութեան եւ կլանուեցաւ օտար միջավայրի մէջ: Բացասական անդրադարձան եւ խառն ամուսնութիւնները, որով ալ աւելի նուազեցաւ հայերէն կարդացողներու քանակը: Շատ հաւանական է, եթէ վարչաձեւը բանի կերպով փոխուած չըլլար, մեր օրերուն պիտի հասնէր սերունդ մը, որ ազգայնօրէն աւելի ինքնագիտակից պիտի ըլլար եւ աւելի փարած՝ մայրենի լեզուին:

Հիմա, երբ արդէն համայնավարութեան մղձաւանջը հեռացած է եւ առկայ են ազատ ապրելու, ազատ ստեղծագործելու, սեփական աշխատանքը ունենալու, եւ ազգային աւանդութիւնները վերականգնելու պայմանները, պարտք կը մնայ հին ու միջին սերունդին ձեռք առնել նաեւ հայ գրքի հրատարակման գործը, որքան ալ ան անհասութաբեր ըլլայ՝ նեղ ընթերցողներու շրջանակի մը համար, այն յոյսով, որ այդ վիճակը կարելի պիտի ըլլայ բարեփոխել, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի, որ մեզ մօտ կը գործեն մնայուն ու կիրակնօրեայ հայկական վարժարաններ ու հայերէն լեզուի դասընթացքներ, երեւան եկած են բարեգործական եւ բարեկամական միութիւններ եւ այլն:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒՄԻ ՄԱՍԻՆ

1987-էն ի վեր միջազգային մամուլը կ'արձագանգէ տարաձայնութիւններու որոնց համաձայն, Հարաւային -- Ամերիկայի երկիրներու թշուառ շրջաններու երախաները կ'առեւանգուին ու կը սպաննուին ցանցի մը կողմէ որ «ապրանք» կը հայթայթէ հարուստ երկիրներու, յատկապէս Միացեալ -- Նահանգներու «գործարաններու դրամատան»: «Մարդկային իրաւանց» միջազգային դաշնակցութենէն պատասխանատու մը ակնարկելով այս հարցին, կը բացատրէ թէ 1988-ին Կուաթեմալայի մէջ այս տարաձայնութեան աղբիւրներուն մասին հետազօտութիւն մը կատարելէ ետք, համոզուած է որ ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ի կողմէ ապատեղեկատուութեան մը արդիւնքն են անոնք:

Ապատեղեկատուութիւնը այնպիսի չափանիշի մը հասած է որ յիշեալ պատասխանատուն՝ Այէն Ֆէշէր մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնելէ ետք թէ երախայ որդեգրելու հարցին մէջ օրինազանցումներ կան, սակայն ոչ մէկ փաստ ձեռք ձգած են գործարաններու ապօրինի հայթայթումի մը մասին, յաջորդ օրը թերթի մը մէջ կը կարդայ ճիշդ հակառակը. հոն իրեն ըսել կը տրուի թէ մանկական գործարաններու դէպի Միացեալ -- Նահանգներ մաքսանենգութեան մասին ապացոյցներ ձեռք ձգած է:

Ուրիշ մը «Մանուկներու պաշտպանութեան միջազգային կազմակերպութիւն» իրաւագէտ մը նոյնպէս կը գանգատի սուտ հրապարակումներէ. «1987-ին «Իզվէստիա»յի մէկ լրագրողին հանդիպեցայ. Պոլիվիայի մէջ երախաներու ապօրինի որդեգրումին մասին խօսեցանք: Ան խեղաթիւրեց բառերս ու նոյնիսկ ինծի ըսել տուաւ որ փոքր բացուած երախաներու դիակներ տեսած էի, որոնց գործարանները Միացեալ -- Նահանգներ կը ղրկուէին: Անհեթեթ բան է ատիկա» կը բացատրէ Մանուկներու պաշտպանութեան ժընեւի մէկ պատասխանատուն:

Անոնք այն կարծիքը կը յայտնեն թէ յիշեալ տարաձայնութիւնները կը միտին Միացեալ -- Նահանգները թիրախ առնելու եւ վարկաբեկելու նպատակին եւ հնարուած են խորհրդային ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ին կողմէ: Իսկ այս կազմակերպութեան մէկ բանբերը պատասխանելով այս կարգի ամբաստանութիւններու, կ'ըսէ թէ նախկին ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ն ոչ մէկ կապ ունի այդ բաներուն հետ. այո՛, ճիշդ է որ 1983-ին Միացեալ -- Նահանգները վարկաբեկելու նպատակով յօրինուած էր վարկած մը թէ սիտայի մանրէներ փենթակոնի տարրալուծարաններն էին ուր կատարուած փորձարկումներէ այդ ախտը ծագում առած էր. սակայն ազատութեան օրերու ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ն ընդունած էր յանցանքը. Նոյնը պիտի ընէր եթէ մանկական առեւանգումներու եւ գործարաններու մաքսանենգութեան պարագան իր գործը եղած ըլլար: Նոյն պատասխանատուն կ'ըսէ թէ սիտայի պատմութիւնը պատասխան մըն էր ամերիկեան այն պնդումներուն, որոնք նախկին ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ն պատասխանատուներէն կը նկատէին Պապին մահափորձին:

Այս բացատրութիւնը չի գոհացներ սակայն ամերիկեան տեղեկատուութեան պաշտօնական գործակալութեան այս մարզի մէկ պատասխանատուն. ան վստահ է թէ ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ն ոչինչով փոխուած է եւ եթէ չուզեր խոստովանիլ, պատճառը այն է որ նախ կը դժուարանան վտանգի ենթարկելու իրենց գործակալները որոնք գործունէութիւն ցոյց կուտան տակաւին, երկրորդ՝ միշտ կը մտածեն որ օր մը կրնան նոյն տարաձայնութիւնը այժմէականացնելու պէտք ունենալ:

Այս բոլորէն անկախ, ուշագրաւ է որ գործարաններու պատուաստումի հարցը լայնօրէն կը գրաւէ միջազգային մամուլը: Այսօր ոչ միայն թերաճ երկիրները կը հաւատան որ հարուստները իրենց զաւակներուն աչքերուն պէտք ունին, այլ այս վերջիններն ալ կը վախնան օր մը առեւանգուելէ ու երրորդ աշխարհի երկրի մը մէկ անկիւնը գործողութեան սեղանի մը վրայ ձգելէ, օրինակ, երիկամ մը...: Այսինքն սպառնալիքը եւ վախերը փոխադարձ են այլեւս ու հոս ՔԱ -- Կէ -- Պէ-ին դեր վերագրել կարելի չէ:

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ՅՈՎՀ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ամբողջ սերունդի մը վերջին վկաներն են զորս կը թաղենք ամէն օր: Այն սերունդը որուն շնորհիւ հայկական ոգի մը գոյատեւեց «երկրորդ» մկրտուած այս հայրենիքին մէջ, որ Ֆրանսան է քիչ մը բոլորին եւ առաւելապէս Հայերուն համար, որոնք անապատէն ու որբանոցէն ետք ապաստան գտան հոս:

Այդ սերունդը այլեւս միայն յիշատակ պիտի ըլլայ, քանի կեանքի բնական ընթացքով մնացորդացն ալ յաւիտենականութեան ճամբան բռնած է այլեւս:

Այդ սերունդէն էր Յովհ. Յովսէփեան, ծնած Տիգրանակերտ 1910-ին, որուն հայրը առաջին զոհերէն էր 1915-ի ջարդերուն, քիչ ետք ալ մայրը, թունաւորուած թուրք բժիշկի մը դեղէն: Ութ տարեկանին կը դրուի տեղւոյն Ս. Կիրակոս Եկեղեցին վերածուած որբանոց դպրոցի, ապա 1923-ին մօրաքրոջ հոգածութեամբ կ'երթայ Հալէպ, հոն ալ որբանոց: 1925-ին է, որ տարիքը խարդախելով (մեծցնելով) աշխատանքի պայմաններով կը հասնի Ֆրանսա, ուր նախ Սէն -- Թ'Օպան, ապա Գիվէտ (հանքերը) կ'անցնի աշխատանքի: Ինչպէս սովորութիւն դարձած էր այդ շրջանին, ամէն վայր «Հայրենակցական» համախմբումներ տեղի կ'ունենային եւ Գիվէտն ալ Տիգրանակերտցիներու կեդրոնավայրն էր: Նախապատերազմեան շրջանին անդամակցած է Տիգրանակերտի Հայրենակցական Միութեան:

Անոնցմէ եղած է, որոնց համար կեանքը տեւական պայքար մըն էր, անոնք պէտք չունէին գրոց -- բրոց ըլլալու կենսական դեր մը կատարելու համար գաղութներու կերտումին մէջ: Համեստ, բառին ազնուական իմաստով, աշխատասէր, հիւրընկալ, պարկեշտ անձեր, որոնց բաւած է պարզ կեանք մը վարել եւ ուրախանալ զաւակներու յաջողութիւններով: Ընտանիքն ու ազգային բարքերը եղած են իրենց կեանքի իմաստը: Օր մըն ալ մեկնած են անոյշ յիշատակ մը թողլով հարազատներու եւ ծանօթներու սրտին մէջ:

ԽԱՉԻԿ ՔԷՕՇԿԵՐԵԱՆ

Ուրիշ մը այս նոյն սերունդէն, որու մահազդն իսկ կարելի չեղաւ հրատարակել այս թերթին մէջ, որու այնքան սերտօրէն կապուած էր տասնամեակներէ ի վեր: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մահէն հազիւ 24 ժամ ետք, Յունիս 23-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուր իր ծառայասէր կեանքը ոգեկոչեց Միւռոն Վարդապետ:

Այս մէկն ալ համեստ, ազնիւ, պարկեշտ հայ մը, Ապրիլեան Սերունդի վերջին վկաներէն: Ծնած էր Մարաշ 1905-ին, ու շատերու նման ինկած Ֆրանսայի ափերը, ուր նախ յանձնուած էր գիւղայիններուն, որոնք այնքան դէշ վարուած են հետը, որ փախած է ու անցած Իսի: Արհեստով հնակարկատ էր, բայց, այն դերը զոր կատարած է Իսիի հայ գաղութին մէջ օրինակելի է: 1939-ին զօրակոչի կ'ենթարկուէր ու գերի կ'իյնար եւ այդ գերութիւնը կը տեւէր հինգ ամիս:

Խաչիկ Քէօշկէրեան 1931-էն իսկ մտած էր Հ.Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, գործօն դեր կատարելով երբեմնի Զաւարեան Կոմիտէին մէջ: Եղած է միշտ հաւատարիմ գաղափարականին, այդ կուսակցութեան որ իր ազգային դաստիարակութեան դպրոցը եղած է: Նախկին ռազմիկներու ալ անդամ էր:

1975-ին երբ կը շինուէր Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին չորս տարիներ սիրայօժար վարած է քարտուղարի պաշտօն, նոյն անձնուիրութեամբ ալ Հայ Մշակոյթի Տան դրադարանապետի պաշտօնը:

Յովհ. Յովսէփեանները, Խաչիկ Քէօշկէրեանները վերջին վկաներն են վերջալոյսի սերունդին, որու բացակայութիւնը բացէն աւելի պարապ մը կը ձգէ գաղութներու կեանքին մէջ:

Ա. Մ.

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՎԵՆԵՏԻԿ

Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, հիմնուած Վենետիկի մէջ, իր գոյութեան 156 տարին կը բոլորէ, մեծ հանդիսութեամբ բանալով իր 1992 - 1993 տարեշրջանը, Սփիւռքի հայ նոր սերունդին առջեւ:

Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը Վենետիկի մէջ, Մխիթարեան Հայրերու խնամքին տակ, հաւատարիմ իրենց հիմնադրին կոչումին, հայ մանուկներուն հայեցի դաստիարակութեան հողը տարբեր են Սփիւռքի մէջ, հայեցի դաստիարակութիւն տալով իրենց վարժարանի սեմերէն ներս հայ սերունդին: Անոնք փայլուն ընթացքով մը կը փակեն 1992 տարին, արձակուրդէ մը վերջ սկսելու նոր տարեշրջանը 1992 - 1993 տարուան:

Վարժարանս բախտն ունեցաւ, այս տարի իր յարկէն ներս ընդունելու Հայաստանէն, 12 ծրիավարժ աշակերտներ, հայ մանուկներ փառաւոր աչքերով, 12-14 տարեկան, որոնք Արարատի շունչը սրտերնուն մէջ, եկան խառնուեցան վարժարանի Սփիւռքի 44 մանուկներուն, եկած Սփիւռքի զանազան շրջաններէն՝ Պոլսէն, Ֆրանսայէն, Յունաստանէն, Պուլկարիայէն, Գերմանիայէն եւ Զուիցերիայէն:

Անոնք մէկ յարկի տակ, միասին եղբայրացան Սփիւռքի հայ մանուկներուն, նստան նոյն սեղաններուն շուրջ, եւ Մխիթարեան հայրերու շունչին տակ, տարի մը բոլորեցին, խորանալով հայ մշակոյթի, հայ պատմութեան եւ հայ լեզուի մարզին մէջ, եւ հիմա կը վերադառնան իրենց տուները Հայաստան, ուրախ սրտով, գալ տարի վերադառնալու յոյսով:

Անոնք հայ լեզուին զուգընթաց, սորվեցան իտալերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուները, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ իրենց՝ ապագային փայլուն ասպարէզներ ընդգրկելու: Անոնք Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին մէջ գտան Հայաստանի շունչն ու ոգին, եւ չզղջացան անով: Տեսան որ Սփիւռքէն եկած բազմաթիւ իրենց տարեկից ընկերները, հայ են՝ հայացեր են այս վարժարանին մէջ, եւ հակառակ անոր որ օտար լեզու կը խօսէին երբ հասան վարժարան, այժմ անոնք անսայթաք հայերէն կը խօսին. քանի որ միակ վարժարանն է Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, որուն պաշտօնական լեզուն հայերէն է, դասարանին մէջ եւ դուրսը հանգստեան պահերուն իսկ հայերէն կը խօսին, ինչ որ չիրագործուիր Սփիւռքի ուրիշ ոչ մէկ վարժարանին մէջ:

Յարգելի ծնողքներ, օտարութեան մէջ ծնած եւ մեծցած, ձեր երախաները, մի ուշանաք, 12-14 տարեկանին ղրկել Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան, եթէ կ'ուզէք փրկել ձեր զաւակները օտարացումէ, հայ մեծնել, եւ փրկել ձեր սերունդը օտարացումէ, դուք որ հայերէն լեզուն սորված էք ձեր ծնողքներէն, ձեր նախնիքներէն, այս հայ լեզուն, ձեր պարտականութիւնն է ջամբել նաեւ ձեր զաւակներուն, ապա թէ ոչ անոնք դատապարտուած են օտարանալու, եւ ջնջելու հայ անունը ձեր փառաւոր ընտանեկան ցանկէն, եթէ անոնք Յովհաննէս կը կոչուէին պիտի կոչուին Ժան, եթէ Յակոբ էին՝ Ժագ, եթէ Վարդան էին՝ Վըրդ, ալ ո՞վ գիտէ ինչ այլանդակ ձեւերով պիտի հնչուին նաեւ ձեր մականունները, եւ դուք ձեր ընտանեկան պարագաներով, հայ ցանկէն դուրս պիտի ելլէք եւ օտարանաք, ինչ որ ձեր եւ մեր սրտին մեծ ցաւ պիտի պատճառէ:

Ոչ սիրելի հայրենակից, որ երկրին մէջ ալ որ կ'ապրիս, ջանա՛ քու զաւակներուդ հայ լեզուն սորվեցնել, հայ լեզուով արտայայտուիլ, թող գիտնան խօսիլ օտար լեզուներ եւս. բայց «քու հայ լեզուն չմոռնաս»:

Ուստի անհոգ մի՛ ըլլար այս կարեւոր հարցին մէջ, մենք ձեզի կոչ կ'ուղղենք, նոյնիսկ նիւթական զոհողութիւնով մը, մի ուշանար, արձանագրէ՛ զաւակդ Վենետիկի դարաւոր հայ վարժարանը, 1992 - 1993 տարուան շրջանին. ուր զաւակդ պիտի տեսնես տարի մը վերջ, օտար լեզուով մուտք գործած հոն, հայ լեզուով պիտի վերադառնայ քու յարկիդ տակ. եւ պիտի պատրաստուի փայլուն ապագայ մը ունենալ, եւ քեզի եւ մեզի ալ մեծ ուրախութիւն պատճառել:

Այսօր Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը Սփիւռքի ամէն շրջաններուն մէջ, ունի բազմաթիւ աշակերտներ, որոնք հայերէնի կից գիտնալով անգլերէն, ֆրանսերէն լեզուները, բարձր դիրքերու հասեր են, եւ պատիւ կը բերեն հայ անունին:

Այսօր նոր ազատ Հայաստան մը ունինք, պէտք է որ մեր զաւակները գիտակից ըլլան իրենց հայ անունին, եւ պատրաստուին օգտակար ըլլալ, այդ հայրենիքին, եռագոյն դրօշին տակ:

Հ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՐԻՁ

ՍԻՐՈՑ ՊՈՌԹԿՈՒՄՈՎ

Արտասահմանի հետ գործակցութեան եւ մշակութային կապի տան մէջ Յունիս 4-ին տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը» մէկ կրամ ոսկի «Հայաստան» հիմնադրամի նշանաբանով: Կանանց հանրապետական Խորհուրդի այս ձեռնարկը հանդիսանաւորութեան կից կ'ընդգրկէր նաեւ նկարներու ցուցահանդէս մը, ինչպէս նաեւ «Տարազ» ձեռնարկութեան նորաձեւութիւնները: Հաւաքոյթին ներկայ եղած են աւելի քան 400 հոգի եւ հանգանակուած է ընդհանուր արժէքով 500 հազար ռուբլի թանկարժէք մետաղ եւ դրամ:

ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ

Հայաստանի պարի պետական համոյթի գեղարուեստական ղեկավար նշանակուած է Ալպէր Գիգիրեան, փոխարինելով Վանուշ Խանամիրեանը: Նոր ղեկավարը 22 տարի իբր մենակատար ծառայելէ յետոյ պետական համոյթին, 1980-ին հրաժեշտ տալով դարձած է պարուսոյց: 1986-էն սկսած է աշխատիլ իբրեւ բեմադիր -- պարուսոյց եւ Արովեանի մէջ հիմնած՝ «Գեղարդ» պարի համոյթը: Ա. Գիգիրեան մեծ աշխատանք տարած է նաեւ Սփիւռքի գաղթօճախներուն մէջ:

ՎԱՐՊԵՏ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻՆ

Երեւանի Չայքովսքի երաժշտական դպրոցի սանուհի դաշնակահարուհի Բաթրին Ղազարեան կը ներկայացնէ Հայաստանը, Մոսկուայի պատանի երաժիշտներու Չայքովսքի միջազգային մրցումին: Ան իբր նախափորձ արդէն տուած է համերգ մը իր դպրոցին մէջ ցուցաբերելով բարձր յաջողութիւն:

ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Յունիս 19-ին Երեւանի մէջ գումարուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային 48-րդ տարեկան ընդհանուր ժողովը, որու ընթացքին զեկուցումներ կատարած են Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան, Հայաստանի փոխ -- նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան, Ակադեմիայի քարտուղար՝ ակադեմիկոս Վլադիմիր Պարխուտարեան եւ ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեան: Խումբ մը գիտնականներու յանձնուած է «վաստակագիր»:

ՄԹԻՆ ՊԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ու Արուսեակ, որ կը քալէր իր քովէն, այլեւս չկրցաւ զսպել իր յուզումը ու ըսկըսաւ անձայն հեկեկալ: Լռութեամբ շարունակեցին քալել ու հակառակ գըսարթ երեկոյեան՝ քաղաքը թշնամի կը թուէր իրեն: Կ'ուզէր քաղցր խօսք մը ըսել Արուսեակին ու չէր կրնար: «Երբ քաղաք երթայ՝ որբանոցէն կը գրեն իրեն», ըսաւ մտովի: Ու այդ մտածումը խորին խաղաղութիւն մը պարգեւեց իր հոգւոյն: Ու նաեւ համարձակութիւն մը, որուն ընդունակ չէր կարծեր ինքզինք: Պայուսակը բռնեց միւս ձեռքով ու անոր թեւը առաւ, ալշելով թէ որքան դիւրին կրնային ըլլալ մարդկային արարքները, որոշ ժամերու:

-- Դանդաղօրէն կը վարժուինք մեր նոր կեանքին, ըսաւ Արուսեակ կիսաձայն ու յանձնառութը միայն հոս մնացողները չեն, եթէ երջանիկ չենք զգար մենք մեզ: Մեծ տարբերութիւն մը կայ մեր եւ իրենց միջեւ: Տառապանքն ու զրկանքը մեզ վարժեցուցած էին ազնուութեան, բարութեան, զոհաբերութեան: Մինչդեռ հոս մնացողները հին սովորութիւններով կը շարունակեն ապրիլ...

Վայրկեան մը լռեց ու սրբեց արցունքները եւ աւելի սեղմուեցաւ իրեն:

Վէրքը տաք եղած ատենը՝ շատ չի ցաւիր, կ'ըսէին քաղաքը: Մեր բոլոր ցաւերը կամաց -- կամաց պիտի արթննան: Բայց պէտք է որ երախտապարտ ըլլանք: Եթէ հոս մնացողները չըլլային՝ ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը:

Երբեք չէր անդրադարձած առոր: Ուրեմն, ամէն ինչ պիտի շարունակէր պարտական ըլլալ այդ մնացողներուն, -- օտարներուն: Ազատութեան սարսափելի ծարաւ մը ցնցեց ողջ մարմինը: Արիւնը վերստին արթնցաւ ու խուժեց քունքերուն վրայ: Գէշ հայհոյանք մը սահեցաւ շրթունքներէն, այլ առանց ամօթի էր, որ խորին խանդաղատանքով մը դիտեց Արուսեակի հմայիչ ու տրտում դէմքը: Դրան մէջ բաժնուեցան՝ լռութեամբ մը, որ բարենշան ոչինչ կը խոստանար: Ու չհամբուրուեցին իրար, վախնալով որ կը փղձկին ու առանց ետ դառնալու էր, որ շարունակեցին իրենց ճամբան:

Յետոյ գիշերը եկաւ՝ այդ ընդարձակ ու ցուրտ ննջարանին վրայ: Այդ գիշերը քաղցր էր, վասնզի եթէ գլուխը քիչ մը բարձրացնէր՝ աղօտ լոյսին մէջ կրնար տեսնել բազմաթիւ ուրիշ գլուխներ, -- որբ տղոց, իր ընկերներուն: Ու այդ բոլոր տղաքը արդարութեամբ կը քնանային, մինչ իր հոգին արթուն էր ու կը շրջագայէր Արեւելքի չէն ճամբաներուն վրայ:

Դեկտեմբեր տասը

Երէկ գիշեր զայրացած էր վերստին: Հակառակ փակ պատուհաններուն ու հաստատ փեղկերուն՝ եթէ ականջդ վայրկեան մը լարէիր, կը լսէիր, իր շառաչուն աղմուկը քարափին պատերուն վրայ: Ու այդ վայրի աղմուկը զուարթ ու քաղցր կը թուէր ինծի: Ինչպէս քաղաքը, երբ կը ձիւնէր կամ կ'անձրեւէր: Պատուհանին ետեւը կը կենայի ու անայլայլ կը դիտէի մեր պարտէզը: Մինչդեռ մայրս կը մտածէր դուրսը ճամբաներուն վրայ եղողներուն, մուրացիկներուն, որ տաք հագուստներ իսկ չունէին: Այդպէս էր մայրս: Երջանկութեան է՛ն հաճելի ժամուն թշուառ մէկը կը յիշէր ու բարձրաձայն կը գթար վրան:

-- Նազիկ տուտուին աղջիկը զաւակ մը ունեցեր է Նորէն: Երեք աղջիկ, երկու մանչ: Ո՞վ պիտի կերակրէ այդ խեղճերը: Հայրերնին ամէն օր գինով: Սրտէս արիւն կ'երթայ, երբ պզտիկներուն կը հանդիպիմ...

(Շար. 35)

(Շար. Ա. էջէն)

ցախեան խաղաղութեան կոնֆերանսում, որի նախապատրաստման բոլոր աշխատանքները կատարուած են, ընտրուած են այն 11 Պետութիւնները, որոնք կազմում են փաստօրէն այդ խաղաղութեան կոնֆերանսը, ընտրուած է նրա նախագահը: Կոնֆերանսի պատուիրակութիւնները մի քանի անգամ եղել են ե՛ւ Հայաստանում, ե՛ւ Ադրբեջանում, ե՛ւ Լեռնային Ղարաբաղում, կատարուած են բոլոր նախնական ուսումնասիրութիւնները, սկսուել է արդէն Հռոմում, մի քանի շաբաթ է, այդ հիմնական խաղաղութեան կոնֆերանսի նախապատրաստման աշխատանքը եւ պատերազմից խուսափելու Արցախցիների ձեռք բերած, նուաճած յաջողութիւնները ամրագրելու, այս եղածը պահպանելու միակ գրաւականը, դժբախտաբար, մէկ-երկու շաբաթ առաջ ուելի շատ եղածը պահպանելու միակ գրաւականը այդ իրական, այդ խաղաղութեան գործընթացը արագ գործի դնելն է: Ահա իշխանութիւնների որդեգրած գիծը, որդեգրած քաղաքականութիւնը, որոնք դեռեւս յաջողութեամբ չեն պսակուել:

Յաջողութեամբ չեն պսակուել, ես սա նշում եմ ցաւով եւ գիտակցելով մեղքի իմ բաժինը:

Այսօր, միամտաբար, գուցէ նաեւ ոչ միամտաբար, գիտակցաբար, այլ ուժերի կողմից եւ Ադրբեջանում, եւ Արցախում, եւ Հայաստանում, որոնք դէմ են հարցի խաղաղ լուծմանը, որոնք առճակատման ջատագովներ են, հիմնական սպեկուլացիայի առարկայ է դառնում Արցախի կարգավիճակի հարցը: Եւ բոլոր այդպիսի միտում ունեցող ուժերը նախ եւ առաջ ուզում են պարզել, ուզում են յստակեցնել Արցախի կարգավիճակի հարցը, յետոյ միայն անցնել այն բանակցութիւնների գործընթացին, յետոյ միայն անցնել Լեռնային Ղարաբաղում գինադադարի հաստատման, կառադի պատերազմի դադարեցման, անվտանգութեան երաշխիքների ստեղծման հարցին: Սա միանգամայն սխալ մօտեցում է, որը ցոյց է տալիս ամբողջ համաշխարհային պրակտիկան, որովհետեւ բոլոր այսպիսի կոնֆլիկտների դէպքում, երբ առճակատումը հասնում է ծայրայեղ աստիճանի, առաջին խնդիրը դառնում է գինադադարը, անվտանգութեան երաշխիքների ստեղծումը բնակչութեան համար, բնակչութեան նորմալ սոցիալ - տնտեսական կենսագործունէութեան պայմանների ստեղծումը, որից յետոյ, ահա այս բոլորը ստեղծելուց յետոյ, համապատասխան միջազգային երաշխիքներով, համապատասխան միջազգային դիտորդների, միջազգային խաղաղարար ուժերի մասնակցութեամբ, ահա այս բոլորը ստեղծելուց յետոյ, նոր միայն սկսում են լուրջ բանակցութիւնները, որոնք արդէն վերաբերում են ոչ թէ անվտանգութեան խնդիրներին, այլ արդէն զուտ իրաւական խնդիրներին: Իսկ իրաւական խնդիրներից գլխաւորը դա արդէն այդ վիճելի տարածքի կարգավիճակի խնդիրն է: Ուրեմն, խաղաղութեան գործընթացը պէտք է նախ եւ առաջ սկսել ահա այս անվտանգութեան հարցերը լուծելու նպատակով: Սա մեր պաշտօնական մօտեցումն է, թագմիցս ես հնարաւորութիւն եմ ունեցել բոլոր մակարդակներով արտայայտելու այս տեսակէտը, ու ամենայն ուրախութեամբ պէտք է նշեմ, որ այս տեսակէտը արդէն արձագանգ է գտնում նաեւ միջազգային կազմակերպութիւնների կողմից, ՄԱԿ-ի անդամ Պետութիւնների կողմից, եւ ամենագլխաւորը, հէնց Ղարաբաղեան կոնֆերանսի նախագահի, որը իտալացի դիւանագէտ է, Մարիօ Ռաֆայէլլիի յայտարարութիւններում: Նա էլ արդէն եկել է այն համոզման, եւ այդ իր տեսակէտը յստակօրէն շարադրել, որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման գործընթացը պէտք է ընթանայ այն հունով, ինչը ես ձեզ ներկայացրի:

Բայց, ինչպէս ասացի, Հայաստանի իշխանութիւններին չի յաջողւում իրականացնել ահա այս քաղաքականութիւնը եւ արցախեան խնդրի քննարկումը դարձնել միջազգային հանրութեան ուշադրութեան առարկան՝ յանձինս, ինչպէս արդէն նշեցի՝ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջանակներում ընթացող կոնֆերանսի: Դա մեր միակ շանսն է, մեր միակ հնարաւորութիւնը՝ խուսափելու մեր հարեւանների հետ հնարաւոր յետագայ կործանարար պատերազմից եւ պահպանելու Լեռնային Ղարաբաղը: Այլ հնարաւորութիւն մենք, ըստ երեւոյթին, չենք ունենայ: Եւ դժբախտաբար, այս հնարաւորութիւնը մենք վիժեցնում ենք նախ եւ առաջ մեր ձեռքով, մեր ընդդիմութեան մաս կազմող որոշ ուժերի ձեռքով: Եթէ յառաջիկայ մի քանի օրում մեզ չյաջողուի հասնել այն բանին, որ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութեան ներկայացուցիչները մասնակցեն Հռոմի այդ հանդիպմանը, որով նախապատրաստւում է Մինսքի խաղաղութեան կոնֆերանսը, ապա ես ձեզ հաւատացնում եմ, Հայաստանը եւ Լեռնային Ղարաբաղը միջազգային հանրութեան աչքում կը ներկայացուեն որպէս առճակատման, որպէս ուժային քաղաքականութեան որդեգիրներ, եւ Հայաստանի ու Արցախի նկատմամբ կը կիրառուեն համապատասխան սանկցիաներ: Եւ դուք պատկերացնում էք, թէ մեր այս ահաւոր շրջափակման պայմաններում ինչպիսի տնտեսական հետեւանքներ կ'ունենան այդ սանկցիաները եւ Հայաստանի, եւ Արցախի համար, եւ ինչպիսի հետեւանքներ կ'ունենան տնտեսական ահա այդպիսի թուլութեան պայմաններում նաեւ մեր զինական պոտանցիալի համար: Եւ սա կարծում եմ նոյնիսկ ներկայացնելու կարիք չկայ, դուք ինքներդ կարող էք պատկերացնել: Երբ այսօր Հայաստանը փաստօրէն սնւում է մի բարակ երակով՝ Վրաստանի ճանապարհով, իսկ Վրաստանի վիճակը, ինքներդ էլ գիտէք, ամէն պահ այնտեղ հնարաւոր է երկաթգծի փակում, կազամուղը դեռ մինչեւ հիմա չի բացուած, պայթեցումներ են եղել այդ կազամուղի վրայ եւ հիմա վերականգնւում են այդ պայթեցուած տեղամասերը, բայց ոչ մի երաշխիք չկայ, որ վաղը, միւս օրը նոյնպիսի պայթեցումներ տեղի չեն ունենայ, երկաթգիծը նորից շարքից դուրս չի գայ: Միայն յիշեմ, որ այս տարուան Յունուար ամսից մինչեւ հիմա 56 օր չի գործել նոյնիսկ Հայաստանը սնուցող միակ երկաթուղին՝ Վրաստանի երկաթուղին: Թէ ինչպիսի պայմաններում է Հայաստանի կառավարութիւնը գործել, միայն այս փաստը, ինձ թւում է բաւական է, ձեզ համոզելու համար: Եւ եթէ, դրան գումարած, Հայաստանի հանդէպ կիրառուեն նաեւ սանկցիաներ, այսինքն՝ դադարեցուի Հայաստանին եւ Արցախին տրամադրւող հումանիտար օգնութիւնը, դադարեցուեն այն խոստացուած վարկերը, որոնք կարող են շտկել մեր տնտեսական - սոցիալական վիճակը, ինչպիսի դրութեան առջեւ մենք կանգ կ'առնենք. ես կարծում եմ՝ բոլորիս համար էլ հասկանալի է:

Ուրեմն, ինձ համար միանշանակ է, որ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութեան ներկայացուցիչները վաղը կամ միւս օրը պէտք է անպայման գնան Հռոմ եւ մասնակցեն այդ խաղաղութեան կոնֆերանսին: Ես երէկ պանդահարեցի ԼՂՀ Գխ-ի նախագահի պաշտօնակատար Գ. Պետրոսեանին եւ նրան ասացի հետեւեալը, որ իրենց չմասնակցելով Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնները եւ Արցախը, եւ Հայաստանը մատնում են կործանման: Եւ նրանք դրա համար պէտք է պատասխան տան Հայաստանի ժողովրդի առջեւ: Հայաստանի ժողովուրդն է կրում արցախեան ճգնաժամի ամբողջ բեռը, ամբողջ զրկանքները, նոյնիսկ իր արիւնն է տալիս, իսկ ահա այսպիսի քաղաքականութեան շարունակման դէպքում Հայաստանի ժողովրդին սպառնում է նաեւ իր որդիների կորուստը: Եւ մեր ժողովուրդը թոյլ չի տայ, որ որեւէ մէկը խաղայ իր ճակատագրի հետ: Եւ, ես ասացի, որ մեր ժողովուրդը ձեզ կը ստիպի, որ դուք մասնակցէք այդ կոնֆերանսին:

Բայց իրականում ոչ թէ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններն են որոշում կայացնում, թէեւ կայ Գերագոյն Խորհուրդ, ոչ թէ Գ. Պետրոսեանն է հրաժարւում Հռոմի հանդիպմանը մասնակցելուց, այլ այն կուսակցութիւնը, որ ներկայացնում է Գէորգի Պետրոսեանը եւ Լեռնային Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորներից 25 հոգի: Դա Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնն է, աւելի շատ ոչ թէ կուսակցութիւնն է, որովհետեւ կուսակցութիւնը չի վարում քաղաքականութիւնը իրականում, այլ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Աթէնքի Բիւրօն՝ Հրայր Մարուխեանի գլխաւորութեամբ: Եւ փաստօրէն Հրայր Մարուխեանն է, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Աթէնքի Բիւրօն, որը հայ ժողովրդին ակամայ ներքաշում է լայնածաւալ պատերազմի մէջ: Կարելի է հարցնել, թէ ինչ լծակներ ունի Աթէնքի Բիւրօն, մեզ այդպիսի քաղաքականութեան մէջ ներքաշելու համար: Արտաքուստ, շատ քիչ լծակներ, չափազանց քիչ լծակներ ունի: Ընդամէնը Հ. Հ. Գ. Խ.-ում ունի 10 պատգամաւոր, Լ. Ղ. Հ. Գ. Խ.-ում 25 պատգամաւոր, դա ցոյց տուեցին Լ. Ղ. Հ. Գ. Խ.-ի նախագահի վերջին ընտրութիւնները, երբ Գ. Պետրոսեանը շահեց 25 ձայն, իսկ նրա հակառակորդը, որ ներկայացնում է Արցախի ժողովրդական, ռազմական, ինքնապաշտպանական շարժումը՝ Ռոպէր Քոչարեանը, նա ստացաւ 26 ձայն: Ուրեմն, 10 պատգամաւոր՝ Հ. Հ. Գ. Խ.-ում, 25 պատգամաւոր Լ. Ղ. Գերագոյն Խորհրդում եւ Արցախում կռուող 100 զինուոր: Ինքնապաշտպանութեան շարքերի 7 հազար զինուորներից 100 զինուոր ընդամէնը: Ահա սա է Դաշնակցութիւնը Հայաստանում եւ Արցախում: Բայց հարց կարող է յառաջանալ, թէ ինչպէս կարելի է ահա այսպիսի չնչին ուժերով Հայաստանի իշխանութիւններին թելադրել նման քաղաքականութիւն, վտանգաւոր քաղաքականութիւն եւ փաստօրէն Հայաստանի իշխանութիւններին ակամայ ներքաշել իր որդեգրած քաղաքականութեանը հակաազգային պատերազմական քաղաքականութեան մէջ: Դժբախտաբար, Հ. Յ. Դ. Աթէնքի Բիւրօն ունի երեք կարեւոր լծակ: Առաջինը ֆինանսներն են: Հ. Յ. Դ.-ն, ես նորից միշտ ուզում եմ տարբերակել նրա ղեկավարութիւնը, մասնաւորապէս Հրայր Մարուխեանի խումբը, երկրաշարժից յետոյ մասնակցեց Հայաստանի օգնութեան համար կազմակերպուող հանգանակութիւններին, բաւականին այդ ժամանակ դրամ հաւաքուեց: Այդ դրամի մի մասը մինչեւ հիմա գտնւում է այդ Բիւրոյի տրամադրութեան տակ, մինչեւ հիմա ոչ մի կոպեկ չի ծախսուել այդ դրամից:

(Շար. 1)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տիկին Էօժէնի Յովսէփեան, Սօնիա Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները սրտագին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկներով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, մամուլով, նամակով կամ հեռաձայնով ներկայացուցին իրենց վշտակցութիւնները եւ բաժնեկից դարձան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր եւ մեծ -- հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յուլիս 4, տօն է գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

le CRDA

ORGANISE

Le lancement du Club
«Le Paris des Arméniens»
le Jeudi 2 Juillet à 20 heures

grand dîner

à la Mairie du IXe arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
avec la participation d'artistes de la scène parisienne et le soutien de Michel Legrand, Charles Aznavour, Claude Piéplu, Dan du groupe Bratsch, etc.
Tombola d'une œuvre offerte par la Galerie Basmadjian.
Piano et chant de Anaïd Kotcharian d'Arménie.
Prix symbolique du meilleur article de la presse.
Cuisine Noura.
Objectif : Création d'un Club de sponsoring pour l'organisation de manifestations artistiques et culturelles de solidarité.
Réservation au CRDA au 42 46 05 58 (10h - 15h30)
36, rue de Trévise, 75009 Paris
Prix des places : 350 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)
en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie
et avec la participation de nombreuses délégations
en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora
avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET

CONGRES MEDICAL

Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30

SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES

avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris*, 16, rue de Clichy, 75009 PARIS
Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F., de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.
PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H

DINER DE GALA

Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 3

VENDREDI
3 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.832 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.832

ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆՄԱՆ ՊԱՀՈՒՆ

ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Յունիս 29-ին Լ. Տէր-Պետրոսեանի հեռասփռուած ելոյթով Հ. Մարուխեանի ուղղուած ծանր ամբաստանութիւններուն եւ արտաքսման հրամանագրին արձագանգէն ետք, Յունիս 30-ի երեկոյեան հասած էր լուրը թէ Հ.Յ.Դ.-եան բիւրոյի հերթապահը որոշած էր ենթարկուիլ ու Յուլիս 1-ին կը հասնէր Փարիզ: Ռուասիի օդակայանին մէջ ուր զինքը դիմաւորեցին խումբ մը երիտասարդներ Եռագոյնով ու Հ. Յ. Դ.-եան զինանշանով, ան շուրջ երկու ժամ պատասխանեց սակաւաթիւ լրագրողներու (ի շարս որոնց «Յառաջ»ի խմբագիրը) հարցումներուն, բացատրելով անակնկալ պատահարին փուլերը եւ տալով մեկնաբանութիւններ:

Նախ շեշտեց թէ Հայաստան հաստատուելու որոշում առած էր, երբ կը հասնէր նախագահական հրամանագիրը: Իր կարծիքով անոր գլխաւոր դրդապատճառը Հայաստանի մէջ զարգացող քաղաքական հոլովոյթն էր, մանաւանդ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ ուժերու յարաբերութեան ներկայի շրջուած պատկերը. ընդդիմադիր ճակատը այսօր կը խմբէր աւելի քան 120 ձայն ու ցոյցի հրապարակին վրայ ան էր որ կը յաջողէր 70-80 հազար հոգի հաւաքել, հակառակն ըլլալով անցեալին: Կար նաեւ Ղարաբաղի հարցին տարբեր մօտեցումներու պարագան ու այն իրողութիւնը որ հոն իշխանութիւնը ՀՅԴ-ի ձեռքն էր: Ապա ներկայացուց իրեն ուղղուած գլխաւոր ամբաստանութիւնները:

Անոնց մէջ ծանրագոյնը ըլլալով ՔԱ-կէ-Պէ-ի հետ գործակցութեան հարցը, Հ. Մարուխեան ժխտեց այդ պարագան, աւելցնելով որ Լ. Տէր-Պետրոսեան խօսած է ապացոյցներու եւս մասին, մինչեւ իսկ հրաւիրելով որ դատաստանի դիմէ իրեն դէմ: Շեշտելէ ետք թէ իր կողմէ ստորագրուած գործակցութեան ոչ մէկ պայմանագիր կրնայ գոյութիւն ունենալ, ըսաւ որ կ'ընդունի մարտահրաւէրը, դատի կը դիմէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի դէմ, ստուգելէ ետք նման քայլի մը վերաբերող օրինական տրամադրութիւնները: Չբացառելով չինծու վաւերագրերու ներկայացման հաւանականութիւն մը, նենգափոխում մը, աւելցուց թէ նման պարագայի մը խնդրոյ առարկայ վաւերագրերը պիտի յանձնուէին միջազգային ստուգիչ մասնագէտներու քննարկումին:

Անարդարօրէն ամբաստանուած ենթակայի այս վճռակամութենէն տարբեր շեշտով մը շարունակեց ապա անդրադառնալ մեղադրանքին, բացատրելով թէ ինչ էր որ 1988-էն առաջ եւ ետք հանդիպում ունեցած էին Հայաստանի իշխանութեան անունով ներկայացուած անձերու հետ, Ապրիլ 24-ի, Մայիս 28-ի, Եռագոյնի համազգային ճանաչման հարցերու մասին. իսկ 1988-ին Ժնեւի մէջ կայացած նման հանդիպումի մը նոյնիսկ Ղարաբաղ Կոմիտէին ազատ արձակումը պահանջուած էր: Երբ իրեն հարց տրուեցաւ թէ «Հայաստանի իշխանութեան ներկայացուցիչ» որակումը կառավարական պատկանելութիւն կ'ենթադրէր, մինչդեռ ՔԱ-կէ-Պէ-ն այդ պիտակով կարելի չէր կոչել, կամ իրենք չէի՞ն հետաքրքրուած իրենց խօսակիցներուն պաշտօնով, Հ. Մարուխեան ըսաւ միայն թէ այդ անձերը 1-2 հոգի կ'ըլլային ու իբրեւ ՔԱ-կէ-Պէ-ի պաշտօնակատար ներկայացած չէին:

Հ. Մարուխեան մտահոգութիւն յայտնեց թէ Հայաստանի իշխանութեան ներկայ ընթացքը մենատիրութեան հեռանկար մը կը բանայ, հակառակ պարագային ժողովուրդը հետզհետէ պիտի յաջողի իր կամքը պարտադրել: Ակադեմական շրջանակ մը արդէն յայտնած էր թէ ուրկէ կը նկատէ պատահարը:

Հ. Մարուխեան մենատիրութեան հակումներ կը նկատէր Հայաստանի նախագահին մօտ, երբ այս վերջինս ըսելով որ կազմուած «Ազգ. Դաշինք»ով անդամալուծուած էր Խորհրդարանը, միակ ելքը կը նկատէր անոր լուծումը: Նոյնպէս, թէ ինքը, թէ Պաշտպանութեան նախարարը երկրին պատերազմական վիճակը պատրուակելով կայութիւնը առաւել բարդացնող ազդակ կը նկատէին կուսակցութիւններու գործունէութիւնը, հարկաւոր տեսնելով դադրեցնել զայն:

Այս մասին ան շեշտեց նաեւ Հայաստանի հեռատեսիլին աչառու կեցուածքը. ինք իրեն ուղղուած ամբաստանութիւններուն դէմ 5 վայրկեանի ելոյթի իրաւունք մը խնդրած էր, ինչ որ մերժուած էր իրեն: Ամէն անգամ որ բողոք մը կը ներկայացուէր, անիկա կը բացատրուէր որպէս երկրին կայութիւնը ապակայունացնելու փորձ:

Իշխանութեան ու ընդդիմութեան որպէս գլխաւոր դրաւարկ, հարցումները սեւեռեցան, անշուշտ, նաեւ Արցախի վրայ. վէճի առաջին նիւթերէն ըլլալով Ղարաբաղի Հանրապետութեան Հայաստանի կողմէ ճանաչման հարցը, հարց տրուեցաւ թէ ՀՅԴ ի՞նչ մեկնակէտով կը պնդէ անոր վրայ: Հ. Մարուխեան բացատրեց թէ սկիզբի շրջանին իրենք եւս պատրաստ էին սպասելու որ 1-2 Պետութենէ ետք Հայաստան զայն ճանչնայ, սակայն այդ քայլը յապաղած էր, մինչ անդին իրենք ստոյգ տեղեկութիւններ ունեցան քաղաքական ծրագրի մը մասին որ կը պատրաստուէր Հռոմի, Մինսկի ժողովներուն. այդ ծրագիրը որուն շուրջ համաձայն էին Միացեալ Նահանգները, Հայաստանի իշխանութիւնը և Իսրայէլ, Արցախի համար կը նախատեսէր մշակութային ինքնավարութիւն մը միայն ու Լաչինէն անցքի մը փոխարէն, Մեղրիէն գօտիի մը զիջումը Ազրպէյճանի, որպէսզի կապուի Նախիջեւանին: Այս կեցուածքը կը թարգմանուէր զիջում Թուրքիոյ հանդէպ: Յետոյ կար այն երեւոյթը որ երբ կուսակցութիւնը կը դիմէր Պետութեան մը որպէսզի ճանչնայ Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը, հարց կը տրուէր թէ ինչո՞ւ Հայաստան մինչեւ հիմա այդ քայլը առած չէ:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ այս պատահարը ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի ընտրութեան վրայ, Հ. Մարուխեան խօսեցաւ զինուորական ղեկավարներու, նաեւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարին կողմէ երեսփոխաններու կատարուած ճնշումին մասին. առանց ատոր, յստակօրէն մեծամասնութեան տէր էր Հ. Յ. Դ.-ը. ըսաւ թէ Շահումեանի մէջ նոր բախումներ հաւանական էին, ինչ որ պիտի դժուարացնէր ընտրութեան գործը: Ան ռազմանիւթի աննախադէպ որակով ու քանակով բացատրեց շրջանին անակնկալ անկումը որուն մէջ դեր ունեցած էր նաեւ Ռուսերու կողմէ Ազերիներու տրուած նեցուկը:

Հ. Մարուխեանի արտաքսումով ջնջուած չէր Երեւանի մէջ գումարուած Հ. Յ. Դ. Ընդհ. Ժողովը, որ խմբած էր 71 պատուիրակներ. իր ներկայութեան քննարկուած էին օրակարգի կարեւոր հարցերը, իսկ մնացեալը կը շարունակուէր:

Հ. Յ. Դ.-եան ղեկավարը բոլորովին անհաւանական չնկատեց վերջին զարգացումով ներքին խռովութեան մը հեռանկարը, ջանալով թէեւ վստահեցնել թէ իրենք ամէն բան պիտի ընէին խուսափելու համար: Այս հարցը ծեծուած էր նաեւ Ընդհ. Ժողովին ուր որոշուած էր մինչեւ իսկ կուլ տալ եթէ պէտք ըլլայ, քաղաքացիական պատերազմի մը արգելք ըլլալու համար:

Գալով արտաքսումին Հ. Յ. Դ.-եան Հայաստանեան շարքերուն վրայ ունեցած ազդեցութեան, Հ. Մարուխեան ըսաւ թէ անոնք առաւել աւելի ամրապնդուած էին, սակայն կուսակցութեան գործունէութիւնը քննութեան ենթարկելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի որոշումը իրեն կարծել կու տար թէ դիմադրութեան մէջ ծայրայեղութեան կրնար մղել զանոնք:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«Լը Մոնտ» եւ «Լիպերասիոն» ինչպէս Թուրք մամուլը կ'արձագանգէին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ Հ. Յ. Դ.-ի միջեւ ծայր առած բացայայտ տագնապին, տալով կարգ մը մանրամասնութիւններ: Լիպերասիոն քաղաքական մեկնաբանութիւն մը կը կատարէ, յայտնելով թէ իրական պատճառները կը վերաբերէին քաղաքական նախապատուութեանց տարբեր ըմբռնումներու: Տէր-Պետրոսեան կ'ուզէ նախ ամրապնդել Հայկ. երիտասարդ Պետութիւնը, ապա՝ Ղարաբաղի պաշտպանութիւնը, զոր Հ. Յ. Դ. իր ծրագրին եւ գործունէութեան կեդրոնը զետեղած է:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Բ.

Ես կարող եմ կոնկրետ փաստերով ասել, օրինակ Յունաստանում հաւաքուած դրամը, որ տնօրինում էր Դաշնակցութեան Աթէնքի բիւրօն, Հալէպում հաւաքուած դրամը եւայլն: Եւ, բոլոր այն կազմակերպութիւնները, որոնք դուրս էին Դաշնակցութեան ազդեցութիւնից, կամ Հայաստանում արդէն իրականացրել են լուրջ ծրագրեր աղէտի գօտու վերակառուցման, հումանիտար օգնութեան կազմակերպման առումով, կամ էլ չծախսուած գումարները յանձնել են Հայաստան հիմնադրամին, այսինքն Հայաստանի կառավարութեանը, կամ էլ Հայաստանի արտաքին յարաբերութիւնների ֆինանսաւորման ֆոնդին, այսինքն նոյնպէս Հայաստանի ֆոնդին: Բացի երկրաշարժի առիթից Դաշնակցութիւնը, նամանաւանդ վերջին երկու տարիների ընթացքում որոշակի գումարներ է հանգանակել Արցախին զինական օգնութիւն ցուցաբերելու պատրուակով: Մեր հաշւումներով մօտաւորապէս հաւաքուած է հինգ միլիոն դոլար: Այդ հինգ միլիոն դոլարից իր նպատակի համար, այսինքն Արցախին զինական օգնութիւն ցոյց տալու համար օգտագործուել է ընդամէնը 40 հազար դոլար, այսինքն Արցախ այս չորս տարուան ընթացքում Դաշնակցութիւնը ուղարկել է ընդամէնը 230 կալաշնիկով աւտոմատ, իսկ ինչպէս քիչ առաջ յիշատակեցի Արցախում կռւում է 7.000 զինուոր: Բոլորն էլ զինուած այդ աւտոմատներով եւ աւելի ծանր զէնքով: Ուրեմն հինգ միլիոն դոլարը փաստօրէն ծախսուել է բոլորովին այլ նպատակների համար: Ի՞նչ նպատակներով, առաջին հերթին բացառապէս Հայաստանում եւ Արցախում Դաշնակցական կուսակցական կառոյցներ ստեղծելու, Դաշնակցական թերթեր հրապարակելու, տպարաններ ստեղծելու, մարդիկ վարձատրելու, դրամով կուսակցական անդամներ գնելու վրայ: Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի դաշնակցական պատգամաւորները ամսական ստանում են 300 դոլար աշխատավարձ: Երեւի քչերը գիտեն, որ Հայաստանում գործող դաշնակցական կուսակցութեան շարքային անդամները, որոնք չեն աշխատում ոչ մի' տեղ, միայն անդամագրուելու համար ստանում են ամսական 20 — 30 դոլար: Սրանք փոքր գումարներ չեն, եթէ համեմատելու լինենք դոլարի եւ ռուբլու կուրսը: Երեւի քչերը գիտեն, որ Հայաստանում գործող դաշնակցական տպարանների գերարդիական ելեքտրոնային սարքաւորումները կարելի է գնահատել միլիոններով: Երեւի քչերը գիտեն, որ անգամ դաշնակցական թերթերի լուսանկարիչները աւելի շատ աշխատավարձ են ստանում, քան Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը: Ես կարծում եմ, Սփիւռքահայութիւնը այդ դրամները հաւաքել էր ոչ թէ Հայաստանում կուսակցութիւն ստեղծելու, այլ բոլորովին այլ նպատակներով: Ընդհանրապէս ազգը, ժողովուրդը կուսակցութիւններին ֆինանսներ է տրամադրում նպատակային ծախսերի համար՝ դպրոցներ պահելու, եկեղեցիներ վերականգնելու, մշակութային, մարդական օճախներ ստեղծելու, իսկ տուեալ դէպքում աղէտի գօտու վերակառուցման, Արցախին զինական օգնութիւն ցոյց տալու նպատակով, իսկ Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը բոլոր այդ ազգային հանգանակութիւնները օգտագործել է միայն եւ միայն կուսակցութիւն ստեղծելու նպատակով: Ես կարծում եմ հանգանակութեանը մասնակցած ժողովուրդը բոլորովին այդ նպատակը չէր հետապնդում: Ես նշեցի մէկ լծակը ֆինանսական: Հինգ միլիոն դոլարը չնայած մեծ գումար չէ, բայց եթէ նկատի ունենանք դոլարի և ռուբլու կուրսը, դա Հայաստանում անում է մօտաւորապէս 700 միլիոն ռուբլի: Այդ գումարը ունեցող ու ծախսող կուսակցութեան հետ, ի հարկէ ոչ մի կուսակցութիւն չի կարող մրցել: Դրանով է բացատրւում, որ Դաշնակցութիւնը կարող է Հայաստանում հրատարակել 10-ից աւելի թերթ եկամտաբեր գիտենք հիմա ոչ մի թերթ եկամտաբեր չէ, այս շուկայական գների, թղթի, գրենական պիտոյքների, տպարանական ծախսերի տեսակէտից եւ այս բոլորը պարզ է, որ ֆինանսաւորւում է արտասահմանից: Առաջին լծակը ֆինանսական լծակն էր, որով Դաշնակցութիւնը կարողանում է ազդել Հայաստանի հասարակական կարծիքի վրայ եւ դա քաղաքական կարեւոր լծակ է: Երկրորդ լծակը նա է, որ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Աթէնքի բիւրօն օգտուում է այն հանգամանքից, որ Հայաստանը չի կարող չօգնել Արցախին: Ինչ էլ արուի, որքան էլ Հայաստանին մեղադրեն Արցախը վաճառելու, Արցախի հարցից հրաժարուելու մէջ, բայց Հայաստանը չի կարող չօգնել Արցախին: Վերջին երկու տարիների ընթացքում Արցախի գոյութեան ամբողջ բեռը՝ ես նկատի ունեմ բոլոր տեսակէտներից, եւ տնտեսական, եւ սնունդով ապահովելու, եւ վառելիքով ապահովելու, եւ ֆինանսների տեսակէտից վերջին երկու տարիների ընթացքում այդ ամբողջ բեռը ընկած է Հայաստանի կառավարութեան, Հայաստանի իշխանութիւնների, իսկ դա նշանակում է Հայաստանի ժողովրդի վրայ: Բայց ժո-

(Շար.-ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍԻ ՀԵՏ

Մշակոյթի նոր Նախարարին հետ «Յառաջ» անուղղակի առաջին հանդիպում մը ունեցած էր «Երեկոյեան Երեւան»ի միջնորդութեամբ. նոր նշանակուած նախարարին հետ կատարուած հարցազրոյց մը նիւթ հայթայթած էր յօդուածի մը որ խորագրուած էր «Ամէն ժողովուրդ արժանի է իր մշակոյթին» (տե՛ս «Յառաջ», Յունուար 11-12)։ Հոն Յ. Մովսէս կը խօսէր մշակոյթի բնագաւառին հարցերուն ու լուծումներուն նախատեսութիւններուն մասին։ Այսօր, իր նշանակումէն շուրջ կէս տարի ետք, գործունէութեան որոշ փորձառութեամբ ան արտայայտուեցաւ նոյն մարզին մասին, աւելի շօշափելի տուեալներով, աւելի մօտիկ դիտարկումով ու աւելի գործնական մօտեցումով։ Այս հարցազրոյցը տեղի ունեցաւ «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, Ուրբաթ, Յունիս 26-ին։

**

Հ. -- Շատ դժուար պայմաններու մէջ ստանձնեցիք ձեր պաշտօնը. դժուարութիւնը կերտող ազդակներուն մէջ կան երէկուընէ եկածները ու այսօրուան տուեալները։ Երէկուընէ մնացածը գրեթէ բոլորովին այլանդակուած արժէչափերն են, անոնց ապաստանած "մեծութիւններ" որոնք այսօր եւս նոյն մտայնութիւններով կը ներկայանան։ Հաւանաբար ժամանակը լաւագոյն դարմանը պիտի ըլլայ ուղղելու համար սխալները, ծուռերը։ Մեծ ու փոքր հարցերով լեցուն այս բնագաւառը ի՞նչպէս կը բացատրէք դուք որ կոչուած էք զայն գլխաւորելու։

Պ. -- Բնականաբար, մշակոյթը որպէս հասարակական, տնտեսական եւ ընկերային համակարգութիւն, Հանրապետութեան ընդհանուր տնտեսական, ընկերային կեանքից դուրս չէ. շատ բանով պայմանաւորուած է այն վիճակով որը հիմա տիրում է Հայաստանում։ Մշակոյթի դժուարութիւնները կապուած են ընդհ. դժուարութիւնների հետ եւ մտածենք որ նրանց հետ նոյնպէս կը վերացուին։ Մշակոյթի կեանքին հիմնական դժուարութիւնը ինձ համար առաւելապէս հոգեբանական դժուարութիւնն է։

Փորձեմ բացատրել ասածս. վերջին չորս -- հինգ տարիների ընթացքում Հայաստանի կեանքում գրեթէ արմատական փոփոխութիւններ են եղել, նոյնիսկ պետական կառոյցներում։ Փոխուել է ամբողջ կառավարման համակարգը որը պետութեան մէջ ամէնէն պահպանողականը եւ ամէնից վերջում փոփոխուողը կը լինի։ Հայաստանում կարծէք թէ հակառակ գործընթացը տեղի ունեցաւ։ Ամենապահպանողական համակարգերը քայքայուեցին, իսկ էն համակարգերը որոնք ամէնից յառաջդիմականը պէտք է լինէին, այսինքն՝ մշակոյթը, միտքը, մտաւորականութիւնը, իրենց բոլոր կառոյցներով, ընկերային դրսեւորումներով, ղեկավարներով, անհատներով մնացել են նոյնը։

Հ. -- Ի՞նչ կարելի է ըսել այս երեւոյթին պատճառներուն մասին։

Պ. -- Ես երկար մտածել եմ այս հակասական երեւոյթի պատճառները հասկանալու համար եւ եկել եմ մի եզրակացութեան, որը մասնաւոր դրսեւորումների մէջ կարող է չափազանցուած լինել, բայց կարծում եմ ընդհանուր համայնապատկերը ճիշդ է տալիս։

Ամբողջ հարցն այն է որ Հայաստանում մշակութային կեանք, մտաւորականութիւն ասածը, իմ խորին համոզմամբ, արդէն ոչ թէ ներքին դիտակցական հոգեւոր վիճակ է, այլ ընդամէնը ընկերային վիճակ։ Այսինքն՝ Հայաստանում մտաւորականութիւն, մշակութային կեանք ասելով, այս կեանքը կրողներին մասնանշելով մենք մասնանշում ենք ոչ թէ ոգու նուիրեալների, այլ մարդկանց, որոնք հասարակական կառոյցներում տեղաւորուել են այդ հարթութիւնների վրայ եւ իրենց ընկերային վիճակը, կերպարը այդ կառոյցներում են ստացել։ Այսինքն՝ իրենց հացը վաստակում են այդ կառոյցներում։ Իսկ այսօր փոփոխութիւնների հետ փլուզւում են այն կառոյցները որտեղից մի ամբողջ խաւ սնւում էր. իր հանապազօրեայ հացն էր վաստակում։ Մի գուցէ սրա մէջ չափազանցութիւն կայ, բայց ճշմարտութիւնը աւելի մեծ է։

Ես սրանով եմ նաեւ բացատրում այն հանգամանքը որ այսօր Հայաստանում, այսպէս ասած, իշխանութիւնների եւ մտաւորականութեան միջեւ եթէ հակամարտութիւն կայ, հակամարտութիւն որը ես շատ օգտակար կը համարէի եւ՛ մտաւորականութեան, եւ՛ իշխանութիւնների համար, որտեղից իշխանութիւնները կարող են շահել, այդ հակամարտութիւնը մի տեսակ թշնամանքի է վերածուել։ Ընդհանուր առմամբ մտաւորականութիւն նկատուած ընկերային խաւը կառավարութիւնից դժգոհ է որովհետեւ նա խախտել է իր ընկերային նախկին անդորր վիճակը եւ նոր կառոյցներ, նոր մոտէլներ կարծես չի առաջարկում. իսկ մտաւորականութիւնը այնքան պատրաստուածութիւն չունի որ ինքը օգնի կառավարութեանը, առաջարկի իր ձեւերը, իր կառոյցները։

Այստեղ կ'ուզենայի մի բան էլ ընդգծել որը կարեւոր եմ համարում։ Այսօր Հայաստանի մշակոյթի կեանքի վրայ մի տեսակ համատարած, նորոյթ դարձած ողբ ու կական կայ. այդ ողբ ու կականը առարկայական կը լինէր եթէ ողբացողները լինէին նրանք, ովքեր իսկապէս մշակոյթի մտահոգութիւններով են ապրում։ Բայց այդ ողբը բարձրացնողները ահա նախկին իմ նշած ընկերային բաւականին հսկայածաւալ շերտն է, այս իմաստով ես դա համարում եմ ենթակայական վերաբերմունք։

Հ. -- Եւ ի՞նչ առումով։

Պ. -- Հայաստանում մշակութային կեանքի դրսեւորման նախկին ձեւերը այսօր այլեւս չեն գործում։ Բայց այդ չի նշանակում թէ մշակութային կեանքը մեռած է։

Ամբողջ հարցը այն է որ այստեղ մենք չենք տեսնում նոր հոլովոյթը։ Հայաստանում արդէն առաջին քայլերն են անում մշակութային մտածողութեան դրսեւորումներ որոնք այսօր շատ քիչ են, ծիծեռնակներ են, բայց արդէն իրենց յետեւից մարդկանց են տանում եւ վաղը լինելու են մեր մշակոյթի հասարակական դրսեւորման կառոյցները։ Այսինքն՝ եթէ պատկերաւոր ասենք, «Թագաւորը մեռաւ, կեցցէ՛ թագաւորը»։

Մեր յոյսերի ամբողջ ծանրութիւնը պէտք է ուրեմն տեղափոխենք նոր ծնուող, դեռեւս խանձարուրի մէջ գտնուող, բայց վաղուայ ամբողջ ներուժը ներառող շարժմանը։

Հ. -- Եթէ Հայաստանի մտաւորականութիւնը ընկերային համակարգի մը վըրայ հիմնուած չըլլար, ի՛նչ առաջնորդած պէտք է ըլլար վերջին չորս -- հինգ տարիներու նոր շարժումը, ինչպէս եղած է այլ ընկերութիւններու մօտ, բոլոր մեծ յեղաշրջումներուն։

Պ. -- Անպայման։

Հ. -- Ասիկա չեղաւ. Հայաստանի մտաւորականութիւնը նոյնիսկ կարելի չէ ըսել թէ կրցաւ հետեւիլ զանգուածներու շարժումին։ Սակայն, անցեալին լաւ մնացած, մերժուած իրա՛ւ մտաւորականներ չկայի՞ն Հայաստանի մէջ։ Ո՞ւր են այդ մարդիկը. չկա՞ր գոնէ երկու -- երեք հոգի։

Պ. -- Երկու --- երեք, նոյնիսկ տասը հոգի կայ, սակայն, նախ, նրանք ընդհանուր մտածողութեան մէջ չեն երեւիր. օրինակ, Հ. Մաթեւոսեանի պէս անձնաւորութեան մը ձայնը այսօր ընդհանուր թոհ ու բոհի մէջ խեղդւում է։ Բայց ուրիշ հարց էլ կայ. այն խաւը որ իսկապէս մտաւորական էր իր հոգեկան ամբողջ նկարագրով, դժբախտաբար ռուսագիր էր եւ հայկական մշակոյթի հետ կապ ունէր էթնիքապէս։ Այդ մարդիկ այսօր ամէն ճիգ ու ջանք գործադրում են իրենց մշակոյթին վերադառնալու համար, բայց դա հեշտ հոլովոյթ չէ։

Հ. -- «Մշակոյթի նոր կեանք» որ կ'ըսէք, ի՞նչ հիմք ունիք շօշափելի։

Պ. -- Օրինակ, նկատի ունեմ նոր հրատարակուող մի «Գանձասար» հանդէս որ իր կշիռով, լրջութեամբ, իսկական հայ հոգեւոր կեանքը վերծնելու իր առաքելութեամբ հէնց առաջին համարից այդ է ներկայացնում որ վաղը մեր մտածողութիւնը այդ ուղութեամբ պէտք է ընթանայ։ Կամ ենթադրենք «Գարուն»ի «Ապոլլոն» հրատարակչութեան հրատարակած 9 -- 10 գրքերը ցոյց են տալիս թէ մեր վաղուայ ներուժը ինչքա՛ն համահունչ պէտք է լինի համաշխարհային մտքի, համաշխարհային փիլիսոփայութեանը։ Մի քիչ բարենպաստ պայմաններ եւ մեր երկու հազարամեայ բնագիրը ճիշդ ճանապարհով ելքը պիտի գտնի այս դժուար վիճակից դուրս գալու։

Հ. -- Որպէս Մշակոյթի Նախարար ի՞նչ քաղաքականութիւն կը ծրագրէք նոր համակարգերը հաստատելու, հինէն մնացած խոչընդոտ -- խաւը մաքրելու համար, քանի որ ընդհանրապէս նոյն մարդիկը գործի վրայ են տակաւին։

Պ. - Հիւանդագին երեւոյթ է դրանց հետ գործ ունենալը, որովհետեւ այսպէս ասած, հասարակական ճանաչում ունեն եւ իրենց գործունէութեան շեշտը հէ՛նց դրա վրայ է դրում։ Բայց արդէն վերջին երկու -- երեք ամիսներին մշակոյթի մարդի քադրային փոփոխութիւնների մի շարժում է սկսուել։ Այդ շարժումը կը շարունակուի, աւելի թափ կը ստանայ. մենք ոչ մի ամպիցիայի, ոչ մի դիմակի առջեւ կանգ չենք առնի, երկու պատճառով. նախ որ այդ մարդիկ այսօր հոգեբանօրէն այն բարոյական դաշտը չունեն որին բնախօսական կերպով վարժուած են. եւ մի տեսակ իրենց գործունէութիւնը մատնուած է առնուազն շփոթութեան։ Երկրորդ՝ կա՛ն այն մտածողները որոնք այս հոգեբանական դաշտը, յարաբերութիւնների սահմանները շատ լաւ են պատկերացնում։ Ազատութեան գինը գիտեն։ Նրանք կարող են ազատութեան այս պայմաններում գործել։

Ես կարծում եմ վեց ամսուայ ընթացքում Հայաստանում շատ լուրջ փոփոխութիւններ կը լինեն եւ՛ քադրերի, եւ՛ յատկապէս կառոյցների տեսակէտով։ Առաջինը կապուած է երկրորդի հետ։

Հ. -- Արդեօք հինները չե՞ն դժգոհիր այս երեւոյթէն։

Պ. -- Իրենց հիմնական կռուաններից մէկն այն է որ երբ իրենք փրոֆէսիոնալ են, ամէն ինչից տեղեակ եւ իրենց փոխարինող չկայ։

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ՏՈՔԹ. ՃԱՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ «PRESCRIPTION MEDICIDE» ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

EUTHANASIE-ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ

«Վերելք»ի վերջին թիւով, Հայր Բարսեղ Ֆերհատեանի ստորագրութեամբ, ընդարձակ յօդուած մը լոյս տեսաւ, «ՏՈՔԹԷՕՐ ՄԱՀ» վերնագրի տակ։ Հոն, թերթին խմբագիր վարդապետը, իր տարիքով կղերականի համար հազուադէպ արթնութեամբ, լուսարձակի տակ կ'առնէր հայազգի գիտարար բժիշկ՝ տոքթոր Գէորգեանի մահաբեր հնարքը եւ անոր ջատագոված euthanasie-ի հեշտամահութեան գաղափարը։

Երբ հայ եկեղեցին, իր կաթողիկէ, աւետարանական եւ առաքելական թեւերով երջանիկ լռութիւն կը պահէ արդի մարդը յուզող հոգեբանական, բարոյագիտական հարցերու դիմաց, Հայր Բարսեղին պըրպըտող սուր միտքը չէր կրնար երանաւէտ ու հանդիստ մնալ։

Սակայն, ի հեճուկս իր բարեբար ազդեցութեան, Հ. Բարսեղի սոյն յօդուածը, տեղ - -տեղ ժխտական տպաւորութիւն կը թողու քիչ թէ շատ գիտակից ընթերցողին վրայ։ Ցիրաւի, յօդուածին սկիզբը, անիկա մտաւորական իր ըմբռնումներուն ներհակ կը գտնէ գրել անձի մը ու նիւթի մը շուրջ, «երբ ձեռքին տակ չունէր գրաւոր ատաղձ»։

Հայր Բարսեղ, գերմանական հրատարակութիւններու միջոցաւ կը հետեւի միջազգային թէ կաթողիկէ աշխարհի անցուդարձերուն։ Կրօնաշունչ այդ հրատարակութիւնները, ընդհանրապէս դիւրագրգռած մօտեցում ցոյց կուտան հեշտամահութեան նման խնդրայարոյց հարցերու նկատմամբ։

Գոնէ Հայր Բարսեղն ու այս տողերու հեղինակը փորձով գիտեն թէ մարդիկ ինչպիսի թեթեւութեամբ կամ ֆանաթիզմով, կրնան չարափոխել մէկու մը յօդուածը, կամ ալ, հրատարակած գիրքը, երբեմն առանց իսկ կարդալու ընդդիմախօսին գրածը...

Նոյն կացութեան զոհ չերթալու արդար մղումով, ծայրէ -- ծայր կարդացի տոքթ. Գէորգեանի հրատարակած նոր գործը «Prescription Medicide» խորագրի տակ լոյս տեսած։ Ցնցիչ եղաւ տպաւորութիւնս։

Հայր Բարսեղի գրչին տակ, տեսակ մը բախտախնդիրի տպաւորութիւն թողած էր տոքթոր Գէորգեան, որքան ալ վարդապետը փորձած էր խոր հասկացողութիւն ու մտաւորական պարկեշտութիւն ցոյց տալ իր գրութեան երկայնքին։ Հակառակ ցուցաբերուած ազնիւ ճիգերուն, կը թուի թէ գերմանական հրատարակութիւնները նեղ պահեստներով առաջնորդուած էին զինք։

Տոքթոր Ճան Գէորգեան, իր հոյակապ գործին ընդմէջէն յայտնուեցաւ որպէս խորապէս մարդկային, խորապէս գիտակից, ազնուահոգի, անշահախնդիր, գաղափարապաշտ բժիշկ ու իրաւ հետեւորդը Հիպոկրատի։

Իր գիւտը, կամ ջատագոված փիլիսոփայութիւնը -- որ համաշխարհային գիտական, բժշկական եւ կրօնական շրջանակներու մէջ այնքան մելան հոսեցուց ու փոթորիկ առեղծեց անոր անունին շուրջ -- «մարդկային կեանքեր հնձելու» համար չէին յայտնաբերուած։ Ընդհակառակն, զուտ մարդկային հիմնախնդրական նկատումներ հետապնդած է հայազգի գիտարարը, իր կեանքի ամբողջ տեւողութեան։

Արդարեւ, յիսունական թուականներէն սկսեալ, որպէս գաղափարապաշտ նորելուկ բժիշկ, պատերազմ յայտարարած է իր շուրջ տիրող կեղծիքին դէմ։ Պատերազմ ու պայքար յայտարարած էր Ամերիկայի Բժշկական Միութեան դէմ, որ ըստ երիտասարդ բժիշկին, ուրիշ բանի չէր ծառայեր, այլ՝ պահպանելու ու պաշտպանելու անդամ բժիշկներու կենսական շահերը, ոմանց ալ չարաշահութիւնները։ Ամերիկայի Բժշկական Միութեան ձեռք ձգած առանձնաշնորհումներու պատճառաւ, ու միայն Ամերիկայի Միացեալ -- Նահանգներու մէջ, բժիշկ մը, քանի մը տարիէն «ոսկի կ'ըլլէ» ու փարթամութեան մէջ մոռացութեան կուտայ իր իսկական կոչումը (Բացառութիւնները յարգելի են)։

**

Տոքթոր Գէորգեան, որպէս երիտասարդ ախտաբան կանուխէն կ'անդրադառնայ այն մեծ օգուտին, զոր մահապարտները կարող էին ընծայել բժշկական գիտութեան, մահապատիժը մարդկայնօրէն գործադրելէն ետքը, անոնց ներքին օրկանները, եթէ Ա) գործածութեան դրըւէին մահամերձ հիւանդները բուժելու, Բ) մասնագէտները փորձարկութիւններ

կատարէին անոնց թարմ դիակներուն վրայ:

Իբրեւ գիտութեան մարդ, յարգելի բըժիշկը իր գրքին մէջ կը խոստովանի թէ կրօնական դիրք բռնած է մահուան պատիժի եւ վիժումի կնճռոտ հարցերուն նկատմամբ: Սակայն նոյն կրօնական դաստիարակութիւնը ցոյց չի տար, երբ հարցը մահապարտներու օրկաններուն օգտագործման կուգայ: Առաջադրութիւն մը, որ մինչեւ այսօր, շնորհիւ իրենց շուքէն վախցող ու չվերընտրուելու գաղափարէն սարսափող քաղաքագէտներու, ինչպէս նաեւ իրենց հանգիստն ու բարօրութիւնը մահամերձի մը տառապանքէն գերադասող բժշկապետներու ընդդիմութեան, տակաւին իր կարելիութեան սահմանին մէջ չէ օգտագործուած:

Երեսուն տարիներու վրայ երկարող իր առաքելութեան ու պայքարներու ընթացքին, առանձին կանգնած ամեհի հոսանքներու դիմաց, տոքթոր Գէորգեան փորձած է համոզել ամերիկեան բժշկական, քաղաքական ու կրօնական իշխանութիւնները թէ մարդու գործ է մահապարտ մը ելեկտրական աթոռ նստեցնել, ի զուր խարկել անոր ուղեղը եւ ներքին օրկաններ, կամ ալ կախաղանը, կապի սենեակը եւ գնդակահարութիւնը ուրիշ բանի չեն ծառայեր քան երկարաձգելու անոր տառապանքն ու հոգեվարքը: Այդպիսի մարդի մահեր գործադրութեան դնելով, մարդկային ընկերութիւնը ոչ մէկ շահ պիտի ապահովէր, բացի վրէժխնդրութեան սին զգացումէն...

Ընդհակառակն, բանտարկեալին իսկ հաւանութեամբ, երբ անոր մարմինը էօթանազիի, կամ տոքթոր Գէորգեանի հնարած գործիքի միջոցաւ, հեշտօրէն մահաքունի յանձնուէր, կարելի պիտի դառնար 7-8 ծանր հիւանդներ ստոյգ մահուան ճանկերէն փրկել, անկէ արմատախլուած ներքին օրկաններու օգտագործումով: Միեւնոյն ատեն, բարոյական գետնի վրայ, յանցապարտ ոճրագործը կամ չարագործը, ձեւով մը իր պարտքը կամ վճարած պիտի ըլլար հասարակութեան, իր մահով ուրիշներու կեանք շնորհելով: Հայազգի բժիշկը հարց կուտայ.- Ինչո՞ւ մսխել - վատնել քաջառողջ օրկանները մահապարտի, երբ օրկաններու չգոյութեան հետեւանքով, յաճախ գիտնական բժիշկներ կը փորձեն խոզերու, կապիկներու, պապուններու օրկանները պատուաստել մարդոց: Ո՞վ չի յիշեր «Պէյպի Ֆէյ» պարագան:

Եւ, ով հեղինակ, մահապարտներու առողջ մէկ տոկոսը, սկիզբէն, իր համաձայնութիւնը յայտնած է տոքթոր Գէորգեանի ջատագոված մեթոտին: Ընդդիմադրութիւնը խիստ եղած է բանտապահներու, ապահովութեան մտահոգութիւններով: Իսկ բանտային բժիշկը՝ բժշկական էթիքէն - բարոյագիտութենէն մղուած: Գալով քաղաքագէտներու ու կրօնական իշխանութիւններու, վերը յիշեցինք անոնց մտահոգութիւնները... Ամէն օր, ամէն տեղ, մարդկութեան բարօրութեան համար տարուած աշխատանքները կը չէզոքացուին, բախելով կարգ մը հոսանքներու շահագիտական նկատումներուն:

Տոքթոր Գէորգեան, ամերիկեան բժշկական գիտութեան «անառակ որդին», իր խրատունքին մէջ, մասնագէտ մըն է դարերու ընթացքին կիրարկուած մահապատիժի տեսակներու և դիագննութեան փորձերու: Գրքի երկայնքին, տեղ-տեղ, անիկա առիթէն կ'օգտուի իր հայութիւնը պանծացնելու: Արդէն իր հատորը նուիրած է Կիլիկիայի միջնադարեան բժշկական գիտութեան հայ մասնագէտներուն:

Ուրեմն, նոր չէ էօթանազին, ոչ ալ դիագննութիւնը: Քրիստոսէ առաջ 4-րդ դարուն, հելլենական աղէքսանդրիացիներու մօտ զարգացած էր դիագննութիւնը, բժշկագիտական նկատումներով: Միջնադարուն, Մեծ Հայքի մէջ, հայ գիտնական բժիշկներ փորձարկութիւններ կատարած են մահապարտեալներու դիակներու վրայ: Այն ատեն թմրեցուցիչներու բացակայութեամբ, մահապարտները կամ գործողութեան ենթակայ հիւանդը կը զգայազրկէին զայն անօթութեան մղելով: Ապա առատ գինիով կը հարբեցնէին:

Գրքին մէջ բաւական լայն տեղ յատկացուած է Յովհաննէս Երզնկացիին եւ անոր ուսուցիչ՝ Վարդան Արեւելցիին, որոնց մասին երկասիրած է Վահրամ Բապալունի:

Տոքթոր Գէորգեան չի գոհանար միջնադարեան իրագործումներով. տեղ մը, առիթէն կ'օգտուի հանրային դատաստանին յանձնելու՝ բարբարոս թուրք բժիշկները, որոնք նացի բժիշկներէն մօտ երեսուն տարի առաջ, 1915-ին, գործադրութեան դրին, գիտական փորձի չղարչին տակ, հայ զոհերուն վրայ կիրարկուած խժդժութիւնները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

«NOUVELLES»
MEDECINS DU MONDE

« PREMIERS PAS DANS LE HAUT-KARABAGH »

«Աշխարհի Բժիշկներու» այս եռամսեային վերջին թիւը (Յունիս, 1992) թղթակցութիւն մը հրատարակած է Ղարաբաղի մասին: Ծանօթ է որ «մարդասիրական պօտի»ի մը հաստատման համար, գլխաւորութեամբ՝ Պէրնար Քուշնէրի, խումբ մը գացած էր, Սէ-Լե-Սէ-Ըլ-ի կողմէ լիազօրուած: Ատենին անդրադարձած էինք այս գործողութեան, կրած դժուարութեանց եւ յարատեւ ջանքերուն:

Հոս, աւելի մանրամասնութիւններ կը տրուին եւ կը նկարագրուի, ինչ որ տեսնուած է: Պէրնար Ժաքըմար կը պարզէ Ղարաբաղի վիճակը, հայ բնակչութեան մեծամասնութեամբ այս հողաշերտը, որ Ազրբէջանի «տրուած է»:

**

«ECHOS DE RUSSIE»

UN TOURNANT DANS LE CONFLIT DU HAUT KARABAGH

ՀԱՊ-ի այս ամսաթերթը, իր երրորդ (Յունիս 92) թիւին մէջ, յօդուած մը լոյս ընծայած է վերոյիշեալ խորագրով, որ կ'անդրադառնայ Շուշիի եւ Լաչինի գրաւման: Յօդուածագիրը Տոմինիք Ֆեռնանտէնի կը բացատրէ այն գործապատճառները, որոնք մղած էին Հայերը այս գործողութիւններուն:

Եզրակացութիւնը լաւատես չէ, վերջնական լուծում մը «անհաւանական» կը նկատուի եւ կ'ըսուի մինչեւ իսկ ակնարկելով ՄԱԿ-ի այն լրատուական խումբին որ պէտք է տեղւոյն վրայ փութայ. - «Ան պէտք է բաւական երեւակայութիւն ցուցաբերէ ելք մը գտնելու համար կացութեան մը որ կրնայ հարիւր տարուան նոր պատերազմ մը ըլլալ»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՈՒ ՀԻՄԱ...

Ժիլպէր Պէքոյի ծանօթ մէկ երգին սկզբնաբառը ուզեցի ընտրել, եւրոպական Բաժակի ոտնագնդակի մրցումներուն աւարտումը բնորոշելու համար: Այո, ու հիմա, երբ 15 օրերու այդ խաղերուն ստեղծած խանդավառութիւնը հրաժեշտ տուաւ Շուէտի ասպնջական մարզադաշտերուն, համեստ այլ հերոսական խումբին որ է Դանիա, բացարձակապէս աներեւակայելի որ խլէր այդ թանկագին բաժակը: Արդարեւ, դեռ մրցումները չսկսած, երեւի անտրամաբանական պիտի ըլլար գուշակումը այդ խումբին յաղթանակին: Մինչ հսկաներ կը տապալէին, ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա, առաջին իսկ հերթին, ու աւելցնենք որ առաջինին համայնքը անոր ծնունդ է տուած ոտնագնդակին իսկ, շատոնց է կորսուած, ու երկրորդը, այսինքն՝ Ֆրանսա, բացարձակապէս անճանաչելի, իր ցարդ տարած այլ մրցումներու ընթացքին յաջողութիւններուն ի դիմաց, ապշութեան մատնեց իր ապիկարութեամբ, բոլոր զինքը քաջալերողները մանաւանդ իր ղեկավարը՝ Միշէլ Փլաթինին, այնքան յուսալից: Դանիոյ հանդէպ ցոյց տրուած հիացումն ու զարմանքը, արդէն իսկ իր լրումին էր հասած երբ ան, 120 վայրկեան օրինաւոր խաղարկութենէ վերջ, յաղթական կը հանդիսանար, կէս - վերջնականի մրցման մէջ, բերդէն վեց մեթր հեռաւորութենէ քշուած երկուստեք հինգ անգամով հարուածներուն, Դանիա կը տանէր յաղթանակը: Ու երբ, վերջնականին, իր դէմ կ'ելլէր գերմանական խումբը, կիսախաղին առաջին քառորդին, այս վերջիններուն զօրաւոր յարձակումներուն տպաւորութեամբ, կարծես Դաւիթ Գողիաթի մարտնչում մըն էր որ տեղի կ'ունենար, բայց յանկարծ տեսարանը իր դիմագիծը կը փոխէր, եւ Գերմանացւոց բոլոր յարձակողականները ի դերեւ կ'ելլէին եւ ընդհանուր աքանչացումը իր գագաթնակէտին կը հասնէր երբ Դանիացիք կ'արձանագրէին առաջին նշանակէտը: Իսկ երբ երկրորդ կիսախաղին ի լուր աննկարագրելի ապշութեան մէջ Դանիացիք երկրորդ նշանակէտն ալ կ'ապահովէին, գերմանացի խաղացողներու մորթին վրայ կ'եղերգէր, այսպէս ըսենք, կարապի երգը, եւ վերջին վճիռ վայրկեաններուն, 1990-ի ոտնագնդակի համաշխարհային բաժակին տիրացող խումբին յառաջապահներու յարձակումները կը չէզոքացուէին յաղթական խումբին պաշտպանողական ուժերու խիզախ դիմադրութեամբ: Ու այս զարմանահրաշ յաղթութեամբ Դանիա կ'արձանագրէր ամէնէն աքանչելի յաղթանակը, շահելով ոտնագնդակի Եւրոպայի 1992-ի բաժակը: Այս է խորհրդաւոր գաղտնիքը մարզականութեան, ի չարս ոտնագնդակի: Ու հիմա, սպասենք Օգոստոսին, ուր, մարզական շատ աւելի մեծ, համաշխարհային չափանիշով թատերաբեմ մը պիտի բացուի. բազմատասնեակ երկիրներու մարզական բազմատասնեակ չափանիշերով, այն ողիմպիական խաղերով որոնք հանդիսավայր պիտի ունենան Պարչելոնայի մարզադաշտերը: Հոն ալ ականատես պիտի ըլլանք ապահովաբար անսպասելի ելոյթներու, եւ ինչ որ համարձակութիւնը կուտայ մեզի կանխամտածելու, որ, այս անգամ, տրուած ըլլալով երկու Գերմանիաներու միացումը, ուրեմն այդ կրկնակ ուժերու արդիւնքները, դժուար թէ հաւանականութիւնը ընծայեն Ռուսիոյ եւ Միացեալ-Նահանգներուն, իւրացնելու երկու առաջնութիւնները ինչպէս կը յայտնուէր ցարդ, նախկին Խորհրդային Միութեան եւ Միացեալ-Նահանգներու յաղթութեամբ:

Գալով Ֆրանսայի, թերեւս առաջնութիւն շահի մէկ քանի մակարդակներու մէջ, բայց կասկածելի է որ ընդհանուր դասաւորման մէջ դիրք գրաւէ անմիջական առաջիններուն մէջ:

Օգոստոսը մօտ է. իր զգայացունց անակնկալներով: Չէ՞ որ, մարզականութիւնը ինքն իսկ, թնճուկ մըն է տարօրինակութեանց...

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ծնունդի մը յաջորդ օրն էր, ընթրիքէն յետոյ՝ այս խօսակցութիւնը: Մեր վառարանին կրակը տաք շողիններ կ'արձակէր գորգին վրայ: Տօն ըլլալուն առաստաղի հսկայ լամպարէն զատ ուրիշ երկու լամպարներ կային սենեակին մէջ: Մէկը յախճապակիէ խոշոր փորով մը՝ սեղանին վրայ ու միւսը կախուած պատէն, հօրս բազմոցին գլուխը: Ձիւնը խոշոր, բամպակի կաթիլներով կը շարունակէր տեղալ ու սեւ, փառաւոր ագռաւներ աճապարանքով կը սահէին: Ես կը սիրէի ագռաւները, որովհետեւ երբ անոնք կը տիրանային երկինքին, ճնճղուկներուն հետ՝ ձմեռը կը սկսէր խորունկնալ: Բազմոցին վրայ ծունկի եկած, քիթս փակցուցած ապակիին, վերստին պարտէզը կը դիտէի, երբ մայրս լռութիւնը խզեց:

- Առաջնորդարանը չի՞ կրնար նպաստ մը տալ այդ խեղճ կնոջ, կ'ըսէր մայրս: Երեսուն տարեկան հազիւ կայ, բայց արդէն ծերացած է: Ձուն-ձմրան պզտիկները կօշիկ չունին, ուտելիք չունին...

Հայրս վերջապէս գլուխը վերցուց գրքէն, ակնոցները տեղաւորեց քթին վրայ, գլանիկ մը վառեց ու անձայն դիտեց իր կինը: Բերնին անկիւնը հեգնական ժպիտ մը կար կարծես:

- Աշխարհի վրայ մարդիկ գոյութիւն ունենալէն ի վեր՝ թշուառութիւնը գոյութիւն ունի, ըսաւ իր ցուրտ ձայնովը: Կարմիր Խաչ ունինք, յարեց հեգնութեամբ ու դուն ատենադպիր ես, օգնեցէք իշտէ...

Մայրս գլուխը կախեց կուրծքին վրայ ու լռեց: Իսկ ես մտածեցի թէ հօրս կրնար օգնել՝ քանի որ աւելի զօրաւոր էր: Անդամ էր Մեճլիսը Պելետիէի. Թաղական Խորհուրդի ատենապետ էր ու անդամ քաղաքական ժողովոյ, որուն ատենապետը իր եղբայրն էր: Ու միշտ լսած էի նաեւ թէ մենք հարուստ էինք: Ու մանկութիւնս չէր ըմբռներ թէ ինչո՞ւ հայրս ծաղրով կը խօսէր: Ու հոգւոյս խորը կը զայրանայի մօրս դէմ, որ երբեք պատասխանելու քաջութիւն չունէր:

Խօսակցութիւնը փրթաւ մնաց, բայց ամբողջ գիշերը մտածեցի այդ պզտիկներուն վրայ: Նազիկ Տուտուին տունը դաշտային ճամբու մը եզերքն էր: Երբ աշխատաւորներուն կամ ախոռապանին հետ արտերէն կը վերադառնայինք՝ գրեթէ միշտ կը հանդիպէինք ծերունի կնոջ, որ երկուքի ծալուած, իր պզտիկ պարտէզին մէջ կ'աշխատէր: Պզտիկ, այլ խնամուած պարտէզ մըն էր անիկա ու կը բաւէր ցանկապատին մօտենալ զգալու համար կոտեմի ու ջրկոտեմի բոյրը: Պատին տակ արեւածաղիկի խոշոր սկաւառակներ վզերնին կը տնկէին դէպի արեւելք: Ու թոռնիկները միշտ ծեր կնոջ փէշերուն շուրջն էին,- թուխ, ցնցոտիապատ, տարօրինակ: Ու միշտ պարանէ մը կախուած կ'ըլլային օրօրոցը եդած մանուկի մը փոխնորդները:

- Բարի իրիկուն, Նազիկ տուտու, կ'ըսէին աշխատաւորները:

Ու ան, ամէն օր, միշտ նոյն յոգնած շարժումով՝ կը կոթնէր բահին, գլուխը կը դարձնէր մեղմօրէն ու կը մրմնջէր:

- Բարին ձեր վրայ ըլլայ, տղա՛քս...

Ահա այս բոլորը շարան - շարան մտքիս պաստառին վրայ կը տողանցէին, երբ մէկէն դուրսը լուսնկան ելաւ,- լի, լման, փառաւոր: Նախ փեղկին ճեղքերէն էր, որ իր նշոյլը ինկաւ բարձիս վրայ: Անշշուկ ելայ, տղաքը չարթնցնելու համար ու փեղկը բացի: Վայրկեան մը դիտեցի ծովը, որ գիշերուան այդ ժամուն իսկ զարմանալիօրէն կապոյտ էր ու լուսնկան կը լողար ամպի կոհակներու մէջ:

Հազիւ վերջացուցած էի վերի տողը, երբ ուսիս վրայ զգացի Արշամին ձեռքը: Բնազդաբար ուզեցի պահել տետրակս, բայց ձեռքս բռնեց ու ըսաւ.

- Զգէ՛ կարդամ: Արդէն մէկ մասը տեսայ...

Յետոյ քովս նստաւ ու սկսաւ հայերէնս քննադատել: Ու ստիպուեցայ ընդունիլ, որ իր բոլոր դիտողութիւնները ճիշդ էին: Կ'ըսէր թէ առանձին ընդունակ չէր էջ մը գրել, բայց ուրիշին չափազանցութիւններն ու անճշդութիւնները դիւրաւ կը տեսնէր: Իսկ ես, հետզհետէ կը համոզուէի թէ կեանքը աւելի հասունցուցած էր զինքը, քան զիս: Չէր սիրեր մանաւանդ խոշոր ածականները, որ ես այնքան հրաշալի կը գտնէի: Իր լեզուն աւելի պարզ էր քան իմինս: Երբ իրեն ըսի սակայն, մեղմօրէն պատասխանեց:

- Պարզ, բայց մանաւանդ ճշգրիտ: Օրինակ, գրած ես «ծովը, որ գիշերուան այդ ժամուն իսկ անսահմանօրէն կապոյտ էր»: Ոչինչ կը նշանակէ անսահմանօրէն կապոյտ: Ես քու տեղդ՝ պիտի դնէի բոլորովին...

- Բայց երբ պատուհանը բացի, զարմացայ որ ծովը այդքան կապոյտ էր...

- Ուրեմն, զարմանքդ յայտնելու համար, դիր զարմանալիօրէն, որ միտքդ ամբողջովին կը բացատրէ:

Կ'ուզէր նաեւ, որ երկուքի ծալուած բացատրութեան տեղ դնեմ կորաքամակ: Իսկ ես պնդեցի թէ առաջինը աւելի արտայայտիչ էր ու թէ մեր քաղաքը այդպէս կ'ըսէին,- երկուքի ծալուած է...

Նոյն օրը, երեկոյեան

Ընկերներով ծովեզերքէն կ'անցնէինք, երբ մէկէն մտաբերեցի թէ ինչո՞ւ միւս տղոցը պէս գիշերները չէին կրնար քնանալ: Յանցաւորը երեւակայութիւնս էր: Հազիւ անկողին մտած, վերադարձէս ի վեր, կամ յիշատակներ են որ կը խուժեն վրաս եւ կամ երազներ:

(Շար. 36)

(Շար. Ա. էջէն)

ղովուրդն էլ դա գիտակցում է, եւ վաւաւոր կերպով մտել է այդ բեռի տակ, մեր ժողովուրդն էլ ենթարկւում է զրկանքների, չափազանց ծանր պայմանների մէջ է ապրում եւ առայժմ նոյնիսկ չի տեսնում բարելաւման ինչ – որ միտումներ իր վիճակի, բայց զգալով, որ այդ զրկանքները տեղ են ունենում յանուն ազգային վեհ գաղափարի, յանուն մեր Արցախի եղբայրակիցների ճակատագրի, համբերութեամբ հանդուրժում է այս բեռը: Բայց անբարոյականութիւն է, երբ . յոյս դնելով ահա այս անվերապահ օգնութեան վրայ, որ Հայաստանը չի կարող չցուցաբերել Արցախին, փորձել Հայաստանի իշխանութիւններին նաեւ թելադրել, պարտադրել իրենց քաղաքականութիւնը: Ես չեմ ուզում անուններ տալ, բայց Լեռնային Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհրդի վերջին նիստերից մէկում, երբ տեղի էր ունենում նախագահի ընտրութիւնները Հայաստանից գնացած ընդդիմութիւնը ներկայացնող պատգամաւորներից մէկը, որ յայտնի մարդ է, նոյնիսկ այդպէս ցինիկաբար Արցախի ղեկավարութեանը յայտարարել էր, նստաշրջանի ժամանակ, թէ դուք մի ենթարկուէք Հայաստանի իշխանութիւնների որոշումներին, դուք կատարէք ձեր որոշումները եւ մի վախեցէք, որ Հայաստանը ձեզ չի կարող չօգնի, միեւնոյն է ձեզ պէտք է օգնեն: Ուրեմն սա երկրորդ լծակն է:

Եւ երրորդ կարեւոր լծակը, որ օգտագործում է Դաշնակցութեան Աթէնքի բիւրօն, Մարուխեանի գլխաւորութեամբ, նա արդէն ասուեց, մի կողմից արգիլումն է Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւններին, որպէսզի նրանք չմասնակցեն Հռոմի եւ ապագայ Մինսքի խաղաղութեան գործընթացին, որով, ինչպէս արդէն ասուեց, Հայաստանն ու Արցախը ներկայացուել են անզիջող, որպէս ուժային մեթոդների կողմնակից կողմ: Իսկ միւս կողմից Գերագոյն Խորհուրդում գործող կուսակցական փրակցիայի օգնութեամբ եւ դաշնակցելով միւս ընդդիմադիր կուսակցութիւնների ու կազմակերպութիւնների հետ, որի արդիւնքը եղաւ վերջերս գոյացած «Ազգային Դաշինք»ը, որի մէջ մտել են ընդդիմադիր բոլոր կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները առանց անդրադառնալու նրանց միջեւ գոյութիւն ունեցող լուրջ քաղաքական, գաղափարախօսական նաեւ մարտավարական, ռազմավարական տարաձայնութիւններին, օգտագործելով այդ «Դաշինք»ը, փորձ է արւում Գերագոյն Խորհրդի որոշումների միջոցով սահմանափակել Հայաստանի ընտրեալ իշխանութիւնների գործելու հնարաւորութիւնը միջազգային ընդհանրութեան գործընթացում նրա մանեւրելու հնարաւորութիւնը եւ մէկը միւսին ետեւից Գերագոյն Խորհրդին որոշումներ փաթաթելով, դրանով փաստօրէն զրկելու իշխանութիւններին իրականացնելու իրենց որդեգրած քաղաքականութիւնը: Ես կարող եմ օրինակներ բերել, առաջարկւում էր այսօր Գերագոյն Խորհրդին, որպէսզի ընդունուի որոշում, որ Հայաստանի իշխանութիւնները չպէտք է ստորագրեն ոչ մի որոշում, որտեղ Արցախը դրուի Ադրբէջանի կազմում, սա արդէն բացարձակապէս սահմանափակում է Հայաստանի մանեւրելու հնարաւորութիւնը, եթէ անգամ պէտք է ընդունուէր այդպիսի որոշում, կարելի էր այլ ձեւակերպում տալ, այսինքն պահպանել արդիւքը, բայց աւելացնելով «առանց Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնների համաձայնութեան», այսինքն յարգելով Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքը, կամ գտնում մի այլ ձեւակերպում, բայց սա չէր կարեւորը: Սրան էլ պէտք է յաջորդէր մի այլ որոշում, եթէ այս որոշումը ընդունուէր, դա չընդունուեց, բայց դրան պէտք է յաջորդէր մի այլ որոշում եւ անգամ առաջին որոշումը չընդունուելուց յետոյ հէնց հարց բարձրացուեց այդ որոշումը ընդունելու, դա այն է, որ Հայաստանը պէտք է ճանաչի Լեռնային Ղարաբաղի անկախութիւնը: Այս հարցը արդէն երեք ամիս է քննարկւում է եւ բոլոր թեր եւ դէմ կարծիքները հաշուի առնելուց եւ լրջօրէն ուսումնասիրելուց յետոյ, ես եկել եմ այն համոզման, որ այս նման ճանաչման բացասական հետեւանքները աւելի շատ են, քան թուացեալ դրական հետեւանքները: Նախ եւ առաջ ճանաչելով Լեռնային Ղարաբաղի անկախ Հանրապետութիւնը փաստօրէն միջազգային հանրութեան առջեւ Հայաստանը հանդէս է գալիս որպէս Ադրբէջանի տարածքային ամբողջականութեան նկատմամբ ոտնձգութիւն կատարող պետութիւն: Ես չեմ բացառում Լեռնային Ղարաբաղի ճանաչման հնարաւորութիւնը: Բայց դա Հայաստանը չէ, որ պէտք է անի առաջինը: Դա պէտք է անի մի որեւէ երրորդ չէզոք երկիր: Եւ Հայաստանի դիւանագիտութեան ջանքերը վերջին մի քանի ամիսների ընթացքում ուղղուած են եղել հէնց այս բանին: Մեր բոլոր հանդիպումների՝ եւ իմ եւ Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարի բոլոր հանդիպումների, բոլոր միջազգային այցելութիւնների հիմնական առարկան եղել են հէնց Արցախի ժողովրդի ինքնորոշման իրաւունքի յարգման խնդիրը եւ շատ երկրների ղեկավարների հետ քննարկուել է Արցախի Հանրապետութեան հնարաւոր ճանաչման հարցը: Եթէ անգամ, նորից եմ կրկնում, Արցախի Հանրապետութիւնը պէտք է ճանաչուի, ապա դա պէտք է ճանաչուի նախ եւ առաջ այլ պետութիւնների, գոնէ մէկ երկրի կողմից, միայն դրանից յետոյ Հայաստանի: Որպէսզի, նորից եմ կրկնում Հայաստանը չմեղադրուի որպէս առճակատող, որպէս անզիջող կողմ, որպէս Ադրբէջանի տարածքային ամբողջականութեան նկատմամբ ոտնձգութիւն կատարող պետութիւն:

Բայց սրանով էլ չի սահմանափակուելու ընդդիմութեան ճնշումը: Սա նորից, փաստօրէն նեղացնում է Հայաստանի գործադիր իշխանութիւնների, մասնաւորապէս նաեւ, Հայաստանի Նախագահի գործելու հնարաւորութիւնները, բայց սրանով էլ ըստ երեւոյթին չի սահմանափակուելու ընդդիմութեան ճնշումը: Յաջորդ քայլը պէտք է լինի, ուրեմն, պարտադրել Գերագոյն Խորհրդին, որ ընդունուի որոշում Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի անկախ Հանրապետութեան, արդէն ճանաչուած Հանրապետութեան հետ ռազմաքաղաքական դաշինք ստեղծելու մասին: Դուք գիտէք, արդէն այդպիսի առաջարկութիւններ էլ են եղել, իսկ սա ուղղակի ճանապարհն է դէպի պատերազմ, որովհետեւ Հայաստանի եւ Արցախի դաշինքին անմիջապէս կը հետեւի Թուրքիայի ու Ադրբէջանի ռազմաքաղաքական դաշինքը: Թուրքիան ու Ադրբէջանը արդէն կ'ունենան լիակատար բարոյական եւ իրաւական հիմքեր նման դաշինք կնքելու եւ Հայաստանը կը ներքաշուի արդէն լայնածաւալ պատերազմի մէջ, ոչ միայն Ադրբէջանի, այլ նաեւ Թուրքիայի հետ: Ուրեմն սա է այդ ընդդիմութեան գործունէութեան տրամաբանութիւնը, որովհետեւ, գաղտնիք չէ, ընդդիմութիւնը պայքարում է իշխանութեան համար, առ այժմ փորձում է յարգի սահմանադրական միջոցները պայքարի, ահա այսպիսի Սահմանադրական սահմանափակումների միջոցով, փաստօրէն իրականացւում է սողուող յեղաշրջում, որովհետեւ եթէ իսկապէս այս սահմանափակումները շարունակուեն Գերագոյն Խորհրդի կողմից, կը գայ մի պահ երբ Հանրապետութեան Նախագահը կարող է յայտարարել, որ այլեւս փաստօրէն ինքնուրոյն գործելու հնարաւորութիւն չունի եւ նա չի կարող իրականացնել այն քաղաքականութիւնը, որ նրան պարտադրւում է Գերագոյն Խորհրդի կողմից: Ուրեմն պէտք է Հանրապետութեան Նախագահը ընտրութիւն կատարի, կամ հաշտուի այդ որոշումների հետ, եւ որդեգրի այդ պատերազմի տանող քաղաքականութիւնը: Կամ էլ, եթէ չի հանդուրժում այդ վիճակը, պէտք է ժողովրդից ներողութիւն խնդրի եւ հեռանայ պաշտօնից, ասպարէզը թողնելով այն ուժերին, որոնք քարոզում են ահա այս քաղաքականութիւնը: Բայց զարմանալին այն է, որ տրուեց այդ հնարաւորութիւնը: Ես մի քանի օր առաջ Գերագոյն Խորհրդում պարզ ասացի ովքեր են այն մարդիկ, այն ուժերը, որովհետեւ քննադատողները շատ են, դրանք յայտնի են, ես կարծում եմ հէնց այդ նոյն մարդիկ էլ պէտք է լինէին արձագանգողները: Ովքեր են այն մարդիկ, որոնք հաշուարկել են պատերազմի բոլոր հետեւանքները, հաշուարկել են, որ պատերազմը մեզ համար շահաւէտ է, ձեռնտու է, մենք կարող ենք պահպանել Արցախը, ե՛ւ նոյնիսկ այլ տարածքային նուաճումներ ունենալ, դրա հետ մէկտեղ չկորցնել մեր ժողովրդի մի մասը, իսկ թէ ո՛ր մասը՝ իրենց հաշուարկները պէտք է ցոյց տան: Եւ ովքեր են այն մարդիկ, որոնք կարող են յայտարարել, որ կատարել են այդ հաշուարկները, եւ կարող են իրենց վրայ պատասխանատուութիւն վերցնել եւ իրականացնել այն քաղաքականութիւնը, որ նրանք քարոզում են: Բայց տարօրինակն այն էր, որ այն մարդիկ, որոնք մեզ առաջարկում էին իրականացնել այդ քաղաքականութիւնը, ոչ – ոք նրանցից այդ պատասխանատուութիւնը չվերցրեց: Այլ կարծիք չկայ այստեղ:

Նրանք ուզում են իրականացնել այդ քաղաքականութիւնը, բայց ոչ թէ իրենց ձեռքով, այլ մեր ձեռքով Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնների ձեռքով: Ինչո՞ւ, որովհետեւ ցանկացած ելքի դէպքում նրանք շահաւէտ դիրք են ունենում: Եթէ ենթադրենք պատերազմը յաջող աւարտ ունենայ Հայաստանի համար, Արցախի համար, որին ես բացարձակապէս կասկածում եմ, կարող եմ ասել համոզուած եմ, որ յաջող աւարտ չի ունենայ, բայց եթէ անգամ ենթադրենք, որ եթէ յաջող աւարտ ունենայ, ընդդիմութիւնը կարող է դա ներկայացնել որպէս իր ճնշման արդիւնք: Եթէ իրենք չճնշէին, եթէ իրենք չստիպէին, եթէ իրենք չընդունէին այդ որոշումները, Հայաստանի իշխանութիւնները դաւաճան էին, նրանք ուզում էին վաճառել Արցախը, չէին ուզում իրականացնել այս քաղաքականութիւնը, ահա մեր ճնշման տակ դա տեղի ունեցաւ, ուստի այդ յաղթանակները մենք ենք տարել: Այսինքն պէտք է ձեռք բերէին համապատասխան քաղաքական տիվիդենդներ: Եթէ հակառակը, որը շատ աւելի հաւանական է եւ չօշափելի, այդ քաղաքականութիւնը անյաջողութեան մատնուէր, մենք ունենայինք Արցախում կորուստներ, որը բացառուած չէ, ահա այդ բոլոր անյաջողութիւնները, կորուստները կարելի է բարդել ներկայ իշխանութիւնների վրայ, որովհետեւ պատասխանատուութիւնը յամենայն դէպս նրանք են կրում, եւ դրանից յետոյ, փաստօրէն հրապարակից հեռացնել այդ իշխանութիւններին եւ գրաւել նրանց տեղը: Ուրեմն հարցի էութիւնից պարզ է, գնում է լուրջ պայքար, առանց խտրութիւն դնելու միջոցների մէջ, առանց հաշուի առնելու ազգային խնդիրները, ազգային շահերը, գնում է դաժան պայքար իշխանութեան համար:

Առաջին հերթին այդ պայքարը գնում է Դաշնակցական կուսակցութեան ղեկավարութեան կողմից, լինում է ընդդիմութեան շարժիչ ուժը, նրա շուրջն է ձեւաւորուել այդ «Ազգային Դաշինք»ը: Իշխանութիւնը Դաշնակցութեան համար 100 տարի է եղել է դաւանանք եւ երեւելի այդ նպատակը Դաշնակցութիւնը չի պատկերացնում Հայաստան այլ իշխանութեամբ: Եօթանասուն տարի Դաշնակցութիւնը պայքարեց կոմունիստական Հայաստանի դէմ, երկու տարի է պայքարում է Հայաստանի նոր, դեմոկրատական կարգերի դէմ, եթէ մենք հեռանանք գան նոր իշխանութիւններ, նրանք կը լինեն Ա.Ժ.Մ., թէ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը՝ ով կ'ուզի լինի բայց եթէ ոչ Դաշնակցութիւնը, Դաշնակցութիւնը պայքարելու է այդ իշխանութեան դէմ: Որովհետեւ, Դաշնակցութիւնը Հայաստանը պատկերացնում է միայն ու միայն իր իշխանութեան ներքոյ: Ցանկացած այլ իշխանութիւն անհանդուրժելի է Դաշնակցութեան համար եւ Դաշնակցութիւնը իր բոլոր ուժերով պէտք է պայքարի այդ իշխանութեան դէմ: Սա է Դաշնակցութեան կրեդօն: Սրանք դատարկ խօսքեր չեն, այն ինչ ասւում է ունի լուրջ հիմք՝ եղել են լուրջ իրադարձութիւններ Դաշնակցութեան ղեկավարութեան կենսագրութեան մէջ: Դաշնակցութեան կուսակցութեան ղեկավարութիւնը՝ Աթէնքի բիւրոյի որոշ անդամներ օտար երկրների հետախուզական ծառայութիւնների առջեւ ստանձնել են պարտաւորութիւններ եւ կարծում եմ նրանց միջոցով իրականացնել իբր թէ իրենց ծրագրերը, բայց իրականում իրականացրել են այդ պետութիւնների ծրագրերը: Ես հիմա պէտք է անցնեմ լուրջ փաստերի շարադրման, որը բացայտում է Դաշնակցական կուսակցութեան ղեկավարութեան վերջին չորս տարուան ամբողջ գործունէութիւնը, մինչեւ այսօր: Երբ սկսուեց արցախեան շարժումը 1988 թուականի Փետրուարի 20–ին, երբ 6 օր 7 օր տեւած ցոյցերն աւարտուեցին, բայց հասկանալի էր, որ դրանով արցախեան շարժումը չի մեռել, դրանով Հայաստանի կոմունիստական վարչակարգը, ցոյցերի աւարտից յետոյ, կարծես թէ դուրս եկաւ առաջին այդ շփոթութիւնից, որին նպաստեց նաեւ Սումգայիթեան սպանդը, որ կոտրեց ժողովրդի ոգին այդ սուրբ զգացմունքների վրայ էլ խաղ տեղի ունեցաւ եւ Հայաստանի կոմունիստական վարչակարգը, միւս կողմից էլ զգում էր, որ շարժումը դեռ չի մեռել եւ հնարաւոր է նրա վերակենդանացումը, թէեւ ամէն ինչ արեց, որպէսզի «Ղարաբաղ» կոմիտէները լուծարուեն, նոյնիսկ զօրք հրաւիրեց արդէն Մարտի 20–ին, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի երկրորդ համագումարից յետոյ, Մարտի 19–ին կայացած համագումարից յետոյ, արդէն Երեւան զօրք մտցուեց, եւայլն, եւայլն...

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նաւելի Ապունայեան, Պ. Գաթիսթ Ապունայեան, Պ. Ժան Ապունայեան, Օր. Մարի Ապունայեան, Տէր եւ Տիկին Ջիղէ, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Ապունայեան եւ տղան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յուլիս 5–ին, Իսսի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱՍՊԱՐ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆ-ի

մահուան 11-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

**

Այս առթիւ Տիկին Ն. Ապունայեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յուլիս 1-ի նիստն ալ բաւական փոթորկալից եղած է առանց որեւէ եզրակացութեան յանգելու: Ազգ. Դաշինքի ներկայացուցած բանաձեւը, որ երկու հարց կը դնէր. - ա) յանձնարարել կառավարութեան որ ճանչնայ Արցախի Հանրապետութիւնը. բ) յանձնարարել որ Հայաստանի կառավարութիւնը մինչեւ մէկ ամիս պայմանագիր ստորագրէ Արցախի հետ, հակօրինական նկատուած է Նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի կողմէ, որ մերժած է քուէարկութեան դնել: Առարկութիւնն այն է որ չի համապատասխաներ Գերագոյն Խորհուրդի օրէնքին, քանի որ այդ հարցերը Հանրապետութեան Նախագահին իրաւասութեանց մէջ են: Կարելի է առաջարկել, ոչ՝ յանձնարարել: Բ. Արարքցեան ուզած է նաեւ որ Խորհրդարանը անվստահութիւն յայտնէ իրեն հանդէպ եթէ համաձայն չէ ու նիստը վարելու պարտականութիւնը փոխանցած է իր տեղակալին՝ Արա Սահակեանի: Պահ մը առաջարկուած է իրաւաբան երեսփոխաններու կողմէ որ քննեն իրաւագիտական բնոյթը, ժողովը մերժած է: Առաջարկուած է այլ բանաձեւ մը, ուր նշուի միայն թէ Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք չէ ստորագրէ որեւէ միջազգային փաստաթուղթ, ուր Արցախը կը ներկայացուի որպէս Ադրբէջանի հողամաս, պայմանաւ որ ՀՀՇ-ն թեր քուէարկէ, ինչ որ ՀՀՇ մերժած է, տարբերակ առաջարկելով, ուր կ'ըսուի թէ պէտք չէ որեւէ փաստաթուղթ ստորագրուի, որ դէմ ըլլայ Արցախի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին: Այս ալ է եղած, ու ի վերջոյ նիստը փակուած է առանց որեւէ եզրակացութեան յանգելու: Դուրսն ալ հաւաքուած քանի մը հարիւր հոգիները փորձած են «խուլիգանութեամբ» խռովութիւն ստեղծել, երբ Գ. Խ.-ի Նախագահը եւ այլք դուրս կ'ելլէին, բայց ժողովուրդը արգելք հանդիսացած է խռովարարներուն վրայ յարձակելով:

**

Արցախի Գործատուներու Տնօրէններու Խորհուրդը որոշած է որ Արցախ պէտք է մասնակցի Հռոմի ժողովին, Գ. Խ.-ի նախագահութիւնն ալ նոյն որոշումը տուած է 3/6 մեծամասնութեամբ եւ քանի կառավարութիւնն ալ նոյնը որոշած էր միաձայնութեամբ, Արցախի երեք հոգինոց (Ռոպէր Քոչարեան, Բորիս Առուշանեան, Հրանտ Խաչատրեան) պատուիրակութիւն մը, Հինգշաբթի օր, Յուլիս 2-ին, Հռոմ պէտք է մեկնած ըլլար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԻ հանրաքուէն տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին: Ուղերձով մըն է, հեռատեսիլէն, որ նախագահ Միթերան յայտնեց այս որոշումը: Հարցումը պիտի ըլլայ. - «Կը հաւանի՞ք փրանսացի ժողովուրդին ներկայացուած օրինագիծին Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, որ կ'արտօնէ Եւրոպական Միութեան Դաշնագրին վաւերացումը»:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 4
SAMEDI
4 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.833 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.833

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԸ ԳՏԵՐ Է ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

(ՄԵՐ) ԱՐՑԱԽԸ ՄԵԶԻ ԿՈՒ ՏԱՆ (ՄԵՐ) ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿՈՒ ՏԱՆ

Հողային փոխանակութեան, բուն բառով՝ troc-ի մը պատմութիւնը նոր չէ, բայց անցեալին աւելի «տրամաբանական» (եթէ կարելի է ըսել) կարգադրութեան մը հարցը կար, այլ խօսքով Ղարաբաղը կու տայինք ու մեզի կը վերադարձուէր Նախիջեւանը, ինչպէս կը տեսնէք, այս troc-ներուն ամէնէն հետաքրքրական եւ աննախընթաց իր ինքնատիպ բնոյթին մէջ, երեւոյթն այն է որ մինչ մեր հողերն են troc-ի առարկան, մինչ ընդհանրապէս կողմերէն մէկը իր մէկ բանը պէտք է զիջի...:

Ուրեմն այս նոր կարգադրութիւնը, Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան նախկին խորհրդատու՝ Փօլ Կոպլի մը խելապատակէն ելեր է («Նեզավիսիմայա Կազետա» ալ անոր կը վերագրէ), բայց իւրացուեր է Արտաքին Նախարարութեան կողմէ, ինչպէս կը գրէ նաեւ «Լա Լիպր Պելժիք»ի Մոսկուայի լրատեղեակ Թղթակիցը՝ Բորիս Թումանով: Ան կու տայ սա մանրամասնութիւնները: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը յայտնած է թէ Պէքըրի հաւանութիւնն ունի այս ծրագիրը, ինչ որ սակայն Սպիտակ Տան մէջ կայացած պրիֆինկի մը ընթացքին, Յուլիս 1-ին, հերքուած է:

Այսպէս, նախ անդրադառնանք Թումանովի Թղթակցութեան: Ան կը գրէ թէ «որքան ալ անհաւատալի թուի, այս աննախընթաց գաղափարը գոյութիւն ունի որպէս դիւանագիտական շօշափելի ծրագիր որու հայրութիւնը կը վերագրուի Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան»: Հողային նման կարգադրութեան մը նախ եւ առաջ կը նպաստէ... որո՞ւ, պարզ է Ամերիկայի այնքան սիրելի Թուրքիոյ աշխարհաքաղաքական շահերուն: Այս ձեւով ուղղակի մուտք կ'ունենայ կեդր. Ասիոյ Թրքախօս Հանրապետութիւնները, քաղաքական եւ տնտեսական բազմաթիւ առաւելութիւններով, միաժամանակ հաստատելով Հակիրճեան զօտի մը, որ մաս կը կազմէ Արեւմուտքի ռազմավարութեան: Անշուշտ, նաեւ Թեհրան եւ Մոսկուա չեն կրնար լուռ մնալ: Պելժիական օրաթերթին Թղթակիցը կ'ըսէ նաեւ թէ անկարելի չէ որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի քաղաքական մանեւրները (ինչպէս պիտի ըսէր ինքը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան) կը ձգտին այդ ուղղութեամբ յեղաշրջում մը պատրաստելու, այն պարագային երբ Հայաստանի ապահովութիւնը եւ ազատ դուռ մը դէպի դուրս երաշխաւորուի: (Արդարեւ, նման կարգադրութիւն մը, քիչ մըն ալ կը խեղդէ --եթէ կարելի է-- մեր մինուճար Հայաստանը): Այս առընչութեամբ, յատկանշական կը դառնայ ադրբեջանական փորձառութիւնը Լաչինի հանդէպ (Ղարաբաղին հետ, Լաչինի այդ գօտին ալ մեզի պիտի շնորհուի այդ troc-ին մէջ...): Դեռ կ'ըսուի որ Երեւանի յաջորդական ազդարարութիւնները Զանգեզուրի վրայ հաւանական յարձակման մը փորձին, ուղղուած են Հայաստանի հանրային կարծիքին, զայն պատրաստելու համար այդ գաղափարին:

Յուլիս 1-ին ալ ուրեմն, Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան մէջ տեղի ունեցած է վերջին հանդիպում մը հայ գաղութի ղեկավարներուն հետ (Հ. Յ. Դ., Ռ. Ա. Կ., Հ. Բ. Ը. Մ., Ակմիենիըն Էսըմպլի, Առաջնորդարան եւլն.): Հոն, այս մասին եղած հարցադրումներուն, Պուշի խորհրդատուները պատասխանած են (անոնց մէջ՝ Ազգ. ապահովութեան, եւրոպական հարցերու, ապահովութեան ազգ. Խորհուրդի եւրոպական եւ ռուսական հարցերու տնօրէնը եւլն. եւլն.) թէ այդ ծրագիրը Կոպլի կը պատկանի եւ ան ներկայիս կ'աշխատի Քարնըկի Էնտովմընթ (Քարնըկի Հիմնարկ), պարզ քաղաքացի մըն է որ իր տեսակէտը կը յայտնէ:

Երանի այդպէս ըլլար, բայց, առածը կ'ըսէ առանց կրակի ծուխ չելլեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Պետութեան Բարձրագոյն Կոմիտէի գլուխ նշանակուեցաւ Ալի Քաֆի, յաջորդելու համար Պուտիաֆի, որ սպաննուեցաւ անցեալ օր: Ազգ. յանձնախումբ մըն ալ հաստատուեցաւ որ քանի օրուան ընթացքին պէտք է լուսաբանէ Պուտիաֆի սպանութեան պարագաները:

ԼԻՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿ առաջին Պետութիւնն է Եւրոպայի, որ խորհրդարանական ճամբով, հաւանութիւնը յայտնեց Մաասթրիխթի Դաշնագրին:

ՅՈՒԼԻՍԻ արձակուրդներուն, կառքով մեկնողներուն համար բաւական խառնիճաղանճ ստեղծուած է բեռնատար կառքերու վարորդներու հաստատած շրջափակումներուն հետեւանքով: Ասոնք կը բողոքեն կառք վարելու արտօնաթուղթերու կէտերու հաստատման դրութեան դէմ, որ ի զօրու է Յուլիս 1-էն: Նախարար Բիլէսի ազդարարութիւնն ու սպառնալիքը ցարդ դրական հետեւանք չէ ունեցած: Ճամբաներու այս շրջափակումը եւ ռութիէներու «գործադուլը» նաեւ վառելանիւթի չգոյութիւն ստեղծած է կարգ մը շրջաններու մէջ, գլխաւորաբար՝ Լիոնի:

ՖՐԱՆՍԱՆ է որ պիտի կազմակերպէ 1998-ի ֆութպոլի համաշխարհային Բաժակի մրցաշարքը: Դիմումը շատոնց եղած էր եւ Յուլիս 2-ին, Ֆրանսայի տրուեցաւ նախընտրութիւնը ի հեճուկս Մարոքի: Նոյն օրը Միշէլ Փլաթինի յայտարարեց թէ կը քաշուի ֆրանսական ֆութպոլի՝ «պոսս»ի իր պաշտօնէն:

«ԼԸ ՄՈՆՏ» գինը բարձրացուցած է Յուլիս 1-էն եւ 7 Ֆր. կ'արժէ այլեւս (նախապէս՝ 6 Ֆր.): Ընթերցողներուն տրուած բացատրութեան մէջ, կը պարզուին գրաւոր մամուլի կրած դժուարութիւնները, գլխաւորաբար ծանուցումի եկամուտներու նուազում: Ծանօթ է գրաւոր մամուլին ապրած տագնապը եւ ի՞նչ ըսել հայերէն օրաթերթի մը պարագային, գրեթէ բոլորովին զրկուած առեւտրական ծանուցումէ եւ որ պէտք է տոկայ...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Հ. Մարուխեանի լուսանկարին քով այսպէս խորագրուած տողերով «Հիւրրիյէթ» Յուլիս 2-ին կ'արձագանգէ ՀՅԴ-եան ղեկավարին Հայաստանէն արտաքսումին. Թերթին Երեւանի Թղթակիցն ալ, Տիգրան Նազարեան, այս առընչութեամբ քանի մը հարցումներ ուղղած է որոնց պատասխանելով Հ. Մարուխեան կ'ըսէ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ամբաստանութիւններն ու զինքը երկրէն արտաքսելու հրամանագիրը իրեն յիշեցուցած են 1930-ական Թուականները. կ'աւելցնէ թէ մտահոգ չէ, որովհետեւ ժամանակի ընթացքին ամէն բան իր տեղը պիտի գտնէ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ եթէ օր մը Հայաստանի իշխանութեան գլուխ անցնին ինչ պիտի ըլլայ իրենց յարաբերութիւնը Թուրքիոյ հետ, Հ. Մարուխեան կ'ըսէ թէ կ'ուզեն բարեկամներ դառնալ:

«Թերճիւման» եւ «Միլլիյէթ» եւս տեղ կու տան նոյն լուրին, աւելցնելով որ արտաքսումի հրամանագիրով քաղաքական լարումը գագաթնակէտին հասած է Հայաստանի մէջ. Յուլիս 2-ի «Միլլիյէթ»ը նոյնիսկ կը խօսի բախումներու մասին, որոնց պատճառաւ 70 մեռեալ ալ կը տեսնէ Երեւանի փողոցներուն մէջ...:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

(Գ. եւ վերջ)

Եւ ահա այս ընթացքում էր, որ Հայաստանի կոմունիստական վարչակարգը, ինչպէս ասացի, դուրս գալով այդ սկզբնական շոկից փորձեց միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի խեղդուի շարժումը եւ հակազդեցութիւն ստեղծուի համապատասխան արցախեան շարժման դէմ: Եւ այն ժամանակ էր, Մարտ ամսին, երբ գաղտնի կերպով, կեղծ փաստաթղթերով, լրիւ անլեգալ, Խորհ. Միութեան Բ. Կ. Պ.-ի կանալներով, Կրուչկովի գիտութեամբ, Հայաստան է գալիս Դաշնակցութեան Աթէնքի բիւրոյի անդամ Հրայր Մարուխեանը եւ նրա գործընկերը՝ մի այլ բիւրոյական, որի անունը ինքը կը տայ: Նոյնիսկ նրանք Երեւանում չեն լինում: Երեւանից դուրս հանգստավայրերից մէկում, փաստաթղթերը կան, ես չեմ ուզում հիմա այդ անունները տալ, փաստաթղթերը հրապարակել, ազգային անվտանգութեան նկատառումներով: Ուրեմն, այդ Երեւանի մօտակայքում գտնուող հանգստի գօտիներից մէկում տեղի է ունենում գաղտնի հանդիպում այս երկու ընկերների եւ Հայաստանի ՊԱԿ-ի բարձրաստիճան պաշտօնեաների միջեւ, որի ընթացքում ձեռք են բերւում փոխադարձ պարտաւորութիւններ: Հանդիպումը ունենում է իր շարունակութիւնը: Նոյնպիսի հանդիպում, այս երկու ընկերները, արդէն Խորհրդային Միութեան ՊԱԿ-ի բարձրաստիճան պաշտօնեաների հետ, ունենում են Մոսկուայում մի քանի օր յետոյ: Այս հանդիպումների արդիւնքը լինում է, փաստօրէն, պայմանագրի ստորագրումը Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Բիւրոյի եւ Խորհրդային Միութեան Բ. Կ. Պ.-ի միջեւ: Հրայր Մարուխեանը եւ իր գործընկերը, մասնաւորապէս, ստանձնում են հետեւեալ պարտաւորութիւնները, առաջին՝ պայքարել արցախեան շարժման՝ իսկ յետագայում արդէն երկրորդ հանդիպման ժամանակ, իսկ երկրորդ հանդիպումը տեղի է ունենում դրանից ամիսներ յետոյ 88 Թուականի Հոկտեմբերին, նորից գաղտնի ճանապարհով, նորից գաղտնի կանալներով, նորից գաղտնի փաստաթղթերով, նոյնպէս Երեւանի մօտակայքում գտնուող հանգստավայրերից մէկում, եւ նոյնպէս Մոսկուայում զուգահեռաբար: Ահա այս երկու հանդիպումների արդիւնքը լինում է հետեւեալ պարտաւորութիւնների ստանձնումը Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Բիւրոյի կողմից, բայց նրանք այդ պարտաւորութիւնները ստանձնել են ընդհանրապէս կուսակցութեան անունից:

Առաջին՝ պայքարել արցախեան շարժման, իսկ յետագայում նրա կազմակերպական ձեւը հանդիսացող Հ.Հ.Շ.-ի դէմ:

Երկրորդ՝ պայքարել Հայաստանի անկախութեան գաղափարին նուիրուած քաղաքական ուժերի դէմ եւ հայ ժողովրդի մէջ սերմանել ռուսամէտ, խորհրդամէտ գաղափարներ:

Երրորդ՝ բոլոր կարողութիւններով աջակցել Հայաստանի կոմունիստական իշխանութիւններին:

Չորրորդ՝ արտասահմանի դաշնակցական մամուլում դադարեցնել հակախոր - հրդային պրոպագանդան եւ նպաստել գորբաչովամէտ քաղաքականութեան ամրապնդմանը:

Եթէ հետեւելու լինենք դաշնակցական մամուլի գործունէութեանը, իսկ ես վստահ եմ, ձեզանից շատերը հետեւել են, ապա դժուար չէ համոզուել, որ 1988 Թուականի Մայիսից սկսած այդ մամուլը չորս տարի շարունակ յստակօրէն կատարել է Բ. Կ. Պ.-ի առջեւ ստանձնած բոլոր պարտաւորութիւնները, այդ ամէնը չպարչելով խոհեմութեան, զգաստութեան, զգուշաւորութեան կեղծ կեցուածքով:

Այսպէս, առաջին՝ արտասահմանի դաշնակցական մամուլը ի սկզբանէ, սկսած 1988 Թուականի Մայիսից որդեգրեց արցախեան շարժումը եւ Հ.Հ.Շ.-ն վարկաբեկելու նրա ղեկավարներին «խակ, արկածախնդիր երիտասարդներ» որակելու դիրքորոշումը: Աթէնքից իջեցուած հրահանգով դաշնակցական մամուլին արգելուեց որեւէ դրական նիւթ Հ.Հ.Շ.-ի վերաբերեալ. «Ասպարէզ»ի Թղթակիցներից մէկը Սէմէրճեան ազգանունով 1989-ի Յուլիսին այդպիսի մի դրական նիւթ հրապարակելու պատճառով զրկուեց խօսքի իրաւունքից եւ այլեւս չյայտնուեց դաշնակցական մամուլում: Փարիզի «Կամք» Թերթի աշխատակից Կարօ Իւլիւպէյեանը երկու անգամ հարցազրոյց վարեց ինձ հետ, անձամբ, եւ երկու անգամ էլ Աթէնքի հրահանգով այդ հարցազրոյցները չտպագրուեցին:

Երկրորդ՝ 1988 Թ. Հոկտեմբերին Հայաստան կատարած երկրորդ գաղտնի այցելութիւնից յետոյ Մարուխեանի նախաձեռնութեամբ հրապարակուեց երեք աւանդական կուսակցութիւնների յայտարարութիւնը, որով դատապարտւում էին Հ.Հ.Շ.-ի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած գործադուլները եւ կոչ էր արւում համախմբուել Հայաստանի կոմունիստական իշխանութիւնների շուրջ:

Երրորդ՝ 1989 Թ. Նոյեմբերին Աթէնքի բիւրօն, արգելեց դաշնակցականներին մասնակցել Հ.Հ.Շ.-ի հիմնադիր համագումարին եւ յատուկ շրջաբերականով, ինչպէս անցեալում Փարիզի «Յառաջ» Թերթում եւ Պոսթընի «Զօրեան» հաստատութեան դէպքում, արգելեց նաեւ դաշնակցականների որեւէ համագործակցութիւն Հ.Հ.Շ.-ի հետ, ընդհուպ վտարման սպառնալիքով:

Չորրորդ՝ 1988 Թ. Դեկտեմբերից, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամների ձերբակալութիւնից յետոյ, համարեա հինգ ամիս շարունակ դաշնակցական մամուլը քար լռութիւն պահպանեց այդ մասին եւ նոյնիսկ աւելին՝ շարունակեց Հայաստանի իշխանութիւններին ներցուկ կանգնելու եւ Սուրէն Յարութիւնեանին ազգային հերոս ներկայացնելու կուրսը: Միայն հայկական մի շարք կազմակերպութիւնների, համաշխարհային ներման, միջազգային հասարակական կարծիքի վճռական բողոքից յետոյ դաշնակցական մամուլը ձայնակցեց շատ Թոյլ երգեցողութեամբ: Ցանկութեան դէպքում, այս շարքը կարելի է լրացնել բազմաթիւ այլ փաստերով: Այս քաղաքականութիւնը, որ տարւում էր արտասահմանի դաշնակցական մամուլում, սկսած 1990 Թուականից, տեղափոխուել է Հայաստան, այստեղ ձեւաւորուած կուսակցութեան գործունէութեամբ, որի օրինականութիւնը շատ հարցերում կասկածելի է: Ես կարող եմ նշել մի քանի ակնյայտ փաստ, եւ ափսոսանք յայտնել Հայաստանի Արդարադատութեան Նախարարութեան եւ Հ. Հ. դատախազութեան գործունէութեան վերաբերեալ, նրանց կողմից կուսակցութիւնների աշխատանքը բացարձակապէս չվերահսկելու համար: Ակնյայտ են Հայաստանի Դաշնակցութիւն կուսակցութեան կողմից կատարուած հետեւեալ խախտումները. պարզ է, որ Հայաստանի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը ղեկավարւում է արտասահմանից՝ Աթէնքի բիւրոյի կողմից, ինչը արգելւում է «հասարակական - քաղաքական կազմակերպութիւնների մասին» օրէնքով: Ակնյայտ է, որ Հայաստանի Դաշնակցութիւնը ֆինանսաւորւում է դրսից, որ նոյնպէս արգելուած է օրէնքով: Հայաստանի Դաշնակցութեան կուսակցութիւնը ունի զինուած ջոկատներ, ունի երիտասարդական կազմակերպութիւններ, հիմնարկ - ձեռնարկութիւններում ունի սկզբնական բջիջներ եւ օղակներ: Բոլոր այս բաները արգելուած են օրէնքով: Այն, ինչն ես նշեցի, եւ Հրայր Մարուխեանի եւ Բ. Կ. Պ.-ի միջեւ կայացած համաձայնութեան կամ ստանձնուած պարտաւորութիւնների մասին, որոնք Մարուխեանն իր կառոյց-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՎՍԷՍԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. — Գանգատի տեղի տուող ներկայի կացութեան մէջ, արդեօք հիմնական պատճառ մը չէ՞ գաղափարականի մը պակասը. մէկդի դրուածը ոչինչով փոխարինուեցաւ:

Պ. — Ես մտածում եմ ոչ թէ չկայ գաղափարը որ մեր բոլորը հաւաքի մի թելի վրայ, ինչպէս էր 10 — 15 տարի առաջ համայնավարութիւնը, այլ այդ գաղափարը մեր մշակոյթի մէջ առ այժմ փորձ ու փորձառութիւն չունի: Ես նկատի ունեմ պետութեան գաղափարը: Ժողովուրդը դրա պատրաստ է, ընկալում է դա կամ չէ, անկախ նրանից, դա է մեր հիմնական նպատակը: Եւ մեզ եթէ փրկելու կամ կործանելու է մի բան, ոչ թէ Ղարաբաղի կամ ինչ որ ուրիշ տեղական բնոյթի հարցեր են լինելու, այլ հէնց այս պետութեան գաղափարը որից է նոյնպէս կախուած ամբողջ Ղարաբաղի հարցը:

Հ. — Կրկին մտաւորական գործընթացի մը պակասն է գլխաւոր պատճառներէն մէկը որ այսօր ժողովուրդը գուցէ պէտք եղած ձեւով ընկալած չէ այս գաղափարը:

Պ. — Անպայման կայ սակայն այն թէ մենք ինչ մօտեցում ենք ցոյց տալիս պետութեան հանդէպ: Ես հակուած եմ մտածելու որ մշակոյթի վերջնական պատկերը դա ինքը պետութիւնն է: Պետութեամբ պէտք է դատել տուեալ ժողովրդի մը մշակոյթի մասին: Այսինքն՝ եթէ ժողովուրդը Պետութիւն ունի, դա նշանակում է որ վիթխարի մշակոյթ է ունեցել:

Հ. — Իսկ մե՞ր պարագային:

Պ. — Մեր պարագային, ի հարկէ մի քիչ այլ կերպ է եղել. արդիւնքը եւ միջոցը ինչ որ տեղ իրարից տարանջատուել են, դա հասկանալի է, բայց ես համարում եմ որ մեր ժողովրդին մի մտածութեան, մի գաղափարի, մի հոգեբանութեան, վերջ ի վերջոյ մի սրբազան նպատակի շուրջ համախմբող միակ գաղափարը կարող է լինել Պետութիւնը: Եթէ մեր մտաւորականութիւնը, ժողովուրդը պետութեան զգացողութիւն չունի, ես դա համարում եմ դժբախտութիւն:

Հ. — Ձեր նախորդ հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէիք թէ ազատութեան մթնոլորտէն օգտուելով պէտք էր մշակոյթ ներածել ու արտածել: Ի՞նչ է ներկայի վիճակը:

Պ. — Մտածում եմ որ Հայաստանում մշակութային կեանքի հիմնական բացը այն է որ աշխարհի մշակոյթը այնտեղ չի մտնում: Այսօր հայկական մշակոյթը աւելի մասնաւոր մարդկանց կազմակերպութիւնների ջանքով, բաւականաչափ դուրս գալիս է: Ուրիշ հարց դրա որակը, եւայլն: Բայց հակառակ հոլովոյթը գրեթէ երբեք տեղի չի ունենում եւ Երեւանը երեւի վերջին մի 10 — 20 տարիների ընթացքում զրկուել է մշակոյթի առասպելականութիւնից: Սա շատ դժուար խնդիր է, որովհետեւ կապուած է միջոցների, ծախսերի հետ:

Ես 20 — 25 դիմումներ եմ կատարել արտասահմանեան հռչակաւոր անհատ կատարողների, խմբերի եւ արդէն 3 — 4 յաջողութիւններ ունենք:

Հ. — Ի՞նչպէս օրինակ:

Պ. — Օրինակ, եկող տարուայ Օգոստոսին Բլատտո Ապատօն Կ. Մալէրի անուան «Եուկէնտ օրքէսթր» կոչուած խմբով հիւրախաղերի կը գայ Երեւան: Այսպիսի ուրիշ հնարաւորութիւններ էլ կան եւ յոյս ունեմ որ քիչ — քիչ կը կարողանանք օգտագործել: Նաեւ կարող ենք մեր հռչակաւոր հայրենակիցներին Երեւան բերել. նկատի ունեմ օրինակ «Ջիլինկիրեան» քառեակը: Նամակով խնդրեցի ու համաձայնուել են որ գան. Ժան Տէր — Մերկերեանը խոստացել է...: Գրել եմ Ռիխթէրին, Ռոստրոպովիչին, Նաթալիա Կուտմանին, Եանովիցին, որոնցից պատասխանների եմ սպասում:

Հ. — Ի՞նչ կ'ըսէիք մշակութային կազմակերպութիւններու բարեփոխման գործին մասին:

Պ. — Սկսած Մշակոյթի Նախարարութիւնից, առ այժմ ժառանգել ենք նախկին կազմակերպութիւնները եւս: Նրանք աւելի շատ վարչական միաւորներ են եւ իրենց մէջ ստեղծագործական ազդակներ շատ քիչ են կրում: Այս հարցում եւս ժամանակ, շփումներ են մեզ պէտք որպէսզի կարողանանք օգտուել արտասահմանցի մեր պաշտօնակիցների փորձից, գտնելու համար այն համակարգերը որոնք մեր ժողովրդի հոգեբանութեանը, մեր մշակոյթի նկարագրին, ըմբռնումներին համապատասխան են:

Այստեղ նորից փորձել եմ դիմել նախկին խորհրդային երկրներից Մերձ Պալթեան հանրապետութիւններին, դուրսի երկրներին՝ Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, որպէսզի գոնէ մինչեւ տարեվերջ կարողանանք ճիշդ մոտէլը մշակել Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան եւ կազմակերպութիւնների, որոնք կարողանան այն գործառոյթները կատարել, ինչ թելադրում են այսօրուայ պայմանները:

Հ. — Մեզի ծանօթ են յատկապէս Գրողներու Միութեան խնդիրները:

Պ. — Դրանք մասնաւոր խնդիրներ են: Գրողների Միութիւնը այսօր վիթխարի հարցերի առջեւ է կանգնած. տնտեսական եւ նաեւ բարոյական: Որեւէ պետութեան մէջ որեւէ մի միութիւն չի կարող գոյութիւն ունենալ որ տարբեր գեղագիտական մօտեցումներ ունեցող հարիւրաւոր մարդկանց միաւորի իր շարքերում: Այսօր արդէն ներքին շերտերով հակասութիւններ կան մեր գրողների միջավայրում. բայց այս կառոյցները ստեղծելուց առաջ, դժբախտաբար, մեր մտաւորականութիւնը ընկերային, տնտեսական խնդիրների, մի կտոր հացի առջեւ է կանգնած. եւ առ այժմ եթէ առաջին հերթին հին կառոյցները պահպանում են, պահպանում են որպէս այն խողովակները որոնց միջոցով անհատները, անհատական կազմաւորումները կամ պետութիւնը կարող են միջոցներ յատկացնել այդ կազմակերպութիւնների շուրջ համախմբուած արուեստագէտներին:

Հ. — Որքա՞ն ատեն:

Պ. — Կարծում եմ որ դրանք երկար կեանք չունեն. պէտք է տարրալուծուեն ու վերակազմաւորուեն:

Հ. — Ճիշդ է որ օրինակ, մէկէ աւելի Գրողներու Միութիւն կարելի է բարիք նկատել, եթէ սակայն ամէն մէկը հիմնուած ըլլայ մտածումի կամ ստեղծագործական տարբեր մօտեցումներու վրայ: Մինչեռ, այսօրուան երկու միութիւններուն մեկնակէտը ատիկա չէ. ուղակի աթոռի, դիրքի կռիւ է:

Պ. — Ի հարկէ: Աթոռակռիւ է ու ամբիցիաների խնդիր:

Հ. — Ատոր եւ ընդհանուր պատկերին մէջ եւս չկա՞յ անցեալին ներգործութիւնը:

Պ. — Այսօր պարզուեց որ 70 տարուայ ընթացքում մենք աւելի շատ կուռքերի, փճացած փուչիկների հետ ենք գործ ունեցել, քան իրականութեան: Ես ներկայի վիճակը շատ բնականոն եւ պէտքական եմ համարում, որովհետեւ մեր առջեւ ահեղ մի ճշմարտութիւն է կանգնել. երկրպագել ես կուռքերի երբ աստուածներ էլ ունես. Ինտրայի պէս հեղինակի դերքը որը բացարձակ արժէք է համաշխարհային գրականութեան մէջ, անծանօթ է քեզ ու այսօր պատժւում ես նրա համար որ աստուածներին փոխարինել ես կուռքերով: Զբաղուել ես սրանով, նրանով, փոխանակ զբաղուէիր Դանիէլ Վարուժանով, Միսաք Մեծարենցով: Մեր վիճակը ճիշդ վիճակ է այսօր, քանի որ ճիշդ է, անուրջներ են տապալուել, սակայն օգուտը այն է որ ժողովրդի պատկերը իր առջեւ դրուած է: Կամ կը վախենայ դրանից, կամ կ'աշխատի այդ պատկերի վրայ:

Հ. — Հոս անմիջապէս հետեւեալ հարցումը կը ներկայանայ. արդեօք իսկապէ՞ս տրամադրութիւնը կայ իրատես ըլլալու եւ կուռքերը, փուչիկները իրական աստուածներով փոխարինելու. կը հարցնեմ, որովհետեւ գոնէ դուրսէն դիտողին համար փոխուած շատ բան չկայ. հայաստանեան մամուլին մէջ ամէնէն լայն տեղը կը տրուի Վահրամ Հանեանի մը ոտանաւորներուն, իսկ ամէնէն մեծարուած «բանաստեղծուհին» Ալիսիա Կիրակոսեանն է...: Ասիկա երէկուանները նո՛ր կուռքերով փոխարինել չէ՞:

Պ. — Ես մի քիչ ուրիշ բացատրութիւն կը տայի դրա: Իսկապէս դա է, բայց ես այսօր դրանից չեմ վախենում, որովհետեւ սրանք օգտագործում են ոչ թէ ժողովրդի զգացմունքային մակարդակները իրանց ժողովրդին պարտադրելու համար, այլ իրանց փողը:

Հ. — Սակայն կարեւորը այն չէ՞ որ ընթացք կը տրուի տականքին նման գործունէութիւններու:

Պ. — Այո, ճիշդ է բայց սա հոգեբանօրէն այսօրուայ կեանքի յորձանուտում կորում է: Ես կարծում եմ որ սա բնական ցածր մակարդակի գործընթաց է եւ հէնց որ հանրապետութիւնում մի ընդհանուր վիճակ յառաջացաւ, այս խնդիրները արդէն ինքնըստինքեան կը լուծուեն:

Հ. — Լաւատես ըլլալու շօշափելի տուեալներ ունի՞ք:

Պ. — 17 — 25 տարեկան շատ լաւ սերունդ կայ Հայաստանում: Ազնիւ, անկեղծ: Մի մասը գնում է Ղարաբաղ, կեանքն է դնում այդ հողի համար, մի մասը Երեւանում պատէ պատ է խփւում: Տաղանդաւորներ կան նրանց մէջ որոնց վրայ ոչ միայն մեր մշակոյթը կարող է իր վաղուայ յոյսը դնել, այլ նաեւ պետութիւնը:

Կարծում եմ եւ տեսնում որ մի քիչ պետական հովանաւորութիւն, իրենց հանդէպ մի քիչ հոգատարութիւն եւ վաղը ի դէմս իրենց շատ բնականոն ու ճիշդ մշակութային սերունդ եւ կեանք ենք ունենալու:

Ես յուսահատ չեմ. վիճակը եթէ այսօր բարւոք չի, բայց ներուժը կայ:

Հ. — Երկար ժամանակ սպասուած այս փոփոխութիւններուն շրջանին կը մտածէ՞ք թէ Սփիւռքի հետ եւս առնելիք-տալիքի հարց մը ունիք:

Պ. — Անպայման: Հիմա Սփիւռքի կոմիտէն գործնականում չի գործում. գրեթէ գոյութիւն չունի: Պէտք է դրսի մտաւոր կարողութիւնները օգտագործելու վրայ դրուի շեշտը: Մենք, փառք Աստուծոյ, այդ ասպարէզում ահագին ուժ ունենք դրսում: Եւ Հայաստանում արդէն կարծէք գլխի են ընկնում թէ Սփիւռքը մենակ փող խնդրելու վայր չէ, այլ մի տեղ է որտեղից կարելի է մասնագէտներ, միտք, մտաւորական խնդրել: Վերջ ի վերջոյ խնդրել այն ամէն ինչը որ կարող է մեր մտաւոր մակարդակներին օգնել:

**

Տնտեսական ու քաղաքական ծանրակշիռ առօրեային մէջ յուսադրող է զրոյցը Մշակոյթի նախարար Յ. Մովսէսի հետ. ան կը պատկանի այն սերունդին որ յաջորդեց 60-ական թուականներուն Հայաստանի գրականութեան նոր շունչ բերած անուններուն: Սերունդ որ «կուռքերո»ու ծանրութիւնը զգացած ըլլալով իր ճամբուն վրայ, այսօր առաջնորդը պէտք է հանդիսանայ զանոնք իրական աստուածներով փոխարինելու գործընթացին: Այս ենթախորքին վրայ եթէ աւելցուի մեր մշակոյթին ու պետութեան ապագան վստահելու անհրաժեշտ տարրին ներկայութիւնը, որուն մասին կը խօսի նախարարը, կը մնայ ճիշդ կառոյցները ստեղծելու, վարչարարական առողջ դրութիւն մը հաստատելու գործը. այդ հանդրուանին ետք միայն կարելի է ապահով ըլլալ թէ հայ ժողովուրդը մտադիր է տապալելու եւ նամեակներու կուռքերը «մշակութասէր ազգ»ի պիտակին արժանի դառնալու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ՏՈՔԹ. ՃԱՔ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ «PRESCRIPTION MEDICIDE» ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

EUTHANASIE-ՀԵՇՏԱՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցարդելի բժիշկը պատմականը կ'ընէ նաեւ, դարերու ընթացքին կիրարկուած մահապատիժի տարբերակներուն:

Հին Եբրայեցիներն ու Ասորիները ողջ-ողջ կը թաղէին մահապարտները: Ուրիշներ, բարձունքէ մը՝ կիրճերու մէջ կը գլորէին զանոնք: Ֆրանսացիները, միջնադարուն, ձիերով քաշել կուտային դատապարտեալը: Հռովմէացիները, սրունքի ոսկորները ջարդելէ ետք, կը խաչէին մահապարտը: Շրջան մը խաչեալները կուպրի մէջ թաթխելէ ետք, որպէս մարդկային ջահ, լուսաւորած են իրենց կրկէսները:

Կառափնատը, խորքին մէջ, տոքթոր Կիյոթինի հնարքը չէր, այլ անոր բարեկամ՝ մի ուրիշ տոքթոր Լուիսի: Կիյոթին, մարդկային ազնիւ նկատումներով ջատագոված է միայն, նորագիւտ դժոխային այդ գործիքը: «Մարդուն աչքը ելլէ, անունը չելլէ» ըսած ժողովրդային իմաստուն առածը: Սակայն կառափնատի զարգացման տեսակէտով, մեծ ներդրում ունեցած է, Ֆրանսայի Թագաւոր Լուտովիկոս ԺԶ., եւ, ով հեգնանք, իր կատարելագործած դժոխային գործիքին զոհը կ'ըլլայ իր թագաւոր գլուխը...

Ֆրանսացիք չեն բաւարարուած Կիյոթինը կամ կառափնատը կատարելագործելով: Գիտական փորձարկութիւններ ալ կատարած են սակառին մէջ գլորած գլուխներով: Ինչպէս Իրանի Շահի սպաները, թշնամին գլխատելէ ետք, մրցումի կը հանեն եղեր զանոնք որոշ հեռաւորութեամբ վազել տալով իրենց անգլուխ զոհերը: Իսկ Ֆրանսացի բժիշկներ, գլորող գլուխներու մօտ կանգնած, անոնց ականջներուն, զոհին անունը կանչած են: Զոհը աչքերը դարձուցած է ձայնին կողմը, փոխադարձաբար աջ — ձախ: Ուրիշ առիթով մը, նոր սատկած գամբռի մը արեան երակը անցուցած են գլխատուածի շնչերակին: Զոհը աչքերը բացած է, շրթները շարժած՝ պատգամ մը շշնջալու պէս: Ապա աչքերը յառած է կառափնատին շուրջ հաւաքուած խաժամուժին, ժպիտ մը գծագրուած է բերանին ծայրը ու յաւիտեան աչքերը փակած...

Այս փորձարկութիւններու տպաւորութեան տակ, գիտնականները յայտնաբերած են թէ, նոյնիսկ կառափնատի մահաբեր շեղբին տակ, իրանը մարմինէն անջատուելէ ետք, մարդ տակաւին պիտակից գիտակցութիւն մը կը պահէ: Պահ մը, մորթուած հաւ մը երեւակայեցէ՛ք...

Մինչեւ այսօր կիրարկուած մահապատիժի տարբերակներու ու միջոցներու մէջ, ցարդ ամէնէն մարդկայինը տոքթոր Գէորգեանի հնարած գիւտն է: Հայազգի բժիշկը պատմութեան պիտի անցնի, որ-

պէս իր ժամանակին մեծ գիտնական ու մարդասէր գիտաբար: Որով անիկա, իր հնարած մեքենայով, կամ կատարած դիտով, երկու գլխաւոր նպատակներ կը հետապնդէր.

Ա. – Կարելի եղածին չափ հեշտացնել մահը:

Բ. – Մահապարտներու ներքին օրկանները չփճացնել եւ դուրս չվատնել, այլ զանոնք օգտագործել մարդկային կեանքեր փրկելու: Զուր տեղ միջազգային մամուլը զինք «Տոքթոր Մահ» որակած է: Տոքթոր Կեա՛նք պիտի ըլլար անոր շնորհուելիք արդար որակումը...

Արդարեւ, տոքթոր Գէորգեան «կեանքեր հնձելու» համար չէր հնարած իր գործիքը: Այլ առողջ օրկաններ հնձելով, մահամերձ հիւանդները բուժելու: Իրենց ժամանակի հոսանքին դէմ թիավարող մտքերը, ըլլան գրող, գիտնական, հոգեւորական թէ քաղաքական միտք, յաճախ սխալ հասկցուած են ու թերագնահատուած, հալածուա՛ծ...

Ճիշդ է, միայն վերջին երկու տարիներուն, մարդասէր բժիշկը, շնորհիւ Ճանկէթ անունով Ամերիկուհիի մը անձնասպանութեան օգնած ըլլալուն, դարձաւ տիրական դէմք մը էօթանազիի կալուածէն ներս, սակայն անոր բուն առաքելութիւնը չէ եղած անբուժելի հիւանդները անձնասպանութեան մղելը, այլ ամէն գնով փորձել թեթեւցնել, այդ արարքին դիմելու վճիռը անվերադարձօրէն առած հիւանդին ցաւը:

Որ մէկ ամերիկացինակը անձամբ չէ ապրած անդոհանքը, տառապանքը սիրելի մօր մը, հօր կամ տարիքը ապրած մահամերձ ազգականի մը կրած անոր վերապահուած անմարդկային չարչարանքներուն, երբ շատ անգամ, ագահութենէ ու շահամոլութենէ մղուած, հիւանդանոցներու տնօրէնութիւնն ու բժիշկները ելեկտրական սարքաւորումներու միջոցաւ, իբր թէ կ'երկարաձգեն անոր կեանքը: Այս պարագային, աւելի ճշմարտացի պիտի ըլլար կոչել՝ անոնց տառապանքը եւ չարչարումը...

Գիտենք, դժուար որոշում է, յատկապէս հաւատացեալի մը համար, որոշում տալ, տոքթոր Գէորգեանի մեթոտով՝ հեշտամահութեամբ վերջ տալու իր անսպառ տառապանքներուն: Գաղտնիք չէ նաեւ այն իրողութիւնը թէ դղայական, անկողնոյ ծառայող հիւանդ մը ինչպիսի մեծ զոհողութիւններու կը մղէ հիւանդին տէր կանգնող անոր անմիջական ազգականները: Եթէ այր ու կին ստիպուած են աշխատելու, հիւանդին նայող չկայ առհասարակ: Ծախսառատ, հիւանդանոց պիտի «նետեն» կամ տեղաւորեն զայն: Հոն է որ կը սկսի բուն գողգոթան: Ասոնք ընկերային բարդ հարցեր են, զորս կարելի չէ միայն կրօնական սկզբունքներով լուծել:

Արդէն հայազգի բժիշկ ալ կրօնական – բարոյական տեսանկիւնէն չի մօտենար անբուժելի հիւանդները, հեշտամահութեամբ երկարատեւ չարչարանքներէ զերծ կացուցանելու հարցին: Մէկը գիտութիւն է, կեանքի պարտադրանք, միւսը՝ բարոյախօսութիւն: Գէորգեանի դատումով, մարդ ազատ ծնած է ու վերջին հաշուով իրե՛ն կը պատկանի անյոյս ու ցաւատանջ կեանքի մը վերջ տալու որոշումը: Տակաւին, «Տոքթոր Մահ» կամ «Տոքթոր Կեանք» կեղծաւորութեամբ ու երկու չափ – երկու կշիռի գործելակերպով կ'ամբաստանէ քաղաքական ու կրօնական իշխանութիւնները: Ու իբրեւ փաստ, կը յիշէ, թէ ինչպէ՞ս միջնադարուն, նոյնինքն եկեղեցին մահուան կը դատապարտէր, այո, հաւատաքննութեան սեւ օրերուն, մահուամբ կը պատժէր հերետիկոսները:

Թէեւ, արդարութեան սիրոյն, կաթողիկէ եկեղեցին, ներկայ օրերուս, իր շարքերէն բազմահազար կղերական ու հաւատացեալ կորսնցնելու գնով, կը դիրքորոշուի արդի հասարակութիւնը տագնապեցնող հարցերուն. ինչպիսին՝ վիժում, ապահարզան, միասեռականութիւն, սիտա, կուսակրօնութիւն եւ վերջերս՝ տոքթոր Գէորգեանի հեշտամահութեան սկզբունքը:

Սակայն ամէն հոսանքներու դիմաց, տոքթոր Գէորգեան առանձին չէ կանգնած: Հոլանտայի մէջ, չորս բժիշկէն մէկը արդէն իր միջոցներով կիրարկած է հեշտամահութիւն: Ամէն տարի, մօտ տասը հազար հիւանդներ կ'ենթարկուին հեշտամահութեան, եւ հանրային կարծիքը բոլորովին դէմ չէ կարծէք, անբուժելի հիւանդութենէ վարակուած դժբախտներու ցաւի ճիչերը թեթեւցնելու գաղափարին:

Էօթանազին եւ հայազգի բժիշկին գիւտը առ այժմ տաք նիւթեր են: Սակայն եւ այնպէս, մղում մը, ձգտում մը նշմարելի է վաւերականացնելու հեշտամահութիւնը: 2000 թուականը չթեւակոխած, այս ընթացքով երբ ժողովուրդին 57 տոկոսը արդէն համաձայն է տոքթոր Գէորգեանի մեթոտին, այո, նոր դարը չթեւակոխած, պիտի վաւերացուի եւ ընդհանրանայ, ինչ որ այսօր աներեւակայելի կը թուի:

Ամերիկեան օրէնսդրութիւնը, 70-ական թուականներուն, արտօնելէ ետք վիժումը, Նախագահ Ռեկընի օրերուն, դարձեալ խափանեց այդ օրէնքը: Ըստ գիտնական հեղինակին, Ամերիկայի Բժշկական Միութիւնը ծանօթ է իր անջիղ, կրաւորական մօտեցումներով: Իրեն համար կարեւորը մարդկային տառապանքը թեթեւցնելը չէ, այլ իր անդամներուն գրպանը լեցնելը...

Ինչպէ՞ս եղաւ որ ամերիկեան օրէնսդրութիւնը արտօնեց վիժումը, փաստելէ ետք, որ երեք ամսու մանուկը իր սաղմին մէջ երբ կը նշտրակուի, ցաւատանջ կը գալարուի, մեզի պէս կը զգայ ցաւին էութիւնը: Իսկ ԱԲՄ-ը ընդդիմացած է նոյնիսկ կին բժիշկներու անդամակցութեան, իր շարքերէն ներս, ինչպէս այժմ կը պայքարի հեշտամահութիւն ու «քայրոփըրաքթըր»ներու դէմ:

Այստեղ հարց կը ծագի: Երեք ամսուան պտուղի մը կեանքին վերջ տալը աւելի՞ ահաւոր է, թէ տանջուող կեանքը ապրած, մահամերձի մը հեշտամահութիւն մատակարարելը:

Անգլիոյ Ճորճ Ե. Թագաւորը, որ անբուժելի հիւանդութենէ մը խորապէս կը տառապէր, 1936-ին, իր ընտանիքի, պալատականներու եւ Անկլիքան Եկեղեցւոյ օրհնութեամբ կ'ենթարկուի հեշտամահութեան, զօրաւոր քանակով մորֆինի ներկարկումներով: Ինչ որ թագաւորի մը կը շնորհուի, պէտք չէ զլացուի պարզ մահկանացուներուն:

Եզրափակելով «Prescription Medicide» հատորին վերլուծումը, տոքթոր Գէորգեանի փիլիսոփայութեան համաձայն գտնուինք կամ ոչ, անոր անունը համաշխարհային բժշկական պատմութեան տոմարին մէջ պիտի արձանագրուի որպէս մեծ հումանիստ, անձնազոհ գիտնական ու գիտաբար բժիշկ, որպէս Հիպոկրատի դասերին հետեւորդ:

Տոքթոր Գէորգեան, իր գիւտով, ըմբոստ ոգիով, խորաթափանց մտքով պատիւ կը բերէ մարդկութեան, ընդհանուր բժշկութեան եւ յատկապէս՝ փառապանծ իր ժողովուրդին:

Պիտի թելադրէի որ իւրաքանչիւր բժիշկ, մտաւորական, հոգեւորական ու ընթերցասէր հայ, կարդար տոքթոր Գէորգեանի հատորը. նոյնիսկ անոնք որոնք, շատ հասկնալի պատճառներով, կ'ընդդիմանան էօթանազիի գաղափարին:

Վերջին հաշուով, «Prescription Medicide» գործը, մտաւորական մեր հորիզոնը ընդլայնելու կը ծառայէ՝ բժշկական գիտութեան աշխատասիրութիւն մը ըլլալէ առաջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ա.

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Ինչպէս յայտարարած էինք, Յունիս 24-ին, Մարսէյլ ժամանեց Երեւան քաղաքի պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեանի:

Օդակայանի ընդունելութեան մասին, եթէ տեղի ունեցաւ, ոչ մէկ մանրամասնութիւն կրնանք տալ քանի հայ մամուլը մաս չկազմեց «մենաշնորհեալ» դիմաւորողներու խումբին: Ի՞նչ նպատակով, չենք գիտեր: Չհրաւիրել հայ մամուլը Հայաստանի Հանրապետութեան Մայրաքաղաքի քաղաքապետին ժամանման եւ անոր կատարած զանազան այցելութիւններուն, բացի հայկական շրջանակէն ներս. այն ալ շնորհիւ հայ կազմակերպութիւններու նախաձեռնութիւններուն, պարզապէս անընդունելի է: Արհամարհա՞նք, անգիտութի՞ւն, կամ ալ որոշ մարդոց կողմէ (զարմանալի չէ եթէ Հայեր ըլլան) եկողները «սեփականացնելու» հիւանդագին տենչ մը: Ամէն պարագայի մէջ տգիտութեան արդիւնք կրնայ ըլլալ միայն, եւ կը վնասէ գաղութի հաւաքական շահերուն եւ վարկին իշխանութիւններուն դիմաց:

Յունիս 25-ին, ժամը 19-ին, Ֆարոյի պալատին մէջ 2 քաղաքապետները կատարեցին բացումը հաստատուելիք Եւրո-Միջերկրական կեդրոնի մը, ուր գրասենեակ մը պիտի յատկացուի Հայաստանի հետ տնտեսական գործակցութեան համար:

Մարսէյլի ծերակուտական քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու ջերմ խօսքերով, բարեկամական ոճով բարի գալուստ մաղթեց Երեւանի քաղաքապետին եւ իրեն ընկերացող գործակիցներուն: Նախ ներբողը ըրաւ Մարսէյլի հայ գաղութին ըսելով՝ «ոչինչ մոռցած է իր արմատներէն, կորսնցուցած է իր մշակոյթէն: Կը սիրէ իր երկիրը եւ քայլ կը պահէ պատմութեան հետ»: (Երանի թէ այդպէս ըլլար) Ապա, անդրադարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան արձանագրած յաջողութիւններուն ժողովրդավարութեան գետնի վրայ եւ մաղթանքներ ըրաւ անոր տնտեսական զարգացումին: Յիշեց ներքին դժուարութիւնները, Ղարաբաղի հարցը եւ ընդգծեց միջազգային հաւաքականութեան պարտականութիւնները: Ռոպէր Վիկուրու չմոռցաւ Կումայրիի ֆրանսական թեքումով դպրոցի մասին խօսիլ, խոստանալով որ առած յանձնառութիւնները քիչ մը յապաղումներ կրեցին: Սակայն իր փափաքն է անմիջապէս ձեռնարկել շինութեան, եւ անոր համար իր քովը ունեցած, կամ ունենալիք (խոստումներ կան) գումարը՝ 1.7 միլիոն ֆրանք տրամադրութեան տակ կը դնէ Կումայրիի քաղաքապետարանին: Ակնարկ մը ըրաւ նաեւ, Մարսէյլի հայ գաղութը յուզող՝ Համազգայինի դպրոցի մասին: Հողը որուն վրայ դպրոցը հաստատուած է կը պատկանի քաղաքին, եւ այս վերջինը ծախու հանած է, տալով սակայն նախապատուութիւնը դպրոցի վարչութեան: Կամ ալ գոյութիւն ունեցող դպրոց մը, եւ այլ տեղ, վարձու տալ: Այս հարցը յառաջիկայ օրերուն, շաբաթներուն անպայման պիտի ստանայ այլ ընդլայնումներ: Ռոպէր Վիկուրու իր խօսքը աւարտեց շեշտելով ստեղծուելիք գրասենեակին կարեւորութիւնը ամուր յարաբերութիւններ հաստատելու համար Հայաստանի հետ:

Երեւանի քաղաքապետը՝ Համբարձում Գալստեան պատասխանելով Ռոպէր Վիկուրուին, շնորհակալութեան խօսքերէ յետոյ ոգեկոչեց հայ եւ ֆրանսացի ժողովուրդներու բարեկամութիւնը եւ աւելցուց՝ «Ֆրանսան եղաւ առաջին երկիրը որ բացաւ իր դռները հազարաւոր հայ զանգուածներու առջեւ 1915-ի ցեղասպանութեան օրերուն, եւ նոյնպէս առաջինը որ ձեռք երկարեց 1988-ի երկրաշարժին»: Ապա, իր կարգին ընդգծեց Մարսէյլի եւ Երեւանի միջեւ հաստատուելիք տնտեսական յարաբերութիւններու յոյժ կարեւորութիւնը եւ աւարտեց իր խօսքը յայտարարելով՝ «Ուրախ եմ: Այսօր մեծ քար մը կը դնենք մեր երկու երկիրներու բարեկամութեան շէնքին մէջ»:

Յետոյ, երկու քաղաքապետները պաշտօնապէս ստորագրեցին համաձայնութեան արձանագիր մը Մարսէյլ քաղաքի եւ Երեւան քաղաքի միջեւ: Ահաւասիկ այդ արձանագիրը իր հարազատ բնագրին մէջ՝

Article 1 : Instaurer une coopération permanente entre les deux villes.

Article 2 : Procéder à l'échange de leurs connaissances et de leurs expériences, notamment dans le domaine de la gestion urbaine, du développement économique et social.

Article 3 : Contribuer à mettre en présence les tissus socio-économiques des deux villes pour faciliter, en particulier, la mise en place de partenariats économiques.

Article 4 : Elaborer dans un délai de six mois une convention de coopération précisant les modalités de coopération entre les deux villes.

Article 5 : Constituer une commission mixte de coordination composéede représantants des deux municipalités et chargée de veiller à la mise en œuvre du présent protocole.

Article 6 : Le présent accord entre en vigueur dès sa signature.

Ապա տեղի ունեցաւ երկու քաղաքապետներու միջեւ նուէրներու փոխանակում: Համբարձում Գալստեան ստացաւ Մարսէյլ քաղաքի Մեծ մետալը, իր գործակիցները՝ Արսէն Աւլանեան, Վաչիկ Թադէոսեան եւ Վարդան Մարգարեան ստացան պատկերազարդ հատոր մը նուիրուած Մարսէյլ քաղաքի: Հոս է որ անդրադարձանք Փոխադրութեանց Նախարար՝ Հենրիկ Քոչինեանի եւ ակադեմական՝ Աբել Աղանպէկեանի բացակայութեան: Երեւանի քաղաքապետը՝ Համբարձում Գալստեան նուիրեց իւղանկար մը՝ գործ երիտասարդ նկարիչի մը:

Հանդիսութիւնը շարունակուեցաւ մետալներու յանձնումով մը: Այս անգամ Մարսէյլի քաղաքապետը պատուեց ծագումով հայ իր քաղաքացիներէն՝ Մանուշ Շամիրեան, հիմնադիր Հայ Արենոյշներու Միութեան, որ աւելի քան վաթսուն տարիներու ազգանուէր եւ անշահախնդիր նուիրում մը, վաստակ մը ունի գաղութէն ներս, որ յաջորդական սերունդներու հայկական շունչ, ոգի եւ հպարտութիւն ներշնչած է եւ հաւասարապէս կը վայելէ սէրն ու ակնածանքը բոլորին: Նոյնպէս Վարուժան Պօզաճեանին՝ պատուոյ Նախագահ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ եւ Հարաւային – Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու շրջանային Խորհուրդին իր բարերարութիւններուն համար Հայ Եկեղեցւոյ, ազգային եւ մշակութային միութիւններուն: Նաեւ, Խաչիկ Երլմազեանին՝ խմբավարը Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին իր երաժշտական, մշակութային գործունէութիւններուն համար գաղութէն ներս, տասնեւհինգ տարիէ ի վեր: Երեք ընտրեալները ստացան արծաթէ մետալը Մարսէյլ քաղաքի:

Ապա, Սահակ – Մեսրոպ եւ Գարուն Մանկանց երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երլմազեանի երկուական ազգային, ժողովրդական խմբերգներ մեկնաբանեցին:

Երեկոյթը, որուն ներկայ եղան շուրջ երկու հարիւր հոգի, վերջ գտաւ «քոքթէյլ»ով:

Աւելցնենք որ Ֆարոյի պալատի մայր մուտքը զարդարուած էր հայկական, ֆրանսական եւ Մարսէյլ քաղաքի դրօշակներով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ն. Փալանճեան Ճեմարանի Վասպուրական սրահին մէջ, Մայիս 3-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է փրոֆ. Աբրահամ Ալիքեանի հետ, կազմակերպութեամբ Փալանճեան – Ասլանեան Ճեմարանի շրջանաւարտներու Միութեան վարչութեան: Բացումը կատարած է Վաչէ Պօյաճեան, ապա Գրիգոր Շահինեան ներկայացուցած է Աբրահամ Ալիքեան մարդն ու բանաստեղծը, զայն բնորոշելով իբրեւ «անվայր մարդ» ու «անկայք բանաստեղծ»: Անդրադարձած է նախ անցեալին, ճեմարանական օրերուն, ապա՝ Հայաստան ներգաղթին եւ «մոսկովեան աքսորին»: Խօսք առած է Աբրահամ Ալիքեան, որ արտայայտուած է «ճեմարանցիի ոգիին» մասին, որ բանաստեղծին գլխաւոր հարցումն էր եղած աշխարհի ամէնէն աղմկոտ մայրաքաղաքին կեդրոնը իր ապրած առանձնութեան մէջ: Տիկին Սեդա Խաչեան արտասանած է Ալիքեանի բանաստեղծութիւններու հատորէն «Հորիզոնէն» երկու կտոր:

*

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Սահակեան Լեւոն Մկրտչեան Գոլէճի շրջափակէն ներս, Յունիս 14-ին, տեղի ունեցած է հնչակեան կախաղաններու ոգեկոչման հանդիսութիւնը կազմակերպութեամբ Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան Փարամազ մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ վարիչ մարմնին: Բացման խօսքը արտասանած է Աւետիս Փօչողեան: Յետոյ խօսք առած են կուսակցութեան ղեկավարներէն՝ Տոքթոր Եղիկ Ճէրէճեան, Տիրան Ակինեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

(Շար. Ա. էջէն)

Ներով լիովին իրականացրել է այս չորս տարուան ընթացքում, այն ինչ ասացի արտասահմանի դաշնակցական մամուլի որդեգրած այս քաղաքականութեան մասին՝ հանդէպ Հայաստանում տեղի ունեցող ազգային -- ազատագրական պայքարի, անկախութեան շարժման, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի, Հ.Հ.Շ.-ի ղեկավարութեան նկատմամբ եւայլն, եւայլն, այս ամբողջ հարցադրումները կուսակցութեան առջեւ, Բիւրոյի առջեւ եւ անձամբ Մարուխեանի առջեւ դրել են տասնեակ հաւատարիմ դաշնակցական գործիչներ: Երկու տարի շարունակ Հ.Յ. Դաշնակցութեան առողջ զանգուածները գտնւում են ուղղակի տարօրինակ շփոթութեան մէջ, չկարողանալով գտնել այն բոլոր հարցադրումների պատճառները, որոնք այստեղ ներկայացուեցին: Դաշնակցական կուսակցութեան բազմաթիւ ժողովներում տեղական, շրջանային ժողովներում, այս հարցերը բարձրացւում են եւ դաշնակցական կուսակցութեան ղեկավարութեան, եւ անձամբ Մարուխեանի առջեւ: Կան արձանագրութիւնները, կան ելոյթները: Բազմաթիւ շարքային ինչպէս նաեւ ականաւոր գործիչներ, մտաւորականներ, ամենատարբեր անդամներ ներկայացրել են դաշնակցական կուսակցութեան, նոյնիսկ պաշտօնական բաց նամակներ են յղել ահա այսպիսի բովանդակութեամբ, ես կարող եմ թուարկել հինգ այդպիսի նամակ, որտեղ Մարուխեանին ներկայացւում են ահա այն բոլոր մեղադրանքները, որոնք ներկայացուեցին այստեղ, բայց դժբախտաբար այդ մարդիկ չեն ունեցել ապացոյցներ Մարուխեանի եւ Փ.Կ.Պ.-ի համագործակցութեան մասին: Այսօր արդէն այդ ապացոյցներն էլ կան: Ես կարող եմ թուարկել այդ նամակները: Առաջինը, դա Գանատայում գործող դաշնակցականների մի խումբ էր, որը ստորագրել էր «Մի խումբ անհանգիստ դաշնակցականներ», երկրորդը շատ յայտնի պատմաբան, Փարիզում բնակող Անահիտ Տէր -- Մինասեանն է, երրորդը՝ Դաշնակցական կուսակցութեան կարեւոր գործիչներէն մէկը՝ Հրաչ Թոփիկեան, որ երկու նամակ է յղել այս բովանդակութեամբ, չորրորդը՝ նոյնպէս Դաշնակցական կուսակցութեան կարեւորագոյն գործիչներից մէկը փայլուն հետազօտող Նիկոլ Շահգալթեանը, հինգերորդը՝ Դաշնակցական կուսակցութեան Թեհրանի ներկայումս գործող ամենամեծ մտաւորականը՝ Վահէ Օշականը:

Բոլոր սրանք անմիջապէս վտարուեցին Դաշնակցութիւնից՝ միայն այս նամակների պատճառով: Բոլոր այն շարքային կուսակցականները, այն ակտիւ զանգուածները, ակտիւ գործիչները, որոնք նման հարցադրումներ կատարեցին Մարուխեանի առջեւ, այդ բոլորը նոյնպէս վտարուեցին Դաշնակցական կուսակցութիւնից: Ես կարող եմ թուարկել բազմաթիւ անուններ, եւ սա ամբողջական ցանկը չէ: Միայն վերջին երկու տարիների ընթացքում ինքնուրոյն մտածողութիւն հանդէս բերելու, Հայաստանի ազգային ազատագրական շարժման նկատմամբ համակրանք ցուցաբերելու կամ Մարուխեանի առջեւ նման հարցադրումներ կատարելու պատճառով, այսինքն զուտ քաղաքական դրդապատճառներով, կուսակցութիւնից վտարուել են բազմաթիւ գործիչներ, նշանաւոր գործիչներ, որոնցից շատերի անունները ձեզ յայտնի պէտք է լինեն: Ֆրանսիայում Անահիտ Տէր -- Մինասեան, վտարուել է, Լեւոն Տէր -- Մինասեան, սա Ռուբէն Տէր -- Մինասեանի որդին է, ժամանակին եղել է դաշնակցական բիւրոյի անդամ, Ռոպէր Այտալիբեան, Օշին Եղիազարեան, Ռոպիկ Քիւրքճեան՝ սրանք Ֆրանսիայից: Արգենտինայում, միայն վերջերս Հայաստանի իշխանութիւնների հետ համագործակցելու համար Պուէնոս -- Այրէսում վտարուեց կուսակցութիւնից, Պուէնոս -- Այրէսի կազմակերպութեան ամենահեղինակաւոր անդամը՝ Անդրանիկ Ասլանեանը: Յունաստանում ընդամէնը երկու ամիս առաջ, միայն այն բանի համար, որ Կարապետ Գալֆայեանը եւ Վարուժան Գնունին, կուսակցութեան հնագոյն գործիչներ, դարձան Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան հիմնադրամի յանձնաժողովի անդամներ, այսինքն փորձեցին համագործակցել Հայաստանի կառավարութեան հետ, վտարուեցին դաշնակցական կուսակցութիւնից: Լոս -- Անճըլըսում Նիկոլ Շահպազեան, Բորիս Կիրակոսեան, Լեւոն Կիրակոսեան եւ եւս տասը շարքային անդամ սրանց հետ: Նոյնպէս Լոս -- Անճըլըսից՝ Սալբի Ղազարեան: Պոսթընից՝ Ժիրայր Լիպարիտեան, Արաքս Բաղալեան, Ալվարդ Բաղալեան, Արամայիս Անտոնեան, Վահէ Ղահրաման, Թամար Հաճեան, Պերճ Հաճեան, Վիգէն Պապայեան, Տիգրան Պապայեան, Գասպար Յակոբեան եւայլն: Բայց այս անհատական վտարումներից մի շարք երկրներում պարզապէս վերացուեցին կամ այսպէս կոչուած, լուծարուեցին դաշնակցական տեղական կազմակերպութիւնները: Մէկ տարուց աւելի է, Ֆրանսիայում լուծարուած է դաշնակցական կազմակերպութիւնը, վերացուած է: Դաշնակցական կուսակցութիւնը լուծարուած է Պուէնոս -- Այրէսում, Սան -- Փաւլոյում, Կիպրոսում, եւ այս ամբողջը Մարուխեանի հրահանգով: Այսինքն, ՊԱԿ-ի հետ համագործակցելով, Մարուխեանը նախ եւ առաջ կատարել է մէկ յանձնարարութիւն, որտեղ չափազանց մեծ յաջողութիւնների է հասել, դա էլ կուսակցութեան քայքայումն է, հէնց բուն դաշնակցական կուսակցութեան քայքայումը: Որովհետեւ միւս բնագաւառներում մամուլի այդ ամբողջ կամպանիայի հետեւանքները չափազանց չնչին են եղել եւ բացարձակապէս չեն ազդել Սփիւռքի վերաբերմունքի վրայ՝ հանդէպ Հայաստանի, բացարձակապէս չեն ազդել Հայաստանի ազգային -- ազատագրական պայքարի վրայ, բացարձակապէս չեն ազդել նաեւ հայ ժողովրդի ընտրութիւնների արդիւնքների վրայ: Միակ շօշափելի արդիւնքը, որ ունեցել է Մարուխեանը այս չորս տարիների ընթացքում, առաջին հերթին դա Դաշնակցական կուսակցութեան քայքայումն է: Եւ իմ ամենամեծ մեղադրանքը, առաջին մեղադրանքը Մարուխեանի նկատմամբ հէնց սա է: Դաշնակցական կուսակցութիւնը Մարուխեանը չի ստեղծել, Դաշնակցական կուսակցութիւնը ստեղծել են հայ ժողովրդին ամենաարժանաւոր զաւակները, դա մեր ժողովրդի կարեւորագոյն ազգային արժէքներից մէկն է հանդիսացել, եւ այդ կառոյցների, այդ հրաշալի, ամբողջ աշխարհով սփռուած ազգային քաղաքական կառոյցների այսպիսի վատնումը, ծախսումը ես համարում եմ Մարուխեանի ամենամեծ մեղքը հայ ժողովրդի հանդէպ, որովհետեւ այդ կառոյցները նպատակին եւ ճիշդ օգտագործելու դէպքում կարող էին չափազանց մեծ օգուտ բերել, նպաստել եւ Արցախի հարցի կարգաւորմանը, եւ Հայոց պետականութեան ամրապնդմանը:

Այսպիսով, Հրայր Մարուխեանին ես ներկայացնում եմ հետեւեալ մեղադրանքները. --

Առաջին՝ համագործակցութիւն Խորհրդային Միութեան ՊԱԿ-ի հետ եւ նրա ծրագրերի հետեւողական իրականացում, հայ ժողովրդի ազգային -- ազատագրական պայքարի, անկախութեան շարժման դէմ:

Երկրորդ՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութեան կառոյցների քայքայում, որոնք մեր ժողովրդի կարեւոր ազգային արժէքներից մէկը հանդիսանալով ճիշդ օգտագործման դէպքում կարող էին հսկայական դեր խաղալ եւ Արցախի հարցի լուծման, եւ մեր պետականութեան ամրապնդման գործում:

Երրորդ՝ Հայաստանի ներքաշումը կործանարար պատերազմի մէջ, մեր բոլոր հարեւանների հետ եւ այս գնով Հայաստանի իշխանութեան տիրելու մոլագար ցնորք:

Եզրակացութիւնը կարծում եմ պարզ է, մեր ժողովուրդը չի կարող հանդուրժել, որ նման անձնաւորութիւնը իրաւունք ունենայ ոտք դնելու մեր սուրբ հողին: Հրայր Մարուխեանը, մի քանի օր առաջ յատուկ յանձնարարութեամբ, կարելի է ասել մի ամբողջ դեսանտով գրոհի բոլոր ակտիւիստներով եւ մի շարք երիտասարդներով ժամանել է Հայաստան, օգտուելով խառնաշփոթից: Նաեւ, արդէն արտասահմանում յայտարարութիւններ են կատարել, որ Հայաստանում իշխանութիւններին մի քանի օր է մնացել, եւ նոյնիսկ արդէն մինիստրական պորտֆելներ են բաժանում, անձամբ իմ մերձաւոր ընկերներից մի քանիսին առաջարկել է մինիստրական պորտֆելներ եւ այդ մասին արդէն նոյնիսկ արձագանգներ կան սփիւռքահայ մամուլում, մասնաւորապէս «Արմենիան Ռիփորթըր» թերթում, ուրեմն եւ պատահական չէ, որ հէնց այս պահին Մարուխեանը յայտնուել է այստեղ, բոլոր այս խառնաշփոթ վիճակներում նա գտնւում է այստեղ: Այստեղ էր նա, երբ ՀԱԳ-ը սպառնում էր ապստամբութեամբ 90 թուականի Օգոստոսին: Մեզ յաջողուեց կանխել այդ վտանգը եւ Մարուխեանը հեռացաւ Հայաստանից: Այսօր այստեղ է նա, որովհետեւ Արցախում պատերազմ է, մեր ժողովուրդը շփոթուած եւ նորից պղտոր ջրում ձուկ որսալու ժամանակն է: Ես կարծում եմ այսպիսի անձնաւորութիւնը չի կարող հանդուրժուել մեր ժողովրդի կողմից, որպէսզի ոտքը դնի մեր սուրբ հողին: Նա պէտք է անմիջապէս հեռանայ Հայաստանից: Այդ առթիւ ես այսօր ստորագրել եմ համապատասխան կարգադրութիւն, որը այժմ հրապարակում եմ:

«Պարտաւորեցնել յունական Հանրապետութեան քաղաքացի Հրայր Մարուխեանին 48 ժամի ընթացքում թողնել Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքը»:

Եթէ իմ հաստատումը ՊԱԿ-ի եւ Հրայր Մարուխեանի համագործակցութեան մասին չի համապատասխանում իրականութեանը, նա կարող է ինձ դատի տալ եւ ես պատրաստ եմ դատարանում ապացուցել իւրաքանչիւր իմ խօսքը համապատասխան փաստաթղթերով: Եթէ Մարուխեանը ինձ դատի չտայ, ուրեմն ողջ ասուածը իրականութիւն է:

Բացի այդ, ես նաեւ այսօր ստորագրել եմ մի հրամանագիր, որով Հայաստանի Հանրապետութեան Արդարադատութեան Նախարարութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դատախազութեան վրայ պարտաւորութիւն է դրւում, թէեւ դա նրանց պարտքն էր, եւ նրանք թուլացել են իրենց գործում, պարտաւորութիւն է դրւում ստուգել հասարակական -- քաղաքական կազմակերպութիւնների գործունէութեան համապատասխանութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնսդրութեանը եւ մէկամսեայ ժամկէտում ստուգման արդիւնքների մասին զեկուցել Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին:

Բացի այդ Հայաստանում ընթացող քաղաքական պայքարը պահելու համար Սահմանադրական շրջանակների մէջ, թոյլ չտալու համար, որ փորձեր արուեն դիմելու հակասահմանադրական քայլերի ես հաւաստիացնում եմ, եթէ նման փորձեր արուեն ապա յանցագործները խստագոյնս կը պատժուեն: Փառք Աստծոյ, մեր Պետութիւնը դեռ կայուն է, իշխանութիւնները դեռ ամրական են: Ես վստահ եմ, նրանք վայելում են մեր ժողովրդի վստահութիւնը եւ դրա բացարձակ աջակցութիւնը: Մենք չենք հանդուրժի որեւէ հակասահմանադրական քայլ եւ կը գործադրենք բոլոր միջոցները, որպէսզի Հայաստանը չվերածուի Վրաստանի կամ Տաճիկիստանի կամ մի այլ անկայուն հանրապետութեան: Դա մեզ յաջողուել է, ես վստահ եմ մեր ժողովրդի իմաստնութեան, մեր ժողովրդի քաղաքական բարձր գիտակցութեան շնորհիւ, դա այսուհետեւ էլ մեզ կը յաջողուի, բայց յամենայն դէպս քաղաքական պայքարը Սահմանադրական շրջանակների մէջ պահելու մտահոգութեամբ, ես հանդէս եմ գալիս օրէնսդրական նախաձեռնութեամբ: Այդ նախաձեռնութեան մասին ես բազմիցս Խորհրդարանում հանդէս եմ եկել, առաջարկել եմ, ես զարմանում եմ որ պատգամաւորները չեն համաձայնւում այդ առաջարկի հետ, որովհետեւ ստեղծւում է մի սահմանադրական ելք ցանկացած ճգնաժամից: Մի ելք, որը մեզ կ'ապահովի ընդհանրապէս քաղաքացիական պատերազմից: Ստեղծւում են լուրջ հակակշիռներ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի եւ Խորհրդարանի միջեւ: Այսինքն, առաջարկի իմաստն այն է, որ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը պէտք է իրաւունք ունենայ, օրէնսդրական իրաւունք, հանրաքուէի միջոցով քաղաքական ճգնաժամի, իշխանութեան ճգնաժամի դէպքում, սա պարտադիր չէ, որ պէտք է կիրառուի, որ իրաւունք ունենայ լուծարելու Խորհրդարանը հանրաքուէի միջոցով, նորից եմ կրկնում: Եւ եթէ նախագահի կողմից նախաձեռնուած հանրաքուէն ունենայ բացասական արդիւնք, այսինքն ժողովուրդը չքուէարկի Խորհրդարանի լուծարման օգտին, ապա Նախագահը աւտոմատ կերպով հեռանում է իր պաշտօնից: Կամ հակառակը, Խորհրդարանը ինքը, որպէսզի ամէն պատգամաւոր ամէն դժգոհութեան ժամանակ չվերկենայ -- պահանջի նախագահի հրաժարականը, եւ այստեղ նոյնպէս բացասական արդիւնքի դէպքում, եթէ ժողովուրդը չհամաձայնի Խորհրդարանի պահանջին, Խորհրդարանը աւտոմատ կերպով լուծարւում է եւ նախագահը յայտարարում է Խորհրդարանի նոր ընտրութիւններ:

Ահա այդ օրէնսդրական նախաձեռնութիւնն է, որ ես այսօր ներկայացրել եմ Գերագոյն Խորհրդի ղեկավարութեանը, եւ ինչպէս ասացի, ես սա արդէն երկու անգամ առաջարկել եմ, բայց մինչեւ հիմա, փաստօրէն, Գերագոյն Խորհուրդը անպատասխան է թողել իմ առաջարկը, այսօր արդէն գրաւոր եմ ներկայացնում, չեն կարող այլեւս չքննարկել ու չքուէարկել: Բայց ես վստահ չեմ, որ ահա այսպիսի յարաբերութիւնների դէպքում պատգամաւորները քաջութիւն կ'ունենան, խօսքը չի վերաբերում բոլոր պատգամաւորներին, այլ այդ ընդդիմութեանը, քաջութիւն կ'ունենան ընդունելու այս օրէնքը: Եթէ սա էլ չընդունուի, նորից եմ կրկնում, միշտ ելք կայ, եւ միշտ իշխանութիւնները ու քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք առաւել եւս, պարտաւոր են գտնելու սահմանադրական ելքեր, այստեղ էլ ելք կայ, եթէ սա չընդունուի, Հանրապետութեան Նախագահը կարող է հանդէս գալ կոչով իր ժողովրդին կամ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններին, ստեղծելու Նախաձեռնող խումբ եւ հաւաքելու 200 հազար ստորագրութիւն, իսկ այդ դէպքում հանրաքուէն ինքնըստինքեան պէտք է տեղի ունենայ:

Այնպէս, որ մեխանիզմներ կան: Այս մեխանիզմները կարող են օգտագործուել եւ Հանրապետութեան Նախագահի կողմից, եւ ընդդիմութեան կողմից: Ես կոչ եմ անում այսուհետեւ եւս, ինչպէս վայել է եղել մեր ժողովրդին, որի ապացոյցն են մեր միլիոնանոց ցոյցերը, որոնց ընթացքում օրէնքի ոչ մի խախտում տեղի չի ունեցել, մեր յամառ քաղաքական պայքարը, մեր ողջ ժողովրդի պայքարը կոմունիստական վարչակարգի դէմ, մեր ողջ ժողովրդի զրկանքների գնով ձեռք բերուած յաղթանակը գաղութատիրութեան դէմ պահպանել այսուհետեւ էլ քաղաքական պայքարը Սահմանադրութեան, օրէնքների շրջանակներում: Ես նորից ուզում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը եւ երախտագիտութիւնը յայտնել մեր ժողովրդին, որ նա այսպիսի ծանր պայմաններում անգամ թոյլ չի տալիս ենթարկուելու արկածախնդրական կոչերին, պատերազմական հիսթերիային, որ փորձում են ստեղծել ընդդիմադիր ուժերը: Եւ պահպանելով զգօնութիւնը, պահպանելով իր զգաստութիւնը, խոհեմութիւնը եւ իմաստութիւնը, համբերութեամբ տանում է այս չարչարանքները վստահելով սեփական իշխանութիւններին. իշխանութիւններ, որ այս ճգնաժամային պահին կարիք ունեն ձեր անվերապահ աջակցութեան եւ օգնութեան: Ես լաւատես եմ, ես վստահ եմ, որ ոչ ոքի չի յաջողուի մեր ժողովրդին շեղել զգաստութեան ուղուց, մեր ժողովրդին շեղել խաղաղութեան ուղուց, եւ մղել արկածախնդրութեան, մղել պատերազմի գիրկը:

Ես խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում եւ հայցում եմ ձեր ներողամտութիւնը, ձեր համբերութիւնը չարչարելու համար, բայց կարծում եմ դուք էլ համոզուեցիք վիճակը այնքան լուրջ է, եւ ասելիքը այնքան կարեւոր է որ դուք կարծում եմ խրախուսեցիք արտայայտուելու իմ իրաւունքը:

Շնորհակալութիւն, ցտեսութիւն: Ես ձեզ վստահեցնում եմ Հայաստանի իշխանութիւնները ի վիճակի են տիրապետելու իրադրութեանը, ի վիճակի են վարելու խաղաղութեան եւ կայունութեան քաղաքականութիւնը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօր՝

Արտաշամ Ասլանեանի

թարմ յիշատակին կը նուիրեն. --

Տէր եւ Տիկին Մարտին Մարեան 1500 ֆրանք Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1500 Ֆր. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան 1500 Ֆր. Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1500 ֆրանք «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց քրոջ՝

Տիգրանուհի Զուլումեանի

մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Գառզու 2000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ANNIVERSAIRE

A l'occasion du second anniversaire de la disparition de

MME VVE VICTORIA MEGUERIAN

son petit-fils Fréderic rappelle son bon souvenir.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 5
DIMANCHE
5 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 173

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.834 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — № 17.834

ՄԱՅԻՍԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Կ'երեւի օտար երկիր մը պէտք է փոխադրուիլ, ներկայ գտնուելու համար հայութեան վերաբերող եւ հայկականութիւնը յուզող ձեռնարկներու: Գերմանիոյ մէջ, Մայիս 8-էն 10 տեղի կ'ունենար Միհրան Տապաղին յղացած ու կազմակերպած սեմինարը, Պոխումի հաստատուած «Հայկական Ուսմանց Հիմնարկ»ի հովանաւորութեամբ: Իսկ Մայիս 20-ի իրիկունը Հայտըլպէրկի մէջ կը դասախօսէր Վահագն Տատրեան: Այս երկու ձեռնարկներուն մասին պիտի տամ համառօտ ակնարկ մը: Հասկնալի է որ կ'ընեմ այդ միայն ու միայն որովհետեւ իմացական պատուէր սա օրերուն՝ երկուքն ալ էական կը նկատեմ, տարբեր պատճառներով:

1

«Հայկական Ուսմանց Հիմնարկ»ը, Յովակ Տէր-Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ, վերջին տարիներուն քաջալերելի ու սփոփիչ գործունէութիւն մը ծաւալեց, համալսարանական ու ակադեմական մակարդակի սեմինարներ առաջադրելով, Հայութեան վերաբերող հարցերու շուրջ աշխատող գերման ուսանողներ պատրաստելով ու գործի լծելով, ուղեցորական աշխատանքներու անհրաժեշտ նախատուեալները եւ նախանիւթը հրամցնելով: Գլխաւոր իրագործումներէն մէկն է այս պարագային՝ Եղեռնէն վերապրողներու բերած վկայութիւններուն մէկտեղումը:

«Սփոփիչ» կ'անուանեմ այս Հիմնարկին գործունէութիւնը, որովհետեւ Պոսթըն տեղաւորուած Զօրեան Հիմնարկի անփառունակ անդամակցութենէն յետոյ՝ ըՍփիւռքի տարածքին չկար ու չկայ ուրիշ կեդրոն մը, ուր Հայոց այժմէականութիւնը յուզող մտաւորական աշխատանքը լուրջի առնուի ու արդիական չափանիշներով առաջ տարուի: Նկատի չունիմ հոս բնականաբար՝ հայագիտական ամպիոնները, որոնք ըստ երեւոյթին՝ ուրիշ նպատակներ կը հետապնդեն (1): Պոխումի Հիմնարկը, ինչպէս առենօք՝ Զօրեանը, ուղղուած է դէպի այժմէական ու ժամանակակից հարցերու ուսումնասիրութիւնը, ընկերաբանական ու պատմագիտական զգալի նախասիրութիւններով: Էականը կը մնայ սակայն այն՝ որ Միհրան Տապաղ կրցած է տարիներու ընթացքին իր շուրջ հաւաքել գերմանացի ուսանողներու եւ գիտնականներու պզտիկ խմբակ մը, զիրենք հետաքրքրել ցեղասպանութեան, Աղէտի, ազգայնութեան յարուցած հարցերով, եւ ինչ որ ամենակարեւորն է՝ արտադրութիւններու եւ հրատարակութիւններու յանգեցնել այդ հետաքրքրութիւնը: Ասոնք արդիւնքներ են, զորս Զօրեան Հիմնարկն իսկ չէր կրցած ձեռք ձգել, աւելի ուղղուած ըլլալով դէպի հրապարակային փայլակները, քարոզչութիւնն ու քաղաքական արդիւնքներու ձեռքբերումը:

Միհրան Տապաղի ձգտումին բուն նպատակէտը սակայն յայտնի դարձաւ ինծի իր կազմակերպած երեք օրուան սեմինարին առիթով: Սեմինարին ընդհանուր վերնագիրն էր՝ Gemeinschaftsmodelle : Diaspora, Ethnie, Nation: Թոյլ ու թերի թարգմանութեամբ՝ «Հաւաքականութեան սխեմաներ՝ Սփիւռք, ցեղ, ազգ» (Հասկնալի է, որ դժուարութիւն կը կրեմ առանց այլեւայլի թարգմանելու առաջադրուած յղացքները, որոնք նոյն ձեւով չեն զարգացած հայերէնի մէջ): Ներկայ սեմինարը տուեալ վերնագրով նախատեսուած ու ծրագրուած երեք ձեռնարկներու առաջինը կը հանդիսանար, ենթախորագիրով մը՝ «Հայկական համայնքներու կազմութեան գործընթացը եւ պայմանները»: Առաջին օրը՝ Յ. Տէր-Յարութիւնեանի ողջոյնի խօսքէն ետքը, Մ. Տապաղ դասախօսութիւն մը կու տար «Հայերը Սփիւռքի մէջ. պատմական զարգացում եւ կառոյցներ» վերնագրով: Երկրորդ եւ երրորդ օրերը՝ մասնակի վիճարկումներ տեղի կ'ունենային, երկու խումբով, որոնցմէ մէկը «Ethnie» թեմային, իսկ միւսը՝ «Nation» յղացքին յատկացուած էր: Յետոյ՝ համադրական վիճարկութիւն, «Սփիւռք» թեմային նուիրուած: Երկրորդ օրուան նիստերը կը կառավարէին գերմանացի աշխատակիցներ՝ Քրիսթին Փլաթ եւ Սուզանէ Տիքըր: Մասնակցողներուն (երեսուն հոգիի շուրջ, մեծամասնութեամբ Հայեր, Գերմանիոյ չորս ծագերէն) զրկուած էր շօշափուելիք թեմաներուն անդրադարձող ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ պարունակող գրքոյկ մը (2):

Սեմինարին նպատակակէտը յստակ է որ ծանօթութիւններ ու պատմական տուեալներ հրամցնելն ու հաղորդելը չէ՛ր: Միհրան Տապաղի մօտ՝ չարժիչ հանգամանքը Սփիւռքի տեսաբանութեան մը հետապնդումն է: Հնարաւոր է անշուշտ վերապահութիւններ ունենալ, որքան որ կ'ուզէք. խորհիլ որ Հայերու պարագային՝ Սփիւռքի տեսութիւն մը որոնելը ուշացած եւ յուսահատական ձեռնարկութիւն է, հաւատալ որ տեսութիւն մը կարելի է կիրարկել ու նոյնիսկ զարգացնել միայն հոն ուր խնդրոյ առարկայ հաւաքականութիւնը ակնկալութիւն մը կը ցուցաբերէ, կը փնտռէ իր ուղին ու պատրաստ է մտնելու փնտռտուքին մէջ, լսելու, ողջունելու անոր արդիւնքները: Այս պայմանները բացարձակապէս կը բացակային Հայերու պարագային, այսօր աւելի քան երբեք, դժբախտաբար: Այս «յոռետես» նկատողութիւնները չեն նուազեցներ նախաձեռնութեան արժէքը:

Ուրիշներ փորձած էին Միհրան Տապաղէն առաջ այդ ուղղութեամբ աշխատիլ: Ի՛ր ձեռնարկին ինքնատիպութիւնը այն է, որ ան կ'առանձնացնէ ու կը թեմականացնէ սփիւռքեան գոյավիճակի մը սեւեռումը, անոր կիրարկելով եւրոպական մտածողութեան բոլոր գործիքները, ու ձերբազատուելով կողմնակալ կեցուածքներէ, քաղաքական անհարկի նկատումներէ, գրական աւելորդ լիցքաւորումէ կամ ընկերաբանական արդարացումներէ: Ինչ որ կը նշանակէ որ իրմէ առաջ՝ ո՛չ մէկը համարձակած էր այդ քայլը կատարելու, այդքան միասեւեռ կերպով:

Ձեռնարկը ի հարկէ՝ կրնայ ձախողիլ, մասնաւորաբար որովհետեւ գերմաներէնը Սփիւռքի մէջ կարդացուած ու տարածուած լեզու չէ, հակառակ ֆրանսերէնին ու աւելի եւս՝ անգլերէնին այսօր: Բայց ասոնք տարաբնոյթ հարցեր են: Պոխումի հիմնարկը մտածողական աշխարհէն ներս կը բանայ ուղի մը, ուրուն գաղափարն իսկ չունէին Հայերը առ այսօր:

Ցեղ, ազգ, Սփիւռք: Յղացքներու պատմական որոշադրումը յստակացնելով, անոնց զանազան կիրարկումները ուսումնասիրելով, Մ. Տապաղ եւ իր աշխատակիցները կը ջանան ցոյց տալ որ յղացական գործիք մը անհրաժեշտ է, «ցեղային» ու «ազգային» հասկացողութիւններէն անդին, սփիւռքեան գոյավիճակը եւ հաւաքական իրականութիւնը մտածելու համար, եւ սփիւռքեան ինքնագիտակցումի մը հասնելու համար: Այս փնտռտուքը կը բխի այն հաստատ համոզումէն, որ գոյապայմանները պէտք է մտածուին, «տեսականացուին», ու պատմական խորքով (ոչ թէ վերացական կերպով) մտածուին, դառնալու համար արդիւնաւէտ ու ստեղծարար: Պէտք ունի՞մ կրկնելու որ եզակի է նման ձեռնարկութիւն մը այսօրուան օրով, երբ ամբողջ Հայութիւնը, իրերու բերմամբ թերեւս, բայց սիրայօժար յանձնումով, կը քալէ հակառակ ուղղութեամբ: Սփիւռքեան տեսականացումը պերճանք մըն է (ինչպէս կ'ըսուէր առենօք), այո՛, բայց կենսական, անյետաձգելի պերճանք մըն է: Ուրիշ ելք չունինք: Թէեւ ամէն ինչ կը փաստէ որ արդէն իսկ անցած է ժամանակը:

2

Վահագն Տատրեանի ելոյթը տեղի կ'ունենար Հայտըլպէրկի Ամերիկեան Տան մէջ: Դասախօսը ծանօթ է, ու պէտք չունիմ ներկայացնելու հոս իր բերած նպաստը, մանրամասն համարատուութեամբ: Վերջին տասը տարիներուն կատարած իր հրատարակութիւններով (որոնք տասնամեակներու վրայ երկարող հետազօտական աշխատանք կ'ենթադրեն), բոլորը՝ հայկ. ցեղասպանութեան պատմագիտական ու վաւերագրական բացայայտման նուիրուած, Վ. Տատրեան առաջին հեղինակն է որ բուն իմաստով՝ ակադեմական ակնարկումի առարկայ դարձուց Հայոց մեծագոյն ողբերգութիւնը, փայն վերջապէս ազատագրելով քաղաքական ու քարոզչական չահագործումէն: Բայց Աստուա՛ծ իմ, որքա՛ն ուշ: Իրմէ առաջ եղած ուսումնասիրութիւնները կը պահեն իրենց արժէքը, մօտեցումի իրենց ցուցաբերած պարկեշտութեամբ, եւ ինչո՞ւ չէ՝ «քարոզչական» նպատով, բայց կը մնան լրագրական մօտեցումի արդիւնքներ: Նկատի ունիմ անշուշտ ցեղասպանութիւնը պատմող գիրքերը: Ուրիշ ուղղութիւն մը (վերջին տարիներուն Ամերիկա լոյս տեսած Ռ. Յովհաննէսեանի հատորներով, եւ ի միջի այլոց՝ Ի. Հորովիցի կամ Ռ. Մելսոնի աշխատասիրութիւններով) քաղաքական պատմութեան դաշտի վրայ կը տանի բացայայտումի աշխատանքը, յաճախ՝ բաղդատական հեռանկարներով կամ մեկնակէտով, եւ հետեւաբար՝ կը փորձէ իր կարգին՝ տեսականացնել ցեղասպանութեան վերաբերող հարցերը (3):

Իր հրատարակութիւններով, Վ. Տատրեան ակադեմական դաշտի վրայ զետեղեց հայկ. ցեղասպանութեան ուսումնասիրութիւնը, անոր բերելով վերջապէս պատմագիտական լրջութիւն, ինչ որ բացարձակապէս կը պակսէր իրմէ առաջ: Իր բերած նպաստը, իր աշխատանքին արժէքը համազօր են Ռաուլ Հիլպէրկի (4) հետազօտութիւններու նշանակութեան հրէական պարագային շուրջ: Ինչպէս կ'ըսէր Իրվինկ Հորովից ասկէ ութ տարի առաջ, երբ կը ձեռնարկէր հրէական Ողջակէզի եւ հայկական Աղէտի միջեւ բաղդատականի մը. «Հայկ. Աղէտին շուրջ գրականութիւնը անհաւասար է, եւ այսօր միայն կը սկսի հետազօտական հսկայական աշխատանքը, որ անպայման պէտք է կատարուի» (5): Ճամբան բացած էր Վ. Տատրեանէն առաջ՝ զարմանալի ու հասկնալի պատճառներով Հայերու մեծամասնութեան մինչեւ այսօր անծանօթ մնացած հեղինակ մը, որ Krieger գերմանահունչ ծածկանունով կը ստորագրէր իր հրատարակութիւնները (իսկական անունն էր՝ Գրիգոր Կէրկէրեան): Այս հեղինակին կը պարտինք ի մասնաւորի՝ Եողղատի դատավարութեան տուեալներուն վրայ հիմնուած առաջին աշխատասիրութիւնը (6): Բայց Վ. Տատրեանն է, որ եւրոպական թէ ամերիկեան գիտական պահանջները լրացնող (եւ մարդկային խղճի ու խելքի պահանջներուն համապատասխանող) չափանիշներով շարունակեց սկսուած գործը:

Հայտըլպէրկի դասախօսութեան նիւթն էր «20-րդ դարու ցեղասպանութիւնները»: Ներկայ հասարակութիւնը՝ ցանցառ, կազմակերպչական անփութութեան հետեւանքով: Վ. Տատրեանի հրամցուցածը բաղդատական մօտեցում մըն էր, հրէական եւ հայկական ցեղասպանութիւններուն միջեւ հասարակաց կէտերու մասնաւոր ընդգծումով:

Պէտք է հասկնալ բաղդատական մօտեցումի մը կարեւորութիւնը, երբ դրդումը դէպքերն ու իրողութիւնները հաշակելու, ծանօթ դարձնելու այլապէս գովելի պարտականութիւնը չէ՛, այլ՝ զանոնք hասկնալու մղումը: Ինչ որ ամբողջովին տարբեր ծրագիր մըն է: Հասկնալը կը պահանջէ տարբերակիչ ու հասարակաց ազդակներու բացայայտումը: Վ. Տատրեան, իր պատմագէտի ինչպէս ընկերաբանի կարողութիւնները նուիրած է հասկնալու պարտաւորութեան, ու հոս անգամ մը եւս՝ դրեթէ եզակի է իր կեցուածքը:

Տարբերակիչ ազդակներու շարքին մէջ, Վ. Տատրեան թուեց հետեւեալները. 1) Հայերը հարուածուեցան իրենց հայրենիքին մէջ իսկ, 2) Հայերը ունէին հողային պահանջներ, 3) Նացիները կ'ուզէին Հրեաներու ներկայութենէն ձերբազատուիլ, բայց ո՛չ անպայման բնաջնջումի միջոցաւ: Բնաջնջումի ծրագիրը ետքը եկաւ, մինչդեռ Երիտ. Թուրքերու նպատակը առաջին մէկ օրէն՝ բնաջնջումն էր:

Երեք կէտերն ալ անշուշտ՝ վիճելի են, մասնաւորաբար՝ վերջինը: Չեմ ուզեր հոս բանալ վիճարկումը: Կ'ուզեմ միայն նկատել տալ որ առաջին երկու կէտերը, հակառակ երրորդին, յաճախ կը յիշուին բաղդատական մօտեցումներուն մէջ, ինչ որ անոնց ճշմարտացիութեան բան մը չաւելցներ: Ճիշդ են թերեւս իբրեւ իրողութիւն, ու մաս կը կազմեն իբրեւ տուեալ ցեղասպանութեան շրջարկին: Ամբողջ հարցը սակայն այն է, թէ ի՛նչ ձեւով այդ տուեալները կը միջամտեն ցեղասպանութեան էութեա՛ն մէջ, եւ ո՛չ թէ անոր արտաքին յատկանիշներուն մէջ միայն: Դժուարութիւնը հոս էութիւնն ու պարագաները զանազանելուն մէջ կը կայանայ: Երկուքին միջեւ շփոթութիւնը, որ նշմարելի է մինչեւ իսկ Վ. Տատրեանի բաղդատականի փորձերուն մէջ, բացատրելի է հաւանաբար այն չափով որ նպատակը հոս՝ ցեղասպանութեան (ցեղասպանութիւններու) նկարագրութիւնն է, եւ ո՛չ թէ անոնց պատմական էութեան բացայայտումը: Պէտք է ընդունիլ կ'ենթադրեմ՝ «փիլիսոփայական» եւ «ընկերաբանական» մօտեցումներուն միջեւ այս տարբերութիւնը:

Վ. Տատրեանին կողմէ ընդգծուած կէտերը, որոնք հասարակաց կը թուին ըլլալ երկու ցեղասպանութիւններուն ալ, հետեւեալներն են, կարճ ամփոփումով եւ առանց այլեւայլ նկատողութիւններու.

1) Զոհերու փոքրամասնական օրինավիճակը, որ զանոնք կը զրկէ իշխանութեան միջոցներէ եւ կը դարձնէ խոցականութեան առարկայ: Ատոր հետեւանքը, երկու պարագաներուն՝ խոցելիութիւն մը, որ բացատրելի է դարերու ճնշուածութեամբ մը: Անգլերէն՝ Compliance syndrom (7):

2) Նպաստաւոր առիթ մը (համաշխարհային պատերազմ), անգլերէն՝ opportunity structure:

3) Ո՛չ մէկ օգնութիւն դուրսէն, օժանդակ կամ ազդակից պետութեան մը

(Շար.ը Դ. էջ)

violette krikorian

l'écriture du désastre

USAGE INTERNE

Qu'il fait bon se balader dans les rues
sans nulle chaîne autour du cou,
ni médaille, ni médaillon.
Qu'il fait bon lire l'écriture miniscule
que trace la pluie sur les trottoirs,
et suivre l'intervention consécutive
du vent qui sans cesse y déplace
les feuilles chues, comme autant de virgules.
(Au bistrot, Vartan Mgrtchian, qui vient
de finir sa première clope, allume
la seconde). Oui, se baguenauder,
errer au petit bonheur, n'aller nulle part,
ne plus se souvenir de rien,
qu'il fait bon devenir amnésique, oublier,
oublier que souvent de vous l'on s'est joué,
que trop souvent l'on a joué de vous.
(Au bistrot, Vartan Mgrtchian,
venant de finir sa deuxième clope, s'en
allume une troisième). Ah, vivre
vivre sans autre, comme si de rien n'était,
respirer sans nulle préméditation,
adresser à chacun des garçons que l'on croise
un sourire ingénu, qu'il fait bon vivre,
respirer, sourire. (Au bistrot,
Vartan Mgrtchian ayant fini sa troisième
clope, en allume une quatrième). Cet arbre,
là, devant moi, je suis sa sœur jumelle,
nous sommes nés le même jour, au même étage,
sous le même ciel, le soleil et l'eau
furent nos aliments communs,
la chaleur et l'amour demeurent nos
seuls désirs, le vent nous courtise à tour de rôle.
(Au bistrot, Vartan Mgrtchian,
ayant écrasé son mégot,
s'allume une cinquième clope).
O vous, tous les garçons que je croise en chemin,
vous qui parfois reçûtes
un sourire de moi, si vous voyez
Vartan au bistrot «Ether», dites-lui
que «le Ministère de la Santé Publique
met tous les citoyens en garde
contre les dangers du tabac»,
dites-lui qu'il est temps de rentrer,
que c'est en vain qu'il m'attendra,
que l'on ne pourra plus jamais jouer de moi,
que désormais je suis un arbre
et qu'ayant rencontré le vent,
je suis devenue sur le champ
son épouse, irréversiblement, dites-lui :
«c'est Violette qui le dit,
porte-toi bien, salut».

•

CHANT FINAL —ET DONC DÉSANCHANTÉ

Il y a bien longtemps que le soleil
brûle de me revoir, et le vent de
me décoiffer, le vent qui palpe tel
un aveugle toutes les chevelures,
la pluie, giflant mes vitres,
n'en finit pas de châtier l'orgueil chrétien.
La foule des arbres manifeste sous ma
fenêtre, les bourgeons s'insurgent,
se déploient, s'égosillent.
Sans foi ni loi, les chats se précipitent,
sous les voitures, les oiseaux
hurlent des mots d'ordre : «vi-de-les-lieux...
vi-de-les-lieux... vi-de-les... vide...»
Comment tout cela finira-t-il ? je l'ignore
mais qu'importe, quoi qu'il arrive,
je resterai chez moi.
Il y a bien longtemps que, cloitrée dans ma chambre,
je donne libre cours à ma désespérance,
pleurant et me mouchant dans mes rideaux,
sans cesse, sans vergogne.
C'est juré :
plus jamais
n'écrirai
de poèmes.
Vais devenir une vraie demoiselle,
bien-sous-tous-les rapports.

Ne ferai plus l'école buissonière,
me farcirai plein de livres savants,
peut-être serai-je promue.
Fille docile, chaque jour,
ferai des tartes, des dentelles,
peut-être me marierai-je.
Quoi qu'il en soit, de plus en plus instruite
dans l'art des demoiselles,
j'irai de découverte en découverte
(réussir par exemple à faire
une tarte sans pâte ou bien
sans fil une dentelle).
En un mot, tout sera conforme à vos désirs.
Mais si jamais me prend soudain l'envie
de descendre dans la rue, le soleil, le vent,
la pluie, les arbres, les chats, les oiseaux,
en me voyant vont d'emblée tout comprendre :
contre moi tous ils tourneront
leurs armes. — Tu quoque Brutus ?
Oui, tel sera le dernier acte. Ensuite,
j'oublierai tout (serais-je devenue
une vraie demoiselle ?) —mais
plus jamais
jamais plus
n'écrirai
de poèmes.

Poèmes extraits de *La vérité, je dis la vérité* (Ed. «Naïri», Erevan, 1991), traduit de l'arménien oriental par *Vahé Godel.*

ԵՐԱԶՆԵՐԸ ՊԱՏԻՆ ԴԻՄԱՑ ԿԸ ՊԱՅԹԻՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻՆ

Կ'երթամ - կու գամ ոչ ոքի այս հողեբէն, եւ՝ մոգական արարիչ զարմանալի հարստութեան, որ կը ծառայէ միայն անկարելին երազելու:

Բայց, աշխարհին պարզեւած իրականութեան վրայ, նաեւ կարելին երազեցի, փորձելով իրականութիւնները վերափոխել ըստ այլոց երազէն բխած փափաքին:

Այսպէս կը ճամբորդեմ, յաւերժական անծանօթի պէս, անդիմագիծ եւ ուրուատեսիլ համապատկերի մը կողքին, որուն մոռացկոտութիւնը վիրաւորանք է:

Գերագոյն գոհողութեամբ ինքզինքս մատուցած եմ չռայլօրէն, բայց ոչ ոք հասկցած է ատիկա: Հերոսական այս կեանքին իմաստը ուզեցի ըմբռնել, բայց հազար անգամ ապտակ կերայ, շրջապատիս յատակութիւնը բացայայտելու պատճառով... Ազատութիւն ըսի եւ խընդացին, սէր ըսի եւ գիս մինակ ձգեցին խոհեմ փախուստով, իսկ երբ ի վերջոյ ոչինչ ըսի, ծանր մենութիւն մը տուին, յղի՝ մահացու լռութեան եւ բացակայութեան ցաւերով:

Ինքզինքս տուած եմ պատղամաբեր անթիւ բառերով: Ուզեցի նուաճել չօշափելի յաւերժութեան հրաշքը եւ թաղուեցայ ճնշող պատերու դաժանութեան տակ, որ պայթեցաւ յուսահատ թռիչքներու վարժ դլխուս վերեւ: Հասկցայ որ ազատութիւնը միայն վիշտի ծաւալումին մէջ կարելի էր, գաղտագողի էութիւններ կոխելով թռչկոտուն տողի դիւրութեամբ:

Ազատ եղայ քերթուածին մէջ: Մարդ դարձայ երբ ըլլալու զգայնութիւնը պատռեց խոհեմութեան սահմանները, թարախ կապելու համար եղբայրներուս անզգութեան եւ անտարբերութեան մէջ:

Երբ այլեւս չդիմացայ, երբ բացայայտին վսեմ գեղեցկութիւնը կը ծառայէր միայն պայմանական ճեղքերու՝ անըրդգամ տրամաբանութեան մէջ, բառերուն ներարկեցի անանձ արեան կատաղութիւն, խառն՝ գգուանքի գետին, որ ծակ երակներէս կը հոսէր:

Այսօր, նոյն բացակայութիւնն եմ որ անարձագանդ ճշմարտութեան մը յանձնուեցաւ: Տողերս կը ննջեն մեռած հայրենիքի մը փողոցները: Ոսկորներս կը թուին երեւակայական երկրի մը լռութեան մէջէն, ջութակի նման հեռաւոր երջանկութեան գաղտնիքը սուլելու:

Այսօր կը զրուցեմ հովին հետ տխրադալուկ լեռներուն, որ օր մը պարեցին մեր պապերուն գրած ամբողջական ճըշմարտութեան պարը:

Այսօր կը քալեմ յուշերու անապատէն: Ոչ ոք կը յիշէ երգիս հրճուանքը: Ոչ ոք կը կարօտնայ ապրելու կիրքս, որ դեռ կը յարատեւէ ի զուր սպասող ծիլերու թարմ հոգիին մէջ...

Սակայն, մշտահոլով երկրին երկինքը արձակուած բառերու պահած են բան մը. յոյսը: Յոյս մը որ ամբօրէն կառչեցաւ առաջին տողիս փորձին: Աղնիւ ուժով արմատացաւ անմեղութեան նախնական երազին մէջ, աճեցաւ եւ ընկերացաւ մինչեւ մահուան թռիչքներու վերջին զառանցանքը:

Այդ յոյսը արդ կը հանգչի մոռացումի խենթ դամբանիս մէջ: Ան ալ կը սպասէ, արժանաւոր համբերութիւն՝ նայուածքին, վերջնական փախուստի փոյթ՝ ձեռքերուն, ուր վէրք բացուած է՝ բացակայութեան արքայութենէն արդարութիւն հայցելով:

Ես դատապարտուեցայ կործանումի, որովհետեւ քիչ մը փառք ուզեցի մարդոց երազին համար, քիչ մը մեծութիւն ուզեցի մերձաւորի ճակատագրին համար. անզգամութենէն ուզեցի զողնալ պատառ մը յաւերժութիւն, թաղուած անհեթեթ նահատակութեան քարերուն տակ:

Ես էի որ ուզեցի Աստուած դառնալ, հզօր եւ աստուածային ճշմարտութեան ուժով, դրուած՝ փրկարար տողի մը մէջ, որ ջարդ ու փշուր ընէր այդքան ստորնութիւն, այդքան նախատինք, այդքան հայհոյանք:

Որքա՛ն սուղ արժեց: Որքան դժուար է մոռացութեան այս պատերը անցնիլ: Որքա՛ն կ'արժէ այս յատակութիւնը, աշխարհը տեսնել ինչպէս որ է եւ մարդիկը տեսնել ինչպէս որ չեն կրնար ըլլալ:

...Ինծի արժեց երթալ ու գալ ոչ ոքի այս հողերէն, իբրեւ տխուր արարիչ մոռցուած քերթուածներու, որ միայն ծառայեցին անկարելին երազելու խոհեմութեան պատին դիմաց:

ԱԿՈՒՍՏԻՆ ԴԱԻԹԵԱՆ
(1939 - 1990)

Պուէնոս - Այրէս, 1979, Մայիս 23
(Սպաներէնէ թարգմանեց՝
Վարդան Մատթէոսեան)

Ցօրենն ու Որոմը

Գրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ
ԵՒ ՆՐԱ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐԸ
(վերահրատարակութիւնների առթիւ)

• ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԵՐԿԵՐԸ
«Նոր կեանք» Հրատարակչատուն -
Լոս Անճըլըս, 1988, Հատոր Ա.
Գեղարուեստական Գրութիւններ (800 էջ)
Հատոր Բ.
Գեղարուեստական Երկեր (818 էջ)

• ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ ԵՐԿԵՐ - (864 էջ)
«Սովետական Գրող» - Երեւան, 1989

• ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ ԵՐԿԵՐ - (296 էջ)
Հրատարակութիւն Դանիէլ Վարուժան
Գրական Հիմնադրամի - 9
Տպարան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան -
Անթիլիաս, 1990

ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՃԱՄԲՈՎ

Գ.

ԲՆԱԿԱՆՆ ՈՒ ԳԵՐԲՆԱԿԱՆԸ
ՁԱՅՆԻ ՈՐՈՇԻՉ

ՇՂԹԱՅՈՒԱԾԸ

«Շղթայուածը» որին Շանթ բնորոշել է իբրեւ խաղ մեր միջնադարէն, սփիւռքեան նոր հրատարակութեան մէջ տպագրուած է առանց այդ տողի: Հանուած է նաեւ երկի գրութեան եւ հրատարակութեան մասին նշումները: Միեւնոյն հատորում ամէն մի երկ տարբեր վերաբերմունք է վայելում: Դժուար է ընդունել եւ բացատրել այս մօտեցումը: Անփութութի՞ւն, ոչ գիտական մօտեցում է սա թէ՞ պարզապէս միտում. բոլորն էլ մնում են անպատասխան:

Լեւոն Շանթի «Շղթայուածը» պատմականօրէն կարեւոր ու առանցքային խաղ է. միաժամանակ այն նրա երկերից մէկն է, որ բեմադրուել է յետ մահու: Թատերային բանաստեղծութեան լիցքի տեսակէտից «Շղթայուածը» Շանթի ամենախորունկ գործն է եւ այդ առումով նրա կառուցուածքն, շունչն ու արտաքին ձեւը առերես խիստ պարզ է թւում: «Շղթայուածը» խաղում հեղինակը թատերային գրութեան ձեւի տեսանկիւնից առած, յաջողել է մի քանի իմաստալից ու կարեւոր հնարանքներ գտնել. դրանց շարքում է, բարբառների եւ լեզուի զանազան շերտային հնարաւորութիւնների օգտագործումը:

Այս երկի մէջ չափը՝ իբրեւ գործօն տարր մեծ դեր է կատարում եւ դրա օրինակները բազմաթիւ են երկի թէ արձակ եւ թէ չափածոյ բաժիններում. մէջ եմ բերում մէկ օրինակ.

ԹԶՈՒԿՆԵՐԸ - (Դեռ խորքէն):

Թողէ՛ք, թողէ՛ք,
Թողէ՛ք հանքը,
աշխատանքը,
ու դուրս եկէ՛ք
երկրի փորէն,
բիւր ոլորէն, [.]
նեղ խաւերէն, [.]
հոծ խաւարէն,
սեւ ակներէն,
երակներէն,
կրակներէն,
խորէն, հորէն,
երկրի փորէն.
պահ մը ուղղէ՛նք
թիկունքները,
դիմաւորե՛նք
նորեկները:

Ստորակէտի, միջակէտի ու վերջակէտի օգտագործումը այս տողերի մէջ խորքից ճշմարիտ շունչ ստանալու համար կենսական է. դրա վրայ միայն կարելի է մէջբերել ու զարգացնել հեղինակի առաջադրած չեչտերի խնդիրը: Այս տողերն ամէն մի դերակատարի ու բեմադրիչի անսահման աշխատանքային վայելք են կարող պարգեւել: Նշուած բաժնում բնագրի մէջ իբրեւ կէտադրութիւն մինչեւ «... երկրի փորէն.» միմիայն տասներկու ստորակէտ եւ մէկ միջակէտ է օգտագործուած, որից յետոյ կրկին մէկ ստորակէտից յետոյ, հասնում ենք վերջակէտի: Նոր հրատարակութեան մէջ խախտուած է այս յօժ կարեւոր կառոյցը (*):

«Շղթայուածը» իբրեւ կատարողական ուղեցոյց, ունի մի հետաքրքիր երեւոյթ. դա խաղի ընթացքում երկի տիպարներից մէկին անցեալ, ներկայ եւ ապառնի դրութիւնների մէջ բեմի վրայ արարելու միտումն է: Այդ տիպարը ՆԱՂԱՇ-ն է, որ նախ ընթերցողին կամ դիտողին ներկայացւում է միւս գործող անձերի կողմից՝ իբր պատգամ եւ երեւոյթ. Նա մարմնով բացակայ է մինչեւ խաղի ճիշդ կենտրոնը՝ այսինքն երրորդ արարի Ա. տեսարանը, ուր բեմ է մտնում իբրեւ ՆԱՂԱՇԸ (ունի որոշիչ Ը): Նա գործողութեան ընթացքում, ՀԱՐՃ-ի հետ ունեցած իր մտքերի փոխանակութեան պահին, յանկարծ ներկայ ժամանակի մէջ, ընդհանրական տիպար է դառնում ու կորցնում է իր Ը-ն: Նա ՆԱՂԱՇ է բնորոշւում հետեւեալ խօսքերն արտասանելիս.

ՆԱՂԱՇ - Բայց չէ՞, որ քոյրի՛կ, ես լոյս կը փնտրեմ եւ ազատութիւն ե՛ւ քեզի համար, ե՛ւ ինծի, ե՛ւ ամենուն:

ՆԱՂԱՇԸ ՆԱՂԱՇ է դառնում ու մինչեւ խաղի վերջը մնում է նոյնը: ՆԱՂԱՇ մարմին առած, վերը մէջբերուած խօսքերի յայտարար ընդհանրացած տիպար է:

Մեծ թատերագէտի ու վարպետի գործ է Հայոց լեզուին բնորոշ այս քերականական հարցի ներմուծումը թատերական արուեստի արարման անդաստանի մէջ. բեմի վրայ գիտակցական ուշիմ խթան: Այս լուծումն իբրեւ թատերական գործօն տարր բեմականօրէն էլ աւելի իմաստալից ու ընդհանրական է դառնում երբ ՆԱՂԱՇ մայրամուտի պահին, իր հիմնական՝ «[...] Ես գիտե՛մ [...]» ճառն արտասանելիս, Անիի պարիսպներից դուրս աստիճանաբար թաղւում է գիշերային թանձր խաւարի մէջ: Ուրեմն Լեւոն Շանթ մի տարբեր լոյսի մասին է խօսում ու հէնց այդ լոյսին յարակցուելու համար է, որ ՆԱՂԱՇ մեզ ուղեցոյց է դառնում: Մինչ ներկայ վերջին երկու վերահրատարակութիւնները, «Շղթայուածը» խաղի նախկին երեք տպագրութիւններից երկուսը հաւատարիմ են այս ձեւին. բացառութիւն է քսանական թուերին հրատարակուած Պոլսի օրինակն ուր ՆԱՂԱՇ-ի արդէն յիշուած խօսքերը՝ լոյս փնտռելու մասին, բնորոշուած են իբրեւ ՆԱՂԱՇԸ եւ որոշիչը հանուած է յաջորդ պատասխանի պահին, այսպէս.

ՆԱՂԱՇ - Թո՛ղ, ինծի, քոյրի՛կ: Հեռացի՛ր:

Զգայուն ու բծախնդիր դերակատարն ու բեմադիրը եթէ նկատած լինեն հեղինակի հնարքի նրբութիւնը ձեռքի տակ ունենալով միայն Պոլսի օրինակը, տարբեր պիտի ըմբռնեն ու պատկերեն խաղը:

1989-ին «Սովետական Գրող»-ը ՆԱՂԱՇԸ պահել է ՆԱՂԱՇԸ մինչեւ նրա ճառի առաջին կէսը ուր եւ հանել է որոշիչը. ապա ճառի երկրորդ մասում, պարզ չէ թէ ինչո՞ւ Ը-ն վերադարձրել է նրան ու կրկին կրճատել է այն չորրորդ արարում՝ Պահլաւունու պալատի մէջ: Այստեղ հեղինակի նախատեսած խաղի կառոյցից ոչինչ չի մնացել:

«Գեղ. Երկ. Հատոր Բ.»ի երրորդ արարի մէջ, ՆԱՂԱՇԸ ամբողջովին պահուել է ՆԱՂԱՇԸ ձեւի տակ, որն Շանթի բնագրին չի համապատասխանում: Չորրորդ արարում այն վերադարձել է Շանթի բնագրին:

Խաղի վերջին երկու նոր հրատարակութիւններն էլ առանց նկատելու այս շատ կարեւոր հեղինակային հնարքը, միանգամայն անտեսել են այն: Ցաւալի է, որ հրատարակիչներն ու «սրբագրողներն» անտեղեակ են գրութեան ենթաբնագրային կառոյցից եւ բառի լայն իմաստով անծանօթ են Շանթի գրելակերպին. այդ պատճառով նրանց դրչախաղերը, որեւէ գործնական կապ ու առնչութիւն չունեն հեղինակի բովանդակութեան հետ եւ լոկ ձեւական կաղապարուած լեզուի կառոյց են հետապնդում:

Փակելու համար այս խաղին վերաբերող տողերը, կարեւոր եմ համարում յիշել նաեւ Շանթեան մտածողութեանն իւրայատուկ արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի ձեւի մէջ կազմուած նրա բովանդակալից տողերից մէկը: «Շղթայուածը» խաղի առաջին տպագրութիւններին մէջ, երբ միտումնաւոր կառոյց կայ ՀԱՐՃ-ին ուղղուած այս տողը.

ՆԱՂԱՇ - Թող ինծի մինակ, քոյրի՛կ, թող հիմա ինծի մենակ. կուզա՛ս խօսելու, երբ վէրքերդ սպիանան, երբ խոցերուդ մրմուռը մարի:

(Թեհրան 1921, Պոսթըն 1922)

Այս տողերի մէջ եղածը ոչ տպագրական եւ ոչ էլ հեղինակային վրիպակ է. փաստը Նաղաշի մտքի բանաձեւումն է եւ միեւնոյն ձեւի օգտագործումը «Ուրիշի համար»-ի մէջ՝ Տիրուհու խօսքերում: Ուրեմն ուղղումների համար «միօրինակութիւններ» ստեղծելու պահերին, աւելի խոհեմ պիտի լինել, որովհետեւ խաղերի եւ երկերի կառոյցը հէնց այդ նրբին տարբերութիւնների հնչեցման մէջ է կայանում: Բաւական է յիշենք «Շղթայուածը» խաղի վերջին արարն փակող երկու տողերը.

Քար լռութիւն:
Եւ հանգիստ կը գոցուի տեսարանն
ու խաղը:

Շանթի թատերական երկերի լեզուն, գրելակերպն ու կառոյցն իբրեւ գործօն մէկ ամբողջութիւն չնկատելն ու չընդունելը, չփոթ ու բարդութիւն է կարող ստեղծել: Նախընտրելի է դադարեցնել պատմական ու զարգացման հոլովոյթի մէջ նկատի չառնուած նման մասնակի սրբագրումները:

ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

ԹԱՏԵՐԱԿ դէպքը կը պատահի ԺԲ. դարուն սկիզբը

Շանթի բեմական գրութիւնների «սրբագրողներն» ու «մեկնաբանողները» եթէ մտահոգուած ու դաստիարակուած լինեն բեմին պատկան գիտակցութեամբ, անմիջապէս կը նկատեն, որ նրա կերտած Ինկած Բերդի Իշխանուհի Աննան, սկսեալ հէնց առաջին արարի, առաջին տեսարանից՝ իր թշնամու բանակի կամ հաւաքական ուժի դէմ չէ հակադրուած. Նա կանգնած է միմիայն մէկ հոգու, մէկ անհատի դէմ. դա խորացնելու եւ դրսեւորելու համար, հեղինակը նրբին ըդգայնութեամբ, բեմին յատուկ խաղի ճամբով, գրական ջուսպ ճաշակով ու բարձր մակարդակով, մեզ է փոխանցել հետեւեալ տողերը.

ՇԱՂԻՆԷ - (Աղաչանքով) Մի՛ մտածեր, իշխանուհի՛ Աննա. մի՛ մտածեր:

ԱՆՆԱ - Բան չկայ, Շաղինէ՛, ինչո՞ւ կը վախնաս: Նայէ՛, քանի մը քայլ է միայն մինչեւ գործին գլուխը: Չե՛մ ուշանար, ծաղո՛ւկներս չե՛մ ձգեր ձեզի մինակ: Հիմա ինծի կեանքին կապողը մէ՛կ նայուածք մըն է միայն. մէկ կարճ նայուածք մը:

ՆԱԺԻՇՏԸ - (Դէպի սիւնները վազելով) Իշխանուհի՛, մարդիկ կուգան. բազմութի՛ւն, ջահե՛ր...

ԱՆՆԱ - Հա՞, կուգա՞ն: (Ոտքի ելլելով հպարտ ու շիտակ) Թող գա՛յ. ես պատրա՛ստ եմ:

ՇԱՂԻՆԷ - Անիծուի՛ն:

Կինները կը խմբուին Իշխանուհի Աննայի շուրջը:

Այս տողերի մէջ յստակ է, որ կանանց խումբը թէ թշնամուն ու թէ հակադրութիւնը հաւաքականի մէջ է տեսնում, մինչդեռ թատերակի կեդրոնական կին տիպարը, սպասում է միայն մէկ հոգու. ուրեմն իշխանուհու հարցական բառերից յետոյ, ներքին գործողութեան եւ ենթաբնագրի բերումով նրա մարմնական շարժումը, հպարտ ոտքի ելլելը, արտացոլում է թէ նրա հոգեկան եղակի վիճակը եւ թէ թատերակի գալիք գործողութիւնների ամբողջ ներքին ու արտաքին մենամարտը. «Թող գա՛յ. ես պատրա՛ստ եմ»:

1988 թուի նոր հրատարակութիւնը «Թող գա՛յ.»-ն սխալ համարելով, «ուղղել» ու դարձրել է՝ «Թող գա՛ն»: (Հատոր Բ. էջ 568): «Թող գա՛յ. ես պատրա՛ստ եմ». սա թատերական գործողութեամբ յագեցուած ու դերակատարին ապրող աւիշ ու շունչ պարգեւող բարձրորակ գրականութիւն է, որ «սրբագրուելով» վեր է ածուել զգայացունց ամբոխավարութեան. Ներմուծուածը «մէկը ընդդէմ բոլորին» հոգեբանութեամբ տոգորուած արժանագին հերոսամարտի չեչտաւորում է:

Կարծում եմ միայն այս մէկ օրինակը բաւական է, որ «Ինկած Բերդի Իշխանուհին» այսուհետ աւելի զգուշութեամբ վերընթերցուի: Հեղինակի հիմնական մտահոգութիւններին հաւատարիմ մնալու համար անհրաժեշտ է խուսափել նման չեղումներից:

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

Թատերակ կիլիկեան կեանքէ ԺԴ. դարու երրորդ տասնամեակին

...

Օշին յոգնած կը նստի վայրկեան մը. կը մտնէ Մխիթար հայր-սուրբը:

ՄԽԻԹԱՐ - Մինա՛կ է մեծ իշխանը:

ՕՇԻՆ - Այո՛, հայր-սո՛ւրբ, անցան ամէնքն ալ մաղ[վ]ին ծակերէն: Երբ ծովուն ափը աւազ կը մաղեն՝ [,] լեցնելուն պէս նախ նուրբ ու նրբին աւազն է որ ծակերէն կը փախչի. [փախի.] ետեւէն սովորական աւազը՝ աւելի խոշոր. կը մնան խիճերը. բայց երբ մաղողը կը տանի անդին եւ ուժեղ ցնցումը կու տայ՝ [,] չգիտես ինչպէս այդ խիճերն ալ կ'անցնին ծակերէն ու մաղի մէջ կը մնան ամէնէն խոշոր քարերը, բացառիկները: Իմ մաղիս մէջ մնաց միայն Հեթումը, ան ալ երէկ ես ստիպեցի, որ հեռանայ:

...

ՕՇԻՆ - Անգամ մը բարձրացուցեր եմ այս դրօշակը, անգամ մը յանձն եմ առեր այս պետութեան պաշտպանութիւնը, [.] Լեւոնի ժառանգութիւնը եւ Լեւոնը ինքը. խնամակալ եմ ու հայրացու. պէտք է խաղամ իմ դերս մինչեւ վերջը: Ո՞ւր թողնեմ, որո՞ւն թողնեմ, ինչպէ՞ս թողնեմ, ինչպէ՞ս լքեմ թագաւորը:

(Հինգ Արար, Երկ. Տես. 4)

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ - (Խորին լռութեան մէջ քիչ մը կենալէն ետքը, յստակ ու կտրուկ) Կը յայտարարեմ իմ թագաւորութեանս բոլոր վասալներուն, բոլոր իշխաններուն, հոգեւոր թէ աշխարհիկ, բոլոր հրամանատարներուն ու պաշտօնեաներուն, որ այսօրուընէ լուծած եմ խնամակալութիւնը գահիս վրայէն, [.] որ այսօրուընէ ես իմ ձեռքս եմ առած թագաւորութեան բոլոր գործերուն ղեկավարութիւնը. ես եմ իմ աշխարհիս տէրը եւ թագաւորը:

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏՐԱՆԻՆ - (Ձեռքերը շարժելով եւ մեծ ոգեւորութեամբ) Կեցցէ՛ Լեւոն թագաւորը:

ՋՈՐՔՆ ՈՒ ԱՄԲՈԽԸ - Կեցցէ՛...

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ - (Երբ նորէն խոր լռութիւն ու հանգիստ կ'իշխէ) (**)

Լեւոն Շանթի նշած հանգիստ լռու-

*Վարը նշուած []-ի մէջ դրուածը «Գեղ. Երկ. Հատոր Բ.»-ի «սրբագրումներն» են:

●►

●►

Թեան մէջ Լեւոն Թագաւորը մէկ ամբող-ջական երկար պարբերութեամբ, որն կէտադրուած է 12 ստորակէտով, մէկ բութ ու միջակէտով եւ 7 վերջակէտով՝ իր կառավարութեան կարմն յայտարարե-լով ուզում է կարգը, հանդիսաը եւ արդարութիւնը: «Սրբագրողները» բազ-մաթիւ այլ տողերի պէս խախտել են եւ սա. իսկ միեւնոյն արարի 14-րդ բաժ-նում,

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - (Տժգոյն ու դողդոջ) Ը-սին ինձի, որ դուն ես հոս տնօրէնը: Դարձել է.

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - (Տժգոյն ու դողդոջ) Ին-ծի ըսին, որ դուն ես հոս տնօրէնը:

Երեւի այս դէպքում եւս չի նկատուել, որ առաջինը աղնիւ է, իսկ երկրորդը գռ-ռող ու նման փոփոխութեամբ ներկայաց-ուող տիպարի կերպարը կարող է փոխ-ուել: «Սրբագրիչների» առաջադրած փո-փոխումներով՝ Ալիս Թագուհին չի կարող լինել այն ինչ որ Շանթ է հեղինակել: Մեր պարտականութիւնները սահմանողը հեղինակն է միայն՝ ի հարկէ եթէ ընդու-նում ենք նրան. ուրիշ ոչ ոք:

❊

Վերջին երեք հրատարակութիւնների մէջ ներմուծուած զանազան մակարդակի փոփոխութիւնների օրինակները բաւա-կան են որ յուշեն թէ Շանթի թատերա-կան երկերի տիպարների հոգեկան կա-ռոյցը եւ երկերի մէջ դրուած ներքին գործողութեան ենթարնազրի արարումը ինչպէս ենք կարող խախտել: Բնական է, որ փոփոխութիւնների բերումով ընթեր-ցողը, դերակատարն ու բեմադիրը միշտ եւ հեշտութեամբ չէ, որ կարող են հե-ղինակի յղացման ակունքին յարակցը-ւել:

Շանթ իր բեմական երկերն վերստին վերանայելով, սրբագրելով ու խմբագը-րելով կարեւոր հեղինակային, գիտակից ու իմացական կեցուածք է ցուցաբերել եւ մեր կողմից դրա անտեսումն անտեղի է: Ամէն մի ճշմարիտ հեղինակի համար, էականը դրսեւորումն է եւ ոչ թէ յղա-ցումը. յղացումը ներքին խոհանոցային հարց է, իսկ հրատարակումը, հրապարա-կումը էական ու համահաւասար ճաչա-կումին ծննդին ու արարումին:

❊

Այս գրութեան մէջ դրչին յանձնուած մտահոգութիւնները արտայայտուած են նախ՝ Շանթի թատերական որոշակի նըր-բանկատութիւնները թատերակների ըն-թերցողների ուշադրութեանն յանձնելու եւ ապա պատահական ու ոչ հիմնաւոր «վերհպումներ»ի, «սրբագրութիւններ»ի, «ուղղումներ»ի եւ չատ մօտ ապագայում «հայերէնից — հայերէն» կատարուած «թարգմանութիւններ»ի աւերիչ հոսանքն կանխելու համար: Արդ. երեւոյթների ընդ-հանրացումն ու տարածումը, մեր թատ-րոնի սիրողական ու մասնագիտական խմբերի բեմերում, հայ գրականութեան արդէն բաւական անորակ ու աղքատ բե-մական խաղացանկը, էլ աւելի ու աւելի պիտի աղքատացնի, որովհետեւ ներկա-յիս հրամցուած վերահրատարակութիւն-ները համահաւասար չեն հեղինակի յղաց-ման մակարդակին: Լաւ կը լինէր, որ հրատարակչական տների հիմնական մտա-հոգութիւններից մէկը, հէնց այդ խնդրի՝ հեղինակների որակի իրագործման մէջ կայանար:

Հայ բեմի աշխատողները հարկաւոր է կրկին ու կրկին յիշեն, որ Լեւոն Շանթի թատերական երկերի վերահրատարակ-ուած բոլոր նոր հատորներն էլ բաւարար եւ վաւերական չեն Շանթին ճշմարտապէս բեմ հանելու համար: Ստեղծուած չփոթն կանխելու համար, կարեւոր է նախ վերա-գտնել եւ ապա վերընթերցել հեղինակ Շանթի բեմական գրութիւնները, իրենց լեզուական ճշմարիտ ձեւի մէջ:

ՎԵՐՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ

Շանթ իր կեանքի վերջին տարիների ընթացքում թարգմանել է Հենրիկ Իպ-սէնի ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆ (1949) եւ դա մի սովորական՝ լեզուից լեզու կատար-ուած փոխադրութիւն չէ. նա հաւատա-րիմ իր թատերական յղացումին ու դի-տակից իր կոչումին՝ «բանիմաց», նշա-նակալից ու կարեւոր հեղինակային փո-փոխութիւններ է կատարել Իպսէնի երկե-րի մէջ: Շանթի ապագայ հրատարակիչ-ները այդ փոխադրութիւնն եւս բծախնդ-րօրէն նրա բնագիր ձեռագրի հետ հա-մեմատելով կարեւոր է, որ հեղինակի բե-մական երկերի շարքում առնեն:

Եւ վերջապէս ժամանակն է, որ մեծ թատերագրի բոլոր ինը բեմախաղերը, կցուած թատրոնին վերաբերեալ նրա ե-րեք տեսական գրութիւններին, վերա-հրատարակուեն գիտական կարմի կողմից խմբագրուած ու ծանօթագրուած մէկ հատորի մէջ: Սա ներկայ շփոթները կան-խելու եւ հայ բեմին ու նրա ապագայ ու-սանողութեան ճշմարիտ սնունդ տալու համար, կենսական է:

Այս յոյժ կարեւոր խնդրով հետաքրքը-րուող մեր բարերարները, յիշուած հա-տորն իրագործելու գործում, ներկայ նը-րաստեղծ պայմանների մէջ ազդեցիկ նը-պաստ են կարող բերել. Նրանք այդ հար-ցում նշանակալից դեր են կարող կա-տարել՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակութային Նախարարութեան հովա-նաւորութեամբ, Լեւոն Շանթի թատերա-կան գրութիւնները նրա մշակած լե-զուով, գրելակերպով ու կառոյցով հան-րութեան սեփականութիւնն դարձնելու համար:

Յուսանք, որ նախքան 2001 թուականը, այսինքն Շանթի թատերական գրութիւն-ների հեղինակման հարիւրամեակին հաս-նելը, այդ հատորն իրագործուած լինի:

Փակելու համար մտահոգութիւնների ու մտորումների երկար շարանը, լաւ է որ թատերական գրուածքների մասին՝ կըր-կին ու կրկին յիշենք Շանթի հետեւեալ տողերը.

«Այս տանջող զրկող ու ջիղերը մաշող դարուն մէջ մարդիկ մոռացում կուզեն, արբեցում ու գինովնալ կ'ուզեն: Եւ ինչ-պէս որ մէկ կողմէն կը շատնան ու կը մը-շակուին շարունակ ալքոհոլ պարունակող խմիչքներուն տեսակները, այնպէս ալ կը շատնան ու կը մշակուին հում ծիծաղ, հում կրքեր արթնցնող բեմական երկերը: «Խնդացո՛ւր մոռցո՛ւր» կը պոռան յոգնած բազմութիւնները, որոնք ամբողջ օրը «դրամ շահելու» համար իրենց ջիղերը կը կրծեն. եւ գիշերները այդ սուղ գինով ձեռք բերուած դրամը կը բերեն կտոր մը մոռացում, կտոր մը հաշիշ, կտոր մը կիրք ու ծիծաղ գնելու, եւ շատ բարակ փնտը-ռել չեն կրնար քու տուածիդ կեղծին ու զուտին. եւ ցորենն ու որոմը միասին կ'ա-ճին նոյն ցորենի արտին մէջ»:

Ցանկալի կը լինէր, որ գալիք դարու մէջ միեւնոյն վիճակը չշարունակուէր:

(*) Տես []-ի մէջ առնուած կէտադրու-թիւնը, որ վերաբերում է «Գեղ. Երկ. Հատոր Բ.»ի «սրբագրիչներին»:

(**) (Հինգերորդ Արար, Երկրորդ Տե-սարան. 10):

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

ՅՈՐԵՆՆ ՈՒ ՈՐՈՄԸ

(«Յառաջ-Միտք եւ Արուեստ», թիւ 172)
2-րդ էջ, Ա. սիւնակ, վարից 41-րդ տող - ղինակ ուղղել՝ ղինակի
2-րդ սիւնակ, վարից 63-րդ տող - բոլորովին ուղղել՝ (Բոլորովին
3-րդ էջ, Ա. սիւնակ, վերից 8-րդ տող - գի՛ ուղղել՝ գի՝
հնայիս ուղղել՝ հնայիս,
2-րդ սիւնակ, վարից 35-րդ տող - որոշ կրկնակ ուղղել՝ որոշ եղանակաւո-րիչներ: Ժողովրդա-յին լեզուէն փոխ կ'առնէ յատկապէս կրկնակ
3-րդ սիւնակ, վերից 15-րդ տող - ճգնաւոր ուղղել՝ ճգնաւո՛ր,
վերից 40-րդ տող -
(Երր. Արար, Առ. Տես. 1) ուղղել՝ (Երկ. Արար, Առ. Տես. 2)
4-րդ սիւնակ, վերից 43-րդ տող - Երր. ուղղել՝ Երկ.
վարից 35-րդ տող - 2 ուղղել՝ 6
վարից 33-րդ տող - նշան պիտի ուղղել՝ նշան ու 6-ը 5 պիտի
4-րդ էջ, 2-րդ սիւնակ, վարից 26-րդ տող- Նիկեցոր ուղղել՝ Նիկեֆոր

ՄԱՅԻՍԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

(Շար. Ա. էջէն)

կողմէ, անգլերէն parent state-ի բա-ցակայութիւն: Այս երեք կէտերը (ու մա-նաւանդ՝ վերջինը) նոյնքան կիրարկելի են այսօրուան Քիւրտերու պարագային:

4) Բնաջնջումի դիտաւորութիւնը (անգ-լերէն՝ intent): Ընթերցողները գիտեն հաւանաբար որ հրէական պարագային, թէեւ կայ այդ դիտաւորութիւնը (պատ-մագէտներուն կողմէ զանազան ձեւերով մեկնաբանուած, ինչ որ առիթ կու տայ հակաճառութեան, վիճարկումի, ու պատմագիտական դպրոցներու զանազա-նումին), չկայ սակայն ամբողջական բնա-ջնջումին պաշտօնական որոշումը փաս-տող վաւերաթուղթ մը (8): Վ. Տատըր-եանի դասախօսութեան հոկայ նորութիւն-ներէն մէկը այն էր, որ ինք մէջտեղ բե-րած է վաւերագրական բնագիր մը, ե-րիտ. Թրքական հինգ պարագլուխներու կողմէ ձեռք բերուած բնաջնջման որո-շումը փաստող: Համապատասխան ու-սումնասիրութիւնը լոյս պիտի տեսնէ ի մօտոյ հոլանտական պարբերաթերթի մը մէջ:

5) Կեցուածքի տարբերութիւնը որո-շողներուն եւ գործողներուն միջեւ: Հա-յերու պարագային՝ ոճրագործական մը-ղումները եւ ընչաքաղցութիւնը միշտ մաս կազմած են գործողներու հոգեբա-նութեան եւ անմիջական դրդապատճառ-ներուն: Հրէական պարագային՝ չկան ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը: Հասարակու-թիւնը իր ձեռքով չէ մասնակցած ոճի-րին: Գործողներու մակարդակին վրայ այս ակներեւ ու յիշատակութեան արժա-նի տարբերութիւնը աւելի կը չեշտէ ո-րոշողներու մակարդակին՝ համանմանու-թիւնը:

6) Երկու պարագաներուն՝ մեռցնելու վարժութիւն ձեռք ձգած մասնայատուկ միաւորներու գործի դրուխ գտնուիլը: Գերմաններու պարագային՝ ՍՍ-ները, Թուրքերու պարագային՝ Թեշքիլաթի Մախսուսան (9):

7) Երկու պարագաներու ալ՝ իշխա-նութեան գլուխ գտնուողը եւ ոճիրը յղացողն ու կազմակերպողը կուսակցու-թիւն մըն է, մենատիրական ու միահա-մուռ կառավարութեան գործիք մը: Ցե-ղասպանութեան պաշտօնեաները (Թեշ-քիլաթի Մախսուսային անդամները, գեր-մանացի Gauleiterները) հաւատարմու-թեան երդում կ'ընէին ո՛չ թէ կառավա-րութեան մը, այլ կուսակցութեան մը: Վ.Տատրեան չուզեր հետեւաբար ցեղաս-պանութիւնը մեկնաբանել իբրեւ «պետա-կան ոճիր»:

8) Պարտութենէն ետք՝ ոճրագործ-ներու դատավարութիւնը, Գերմաններու ինչպէս Թուրքերու պարագային, ան-շուշտ տարբեր արդիւնքներով, ու մա-նաւանդ՝ համաշխարհային արձագանգի տարբեր չափանիշներով:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Առիթէն կ'օգտուիմ նշելու (եւ ող-ջունելու) համար Մոնրէալցի Սիլվա Գաս-պարեանի նոր լոյս տեսած ընկերալեզուա-բանական ուսումնասիրութիւնը երկլեզու-թեան հարցին շուրջ՝ *Analyse descriptive du «parler multilangue» d'Arméniens vivant à Paris:* Ահաւասիկ աշխա-տանք մը, որ հայագիտական ամպիոնէ մը չէր կրնար սերիլ: Հայերէն լեզուի պատմութեանս վերջին գլուխին մէջ կ'ափսոսայի Հայոց լեզուական իրակա-նութեան վերաբերող այդպիսի մօտեցում-ներու բացակայութիւնը: Ս. Գասպարեա-նի տոքթորական աշխատասիրութիւնը ա-ռաջին լուրջ քայլն է այդ պակասը սրբա-գրելու ուղղութեամբ:

(2) Գրքոյկին վերջաւորութեան, *Diaspora* վերնագրին տակ դրուած են քանի մը յօդուածներ, որոնք կը փորձեն նոր (ըս-տուքեան) հաւաքական սխեմայի մը շըր-ջագիծը թելադրել ու տեսականացնել: Առնենք եւ 1) Միհրան Տապաղ՝ «Սփիւռք եւ հաւաքական յիշողութիւն. Սփիւռքի Հայերուն մօտ հաւաքական ինքնութեան մը կերտումին մասին», 2) Ժիրայր Լի-պարիտեան՝ «Հայ Սփիւռքի զարգացումն ու կառոյցը» (թարգմանուած՝ 1987-ին լոյս տեսած բնագրէն), 3) Քրիստին Փլաթ՝ «Հրէական Սփիւռքը եւ 1952-էն ետք Գերմանիոյ հրէական համայնքին զարգացումը», 4) Միհրան Տապաղ եւ Քրիսթին Փլաթ՝ «Հայոց հաւաքական յի-շողութիւնը: Անհատական փորձառու-թիւն եւ հոգեխոցող յիշատակ»: Բոլորը՝ գերմաներէն:

(3) Տե՛ս մասնաւորաբար՝ Ռ. Յովհաննէս-եանի հաւաքած ու խմբագրած հատորը՝ *The Armenian Genocide in Perspective*, 2-րդ հրատ.՝ New Brunswick, 1987, կամ Ի. Վալիմանի եւ Մ. Տոպքովսքիի խմբա-գրութեամբ՝ *Genocide and the Modern Age, Etiology and Case Studies of Mass Death*, Greenwood Press, 1987, որուն մէջ կը գտնենք Իրվինկ Հորովիցի եւ Ժիրայր Լիպարիտեանի կարեւոր յօդուածները: Եւրոպական հրատարակութիւններուն մէջ տեսականացումի բացակայութեան կամ թիւր ըմբռնումին մասին, տե՛ս իմ յօդ-ուածս, «L'Empire du Sacrifice», վեր-ջերս լոյս տեսած L'Intranquille պարբերա-թերթի առաջին համարին մէջ, Մարտ 1992, Փարիզ:

(4) Տե՛ս իր *The Destruction of the European Jews* հատորը, Chicago, 1961, որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնն ալ տրամադրելի է:

(5) Տե՛ս *Armenian Review*, Գարուն, գարուն 1984: Նոյն յօդուածը մատչելի է այսօր վերը յիշուած *Genocide and the Modern Age* հատորին մէջ:

(6) *Եղեռնի հայասպանութեան վաւե-րագրական պատմութիւնը*, պատրաստեց՝ Գրիկէր, Նիւ-Եորք, 1980, ուր ընդունի առ-նուած են «սկզբնաղբիւր վաւերագրերու բնագիրները»:

(7) Դասախօսութիւնը բնականաբար գերմաներէն էր (Վ. Տատրեան կատարեալ կը տիրապետէ լեզուին), բայց դասախօսը յղացական ընդհանրացումները կը կրկնէր նաեւ անգլերէն, քանի որ հեղինակի աչքին՝ անգլիալեզու ընկերաբանութեան ծիրին մէջ կ'իմաստաւորուին առաջին հերթին այդ բաղդատական հետազօտութիւնները: Ինչ որ ցոյց կու տայ սակայն թէ որքա՛ն լեզու մը (իր ամբողջ մշակութային համածիրով անշուշտ) իր դրոշմը կը ձգէ մտածողութեան վրայ:

(8) Կարդա՛լ այս մասին ֆրանսերէն լեզուով՝ Սաիւլ Ֆրիտլէնտըրի յօդուածը, De l'antisémitisme à l'extermination (Esquisse historiographique et essai d'interprétation), լոյս տեսած L'Allemagne nazie et le génocide juif հատորին մէջ, Փարիզ, 1985: Տե՛ս մանաւանդ էջ 20-24, ուր բացատրուած է պատմագիտական երկու դպրոցներու էութիւնն ու հակադրութիւնը (անոնք որոնք անմիջական կապ մը կը տեսնեն գաղափարաբանութեան եւ բնաջնջումի որոշումին միջեւ եւ անոնք որոնք սկզբնական դիտաւորութեան մը չեն հաւատար, ֆրանսերէն՝ intentionalistes et fonctionnalistes):

(9) 1986-ին լոյս տեսած «The Role of Turkish Physicians in the World War I Genocide of Ottoman Armenians» (*Holocaust and Genocide Studies*, Cambridge Univ. Press, vol. 1, n°2 pp. 169-192) իր յօդուածին մէջ, Վ. Տատրեան կը մէջբերէ անգլիական զաղտնի ոստիկանութեան փեկոյցներէն մէկը, ուր կ'ըսուի՝ «Թեշքիլաթի Մահսուսան ստեղծուեցաւ Իթթիհատ վէ Թերաքքիին կողմէ 1914-ին, Հայերը բնաջնջումի մատնելու նպատակով, եւ անոր պարագլուխն էր տխրահռչակ Պեհաէտտին Շաքիրը» (գրուած է 1920-ին, յղումը տե՛ս նշեալ հրատ., էջ 186): Ահաւասիկ կէտ մը եւս, որուն մասին Հայերը տեղեկութիւն չեն կազմած, պրպտած չըլլալով երբեք իրենց ողբերգութեան ճշգրիտ պայմանները:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
MARDI
7 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.835 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.835

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵԼՈՅԹԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ամէն բանէ առաջ՝ un sentiment de malaise բանաձեւումով է, որ կրնանք արտայայտել այն հակազդեցութիւնը, զոր ունեցանք կարդալով Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի երկարապատում ելոյթին վերջին երեք քառորդ մասը, այսինքն՝ այն ամբաստանագիրը, որ ուղղուած է Հ.Յ.Դ.-եան եւ ի մասնաւորի անոր ատենապետներու մնայուն ղեկավարին՝ Հրայր Մարուխեանի հասցէին։

Հոս, մտադիր չենք, ոչ հիմա, ոչ ալ յետագային, մանրամասնօրէն ծանրանալու անոր բովանդակութեան — ճիշդ կամ սխալ — այլ միայն անդրադառնալու այն տխուր, շատ տխուր երեւոյթին որ կը պարզուի մեր իրականութեան մէջ, այն ալ շրջանի մը, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը, Արցախէն Հայաստան, կ'ապրի — եթէ ապրիլ է — ճգնաժամային պահեր ամէն տեսակէտով։

Նշենք նախ, որ մեզի համար ապշեցուցիչ է եւ անընդունելի որ Հանրապետութեան Նախագահ մը ինքն իրեն թոյլ տայ այս մակարդակի հաշուեյարդար մը կատարել, որ անկասկած կը ծառայէ ամբաստանուած ենթակային եւ հաւանաբար ամանց հաշիւներուն, բայց, կրնայ միայն վնասել Հանրապետութեան նախագահի մը վարկին, որու նախանձախնդիր ենք, ինչպէս ուեւէ ողջամիտ Հայ։ Եւ այս կրնանք ըսել խղճի ամենայն հանգստութեամբ, քանի «Յառաջ»ի ընթերցողը քաջ գիտէ, չորս տարիներէ ի վեր, այս թերթին յստակ դիրքորոշումը «Ղարաբաղ» Կոմիտէէն Հայոց Համազգային Շարժում եւ անկախութեան հռչակում ու Նախագահական ընտրութիւն։ Աւելորդ չէ, թերեւս ըսել թէ սփիւռքեան ոչ մէկ օրաթերթ (ճիշդ է որ Պոլսէն դուրս «Յառաջ» միակ անկախ օրաթերթն է) այնքան զօրավիգ եղաւ նոր պետականութեան — եւ է՛ որովհետեւ ան միայն կրնայ ապահովել երկրին անհրաժեշտ կայունութիւնը — որքան այս թերթը, ոչ երբեք որպէս inconditionnel մը, այլ պահելով իր առարկայական դատողութիւնը եւ ի հարկին քննադատելով, երբ իրեն թուեցաւ թէ քննադատելիք բաներ կան։

Ուրեմն հարց կը ծագի։ Ի՞նչ անհրաժեշտութիւն տեսաւ Հանրապետութեան Նախագահը նման քայլ մը առնելու, կը սորուինք ըսելու նման ծուղակ մը իյնալու եւ այս պարագային՝ որո՞ւ ծուղակը։

Խորհրդարանական մեծամասնութեան մը կորուստը կամ արցախեան պատուիրակութեան մը Հռոմ չերթալը բուսարար արդարացումներ չեն, մանաւանդ ճիշդ այս պահուն, երբ, զանազան աղբիւրներէ հասած լուրերու համաձայն, կը թուի թէ տեսակ-տեսակ խաղեր (մեր հողերու փոխանակում մեր հողերուն հետ, օրինակ) կը պատրաստուին մեր գլխուն։ Այսինքն վտանգաւոր շրջանի մը մէջ, ուր հրապարակաւ մեր ներքին հաշիւները մաքրելը եւ ազգային պառակտումը ցուցադրելը ամէնէն առաջ կը նպաստէ եւ կ'ուրախացնէ ան՝ որ մեզ լուծողոյնս կը ճանչնայ, այսինքն՝ Թուրքը։

Երբ ամբողջ ժողովուրդ մը տեղահան կ'ըլլայ, երէկ՝ Շահումեանէն, այսօր՝ Մարտակերտէն, ճամբաները կը վխտան թշուառ գաղթականներու չարասիներով, բազմահարիւր երիտասարդներ այլեւս պիտի չտեսնեն Արցախի վրայ ծագող արեւը ու դեռ անդին Գիւմրիին կը մնայ աւերակ, Հայաստանի Նախագահը ուրիշ ըսելիք պէտք է ունենայ իր ժողովուրդին, քան՝ անդրադառնալէ ետք կուսակցութեան մը արտաքին գործակցութեան, մըխրճուիլ անոր ներքին հարցերուն վերաբերող հոսկէ հոնկէ ժողված ճղճիմ մանրամասնութիւններու մէջ։ Նախագահ մը, որ յաճախ — եւ արդարօրէն — թելադրած է սառն մտածել, պէտք չէ ինք կորսնցնէ իր self-controlը։

Զանտեսենք սակայն այս անախորժ պատմութեան տուն տուող այն դրդապատճառը, որ կը կազմէ ճառին ներածականը, այսինքն՝ քաղաքական մօտեցումներու բախումը, որ սա է՝ Պետութիւնը խաղաղութեամբ կ'ուզէ լուծել Արցախի հարցը, Հ. Յ. Դ.ն՝ պատերազմով եւ Նախագահը, այս վերջին պարագային Պէքքինա մը կը նախատեսէ Հայաստանի համար։ Թէ ի՞նչ գին պատրաստ է վըճարելու խաղաղութեամբ լուծելու համար այն կնճիռը որ Արցախն է, Նախագահը չըսեր։ Ի վերջոյ քաղաքական պատասխանատուի մը իրաւունքն է։ Բայց, ի լուր բոլոր չչուկներուն, կարելի չէ մըտավախութիւններ չունենալ։

Իսկ առ այժմ, այն մտահոգիչ իրողութիւնը, որ հաստատուեցաւ այս վերջին իրադարձութիւններով, այն է որ ժողովրդավարութիւնը ձախողեցաւ Հայաստանի մէջ։ Կը մնայ մեզի մաղթել — թերեւս un vœu pieux — որ այս բոլորը նոր անհամութիւններու դուռ չբանայ, վասնզի այլեւս մեղք է այս ժողովուրդին։

«ՅԱՌԱՋ»

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏՆ ՈՒ ՇՈՒՐՋԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐԸ ԻՆԿԱՆ

ԵՒ ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՃԱՄԲԱՆ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

30-էն 40 ՀԱԶԱՐ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԱԼ ՉԻ ՏՐՈՒԻՐ

Շաբաթավերջը շատ ողբերգական եղաւ Ղարաբաղի մէջ եւ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ծանր պարտութիւններ կրեցին ու չարաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը Մարտակերտ ինկաւ, նաեւ շուրջի բազմաթիւ գիւղեր, այսինքն շրջանին 60%-էն աւելի անցաւ Ազրպէջանցիներու ձեռքը։ Մարտակերտի գրաւումով, Ասկերանի ճամբան կը բացուի Ազերիներուն առջեւ եւ Ասկերանն ալ Ստեփանակերտի ճամբան է։ Այս ծանր կացութեան հետեւանքն այն է նաեւ որ 30-էն 40 հազար նոր գաղթականներ եկան աւելցան, քանի հոն եւ շրջակայ գիւղերը ապաստանած էին Շահումեանէն տեղահան եղած քանի մը հազար Հայեր։ Երեւանի կառավարութեան մտահոգութիւն այն է նաեւ որ այս գաղթականները չեն ուզեր Ղարաբաղ մնալ, այլ՝ կ'ուզեն Հայաստան երթալ։

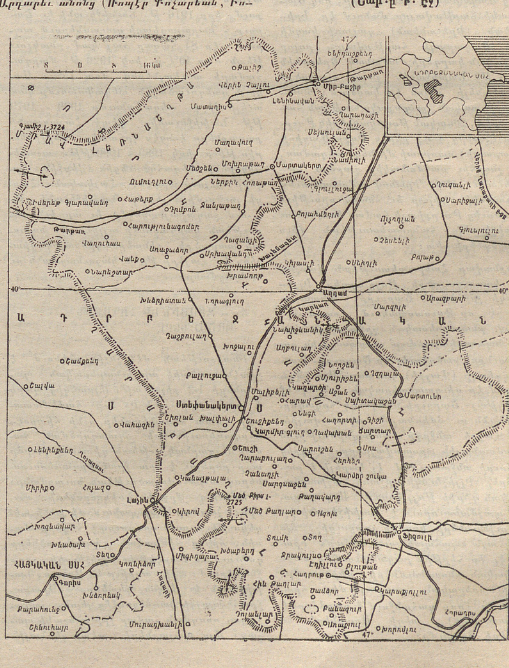
Մարտակերտի կացութեան վատթարացման մասին, արդէն գրած էր «Լը Մոնտ» Շաբաթ իրիկուն (Յուլիս 5 / 6), աւելցնելով թէ Ազերիները վճռած են նաեւ վերագրաւել Շուշին եւ Լաչինի գօտին։ Յուլիս 6-ի թերթերէն ալ «Լիպերասիոն»ն էր որ առաւելագոյն տեղեկատուութիւնը կ'ընէր այս մասին, շեշտելով թէ Ստեփանակերտի իշխանութեանց համար այս պարտութիւնը շատ մեծ տարողութիւն ունի։ Խոստովանած են որ. — «Ազերի բանակը այլեւս գրեթէ ամբողջութեամբ գրաւած է Շահումեանը եւ Մարտակերտը եւ մասամբ Ասկերանի եւ Հադրութի շրջանները, եւ թէ 40 գիւղեր կրակի եւ թալանի տրուած են»։ Ըստ մեր տեղեկութիւններուն սակայն, հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ետ առած են Նախիջեւանիկ եւ Փիրջամալ գիւղերը։

Զոհերու թիւը կարելի չէ ստոյգ գիտնալ, Շաբաթ օրուան լուրերու համաձայն 15 մեռեալ կար արդէն հայկական կողմը եւ սաստիկ կռիւներ կը մղուէին, Մաղաւուզ, Կարմիրաւան եւ վախճանը գիտենք։ Ազերիները կ'ամրապնդեն ալ իրենց նուաճած դիրքերը։ Էլչիպէյ ալ յայտարարած է հեռատեսիլէն թէ պատրաստ է ընդունելու «մշակութային» ինքնավարութիւն մը, պայմանաւ որ Հայերն ալ նոյնն ընեն Հայաստանի Ազերիներուն համար։

**

Իսկ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Հռոմ։ Ղարաբաղի պատուիրակութիւնը գնաց, բայց, ի վերջոյ Հռոմ երթալ պէտք չէ նշանակէ Գանոսա երթալ եւ Կիրակի օր, ի տես ժողովականներու բռնած անզիջող դիրքին, պատուիրակութիւնը հեռացաւ։ Արդարեւ անոնց (Ռոպէր Քոչարեան, Բորիս Առուշանեան, Հրանտ Խաչատրեան) խօսելու արտօնութիւնն իսկ մերժուած է, չեն կրցած պարզել կացութիւնը։ Հայաստանի պատուիրակութեան կողմէ յայտարարութիւն մը ըրած է Քրիստինէ Տէր-Ստեփանեան, դատապարտելով այս ընթացքը։ Արդարեւ, անոնց ներկայութիւնը Հռոմ պէտք է առիթ տար երկխօսութեան։ Անկարելի է եւ անըմբռնելի կ'ըսէ Հայաստանի ներկայացուցիչը մէկ կողմէ բանակցուած լուծումի մը մասին խօսիլ եւ միւս կողմէ հաստատել մարդկային իրաւանց ընթացիկ բռնաբարումները շրջանին մէջ եւ բռնի ուժի քաղաքականութիւնը միակն է զոր Պաքու կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԸ ԳՈՀ Է

Թուրք մամուլը կը շարունակէ արձագանգ հանդիսանալ Հայաստանի իշխանութեան եւ ընդդիմութեան լուրջ ու ծայր աստիճան վտանգաւոր ճակատումին։ «Հայերը պառակտուած են ու նման այլ խորագիրներով կը տրուին յաւելեալ տեղեկութիւններ, Յուլիս 4-ի «Միլլիյէթ»ը օրինակ կը գրէ թէ իշխանութիւն — ընդդիմութիւն պառակտումը քաղաքացիական պատերազմի մթնոլորտ մը ստեղծած է երկրին մէջ ու լարումը ա՛լ աւելի շեշտուած է Հ. Մարուխեանի մեկնումով։ Կ'ըսուի որ երկիրը շատ ծանր տագնապի մը մատնուած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած Հ.Հ.Շ.-ին եւ ժողովրդին մեծամասնութեան նեցուկը վայելող Հ.Յ.Դ.-ին ճակատումին պատճառով։

Թերթին Աթէնքի թղթակիցը տեսակցութիւն ունեցած է Հ. Յ. Դ.-ի մէկ ներկայացուցիչին հետ որ մեղադրած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը «Հայ դատը Թուրքերուն ծախելու» յանցանքով։

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ

Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութիւնը գտնւում է հիւսիսային լայնութեան 38′ 51″ ու 39′ 47″ եւ արեւելեան երկայնութեան 44′ 46″ ու 46′ 10″ միջեւ։ Մակերեսը՝ 5,24 հազար քառ. քմ. է կամ ներկայ Ադրբեջանի տարածքի 6,15։ Միջին բարձրութիւնը՝ 1400 մեթր է, նուազագոյնը՝ 600 մեթր։ Տարբերիչ բնական առանձնայատկութիւններից են կլիմայի չորութիւնը եւ տարածքի բարձր մեկուսացուածութիւնը։ Ստորեւ կը փորձենք դիտարկել Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութեան աշխարհաքաղաքական միայն մի քանի բնութագրերը, մասնաւորապէս տարածքի վարչական կառուցուածքը, տարաբնակեցման համակարգն ու փոփոխման միտումները, ջրային եւ հողային պաշարները։

1. – ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾՔԸ

Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութիւնը ներկայ սահմաններով յառաջացել է 1924 թուականի սկզբներին։ Սահմանակից է Հայաստանի Հանրապետութեանը, Իրանին եւ Թուրքիային (վերջինիս հետ՝ միայն 11 քիլոմեթրով)։ Ինքնավար Հանրապետութիւնը բաղկացած է վարչական հինգ՝ Իլյիչեւսկի (մինչեւ 1970 թուական՝ Նորաշէնի), Բաբէկի (նախկին Նախիջեւանի), Շահբուզի, Ջուլֆայի եւ Օրդուբադի շրջաններից։

Այս տարածքը միշտ մտել է հայկական թագաւորութիւնների կազմի մէջ։ Արաբների տիրապետութիւնից սկսած այստեղ յառաջացել են նաեւ մահմետական տարբեր վարչա – պետական միաւորներ։ Տարածքային առումով դրանցից ամենախոշորը եղել է Նախիջեւանի խանութիւնը, որը 1828 թուականին միացուց. Ռուսաստանին։ Ռուսական կայսրութեան կազմում՝ մինչեւ 1917 թուականը, Ինքնավար Հանրապետութեան տարածքը Էրիւանեան (Երեւանեան) նահանգի մի մասն էր։ Այստեղ գտնւում էին Նախիջեւանի (ժամանակակից Շահբուզի, Բաբէկի, Ջուլֆայի ու Օրդուբադի շրջանները եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Խնձորուտ գիւղը շրջակայքով) եւ Շարուր – Դարալագեազի (ժամանակակից Իլյիչեւսկի շրջանը առանց Սադարակի) գաւառները, իսկ Սադարակի հարթավայրը մտնում էր Էրիւանեան (Երեւանեան) գաւառի կազմի մէջ։ Սադարակի հարթավայրը բոլոր վարչական կարգերի ժամանակ Երեւանին եւ ոչ թէ Նախիջեւանին յարող տարածքի անբաժանելի մասն էր կազմում։ Փանթուրքիստական քաղաքականութեան հաւատարիմ, 20–ական թուականներին Թուրքիան Իրանից ձեռք բերեց Փոքր Մասիսի (Արարատի) ստորոտի մի նեղ տեղամաս, որի շնորհիւ սահմանակից դարձաւ Նախիջեւանի հետ։ Դրանով ամրապնդուեց Սադարակի դիրքը եւ հնարաւորութիւն ստեղծուեց Թուրքիայի համար կապուելու Նախիջեւանի Հանրապետութեան միւս տարածքների հետ։

Ինքնավար Հանրապետութեան վարչական կառուցուածքի թոյլ օղակը Իլյիչեւսկի շրջանն է՝ Շարուրը։ Պատահական չէ, որ Ռուսաստանում, օգտագործելով բնատնտեսական շրջանցման համար նպատակայարմար՝ աւազանային սկզբունքը, ստեղծուել էր Շարուր – Դարալագեազի (Վայքի) գաւառը։ Այն ընդգրկում էր գիւղատնտեսական անընդմէջ մի շղթայ. Շարուրի ոռոգելի հողագործութիւնն ու ձմեռնային արօտավայրերը, Վայքի անջրդի հողագործութիւնն ու ամառնային արօտավայրերը։ Վայքից Շարուրի անջատումով էլ կարելի է բացատրել Իլյիչեւսկի շրջանի աշխարհագրական դիրքի թոյլ կողմը։ Այդ պարագան պայմանաւորում է Նախիջեւանի իշխանութիւնների կողմից լրացուցիչ ճիգերն այն «պահպանելու» համար։ Դրանով էլ իր հերթին բացատրւում է նաեւ հայկական անուանումների վերացումը, արդիւնաբերական զարգացումից հրաժարումը (որը պահանջում է բարձրորակ աշխատողներ), տեղի Սրարների եւ Քրտերի ձուլումը։

2. – ՏԱՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ԵՒ ՆՐԱ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութիւնում ապրում է 295 հազար մարդ (ըստ 1989 թ. մարդահամարի տուեալների) կամ ամբողջ Ադրբեջանի բնակչութեան 4,2%-ը, ինչը 0,2%-ով աւելին է, քան 1979 թ.։ Փաստօրէն, տասը տարուայ (1979 - 1989 թթ.) ընթացքում բնակչութիւնը աճել է 56 հազար մարդով կամ 123,4% որը բաւականաչափ բարձր ցուցանիշ է։ Աճի այս տեմպերով Նախիջեւանի Ի. Խ. Ս. Հ.-ն գիջում է միայն միջին ասիական որոշ Հանրապետութիւններին։ Նախիջեւանի բնակչութիւնը բնութագրւում է աճի աւելի բարձր տեմպերով, քան Ադրբեջանն ամբողջութեամբ (համապատասխանաբար՝ 123,4 և 117%)։

Բնութագրական է բնակչութեան ազգային կազմի եւ ապրելավայրերի փոփոխման վերլուծութիւնը։ Այսպէս, 1979 թ. քաղաքային բնակչութիւնը կազմում էր 63 հազար մարդ կամ Ինքնավար Հանրապետութեան 26%-ը (Ադրբեջանի 53%-ի դիմաց), իսկ գիւղական բնակչութիւնը՝ 176 հազար մարդ կամ 74% (Ադրբեջանի 47%-ի դիմաց)։ Պատկերը քիչ է փոխուել տասը տարուց յետոյ՝ 1989 թ. եւ բնութագրւում էր համապատասխանաբար հետեւեալ տուեալներով. 89 հազար մարդ (կամ 30%), կամ 206 հազար մարդ (կամ 70%)։ Քաղաքային բնակչութեան տեսակարար կշռով Նախիջեւանի Ի. Հ.-ը զիջում է Խ. Ս. Հ. Մ. բոլոր վարչապետական եւ ազգային-տարածքային միաւորներին, բացի Լեռնային Բադաշխանի Ինքնավար Մարզից։ Եւ դա պատահական չէ։ Հէնց գիւղերում է ապրել եւ ապրում Ադրբեջանցիների բացարձակ մեծամասնութիւնը, որ բնութագրւում է բարձր բնական աճով։ Սակայն քաղաքայնացման բնական երեւոյթը չի շրջանցել նաեւ դիտուող տարածքը։ Այդ միտումն ըստ երեւոյթին կը շարունակուի պահպանուել, ընդ որում աւելի մեծ չափերով։ Այդպիսի պնդման համար կան հիմքեր։ Խօսքն առաջին հերթին վերաբերում է Նախիջեւանի ազգային կազմի փոփոխմանը։ Այստեղ վերջին տասնամեակներում ամենամեծ ազգային փոքրամասնութիւնը կազմող բնիկները՝ Հայերը այլեւս չեն ապրում։ Եւ դա այն դէպքում, երբ 1916 թ. Նախիջեւանի եւ Շարուր - Դարալագեազի գաւառներում ապրում էր 84 հազար հայ կամ բնակչութեան մօտ 40%-ը, իսկ 1926 թ. մարդահամարի տուեալներով՝ մօտ 15%։ Սակայն զանգուածային տեղափոխումը կամ աւելի ճիշդ տեղահանումը 1939 - 1979 թթ. Նախիջեւանից դէպի Հայաստանի քաղաքները կասէս կրճատեց վերջիններիս թիւը, իսկ 1989 - 1990 թթ. այստեղից բռնի տեղահանուեցին վերջին Հայերը։ Այսօր արդէն, «Հայկական Հարցի լուծումից» յետոյ Նախիջեւանի Ի. Հ.-ում քաղաքայնացումը եւ արդիւնաբերութեան զարգացումը այլեւս չեն նպաստի տարածքի «ինտերնացիոնալիզացիային» եւ Հայերի թուի կայունացմանն ու աւելացմանը։

3. – ՋՐԱՅԻՆ ԵՒ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐԸ

Բնակչութեան մէկ շնչին ընկնում է ջրաէներգետիկ արդիւնաբերական պաշարների 1-2 քիլօուաթ։ Այստեղից պարզ է, որ Նախիջեւանի Ի. Հ.-ը համեմատաբար վատ հեռանկարներ ունի հիդրոէներգառեսուրսների օգտագործման համար։ Ազգաբնակչութեան դիտուող բարձր աճը բերելու է նրա ջրաէներգառեսուրսներով ապահովուածութեան նուազմանը։

Խօսելով ջրային ռեսուրսների մասին, յարմար ենք գտնում մի քանի տեղեկութիւն տալ ոռոգուող հողերի մասին, որոնց հիմնական զանգուածները գտնւում են Բաբէկի եւ Իլյիչեւսկի շրջաններում։ Ջրի աղբիւր են Արաքս, Նախիջեւան եւ Արփա գետերը։ «Արաքս» ջրահանգոյցի կառուցումից յետոյ յառաջացաւ ոռոգման համար ջրի որոշակի պաշար։ Այդ պաշարների դէպի լեռնային շրջանները տեղափոխման համար անհրաժեշտ է էլեկտրաէներգիա, իսկ Ինքնավար Հանրապետութիւնում դրա արտադրութիւնը նոյնպէս բաւարար չէ։ Միւս հարցը Նախիջեւանի սահմաններում Արաքսի ջրի որակի հարցն է։ Յիշեցնենք միայն, որ շրջանի գտնուելը գետի վերին (կամ հոսանքի համեմատաբար վերին) հոսանքում հնարաւորութիւն է տալիս նրան թելադրելու պայմաններ (այդ թւում նաեւ քաղաքական) ստորին հոսանքում գտնուող շրջաններին։ Դրա ընորոշ օրինակ է Թուրքիան, որն օգտագործում է հայկական լեռնաշխարհի խոշոր գետերի ջրային ռեսուրսները Սուրիոյ եւ Իրաքի վրայ քաղաքական ճնշում գործադրելու համար։

Երրորդ հարցը Սադարակի ոռոգման համար Արածօ (Ջրհաննամդարասի) գետի եւ Հայաստանից եկող ջրանցքների օգտագործման հարցն է։ Այն դէպքում, երբ Արածօ գետի ջուրը կարելի է օգտագործել Արարատի շրջանի Սեւակաւան եւ Տիգրանաշէն գիւղերի հողահանդակների ոռոգման համար, հոսում է դէպի Սադարակի դաշտ։ Արփա գետի ջրերն էլ կարող են աւելի արդիւնաւէտ եւ նպատակայարմար կիրառում գտնել Վայքի սահմաններում։

Կարեւոր է նաեւ Նախիջեւանի Ի. Հ. հողային պաշարների վերլուծութիւնը։ Հողային ֆոնդում (ըստ 1975 թ. տուեալների) գերակշռում են արօտավայրերը։

Հողային ֆոնդի ընդհանուր մակերեսը 145,1 հազար հա. է։ Ինքնավար Հանրապետութեան մէկ բնակչին ընկնում է գիւղատնտեսական հանդակները ամբողջութեամբ՝ 0,49 հա. վարելահողերը՝ 0,11 հա. բազմամեայ տնկարկները՝ 0,05 հա. խոտհարքերն ու արօտավայրերը՝ 0,26 հա.։ 1975 թ. տուեալների հետ համեմատելով նկատւում է բնակչութեան հողահանդակներով ապահովուածութեան նուազման միտում։

Աւարտելով մեր խօսքը, ասենք նաեւ, որ մենք նպատակ չենք ունեցել անդրադառնալ Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութեան զարգացման հեռանկարներին։ Մեր նպատակն աւելի համեստ է եղել՝ ներկայացնել այդ տարածքի բնական եւ հասարակական աշխարհագրութեան որոշ բնութագրերը։ Գիտակցելով, որ կանխագուշակումների մշակումը անշնորհակալ գործ է, ասենք միայն, որ Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութեանը (Ադրբեջանի կազմում) սպասում են ոչ այնքան անամպ եւ հանգիստ ժամանակներ։

ՎԻՏԱԼԻ ԽԱԼԱԹՈՎ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Օգտուելով Հայաստանի Մշակոյթի Նախարար Յակոբ Մովսէսի Փարիզ գտնուելու առիթէն, Յունիս 29, Երկուշաբթի երեկոյեան հանդիպում մը կազմակերպուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահին մէջ։ Հրաւիրուած էին մշակութային կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներ, գրողներ, արուեստագէտներ, ուսուցիչներ եւայլն։ Հակառակ շատ աւելի կենսական այլ ընդգաւառներու տագնապով ծանրացած հայաստանեան մտահոգութիւններու, մշակոյթի մարզը չէ դադրած հետաքրքրութեան ու յատուկ հոգածութեան առարկայ ըլլալէ։ Ու զայն գլխաւորող անձնաւորութեան ներկայութիւնը խթան մը եղաւ նախ կացութեան տեղեկանալու, ապա հարցումներով հետաքրքրութիւնները գոհացնելու։

Երեկոյթը բանալով Կ. Տաքէսեան ըսաւ թէ ժամանակը բաւարար չէր հանրային հանդիպում մը կազմակերպելու համար, ուստի նախընտրուեցաւ գոհանալ այս ձեւի հաւաքոյթով մը։

Ապա խօսք առաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան նախագահ Գրիգոր Պըլտեան որ ամփոփ գիծերով ներկայացուց գրող, խմբագիր ու պետական դէմք Յակոբ Մովսէսը։ Տուաւ կենսագրական տուեալներ. ըսաւ թէ ան ծնած է Ղուկասեանի Սիզաւէտ գիւղը, միջնակարգ ուսումը աւարտելէ ետք Հոկտեմբերեանի մէջ, հետեւած է բանասիրական ֆաքիւլթէի ընթացքին։ Ունի բանաստեղծութեան երեք հատորներ՝ «Թռիչքների երկինք» (1981), «Ծնծութեան պահեր» (1984), «Երդասացութիւն» (1988)։ Յակոբ Մովսէս քաջածանօթ ըլլալով գերմանական գրականութեան ունի նաեւ Ռիլքէ, Թ. Մանէ, Նիցչէէ կատարուած թարգմանութիւններ։

Նախարարը երկրին ընդհանուր կացութեան ու դժուարութիւններուն հետ պայմանաւորելով մշակութային կեանքը, թուեց գլխաւոր հարցերը. կառոյցները նորոգելու ներկայի պարտաւորութեան մէջ կը բացակայէին ճիշդ ու յարմար կառոյցներու կաղապարները. այս պարագան ապդակ մը կ'ըլլար Սփիւռքի ներկայութիւնը ու այս առումով ունեցած կարողականութիւնը չեչտելու։ Երկրորդ դժուարութիւնը կը յառնուէր սերնդափոխութեան հոլովոյթին մէջ որուն ընթացքը կասեցուցած էին դիրքերու տիրացողներ։ Քաղաքային նորութիւններ կը միտէին փոխել այս վիճակը ու մտայնութիւնը։

Հոս թէեւ գիւղին չէր գործը, որովհետեւ ինչպէս Հայաստանի այլ մարզեր, մշակութայինն ալ կը տառապէր նոր շրջանի մը պահանջքը գոհացնելու կարող մասնագէտներու բացակայութենէն։ Ակընկալութիւններ կային բարեկամ երկիրներէ որ օժանդակեն այս պակասը լրացնելու գործին։ Օրինակ, Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանուհին ալ խանդավառ ջանքերով յաջողած էր կարգադրութիւնը որով 8 – 10 երիտասարդներ աշնան 6 – 12 ամիս ուսանելու պիտի գային Ֆրանսա։ Նոյն աշխատանքը կը տարուէր Գերմանիոյ, Անգլիոյ հետ եւայլն։ Ասոնց կողքին յուսադրող էին առանձին երեւոյթներ ևս, ինչպէս՝ Երեւանի մէջ 40 թատրոնուժիտոններու բացումը, «Գանձասար» հանդէսին հրատարակութիւնը եւայլն։ Այս երեւոյթները որոշ լաւատեսութիւն մը կու տային Նախարարին որ կը նախընտրէր «տեսնել նոր ծնածը»։ «Յուսահատ չեմ. դուք, մենք ունենք շատ պինդ, շատ ամուր մի ժողովուրդ որը տոկացու է դժուարութիւններին, պետութիւն կառուցող ժողովրդի գիտակցութեամբ» ըսաւ ան, աւելցնելով որ եթէ մեծ փորձանք մը չպատահի, 2 – 3 տարիէն դրուած կ'ըլլային հիմնաքարերը այն մեծ կառոյցին զոր կ'ուզենք «Հայրենիք» անուանել։

Նախարար Յակոբ Մովսէսի ելոյթէն ետք բացուեցաւ հարցումներու բաժին մը ուր շօշափուեցան մշակոյթի ոլորտին պատկանող բազմազան նիւթեր։ Ուրախալի էր լսել թէ նոր իշխանութիւնները լծուած էին համաշխարհային չափանիշներու յարգումով ազգային հարազատ մշակոյթ ստեղծելու աշխատանքին, թէ երկրին մէջ պաշտօնական գրագրութիւնը միայն հայերէն կը կատարուէր, կը սեփականաշնորհուէին նաեւ մշակութային հաստատութիւնները։ Այս բոլորը լսելէ ետք, ակներեւօրէն մեծադոյն գոհունակութիւնը պատճառեց տեղեկանալ, թէ ուղղագրութեան փոփոխութեան պարագան անտեսումի ենթարկուած խնդիր մը չէր եւ թէ պետական որոշումով, յաջորդ դասաշրջանէն սկսեալ հայերէնի ուսուցումը պիտի կատարուէր դասական ուղղագրութեամբ, Ա. դասարանէն։

Մեծ տեղաշարժերու առիթ չտուաւ Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարին անակընկալ ու կարճատեւ այցելութիւնը Փարիզ, սակայն մեզի ու հաւանաբար իրեն համար կարեւոր էր Հայաստանի մշակոյթին այնքան չարչրկուած կեանքին մասին անկեղծ մտահոգութիւններու արտայայտութիւնը սփիւռքեան անկիւնէ մը։ Եթէ դուրսի այդ մտահոգութիւններուն ներսէն անկեղծ ընկալում մը պատասխանէ, առոր շահը պիտի պատկանի մեր բոլորին։ Այս հեռանկարով Սփիւռքը պիտի հետեւի Մշակոյթի Նախարարին յետագայ քայլերուն։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

MONTPELLIER, POLE DE LA COOPERATION INTERUNIVERSITAIRE FRANCO-ARMENIENNE

L'attention du Ministère français de l'Education Nationale a été plusieurs fois attirée sur les besoins de l'Arménie dans le domaine universitaire aussi un jumelage piloté par l'Université de Montpellier III (Paul Valéry), a été mis sur pied pour 1991-1992 grâce au soutien de la DAGIC (Direction des Affaires Générales Internationales et de la Coopération, dépendant du Ministère de l'Education Nationale), de la MICECO (Mission Interministérielle de coopération avec l'Europe Centrale et Orientale) et de la Direction Générale des Affaires Culturelles (Ministère des Affaires Etrangères). Ce jumelage inclut la coopération entre les Universités de Montpellier I (Droit - Economie - Médecine - Pharmacie), Montpellier II (Université des Sciences et Techniques du Languedoc), Montpellier III (Université Paul Valéry, Arts, Lettres, Langues et Sciences Humaines), d'une part, et l'Université d'Etat d'Erevan, qui est largement pluridisciplinaire, d'autres. Ce jumelage prévoit trois axes de développement.

- Sciences Economiques, Gestion, Droit: Outre l'accueil des enseignants et des chercheurs arméniens, les Universités montpelliéraines contribueront par des missions en Arménie au développement des filières de formation en ces secteurs à l'Université d'Erevan (intervention de l'UFR de Droit et Sciences Economiques de Montpellier I, de l'Institut de Préparation aux Affaires de Montpellier II, de la Chaire montpelliéraine interuniversitaire européenne sur les problèmes économiques, politiques sociaux).

- Sciences de la Terre, sismologie, hydrologie : Il est prévu de poursuivre à long terme, et en l'élargissant, la collaboration amorcée lors du séisme de décembre 1988 avec l'envoi d'une équipe de Montpellier II. Une coopération dans le domaine de l'ingénierie (par ex. chimie, électronique).

- Français, Histoire, Psychologie : Grâce à l'accord interuniversitaire conclu en 1986 entre l'Université Paul Valéry et l'Université d'Erevan (incluant déjà Langues et Littératures française, arménienne et russe, Histoire des peuples français et arménien et de leurs relations, Philosophie, Psychologie, Zoogéographie, Mathématiques appliquées aux Sciences Humaines et devant s'ouvrir bientôt à l'Histoire de l'Art, à la Sociologie, à la Géographie) des relations sont solidement établies dans ces domaines.

Dans le domaine linguistique, des stages intensifs d'été (un à deux mois) sont prévus pour des étudiants avancés, futurs professeurs de langues; les étudiants arméniens viendront se perfectionner en français (Enseignement du Français langue étrangère développée à Montpellier III, Centre de Langues de Montpellier II), tandis que les étudiants français iront se perfectionner en russe et s'initier à la civilisation arménienne à l'Université d'Erevan. Une délégaton des Universités de Montpellier séjournera à Erevan du jeudi 9 juillet au mercredi 15 juillet prochains dans le cadre du jumelage avec l'Université d'Erevan, pour une mission d'évaluation et de mise en place de la coopération. Elle sera composée de Messieus :

— Jules MAURIN, *Président de l'Université de Montpellier III, Professeur d'Histoire Contemporaine.*
— Gérard DEDEYAN, *Professeur d'Histoire du Moyen Age à l'Université Montpellier III Responsable de l'Accord interuniversitaire Montpellier III - Erevan.*
— Claude DROGUE, *Professeur de Géologie et d'Hydrologie à l'Université de Montpellier II, Membre de la Cellule des Relations Internationales.*
— Jean-Claude GRILLOT, *Maître de Conférences en Hydrologie à l'Université de Montpellier II.*
— Maurice JACOB, *Professeur de Pharmacie Galénique à l'Université de Montpellier I, Membre de la Cellule de Relations Internationales.*

On voit ainsi que Montpellier joue un rôle pilote dans la coopération interuniversitaire avec l'Arménie.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼՍՈՅ մէջ (Յունաստան) վերջերս իր մահկանացուն կնքած է Աշոտ Մամիկեան, մէկը հին սերունդէն, որ ամբողջ կեանքը նուիրած է ազգային եւ հանրային նպատակներու, իր գործօն մասնակցութիւնը բերելով գաղութին: Թրծուած կուսակցական ղեկավարներու շունչին տակ՝ Ծատուրօֆ, Կաւարենց, Կարօ Գէորգեան, անոնցմէ առած էր հայութեան ծառայելու սէրը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պիւֆէ Քրիսթալ սրահին մէջ, Յունիս 10-ին, Քեպէքի Հայ բժշկական ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցած է համադաղութային դրամահաւաք քօքթէյլ մը, Արցախի առողջապահական օգնութեան համար: Ներկայ եղած են աւելի քան 250 հոգի: Ձեռնարկը կազմակերպուած էր համագործակցութեամբ Հ.Օ.Մ.-ի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մոնրէալի մասնաճիւղերուն եւ Հայ Կաթողիկէ Միութեան: Հաւաքուած է 45 հազար տոլար: Խօսք առած են բժ. Մ. Տարագճեան, Գէորգ Պաղճեան եւ Հայաստանի գրագիտուհի Ալվարդ Պետրոսեան:

⁂

ՍՈՖԻԱՅԻ կեդրոնական գերեզմանատան պահակները նկատած են, Յունիս 4-ին, որ ազգային հերոս Քրիստափոր Միքայէլեանի շիրիմին վրայ գետեղուած պրոնզեայ կիսանդրին (գործ Գրիգոր Ահարոնեանի) անհետացած է եւ գերեզմանն ալ կոխկրտուած: Նոյն ճակատագրին ենթարկուած են քովի գերեզմանները: Կ'ենթադրուի որ արարքի հեղինակները չարագործներ են, որոնք պրոնզեայ արձաններ կը գողնան, ձուլելու եւ որպէս մետաղ ծախելու համար:

⁂

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Առաջնորդարանի (էջմիածնական) հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 13-ին ճաշ մը տեղի ունեցած է մեծարելու համար ազգային բարերար՝ Սուրէն Ֆէսճեանը «Էլիս այլընտ» պատուոյ շքանշանին արժանանալուն առթիւ: Այս շքանշանը, վեց տարի առաջ հաստատուած է գաղթականներ ընդունող Կղզեակին 100-ամեակին առթիւ: Այս տարի 115 հոգի ստացած են այդ շքանշանը: Ճաշի աւարտին, հանդիսութիւնը վարած է Ճոն Հոփլամազեան. խօսք առած է Առաջնորդարանի հիմնադրամի գործիչը՝ Վիկտոր Արգումանեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր տոքթոր Գէորգ Քէշիշեան, որ ծանրացած է Ս. Ֆէսճեանի կեանքին վրայ, Անդարայէն Ֆրանսա, հուսկ՝ Միացեալ-Նահանգներ: Առաջնորդ Խաժակ Եպիսկոպոս Պարսամեանէն ետք, շնորհակալական խօսքը արտասանած է Պր. Սուրէն Ֆէսճեան:

⁂

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) քաղաքապետարանի դաշտին վրայ, Մայիս 31-ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-ը մեծ տողանցքով մը նշած է Մայիս 28-ի անկախութեան հռչակման 74-րդ տարեդարձը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ներկայ եղած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Արամ Արք. Հայ պետական եւ ազգային դէմքեր: Խօսք առած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի շրջանային վարչութեան անդամներ, Լիբանանի Ողիմպիական յանձնախումբի նախագահը, ապա՝ Արամ Արք. եւ կաթողիկոսը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺԻՊԵՐ

Է՜Հ ԳԻՒՄՐԵՑՈՒ ԲԱԽՏ

Գիւմրեցի Օնիկը օդանաւով թռչում էր Ամերիկա: Օվկէանոսի կենտրոնական մասի վրայ յանկարծ ուղեկցորդուհին մտնում է սրահ եւ ուղեւորներին յուզուած յայտնում, թէ օդանաւի շարժիչները շարքից դուրս են եկել, եւ իրենք ընկնելու են ջուրը:

- Մենք հիմա ձեզ անկարգելներ ու սուլիչներ կը բաժանենք:

- Անկարգելը՝ հասկանալի է, իսկ սուլիչն ինչի՞ համար է, - հետաքրքրւում է Օնիկը:

- Օվկէանոսում շնաձկները վխտում են, որոնք սուլիչի ձայնից խրտնում են...

- Է՜հ, ինձ ոչ անկարգել է հարկաւոր, ոչ էլ սուլիչ, - հառաչում է Օնիկը:

- Ինչո՞ւ, - հարցնում է ուղեկցորդուհին:

- Ախպեր, ես գիւմրեցու իմ բախտը գիտեմ. մէկ է՝ անկարգելը չպիտի բացուի, իսկ թէ բացուի, մէկ է՝ շնաձուկը պիտի խուլ էլնի...

⁂

Թախտաւական երգիչը գիւղի խրճիթներից մէկում գիշերելու տեղ է խնդրում:

- Մենք ընդամէնը երկու սենեակ ունենք, մէկում ես ու կինս ենք քնում, միւսում՝ մեր երեխան: Դու երախայի սենեակո՞ւմ կը քնես, թէ պատշգամբում:

- Պատշգամբում, - ասում է երգիչն ու մտածում, թէ երեխան գիշերը կարող է լացել եւ իր քունը խանգարել:

Առաւօտեան երգիչը բակում մի գեղեցիկ աղջկայ է տեսնում:

- Դու ո՞վ ես, - հարցնում է:

- Ես տանտիրոջ երեխան եմ, իսկ դու ո՛վ ես:

- Ե՞ս, ես թախտաւական աւանակ եմ, - պատասխանում է երգիչն ու հեռանում:

⁂

Քաղբիւրոյում խրախանցում էր: Պատահել էր անհաւատալին: Բրեժնեւը հրաժարուել էր հերթական շքանշանից:

Շտապ ու յատուկ նիստ գումարուեց: Ելոյթ ունեցաւ ինքը՝ Բրեժնեւը:

- Բոլորդ էլ գիտէք, թէ ես ինչքան եմ շքանշան սիրում: Թէեւ մեծ դժուարութեամբ, բայց այս անգամ որոշել եմ հրաժարուել եղբայրական աֆրիկեան ցեղերից մէկի պատուաւոր «Քթի ոսկէ օղակ» շքանշանից:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Կիրակի յետմիջօրէին հովիւի մը հետ դաշտերը եղած էինք: Օդը ցուրտ էր թէեւ, բայց հեռանկարին վրայ չէն արեւ մը կար: Անոր ճառագայթները այնքան զուարթ էին, որ մարդ կը յիշէր գարունը: Յետոյ ճամբու մը վրայ հսկայ ընկուզենի մը կար՝ մերկ ճիւղերով: Երեւակայութիւնս արագութեամբ զայն հագւեցուց ու տարաւ քաղաք: Ու գիշերը երբ անկողին մտայ, այդ ընկուզենին հոն էր, հին աղբիւրի մը գլուխը: Ես քաղաք վերադարձած էի գարնան վերջերը ու ընկերներու հետ դաշտերը կը դեգերէի: Մարգարտածաղիկները արդէն ամառ կը բուրէին ու հարսնուկները, դեռ հեռուէն, կարմիր ցոլացումներ կ'արձակէին: Կռնակի վրայ պառկած էինք՝ ղալարիքին վրայ ու մօտիկ կ'ընէինք թռչուններուն երգը: Յետոյ մեղմէ մէկը սկսաւ երգել ու մենք ձայնակցելու վրայ էինք, երբ մօտակայ կածանէ մը խումբ մը աղջիկներ երեւցան: Բոլորն ալ ճերմակ հագած էին ու գարնան գեղեցկութիւնը իրենց մատղաշ մարմիններուն վրայ էր: Բնազդաբար ելանք ոտքի ու սկիզբը չէինք գիտեր թէ ի՞նչ կ'ուզէինք ընել: Բայց երբ անոնք իբր թէ մեզմէ վախցած, սուր ճիչեր արձակեցին ու սկսան փախիլ, ձկուն որսի բարակներու պէս հետապնդեցինք զիրենք:

Իրական դէպքի մը պէս կարծես կը յիշէի այդ բոլորը: Արեւին ճառագայթները աչքերուս մէջ էին ու դէմքիս վրայ: Խօլ զուարճութեամբ մը կը վազէի, մինչդեռ ճերմակ շրջազգեստով աղջիկը կը ջանար խուսափիլ ինծմէ: Թաւուտի մը եզերքը ի վերջոյ բռնեցի թեւէն ու յանկարծ նըշմարեցի թէ մեզի հեռաւոր ազգական էր: Կը հեւար ու իր նորաբոյս կուրծքերը խոնջէնքէն կը խայտային: Կապոյտ աչքերուն մէջ՝ արեւը դեղին բիծեր կը թողուր ու շրթունքներուն վրայ կը ցոլար: Կատուի մը պէս դիւրաշարժ էր ու ձեւի համար չէր միայն, որ կը կռուէր ու կը ջանար խուսափիլ սեղմումէս:

-- Ձե՞ս ամչնար, ըսաւ զայրոյթէն դողալով, եթէ անմիջապէս չձգես՝ մայրիկիդ պիտի ըսեմ: Ազգական ալ ենք:

-- Ի՜նչ ազգական, պատասխանեցի ժըպտուն. եթէ հաշուես՝ տասներկու պորտ մը կ'ըլլայ...

Մէկէն իր կապոյտ աչքերը մթագնեցին: Մեղադրանքով լի հայեացք մը ձգեց վրաս ու ես ամօթահար՝ բազուկը ձըգեցի:

-- Սրիկայի խօսքեր են ըսածներդ, հըծեց մեղմօրէն՝ ակնարկը պահելով, շուկայի տղաքը ձեզմէ աղէկ են...

Հակառակ թեւը ձգած ըլլալուս՝ չէր շարժեր տեղէն ու ես էի որ կ'ամչնայի: Ու հաւանաբար գլուխս դարձնէի ու հեռանայի, եթէ ընկերներէս մէկը հեռուէն չպոռար.

-- Ծէ՛ ինչ փատի պէս կեցեր ես, չհամբուրե՞ս...

Յանկարծ արիւնս տաքցաւ: Անակնկալ շարժումով մը յաջողեցայ բազուկներուս մէջ սեղմել զայն, բայց ան ապշեցուցիչ ուժով մը կ'ընդդիմանար: Կուրծքիս ու դէմքիս վրայ բազմաթիւ կռուփի հարուածներ կը ստանայի: Այլ այս կռիւը հաճելի էր: Մարմինս կը զգար մարմնին ջերմութիւնը, ամէն անգամ որ ան բուռն պրկումով մը կը փորձէր ազատիլ: Դէմքս յաջողած էի մօտեցնել դէմքին երբ արցունքի կաթիլներ նշմարեցի աչքերուն մէջ: Յուզուած ձգեցի զայն, շապիկս կոճկեցի ու խռովքս չմատնելու համար սկսայ սուլել:

Որքա՜ն գեղեցիկ էր այդ վայրկեանին: Դէմքը կը վառէր զայրոյթէ ու հակառակ արտասուքի կայլակներուն՝ աչքերը կը շողային: Կուրծքը զօրութեամբ կ'ելեւէջէր: Հապճեպով մազերը շտկեց, յարդարեց շրջազգեստին ծալքերը ու մէջքի գօտին թեթեւօրէն սեղմեց՝ ցոյց տալով իր դեռատի կուրծքը: Բերանը վակաշի մը պէս կը բռնկէր:

-- Շիտակ տուներնիդ պիտի էթամ, ըսաւ նոյն զայրոյթէ դողաձող ձայնով, մայրիկիդ ալ պիտի ըսիմ, հայրիկիդ ալ...

-- Ի՞նչ կեցեր ես ծեր կնկայ պէս չեճեէ կը ծեծես, պատասխանեցի՝ վերագտնելով բրտութիւնս.

Այտիս վրայ եղունգներուն հետքերը կ'այրէին ու արիւնը մեղմօրէն կը հոսէր, կզակս ի վար:

-- Կատուի պէս էրեսս ճանկեցիր, յարեցի խուլ ձայնով մը:

Առանց բանաւոր պատճառի խաղաղեցաւ ու իր ժպիտը աչքերուն խորը աւելի անոյշ էր՝ քան արեգակի առաջին շողը անձրեւէն վերջ:

-- Հախ է, մրմնջեց ժպտուն, թաշկինակդ վո՜ւր է...

-- Քեզի ի՞նչ թաշկինակս...

-- Ջունիս ճէ՝ ա՛ռ իմինովս սրբէ...

Հաւանաբար այս խօսքերուն վրայ էր, որ կոպերս փակուած էին, քանի որ յաջորդ առաւօտ արտասանուածի պէս, այդ նախադասութիւնը միտքս էր: Ծառի մը տակ, արեւին մէջ, կեցայ ու վերսկսայ շարժել այս երազին թելը՝ ճիշդ փըրթած տեղէն:

(Շար. 37)

(Շար· Ա· էջէն)

մըլ է : Ժողովը մերժած է նաեւ հայկական պահանջը դատապարտելու ազերի յար-ձակումը ու Քրիսթինա Տէր - Սահակ-եան իր եզրակացութեան մէջ կ՛ըսէ թէ իրաց այս կացութեան մէջ, Հայերը կ՛առ-կախեն իրենց մասնակցութիւնը ժողովին :

Հայաստանի պատուիրակութիւնը չմաս-նակցեցաւ Երկուշաբթի, Յուլիս 6--ի, ա-ռաւօտեան նիստին եւ Երեքշաբթի առտու կը վերադառնար Երեւան :

-- Ռումբեր եւ յարձակումներ կը շարու-նակուին Կապանի, Մեղրիի վրայ եւ ա-րարատեան շրջանը :

-- Ուրբաթ օր, Յուլիս 3--ին -- քանի մը հազար հոգի ցոյց մը կատարած են Երեւան :

-- Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան որ Յուլիս 6--ին, Երկուշաբթի օր պէտք է Մոսկուա մեկնէր մասնակցելու համար ՀԱՊ--ի պատկանող երկիրներու նախա-գահներու հերթական նիստին, յայտա-րարած է թէ Հայաստանի այս ծանրա-կշիռ կացութեան մէջ, չի կրնար Երե-ւանէն հեռանալ :

Յուլիս 4--ի «Լիպր Պէլժիք»ի մէջ, Բորիս Թումանով կը ծանրանայ Լեւոն Տէր - Պետ-րոսեանի յայտարարութեանց եւ արտաքս-ման հրամանագրին Հրայր Մարուխեանի նկատմամբ, ըսելով թէ տարակարծու-թեան խորքը կը կազմէ Հ· Յ· Դ·--ի «ժիւսքօպութիւսք» քաղաքականութիւնը եւ Հայաստանի Նախագահին բանակցու-թեամբ կարգադրութեան նախընտրու-թիւնը : Լրագրողին համար· -- «Պր· Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան կը թուի սա պահուն յաջողած ըլլալ առաջքն առնել վտանգաւոր սահումի մը դէպի "վրացական սենարիօ" մը» : Գալով այն ծանր ամբաստանութեան զոր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան կ՛ընէ Մա-րուխեանի հասցէին (գործակցութիւն ՔԱ-Կէ-Պէ-ի հետ), Բ· Թումանով կը գրէ· «Այս ծանր ամբաստանութիւնը անուղղա-կի կերպով հաստատուած թուեցաւ հա-կազդեցութեամբը Մարուխեանի, որ չի բացառեր «վնասող փաստաթուղթերու գոյութիւնը» ի յառաջագունէ զանոնք շինծու որակելով հանդերձ : Նուազ յատ-կանշական չէ, միւս կողմէ, այն որ Մա-րուխեանի պաշտպանութիւնը ստանձնե-լով, Հ· Յ· Դ·--ն դիմէ ՔԱ -- Կէ -- Պէ--ի նախկին պետին Կրիւչկովի, որ ամբաս-տանած էր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանը «համագործակցութեամբ միջազգային սիոնականութեան ուժերուն եւ ազատ որմնադրութեան հետ» :

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրա-թերթի Յուլիս 4--ի թիւին մէջ հարցազը-րոյց մը հրատարակուած է Հայաստանի ՔԱ -- Կէ -- Պէ--ի նախկին Նախագահ Մա-րիուս Եուզբաշեանի եւ առաջին բաժնի նախկին պետ գնդ· Ռուդոլֆ Գրիգորեանի հետ, ուր անոնք կը խօսին իրենց տեսակ-ցութիւններու մասին Հրայր Մարուխեանի հետ եւ կը պարզեն փոխադարձ յանձնա-ռութիւնները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ մեծ մասը միշտ շրջափակման մէջ էր Երկուշաբթի առտու եւ ամբողջ շաբաթավերջին կարելի չէր Լիոնէն վար կամ վեր երթալ, բեռ-նակառքերը միշտ արգելք էին երթեւե-կին : Երկաթուղին ալ չկրցաւ փոխարի-նել, ինչպէս յայտարարած էր, այս անգամ պտուղ արտադրողները դիրք գրաւեցին երկաթուղիի գիծերու վրայ արգելք հան-դիսանալով ճեպընթացներու երթեւեկին : Ամբողջ ժողովուրդ մը կայաններու մէջ մնաց 48 ժամ : Առաջիններու շարժումը կը վերաբերի, ինչպէս ծանօթ է, կառք վարելու արտօնագրերու կէտերու դրու-թեան, երկրորդը՝ եւրոպական գիւղա-տնտեսական քաղաքականութեան : Պէ-րէկովուա յայտարարեց թէ տեղի պիտի չտայ : Ապահովութեան ուժերը դիրք բռնած, բայց ճակատման խուսափում կայ : Արդէն արկածներ պատահեցան եւ 3 մեռեալ ու վիրաւորներ կան :

ԱՂԱՍԻ վերջապէս բաժակակիր դար-ձաւ, յաղթելով Ուիմպըլտընի մեծ Շլէմին : Ծանօթ է որ պարսկահայ հօրմէ ծնած, թէնիսի այս ախոյեանը մինչեւ վերջին կէտը կը հասնէր ու կը պարտուէր : Այս անգամ կրցաւ յաղթել խրուաթ Իվանի-սեւիկի, 6 -- 7, 6 -- 4, 6 -- 4, 1 -- 6, 6 -- 4 : Ինք ալ զարմացած էր եւ չէր կրնար զսպել իր ուրախութիւնը :

ՇԻՐԱՔ դիրք ճշդեց եւ յայտարարեց թէ «այո՛» պիտի պատասխանէ Մաասթրիխ-թի, առանց խանդավառութեան, բայց նաեւ առանց հոգեկան բարդոյթներու : Այս որոշումը անհատական բնոյթ ունի,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ· -- Տիկին Բէպաճեան 500 Ֆր· :

**

Աստղիկ Քէօսէեան 300 Ֆր· :

**

ԻՍԻ· -- Տիկին Ճանիկեան 200 Ֆր· :

այսինքն ԷՌ -- Փէ -- ԷՌ-- անդամները քուէի ազատութիւն ունին :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տասը մեծ քաղաքներու մէջ կատարուած հարցախոյզի արդիւնք-ները նպաստաւոր չեն եղած Նախագահ Էօզալի : Ցունիսի վերջ կատարուած այս հարցախոյզին համաձայն, Թուրքիոյ երկու երրորդը կողմնակից է որ Էօզալ մեկնի : Ընտրուած էր 1989--ին եօթը տար-ւան համար :

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յուլիս 9, տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մեսրոպ Սահակայ եւ Մես-րոպայ :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի :

ՎՐԻՊԱԿ

(Յառաջ -- Միտք եւ Արուեստ թիւ 173)

ՅՈՐԵՆՆ ՈՒ ՈՐՈՄ

3-րդ էջ Ա· սիւնակ, վարէն 16-17-րդ տող - 'երկրի փորէն,
բեւր ոլորէն, [·] ուղղել՝
երկրի փորէն,
խորէն, հորէն,
բեւր ոլորէն, [·]
Բ· սիւնակ, վարէն 7-րդ տող - տասներկու ուղղել՝ տասնեւհինգ

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chambre double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

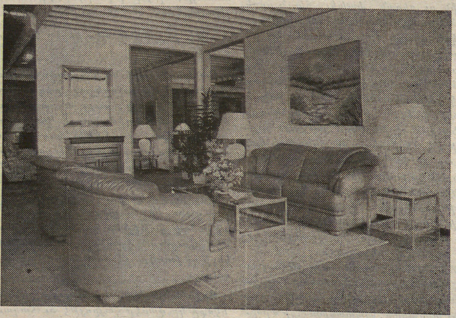
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

Տ ա ր ե կ ա ն Մ ե ծ Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ՇԱՐՎԻԼՕ
Ս· ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յուլիս 12, Կիրակի, ժամը 12·30-էն մինչեւ 22·30՝

1· -- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր :
2· -- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւ-ներով :
3· -- Զանազան հետաքրքրական խաղեր եւ ժամանց :
4· -- Ընտանեկան հաճելի ջերմ մթնո-լորտ :
5· -- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Մասնակցութեամբ՝
ԱՆԻ Նուագախումբի

Մուտքը ազատ է :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

(16-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Պօղոսեան եղբայրներ՝ Ժաք, Ալպէռ եւ Տարօն ի յիշատակ իրենց ծնողաց՝ Ղազար եւ Աշխէն Պօղոսեանի 10·000 Ֆր·, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 5·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Միրաքեան 2·000--ական Ֆր·, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի, Տիկին Փարիզ Արմաղանեան (ի յիշատակ իր վաղամեռիկ զաւկին՝ Կարօ Արմաղանեանի), Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղ, Սէն-Ժերոմի Ս ·Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցի, Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդ, Սէն -- Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցի, Տէր -- Զաքարեան եղբայրներ, Երէցուհի Եղիսաբէթ Տէտէեան (իր թոռան ծննդեան ուրախ առիթով), Տէր եւ Տիկին Վահան Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօլաքեան, Շալճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Հրաչեան, Մանուկեան ընտանիք, Հայ Արենոյշներու Միութիւն, Ժաք Կարապետեան 1000--ական Ֆր·, Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղ, Տիկին Ժոզիան Կիրակոսեան 1500-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Աւագեան 600, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Գրիգորեան 600, Պօմոնի Կապ· Խաչի մասնաճիւղ, Պուլվար Օտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան, Պուլվար Օտոյի Ս· Ցակոբ Եկեղեցի, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Հ·Մ·Ը·Մ· - Արծիւ Մարզական Համաձայնութիւն, Սէն-Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլտոնեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ճէնտիկեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Տավխեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Բէքճեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան, Էքս -- Ան -- Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Աստոյեան 500--ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 400, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Եըլմազեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Զուքուրեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր -- Կարապետեան, Օր· Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Հայրապետեան, Օր· Մարի Պէրպէրեան 300--ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Խոսկեան, Պր· Հայկազ Մարաշեան, Պր· Միհրան Պօյաճեան 200--ական Ֆր· :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 8
MERCREDI
8 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.836 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.836

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԳՆԱՑ

ԲՈՒՌՆ ՎԷՃԵՐ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Արցախ կը պահանջէ միջազգային հանրութենէն որ ճանչցուի որպէս անկախ Հանրապետութիւն:

Խորհրդարանի նախագահութիւնը այս դիմումը ղրկած է ՄԱԿ-ի, բոլոր պետութիւններու ղեկավարներուն եւ խորհրդարաններուն, խորապէս համոզուած որ միայն այդ ձեւով կարելի է փրկել երկարող ժողովրդավար պետութիւնը, որ ազգային ազատագրական պայքար կը մղէ յանուն իր ինքնորոշման: Ի դէպ, ստեղծուած ծանր կացութեան մօտէն ծանօթանալու եւ հարկ եղած օժանդակութիւնը բերելու համար Երեւանէն Ստեփանակերտ ժամանած է պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Արա Սահակեանի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն երեսփոխաններ, Պաշտպանութեան նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան եւ բարձրաստիճան սպաներ:

Ազգամէն կը շարունակուի ռմբակոծումը գրադներով հայկական գիւղերու վրայ: Ինքնապաշտպանութեան հայկական ուժերը Նախիջեւանիկէն եւ Վարդաձորէն (Փրջամալ) զատ, ազատագրած են նաեւ Վարազարում եւ Սառնաղբիւր, որոնք գրաւուած էին Ազերիներու կողմէ Յունիս 12-ի զանգուածային յարձակման ատեն:

Կացութիւնը ծանրացած է նաեւ Ասկերանի շրջանը եւ Ստեփանակերտ, ուր երկայիս խուժած են Շահումեանի եւ Մարտակերտի տասնեակ հազարաւոր փախստականները:

Այս շրջանին յատկանշական կը նկատուի նաեւ Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարութեան վերլուծական — լրատուական կեդրոնի ղեկավար՝ Էլչա Ենանսովայի մէկ յայտարարութիւնը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Ան ըսած է.— «Ղարաբաղի լեռնային մասի, ինչպէս նաեւ ամբողջ հայ — ադրբեջանական հակամարտութիւնը կը լուծուի միայն ռազմաքաղաքական ճամբով»:

Բաւական սաք վէճեր եղած են, Երկուշաբթի օր, Յուլիս 6-ին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան նիստին, ուր յանուն Ազգային Դաշինքի Դաւիթ Վարդանեան, Տիգրան Սարգսեան, Սէյրան Պաղտասարեան, Ս. Շահինեան պահանջած են որ Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ գումարուի քննարկելու համար Արցախի հարցը: Առաջարկը, սակայն, փոփոխութիւն կրած չէ, այլ կըրկին կը դրուին այն հարցերը զորս Բարգէն Արարքցեան «հակօրինական» որակած էր Նախորդ շաբթուան նիստին: Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը յայտարարած է թէ ինք պատրաստ է իր հրաժարականը ներկայացնելու, որպէսզի ազգային դաշինքի թեկնածուն ընտրուի ու գրաւէ իր աթոռը եւ տնօրինէ ինչպէս որ հարկ կը տեսնէ:

Նոյն իրիկունը կրկին միթինկ մը տեղի ունեցած է 6-7 հազար հոգիի մասնակցութեամբ, եւ ասոնցմէ շուրջ երկու — երեք հազար շրջապատած են նախագահական շէնքը եւ պահանջած Հանրապետութեան Նախագահին հրաժարականը:

Ի դէպ, մինչ, ինչպէս կը գրէինք երէկ, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան կը հրաժարէր Մոսկուա երթալէ, կը սպասուէր երթալ ժամը 13-ին (Երեւանի ժամով) ընդառաջելով Ելցինի հրաւէրին եւ պնդումին: Կը վերադառնար նոյն գիշերը մասնակցելով միայն ՀԱՊ-ի ժողովին կէսօրէ վերջի նիստին: Հոն ալ տարակարծութիւն կը տիրէ, մանաւանդ ռազմագիտական զէնքերու վերաբերեալ: Ուկրանիոյ նախագահը ընաւ համաձայն չէ մաս կազմելու ՀԱՊ-ի հաւաքական կառոյցներուն: Համաձայնութիւն գոյացած է սակայն ՀԱՊ-ի միջամտութեան ուժի մը շուրջ հոն ուր կռիւ կայ, սկսելով Մոլդովայէն, ան ալ սակայն միայն խնդրական հրապարակ մը եաք...: Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ղառնութեամբ հաստատած է՝ «այս բոլոր յայտարարութիւնները մեռեալ տառ կը մնան»:

Ինչպէս ըսինք, Նախագահը Երեւան վերադարձած է ուշ գիշերին (Երեքշաբթի առտու ժամը 3-ին) եւ Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ հրաւիրած է Չորեքշաբթի, Յուլիս 8, ժամը 17-ի համար, ճշդելով որպէս օրակարգ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի յայտարարութիւնը: Այլ խօսքով, Բաբգէն Արարքցեան իր հրաժարականը պիտի ներկայացնէ:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը ընդունած է պետական քաղաքականութեան եւ ազգային հարցերու մարզի իր խորհրդականին՝ Կարէն Սարգարեանի հրաժարականը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԿԻՆ ՏԱՆԻԷԼ ՄԻԹԵՐԱՆ, նախագահուհի «Ֆրանսա — Ազատութիւններ» կազմակերպութեան, որ այցելութիւն մը կը կատարէր Պէրնար Քուշնէրի հետ իրաքեան Քիւրտիստան, ռմբափորձէ մը ազատեցաւ Յուլիս 6-ին, երբ 10 կառքերէ կազմուած իր շարասիւնը կ'անցնէր Սիւլէյմանիէ: Ահաբեկչական արարքը պատահեցաւ վերջին երեք կառքերուն անցքին, ուր միայն քիւրտ մարտիկներ կային: Հինգ մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր: 10 երկվայրկեանի տարբերութեամբ է միայն որ Հանրապետութեան Նախագահի կինը փրկուած է: Քիւրտերուն համար Պաղտատի գործն է: Տիկին Միթերան կը շարունակէ իր քննական այցելութիւնը, որ «Ցեղասպանութեան արարք» եւ «Ազատ երկրի մը դերիշխանութեան բռնաբարում» որակուած էր իրաքեան «Ալ-Թաուրա» օրաթերթին կողմէ:

ԵՐԿԱՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ետք կառավարութեան եւ բեռնատարներու վարորդներու (ռութիէ) սենտիքաներու միջեւ, Յուլիս 7-ին համաձայնութիւն գոյացաւ: Ժ. Լ. Պիանքօ Փոխադրութեանց նախարարը որոշ առաջարկութիւններ ներկայացուցած է «կէտերու դրութեամբ արտօնագիրը» յարմարցնելով վարորդներու, օրինակ տուգանքները ջնջելով եւ այլ կարգադրութիւններով: Յոյս կար որ Յուլիս 7-ին ճամբաները բացուին, քանի օրերու այս «արգելափակումը» մեծ հարուած մը բերաւ նաեւ տնտեսութեան: Փէօժօ սախպուեցաւ 26 հազար բանուոր «թեքնիք գործադուլութեան դնել Սոշոյի մէջ. պանդոկատէրները կը գանգատին եւ այլ բազմաթիւ մարզերու մէջ վնասը մեծ է:

ՄԻՒՆԻԽԻ մէջ, Յուլիս 6-ին բացուեցաւ եօթը ճարտարարուեստականացած երկիրներու վեհաժողովը: Կիրակի իրիկուն իսկ Միթերան ճաշեց Պուշի հետ, փարատելու համար երկու երկիրներու միջեւ տիրող տարակարծութիւնները: Ժողովին վերջին օրը (երրորդ) Ելցինն ալ Միւնիխ կ'երթայ իր պարտքերուն վճարման համար նոր պայմանաժամ ուզելու:

ԱՂԱՄԻ 14-րդէն 9-րդ կարգի բարձրացած է Թենիսի արհեստաւոր խաղացողներու դասաւորման մէջ:

ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒԼԻՍ 1 / 6)

ՎԱՐԶԱՊԵՏԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Չինաստանի կառավարութեան հրաւէրով, վարչապետ Գաղիկ Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Չինաստան մեկնած է: Այցելութեան ընթացքին կը նախատեսուին երկկողմանի յարաբերութիւններու եւ համագործակցութեան պայմանագրերու ստորագրութիւն: Պատուիրակութեան մաս կազմած են նաեւ Պետական նախարար՝ Ռուբէն Չիֆթալարեան, նախարարներ, Գերագոյն Խորհուրդի անդամներ, ղեկավարներ եւ գործարար մարդիկ:

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը հրամանագրով մը յանձնարարած է Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան եւ Դատախազութեան ստուգել թէ հանրային — քաղաքական կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը կը համապատասխանէ՞ Հայաստանի օրէնսդրութեան եւ մինչեւ մէկ ամիս արդիւնքները տեղեկացնել իրեն:

ՆՈՒԱՃԵՑԻՆ ՊՐՈՆԶԷ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Փիլիպպեաններու մայրաքաղաք՝ Մանիլայի մէջ վերջ գտած են ճատրակի համաշխարհային ողիմպիականները: Մրցաշարքին, Ռուսաստանի հաւաքականը ապահոված է առաջին տեղը, իսկ հայ վարպետները վերջին խաղերուն պարտուելով Լատվիայէն, արծաթէ մետալները զիջած են Ուզբէկներուն, նուաճելով պրոնզէ մետալներ: Ծակատագրական այս վերջին խաղերուն յաղթանակներ տարած են Սմբատ Լպուտեան եւ Վլադիմիր Յակոբեան, իսկ պարտութիւն կրած են Արտաշէս Մինասեան եւ Ռաֆայէլ Վահանեան:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՔԸ ԴՐՈՒԱԾ Է

Ստեփանաւանի եւ Տէսինի միջեւ նորաստեղծ բարեկամական յարաբերու—

(Շար.ը Դ..էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻ ԹՇՆԱՄԻ ՉԵՆՔ» Կ'ԸՍԷ Հ. ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ

«Միլլիյէթ» Յուլիս 7-ի իր թիւին մէջ հրատարակած է Հրայր Մարուխեանի հետ հարցազրոյց մը, զոր կատարած է Փարիզի մէջ Տիկին Սօնիէ: Խօսք կ'ըլլայ նաեւ Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու մասին եւ Հրայր Մարուխեանի «Թուրքի թշնամի չենք» մէկ խօսքն ալ ներսի էջի բաժնին խորագիր կ'ընէ, մինչ առաջին էջը կայ նաեւ Մարուխեանի նկարը: Մանրամասնութիւնները կուտանք մեր յաջորդ թիւով:

ԵՐԲ ԿԸ ՔՐՔՐՈՒԻՆ ԽՈՐՀ. ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ

ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Համայնավար կուսակցութեան արխիւներու (100 միլիոն թղթածրար) քրքրումը բաւական յայտնութիւններ կը բերէ եւ պիտի բերէ, քանի մէկ-երկու օրուան գործ չէ: Ելցին այս գործողութեամբ կ'ուզէ փաստել, որ խորհ. համայնավար կուսակցութիւնը կուսակցութիւն մը չէր այլ՝ «Պետութեան մէջ պետութիւն մը»: Թղթածրարները հրապարակ կը հանուին ըստ իրենց օգտակարութեան կամ տոլարով ստորագրուած պայմանագրութիւններուն արեւմտեան հրատարակիչներու հետ:

«Ֆիկառօ»ի Մոսկուայի թղթակիցը մանրամասնութիւններ կուտայ այս մասին (Յուլիս 6): Աչքառու պատկերներու կարելի է տեղեկանալ: Այսպէս, Լենին տակաւին կ'օգտուի (1922) գրաւելու համար Եկեղեցւոյ ինչքերը: Ցարդ գաղտնի մնացած նամակի մը մէջ կը խոստովանի.— «Հիմա պէտք է ընենք, որովհետեւ պայմանները նպաստաւոր են սովին պատճառաւ: Դրամը՝ կուսակցութեան համար է, ոչ՝ ժողովուրդին»:

«Նուվէլ տը Մոսկու» էջեր լեցուցեր է «խիստ գաղտնի» հեռագրերու պատճէններու, որոնց կարգին Անաստաս Միկոյեանի սա հեռագիրը Ստալինի.- «Հայաստանի իսկական մաքրագործումը ապահովելու համար, արտօնութիւն կ'ուզենք յաւելեալ 700 հոգի ալ գնդակահարելու... 500 հոգիի համար տրուած արտօնութիւնը սպառելու վրայ է»:

Հեռագիրը թուագրուած է թիւն է 37 եւ կը կրէ 1937 Սեպտեմբեր 22-ի թուականը, ուրեմն կասկածելու ալ պատճառ չկայ: Մնաց որ շատ խօսուած է Միկոյեանի ազգավնաս մեղսակցութեան մասին, 37-ի մաքրագործումներու ատեն...:

«ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՂՆԱՇԱՐՆ Է»

Ղարաբաղի բախումները բաւական ատենէ ի վեր իրենց շրջածիրը ընդլայնած են նաեւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն վրայ. ամէն օր կը հրետակոծուին հիւսիս եւ հարաւ արեւելեան գիւղեր, մարդկային ու նիւթական մեծ վնաս պատճառելով: Այս շրջաններուն բնակչութիւնը ապրելով տեւական յարձակումներու սպառնալիքին տակ, չի կրնար բնականոն կեանքը շարունակել. կը տուժէ յատկապէս հողամշակումի աշխատանքը, ինչ որ ծանր հետեւանքներով յղի է յառաջիկայ ձմեռուան համար: Իսկ հարցին քաղաքական լուծում մը բերելու ջանքերը ատենէ - ատեն կը փոխադրուին, առանց նշելի յառաջընթաց արձանագրելու: Այս մասին, գլխաւորաբար Թուրք մամուլին մէջ, պարբերաբար կը խօսուի հողային փոխանակումի մը մասին: Կ'առաջարկուի Գորիսի եւ Շուշիի միջեւ Լաչինէն հայապատկան անցքի մը փոխարէն Հայաստանի ամէնէն հարաւային շրջանէն գօտի մը տալ Ատրպէյճանի որպէսզի նման կապ մը ունենայ Նախիջեւանի հետ: Դժուար չէ կռահել անշուշտ որ նման փոխանակումի մը բուն պատճառը Հայաստանը զրկել է ելքի միակ կարելիութենէն որ Իրանի հետ ունեցած սահմանագիծն է: Վերջին շաբաթներու տեղեկատուութիւնը որ կը խօսի Մեղրիի շուրջ կատարուած զինամթերքի ատրպէյճանական կուտակումներու մասին, ցոյց կուտայ թէ թշնամին որքան վճռակամ է իր մտադրութեան մէջ:

Յունիս 16-ին, ինչպէս լրատուութեամբ հաղորդուած էր արդէն, բաւական լարուած իրավիճակ ստեղծուած էր Գորիսի սահմանամերձ շրջանին մէջ, ատրպէյճանական ռմբակոծումներուն պատճառով: Նոյն օրը տեղւոյն վրայ մեկնած էին Պետական նախարար Գ. Արէշեանն ու բարձրագոյն կրթութեան ու գիտութեան նախարար Վ. Գնունին:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունիս 18-ի թիւին մէջ Կ. Դաւթեանի կողմէ Գ. Արէշեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած է ուր լայն տեղ կը տրուի Զանգեզուրի պաշտպանութեան հարցերուն:

Պետական նախարարը Նժդեհի խօսքը կրկնելով կ'ըսէ թէ «Զանգեզուրը Հայաստանի ողնաշարն է, նրա հարաւային դարպասը»: Այսօրուան պայմաններէն թելադրուած՝ ան շրջանին համար ամենակարեւորը կը նկատէ պաշտպանական ուրոյն համակարգի մը ստեղծումը: Ատոր համար կ'առաջարկէ սահմանամերձ ռազմականացուած գիւղերու գաղափարը: Կ'ըսէ թէ իւրաքանչիւր գիւղ պէտք է ինքնապաշտպանութեան ուրոյն միաւոր դառնայ, զինուորական քաղերու, պաշտպանութեան, կապի միջոցներու ապահովման այլ խնդիրներով:

Հետանկարային այս նշումներուն քով ցաւալի է ինչ որ ներկային կը վերաբերի. Գ. Արէշեանի տպաւորութեան ամէնէն տխուր մասը կուգայ «սահմանապահ - երկրապահ եւ աշխարհազօրային ջոկատներու միջեւ տիրող անհամաձայնութիւնից որը գրեթէ ամէնուրեք առկայ էր»: Այս անհամաձայնութիւնը ծագում կ'առնէ արհեստավարժութեան պակասէն: Իրենց գիւղին պաշտպան աշխարհազօրայիններու ամբողջ գաղափարախօսութիւնը աւելի շատ ազգային - ազատագրական է, մղուած՝ սեփական տունը պաշտպանելու նպատակին. մինչ կը պակսի պետական - բանակային մտածողութիւնը: Նախարարը անհրաժեշտ կը նկատէ երկու մօտեցումներուն ներդաշնակ համադրումը ու արհեստավարժ կեցուածք ռազմական գործին բոլոր մակարդակներուն վրայ:

Արէշեանի դիտարկումները ըսել կուտան իրեն թէ ճիշդ է որ այդ պահուն ռազմական գործողութիւնները կարծեցեալ առաւելութիւն մը կուտան հայկական կողմին, բայց ատիկա աւելի հակառակորդին անկազմակերպ ու թոյլ վիճակին արդիւնքն է: Ատիկա սակայն վայրկեան մը յապաղում կամ թուլացում չի ներեր պաշտպանութեան գործին մէջ, որովհետեւ թշնամին կրնայ 1 - 2 շաբթուան անփութութիւն մը իսկ խելացի կերպով օգտագործել, ինչպէս եղաւ Շահումեանի պարագային:

Զանգեզուրի պաշտպանութեան ճակատագրական երկու կէտերը կը հանդիսանան Լաչինի ճամբան ու Սիսիանը. այս երկրորդը կրնայ թէ՛ Նախիջեւանէն, թէ՛ Ատրպէյճանի Քելպաջար շրջանէն յարձակման ենթարկուիլ: Նման պարագայի մը հայկական ուժերը կը ստիպուին աւելի ծանր մարտեր մղելու:

Գ. Արէշեան կ'անդրադառնայ նաեւ Մեղրիի կացութեան: Ատրպէյճանն ու Նախիջեւանը միացնող անցքի մը ախորժակը հրատապ կէտի վերածած է շրջանը: Սակայն, յայտնապէս, ատիկա Սիսիանի կամ Լաչինի չափ չի մտահոգեր Նախարարը, քանի որ «Մեղրին պաշտպանելն անհամեմատ աւելի հեշտ է եւ եթէ ժամանակին համապատասխան միջոցառումներ ձեռք առնուին, շատ փոքր ուժերով հնարաւոր կը լինի Մեղրին անառիկ դարձնել»:

Այս օրերուն երբ միջազգային ատեաններու ակնարկումով կը խօսուի հողային փոխանակումի մը ծրագրին մասին որ առաւելաբար կ'առնչուի Մեղրիին, այժմէական է երկու պետական մարդոց այցելութիւնը: Անոնց տեղեկատուութիւնը, անկասկած, կարեւոր դեր պիտի կատարէ Զանգեզուրի վտանգուած այդ ծայրագոյն մասին պաշտպանական գործընթացին մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԵԼ, ԳԾԵԼ, ԱՊՐԻԼ

Դարերէ ի վեր եղած են ստեղծագործողներ որոնք, զուգահեռաբար, կիրարկած են արտայայտչական այլազան լեզուներ: Երբեմն դժուար է ճշդորոշել թէ ո՞րն եղած է տիրող մարզը անոնց մօտ: Վերածնունդին, այս երեւոյթը կ'առնչուի մարդկայնական ըմբռնումին ծագկման հետ, Միջնադարու երկարատեւ կծկումէն ետք, արուեստները կը վերարժեւորուին՝ որպէս հոգեկան, իմացական եւ զգայական բարձր մակարդակի արտայայտութիւններ, պանծացնելով նոյն ատեն զանոնք կերտողներն ու անոնց սատարողները: Ցուցով, ազնուականութիւնը կը հետեւի պալատներու օրինակին, հովանաւորելով արուեստագէտներ, գրողներ, երաժիշտներ: Ընթացիկ երեւոյթ կը դառնայ ազնուական ընտանիքներու զաւակներուն բազմակողմանի դաստիարակութիւնը այդ ուղղութեամբ: Ճարտարարուեստականացումով եւ քաղքենիութեան ծաւալումով, այդ երեւոյթը կը սկսի հետզհետէ մարիլ: Այսպէս, մշակոյթի ատրիճանական ընդհանրացումով, մասնագիտացումով եւ արուեստի մարդուն ազատութեան նուաճումով՝ որպէս ինքնակամ եւ անկախ գործող, արտայայտչական տարբեր լեզուներու կիրարկումը չի դառնար լոկ դասակարգային պարապմունք, դաստիարակչական պարտադրանք կամ սովորութիւն, այլեւ՝ ներքին պահանջքի մը արգասիքը, յաւելեալ ապրումներու, փորձարկումներու եւ արտայայտչական կարելիութիւններու ձգտող:

Ուիլիըմ Սարոյեան մաս կը կազմէ այն գրողներուն, որոնց համար գծանկարելը, կամ նկարելը, կը գտնուի գոյութենական հանդամանք որ, իր պարագային, կեանքի իւրաքանչիւր օրուան վրայ հետք ձգող արարք է: Սարոյեան կուտայ անոր դրդապատճառը, երբ կ'ըսէ. - «Ամէն մէկ օր որ կ'անցնի, պէտք է զայն դրոշմել: ... Ձեմ ուզեր որ օր մը անցնի առանց որ անկէ բան մը մնայ: ... Կը խորհիմ թէ ասիկա հետեւանք է հօրս մահուան: Այդ օրը մանուկ մըն էի եւ իրմէ ոչինչ մնացած էր ինծի, բացի վեց աթոռներէ: Ձեմ սիրեր հօրս այս գրեթէ ամբողջական սրբուիլ-անցնիլը եւ, այս սրբուիլուն է որ հակազդեցի ըսելով. - "Լաւ, բայց զաւակն ալ պիտի չսրբէք: Ասիկա կարելի պիտի չըլլայ: Ես բան մը պիտի ընեմ անպայման": Ուստի, նախքան գրելը ընտրելս, ուսումնասիրեցի բաներ զորս ժամանակը չի կրնար քանդել: Անոնք էին քանդակները, նկարները, եւ բաժշտութիւնն ու յետոյ՝ գրելը: Ուրիշ ոչինչ»:

Այստեղէն՝ արուեստը որ Սարոյեանի համար կը դառնայ ապրելու ձեւ, ապրելու կռուան, որուն միջոցաւ ինք իր էութիւնը կը հաստատէ ու իր կնիքը կը թողու ժամանակին եւ միջոցին մէջ, յաղթահարելու մահը, անէացումը: Սարոյեան գիծով է որ կ'ընէ իր հաստատումը: Իրեն համար «կարեւորը գիծն է, բարակ ու անեղծ, որ ազատօրէն կը շարժի՝ բան մը ըլլալու համար, ոչ թէ ուրիշ կամ մօտաւոր բան մը, ոչ պատկեր մը, այլ՝ պարզապէս ինքզինք...»: Իր գծանկարները «այնքան արագ իրագործուած են, գրեթէ վայրկենական: Անոնք փնտռտուքն են կատարելագործման ձեւի մը, տեսակ մը յանկարծակի եւ անթերի սահունութիւն մը, որպէս բառ մը լեզուի մը մէջ, որպէս ինքն իրմով լիուլի լեզու մը»:

Սարոյեանի գծանկարներէն եւ ջրանկարներէն խումբ մը, առաջին անգամ հանրութեան ներկայացուած՝ ցուցահանդէսի ձեւին տակ(*), մեզի կը պարզեն նուրբ զգացողութեան տէր գծանկարող մը, որ հաղորդակից դարձած է վերացապաշտ արտայայտութեան, ուր նշաններ եւ գիծեր զուարթ մթնոլորտ մը կը ստեղծեն, ջինջ ու գունագեղ: Կան օրինակներ, որոնց մէջ միակ, ոլորապտոյտ գիծեր պլլուելով, սահելով եւ կորութիւններ կազմելով մարմին կու տան հըրապուրիչ գոյացումներու: Ասոնցմով, Սարոյեան կ'արտայայտուի ինքնաբերական լեզուով, գերիրապաշտներուն յատուկ, մինչ այլ գծանկարներու մէջ կ'արդեցրէ Անձեւային Արուեստի նախադրեալները, միշտ նոյն զգայնութեամբ եւ թարմութեամբ, որոնք մտածել կու տան կարգ մը մանուկներու աշխատանքներուն: Արդարեւ, այս տիպի իրագործումներ մեզ կը մղեն այլ աչքով նայելու մանկական գործերուն եւ փոխադարձաբար: Այս կէտին է որ ինքնարխութիւն, պարզութիւն եւ անսեթեւեթութիւն կը քանդեն տարիքի սահմաններն ու պատնէշները եւ արուեստը կը բերեն, կամ կը տանին, իր սկզբնական արտայայտութեան, որպէս զարնանային յօղաթուրմ առաւօտ մը:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐՃԻՔԼԵԱՆ

(*) *WILLIAM SAROYAN*
Aquarelles et dessins
Galerie G. Basmadjian
90, *Bd. Raspail* — 75006 *PARIS*
(18 *Juin* - 31 *Juillet*).

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

(Բ.)

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Ուրբաթ, Յունիս 26-ին, Երեւանի քաղաքապետին «Փրանսական» յայտագրին ծանօթ եւ հրաւիրուած չըլլալով, ոչ մէկ տեղեկատուութիւն կրնանք տալ:

Գալով «Հայկական» յայտագրին, ժամը 18-ին, Համբարձում Գալստեան եւ պատուիրակութեան այլ անդամները հիւրը եղան Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի մատակարար Խորհուրդին, Տիկին Մարի Պապայեանի բնակարանը:

Ժամը 21-ին, Երեւանի քաղաքապետը իր գործակիցներով հասաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ուր ի պատիւ հիւրերուն վարչութիւնը կը սարքէր հացկերոյթ մը:

Նախքան սեղաններուն շուրջ միատեղուիլը, Վասպուրական սրահին մէջ, Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ռոպէր Վիկուրու որ հասած էր քանի մը վայրկեան առաջ, եւ Համբարձում Գալստեան բաժակաճառեր արտասանեցին Տարօն սրահին մէջ: Ապա, Մարսէյլի քաղաքապետը մեկնեցաւ այլ պարտաւորութիւններու կանչուած ըլլալով:

Հացկերոյթը, որուն Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը տեղեկացուցած էր Մարսէյլի բոլոր միութիւնները անխտիր եւ հրաւիրած էր երեք յարանուանութիւններու եկեղեցական դասերն ու կարգ մը անձեր, սկսաւ Երուսաղէմի Հայոց փոխ-Պատրիարք՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի սեղանօրհնութեամբ:

Ճաշը ընթացաւ մտերիմ խօսակցութիւններով սեղաններուն շուրջ մանաւանդ Հայաստանի հիւրերուն հետ որոնք բաժնուած էին սեղան առ սեղան, մինչեւ որ յանուն Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան Կարօ Յովսէփեան արտասանեց ողջոյնի խօսքեր: Վերյիշեց վերջին երեք տարիներու ընթացքին Հայաստանի այսօրուան ղեկավարներու այցելութիւնները՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, Բաբգէն Արարքցեան, Վազգէն Մանուկեան, Գագիկ Յարութիւնեան, եւ դեռ ուրիշներ՝ Դաւիթ Վարդանեան, Խաչիկ Ստամբոլցեան, Երեւանի նախկին քաղաքապետ՝ Եդուարդ Աւագեան, ինչպէս նաեւ Համբարձում Գալստեան (1990, Մարտ 2) եւ այն ատեն որպէս անդամ Ղարաբաղ Կոմիտէի: Ապա Կարօ Յովսէփեան ըսաւ՝ «Եկաք Մարսէյլ այնպիսի շրջանի մը որ Հայաստանի ներքին իրավիճակը՝ քաղաքական, տնտեսական այնքան տագնապալի է, որ Ադրբեջանի հայաբնակ գիւղերը կ'ապրին ահաւոր ողբերգութիւն մը, որ Ղարաբաղի ժողովուրդին սիրտը չի դադրիր արիւնելէ: Մենք չափազանց մտահոգ ենք Հայաստանի ներկայով եւ ապագայով: Ներքին հակամարտութիւնները, ներքին եւ արտաքին ապակայունացման գործողութիւնները վաղը քաոսի մը կրնան վերածել երկիրը»: Հայ Մշակոյթի Տան ներկայացուցիչը աւելցուց որ հակառակ այս կացութեան կ'ուզենք լաւատես ըլլալ, եւ հաւատալ որ Հայրենիքի ժողովուրդը, Հայրենիքը եւ Սփիւռքը պիտի կազմեն մէկ բռունցք եւ քալեն միասին, դիմագրաւեն արտաքին վտանգները միասին որովհետեւ յաջողութեան գլխաւոր գրաւականը միասնականութիւնն է:

Համբարձում Գալստեան իր ճառը սկսաւ հետեւեալ խօսքերով. - «Այս հայկական օճախում երկու տարուան ընթացքում երկրորդ անգամն է որ այստեղ եմ գտնւում: Եթէ առաջին անգամ այստեղ ելոյթ ունեցայ որպէս խորհրդային Միութեան մի փոքր շարքային այլախոհ, ապա այսօր ես այստեղ պատիւն ունեմ ձեզ ներկայանալու որպէս աշխարհի ամենահայկ. քաղաքի, աշխարհի ամենագեղեցիկ քաղաքամայրի, հայկական Երեւանի քաղաքապետ: Սա շատ խորհրդանշական է, վկայում է Հայաստանի մեծ յաղթանակը: Խորհրդային Միութեան մի փոքր խեղճուկ գաւառը դարձել է այսօր Պետութիւն, իրականացրել է մեր ժողովրդի դարերի երազանքը որի այսօրուան քաղաքականութեան, պայքարին հետեւում է ամբողջ աշխարհը»: Ապա, մասնաւորապէս ծանրացաւ «մեր ժողովրդի չփակուող վէրքի մասին, մեր ժողովրդին պետականութեան դուռը հացնող Ղարաբաղի մասին»: Սկսաւ 1991 մայիսեան իրադարձութիւններով՝ խորհրդային բանակի ռմբակոծումները հայկական սահմանային բոլոր գիւղերուն վրայ որոնք ըրին եօթանասուն զոհ, բազմաթիւ վիրաւորներ, պատանդներ: Ապա, Օգոստոս 11-ի անյաջող պետական յեղաշրջումը կազմակերպուած համայնավար այն ղեկավարներուն կողմէ որոնք երեք տարի շարունակ պայքարեցան հայ ժողովուրդի եւ անոր լաւագոյն հատուածին՝ Արցախի դէմ: Յետոյ, խորհրդային բանակը ստիպուեցաւ տեղի տալ երկրէն ներս կատարուած փոփոխութիւններուն առջեւ եւ պահել չէզոքութիւն: Պարզուեցաւ որ հայկական զինուած ուժերը որոնք երեք տարուան ընթացքին սորվեցան կռուիլ, սկսան յաջողութիւններու հասնիլ եւ Ատրպէյճանցիներէն մէկ առ մէկ վերադարձուել գիւղերն ու բնակավայրերը: Համբարձում Գալստեան մասնաւորապէս ծանրը դրաւ Շուշիի ազատումին վրայ, Մայիս 8-ին: Ով որ կը տիրապետէ Շուշիին, ըսաւ, կը տիրապետէ Ղարաբաղին: Պահը նպաստաւոր էր, քանի Ատրպէյճանի ներքին քաղաքական վիճակը ծանր էր, իշխանութիւնները կրած էին պարտութիւններ եւ Ատրպէյճանի ժողովուրդը բոյալքուած վիճակ մը ունէր: Շուշիի գրաւումով բացուեցաւ չորս տարիէ ի վեր չգործող Ստեփանակերտ - Շուշի - Գորիս ճանապարհը: Յետոյ, Ատրպէյճանի աւելի իշխանութիւնները փոխուեցան, եւ շարունակեց Երեւանի քաղաքապետը, եւ շարու-

նակեց՝ «սպասելի էր որ նոր իշխանութիւնները պիտի փորձէին արմատացնել քաղաքականութիւններով իրենց տարած յաղթանակը նաեւ Ղարաբաղում ձեռք բերելով զինուորական յաջողութիւններ: Եւ սկսուեցին զանգուածային յարձակումները օգտագործելով ռուսական 4-րդ բանակի 23-րդ թիւի երկու գնդերը, ու Ադրբէջանցիները կարողացան գրաւել ամբողջ Շահումեանի շրջանը: Այս դէպքը ծանր ազդեց եւ Հայաստանում քաղաքական վիճակը էապէս բարդացուեց»: Համբարձում Գալստեան յայտարարեց թէ որոշակի կուսակցութիւններ եւ առաջին հերթին Դաշնակցութիւնը Շուշիի գրաւումը հակառակեց իր յաղթանակը, չնայած որ երկու հազար կռուողներուն մէջ ան ունէր մէկ ջոկատ միայն որ իր առաքելութիւնն իսկ չկրցաւ կատարել յարձակումի պահուն, եւ Շահումեանի պարտութիւնը վերագրեց կառավարութեան: Եւ Երեւանի մէջ սկսան ցոյցեր, հանրահաւաքներ պահանջելով կառավարութեան հրաժարումը, ինչպէս նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի մէջ: Ապա, շարունակեց՝ «Հայաստանի իշխանութիւնները առ այսօր հրապարակ չեն հանած ճշմարտութիւնը Ղարաբաղի մասին. այսինքն ովքեր են կռւում, ինչ ուժեր են կռւում եւ ով է կանգնած Ղարաբաղի թիկունքում: Եւ ասիկա միշտ շահարկման առարկայ դարձուցած են ընդդիմադիր կուսակցութիւնները»: Համբարձում Գալստեան յայտարարեց՝ «մեր ժողովուրդի համար կործանարար է, մեր ժողովուրդի մէջքը ջարդող կուսակցական պայքարը տեղափոխել նաեւ բանակ: Բանակը պէտք չէ քաղաքականացնել»: Երեւանի քաղաքապետը չնշեց Հայաստանի Հանրապետութեան պաշտօնական դիրքը Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ, տուաւ կարգ մը մանրամասնութիւններ զինեալ ուժերու մասին, որոնց վրայէն կ'անցնինք, եւ իր խօսքը աւարտեց ըսելով՝ «Ղարաբաղը պահողը Հայաստանի պետականութիւնն է այսօր, եւ պէտք է ամէն ինչ անել որպէսզի այդ պետութիւնը ուժեղ լինի, կենսունակ լինի»:

Ապա, Համբարձում Գալստեան պատասխանեց մի քանի հարցումներու:

Ցակոբ Արքեպիսկ. Վարդանեան՝ փոխանորդը Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին յայտնեց շնորհակալութեան խօսքեր օրուան հիւրերուն եւ Երեւանի քաղաքապետին ճառին անդրադառնալով ըսաւ թէ ան մեզ այսօրուան ալեկոծութիւններու ընդմէջէն փոխադրեց ինքնավստահութեան եւ մեր մէջ զօրացուց հայկականութիւնը ու աւելցուց՝ «70 տարիներու հինցած խորհրդային Հայաստան մը չէ որ տեսանք այսօր, այլ երիտասարդ քաղաքապետի մը ներկայութեամբ երիտասարդացած ազատ, անկախ այսօրուան Հայաստանը»:

Երեւան քաղաքի պատուիրակութեան միացաւ արուեստաբան եւ Հայաստանի Մայր Թանգարանի տնօրէն՝ Շահէն Խաչատրեան, որ քանի մը օրէ ի վեր արդէն կը գտնուէր Ֆրանսա: Եւ Շահէն Խաչատրեանի խոր ապրումով արտասանած «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» քերթուածով վերջ գտաւ երեկոյթը:

Համբարձում Գալստեան ստորագրեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Ոսկեմատեանը եւ ըրաւ հետեւեալ արձանագրութիւնը՝ «Երկրորդ անգամ երջանկութիւն ունեմ հիւրընկալուելու այս դահլիճում երկու տարուայ ընթացքում: Առաջին անգամ 1990 թ. որպէս խորհրդային Միութեան մի այլախոհ, երկրորդ անգամ որպէս համայն Հայութեան քաղաքամայր Երեւանի քաղաքապետ: Մեր երկրորդ հազարամեակն աւարտող մեր ժողովուրդի պատմութեան անկիւնադարձային պահերից մէկի երջանիկ ականատեսն եմ ես: Ամէն անգամ ուրախ եմ միջերկրածովեան ափին այս գողտրիկ հայկական անկիւնը մտնելու համար: Երջանիկ լինէք, ողջ կենաք»:

Իսկ, Շահէն Խաչատրեան արձանագրեց նոյն ոսկեմատեանին մէջ՝ «երբ օտար ափերու մէջ Հայերս, որ այնքան ցրիւ են, իրարու կուգանք, կարծես Հայաստան կը ծնի, ժողովուրդի ոգին կը յորդի անկասելի ուժով: Այսօր, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը նորից (այն էլ ո՞րերորդ անգամ), այդ ոգին խօսելով եւ մեզ՝ եղբայր, Հայաստանի կենդանի շնչով կը ներշնչէ: Յառաջ, միայն միասնականութեան ոգիով, միայն այդ ճանապարհով: «Ես»երը թող գիտակցին որ միայն «մենք»ով է լուծուում «ես»ի փայփայած իտէալները»:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՅՈՒՆԻՍ 25 / 30)

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալական պատուիրակութիւն մը Գիւմրի այցելելով յանձնած է երեք միլիոն տոլար, զոր իտալացի ժողովուրդը հանգանակած էր երկրաշարժէն վերջ: Նուիրատուները նպատակայարմար գտած են այդ գումարը ամբողջովին յատկացնել բնակարանային շինարարութեան: Այսպէսով փոխարէն 8000 քառակուսի մեթր բնակելի մակերեսի շինութեան -- որ տրամադրելի կ'ըլլայ ի մօտոյ -- յառաջիկային կարելիութիւնը կը ստեղծուի 60 հազար քառակուսի մեթր բնակելի նոր մակերեսի կառուցման:

ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄ

Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, յառաջիկայ տարեշրջանին համար նախատեսուած է բնապահութեան ուսում, համալսարանական մակարդակի վրայ: Երեւանի Քիմիական համալսարանին մէջ վերապահուած է 15 տեղ բնապահ -- քիմիագէտ մասնագիտութեան համար:

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Կիրովականի մէջ, Հայաստանի եւ Վրաստանի Արդիւնաբերութեան նախարարութեանց ներկայացուցիչներու, մեծ ձեռնարկութիւններու տնօրէններու մասնակցութեամբ հանդիպումներ տեղի ունեցած են, որոնց առանցքը կազմած է երկու երկիրներու միջեւ սոյն բնագաւառին մէջ արդէն գոյութիւն ունեցող եւ ապագայի նկատմամբ գործակցութեան հարցերը: Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարար Աշոտ Սաֆարեան եւ վրացի իր պաշտօնակիցը Ջուղելի այս գծով համաձայնագիր կնքած են եւ Երեւան ու Թիֆլիս նախարարութիւններու ներկայացուցչութիւններ բանալու պայմանագիր:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յունիս 23-ին, Երեւանի մէջ, Հարաւ-Ափրիկէի Ռուսաստանի դեսպան Կ. Օլիվիէ եւ Արտաքին Նախարարի տեղակալ Ա. Նաւասարդեան երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու մասին փաստաթուղթ փոխանակած են: Յունիս 20-ին, արդէն, Հայաստան դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած էր Նոր Զելանտայի հետ: Մօտ օրէն այս շարքին կ'աւելնան նաեւ Վիէթնամ, Սինկափուր ե Թայլանտ:

ՆԵՐՔԻՆ ԶՕՐՔԵՐՈՒ ՍՏԵՂԾՈՒՄ

Նախագահական հրամանագրով Ներքին Նախարարութեան համակարգին մէջ կը ստեղծուին ներքին զօրքեր, որոնք նախատեսուած են հանրային ապահովութեան, յատուկ կէտերու պահպանման, ճամբաներու եւ տեղափոխութեան ապահովութեան համար: Անոնք կը մասնակցին նաեւ փրկարար աշխատանքներու՝ աղէտներու պարագային: Ներքին զօրքերու մէջ ծառայութիւնը համազօր է զինուած ուժերու մէջ ծառայութեան:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Տարւոյն սկիզբը Երեւանի մէջ հիմնուած «Ինտելեկտուալների երաժշտութիւն» միջազգային լիկային տրնթեր ստեղծուած է միջազգային մրցումներու դափնեկիրներու կեդրոն եւ «Վիգա» ֆոնտը, որու նպատակն է թոշակառու եւ հաշմանդամ արհեստավարժ երաժիշտներուն օգնել: Հիմնուած է նաեւ երգահան երախաներու համահայկական կեդրոն, գեղարուեստական ղեկավարութեամբ՝ երգահան Եդուարդ Սատոյեանի, եւ որու նպատակն է համախմբել Հայաստանի եւ Սփիւռքի խոստմնալից երախաները, կազմակերպել դասընթացքներ, համերգներ, փոխադարձ այցելութիւններ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE NOUVEL ECONOMISTE»

Շաբաթաթերթը Արեւելեան Եւրոպայի ու Նախկին Խորհրդային Հանրապետութիւններու նուիրուած էջի մը մէջ ուր խօսուած է երկիրներու սպառնացող վտանգներու հեռանկարը եւ տնտեսական պատկերը, հետեւեալը կ'ըսէ Հայաստանի մասին. «ապագան ամէն բանէ առաջ կապուած է Ղարաբաղի հարցին լուծումին: Արդէն այդ պատճառով արտադրութիւնը գրեթէ ամբողջովին անդամալուծուած է: Երկիրը ստորերկրեայ մետաղներով հարուստ է ու ճարտարարուեստական կառոյցներու տէր: Նախկին խորհրդային երկիրներու վերիվայրումը չէ խնայած նաեւ Հայաստանի ուր Յունուարին գիներու ազատ արձակումը տասնապատկած է ապրանքներու արժէքները, ծանր հարուած մը տալով բնակչութեան որուն 90%-ը կ'ապրի աղքատութեան սահմանագիծէն վար պայմաններու մէջ: Իշխանութիւնը սեփականաշնորհումներու հետամուտ է եւ ծրագրած է երկու տարուան ընթացքին ապապետականացնելու թեթեւ ճարտարարուեստն ու պետական խանութները: Անոնք կը վստահին յատկապէս օտար ներդրումներու եւ Սփիւռքի օժանդակութեան:

ՆՈՐ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ՝ «ՇԻՐԱԿ»

Հայ պարբերական մամուլին մէջ աւելցած է անուն մը եւս՝ «Շիրակ», որ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Կումայրիի բաժանմունքի գրական -- գեղարուեստական եւ հասարակական -- քաղաքական հանդէսն է: Անոր առաջին թիւին մէջ տեղ գտած են պատմութեան ընթացքին Հայաստանը աւերող երկրաշարժերու մասին գրութիւններ, Անրի Թրուայայէն թարգմանութիւն մը, գրական եւ թատերական յօդուածներ, ինչպէս նաեւ բանաստեղծութիւններ:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը որոշած է Կիրովական քաղաքը վերանուանել Վանաձոր:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր տասներկու.

Կէսօրին, ճաշի սեղանին վրայ, դէհ միջադէպ մը ամբողջ օրս պղտորեց: Օրը այնքան չքեղ էր, օդը այնքան ջինջ, որ երակներէս կարծես գարունը երգելէն կը վազէր: Արշամին հետ պարտէզին խորը նստած էինք, արեւին մէջ ու ծովը կը դիտէինք, -- երբ ճաշի զանգակը հնչեց: Ու ես, որ կարգապահութեան տիպար մը չէի՝ տեսնելով սիրած դասախօսներէս մէկուն դէմքը՝ ոչ միայն անճապարանքով չարքի կեցայ, այլ եւ լռեցի:

Երկար ատենէ ի վեր այդքան երջանիկ չէի զգացած ինքզինքս: Ամբողջ դաղարի ընթացքին Արշամ խօսած էր Յոլակի մասին՝ ծայրայեղ խանդավառութեամբ ու ինծի կը թուէր թէ այդ անոյշ ու վեհանձն աղջկան պատկերը աչքերուս դիմացն էր, ինծի կը թուէր թէ զայն կը նշմարէի Բեբեկոյ փողոցներուն մէջ, հիւանդապահուհիի իր ճերմակ պարեգօտին մէջ, չէն ու հմայիչ:

-- Գիշեր մը, կը պատմէր, Պեարոսը բացակայ էր, բայց Յոլակին մօրը պատճառաւ իրար չկրցանք տեսնել: Յուսահատ՝ անկողնիս վրայ երկնցած կը կարդայի, երբ մէկը դրան տակէն թուղթ մը սահեցուց: Մատիտով գրած էր՝ «գուրգուրանք ձգէ»: Կէս գիշերը անց սպասեցի՝ բայց քունը յաղթեց սիրոյս: Ու կը կարծէի թէ երազիս մէջ էր՝ երբ շրթունքներուս վրայ զգացի համբոյրը...

Իսկ ես որ ոչ մէկ համբոյր զգացած էի շրթունքներուս վրայ, այսուհանդերձ երջանիկ էի: Ծովը հեռուն կը շողար ու արեգակին ճառագայթները կը լուային մեր դէմքերը: Նոյն ճառագայթները ճաշարանի սեղաններուն վրայ էին ու պնակներուն մէջ: Երբեք ձմրան մէջտեղը նման մեղմահոս ու արփաւէտ օր մը կարելի չէր երեւակայել: Խորին զուարթութեամբ մը տեղս գրաւեցի ու Արշամին դարձայ ընդհատուած խօսակցութիւնը շարունակելու համար, երբ անգամ մը եւս աջ կողմի եւ դիմացի դրացիներս սկսան սովորական խաղը:

Քանի մը օրերէ ի վեր հնարած էին այդ միջոցը՝ քանի մը բաժին աւելի կերակուր վայելելու համար: Պնակները կը մօտեցնէին իրարու անդադրում ու պարունակութիւնը կը պարպէին մէկ հատի մէջ: Յետոյ պարապ ամանները կը դնէին սեղանին տակ: Այս ամբողջ գործողութիւնը տեղի կ'ունենար ընդամէնը մէկ վայրկեանի մէջ ու երբ հսկիչը կը մօտենար՝ պարապ պնակները արդէն սեղանին տակը կ'ըլլային: Սեղանին ծայրը նստողները անմեղութեամբ կ'ըսէին թէ սպասարկողը երեք կամ չորս պնակ մոռցած էր ու ամէն անգամ խեղճ տղան բողոքելով ու շուարած՝ կ'երթար նոր պնակներ կը բերէր ու նոր կերակուր: Ճաշը վերջանալով, պնակները կը դիզէին իրարու վրայ վստահ ըլլալով թէ ոչ ոք պիտի համրէր զանոնք:

Հսկողը ամէն օր տարբեր դասախօս մը ըլլալուն՝ իրենց խաղը դեռ երեւան չէր եկած: Ու իսկապէս հիանալի էր իրենց ճարտարութիւնը: Իրենց դէմքերուն յետին մկանն իսկ չէր շարժեր՝ այդ ամբողջ անճապարարութեան ընթացքին: Ու թէեւ ես ու Արշամը համաձայն չէինք այդ արարքին, բայց համերաշխութեամբ կը շարունակէինք լռել, ցաւելով միայն որ ամէն ճաշի սպասարկողն էր, որ դիտողութեան արժանի կ'ըլլար: Ու չէինք գիտեր նաեւ թէ պարապ պնակները մեր ոտքերուն առջեւ կը հրէին՝ երեւան ելած պարագային պատասխանատուութիւնը մեր ուսին բեռցնելու համար:

-- Օր մը ազմուկը մեր գլխուն պիտի պայթի, ըսաւ Արշամ:

Արդարեւ այդ լակոտները կարգապահ ու բարեկիրթ աշակերտներ կը համարուէին, մինչդեռ մենք աղէտ էինք, ինչպէս կ'ըսէին:

Արշամ դեռ խօսքը չէր վերջացուցած, երբ սպասարկողը լռութիւնը խզեց բարձրաձայն բողոքելով.

-- Պարո՛ն, երկու անգամ պնակները համրեցի կ'ըսէր, խուզարկու աչքերով փնտռելով անհետացած ամանները:

-- Ամէն մարդ կրնայ սխալիլ, ըսաւ հսկիչը հայրաբար:

Բայց այդ ըսելով հանդերձ ծռեցաւ ու նայեցաւ սեղանին տակ: Երբ ոտքի ելաւ, բարի ժպիտ մը կար պեխերուն ու մօրուքին մէջ:

(Շար. 38)

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնները կը վերածուին գործակցութեան: Յառաջիկայ երկու տարիներուն համար կը նախատեսուին մշակութային եւ առողջապահական յարաբերութիւններ, կը բացուին նաեւ սրահներ, ուր փոխադարձաբար կը ներկայացուին բարեկամ քաղաքի կեանքի տարբեր ընդգրկումները, կը վաճառուին յուշանուէրներ: Այս ամառ, Տէսինէն խումբ մը երախաներ կը հանգստանան Ստեփանակերտում, իսկ Լոռեցի դպրոցականներ ալ՝ Ֆրանսա: Ֆրանսայէն Ստեփանակերտ հասած է նաեւ մանկապարտէզներու համար՝ գրկուած փոշի կաթը. մօտ ատենէն կը ժամանեն նաեւ ֆրանսացի խումբ մը բժիշկներ օգնելու տեղւոյն մասնագէտներուն:

**

ՄԻԱՑԵԱԼ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐՑԱԽԻՆ

Արցախէն վերադարձած են այն երեք կառքերը, որոնք մարդասիրական անցքէն անցնելով Ստեփանակերտ տարած էին Մարտունիի բնակչութեան հանգանակած նիւթական ու դրամական օգնութիւնը: Անոնք տարած են ալիւր, հացահատիկ, գետնախնձոր, կաղամբ, աղ, լուցկի, ծխախոտ, օճառ, ծիրանի հիւթ, այլ մթերքներ: Մարտունեցիները ընթացիկ տարուան ընթացքին արդէն Արցախի հիմնադրամին յանձնած էին 280 հազար ռուբլիի գումար մը:

**

ՀԱՅ -- ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Գործով Հայաստան այցելած է Իրանի արդիւնաբերութեան պատասխանատուներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը, Տնտեսութեան նախարարի տեղակալ Պիապանիի գլխաւորութեամբ: Հայաստանի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ քննարկած են տնտեսական գործակցութեան հնարաւորութիւնները: Իրանեան կողմը մասնաւորապէս շահագրգռուած է Հայաստանի նախանիւթերով, որու փոխարէն Հայաստանի կը ծախէ պարէնային ապրանքներ եւ վառելանիւթ:

**

Յունիս 26-ին վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան ընդունած է Իրանի պատուիրակութեան ղեկավար Պիապանին եւ Իրանի դեսպանատան կցորդ Ղասեմին: Հանդիպումին քննարկուած են առեւտուրի, երկաթուղային եւ օդային հաղորդակցութեան, մաքսային եւ դրամանային եւ ուժանիւթի հարցեր:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր
Տ Ի Կ Ն Ա Ն Ց
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

-- Կը բացուի 3-րդ դասարանը:

-- Կրթական Նախարարութեան ճշդած ծրագրի կողքին՝

-- Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին):

-- Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկադիտութեան (էնֆորմաթիք):

-- Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ:

-- Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Աոնուվիլ, Վիլմէ -- Լը -- Պէլ եւայլն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է: Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. --
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
Tél. : 43 81 01 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Գավաֆեան եւ զաւակը, Օր. Գոհարիկ Սէլթէկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէլթէկեան, Տիկին Վարդանոյշ Մադսա, Տէր եւ Տիկին Լըքուէնթ շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, գրաւոր թէ հեռաձայնով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր եւ մեծ -- հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԷԼԹԷԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Պերճուհի Սաղաթելեան իր քրոջ Սօնա Պալեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ, նաեւ նորոգ հանգուցեալ իր քեռայրին Հայկազ Պալեանի յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

**

Սարգիս Սէլթէկեանի մահուան առթիւ, Բաշանէն Ներսէս Մխճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

**

Արտաշամ Ալանեանի թարմ յիշատակին Արփիկ Մխաքեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանց «Յառաջ»էն):

LE COMITE DE DEFENSE
DES ARMENIENS DU KARABAGH
organise
le Jeudi 9 Juillet de 21h à 23h15

UN

MEETING - DEBAT

au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola, 69100 Villeurbanne
M° Flachet

21 heures
PROJECTION D'UN FILM INEDIT SUR L'ACTUALITE DU KARABAGH

21 h 15
Intervention de Monsieur
LEVON MELIK-CHAHNAZARIAN
Président de la Commission des affaires étrangères du Parlement de la République du Haut-Karabagh

21 h 35
FACE A FACE
Un député P.S., un député R.P.R., un député U.D.F.
de la Région Rhône-Alpes
et
TROIS REPRESENTANTS
DU COMITE KARABAGH

Entrée libre

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յուլիս 9, տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մեսրոպ Սահակայ եւ Մեսրոպայ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Նուազի -- Լը -- Սեքի-ի համար, կը փնտռուի միջին տարիքի հայ կին մը, որ զբաղի տարեց զոյգով մը, օգնելով նաեւ տնական աշխատանքներուն: Բնակութեան կարելիութիւն: Հեռաձայնել դրասենեակի ժամերուն. --

48 95 00 21

Տարեկան Մեծ Դաշտահանդէս

ՇԱՐՎԻԼՕ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յուլիս 12, Կիրակի, ժամը 12.30-էն մինչեւ 22.30՝

1. -- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:

2. -- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:

3. -- Զանազան հետաքրքրական խաղեր եւ ժամանց:

4. -- Ընտանեկան հաճելի ջերմ մթնոլորտ:

5. -- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝
ԱՆԻ նուագախումբի

Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի. -

Զօրեան Բաչունիի մահուան առթիւ. Տէր եւ Տիկին Գ. Ս. Յարութիւնեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան 250, Տէր եւ Տիկին Միսքիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Աղէտիկեան Ժիրայր 300, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Հաթէմեան 200, Տիկին Սիրվարդ Ճամուղեան 100 Ֆր.:

Աբովեան Դպրոցին. -- Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Հաթէմեան 200, Պր. Յարութիւն Հաթէմեան 500 Ֆր.:

Համազգայինի դպրոցին. -- Տիկին Սիրվարդ Ճամուղեան 100 Ֆր.:

Տիկին Ֆրանսուազ Լուսարարեան 300 Ֆրանք Սէն -- Ժերոմի Կապոյտ Խաչին:

Ռոլանտօ Ժագլին (ծնեալ՝ Մերճեան) մահուան առթիւ. - Փափազեան եւ Փօլօ ընտանիքներ 300, Տէր եւ Տիկին Գալուճեան 100 Ֆր. ԺԱՖ-ին, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Գալուճեան 300 Ֆր. ԺԱՖ-ին, Տէր և Տիկին Մօրիս Մերճեան 100 Ֆրանք ԺԱՖ-ին, Ալթիթիւտին 200 եւ Եկեղեցիին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Մերճեան 150 Ֆր. ԺԱՖ-ին, Ալթիթիւտին 200 Ֆր. եւ Եկեղեցիին 150 Ֆր., Գանտրեան ընտանիք Ս.Օ.Ս.-ին 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Վարդանեան Ս.Օ.Ս.-ին 100, Տէր և Տիկին Շահէն Մարճօյեան 200 Ֆր.:

Արաքսի Տէր -- Մարտիրոսեանի (ծնեալ Մեղճեան) մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Կայծ Տէր -- Մովսէսեան 100 Ֆր.:

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)
en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie
et avec la participation de nombreuses délégations
en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora
avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET

CONGRES MEDICAL

Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30

SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES

avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris*, 16, rue de Clichy, 75009 PARIS

Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F., de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.

PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H

DINER DE GALA

Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 9

JEUDI
9 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.837 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.837

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ինչպէս գրած էինք մեր երէկուան թիւին մէջ, «Միլլիյէթ» օրաթերթը Յուլիս 7-ին հարցազրոյց մը հրատարակած էր Հրայր Մարուխեանի հետ, զոր կատարած էր թերթին Փարիզի թղթակիցը՝ Մինէ Ամիրէ:

Հարցազրոյցին սկիզբը, Դաշնակցութեան «Համաշխարհային պարագլուխը» - ինչպէս զինք կ'որակէ թերթը-, բացատրութիւններ կու տայ իր արտաքսման պարագաներուն, իր եւ իր կուսակցութեան Հայաստանի ներկայ իշխանութեանց հետ ունեցած տարակարծութիւններուն մասին: Ան կ'աւելցնէ թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Թուրքիան կը գործածէ իբր խաղաքարտ, ըսելով որ, առանց իրեն երկխօսութիւն կարելի չէ երեւակայել Թուրքիոյ հետ: «Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ամբողջ ռազմագիտութիւնը Արեւմուտքին յենելով կազմակերպեց, կ'ըսէ Մարուխեան, մինչդեռ մենք, մերձակայ շրջաններու, օրինակ Մերձաւոր-Արեւելքի, գլխաւորաբար Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու կողմնակից ենք»:

Այն հարցումին թէ, եթէ Դաշնակցութիւնը Հայաստանի ղեկավարութեան գլուխ անցնի, ի՞նչ կ'ըլլայ անոր որդեգրելիք քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հողերուն վրայ հայկ. պնդումներուն նկատմամբ, Հ. Մարուխեան կ'ըսէ. - «Մենք երբեք չմերժեցինք երկխօսութեան սկզբունքը: Օրինակի համար, ասկէ տարիներ առաջ Գերմանիոյ մէջ, Չաղլայանկիլի հետ, միւս հայկական կուսակցութեանց հետ միասին, տեսակցութիւններ ունեցանք: Այս տեսակցութիւնները անշուշտ ոչ մէկ արդիւնք տուին, որովհետեւ ան բանակցութեանց սեղան կը բերէր օրակարգէ դուրս հարցեր: (Մարուխեանի օրակարգէ դուրս կոչածը, այդ շրջանին սաստկացած ԱՍԱԼԱ-ի ահաբեկչութեան հարցն էր, կ'աւելցնէ թղթակիցը): Մինչդեռ մենք՝ Դաշնակցութիւնը եւ անոր համախոհ այլ հայկական կազմակերպութիւններ, միշտ պաշտպանած ենք դրացիներու հետ բանակցութեան միջոցով լեզու գտնելու սկզբունքը, եւ հաւատարիմ անոր, նոյնիսկ 1918-20 թուականներուն մեր անկախութեան տարիներուն իսկ չմերժեցինք սեղան նստիլ Թուրքիոյ հետ: Բացայայտ է որ հարցեր ունինք Թուրքիոյ հետ, սակայն միայն խօսելով է որ անոնց լուծումներ կարելի է գտնել»:

«Թուրքիոյ կողմէ տարածքայնօրէն ի՞նչ կը սպասէք» հարցումին, Մարուխեան սապէս կը պատասխանէ. - «Մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերուն քաղաքական, ազգաբնակչութեան եւ պատմական բնոյթները քննարկելէ ետք փոխզիջումներով սեղան նստիլ, առանց Հայ ժողովուրդին անարդարութեան զգացում պատճառելու հողային հարցերը լուծել. այս է մեր տեսակէտը: Թէ Թուրքիա, եւ թէ Հայաստան պատմական ու ընկերային առումով մեծ պետութիւններ են: Երկու կողմերն ալ պէտք է մոտուս վիվէնտի մը ցոյց տան: «Այսինքն, կ'ըսէ թերթին թղթակիցը, եթէ Թուրքիա 1915-ի ցեղասպանութեան պնդումները պաշտօնապէս ճանչնայ, դուք ալ կը հրաժարի՞ք ձեր հողային պահանջներէն: Մարուխեան կը պատասխանէ ըսելով թէ ցեղասպանութիւնը պաշտօնապէս ճանչնալը զիջում որակել կարելի չէ, մնաց որ Թուրքիա արդէն կան պետական անձեր, որոնք անպաշտօն ձեւով ճանչցած են զայն: Եւ երբ «Միլլիյէթ»ի աշխատակիցը Մարուխեանէն կը խնդրէ տալ զիջումի օրինակ մը, ան կ'ըսէ. - «Առանց սեղանի շուրջ նստելու զիջում չի կատարուիր: Սակայն եթէ անպայման կ'ուզէք օրինակ մը, երկխօսութեանց եւ համաձայնութեան մը շնորհիւ, Սեւ Ծովու վրայով այսօր բոլորովին խեղդուած Հայաստանին ծովային ելք մը բանալ, մեծ հանգստութիւն պիտի ապահովէր անոր: Այդ պարագային, շատ աւելի դիւրին պիտի ըլլար հայ ժողովուրդէն պահանջել սերունդէ սերունդ փոխանցուած եւ պատմութեան մաս կազմած կարգ մը պնդումներէ հրաժարիլ: Սակայն դարձեալ կը կրկնեմ, այս կու տամ որպէս օրինակ»:

Հարցազրոյցի վերջաւորութեան Մարուխեան կ'անդրադառնայ իր արտաքսումէն ետք Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ղեկավարութեան ու կ'ըսէ. - «Տէր-Պետրոսեան այլեւս հաւատք չի ներշնչեր ընդդիմութեան, որ այսօր բացարձակ մեծամասնութիւնը կը ներկայացնէ երկրին: Չի գիտեր թէ ի՞նչ է ուզածը, ոչ ալ կարելի է գուշակել ընելիքները»: Հարցազրոյցի աւարտին Հրայր Մարուխեան կ'ըսէ թէ կ'ուզէ ուշադրութիւնները սեւեռել հարցի մը վրայ եւ Թուրք հանրային կարծիքին մօտ փոխել սխալ հաւատք մը՝ «Կարեւորութեամբ կ'ուզեմ շեշտել որ, մեր կուսակցութիւնը բացարձակապէս Թուրքիոյ թշնամի չէ: Սակայն վէճեր գոյութիւն ունին երկու ազգերու միջեւ, որոնք խօսակցութեամբ լուծել կարելի է: Արդէն հարցերը անտեսելով լուծումներ փնտռել անհնար է»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ԿԸ ՏԵՂԱՆ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ԿԱՊԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ
ԵՒ
3 ՎԻՐԱՒՈՐ ԿԱՆ

Ղարաբաղ, մանաւանդ Մարտակերտի անկումէն ետք, շրջանի այն գիւղերը, որոնք դեռ հայաբնակ մնացած են, կը ռմբակոծուին: Մարտակերտի շրջանի հիւսիս-արեւելեան շրջանէն նահանջած ինքնապաշտպանութեան հայկական ջոկատները համախմբուած են եւ պաշտպանողական դիրքեր գրաւած են Թարթառ գետի ափը: Յուլիս 6-ին, հայկական հրետանին կրցած է փճացնել 10-է աւելի ազերի զրահակառքեր եւ հրասայլ: Ազերիները նաեւ մարդկային ծանր վնասներ ունեցած են Հաթերքի շուրջ: Ռմբակոծուած են նաեւ Մարտակերտի շրջանի Ջըլրան, Մարտունիի շրջանի՝ Կարմիր Շուկայ գիւղերը: Վիրաւորներ եւ նիւթական վնասներ կան:

Ստեփանակերտ հասած է Շահումեանի եւ Մարտակերտի գաղթականներու համար նախատեսուած օգնութիւնը:

Յուլիս 7-ին, Կապանի եւ շրջակայ գիւղերու ռմբակոծութեան հետեւանքով մէկ բնակիչ մեռած է եւ 3 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Նիւթական վնասներ ալ կան: Ռմբակոծուած են Գորիսի Կոռնիձոր, Կրասնոսելսկի Արծուաշէն, Տաւուշի Այգեպար, Վայքի Խնձորուտ եւ Արարատի Երասխ գիւղերը: Զոհ չկայ:

- Մոսկուայի անցած օրուան ՀԱԳ-ի վեհաժողովին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պահանջած էր նաեւ որ խաղաղապահ ուժեր ղրկուին Ղարաբաղ, բայց, ժողովականներու տարակարծութեանց հետեւանքով առաջարկը չէ ընդունուած:

**

Յուլիս 7-ի «Երկիր» օրաթերթը (Հ.Յ.Դ.) լուր մը հրատարակած էր ըստ որուն հրաժարած են իրենց պաշտօններէն՝ Ժիրայր Լիպարիտեան եւ Շահէն Գարամանուկեան (Հանրապետութեան Նախագահին խորհրդատու) եւ պիտի հրաժարի նաեւ Արտաքին Նախարար՝ Ր. Յովհաննիսեան: Յուլիս 8-ի առաւօտեան Երեւանէն ստուգեցինք որ այս լուրերը բոլորովին անհիմն են: Արդէն նոյն օրուան (Յուլիս 8) «Երկիր»ն ալ կը գրէր թէ նախորդ օրը տուած իր այդ լուրը՝ «առ այժմ չի հաստատուիր»: Աւելցնենք թէ ներկայիս միակ հրաժարողը՝ Կարինէ Սարգսեանն է:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՍՏ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 1/6)

«ՍԵՒԱՆ» ՈՒՆԻ
ԼԱՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Կամոյի «Սեւան» հանքային ջուրի գործարանը երկար ընդմիջումէ մը յետոյ վերսկսած է արտադրութիւնը: Մաշած նախկին հոսքագիծին փոխարէն տեղադրուած են նոր հինգ կէս - ինքնաշխատ մեքենաներ: Գործարանը օրական 15 հազար շիշ ջուր կ'արտադրէ, որոնք շատ դիւրաւ կը սպառին: Կարճ ժամանակամիջոցէն կը սկսի նաեւ իտալական թէքնոլոժիի սարքաւորումներով օժտուած նոր գործատան մը շինութիւնը, որուն նիւթական մատակարարումը ստանձնած է Սաուտի - Արաբիայէն ընկերութիւն մը: Գործարանին տարեկան արտադրութիւնը պիտի հասնի մինչեւ հինգ միլիոն շիշի, որուն 60-%ը պիտի իւրացնէ սաուտական ընկերութիւնը:

**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆԸ
ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի պետական թատրոնին մէջ իր ներկայացումները սկսած է Թիֆլիսէն հիւրաբար ժամանած՝ Պետրոս Ադամեան թատերախումբը: Անոր խաղացանկին մաս կը կազմեն «Խաթաբալա», «Չար ոգի», «Սողոմոն Թէհլիրեան», «Մանտրակոլա» եւ «Գուղարաչա» թատերախաղերը:

**

«ՊԵԳԱՍ»Ը՝
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Իրաւական կարգավիճակ ստացած է Վանաձորի (Նախկին Կիրովական) «Պեգաս-92» բարեսիրական հիմնադրամը, որուն հիմնական նպատակն է օգնել ինչպէս տեղւոյն, նոյնպէս ալ սահմանամերձ գիւղերու եւ Արցախի նախակրթական տարիքի որբերուն, ծնողազուրկներուն եւ կարօտեալներուն: Հիմնադրամի մէկ այլ նպատակադրումն է ազգային արհեստներն ու արուեստները մտցնել կրթարաններէն ներս, Սփիւռքէն ներածել ժամանակակից նախակրթարանի նախատիպը, անվճար

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՒՆԻԽԻ մէջ, աշխարհի եօթը մեծահարուստ երկիրները չբացառեցին զինուորական միջամտութեան մը պարագան, օգնութիւն հասցնելու համար Եուկոսլաւիոյ: Պուշ կ'ուզէ որ ՕԹԱՆ-ը ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի զինեալ բազուկն ըլլայ:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ նկատմամբ Ֆրանսայի դիրքը չէ փոխուած, այսինքն կը մնայ այն ինչ որ Միթերան յայտարարեց 1991 Ապրիլին ու կրկնեց Անգարա իր այցելութեան ընթացքին, այլ խօսքով՝ «յարգանք Քիւրտերու իրաւունքներուն» հոն ուր կ'ապրին, բայց Պետութեանց յարգանքին մէջ», ինչ որ չի համապատասխաներ Քուշնէրի քիչ մը շատ ինքնարուխ արտայայտութեան, երբ ըսաւ՝ «օրին մէկը Պետութիւն մը պէտք է կերտել Քիւրտերուն համար, փոխանակ ձգելու որ մարդիկ սպաննուին զինավաճառներու մեծ նպաստ ապահովելով»: Տիկին Միթերանի այս այցելութեան առթիւ, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը ճշտեց անոր անձնական բնոյթը եւ յիշեցուց թէ Ֆրանսա կողմնակից չէ քրտական Պետութեան մը ստեղծման:

ՎՐԱՍՏԱՆ կրնայ իր կարգին ՄԱԿ-ի անդամ դառնալ մօտոյ: Ապահովութեան Խորհուրդը վերջերս յանձնարարած է Ազգաժողովին որ անդամակցութիւնը ընդունուի եւ Ելցին ալ այլեւս դէմ չէ: Այս վերջնոյն դիրքափոխումը կը զուգադիպի հրադադարի ստորագրութեան հարաւային - Օսէթներու եւ Վրացիներու միջեւ:

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ վրայ կացութիւնը մասամբ միայն բարելաւուած է եւ տեղ-տեղ ապահովութեան ուժերու եւ բանակին միջամտութիւնը բախումներու առիթ տուած է եւ վիրաւորներ ալ կան Լիոնի շրջանը: Երեքշաբթի օր, ըստ կառավարութեան 116-ի վրայ 90 «արգելքի պատնէշներ» վերցած էին: Պէտք է ըսել որ կառավարութիւնը բաւական ձախաւեր գործեր տեսած է այս կէտերով արտօնագրի հաստատման առընչութեամբ: Ցիշենք որ օրէնքին (3 տարուան է) եւ գործադրութեան հրովարտակին միջեւ բաւական տարբերութիւններ կան: Գործադրութեան թուականը՝ Յուլիս 1 սխալ է: Օրինագիծը նախատեսած էր կէտերով արտօնաթուղթ մը, Իւ-Տէ-Էֆ եւ Էռ-Փէ-Էռ դէմ քուէարկած էին մերժելով որ վարչական յանձնախումբ մը, որոշ պարագաներու, որոշում տայ կէտերու ջնջումի: Ծերակոյտը առաջարկած էր 12 կէտերով (Անգլիա՝ 12 է, Գերմանիա՝ 18), Ազգ. Ժողովը համաձայնած էր, կառավարութիւնը գտաւ որ կէտերու թիւը Խորհրդարանին չի վերաբերիր, այլ՝ իրեն, հրովարտակի ճամբով: Այս վերջինը շատ խիստ է (արգելութեան 3 չափազանցութիւն եւ 6 ամսուան համար արտօնագիրը ետ կ'առնուի եւ հարկ է կրկին քննութիւն անցընել):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մարդկային իրաւանց Թուրք Հիմնարկին համաձայն աւելի քան հազար հոգի մեռած են Թուրքիա, տարւոյն առաջին վեցամսեային ընթացքին: Տեղեկագիրը կը շեշտէ որ մարդկային իրաւանց տարրական սկզբունքները կը բռնաբարուին: 1038 մեռեալներուն 250-ը չարչարանքի զոհ գացած են:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՁԵՐ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՔԸ ՉՈՒՆԻ

Եղաւ մի պահ, երբ Հայրենիքը կուգէկուց լքողներին՝ մշտական բնակութեան համար արտասահման մեկնողներին, նայում էինք չտեսնելու պէս, ընդունում էինք որպէս սովորական դարձած առօրեայ երեւոյթ:

Եւ քառամեայ պատերազմի ընթացքում, մեր ուշքն ու միտքը անհրաժեշտօրէն Արցախին գամած, չէինք նկատում, որ չարիքը ծաւալւում է, եւ մեր «հայրենակիցների» մի հսկայական զանգուած հեռանում է օտար ափեր, փայլուն փալու-փուլուսի հեռանկարով փոխարինում Մայր հողի վրայ արժանապատիւ ապրելու անհրաժեշտութիւնը:

Հեռանում են հազարներով, ընտանիքներով՝ իրենց հետ տանելով նաեւ երեխաներին:

Հեռանում են այն պահին, երբ Արցախը օրհասական պատերազմի մէջ է, ու Հայրենիքը, ինչպէս երբեք, ունի մեր համախմբման ու համատեղ նուիրումի կարիքը: Այդ հազարները լոկ թուեր չեն, դրանք մեր թիկունքին հասցուած դեռեւս չընկալուող հարուածի ու սոցիալական չարիքի իրական մասշտաբներն են, որոնք դեռ մեծանալու միտում ունեն. քանի՜ - քանիսն են պատրաստւում ճամբայ ընկնել:

Ուրեմն, երբ ժողովուրդը կերտում է իր անկախութիւնը, երբ հայորդին ազատագրուած Շուշիի գլխաւոր եկեղեցու գմբէթին ամրացնում է Եռագոյնը, երբ բոլորս՝ գլխահակ՝ հողին ենք յանձնում զոհուած ազատամարտիկներին, երբ սահմանների մօտ ատամներն է ժնգժնգացրնում թշնամին, հազարաւոր մարդիկ տունուտեղ են ծախում, փախուստի տոմսերի համար կաշառատուութեան պատերազմներ են մղում ու սուրճի սեղանների մօտ, արժանապատուութիւնը գրպանները կոխած, քննարկում են իրենց տալիք-առնելիքը: Ընդ որում, անում են դա անսքօղ մի հպարտութեամբ, աջ ու ձախ պատմելով ու երանելի «թղթերը» ցոյց տալով: Հեռացող ամէն մի ստահակ վրաց է նայում խորին կարեկցանքով, նայում է իբրեւ դատապարտուածի, իսկ ինքը «փրկւում է»: «Փրկւում է»... Հայրենիքից: Ներքին ինչ-որ դղացում խեղդում է, բայց ինչպէ՞ս չասես, որ հէնց Հայրենիքն է փրկւում նմաններից, ու Հայոց խառնարանի եռքից քափն անխուսափելիօրէն երեսն է ելնում...

Սփիւռքի աշխարհագրութիւնն այսօր շարունակում է ընդլայնուել, այսօր, երբ ստեղծել ենք մեր պետականութիւնը, ամուր կանգնած ենք հողին ու նոր-նոր ուզում ենք լինել նաեւ վաղուայ տէրը: Խօսում ենք ազատագրուած գիւղերի վերաբնակեցման, մարդկանց իրենց հայրենի օճախները վերադարձնելու, սահմանամերձ գիւղերի պաշտպանունակութիւնն ուժեղացնելու անհրաժեշտութեան մասին, բայց այդ նոյն ընթացքում, Երեւանում, մեր քթի տակ, ամբողջ թաղամասեր են դատարկւում: Սա ցաւ է, որ չտեսնել ու չզգալ չի կարելի: Մենք Ռուստամ չենք, որ մեզ թոյլ տանք աչք փակել այս երեւոյթի դէմ: Մեր պայմաններում սա դաւաճանութիւն է, ուրիշ ոչինչ, եւ անհրաժեշտ է պետականօրէն կանխել այս փորձանքը՝ առանց սպասելու, որ արտասահմանեան երկրներն իրենք փակեն դռները: Չէ՞ որ տանում են նաեւ երեխաներին՝ Անկախ Հայաստանի ապագայ քաղաքացիներին: Թշուառական այս երթը հարկաւոր է գոնէ առժամանակ կասեցնել: Մարդու իրաւունքների եւ ժողովրդավարութեան համաշխարհային չափանիշներն այստեղ գործ չունեն: Կան նաեւ ժողովրդավարութեան նոյն սկզբունքներով պայմանաւորուած ազգային շահեր, որոնք շրջանցելու եւ չըտեսնելու իրաւունք չունի Պետութիւնը:

Սփիւռքը մեր ողբերգութիւնն է, մեր թրատուած, ինքնութեան միշտ մխացող ցաւը, որ չէր կարող չլինել Ֆիզիքական ոչնչացման ահաւոր վտանգի պայմաններում. մարդիկ փախան գլխավերեւում կախուած եաթաղանից, հանգրուանեցին աշխարհի տարբեր անկիւններում՝ աչքերի մէջ մշտապէս ունենալով իրենց հրդեհուած Հայրենիքի սեւը:

Յետագայ տասնամեակների ընթացքում եղեռնապուրծ սփիւռքահայութեան մի մասը կարաւան առ կարաւան վերադարձաւ: Եկան տասնեակ հազարաւոր մարդիկ՝ արհեստաւորներ, տարբեր բնագաւառների հմտալի մասնագէտներ, մտաւորականներ: Ու, չնայած բոլշեւիզմի կեռուած ճիրանների վրայ երեւաց նաեւ նրանց արիւնը, չնայած անցան մահուան կարմիր ճամբաների դժոխքով, բայց մնացին Հայոց բզկտուող հայրենիքում՝ տառապանքի իրենց մասը դնելով ընդհանուրի զոհասեղանին: Մնացին, աշխատեցին ու, ի հեճուկս բոլոր ստալինների, օրօրոցն անպակաս արեցին իրենց տներից: Եւ շատերն առաջին անգամ օրօրոց տեսած իրենց օճախներն այլեւս չպատկերացրեցին Հայաստանից դուրս, որովհետեւ գիտէին, իրենց փորձով գիտէին, որ սպաննում է հիւրի մշտական զգացողութիւնը, եւ որ կարօտը, որքան էլ յամառ, մաշւում է կամաց, ու արտասուքը յոյսի նկուղում դառնում է լեղի...

Ուզում եմ յիշել 46-ին հայրենիք եկած եւ այսօր էլ հայ մտաւորականութեան սերուցքի հետ իր խաչը տանող յունագէտ Համբարձում Ղազարոսեանի խօսքը. «եթէ ինձ գնդակահարութեան սպառնալիքով ստիպեն հեռանալ Հայաստանից, կը խնդրեմ գնդակահարել սահմանի վրայ ու կ'ընկնեմ ա՛յս կողմում»: Այսպիսին է Հայրենիքը: Այսպիսին է գոյութիւնդ պայմանաւորող ամենազօրեղ կռուանը, որի համար, եթէ հարկ է, պիտի չխնայես կեանքդ: Այս են յուշում ու պահանջում զոհուած ազատամարտիկների տասնեակ ու տասնեակ շիրիմները, այս է պահանջում պատմութիւնը:

Իսկ օտարերկրեայ քաղաքացիների հըրաւէրների եւ գրանցումների բիւրոյում այսօր հերթ է...

Գնում են տասնամեակներ առաջ յոյսի օրօրոցներում պարուրուածներից շատերը, գնում են նաեւ նրանց հետ «ազգակցական» կապ հաստատած երեւանցիներ, մարտունեցիներ, լոռեցիներ...

Ովկէանոսի, Լաս-Վեկասի, Ամերիկուհիների «սովոր» մարդկանց նեղ է գալիս Հայաստանը: Որովհետեւ հաստատուն հայրենիքի գաղափարը խորթ է նրանց, ու իր դիմագիծը վերադտած ժողովրդի կամքը՝ անհասու:

Տասնամեակներով ամերիկաբնակ հօրաքոյր-մօրաքոյրների երեսը չտեսած ու նրանց հետ միայն ծանրոցային միակողմանի կապ ունեցող մարդկանց յանկարծ սկսում է սաստիկ «տանջել» կարօտը, ու ամէն ինչ մղւում է երկրորդ պլան: Տոլարի կուրսի բարձրացմանն ուղիղ համեմատական՝ հանրապետական մամուլում աւելանում է արտասահման մշտական բնակութեան մեկնող փեսացուներ փնտրող, «շրջապատի կարծիքով հմայիչ» օրիորդների յայտարարութիւնների թիւը: Իսկ իրականում հոգիներն Ապրանքին տուած՝ մարդիկ վաճառում են Հայրենիքը: Եւ որտեղի՞ց առաջացաւ մեր տեսակի՝ Ապրանքին գերուած այս ենթատեսակը: Մի՞թէ եօթանասուն տարին բաւական եղաւ մակարդելու համար մեր արիւնը, այդ ե՞րբ քարատուեց հողին, ու սկսեցինք Հայաստան սրբավայրից, մեր պապերի աճիւնների կողքով, կարաւան կազմած հեռանալ օտարութիւն:

Յայտնի ասացուածք է՝ «Երբ նաւը խորտակւում է, առնէտները լքում են այն»: Բայց նաւը չի խորտակւում, այլ խութերից վերջապէս դուրս պրծած՝ համընթաց քամու է սպասում: Այսինքն, նաւամբարում ինչպէս երբեք ապահով է, ու նաւակազմի մթերքն՝ անվնաս: Չէ՞ որ դուք մշտապէս նաւամբարում էք եղել, լիցքաւորման կայաններում, առեւտրի ոլորտում, պահեստներում...

Կոմունիստական բռնապետութեան օրօք Հայաստանից հեռացողներին, այսօրուայ «տերմինով» ասած, ըմբռնումով էինք մօտենում, չնայած, ի բացառեալ որոշ անհատների, մնացածը դարձեալ գնում էր միայն արտասահմանեան ապրուստի հեռանկարով: Անհատները հեռանում էին վարչակարգից, ոչ Հայրենիքից, հեռանում էին՝ չդիմանալով օսլայած այրերի ու կոմսոմոլի բովում «թրծուած» աշխոյժ տիկնանց իշխանութեան հեղձուցիչ մթնոլորտին, չհամակերպուելով ու չընդունելով տափակ ուղեղների պարտադրանքը: Բայց հիմա նրանք Հայրենիքում են, նրանք չէին կարող չվերադառնալ, որովհետեւ Հայրենիքն ուզում է մէջքը, ու Հայը պիտի նեցուկ լինի նրան: Վկայ մեծատաղանդ Օհան Դուրեանը, վկայ նրա արուեստի այս նոր, անօրինակ թռիչքը, որը նոր իմաստ ու գոյն է ստացել: Վկայ Հայաստան եկած այն բազում-բազմաթիւ Սփիւռքահայերը, որոնք այլեւս վերջնականապէս հաստատուել են այստեղ եւ ինքնամոռաց նուիրումով մասնակցում են մեր նոր պետականութեան կերտմանը. աշխատում են, կռւում, զոհւում, այսինքն՝ ապրում են: Ոչ միայն հացիւ:

Ճիշդ է, հիմա Հայրենիքում ապրելը դժուար է. շրջափակում է, պատերազմ, անասելի թանկութիւն ու չնչին աշխատավարձ: Հազիւ ենք դուրս պրծել անցեալ ձմրան մղձաւանջից, արդէն երախաբաց մեզ է սպասում 92-ի մութ 93-ի ձմեռը: Իսկ ի՞նչ անենք, համաշխարհային ո՞ր կազմակերպութեանը բողոքենք, թէ՞ ապուլին վեր կենանք գաղթենք Ամերիկա...

Հայրենիքում կեանքը ծանր է, այո՛, բայց ուրիշը չունենք. ծնողը չի փոխարինւում, ու եթէ ընկեցիկ չես, պիտի՛ ունենաս տանդ պատիւը պահելու վճռականութիւն, պիտի քար դնես այդ տան պատին ու հասկանաս, որ Ամերիկան սփռած լոյսերը չարժեն Տանդ մէջ հոսանքային անջատումների ժամանակ վառած պահրումար ճրագը, հասկանաս, որ այստեղ պէտք ես ոչ միայն քեզ, այլեւ հազարամեայ Երկրին, որի անպայման գոյութեան խորհուրդը պիտի կերած լինէիր մօրդ կաթի հետ...

Հազար անգամ լսել ենք. «Գնում եմ, որ մէկ անգամ տրուած կեանքը վայելեմ, որ գոնէ երեխաներս լաւ ապրեն»: Խլուրդի հոգեբանութիւն, շաքարին հեծած ճանճի մտածողութիւն:

Փայլփլուն չորերում տեղաւորուած թմփլիկ մարմնի մէջ ամէն օր անանաս ու բանան խցկելով՝ կեանք չեն վայելում, կառավարութիւններից «պոկած» թոշակով ու Ամերիկայում ծնուած սեւամորթի ձեռքերին ջուր լցնելով չեն ապրում, այլ հաստատուն կերպով մեռնում են անՀայրենիք՝ նոյն ցաւին դատապարտելով նաեւ օտարութեան քարշ տուած երեխաներին: Իսկ հեռուից ուղարկուած նամակները, շքեղութեան վկայութիւններով լեցուն ծանրոցները, լուսանկարներին (որպէս կանոն) դաջուած ճոխ սեղաններն ու այդ պահին միշտ բաց բերանները, միեւնոյնն է, չեն կարող թաքցնել իրականում խեղճ գոյութիւնն ու գորշաւուն կամ չեղաչէք ամբոխի ոտքերի տակ տրորուող ինքնասիրութիւնը: Որովհետեւ գիտակցուած եւ միայն գիտակցուած պնակալեզութեան շնորհները լինում են փայլուն, լինում են հարուստ, բայց արթուն գոյութեան իմաստակիր խաչը երբեք ու միշտ չի ընդունում դըրանք:

Եւ ես՝ հայաստանաբնակ Հայս, ձեզանից ՕՎԻՐ-ում մեկնելու թոյլտուութեան եւ Ամերիկայում «կրին քարթ»ի սպասողներից, խնդրելու պէս պահանջում եմ. Լոս -- Անճըլըսի փողոցներում արժանապատիւ Հայի կեցուածք չընդունէք եւ Հայաստանի ու Արցախի համար կազմակերպուող որեւէ հանգանակութեան չմասնակցէք:

Հայրենիքը ձեր օգնութեան կարիքը չունի:

ԱԻԻԿ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

«Երկիր», Յունիս 9

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

(Գ. եւ վերջ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Երկուշաբթի, Յունիս 29--ը պիտի մնայ յիշատակելի օր մը Մարսէյլ քաղաքի եւ Մարսէյլի հայ գաղութին համար:

«Փարք Պորէլի» ընդարձակ եւ դալարագեղ պարտէզներուն մէջ կը կանգնի խաչքար մը՝ խորհրդանիշ հայ ժողովուրդի հազարամեայ քաղաքակրթութեան, ֆրանսացի եւ հայ ժողովուրդներու բարեկամութեան, բանալով նոր էջ մը Մարսէյլի եւ Հայերու պատմութեան մատեանին մէջ:

Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ռոպէր Վիկուռու եւ Երեւանի քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեան միասնաբար, ներկաներու (շուրջ երեք հարիւր հոգի) ծափահարութիւններուն տակ քօղազերծեցին կոթողը որ պատուանդանին վրայ կը կրէ հետեւեալ արձանագրութիւնը՝

ԽԱՉՔԱՐ

Croix de pierre, symbole de la foi et de la civilisation de l'Arménie, 1ER royaume chrétien en l'an 301.

Don de la Ville d'Erevan à la Ville de Marseille en témoignage de l'amitié millénaire entre l'Arménie et la France.

16--րդ դարու օրինակի վրայ թեւաւոր խաչքար մըն է, տուֆէ, որուն բնօրինակը կը գտնուի Էջմիածին, Վեհարանի մուտքին քով:

Արարողութիւնը սկսաւ Խաչքարի օրհնութեամբ: Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երզմաղեանի, երգեց «Քրիստոս ի մէջ» շարականը եւ ապա կրօնական դասը՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Շահան Տէտէեան եւ Եղիշէ Փանոսեան աւագ քահանաները, Մակար Նաճառեան եւ Նշան Գույումճեան Խաչակիր Քահանաները շըրջապատած Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդը՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան եւ ներկայութեամբ Յակոբ Արք. Վարդանեանի՝ փոխանորդը Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին, «Օրհնեցի» աղօթքով եւ «Պահպանիչ»ով սրբագործեց Խաչքարը: Հուսկ, երգչախումբը մեկնաբանեց «Հայր Մեր»ը:

Երեւանի քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեան խօսք առնելով բնորոշեց Խաչքարին իմաստը որպէս հայ ժողովուրդի հաւատքին եւ կեանքին յաւերժութեան խորհրդանիշը: Խաչքար կը կանգնեցնեն Հայաստան, բառ, քառասուն եւ աւելի առիթներով՝ նորակառոյց եկեղեցի, յաղթանակէ մը յետոյ, պատմական կարեւոր իրադարձութեան մը առթիւ եւայլն ... եւ այսօր 41--րդ իմաստ մը տուինք՝ ֆրանսացի եւ հայ ժողովուրդներու բարեկամութեան ի խնդիր: Յետոյ, շեշտեց իր երջանկութիւնն ու հոգեկան գոհունակութիւնը այս դէպքին համար եւ ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց Ռոպէր Վիկուռուին ու մաղթանքներ բրաւ Մարսէյլ քաղաքին համար:

Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ռոպէր Վիկուռու ըսաւ թէ Խաչքարին մէջ կայ հայ ժողովուրդին հաւատքի զօրութիւնը, պատմութիւնը եւ մշտանորոգ աւիշը: Ան կը կանգնի որպէս բարեկամութեան խորհրդանիշ, բայց նաեւ յիշեցնելու համար մեր յանձնառութիւնները յիշեցնելու համար երկու քաղաքներու միջեւ ստեղծուած եղբայրութիւնը եւ ստեղծուելիք համագործակցութիւնը:

Խաչքարի բացման այս հանդիսաւոր արարողութիւնը վերջ գտաւ երգչախումբին կողմէ մեկնաբանուած՝ «Ով Հայոց Աշխարհ» երգով: Ապա, ներկաները հրաւիրուեցան «բարեկամութեան բաժակ»ին:

*

Առանց միջադէպ մը ըլլալու, բայց եւ այնպէս գրաւելով բոլորին ուշադրութիւնը, բացման հանդիսութեան ընթացքին եւ յատկապէս երբ Մարսէյլի քաղաքապետը խօսք առաւ Համազգայինի դըպրոցի աշակերտները բարձրացուցին փոքր պաստառներ որոնց վրայ գծագրուած էր

...ան խաչ մը, սեւ խաչքար մը եւ գրուած՝ «A l'Ecole Hamazkaïne, Regrets éternels. — Robert P. Vigouroux — 1980 - 1992».

Նոյնպէս, Թուղթիկներ բաժնուեցան ուր կը կարդացուէր՝ «Երեւանի քաղաքի կողմէ նուիրուած խաչքարի բացման առթիւ, Պր. Ռոպէր Փ. Վիկուռու որպէս շնորհակալութեան արտայայտութիւն խաչ մը կը փակէ Մարսէյլի համազգային երկլեզու վարժարանի բոլոր աշակերտներուն վրայ»։

*

Խաչքարի բացումէն յետոյ, Երեւանի քաղաքապետը եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուեցան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Հարաւ - Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին կողմէ։ Մարսէյլի քաղաքապետը ընկերացաւ պատուիրակութեան։ Հիւրերը այցելեցին Եկեղեցին եւ յարակից բաժինները ու ապա բարձրացան Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահը ուր տեղի ունեցաւ յատուկ ընդունելութիւն։

Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան՝ փոխանորդը Հարաւային - Ֆրանսայի Համար Կաթողիկոսական պատուիրակին, արտասանեց բարի գալուստի խօսքը։ Ուրախութեան զգացումներով եւ հպարտութեամբ ողջունեց այցը՝ «պատմական եւ հնագոյն մայրաքաղաքներէն՝ նոր էրեբունիի առաջին քաղաքացիին» եւ աւելցուց՝ «ձեր ներկայութիւնը մեզ բոլորս, որպէս Հայեր, կը սպառազինէ մեր առաքելութեան մէջ եւ կը զօրացնէ առաւել հայ մնալու մեր վճռականութեան մէջ։ Կուտայ նոր իմաստ եւ խորք մեր ազգային համոզումներուն»։ Ապա, Ծ. Վարդապետը անդրադարձաւ Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ անոնց վայելած հաւաքական ճանաչողութեան եւ որուն ծաւալման եւ ամրապնդման կը ծառայեն բաւ նման այցելութիւններ։

Իր խօսքը աւարտեց, շեշտելով՝ «ձեզի հետ բերիք քարացած աղօթքը մեր հաւատաւոր ժողովուրդին՝ խաչքար մը.

... շաղախ արեան ու քրտինքի
Ոսկէ քանդակ պատմութիւն Հայոց.
Խորհրդանիշ յաւերժութեան
մահէն կեանքին սլացող, ճանապարհի
յաղթութեան»։

Համբարձում Գալստեան ջերմապէս շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եւ իր գործակիցներուն վերապահուած սիրալիր ընդունելութեան։ Վերադձեց քանի մը ակնարկներով, կարեւոր իրադարձութիւններով Հայաստանի վերջին չորս տարիներու ապրած արմատական յեղաշրջումները։ Հաւատք յայտնեց ապագային նկատմամբ ըսելով թէ այսօրուան դժուարութիւնները կը յաղթահարուին եւ երկիրը որ նոր կը բացուի ժողովրդավարութեան, կը գտնէ քաղաքական իր բնականոն ընթացքը։

Ռոպէր Վիկուռու՝ Մարսէյլի քաղաքապետը հոս եւս յայտնեց իր գոհունակութիւնը այս այցելութեան համար։ Վերյիշեց յուզիչ դրուագ մը Հայաստան իր այցելութենէն ցոյց տալու համար հայ ժողովուրդի սրտի կապերը Ֆրանսայի հետ, հայ ժողովուրդի սրտբացութիւնը, վեհանձնութիւնը ու հիւրընկալութիւնը։

Հուսկ, ներկաները հիւրասիրուեցան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի պատրաստած «քէքթէյլ»ով։

**

Ի՞նչ պիտի մնայ այս այցելութենէն։ Անշուշտ խաչքարը։

Բայց, նաեւ սրտի խօսքեր, հոգեկան գոհունակութիւններ, ապրումներ, ծանօթութիւններ, մարդկային յարաբերութիւններ, համակրութիւններ ... եւ այլ վայելքներ։

Կարեւորը, էականը մանաւանդ այս օրերուն ուրիշ տեղ է։ Գործակցութեան մը անմիջական հաստատումը երկու քաղաքներուն միջեւ։ Ասոր համար «խորհրդանշական բացումը կատարուեցաւ գրասենեակի մը որ մաս պիտի կազմէ «առեւտուրի» եւրօ - միջերկրական կեդրոնի մը Ֆարօյի պալատին մէջ»։

Մենք միշտ լաւատես եղած ենք։ Այդպէս ալ պէտք է ըլլալ գործելու համար հայ կեանքէն ներս։ Ուստի, սպասենք եւ յուսանք։ Ո՞րքան ատեն։ Ապագան ցոյց կուտայ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Նորանկախ Հանրապետութեան Կապի Փոստի եւ Հաղորդակցութեան Նախարարութիւնը իր առաջին նամակադրոշմները հրատարակեց 1992, Մայիս 28-ին։ Իւրաքանչիւր նամակադրոշմախումբ կը բաղկանայ երեք տարբեր արժէքով դրոշմաթուղթերէ, որպէս հասարակաց պատկերացում ունենալով Արարատ Լերան վրայ տարածուող Եռագոյնը։

Նամակադրոշմներուն հետ միաժամանակ հրատարակուած են սահմանափակ թիւով Յիշատակութեան Թերթերեններ եւ առաջին Օրուան Պահարան. Յիշատակութեան Թերթերեւը կը նկարագրէ Արարատ Լերան վրայ թռիչք առած արծիւ մը, որուն լայնատարած թեւերը կը ցոլացնեն Հայաստանի Ազգային դրօշին Երեք գոյները։

Այս առաջին հրատարակութեան երեք դրոշմաթուղթերը կը ներկայացնեն 0·20, 2·00 եւ 5·00 հայկական դրամանիշերու միաւորներ։ Տպուած են միայն 100·000 երեք դրոշմաթուղթերէ բաղկացած նամակադրոշմախումբեր, որոնցմէ 20·000 կը գործածուին որպէս առաջին Օրուան Պահարան. Յաւելեալ ըլլալով տպուած են նաեւ 20·000 Յիշատակի Թերթերեններ։

Դրոշմաթուղթերը ստեղծագործութիւնն են հայ երեւելի արուեստագէտ՝ Յարութիւն Սամուէլեանի, եւ տպուած են Լոնտոնի «Քէուսթա Տան» մէջ։ Յարութիւն Սամուէլեան, ներկայիս 45 տարեկան, շրջանաւարտ է Երեւանի Ազգային Համալսարանէն որպէս Մագիստրոս Գիտութեան վկայականի տիրացած բնագէտ։ Իր ասպարէզի ընթացքին վարած է զանազան պաշտօններ Երեւանի Ազգային Համալսարանի բնագիտական բաժնի մէջ, ինչպէս նաեւ տարած արուեստագիտական յաջող աշխատանքներ։ Այս մարզի մէջ իր գործը կ'ընդգրկէ գիրքերու եւ պարբերաթերթերու հրատարակում, ինչպէս նաեւ ծաղրապատկերներու, զինանշաններու եւ գծագրական ստեղծագործութիւններ։ Իր գործերը ցուցադրուած են Հայաստանի, Անկախ Հանրապետութիւններու Համարակապետութեան եւ այլ երկիրներու մէջ։ Պր. Յարութիւն Սամուէլեան յաղթականը հանդիսացաւ առաջին դրոշմաթուղթերու առընչութեամբ տեղի ունեցած մրցակցութեան։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը՝ Մոնթվալի International Stamp Co. նշանակեց որպէս իր պաշտօնական փիլատէլիստական համաշխարհային ներկայացուցիչը։ Այս ընկերութեան նախագահն է Պր. Յակոբ Պարսումեանը, որ եղած է 30 տարուան հմուտ դրոշմաթուղթի հաւաքող եւ վաճառական։ Ան շրջանաւարտ է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութենէն եւ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի վաճառականական ճիւղէն, ստանալով իր Պսակաւոր Արուեստից վկայականը։

Ան հեղինակութիւն է հայկական փիլատէլիստական մարզէն ներս, միեւնոյն ժամանակ թիկունք կանգնած է հայկական կազմակերպութիւններու եւ իրաւունքներու պահանջատիրութեան։ Իր այս նուիրումը գլխաւոր պատճառներէն մէկը եղաւ որ Կապի Նախարար Պր. Գրիգոր Աշոտի Պողպատեան, նախապատուութիւնը տայ Պր. Յակոբ Պարսումեանի ընկերութեան, հակառակ շատ աւելի մեծ եւ անուանի ընկերութիւններու ցուցաբերած հետաքրքրութեան։

Պր. Յակոբ Պարսումեան իր աշխատակցութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան Կապի Նախարարութեան հետ կը նկատէ իր ծառայութիւնը Մայր Հայրենիքին։ Իր նպատակն է Հայաստանի համար հռչակ մը զարգացնել փիլատէլիստական մարզին մէջ, որպէսզի հայկական դրոշմաթուղթերը բարձր արժէքով գնահատուին եւ այդ ձեւով կարճ ժամանակի ընթացքին ապահովեն շատ պահանջուած եկամուտներ օտար երկիրներէ։ Առ այդ ան իր անձնական ծախքերով կը տպէ այս նամակադրոշմները, որոնց բացարձակ մեծամասնութիւնը ձրի կը տրամադրուի Հայաստանի Հանրապետութեան, իսկ մնացեալ բաժինը իր ընկերութեան կողմէ պիտի ծախուի նամակադրոշմ հաւաքողներու եւ վաճառորդներու։ Այս ձեռնարկութեան եկամուտը ծախսերը զեղչելէ ետք, լրիւ պիտի յատկացուի Հայաստանի Հանրապետութեան Կապի Նախարարութեան։ Պր. Յակոբ Պարսումեան նաեւ պիտի ծառայէ որպէս խորհրդատու Նախարարութեան դրոշմաթուղթի յանձնախումբին, առանց որեւէ փոխադարձ հատուցման։

Անոնք որոնք կը փափաքին գնել Հայաստանի պատմական արժէք ներկայացնող դրոշմաթուղթի առաջին հրատարակութենէն, ինչպէս նաեւ յաջորդող հրատարակութիւններէն, թող հաճին կապ պահել հետեւեալ հասցէին հետ. —

International Stamp Co.
P. O. Box 159
Montvale, NJ 07645
Tel : (201) 391 - 6429
Fax : (201) 391 - 1107

Պէտք է յարգոյ հասարակութեան ուշադրութեան յանձնել թէ նամակադրոշմները տպուած են համեմատաբար փոքր քանակութեամբ եւ հետեւաբար կրնան մեծ չափով վերարժէքաւորուիլ։ Նկատի առնելու է նաեւ թէ քանի որ այս ձեռնարկութենէն ապահովուած եկամուտը կը նպաստէ Հայրենիքի տնտեսութեան բարելաւման, Հայերը ոչ միայն հետաքրքրուած պէտք է ըլլան գնելով, այլ նաեւ քաջալերեն որ ուրիշներ ալ գնեն։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը՝

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Ազգի մը մայրենին անոր ամենաթանկ բարոյական արժէքն է. եւ այդ արժէքը ըմբոշխնեցի Կիրակի Յունիս 28-ին Նիսի Պարսամեան Վարժարանի տարեվերջի հանդէսին։ Անակնկալ էր այդ վայելքը որովհետեւ չափահասներ չէին զիս հմայողները. ոչ ալ պատանիներ, այլ մանուկներ։ Երբ անոնց տարիքը հարցուցի, ըսին թէ ամենափոքրը հազիւ երկու, ամենամեծն ալ եօթը տարեկան էր։

Եւ ինչ անմոռանալի դաս մը եղաւ ինծի համար այդ հրեշտակային մանուկներու բերնէն լսել մեր մայրենին, երբ շուրջը եօթնէն եօթանասուն ամէնքը ուրիշ լեզուով կը խօսէին։

Սրահին ժխորը դադրեցաւ ոչ թէ զանգին ազդարարութեամբ, այլ՝ աշակերտութեան երգով։ Մանուկներու երգչախումբին յաջորդեց երեք լեզուներով երգերու եւ արտասանութիւններու բաժին մը, պատրաստուած Տիկիններ՝ Հիլտա Պատէմի (հայերէն), Իզապէլ Պոքէի (ֆրանսերէն) եւ Օր. Ժենայտին Պուքլինէի (անգլերէն) կողմէ։

Յայտագրին «Թատերախաղ» բաժնին մէջ մանուկները հայերէն լեզուով ներկայացուցին «Թիթեռնիկներու երազը» որ պատրաստուած էր Տիկին Հ. Պատէմի կողմէ։ Անոր յաջորդեց անգլերէն «Տարեդարձ» թատերախաղը, Տիկին Ի. Պոքէի պատրաստութեամբ եւ մանաւանդ հրաշալի դղեստաւորումով։

Յայտագրին Բ. մասը սկսաւ «Երկիրները» խորագրուած զբօսախաղով մը որու ընթացքին տողանցեցին զանազան երկիրներու դրօշակները եւ ամէնէն ետքը հայկական Եռագոյնը։

Վերջին մասին մէջ «Հարազատ հայրը» թատերգութիւնը բեմադրուած էր արնորէնուհի Տիկին Այտա Դանիէլեանի, իսկ «Տարեդարձ»ը հեղինակին՝ Տիկին Հռիփսիմէ Պօշնաքեանի կողմէ։

Պարսամեան վարժարանը որ բացուած է 1988-ին, ներկայիս ունի 36 աշակերտ. 24-ը մանկապարտէզի եւ 12-ը նախակրթարանի առաջին դասարանին մէջ։ Յառաջիկայ տարեշրջանին պիտի բացուի Բ. դասարանը։

Ամբողջ աշխատութիւնը հանդէսին աւարտին Պր. Դիւզանի Օհանեանի ղեկավարութեամբ երգեց քայլերգը, մեծ խանդավառութեամբ։

Գ. ԳԱՊԱՌԱՃԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

— Բարգէ՛ն, տղա՛ս, ըսաւ խօսքը ուղղելով ինծի, գոնէ պարապ պնակները ոտքերուդ առջեւ մի՛ դներ, ակամայ կը կոտրես...

Վստահ եմ, որ չառագունեցայ ամօթէս ու զայրոյթէս։ Ամբողջ մարմնովս կը դողայի, մինչդեռ յանցաւորները անայլայլ կը դիտէին զիս։ Ու ինծի թուեցաւ թէ՝ անոնցմէ մէկուն աչքերուն մէջ նոյնիսկ հեգնական ու գէշ հաճոյք մը կը նշուէր։ Հակառակ աքսորի անհամար արկածներու՝ դեռ վարժուած չէի մարդկային վատութեան։

— Բարգէ՛ն, քեզի եմ, — գոչաց հսկիչը խստութեամբ ու զգացի թէ կը զայրանար, — գոնէ պնակները սեղանին վրայ դիր...

Դողդոջելով զայրոյթէս ու վշտէս, որովհետեւ կը սիրէի այդ դասախօսը, այլ անխօսուկ՝ ծռեցայ, հաւաքեցի պնակները։ Ամբողջ ուրախութիւնս մեկնած էր ու վրէժի ծրագիրներ կ'որոճայի այդ տղոց դէմ, երբ Արշամ ելաւ ոտքի ու իր զօռ ձայնովը, բայց հանդարտութեամբ ըսաւ.

— Պարոն Տիրատուրեան, կը ներէք, բայց ոչ պնակները պարպողը, ոչ ալ զանոնք սեղանին տակ դնողը Բարգէնն էր...

— Տեղդ նստէ, սաստեց հսկիչը՝ զայրոյթէն գունատ ու առանց հարցաքննութեան, ուրիշ անգամ, մի՛ պատասխաներ։ Եթէ ինք չէ յանցաւորը՝ լեզու ունի, կրնայ խօսիլ։ Նայէ՛ վրան անգամ մը, անմեղի կերպարանք ունի՞... Ձխօսի՛ս, ծօ՛, յարեց դառնալով ինծի։

Չէի անդրադարձած, թէ բարկութենէս սկսած էի արտասուել։ Մտովի կ'ըսէի թէ մարդիկ այս աստիճան անարդար չէին՝ անապատներուն մէջ իսկ։ Կոկորդս կը սեղմուէր յուզումէս, այլ հոգիս չէր գիջեր արդարանալ։ Արժանի պէս լուռ կեցած էի տեղս։ Կը զգայի, թէ վերարերումս ճիշդ չէր, թէ պէտք էր ոտքի ելլել, պատասխանել բարեկրթութեամբ, բայց անարդարութիւնը բոլոր դէշ հակումներս կ'արթնցնէր ու հպարտութիւնս անողոքելի էր։

— Պէտք է, որ օր մը կրթուիք վերջապէս, գոռաց պարոն Տիրատուրեան, պէտք է որ վերջապէս ապրիլ սորվիք, պէտք է որ ջանաք արժանի ըլլալ ձեր վրայ դրուած յոյսերուն։ Կը լսե՞ս, Բարգէ՛ն, քեզ եմ, պոռաց սարսափելի ձայնով մը։

Գէշ ակնարկով մը նայեցայ դէմքին։ Առաջին անգամ ըլլալով այդպէս գունատ կը տեսնէի զինքը։ Մօրուքը կարծես կը դողար։ Բայց սիրտս չհաշտուեցաւ իրեն հետ։

— Ես չէի, ըսի բրտութեամբ։

Անսպասելի արագութեամբ մը եկաւ վրաս, տուերէս բռնեց ու բարձրացուց զիս ոտքի։ Ձեռքերը կը դողային։

— Նախ ոտքի կ'ելլեն պատասխանելու համար, կը պոռար աղչեցուցիչ կերպով որոտացող ձայնով մը ու յետոյ՝ «կը ներէք, ես չէի, պարոն, կ'ըսեն, պարոն, կը լսե՞ս, պարոն...»։

Ակռաներս կարծես թէ չէին փակուեր։ Ոչ մէկ արցունքի կաթիլ այլեւս, այլ ցուրտ դող մը, որ ողնածուծէս կը վազէր վար ու կը սառեցնէր անդամներս։ Ուսս թօթուեցի ու նոյն գէշ հայեացքով նայեցայ դէմքին։ Ձեռքը բարձրացուց՝ ապտակելու համար զիս, բայց վերջին պահուն զսպելով ինքզինքը, գնաց կոթնեցաւ պատին։ Բոպէ մը սահմռկեցուցիչ լռութիւն մը տիրեց սրահին մէջ։

— Դո՛ւրս կորսուէ, մոլտաց ակռաներուն մէջէն։

Հաւանաբար ընդունէի նոյնիսկ այդ վերջին անարգանքը, եթէ յանցաւոր լակոտներէն մէկը անըմբռնելի անպատկառութեամբ չբարձրանար ու կեղծաւոր խոնարհութեամբ մը չըսէր, հաւանաբար առաջքը առնելու համար նոր քննութեան մը։

— Թո՛յլ կուտա՞ք, պարո՛ն, սուտ կը խօսի։ Առաջին անգամը, չէ որ Արշամին հետ պնակները կը պարպեն...

(Շար. 39)

(Շար. Ա. էջէն)

նախաճաշեր կազմակերպել կրտսեր դըպրոցականներուն համար։

ՎՐԻԺԱՌՈՒԹԻՒՆ ... ՍԻՐՈՎ

Կիեւի ՊԱԿ-ի նախկին շէնքին մէջ, ուր այսօր կը գործէ Ուկրանիայի մշակոյթի ֆոնտը, տեղի ունեցած է յուշ-երեկոյթ մը նուիրուած՝ Փարաճանովի։ Ցուցադրըւած են վարպետին անձնական իրերը, լուսանկարները, ինքնանկարը, եւ ներկայացուած է իրեն նուիրուած տեսերիզ մը։ Այս նոյն կեդրոնին մէջ է որ անցեալին կը քննուէին գործերը այն արուեստագէտին, որ այսօր կը մեծարուէր եւ այս քաղաքին մէջ է որ անոր գործերը կ՚ընդհատուէին բանտարկութեամբ, որուն համար ան ըսած էր. -- «Ես կ՚ուզեմ Ուկրանիայէն վրէժ լուծել ... սիրով»։

ՁԲՕՍԱՑԳԻՆԵՐՈՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏ

Գիւմրիի գլխաւոր զբօսայգին՝ «Կորգա»ն, այսօր տխուր պատկեր մը կը պարզէ իր կարած ծառերով, կիսաքանդ մուտքով, անբարեկարգ ուղիներով եւայլն։ Զայն վերականգնելու համար տրամադրըւած 1 միլիոն ռուբլին, ներկայի պայմաններուն մէջ կը ներկայացնէ չնչին գումար մը։ Քաղաքապետարանին արկղն ալ դատարկ ըլլալով, կը մնար միակ՝ սեփական ուժերու լուծումը, որու նպատակով քաղաքի հիմնարկներն ու կազմակերպութիւնները ժողով մը գումարած են, որ հիմնած է զբօսայգիներու փըրկութեան ֆոնտը։

«ՄԵՆԵՃՄԸՆԹ»Ի ԴՊՐՈՑԻ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Երեւանի առեւտրա -- արդիւնաբերական Պալատին մէջ, «մենեճմընթ»ի կեդրոն՝ Սեմա-ի առաջին հարիւր շրջանաւարտներուն վկայագրերու բաշխումը տեղի ունեցած է։ Հայաստանի առեւտրա-արդիւնաբերական Պալատի եւ Ֆրանսայի ԺԷ-Ի-Ս խմբակցութեան գործակցութեամբ հիմնուած այս կեդրոնին առաջին հունձքը շնորհաւորած եւ խմբակցութեան աւելի քան տասնամեայ գործունէութիւնը ծանօթացուցած է Պալատի նախագահ՝ Աշոտ Սարգսեան։

ՊԱՏԱՆԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Յուլիս -- Օգոստոս ամիսներուն Գերմանիա համերգներ կուտան Երեւանի Զայքովսքի երաժշտական դպրոցի սաներ՝ Մարիանա Շիրինեան (դաշնամուր), Ինգա Աւետիսեան (ջութակ) եւ Լուսինէ Առաքելեան (թաւջութակ)։ Այս երրեակը անցեալ տարի արդէն հանդէս եկած էր Գերմանիա եւ ի տես անոնց ունեցած յաջողութեան, նորոգուած է հրաւէրը։ Անոնց յայտագրին մաս կը կազմեն եւրոպական, հայկական եւ ռուսական դասական ստեղծագործութիւններ։ Համերգին զուգահեռ, երախաները հոն կը հետեւին երաժշտական երկամսեայ դասընթացքներու։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արտաշամ Ասլանեանի յիշատակին Տորք եւ Նորա Տէր -- Յակոբեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա -- Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը իր սիրեցեալ ընկերուհի՝ Անժէլ Թարտիէօյի (Ծնեալ՝ Տէր -- Գրիգորեան) մահուան առթիւ խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Թարտիէօ եւ Տէր -- Գրիգորեան ընտանիքներուն։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան։

Սոյնը 77-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գըտնուին ժողովին, վերյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործածուած եւ վաւերացուած, -- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բատ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ՚ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին։

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03
(Տիկին Սողոմոնեանց)
45 -- 25 -- 87 -- 67
(Օրիորդ Էլմաճեան)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յուլիս 9, տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մերոց Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE
LE 19 JUILLET

Section DIROUHI MISSAKIAN de Sevran

organise

un voyage en autocar pour la fête de la Colonie de Bellefontaine du dimanche 19 Juillet

Départ : le Samedi 18 Juillet vers midi
Retour : le dimanche 19 Juillet au soir
Prix : 225 F (aller / retour)

Pour tous renseignements :
Mme VAHRADIAN : 43 85 58 00 (dans la journée)
Mlle PAPAZIAN : 43 83 87 68 (en soirée)

Réservation des places jusqu'au dimanche 12 Juillet.

Les Sections de Marseille organisent un voyage en autocar

Départ :

de Marseille le Samedi 18 Juillet à :
— 23h : St. Jérôme (Bd Cazoran)
— 23h30 : Beaumont (arrêt bus face Agoump)
— 24h : Centre-Ville (Poste des Réformés)

Prix : 150 F. par personne

Pour tous renseignements :
91 90 21 60 / 91 87 13 48
91 66 91 99 (HR)

Impératif : *Inscriptions avant le 15 / 7*

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր
Տ Ի Կ Ն Ա Ն Ց
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

-- Կը բացուի 3-րդ դասարանը։

-- Կրթական Նախարարութեան ճըշդուած ծրագրի կողքին՝

-- Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին)։

-- Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք)։

-- Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ։

-- Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ -- Լը -- Պէլ եւայլն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է։ Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. --
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
Tél. : 43 81 01 72

LE COMITE DE DEFENSE DES ARMENIENS DU KARABAGH

organise

le Jeudi 9 Juillet de 21h à 23h15

UN

MEETING - DEBAT

au Centre Culturel
234, Cours Emile Zola, 69100 Villeurbanne
M° Flachet

21 heures
PROJECTION D'UN FILM INEDIT SUR L'ACTUALITE DU KARABAGH

21 h 15
Intervention de Monsieur
LEVON MELIK-CHAHNAZARIAN
Président de la Commission des affaires étrangères du Parlement de la République du Haut-Karabagh

21 h 35
FACE A FACE
Un député P.S., un député R.P.R., un député U.D.F.
de la Région Rhône-Alpes
et
TROIS REPRESENTANTS DU COMITE KARABAGH

— *Entrée libre* —

Տարեկան Մեծ Դաշտահանդէս

ՇԱՐՎԻԷՕ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յուլիս 12, Կիրակի, ժամը 12.30-էն մինչեւ 22.30՝

1. -- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։

2. -- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։

3. -- Զանազան հետաքրքրական խաղեր եւ ժամանց։

4. -- Ընտանեկան հաճելի ջերմ մթնոլորտ։

5. -- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։

Մասնակցութեամբ՝
ԱՆԻ Նուագախումբի

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի. -

Մկրտիչ Թարայեանի թաղման առթիւ. -- Թարայեան ընտանիք 400, Էլիզապէթ Մաթիքեան եւ ընտանիքը Ս.Օ.Ս.-ին 300, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան Ս.Օ.Ս.-ին 200, Եկեղեցիին 100, Պ. Օհանեան Արովեան դպրոցին 200, Տիկին Պայծառ Գիվանճեան 50, Տիկին Ազատուհի Սարգիսեան 100, Պր. Ֆիլիփ Պօյաճեան 500, Արմենուհի Գանտէրեան ընտանիքը Ս.Օ.Ս.-ին 100, Տէր եւ Տիկին Սանտըրեան 200, Տիկին Պասմաճեան 100 ֆրանք, Սրապեան Ս.Օ.Ս.-ին 200 Ֆր.։

Ժոժէֆի Տէր Պետրոսեան (ծնեալ՝ Աստուրեան) թաղման առթիւ. -- Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պալըգեան 100, Այրի Տիկին Շարլ Պալազեան 200, Պր. Արսէն Տէր - Զաքարեան 300, Գանտըրեան ընտանիք Ս.Օ.Ս.-ին 200, Պր. Աստուր Խաչատուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Խաչօ Նաճարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Պանտիկեան 150 Ֆր., Տիկին Թիւթէլեան 100 Ֆր.։

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Ա. Զարգարեանէ իր սիրելի մօր՝ Հայկանոյշ Գարակէօզեանի մահուան առթիւ եւ խոր ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ համայն ընտանիքին։ Ստացած է նաեւ 500 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Ժան Այանեանէ Յունիս 21-ի դաշտահանդէսին առթիւ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 10
VENDREDI
10 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.838 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.838

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ (ԴՐԵԹԷ) ՃԱՆՉՑԱՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

Ինչպէս գրած էինք, նախագահական հրամանագրով Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ պիտի գումարուէր Չորեքշաբթի, Յուլիս 8, ժամը 17-ին, օրակարգի նիւթ ունենալով Գ. Խ.-ի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեանի հրաժարականը: Նիստի սկիզբին, ուրեմն հարցը քուէարկութեան կը դրուէր Բաբգէն Արարքցեանի ելոյթէն ետք: Ան կը կրկնէր թէ Ազգային Դաշինքի առաջարկած բանաձեւը (նախորդ շաբթուան) հակօրինական նկատած էր եւ ուրեմն իր հրաժարականը կուտար: Կը մնար ազգ. դաշինքին մեծամասնութիւն ապահովել: Քուէարկութեան առեն սակայն (Արարքցեանի հրաժարականի) թեր կը քուէարկէին 81 երեսփոխան, դէմ՝ 52 եւ ձեռնպահ՝ 22: Երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ ըլլալով, այս հարցը կը փակուէր, ինչ որ չէր նշանակեր թէ ամէն ինչ կարգադրուած է: Ընդհակառակն, ընդդիմադիրները այս անգամ այլ ելք մը գտած էին եւ ժողված 90 ստորագրութիւն պահանջելով Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ, օրակարգ ունենալով Ղարաբաղի իրավիճակի քննութիւնը: Այլ խօսքով՝ retour à la case départ, քանի որ 90 ստորագրութիւն կը բաւէ, որպէսզի նիստ հրաւիրելը պարտաւոր դառնայ: Բաբգէն Արարքցեան նախաձեռնութիւն առած է այլ ելքի մը, դիտել տալով թէ պէտք չէ կրկին փակուղի մտնել, լաւագոյն է Երկուշաբթի սկսիլ Գերագոյն Խորհուրդի հերթական նստաշրջանը:

Ընդդիմադիրները (Ազգ. Դաշինք) կը ներկայացնէին միշտ չորս կէտերէ բաղկացած բանաձեւ մը, որ անցեալ շաբթու 2-րդ կէտին համար կը բախէր նախագահին եւ Հ.Հ.Շ.-ի ընդդիմութեան: Բ. Արարքցեան առաջարկած է սահմանափակել 3 կէտերու եւ 2-րդ կէտին ներկայացուած է տարբերակ մը ուր բառի թէ Հայաստան չի կրնար ստորագրել որեւէ միջազգային փաստաթուղթ որ դէմ ըլլայ Ղարաբաղի բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքներուն (ընդդիմութիւնը կը պահանջէր՝ ուր Ղարաբաղը Ազրբէյճանի մաս կազմող հողամաս նկատուի): Այս ձեւին ալ համաձայնութիւն ստացած չըլլալով, Բ. Արարքցեան վիճում մը բրած է ու համաձայնութիւն տուած այլ տարբերակի մը (2-րդ կէտը) եւ բանաձեւը քուէարկուած է յոյն մեծամասնութեամբ. -- թեր 169, դէմ՝ 3, մէկ ձեռնպահ: Ստորեւ երեք կէտերը. --

1. -- Սատար կանգնիլ Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան եւ անոր բնակչութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան:

2. -- Հայաստանի Հանրապետութեան համար անընդունելի համարել միջազգային կամ ներպետական փաստաթուղթերու ստորագրութիւն, ուր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը նշուած ըլլայ Ազրբէյճանի կազմի մէջ:

3. -- Յանձնարարել Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեանը անհրաժեշտ միջոցներու ձեռնարկել զօրակոչը արդիւնաւէտ իրականացնելու ու ստեղծուած իրավիճակին համապատասխան պատշաճ կարգ ու կանոն հաստատելու, կազմակերպուած յանցագործութիւններու դէմ պայքար ծաւալելու ռազմական գաղտնիքներու պահպանութիւնը ապահովելու ուղղութեամբ:

Արդ 2-րդ կէտն է որ կը մեկնաբանուի նաեւ օտար թերթերու կողմէ («Լիպէրասիոն», եւայլն, եւայլն), որպէս անուղղակի աւելի ճիշդ՝ լռելեայն (implicitement) ճանաչումը Ղարաբաղի Հանրապետութեան Հայաստանի կողմէ, ինչ որ կրնայ բարդութիւններու դուռ բանալ: Արդարեւ, ցարդ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Գ. Յարութիւնեան եւ այլ պատասխանատուներ միշտ բացատրած են թէ նախ ուրիշները պէտք է ճանչնան, որովհետեւ Հայաստան եթէ ճանչնայ ուղղակի քազուս պելլի ստեղծած կ'ըլլայ Ազրբէյճանի հետ: Հիմա, կը մնայ սպասել ու տեսնել թէ ի՞նչ պիտի պատահի:

Ռմբակոծութիւնները (գրադով) կը շարունակուին Ղարաբաղի գիւղերուն վրայ՝ Ազգամէն, վերջին 48 ժամերուն՝ Բերդաշէն, Նորշէն, Ասգուռ:

Հելսինքիի մէջ, Յուլիս 9-ին կը բացուէր Սէ-Էս-Սէ-Ը-ի (Նախկին Հելսինքիի համաձայնագիր) 3-րդ վեհաժողովը: 52 անդամ երկիրներ կան (ներառեալ Հայաստան), բայց Եուկոսլաւիա «պատժուած է» եւ չի կրնար մասնակցիլ:

Հայաստանի կողմէ Հելսինքի էին արդէն Յուլիս 8-էն, Գագիկ Յարութիւնեան եւ Րաֆֆի Յովհաննիսեան: Հռոմէն հոն գացած էր նաեւ Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան:

Գ. Յարութիւնեան եւ Ր. Յովհաննիսեան հանդիպում ունեցած են Ֆինլանտայի նախագահ՝ Մաունօ Կոյվիստոյի հետ եւ քննարկուած են երկու երկիրները շահագրգռող հարցեր նաեւ Ղարաբաղի վերջին իրադարձութիւնները:

Նոյն օրը, Գ. Յարութիւնեան ստորագրած է Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան ժողովին (Սէ-Էս-Սէ-Ը) 1975-ի Հելսինքիի եզրափակիչ Ակտը:

Յիշենք որ 1975, Օգոստոս 1-ին, 35 պետական եւ կառավարական ղեկավարներ, որոնք կը ներկայացնէին ամբողջ Եւրոպան (բացի՝ Ալպանիայէ) յաւելեալ Միացեալ -- Նահանգներ եւ Գանատա կը ստորագրէին եզրափակիչ Ակտը, որ խաղաղ բարի վարուց օրինագիրք մըն է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ: Երեք ժողովներ յաջորդած են՝ Պելկրատ (1977 - 78), Մատրիտ (1980 - 83) որոնք կը հաստատեն խոր տարակարծութիւններ:

Երկրորդ վեհաժողովը կը գումարուէր Փարիզ, 1990-ին, ուր կը քուէարկուէր «Փարիզի Ուխտը», որ կը թաղէ Ցրտամարտը: Անկէ ի վեր Պետութիւններու թիւը 52-ի հասած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ վարչապետը՝ Ղոզալի պաշտօնազրկուած է եւ իր տեղը նշանակուած է Պելայիտ Աբտեսալամ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կառավարութեան գլուխը դրուեցաւ կին մը -- Հաննա Սուչոքա, 46 տարեկան, որու գործը այնքան դիւրին չէ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՅՈՒԼԻՍ 3 / 7)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՖԻՖԱ-Ի ԱՆԴԱՄ

Ֆութպոլի Միջազգային Դաշնակցութեան՝ ՖԻՖԱ-ի Ցիւրիխ գումարուած ժողովը, կազմակերպութեան անդամ ընդունած է Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը: Այս որոշումով, Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականը իրաւունք կը ստանայ մասնակցելու ողիմպիական խաղերուն, աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեանութիւններուն:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻՆ

Օժանդակութեան զանազան ապրանքներով բեռնուած կառք մը Գիւմրիէն մեկնած է Ստեփանակերտ: Ան տարած է դեղօրայք, սննդամթերք, կօշիկ, ծխախոտ եւայլն: Քանի մը օր առաջ ալ 13 բեռնակառքեր Ախուրեանի շրջանի օգնութիւնը հասցուցած էին Արցախ: Շուշիի մէջ ալ բարձրացած է հոյակերտ խաչքար մը, որ գործն է քանդակագործ Ռ. Առաքելեանի:

ԿԱԶԸ ՄՈՒՏՔ ԳՈՐԾԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ինչպէս արդէն գրած էինք, Վրաստանի Մարնեուլիի շրջանի կազամուղը վնասուած ըլլալով, Հայաստանի կազի մատակարարումը դադրած էր: 40 մեթր երկայնքի վրայ խողովակները փոխարինելէ ետք նորոգութիւնները աւարտած են Յուլիս 2-ին եւ նոյն օրը կէսօրէ ետք վերաբացուած է կազամուղը. արդէն կազը մուտք գործած է Հայաստան:

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾԻ ՀԱՅՐԸ՝ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

Ռուս Անտրէյ Տիւկայեւ Արցախը թուրք հրոսակներէն պաշտպանելու առեն սպաննուած առաջին այլազգիներէն եղած էր: Անոր ընտանիքին հետ կապ պահած են Թումանեանի Մղարթ գիւղի դպրոցի աշակերտները: Անոնք կը նամակցին նաեւ հերոս զինուորի ծննդավայրի դպրոցի աշակերտներուն հետ: Այս նամակցութեան ընթացքին է որ Ա. Տիւկայեւի հայրը՝ Միխայիլ Տիւկայեւ գրկած է «Պաշմակովսկի Վեստնիկ» թերթը ուր լոյս տեսած է անոր «Ղարաբաղ» յօդուածը: Ան գրուած է Արցախի պատմութեան եւ ներկայի իրադրութեան մասին քաջատեղեակ ոճով, պաշտպան՝ Արցախեան դատին, որուն մէջ անթեղելով զաւկի կորուստի ցաւը:

«ՕՏԱ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ռուսական մշակոյթի «Օտա» ընկերութեան նախագահ Վ. Միխայլով յայտարարութեամբ մը անդրադարձած է Յունիս 23-ին Մոսկուայի հեռատեսիլի «Նովոստի» յայտագրին մէջ տեղ գտած խեղաթիւրութեանց: Հոն կը ներկայացուէր Ազրբէյճանի նախագահ Էլչիպէյի հանդիպումը 1988 -- 1989-ին Հայաստանէն արտաքսուած եւ Ազրբէյճան բնակութիւն հաստատած Ռուսերու հետ, որոնց թիւը 64 հազար կը նկատէր յայտագրի հեղինակ Մայիս Մամետով: Վ. Միխայլով ճշդելով այս թիւը կ'ըսէ թէ Հայաստանէն գաղթող Ռուսերու թիւը 1989-ին 18,7 հազար եղած է եւ վերոյիշեալ 1988 -- 1989 թուականներուն Հայաստանի ամբողջ Ռուսերուն թիւը 51,6 հազար էր, ինչ որ անկարելի կը դարձնէ յայտագրին պնդումները: Միխայլով կ'ընդգծէ նաեւ «փախստական» եւ «վերաբնակիչ» բառերու իմաստի տարբերութիւնը, աւելցնելով որ Հայաստան ռուս փախստականի երեւոյթ տեղի չէ ունեցած մինչեւ այսօր: Եզրափակելով յայտարարութիւնը «Օտա»ի նախագահը կ'ըսէ թէ Ռուսերը Հայաստանէն գաղթեցին երկրաշարժի, շրջափակումներուն եւ ՀԱՊ-ի երկիրներուն առընչուող այլ պատճառներով:

ԵՐԲ ԱՄԵՐԻԿԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԱՅԼ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՈՐ ԱՄԷՆԷՆ ԱՌԱՋ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇԱՀԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ...

Անատոլու գործակալութիւնը Ուաշինկթընէն կը հաղորդէ որ («Մարմարա», Յուլիս 4) ամերիկացի քաղաքական շրջանակներու համար գլխացաւ դարձած է ամերիկացի քաղաքացիներու օտար երկիրներու մէջ քաղաքական պաշտօն ստանձնելու պարագան: Գլխաւոր օրինակներն են Միլան Փանիչ (Եուկոսլաւիա) եւ Րաֆֆի Յովհաննէսեան (Հայաստան): Ճիշդ է որ հակասական բան մը կայ, քանի, անկախ իր ծագումէն ռեւէ մարդ նախ եւ առաջ պարտի պաշտպանել այն երկիրը, որու քաղաքացին է, եթէ նոյնիսկ Հայերու մօտ շատ լաւ չէ հասկցուած -- ոչ ալ ընդունուած -- այս տարրական տրամաբանութիւնը: Հետաքրքրական է երբ բանբերը կ'ըսէ թէ՝ «Ամերիկա չի քաջալերեր նման որոշումներ»: Ինչո՞ւ...

Լրագրողները սակայն չեն բաւարարուած եւ դիտել տուած են Արտաքին նախարարութեան բանբերին թէ ըստ Սահմանադրութեան. -- «Ամէն հպատակ ամէ--

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՂ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱՉՔԵՐՈՎ»

Յունիսը քաղաքական կարեւոր անցուդարձներով հարուստ ամիս մը եղաւ Հայաստանի ժամանակագրութեան մէջ. Շուշիի ու Լաչինի յաջողութիւնը գրեթէ անմիջապէս «հաւասարակշռուեցաւ» Շահումեանի դժուար ըմբռնելի անկումով, որմէ ետք մթնոլորտը աւելի լարուեցաւ Մեղրիի շրջանին սպառնացող վտանգով: Այս վերջինները, յայտնապէս, մղեցին իշխանութիւնը լուրջ միջոցառումներու, որոնք սակայն իրենց կարգին ա՛լ աւելի լրջացուցին իրավիճակը:

Նման պայմաններու մէջ բնական է որ մարդ նախ մտածէ, մտահոգուի երկրին ապահովութեան վիճակով, մտածէ հարկաւոր միջոցառումներու մասին. այդպէս եղած պէտք է ըլլայ Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան եւս պարագան որ Յունիս 22-ին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է Գերագոյն Խորհուրդին մէջ: Այդ յայտարարութեան կ'արձագանգէ «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունիս 23-ի թիւը ուր կայ նաեւ հարցազրոյց մը, Պաշտպանութեան Նախարար Վազգէն Սարգսեանի հետ: Կարելի է յայտարարութիւնը եւ Նախարարին արտայայտութիւնը իրարու լրացուցիչ նկատել, թէեւ լրացումները աւելի տուեալ մը չունին միշտ համոզիչ ալ ըլլալու:

Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը նախ կը խօսի այն խուճապին մասին որ ծագած է «ռազմաճակատային իրավիճակի կտրուկ սրման հետեւանքով»: Այդ խուճապը անտեղի կը գտնէ, յաջորդ պարբերութեան մէջ վստահեցնելով որ ինք (Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը) ամէն բան կ'ընէ դժուարին իրավիճակէն պատուով դուրս գալու համար եւ կու գայ: Յայտարարութիւնը, ընդհակառակն, վտանգին մեծագոյնը կը նկատէ ներսի ճակատին վրայ, «եթէ հակառակորդին թողած, ինքներս մեր մէջ թշնամիներ փնտռենք, ազգային անյաջողութիւնները ծառայեցնենք ինչ-ինչ կուսակցական եւ խմբակցական շահերի»: Այս վտանգը յաջորդ տողերուն մէջ աւելի մռայլ գունաւորումով գրեթէ շօշափելի ներկայութիւն կը դառնայ, երբ յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ դասալքումը կ'աւելնայ եւ կը տկարանայ ռազմական կարգապահութիւնը: Գանգատ կը յայտնուի նաեւ կուսակցական մամուլէն որ «շաբաթներ առաջ տարածում է սպասուելիք գործողութիւնների մօտաւոր ծրագիրն ու նպատակը: Կուսակցականացւում են կամաւորական ջոկատները»: Մտավախութիւնները իրենց ծայրագոյն կէտին կը հասնին յայտարարութեան առաջին մասին վերջին նախադասութեամբ որ կ'ըսէ. «վաղը հանրապետութիւնը կարող է կանգնել քաղաքացիական պատերազմի վտանգի առաջ»:

Մեկնելով այս կացութենէն, Նախարարութիւնը կ'առաջարկէ Ադրբեջանի հետ սահմանամերձ շրջաններու մէջ ռազմական վիճակ հռչակել, պատերազմական գործողութեան ընթացքին ժամանակաւոր կերպով դադրեցնել կուսակցութիւններու գործունէութիւնը, քրէական պատասխանատուութեան հարց ներկայացնել այն անձերուն դէմ որոնք ռազմական ապօրինի միաւորներ կը ստեղծեն կամ կը փորձեն ստեղծել, լրատուութիւնները ենթարկել ռազմական գրաքննութեան, զինուորական տարիքի մարդոց երկրէն ելքը արգիլել, ինչպէս նաեւ ազատ ուղեւորութիւնները դէպի Ղարաբաղ, Գորիս, Մեղրի, Սիսիան, Արարատ, Նոյեմբերեան եւայլն ու այս շրջաններուն մէջ ստեղծել ռազմական խորհուրդներ:

Այս առաջարկներուն մէջ նախ կան ընդհանուր կացութեան մասին ըսուածներուն հակասող կէտեր որոնք կարգ մը հարցումներու ծնունդ կուտան. եթէ նոյնիսկ բնակչութեան խուճապը անտեղի կը նկատուի, ինչո՞ւ կ'առաջարկուի ռազմական վիճակ հռչակել ու մանաւանդ կուսակցութիւններու գործունէութիւնը առժամապէս դադրեցնել. նման քայլ մը ժողովրդավարութեան տուած ծանր հարուած մը պիտի չնկատուի՞ միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ, որուն հրամցնելիք մեր գլխաւոր դրամագլուխն էր ան մինչեւ այսօր: Նոյնը չէ՞ պարագան ռազմական գրաքննութեան ու ցոյցերը արգիլելու պահանջքներուն: Գալով այն կէտին որ քրէական յանցաւորի հետապնդում կ'ուզէ ապօրինի ռազմական միաւորներ ստեղծողներու դէմ, կրկին պղտորած բան մը կը մատնէ. նման պատրաստութիւն յեղաստեղծական չի կրնար ըլլալ. եթէ գոյութիւն ունին անոնք այսօր, ինչո՞ւ պատժական միջոցառումը կամ օրէնքի կիրարկումը այսքան ուշացան:

Հարցազրոյցի բաժինը կարդալով ալ կարելի չէ պատասխան գտնել այս կամ նման հարցումներու. հոն նախ Վ. Սարգսեան արդարօրէն կը գանգատի քաղաքական պառակտումներով ծանրացած վիճակէն որ կը տկարացնէ պաշտպանութեան ամրապնդումը. կը գանգատի կուսակցականացումի այսպիսի երեւոյթէն որ նոյնիսկ «մահացած ռազմիկին որպէս որեւէ կուսակցութեան անդամ կը բացայայտէ»: Գանգատը ապա կը վերածուի ամբաստանութեան, ուղղուած՝ յատկապէս Հ. Յ. Դ.-ի որ «Սփիւռքում Հայաստանի եւ Արցախի պաշտպանութեան համար հանգանակել է մի բաւական պատկառելի գումար՝ աւելի քան կէս միլիոն տոլար, որից Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ոչ մի կոպէկ չի ստացել». ապա Նախարարը հարց կուտայ. «ո՞ւր են գնացել այդ գումարները»: Սփիւռքի մէջ, Արցախի կամ Հայաստանի համար գումարներ հաւաքուեցան երկրաշարժէն ի վեր. այսօր երբ քաղաքական իրավիճակը կը նեղէ իշխանութիւնը, Խորհրդարանին մէջ փոքրամասնութեան վերածուած վիճակով մը, ո՞ւրկէ հաշիւ պահանջելու սա տրամադրութիւնը: Արցախի պատրուակով կատարուած նուիրահաւաքին ձեռնարկողները ոչ մէկ յանձնառութիւն յայտնած էին թէ Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան հակակշռին պիտի ենթարկուէր գումարը...:

Զարմանալի ուրիշ կէտ մը Վ. Սարգսեանի պատասխաններուն մէջ կը վերաբերի հանրահաւաքները, ցոյցերը արգիլելու մտադրութեան. այլ խօսքով՝ ժողովրդավարութեան սպառնացող երկրորդ վտանգի մը. «այդ հանրահաւաքներն ու երթերը կարող են տանել զօրամասերի, անգամ Հայաստանի Պաշտպանութեան ստորաբաժանումների վրայ յարձակումների» կ'ըսէ Վ. Սարգսեան, քիչ ետք աւելցնելով. -- «Ի վերջոյ, մենք էլ կարող ենք հանրահաւաք կազմակերպել, որին համոզուած եմ, ողջ ժողովուրդը կը գայ: Նրանց մենք բացայայտ ու պարզ կ'անենք ողջ ճշմարտութիւնը»: Երկու ճակատներու յստակ մատնանշումը Նախարարի մը կողմէ զարմանալի է կրկին. մանաւանդ ցոյցերու, հանրահաւաքներու մասին սա երկակի կեցուածքը. Նախարարը նախ զանոնք արգիլելու հարկին մասին կը խօսի, ապա կ'ըսէ թէ իրենք ի պահանջել հարկին կրնան այդ միջոցին դիմել: Յետոյ տարօրինակ չէ՞ այդ միջոցառումին դիմել այլեւս իշխանութեան գլուխ անցած ղեկավարներու համար:

Վ. Սարգսեանի բառերուն մէջ ամէնէն յուսադրողը այն է թէ երկրին «սահմանամերձ շրջանները յուսալիօրէն պաշտպանուած են եւ ոչ մի անակնկալ չի կարող լինել»: Այսուհանդերձ, կը թելադրէ ամէն բանի նայիլ «պատերազմող ժողովրդի աչքերով», յատկապէս խուսափելով խուճապէն: Թելադրանք որ միակ կարելին էր ներկայի պայմաններուն մէջ եւ որ աւելի ամուր պիտի հնչէր եթէ չըլլային մնացեալ հակասութիւնները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԲԱԲԱՃԱՆԵԱՆԻՆ ԲԱՆ ՄԸ ՆՈՒԱԳԵ՞ՆՔ

Երեք Հայեր: Դանդաղ մաղուող անձրեւ մը Մոնմարթի պողոտային վրայ: Ձենք թռչուիր: Զիրար խաչաձեւող լոյսերու խաղեր: Երկու խօսակիցներս հասակաւոր մարդիկ են: Երկուքն ալ կը խօսին Ջարդերու մասին, քանի իրենց երախայ հասակին ականատեսներ եղած են ահաւոր դէպքերու եւ տասնամեակներ ետքն ալ երբ Հայու մը հանդիպին անպայման կը խօսին Ջարդերու մասին:

Տեղ մը նստինք ըսաւ Գէորգ:

Ահա, Պրեպան սրճարանը մեր քիթին տակն է. այստեղ նստինք ըսաւ Լեւոն:

Տեղաւորուեցանք:

Հազիւ նստած էինք, երբ մեր դէմն ու դէմը եկան տեղաւորուեցան երկու հոգի փոքր դաշնամուրով եւ թրոմփէթով մը:

Եղբայր, ըսաւ Գէորգը, հազիւ խօսելու պիտի սկսինք: Ահա եկան գլուխ ցաւցընողները: Եթէ կրնաս խօսէ՛: Աղմուկէն ինչպէ՞ս պիտի կարենանք զիրար հասկընալ:

Ուշադրութիւն մի՛ ընէք, ըսաւ Լեւոնը, հա, ես ո՞ւր մնացած էի: Ձեզի պիտի պատմէի իմ ու տօքթոր Բիւզանդ Արեւեանին այցելութիւնը Կոմիտաս Վարդապետին երբ ան Վիլժիւիֆի հոգեբուժարանին մէջ էր:

Ես ընդմիջեցի, -- Պր. Լեւոն, ես ճանչցած եմ Տօքթոր Արեւեանը: Ան երկար տարիներ աշխատեցաւ Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ որպէս ատամնաբոյժ: Երբ բուժումի կարօտ հիւանդ չունենար, կը վերցնէր ջութակը եւ կը նուագէր:

Այո՛, ճիշդ ես, ըսաւ Լեւոնը, Բիւզանդը լաւ ջութակ կը նուագէր, կարծեմ հանգուցեալ եղաւ:

Այո՛, այո՛, մահացաւ Պէյրութի մէջ ազգային հետաքրքրութիւններ ունեցող մարդ էր:

Ահա այդ գիտցած Բիւզանդիդ հետ գացինք Կոմիտասի մօտ:

Նուագածուները հնչեցուցին իրենց երգերը, երբ Լեւոնը ջղային շարժումով մը ըսաւ. -- Ձեն թողուր որ խօսինք, եկէք ծափահարենք, որ դադրին նուագելէ:

Երեք հոգիով, տասը հոգիի պէս ծափեցինք: Ներկաները մեզի նայեցան, մենք ներկաներուն եւ խնդուք մը ծայր առաւ գնաց...

Նուագածուները փոխանակ բարկանալու նոր եղանակի մը ալիքները սփռեցին իրենց ժպիտներուն ճառագայթներուն հետ...

Լեւոնը չտկեց իրանը եւ ըսաւ, անոնցմէ ազատիլ չկայ, ես իմ պատմութիւնս պիտի պատմեմ -- 1928 թուականին էր, ես եւ Բիւզանդը եկած էինք Փարիզ, ատամնաբուժութիւն ուսանելու:

Ինչպէս գիտէք, Բիւզանդը վկայուեցաւ բայց ես դարձայ դերձակ: Հապա՛, այսպիսի բաներ ալ կը պատահին, հոս Փարիզ է: Բայց բուն ըսելիքիս անցնիմ:

1928-ի անձրեւոտ օր մըն էր, գացինք Վիլժիւիֆ: Հոգեբուժարանի տնօրէնութեան ներկայանալով թոյլտուութիւն խնդրեցինք, որ տեսնենք Կոմիտաս Վարդապետը:

Տնօրէնը սիրալիր ընդունեցաւ մեզ եւ ըսաւ. -- Նայինք, եթէ Վարդապետին տրամադրութիւնը տեղն է, կրնաք տեսնել զինքը: Շատ անգամ պատահած է որ չէ ուզած ընդունիլ այցելուները:

Ընդունարանին մէջ կը սպասէինք երբ մէկը եկաւ ըսելու. -- Բախտաւոր էք, կրնաք տեսակցիլ:

Վերջապէս Վարդապետին հետ դէմ-դիմաց էինք: Բիւզանդը ժպտեցաւ, ցոյց տուաւ իր թեւին տակ գտնուող ջութակը ու յարեց.

-- Հայր Սուրբ, մենք ձեզ շատ կը սիրենք: Ի՞նչ կ'ուզէք որ նուագեմ ձեզի համար:

Կոմիտասը սուր նայուածք մը նետեց մեր վրայ, կարծէք սրախողխող ըրաւ մեզ իր աչքերովը եւ խորունկէն եկող ձայնով մը պոռաց.

-- Այդ եաթաղանով զիս սպաննելո՞ւ եկած էք, չո՛ւտ, կորսուեցէք աչքերուս առջեւէն, գացէ՛ք, գացէ՛ք, գացէ՛ք...

Բիւզանդը չշմած էր: Ես նոյնպէս: Մենք սախպուած էինք մեկնիլ բայց մեր ոտքերը չէին հնազանդեր մեզի, կարծէք մեր ջիղերը քաշուած ըլլային: Բիւզանդը լալու աստիճան յուզուած էր եւ ուր որ է արցունքները այտերէն ի վար պիտի գլորէին... Հալէպէն մինչեւ Փարիզ Կոմիտասը տեսնելու, անոր հետ զրուցելու երազը փշրուած էր ... վայ այս տեսնելուն:

Զարմանալիօրէն, երբ Լեւոնը այս բոլորը կը պատմէր, մենք պատմութեամբ կլանուած չէինք լսեր նուագը: Երբ Լեւոնը վերջացուց իր պատմութիւնը ու լռեց պահ մը, մենք ինքնաբերաբար երեքով մէկ ծափահարեցինք:

Ու յանկարծ, ո՛վ զարմանք դաշնամուր նուագողը խօսքը մեզի ուղղելով, մեր մայրենի լեզուով ըսաւ. -- Պարոններ, մենք հասկցանք որ դուք Հայեր էք, կրնա՞նք ձեզի համար Բաբաճանեան նուագել...

Նուագեցին:

Եկեղեցիի մը մէջ նստողներու երկիւղածութեամբ ունկնդրեցինք այդ նուագը մինչ Գէորգը եղանակի աւարտին կ'ըսէր. -- արդեօք մեր խօսածը լսեցին...

Հայաստանցիներ էին: Շնորհակալութիւն յայտնեցինք իրենց ու դուրս ելանք:

Երեքս ալ տխրած էինք: Հայաստանէն դուրս ելած մարդիկ: Ո՛վ գիտէ, գուցէ շրջանաւարտներ Կոմիտաս երաժշտանոցէն: Բայց Փարիզի մէջ, յանուն կենսաչահոյթի, ահա եկած, Պուլվար Մոնմարթրի Պրեպան սրճարանին մէջ յաճախորդներ կ'ուրախացնեն...

Կոմիտա՛ս, վերստին չխենթանա՛ս...

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Օրուան հարցեր

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ԻՆՉՈ՞Ի ՍԱՐԱՅԵՒՕ ԳՆԱՑ

Մէկ օրուան այցելութիւնը, զոր Նախագահ Միթերան կատարեց Սարայեւօ, իր վտանգաւոր բնոյթով ապշեցուց բոլորը: Համաշխարհային հանրային կարծիքին մօտ իր քաջութեան առթած հիացումին զուգահեռ, Նախագահը իր այս առաքելութեամբ դուռ բացաւ բազմաթիւ թեր ու դէմ խորհրդածութիւններու:

Խրուաթ լրագրող Սթիփեթիչի համար Ֆրանսայի նախագահին քաջարար կատարածը բուն ապտակ մըն է Եւրոպայի Հասարակապետութեան, Միացեալ -- Նահանգներուն եւ ՄԱԿ-ին, որոնք Եուկոսլաւիոյ կնճիռին սկիզբէն ի վեր պատասխանատուութիւնը կը թողուն իրարու վրայ: Խրուաթ լրագրողին համար այս այցելութիւնը երկու կարեւոր յատկանիշներ ունի. Առաջինը՝ այն է, որ միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը կը սեւեռէ եւ զգայնացումը կ'ապահովէ, Եուկոսլաւիոյ՝ ընդհանուր առմամբ, Պոսնիա -- Հերցեկովինի մանաւանդ, պարզած աւելի քան մտահոգիչ իրադրութեան նկատմամբ, այնպիսի պահու մը, երբ Փորթուկալի Արտաքին նախարարը կ'ըսէ՝ «Թող զիրար սպաննեն, եթէ այդ է իրենց ուզածը»: Իսկ այս արկածախնդիր այցելութեան երկրորդ դրականն է, ըստ Սթիփեթիչի, այն պարագան, զոր Միթերան ուզեց տալ Սարայեւոյի բնակչութեան «Կարեւորը՝ դիմադրելն է»:

Թեր խորհրդածութիւններ կատարող բերդին մաս կը կազմէ նաեւ սպանական «Էլ Փայէս» օրաթերթը, որու համար Նախագահին այցելութիւնը կարելի է մեկնաբանել զանազան ձեւերով, սակայն պէտք է ողջունել անոր քաջութիւնը, քանզի ան միակ ժողովրդավար նախագահը եղաւ, որ համարձակութիւնը ունեցաւ այդ առաքելութիւնը իրագործելու:

Իսկ «Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ» ողջունելով հանդերձ Նախագահ Միթերանի առած «ցուլացիկ» քայլը, չի վարանիր շարք մը հարցականներ ուղղելու. ան արդեօ՞ք կ'ուզէ ցոյց տալ թէ յոգնած ծերունի մը չէ. արդեօ՞ք Եւրոպայի Հասարակապետութեան կ'ուզէ ցոյց տալ թէ անկարող է միջամտելու. «փրկարար»ի տիտղոսը

այս անգամ եւս Ամերիկայի շնորհելու մտահոգութի՞ւնը, թէ պարզապէս ռազմավարական հակազդեցութիւն մը՝ ի տես ծրագրերուն:

«Ֆրանքֆուրթըր Ռունտշաու»ի համար, Միթերան ուզեց փաստել թէ եթէ ինք անցնի, կ՚անցնի միջազգային մարդասիրական օժանդակութիւնը եւս: Այսպէսով Սերպիոյ դէմ բիրտ ուժի գործածութիւնը անհրաժեշտ ըլլալէ կը դադրի եւ կ՚անհետանայ ամերիկեան նոր միջամտութեան մը հեռանկարը: Թերթին համաձայն, Նախագահ Միթերան իր նախաձեռնութեամբ շահաւոր դուրս եկաւ բոլոր ճակատներուն:

Սակայն, կան նաեւ աւելի խիստ վերաբերումներ, որոնք բոլորովին մէկդի կը դնեն Նախագահ Միթերանի կողմէ որեւէ մարդասիրական կամ անձնուիրական առաջադրանք: Այս տիպի մտածողներուն համար կը կազմէ օրինակ «Տէյլի Թէլէկրաֆ», որ ընդունելով հանդերձ թէ նման քայլ մը կրնայ թերեւս արթնցնել Եւրոպան, խորքին մէջ կը միտի տարբեր ծրագիրներու, ըստ որոնց Միթերանի նպատակը կ՚ըլլայ Եւգոսլաւիա միջամտութեան մը պատճառաբանութեամբ կազմել Եւրոպայի Միութեան նոր բանակ մը, որ ոտքը սահեցնէ ՕԹԱՆ-ի:

**

Թուրքիա իր աւելի քան մէկ միլիոն պոսնիաք փոքրամասնութեամբ, աչալուրջ է Սարայեւոյի կացութեան: Բացի այս պարագային, պէտք է յիշել որ Պոսնիա-Հերցեկովին երկար ժամանակաշրջան մը մաս կազմած ըլլալով Օսմանեան կայսրութեան, անոր դրոշմը կը կրէ իր մշակոյթին վրայ: Այս աւելի քան սիրալիր ազդակները պատճառ եղած են որ Յունիս 19-ին Պոլիս գումարուած Իսլամական Ժողովի մասնակից 47 մահմետական երկիրները ստորագրեն համաձայնագիր մը — անշուշտ Թուրքիոյ ջանքերով — որ, կը նախատեսէ զինուորական միջամտութիւն, եթէ ՄԱԿ-ի Պելկրատի նկատմամբ սահմանած արգելքները արդիւնք չտան: «Խօսքը համերաշխութեան իսլամական ուժերու մասին չէ», բացատրած է Սիւլէյման Տէմիրէլ, «սակայն, եթէ ՄԱԿ-ը որոշէ գործադրել զինուորական միջամտութիւն մը, Իսլամական Ժողովի անդամները պէտք է մասնակցին անոր»: Թրքական բանակի յատուկ զրահապատ ստորաբաժանումներ արդէն սկսած են մարզումներ եւ փորձեր:

Թերեւս Նախագահ Միթերանի Սարայեւո այցելութիւնը Անգարայի կը ներշնչէ առնել աւելի յանդուգն քայլեր, որոնք չեն հետապնդեր միջազգային համարակալութեան սայթաքումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Մխիթարեան» Վարժարանին ի նպաստ ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Մայիս 30-ին, Եունիվըրսըլ Հիլթըն»ի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ «Մխիթարեան» վարժարանի ընկերային յանձնախումբին, աւելի քան 260 հոգիի ներկայութեամբ:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Գոլէճի Սէքըրն համդիսասրահին մէջ, Յունիս 12-ին երգահանդէս մը տեղի ունեցած է նուիրուած ազգային յեղափոխական եւ սկաուտական երգերու, Համազգայինի Կլէնտէյլի մասնաճիւղի պատանեկան «Հայաստան» երգչախումբին կողմէ: Առաջին բաժնի երգերէն ետք, Բ. մասին փոխ-խմբավարուհի Սիւզի Օհանեան Շրջանային Սկաուտական Խորհուրդի անունով ողջունած է երգչախումբը:

**

ՀԱՐՎԱՐՏ Համալսարանի Մեսրոպ Մաշտոց ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Թամսընի ի պատիւ ճաշ մը տուած է Համազգային Հայագիտական Միութիւնը: Փրոֆէսէօրը վարիչ նշանակուած է Օքսֆորտ Համալսարանի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հայկական Ուսմանց ամպիոնին: Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ տոքթոր Նինա Կարսոյեան, վեր առած է Ռապըրթ Թամսընի դերը հայագիտական մարզի մէջ: Այս առթիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետը Սահակ-Մեսրոպ շքանշանով պարգեւատրած է փրոֆէսէօր Թամսընը: Շնորհակալութեան խօսքերէ ետք փրոֆէսէօր Թամսըն գնահատած է Համազգային Հայկական Միութեան անդամներն ու շրջանակը, որոնց նախաձեռնութեամբ հիմնուած է Հարվարտի հայագիտական ամպիոնը:

**

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան միջնակարգ դպրոցին շրջանաւարտներու հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 8-ին, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ: Ներկայ եղած է Ալեք Մանուկեան: Հուսկ բանքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Տիկին Նատիա Սարաֆեան: Բանախօսած է տոքթոր Ռոյ Միխըլեան:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Յունիս 19-ի իրիկունը, բացումը կատարուած է «Վազգէն Արք. Քէշիշեան» գրադարանին: Խօսք առած են խմբագիր Արսէն-Նուպար Մամուրեան, դոկտ. Արշաւիր Կէօնճեան եւ Գանատայի Հայոց առաջնորդ Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեան: Գրադարանը կազմուած է թեմին վախճանեալ առաջնորդ Վազգէն Արք.ի անձնական գրադարանի գիրքերուն մեծ մասին նուիրատուութեամբ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունիս 28-ին Երեւանի պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ քաղաքապետ՝ Պր. Համբարձում Գալստեանի հիւրը եղաւ Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ. յատուկ ընդունելութիւն մը կազմակերպուեցաւ Պարսամեան համալիրին մէջ: Նիսի եւ շրջակայքի 12 միութիւններուն ու կազմակերպութիւններուն անունով ելոյթ ունեցաւ Տոքթոր Մացակ Փոլատեանը, որ գնահատեց Հանրապետութեան Նախագահին կշռադատուած չինարար քաղաքականութիւնը, ու աւելցուց որ բազում տեսակի դժուարութիւնները, հարցերը, տագնապները յաղթահարելու համար կայ եւ ի զօրու է մէկ դեղատոմս՝ անմիջական եւ անյետաձգելի աջակցութիւն հայրենի կառավարութեան ու ազգընտիր Նախագահին, աւելցնելով որ դժուարութիւններով պէտք է կռենք այս բոլորը ու կոփենք մեր անկախութիւնը:

Ապա քաղաքապետ Համբարձում Գալստեան պատուիրակութեան անունով շնորհակալութիւն յայտնեց ջերմ ընդունելութեան համար, ու ըսաւ. — Համայն հայութեան նպատակը պէտք է ըլլայ համախումբ մասնակցութեամբ ապահովել հայկական պետականութեան կայունացման ու զօրացման գործը: Համայնքին հետ այս հանդիպումէն յետոյ, Հ. Բ. Ը. Միութեան կազմակերպութեամբ ճաշ մը տեղի ունեցաւ, ներկայութեամբ՝ միութիւններու ներկայացուցիչներու եւ անձնաւորութիւններու:

Ք.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Յունիս 19-ին տեղի ունեցաւ Համազգայինի Մշակութային եւ Կրթական Միութեան, Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան վերջին ձեռնարկը, Մայր Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ: Բանաստեղծութեան եւ երգի, գեղեցիկ երեկոյթ մը, ուր ներկաները, քանի քանի անդամներ, ոտքի, ծափահարութիւններով, ուղեցին իրենց գնահատանքը արտայայտել Արտաշէս Ոսկանեանի, Հերմինէ Երիցեանի, եւ ինչպէս նաեւ, ոչ հայ իր աշակերտներուն:

Բացման խօսքը ըրաւ Յակոբ Պալեան, որ Համազգայինի հակիրճ պատմականը ընելէ յետոյ, ներկայացուց օրուան արտասանողը եւ երգչուհին:

Արտաշէս Ոսկանեան շատ ծանօթ չէ մեր գաղութին, ան եկած է Հայրենիքէն, ուր ուսանած է թատրոն, բեմադրութիւն, դերասանութիւն, զինք կը լսենք առաջին անգամ ըլլալով այս երեկոյթին:

Ոսկանեան մեզի ներկայացաւ բաւական ճոխ յայտագիրով մը, գնահատելի էր մանաւանդ իր բանաստեղծութիւններուն ընտրութեան շարքը: Առաջին մասը սկսաւ Գրիգոր Նարեկացիի Մատեան ողբերգութեան (հատուածով մը) որուն հետեւեցան Նահապետ Քուչակ, Սայաթ Նովա, Պետրոս Դուրեան, Յովհաննէս Թումանեան, Աւետիք Իսահակեան, Միսաք Մեծարենց, Սիամանթօ, Դանիէլ Վարուժան եւ Վահան Տէրեան:

Արտաշէս Ոսկանեան յաջողեցաւ մեզի փոխանցել եւ վերապրեցնել իւրաքանչիւր բանաստեղծի ապրումները եւ ոգին, կուսպ, հարազատութեամբ եւ յստակ առոգանութեամբ (հակառակ արեւելահայերէնի երբեմն դժուար հասկցողութեան):

Յայտագիրի Բ. մասը, աւելի մօտ մեր հայ ժամանակակից կեանքի, յատկացուած էր Եղիշէ Չարենցի եւ Պարոյր Սեւակի: Ան կրցաւ այս բանաստեղծութիւններուն սքանչելի տողերուն ընդմէջէն փոխանցել մեզի բանաստեղծին այս կամ այն մտածումները ու ժայթքումները: Հպարտ էինք եւ յուզուած, մեր գրականութեամբ եւ մեր արժանաւոր գրագէտներով:

Այդ երեկոյ ներկայ էր նաեւ երգը, Հերմինէ Երիցեանի մենակատարութեամբ, ան երգեց «Շարական միջնադարեան» եւ Հայրենիքիս հետ, ինքնուրոյն ոճով եւ մեկնաբանութեամբ, խորունկ եւ կենդանի ապրումներով:

Հերմինէ Երիցեան ծանօթ է մեզի եւ շատ անգամներ հաճոյքը ունեցած ենք զինք լսելու եւ գնահատելու. ան նաեւ ուսուցչուհի է եւ կ՚ուսուցանէ երգ, այս առիթով շատ հետաքրքրական էր ունկնդրել Հերմինէի աշակերտ, աշակերտուհիները. անոնք մեզի յաջորդաբար ներկայացան հայերէն երգերով. — Վարդը, Բարի արագիլ, Ինձ մի՛ խնդրիր, Արդեօք ո՞ւր ես, Ես իմ անոյշ Հայաստանի: Գնահատանքի արժանի են նաեւ այս երիտասարդ-երիտասարդուհիները, որոնք բաւական լաւ առոգանութեամբ (անոնցմէ մին մանաւանդ) սորված էին հայերէն երգեր եւ կրցան մեզի նուիրել հաճելի պահեր. լաւ աշխատանք մը իրենց արժէքաւոր ուսուցչուհիին կողմէ. յաջող համադրութիւն մը երգի եւ բանաստեղծութեան ներկայացուած՝ Հերմինէ Երիցեանի կողմէ:

Գնահատելի ձեռնարկ մը, տաղանդաւոր դերակատարներ որոնք երեկոյթի մը ընթացքին, մեզի առիթը տուին, վերյիշելու, վերապրելու, վերանորոգուելու եւ ինչու չէ, ճանչնալու հայ բանաստեղծութիւնը:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ քաջալերէինք նման ձեռնարկներ, առիթը տրուէր Արտաշէս Ոսկանեանին Փարիզի կամ Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ կրկին հանդէս գալու համար:

Անշուշտ բանաստեղծութիւնը մատչելի կը մնայ բաւական սեղմ շրջանակի մը, երբ նկատի կ՚առնենք մանաւանդ հայերէն լեզուի հասկցողութեան դժուարութիւններ, սակայն այդ գլխաւոր արգելք մը պէտք չէ հանդիսանայ, կը բաւէ երբեմն փափաքիլ, ներկայ գտնուիլ, բաժնելու եւ ապրելու համար, զգացումներ, յուզում եւ երաժշտութիւն:

ՄԱՐԻ ԼՈՒՍԱՐԱՐԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ոչ մէկ մարդկային ուժ կրնար կեցնել զիս: Նստարաններուն վրայէն ցատկելով խոյացայ վրան ու կռուփով, ոտքով սկսայ հարուածել զինքը, մինչ Արշամ բռնած էր միւսին կոկորդէն ու կ՚ապտակէր զայն: Աննկարագրելի աղմուկ մը կը թաւալէր ճաշարանին մէջ: Բայց ոչինչ կրնար զսպել զիս: Գարշելի հայհոյանքներ կը թափէին բերնէս, մինչ հակառակորդս արիւնլուայ՝ կը ջանար փախչիլ հարուածներէս:

Չեմ յիշեր թէ ո՞վ եւ ինչպէ՞ս յաջողեցաւ զիս դուրս հանել ու կարգը վերահաստատել: Գաւիթին մէջ Արշամին կուշտ-կուշտի գտանք մենք զմեզ: Շապիկս պատռած էր ու թեզանիքիս եւ ձեռքերուս վրայ արեան հետքեր կային: Սանդուխին վրայ նստայ ու լռեցի: Զայրոյթս դեռ չէր խաղաղած ու ողջ մարմինս ջերմի մէջ էր: Ընդոստ ոտքի ելայ ու ըսի.

- Ես կ՚երթամ կոր...

- Ո՞ւր, հարցուց Արշամ մեղմօրէն:

- Ո՞ւր կ՚ուզէ թող ըլլայ, պատասխանեցի, ժամ մը աւելի չեմ կենար հոս եւ կամ թէ այդ փուշտերուն դաս մը պիտի տամ, որ մինչեւ մահ չմոռնան իրենց սրիկայութիւնը...

— Եթէ երթալ պէտք ըլլայ՝ միասին կ՚երթանք, յարեց Արշամ, սպասէ որ իրենք կարգադրութիւն մը ընեն...

Բայց ես առանց այլեւայլի գացի ննջարան, իրերս պատրաստելու համար: Ողջ էութիւնս ալեկոծութեան մէջ էր: Շարժումներուս մէջ հիւանդագին աճապարանք մը կար, քանի որ ձեռքերս կը դողային ու նոյն առարկան քանի մը անգամ կը տեղափոխէին: Քիչ յետոյ Արշամը եւս եկաւ, իր խոշոր գլուխը ծռած ու անձայն սկսաւ նոյն աշխատանքին:

— Ինչ որ զիս կը զայրացնէ, ըսաւ խուլ ձայնով մը, բարոյականի անվերջ դասերն են: Եթէ նոյնիսկ իրաւունք ունենան՝ պէտք է որ քիչ մը փափկանկատ ըլլան: Անընդհատ կը յիշեցնեն՝ թէ տղայ ենք ու կեանքը չենք ճանչնար, թէ տարիներ յետոյ պիտի զգանք թէ իրենք իրաւունք ունէին...

— Երբոր իրենց նման ծերանանք, բախ զայրոյթս ջանալով զսպել, երբ յոգնինք կեանքէն կրնայ ըլլալ, որ իրենց պէս մտածենք...

Զմրան արեւը կը խաղար մեր տարօրինուած հագուստներուն, իրերուն վրայ: Ու ես կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըզգացի, թէ տեղէ մը մեկնիլը միշտ հաճելի չէ: Ո՞ւր կրնանք երթալ, կ՚ըսէի մտքիս, երբ մէկէն յիշեցի խնամատարութեան երիտասարդ պաշտօնեաներէն մէկը, որ իրական բարեկամութիւն ցոյց տուած էր մեզի հանդէպ: Գուցէ կրնայինք երթալ գտնել զինքը՝ վերստին կեանքի յորձանքին մէջ նետուելէ առաջ:

— Մտի՛կ ըրէ, կը շարունակէր Արշամ, իրենց փորձառութիւնն իսկ նաճապատեռազմեան է: Ամէն ինչ կը դատեն առնուազն քսանեւհինգ տարուան ակնոցներով: Ու չեն ուզեր ըմբռնել, թէ ժամանակէն առաջ հասունցած մարդիկ ենք, թէ կեանքը եփած է մեզ...

— Երիտասարդները միշտ իրաւունք ունին ծերերուն դէմ:

— Ինչո՞ւ, հարցուց Արշամ՝ անակնկալ կերպով եւ աշխատանքը ընդհատելով:

— Որովհետեւ երիտասարդ են, ըսի յանդուգն շեշտով մը:

Գուցէ չէի գիտեր թէ ինչ ըսել կ՚ուզէի, բայց Արշամ վայրկեան մը վարանելէ յետոյ, համոզուած թուեցաւ:

Բայց ճիշդ այդ պահուն էր, որ ընդհանուր հսկիչը մտաւ ներս՝ հանդարտ քայլերով: Երկվայրկեան մը դիտեց մեզ ու հաստատակամ ձայնով մը ըսաւ.

— Զգեցէ՛ք այդ պայուսակները, ու անմիջապէս հետեւեցէ՛ք ինձ...

Արշամ երկարօրէն դիտեց զիս, իսկ ես ընդհանուր հսկիչը: Մեր ակնարկները ցրուութեամբ հանդիպեցան իրարու: Բայց անծանօթ ուժ մը զիս մղեց հնազանդութեան: Գլխահակ հետեւեցանք այդ մարդուն, մինչ մեր անցքին վրայ՝ տղաքը անձկութեամբ կը սպասէին դէպքերու զարգացման: Երբ իր գրասենեակը հասանք՝ նոյն հանդարտ պաղարիւնութեամբ գնաց նստասեղանին առջեւ ու գլանիկ մը վառեց:

(Շար. 40)

(Շար. Ա. էջէն)

նէն առաջ Ամերիկայի շահերը պարտի գերիվեր նկատել» :

Երա՜նի մեզի... :

*

Անատոլու Գործակալութիւնը Ուաշինկթընէն կը հաղորդէ, թէ ամերիկացի քաղաքացիներուն համար ներկայիս գըլխացաւ դարձած է կարգ մը ամերիկահըպատակներու օտար երկիրներու մէջ քաղաքական պաշտօններ ստանձնելու հարցը : Խնդրոյ առարկայ են ամերիկացի Միլան Փանիչ, որ Եուկոսլաւ ծագում ունի եւ որ Եուկոսլաւիոյ Նորակազմ Դաշնակցութեան վարչապետ նշանակուած է, եւ Րաֆֆի Յովհաննէսեան որ արդէն երկար ատենէ ի վեր կը գործէ որպէս Հայաստանի Արտաքին Նախարար :

Հարցը ծագեցաւ երբ լրագրողներ Ամերիկայի Արտաքին Նախարարութեան բանբեր Մարկարէթ Թութվայլէրին հարցուցին, թէ Ամերիկա ինչո՞ւ արտօնած է Միլան Փանիչին ընդունիլ Եուկոսլաւիոյ վարչապետութեան պաշտօնը : Թութվայլէր պատասխանեց, որ Փանիչի պարագան տարբերութիւն չունի Րաֆֆի Յովհաննէսեանի պարագայէն, քանի որ ան ալ Ամերիկացի է եւ կը գործէ Հայաստանի համար : Երբ լրագրողներ պնդեցին թէ այս արտօնութիւնները ներհակ չե՞ն ամերիկեան օրէնքներուն, Թութվայլէր պատասխանեց, որ ինք փաստաբան չէ եւ բան չի կրնար ըսել հայրենակցական օրէնքին մասին : Միայն թէ, ըստ ան, Ամերիկա Փանիչին վիզա տուած է պարզապէս որպէսզի ան կարենայ գործադրել վարչապետութիւն կատարելու իր անձնական որոշումը : Միացեալ -- Նահանգներու կառավարութիւնը սկզբունքով չի քաջալերեր այսպիսի որոշումները, բայց անոնց արգելք ալ չըլլար, պայմանաւ, որ յիշեալ անձերը դէմ չչարժին ՄԱԿ-ի որոշումներուն եւ չքաջալերեն ՄԱԿ-ի որոշումներու բռնաբարող կամ անոնց դէմ եկող արարքները : Ասոր փոխարէն, լրագրողները յիշեցուցին, թէ Ամերիկա երկու օրէնք չունի տակաւին եւ Սահմանադրութիւնը կը պահանջէ, որ ամէն հպատակ ամէնէն առաջ Ամերիկայի շահերը գերիվեր նկատէ :

Այս առթիւ դիտել կը տրուի, որ ուրիշ բազմաթիւ ամերիկահպատակներ ալ պաշտօններ ստանձնած են այլուր : Ամերիկահպատակ մըն է Հայաստանի Ուժանիւթի Նախարարը, ինչպէս նաեւ ԻԻՆԻՍԷՖ-ի այն պաշտօնատարը, որ կը դրադի Հայաստան ղրկուած սնունդեղէններու բաշխումով : Հայաստանի Հողագործական Նախարարութեան տնտեսական ու գիտական բաժնի փոխանորդն ալ ֆրանսահպատակ մըն է : Ամերիկայէն ու այլ երկիրներէ մեծ թիւով հոգեւորականներ ալ Հայաստան կը գտնուին այս կամ այն գործին օգնական հանդիսանալու համար :

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պետրոսեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 8--ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յուլիս 13, ժամը 9--ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին

6, Ավընիւ Պուրկէն

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE
LE 19 JUILLET

Section DIROUHI MISSAKIAN de Sevran

organise un voyage en autocar pour la fête de la Colonie de Bellefontaine du dimanche 19 Juillet

Départ : le Samedi 18 Juillet vers midi
Retour : le dimanche 19 Juillet au soir
Prix : 225 F (aller / retour)

Pour tous renseignements :
Mme VAHRADIAN : 43 85 58 00 (dans la journée)
Mlle PAPAZIAN : 43 83 87 68 (en soirée)

Réservation des places jusqu'au dimanche 12 Juillet.

*

Les Sections de Marseille organisent un voyage en autocar

Départ :

de Marseille le Samedi 18 Juillet à :
— 23h : St. Jérôme (Bd Cazoran)
— 23h30 : Beaumont (arrêt bus face *Agoump*)
— 24h : Centre-Ville (Poste des Réformés)

Prix : 150 F. par personne

Pour tous renseignements :
91 90 21 60 / 91 87 13 48
91 66 91 99 (HR)

Impératif : *Inscriptions avant le 15 / 7*

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը
Կապոյտ Խաչի Սեւրանի
«Տիրուհի Միսաքեան»
մասնաճիւղի հրաւէրով

կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

կ'արտասանէ՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Յուլիս 16, ժամը 20.30--ին :

Սեւրանի Կապոյտ Խաչի տան մէջ
17, rue Charles Peguy, 93190 Livry-Gargan

Տարեկան Մեծ Դաշտահանդէս

ՇԱՐՎԻԼՕ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յուլիս 12, Կիրակի, ժամը 12.30-էն մինչեւ 22.30՝

1. -- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր :
2. -- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով :
3. -- Զանազան հետաքրքրական խաղեր եւ ժամանց :
4. -- Ընտանեկան հաճելի ջերմ մթնոլորտ :
5. -- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Մասնակցութեամբ՝
ԱՆԻ Նուագախումբի

Մուտքը ազատ է :

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

-- Կը բացուի 3--րդ դասարանը :

-- Կրթական Նախարարութեան ճըշդած ծրագրի կողքին՝

-- Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին) :

-- Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք) :

-- Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4--րդ եւ 3--րդ դասարաններուն մէջ :

-- Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ -- Լը -- Պէլ եւայլն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է : Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. --
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
Tél. : 43 81 01 72

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3--12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4--ին :

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03
(Տիկին Սողոմոնեանց)
45 -- 25 -- 87 -- 67
(Օրիորդ Էրմաճեան)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի. -

Նեկտար Պաղտասարեանի (ծնեալ՝ Տէր-Վարդանեան) թաղման առթիւ. -- Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր -- Վարդանեան Համազգայինի դպրոցին 200, Կապոյտ Խաչին 100, Մահիկեան, Տէր -- Գալուստեան եւ Օհաննէս Տէր -- Վարդանեան ընտանիքները Ղարաբաղին 500, Արել Վարդանեան Ղարաբաղին 200, Այրի Տիկին Ազատուհի Վարդանեան եւ զաւակները Ղարաբաղին 200 Ֆր. :

Մարի Թէրմոնճեանի թաղման առթիւ՝ (ծնեալ Զօրլուեան). -- Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 300 Ֆր., Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 300 Ֆր. :

Արամ Հանոյեանի հոգեհանգիստին առթիւ. -- Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գաբրիէլեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Վարդանեան 100, Տիկին Պայծառ Յակոբեան 100 Ֆր., Տիկին Ժիլտա Յակոբեան 100 Ֆր. :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.839 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.839

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՀԵԼՍԻՆՔԻԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԴԻՏԵՐ ՊԻՏԻ ՂՐԿԷ ԵՐԲ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԸԼԼԱՅ...

ՏԵՂՒՈՅՆ ՎՐԱՅ ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ

Հելսինքիի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան վեհաժողովը որ ինչպէս բոլոր նման ժողովներ հոգեհաչ խօսքերու եւ սրտցաւ փափաքներու սահմանը չանցնիր որոշում մը տուաւ Ղարաբաղի մասին, բացման նիստի օրն իսկ: Պէտք է ըսել թէ նախագահ Միթերան շատ լաւ հասցուց պաշտպանելու համար Սի-Էս-Սի-Ը-ի ամրապնդման դատը: «Աճապարենք», ըսաւ Միթերան, «ժողովուրդներ կը մեռնին: Դիւանագիտութեան առաքելութիւնն ըլլալ չի թուիր ինծի, այնպէս ընել որ իբրեւ թէ մահն ու կեանքը ժամանակէն կախում չունին: Չեմ ուզեր, որ տիրապետէ այն զգացումը որ Եւրոպան ձախողած է նոր ժամանակներուն յարմարելու իր կարողութեան մէջ: Արդարեւ, դեռ սկիզբն ենք ձեռնարկին: Անոր կերտողներն ենք»:

Գանատայի Արտաքին Նախարարն ալ յայտնած է որ Սի-Էս-Սի-Ը-ն այլեւս հասարակ ներշնչող կազմակերպութիւն մը չէ, աւելցնելով թէ եզրափակիչ փաստաթուղթը, որ պիտի քուէարկուի «կէս կիլօ կը կշռէ, բայց, չի նշեր իսկ Պոսնիա-Հերցեկովինի տառապանքը»:

Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարն է որ յայտարարած է թէ ժողովը որոշած է նուազագոյն 100 դիտորդներու յանձնախումբ մը ղրկել Ղարաբաղ, այն ատեն միայն, երբ հրադադարը ամբողջութեամբ կը կիրարկուի եւ կը յարգուի: Այս առընչութեամբ արդէն Հայաստանի կառավարութիւնը դիմած է Լ. Ղարաբաղի կառավարութեան, որպէսզի ընդառաջէ Մարիօ Ռաֆայէլլիի կոչին (Հռոմ, Յուլիս 3) հրադադար հաստատելու:

⁂

Տեղւոյն վրայ բախում եւ ռմբակոծութիւն կը շարունակուին, ոչ միայն Ղարաբաղ այլեւ սահմանամերձ շրջաններու Հայաստանի գիւղերը:

· Յուլիս 7-8-ի գիշերը գրադներով ռմբակոծուած է Մեղրիի շրջանի Ալդարա գիւղը, բայց հայ սահմանապահ ուժերը հակազդած են եւ վնաս հասցուցած հակառակորդի սահմանապահ կայանին:

· Յուլիս 8-ի գիշերը ազրբեջանական կազմաւորումները փորձած են անցնիլ Թարթար գետը, նպատակ ունենալով վերահսկողութիւն հաստատել դէպի Ասկերանի շրջանը տանող ճամբուն վրայ, բայց, ետ մղուած են:

· Արարատի շրջանի Երասխ աւանը զոհուած են երկու Հայեր:

· Ղուրաթլիէն ռմբակոծուած է կրկին Կոռնիձորի (Գորիս) պաշտպանական դիրքերը:

· Ազրբեջանական բանակը զրահակառքերով յարձակում գործած է Մարտակերտի շրջանի հիւսիսը: Արցախի պաշտպանները անհաւասար կռիւ մղած են, թէեւ յաջողած են վնաս հասցնել հակառակորդին: Կորուստներ կան նաեւ հայկական կողմը. 15 զոհի մասին խօսք կայ եւ 40՝ Ազերիներու մօտ:

- Յուլիս 9-ին առաւօտեան Ազրբեջանի Զանգելանի շրջանէն կատարուած ուղղակի նշանառութեան հետեւանքով զոհ գացած են Կապանի շրջանի Սինիք գիւղի մէջ երկու հոգի՝ մայր մը եւ զաւակը, որ պարտէզը կը գտնուէին:

⁂

· Ղարաբաղի պաշտպանութեան Կոմիտէն ինքնապաշտպանութեան ուժերուն ջոկատներու բոլոր մարտիկներուն հրահանգած է խստիւ պահպանել պատերազմական շրջանի պահանջները: Պարտազանցները կը պատժուին պատերազմական գործողութիւններու համար քրէական պատասխանատուութեամբ, օրէնքին համաձայն:

- Լ. Ղարաբաղի կառավարութիւնը դիմած է Հայաստանի իշխանութիւններուն խնդրելով օժանդակել ԼՂՀ-ի զինուորական ծառայութեան տարիք ունեցող բնակիչները վերադարձնելու Արցախ, իրենց մշտական բնակութեան վայրերը:

⁂

Յուլիս 9-ին, Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւնը Երեւանի դեսպանին միջոցաւ Արտաքին Նախարարութեան յայտնած է որ խորապէս մտահոգ է Լ. Ղարաբաղի հիւսիսի կացութեամբ գործողութիւններն ալ սաստկացած ըլլալով Յուլիս 4էն: Կառավարութիւնը կը գնահատէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի անձնական համարձակ ջանքերը բանակցութեանց միջոցաւ լուծումի հասնելու: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը դիտակցի որ Մարտակերտի գրաւմամբ, շատ մեծցած է նախագահ Տէր-Պետրոսեանի կառավարութեան վրայ գործադրուող քաղաքական ճնշումը: Միւս կողմէ նախագահ Պուշ նամակ մը ղրկած է Ազրբեջանի նախագահ Էլչիպէյի, ուր փափաք կը յայտնէ իրեն հետ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալու Հելսինքիի մէջ, խօսելու համար ԱՄՆ-Ազրբեջան յարաբերութիւններու մասին եւ քննարկելու՝ Ղարաբաղի իրավիճակը: ԱՄՆ-ու նախագահը նամակին մէջ աւելցուցած է թէ եթէ մինչեւ այսօր դրական քայլեր առնել կարելի չէ եղած Արցախի կնճիռին նկատմամբ, ատոր պատճառներէն մէկն ալ Ազրբեջանի տեղեկատուութեան թերացումն է:

- Յուլիս 10-ին, Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն ռմբակոծումներ տեղի ունեցած են Իջեւանի շրջանի Բերքաբեր գիւղը, նաեւ Արարատի, Խաչիկ գիւղին մէջ մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ:

⁂

Յուլիս 8-ին Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան Տիկին Ֆրանս տը Հարթէնկ այցելած է երկրաշարժի պաշտպանութեան ազգային սպասարկութեան կեդրոնը, ուր ծանօթանալով տարուող աշխատանքներուն, ըսած է թէ երկրաշարժագիտութեան մարզին մէջ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի համագործակցութիւնը սքանչելի հեռանկարներ ունի եւ փոխադարձաբար շահաւէտ՝ երկու երկիրներու համար:

⁂

Յուլիս 9-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նիստը, ուր քննարկուած են Հայաստանի Հանրապետութեան կողմէ Արցախին ցոյց տրուող տնտեսական եւ մարդասիրական օգնութեան հետ կապուած հարցեր: Պաշտպանութեան Նախարար Վազգէն Սարգսեան տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները եւ Արցախի տիրող ռազմական իրավիճակի մասին:

ՓԱՐԻԶ
Հ. Յ. Դ.-Ի ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎԸ

Լ. ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթի, Յուլիս 8-ի իրիկունը, Հ. Յ. Դ.-ը քաղաքական հանրահաւաքի մը հրաւիրած էր Փարիզի Հայութիւնը, զայն իրազեկ պահելու համար Արցախի վերջին իրադարձութիւններուն՝ Արցախի Խորհրդարանի Արտաքին Յանձնաժողովի Նախագահ Լեւոն Մելիք Շահնազարեանի բերնով:

Միւզէ Կիմէի սրահը ներկայ էր գաղութի հայութեան 0.25%-ը, այսինքն՝ 150 հոգի:

Բեմին վրայ տեղ կը գրաւէին Լեւոն Մելիք Շահնազարեան, Եւրոպայի համար իր խորհրդատուն՝ Վարուժան Գրիգորեան եւ Տիգրան Շիրվանեան, որ բացումը կատարելով հանրահաւաքին կը յիշեցնէր, թէ Հայութիւնը այսօր կը գտնուի դժուար կացութեան մէջ՝ Հայաստան թէ Արցախ, ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ:

Վարուժան Գրիգորեան, որ նոր վերադարձած էր Սթրազպուրկէն, ուր հանդիպումներ ունեցած էր Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահին եւ քաղաքական այլ դէմքերու հետ, կը նշէր թէ այդ հանդիպումները յուսադրիչ եղած են եւ անոնց պտուղները կարելի պիտի ըլլայ քաղել մօտ ապագային: Իբրեւ օրինակ դիտել կու տար, որ Ֆրանսա երկու օդանաւ կը տրամադրէր մարդասիրական օգնութիւն հասցնելու համար միա՛յն Արցախի գաղթականներուն: Իր խօսքին վերջաւորութեան Ժան Գրիգորեան իր խորունկ գոհունակութիւնը կը յայտնէր ի տես սրահին «կէս–լեցուն» կամ «կէս–պարապ» ըլլալուն...

Խօսք կը տրուէր Լեւոն Մելիք Շահնազարեանի, որ պատմականը ընելէ ետք Արցախի անկախութեան հռչակման, հանրապետութիւն դառնալուն, խորհրդարանի կազմութեան եւ նախագահի ընտրութեան եւ կռիւներու սկզբնաւորութեան, նշեց թէ ամէն կողմ աւերածութիւն էր ու մոխիր, զոհեր ու գաղթականներ: Այդ պայմաններուն տակ էր, որ կազմակերպուած հայկական զինեալ ջոկատներ հակագրոհի անցնելով յաջողութիւններ կ'արձանագրէին եւ յաղթանակները կը պսակուէին Մայիս 9-ին Շուշիի ազատագրումով եւ Լաչինի գրաւումով, որով կը բացուէր Հայաստան–Արցախ անցքը, բարեբար պայմաններ ստեղծելով հայ բազմութիւններուն համար:

Ապա Լեւոն Մելիք Շահնազարեան անդրադառնալով Շահումեանի եւ Մարտակերտի վրայ ազերի յարձակումներուն, դիտել կու տար որ «Ազերիներուն հասած զինամթերքը սպառելու վրայ է եւ մօտ ատենէն մենք դարձեալ ձեռք կը ձգենք մեր հողերը»: Յիշեց թէ Հայաստան թէեւ կ'օգնէ Արցախին, բայց աւելին չի կրնար, ինք եւս շրջափակման հետեւանքով նեղութեան մատնուած ըլլալով...

Զեկուցումին կը յաջորդէր հարցումներու շարանը: Հարցումները կ'ընդգրկէին Հայաստանի Խորհրդարանի ընդդիմադիր ճակատի եւ իշխանութեան տարակարծիք կեցուածքը, եւրոպական Խորհրդարանի եւ ֆրանսական իշխանութեանց հետ հանդիպումներու արդիւնքները, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Յունիս 29-ի ծանօթ ճառը, Հ. Յ. Դ.-ի դերը Արցախի ազատագրական պայքարին մէջ եւ այլ հարցեր:

Արցախի Խորհրդարանի Արտաքին Յանձնաժողովի Նախագահ Լեւոն Մելիք Շահնազարեան շեշտեց.– «Բնաւ չենք ուզեր Հայաստանը ներքաշել պատերազմի մէջ: Հայաստանի կառավարութեան հրաժարումի հարցը մեզի չի վերաբերիր: Մենք չենք պահանջեր, որ Հայաստան ճանչնայ Արցախի հանրապետութիւնը: Եթէ ճանչնայ՝ լաւ, եթէ չճանչնայ՝ նորէն լաւ: Մեզի համար տարբերութիւն չըներ: Չմոռնանք որ Հայաստան մեզ չճանչնալով ազատօրէն կրնայ պաշտպանել մեր իրաւունքները միջազգային դաշտի վրայ, իսկ եթէ ճանչնայ՝ թերեւս պատճառ դառնայ, որ Հայաստան ներքաշուի պատերազմի մէջ»:

Ներկաներէն մին իր դժգոհութիւնը կը յայտնէր մետիաններու լռութեան եւ անտարբերութեան հանդէպ: Ժան Գրիգորեան, յայտնապէս բորբոքած կը պատասխանէր, որ եթէ ինք լրագրող մը ըլլար, տեսնելով սրահին պարապութիւնը, յաջորդ առաւօտ ո՛չ մէկ տող կը գրէր Արցախի մասին, քանի որ Հայրենիքի եւ Արցախի ճգնաժամը Հայերն իսկ չի յուզեր: Վերջ պէտք է տալ այս անտարբերութեան (ի՞նչպէս...):

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հանրի Փափազեան անձամբ կը պատասխանէր Հայաստանի Նախագահին կողմէ Հ. Յ. Դ.-ի հասցէին կատարուած այն մեղադրանքին, որ կը վերաբերէր հանգանակուած գումարներու «անտեղի մսխում»ին: Փափազեան կ'ըսէր, թէ 1 միլիոն ֆրանք հաւաքուած է եւ փոխանցուած ուղղակի Արցախի իշխանութեանց՝ նիւթապէս թէ ապրանքի միջոցով:

Հանրահաւաքը վերջ կը գտնէր կէս գիշերին, Ժան Գրիգորեանի կողմէ կատարուած դրամական անմիջական օգնութեան կոչով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

Յուլիս 9-ի Լա Լիպր Պէլժիքի մէջ, Բորիս Թումանով կրկին կ'անդրադառնայ մեր ցաւոտ հարցին, յայտնելով թէ այլեւս Ռուսաստան ընտրութիւնը ըրած է Ղարաբաղի հարցին մէջ, այսինքն աշխարհաքաղաքական պատճառներ զինքը կը մղեն զօրավիգ կենալու Ազրբեջանի: Հայաստան, այդ ուղղութեամբ, ոչ մէկ շահ կը ներկայացնէ: Անգամ մը եւս, թերթին Մոսկուայի թղթակիցը դիպուկ վերլուծում մը կ'ընէ եւ լաւատես չէ.. «Լեւոն Տէր-Պետրոսեանով կամ ոչ, արդէն բուռն կերպով դժգոհութեան առարկայ իր հանրային կարծիքին կողմէ, Հայաստան խեղդուած եւ սնանկացած՝ տնտեսական շրջափակումով մը, ի վիճակի չէ երկար դիմանալու Ադրբեջանի զինուորական սպառնալիքին, ինչ որ արդէն, կարճ ժամանակի մէջ, Ղարաբաղի Հայերուն ամբողջական գաղթը պիտի պատճառէ»:

- Յուլիս 10-ի Ալ-Հայաթ-ը կը գրէ թէ Բաքու բուռն բողոք բարձրացուցած է Իրանի դէմ, որ, ըստ իրեն, կ'օգնէ Հայերուն զէնք ղրկելով: Այդ զէնքերը գտեր են Մարտակերտի գրաւման ատեն: Թեհրան կը հերքէ, իսկ Ռուսերը կ'ըսեն թէ այդ զէնքերը Աֆղանիստանի պահեստանոցներու զէնքեր են, որոնք մաֆիա-ի միջոցաւ ծախուած են Հայերուն եւ Իրանէն կ'անցնին, այսինքն Պարսկաստան միայն ճամբայ կու տայ...: Պարսիկները Արաքսի վրայ երկրորդ կամուրջ մը պիտի շինեն:

Նոյն օրուան, արաբական «Աշարք Ալ Աուսաթ» թերթը շատ մտահոգիչ տեղեկութիւններ կու տայ: Կը գրէ թէ Ազերիները 60 մղոնի վրայ, 3 կողմերէ յարձակում կը պատրաստեն եւ վճռած են Ստե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՐԿԵ՛ՆՔ ԱՐՑԱԽԸ ԱՄՈՒՐ ՊԱՀԵՆՔ «ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՌ»Ը

Ղարաբաղեան շարժման թէժ օրերին, երբ ազգովին ամբոխուած փողոցներում ու հրապարակներում գոչում էինք՝ «Ղարաբա՛ղ», մենք գիտակցում էինք, որ դժուար է լինելու այդ ուղին: Եւ սակայն, ոչ մի դժուարութիւն չէր կարող մեզ ետ պահել պայքարի այդ ուղուց: Ժողովուրդն արթնացել էր եւ փորձում էր թօթափել երկար տարիների թմբիրը: Կային զգուշաւորներ, որոնք դեռ չէին ձերբազատուել մռայլ անցեալի վախից: Սակայն նրանք էլ հետզհետէ միացան ընդհանուրին՝ ըմբռնելու ազգային զարթօնքը:

Ազգային գիտակցութիւնը վերածուել էր քաղաքացիական խոր գիտակցութեան: Մենք զգում էինք, որ ուժ ենք: Ժայթքել էր հրաբուխը, որի առաջն առնել ոչ ոք չէր կարող: Չէ՞ որ հսկայ կայսրութեան մէջ առաջինն էինք, որ համարձակուեցինք փշրել բռնատիրութեան կապանքները: Դա թէ՛ պարտաւորեցնող էր եւ թէ վտանգաւոր: Գիտէինք, որ բազմաթիւ փորձութիւնների ենք ենթարկուելու: Եւ ենթարկուեցինք: Բայց եւ դիմացանք: Բարձր կազմակերպուածութեամբ ու ազգային արժանապատուութեան գիտակցումով անցանք բոլոր փորձութիւնների միջով:

Մեր հիմնական հաւաքատեղին՝ Թատերական հրապարակը, դարձաւ քաղաքական մեր հասունացման իւրայատուկ դպրոցը: Սերունդներն աճեցին, հասակ առան այդ հրապարակում: Ինձ թւում էր թէ մենք մինչ այդ միայն ֆիզիքական ներկայութիւն էինք ապահովել այս մեծ աշխարհում, իսկ հիմա փոխուել էր ամէն ինչ. մենք մասնակից էինք դառնում աշխարհի մեծագոյն իրադարձութիւններից մէկին: Աւելի՛ն. մենք եղել էինք յեղաշրջելու մի ամբողջ համակարգ, որն անյաղթելի էր համարւում:

Շատերի համար Ղարաբաղը հեռու մի տեղ գտնուող, անծանօթ, աշխարհագրական մի վայր էր: Իսկ 88-ի Փետրուարից սկսած այն դարձաւ մեր մտահոգութիւնների կենտրոնը: Եւ Մայր Հայրենիքի հետ Ղարաբաղի վերամիաւորման խնդիրը դարձաւ հրամայական:

❦

88-ի ամառն էր, որ առաջին անգամ ուսուցիչների մի խմբով եղանք Ղարաբաղում: Վերջապէս մօտիկից տեսանք հինաւուրց Արցախն ու բազմաչարչար արցախահայութիւնը: Ու ես այդտեղ էր, որ հասկացայ, թէ ինչո՛ւ են պոէտներն ու երգիչները այդքան ջերմ խօսքեր նուիրել Արցախցուն: Երեւի եկել են ու տեսել իրենց հողին ու ջրին նուիրուած հայրենասէր այդ մարդկանց: Հիացել են ու ոգեշնչուել նրանց հպարտ ու խիզախ ոգով, տոկալու եւ իրաւունքները երբեք չզիջելու նրանց պատրաստակամութեամբ:

Մեծ հաճոյք էր Արցախցիների հետ զրուցելը. նրանց խօսքից բխում էր իմաստութիւնն ու լաւատեսութիւնը. «Մենք արդար ենք, քանի որ մեր պայքարն արդարացի է. մենք չենք խլել ուրիշի հողը, մենք միայն ուզում ենք պաշտպանել մեր հողը, մեր օջախը, մեր պատիւը»:

Տասնհինգ օր շարունակ մենք վայելում էինք Արցախցիների անսահման հիւրասիրութիւնը: Իւրաքանչիւր տուն մեզ ընդունում էր սրտաբաց հիւրընկալութեամբ: Չնայած դժուարին պայմաններին, մեզ հիւրընկալողները կարողացան ապահովել տեսարժան վայրերի մեր շրջագայումը:

Զարմանալի կենսուրախ մարդիկ են Արցախցիները. ապրում էին անտանելի պայմաններում, բաւարարւում չնչին պաշարով, բայց եւ ոչ մի դժգոհութիւն չէին արտայայտում: «Ա՛յս է, որ կայ, պէտք է դիմանալ», — ասում էին նրանք: Ձմեռն անց էին կացնում գարնան յոյսով, ամառը՝ աշնան յոյսով: Թւում էր թէ ինչ որ մի մեծ հաւատ էին նրանք խարսխել այդ հողում, եւ մի անսպառ ու անսահման համբերութիւն ամբարել իրենց սրտերում:

Յանձին Ղարաբաղի ժողովրդի, ես կարծես երկար տարիներ մեզնից խլուած եւ խնամքով թաքցրած մի անգին գանձ էի յայտնաբերել: Նրանց անկաշառ հայրենասիրութիւնն ու ամրակուռ կամքը ոգեւորում էին մեզ: Հողի կանչն էր երգում այդ մարդկանց երակներում: Իսկ պապենական օջախի ջերմութիւնը՝ սրբութիւն սրբոցը, պահպանւում էր աչքի լոյսի պէս:

Ծովածաւալ համբերութեամբ լցուած Ղարաբաղցու սիրտը ներող էր ու հանդուրժող անգամ թշնամու նկատմամբ: Դարերով իրար կողքի ապրած լինելով այլազգիների հետ, նրանք սովոր էին հաւանութիւն անելու եւ մտքներով անգամ չէր անցնում, որ հարեւանը կարող էր ներխուժել իրենց տներն ու փշրել, մորթել, թալանել, բռնաբարել: Այս ամէնի համար Ղարաբաղցին ունէր միայն մի պատասխան. «Թէ՛ տղամարդ են, թող գան մարդավարի կռուենք»:

Փոխէփոխ եկան ու գնացին դաժան ու բռնակալ գեներալներ: Սակայն անսասան մնաց ղարաբաղցու անկոտրում կամքը: Նա ուխտ էր եկել պաշտպանելու ազգային ինքնորոշման իր իրաւունքը եւ ոչ ոք չէր կարող ստիպել նրան ետ կանգնելու իր պայքարից:

Յիշում եմ մի դէպք, որ պատմեցին մեզ Ստեփանակերտում: Պարետային ժամի յայտարարման հետ կապուած արգելել էին ժողովրդական համահաւաքները: Իսկ ժողովուրդը չէր ուզում կորցնել հաւաքների ստեղծած համախմբումի մթնոլորտը, որն օրուայ հացից աւելի կենսական էր այդ օրերին: Զինուորները, որ հսկում էին Ստեփանակերտի քաղաքային հրապարակում, մտածում էին որ իրենց գործն աւարտուած է, քանի որ նախօրօք յայտարարուած համահաւաքի ժամն էր եկել, իսկ հրապարակում իրենցից զատ ուրիշ մարդ չկար: Մէկ — երկու րոպէ յետոյ նրանց ականջին են հասնում ծանօթ յանգաւոր կոչերը՝ «Հա՛-յա՛-ս-տա՛ն», «մի՛-ա՛-ցո՛ւմ», «Ար-ցա՛-խ»: Ժամեր են անցնում, իսկ զինուորները այդպէս էլ չեն կարողանում յայտնաբերել ժողովրդի հաւաքի տեղը: Իսկ ժողովուրդը՝ փակուած տներում, հերթով բացում է պատուհանները եւ գոչում յանգաւոր բառերը: «Այնուամենայնիւ մեր համահաւաքը կայացաւ», — հպարտօրէն եզրափակեց պատմողը:

Ազերիների նկատմամբ Ղարաբաղցիները ոչ թէ ոխակալութեամբ էին լցուած, այլ խղճահարութեամբ, ինչպէս որ միշտ պատահում է, երբ թոյլը խղճուկ քայլերի է դիմում ուժեղի նկատմամբ: Պատմում էին մի զաւեշտական դէպք Ստեփանակերտի Ինստիտուտի մի ազերի դասախօսի մասին: Երբ Հայերը, ի պատասխան Ազերիների ջարդարար վայրագութիւններին, մեքենաներ էին յատկացրել ազերի դասախօսներին եւ ուսանողներին, որ խաղաղ կերպով հեռանան Ստեփանակերտից, նրանք գնացել, հաստատուել էին Շուշիում: Իսկ երեկոյեան, Մոսկուայի կենտրոնական հեռատեսիլը՝ պատահածը որպէս Հայերի կողմից թոյլ տրուած բռնութեան փաստ ներկայացնելու համար ընտրել էր ազերի դասախօսներից մէկին, որ որքան կարող է գունեղ ներկայացնի դէպքը: Վերջինս էլ, բնական է, ոչ մի փաստ չունենալով, սկսել էր փրփրալից բղաւել, թէ իբր Հայերը խուժեցին դասասենեակները եւ ասացին. — «Էշեր, այծեր, ոչխարներ, դո՛ւրս կորէք այստեղից»:

Յաջորդ օրը հայ մտաւորականներից մէկը հանդիպում է ազերի դասախօսին. «Համա թէ գիտես ներկայացրեցիր ինքդ քո ազգին», — ասել էր նա:

Ակամայ յիշեցի մեր էպոսի հերոսներին: Էպիկական կերպարներում խտացած գերբնական կամքն ու կորովն էի տեսնում ես Արցախցիների մէջ: Դաւիթների ու Մհերների մի նոր Սասուն էինք յայտնաբերել կարծես: Ես երջանիկ էի ու սրտով խաղաղուած. Փայփայում էի այն միտքը, թէ Արցախը «Մհերի դուռ»ն է՝ սրբազան քարաժայռը, որից դուրս է ելնելու վերջապէս Մհերը եւ ազատելու մեր աշխարհը:

Դժուար էր բաժանուելը Արցախից ու նրա ջերմաշունչ մարդկանից: Մենք մեզ հետ տանում էինք հազար ու մի նուիրական յիշողութիւններ, կապուած այդ սուրբ հողի ու խորախորհուրդ ժողովրդի հետ:

❦

Իսկ այսօր անխնայ հոսում է Արցախցու արիւնը: Կենաց ու մահու պայքարի է ելել Արցախցին եւ վստահաբար որդեգրել է «Ազատութիւն կամ մահ» կարգախօսը: Ինձ համար անըմբռնելի է որոշ «հայրենասէր»ների աճուրդային տրամադրութիւնը Արցախի օգնութեան հարցում: Մենք արդէն ունենք մեր գործող Խորհրդարանը Հայաստանում. դրան մասնակցող կուսակցութիւններն ու խմբաւորումները կարող են սրտի ուզածի չափ վիճել եւ մրցակցել: Ես չեմ կարծում թէ այսօր որեւէ մէկ կուսակցութեան պատիւ կը բերի՝ Արցախին կազմակերպուած եւ համատեղ օժանդակելու փոխարէն, անվստահութեան սերմեր ցանել միաբանուելու կարօտ մեր ժողովրդի մէջ: Ասել է թէ մենք մեր թշնամու խարդախ ձեռքը բռնած օգնում ենք խափանելու մեր ազգի դարաւոր երազների իրականացումը: Իսկ Արցախցին ունի միայն մէկ նպատակ եւ ծրագիր՝ փրկել Արցախը: Եւ դա կարող է համայն հայութեան հոգատարութեամբ:

Փրկե՛նք Արցախը. ամուր պահենք «Մհերի դուռ»ը:

ՀԻԼԴԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Լոս — Անճըլըս

Արժանթինահայ նամականի

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Թէեւ յապաղած, բայց եւ այնպէս կը հրատարակենք Պուէնոս — Այրէսի մեր աշխատակցին այս մանրամասն թղթակցութիւնը զոր նոր ստացանք:

❦

Յունիս 10 — 11-ին, Հայաստանի Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի Արժանթին այցելութիւնը, թէեւ սահմանափակուած Պուէնոս — Այրէսին եւ 27 ժամուան տեւողութեամբ, «պատմական» որակումին արժանանալու բազմաթիւ յատկանիշներ ունեցաւ:

Ամէնէն կարեւորն է, մեր կարծիքով, պետական մակարդակի վրայ տրուած յատուկ կարեւորութիւնը: Սկսելով օդակայանի մէջ ընդունելութենէն, ուր զինքը դիմաւորեցին Արժանթինի Նախագահ Գարլոս Մենէմ, Արտաքին Գործոց Նախարար Կիտօ Տի Թելլա, Արդարութեան Նախարար Լէօն Արսլանեան, Պուէնոս — Այրէսի քաղաքապետ Գարլոս Կրոսօ եւ Երեսփ. Տան (չշփոթել դրամատան հետ) Նախագահ Արմանտօ Կոստանեան, մինչեւ մեկնումը, Յունիս 11-ի երեկոյեան, Արժանթինի Նախագահի օդանաւով դէպի Ռիօ Տը Ժանէյրօ, մասնակցելու համար բնապահպանական գերաժողովին, ակներեւ էր հայկական պատուիրակութեան հանդէպ հոգածութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ, անշուշտ, արժանթինահայ համայնքի ներկայութիւնը, հայ պաշտօնատարներու գործած դերը, ինչպէս եւ, հաւանաբար Մայիս ամսուն Մենէմի այցելութիւնը Թուրքիա, ուր փորձած է խորացնել Արժանթինի հետ առեւտրական յարաբերութիւնները եւայլն. Հայաստանի Նախագահի այցը դուցէ առիթ եղած կ'ըլլայ «քաւելու» իր թրքասիրական արտայայտութիւնները՝ յաչս Արժանթինահայերու:

Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի այցելութեամբ, Արժանթին եւ Հայաստան ստորագրեցին երեք կարեւոր փաստաթուղթեր. համագործակցութեան ընդհանուր պայմանագիր, քաղաքական խորհրդակցութեան եւ մշակութային փոխանակման պայմանագիր: Առեւտրա — տնտեսական պայմանագիրը, որ նախօրօք ուղարկուած էր Արժանթինի Արտաքին Գործոց Նախարարութիւն, «կորսուած» է դիւանական լաբիրինթոսներու մէջ եւ, ըստ հաւաստիացումներու, շուրջ երկու ամիսէն ստորագրութեան պատրաստ պիտի ըլլայ:

Միւս կողմէ, Խորհրդարանի զոյգ բաժիններու արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի ներկայացուցիչներու առջեւ, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան վերահաստատեց խաղաղութեան միջազգային ուժի մը կազմութեան կարեւորութիւնը՝ Լեռնային Ղարաբաղի վատթարացող վիճակը հակակշռելու համար: Իր պատասխան խօսքին մէջ, Ծերակոյտի Նախագահ Էտուարտօ Մենէմ (Գարլոս Մենէմի եղբայր եւ երկրի փաստական փոխ — նախագահ) ընդգծեց Արժանթինի պատրաստակամութիւնը՝ խաղաղութեան ուժեր ուղարկելու: Կ'արժէ նշել, որ քանի մը օր առաջ Ծերակոյտը յայտարարագիր մը ընդունած էր Ղարաբաղի խաղաղեցման կապակցութեամբ:

Հոս պէտք է ընդգծել, որ Նախագահը ամէնուրեք, արժանթինեան թէ հայկական մակարդակի վրայ, շեշտեց Արցախի պայքարի արդարութիւնն ու իրաւացիութիւնը, ինչ որ նորութիւն չէր անոնց համար որ մօտէն կը հետեւին Հայաստանի դէպքերուն, եւ կը գիտակցին, որ — հակառակ ամբոխավարական ժխորին — Հայաստանի կառավարութիւնը ոչ մէկ պահ լքած է Լեռնային Ղարաբաղի Հայութիւնը, շարժելով բարդ իրավիճակի պահանջած անհրաժեշտ խոհեմութեամբ:

Պէտք է աւելցնել, որ Հայաստանեայց Առաքելական Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ կազմուած յատուկ յանձնախումբը քարոզչական լայն աշխատանքի ձեռնարկած էր: Հայերու խանութներուն մէջ փակցուած լուսանկարներու կողքին, քաղաքի 50 փողոցներու մէջ զետեղուած բարձրադիր պաստառներ, ձայնասփիւռէն եւ թերթերէն կատարուած ծանուցումները ո՛չ միայն գաղութը տեղեակ պահեցին այցելութեան, այլեւ ազդեցիկ միջոց մը եղան Արժանթինցիները հաղորդ պահելու համար: Թերթեր, ձայնասփիւռներ եւ պատկերասփիւռի կայաններ կարեւոր անդրադարձներ ըրին Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի ներկայութեան առիթով:

Հայաստանի պատուիրակութեան մաս կը կազմէին նաեւ Րաֆֆի Յովհաննէսեան (Արտաքին Գործոց Նախարար), Հայկ Սարգսեան (Տնտեսական Նախարարի Առաջին տեղակալ), Ռուբէն Շուգարեան (Նախագահի օգնական), Վլադիմիր Կարմիրշալեան (Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Լատին — Ամերիկայի բաժնի վարիչ) եւ Րաֆֆի Սաչաֆեան (Արտաքին Գործոց Նախարարի օգնական):

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 10

Պուէնոս — Այրէս ժամանումին, պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ բոլոր պատիւներով. աղ ու հացի մատուցում (աւանդական ծէսը որուն անդրադարձան տեղացի բազմաթիւ թղթակիցներ), թընդանօթներու համազարկ, զինուորական ողջոյն, եւայլն: Ներկայ էին նաեւ գաղութի բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, սկաուտներ, դրօշակիրներ հայկական դպրոցներէ եւ փոքր բազմութիւն մը:

Խանդավառութիւն եւ յուզում, որ հաբիւրապատիկ եղան երեկոյեան ժամը 7-ին, երբ Նախագահն ու պատուիրակութիւնը մուտք գործեցին «Քոլոն» թատրոնը, որ սիրայօժար կերպով տրամադրուած էր Քաղաքապետարանին կողմէ գաղութին հետ հանդիպումի մը: Աշխարհահռչակ այս թատրոնը, որ 85 տարիներու ընթացքին արուեստագէտներու եւ բեմադրողներու փնտռուած վայրերէն մէկը եղած է, անբաւարար եղաւ 4.000 հոգիինոց բազմութիւնը տեղաւորելու համար, մինչ հարիւրաւոր մարդիկ դուրս կը մնային տեղի չգոյութեան պատճառով: Սրահին աւանդական լրջութիւնը յանկարծ խախտեցաւ երբ Նախագահի մուտքին, չորս կողմերէն լսուեցաւ միաբերան «Լեւոն, Լեւոն» կանչը, յար եւ նման ֆութպոլի մարզադաշտի: Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի ներկայութիւնը յաջողած էր մէկտեղել տարիներէ ի վեր կեդրոնախոյս ընթացքի մէջ գտնուող ուժ մը, յատկապէս՝ 25 — 40 տարեկան երիտասարդներ: Ահա դայն «պատմական» որակելու ուրիշ պատճառ մը:

Տօնական մթնոլորտը տիրական եղաւ ամբողջ ձեռնարկին տեւողութեան: Դաշնակցային Ոստիկանութեան Նուագախումբի ելոյթէն ետք (Ազգային մաղթերգներ, Սպենդիարեանի եւ արժանթինցի Խինաստերայի գործեր), խօսք առաւ նախարար Լէօն Արսլանեան, որ արժանթինեան կառավարութեան անունով բարի գալուստ մաղթեց Նախագահին: Իր խօսքը, սակայն, շատ աւելի «հայկական» էր, քան «արժանթինեան»: Հատուած մը:

«Մեզի համար, եղբայրներ եւ համաքաղաքացիներ Սփիւռքի մէջ, մեծ եւ խոր

...յազում է ընդունիլ ձեր այցելութիւնը, ...թէեւ արագ, մեզի առիթ կուտայ սի...ով մեր վկայութիւնը բերելու: Սերուն...ոյ մեր բոցը վառ պահած ենք, ...ք սերունդ յոյսի բոցը վառ պահած ենք, որովհետեւ մեր ցաւին ազնուութիւնն ու ...արդարութիւնը ուժ եւ համոզում կուտա... մեր՝ հետապնդելու նպատակներ, որոնք ...մինչեւ երէկ, թէեւ հեռաւոր կը թուէին, ...կը միայն կարելի: (...) Դուք, Պր. Նա...խագահ, կը ներկայացնէք հազարաւոր ...տարիներ փայփայած երազը, ըլլալու, ...գոյութիւն ունենալու կարելիութիւնը, ...ապրելու եւ ընտրելու ազատութիւնը»:

Իր ճառին մէջ, Նախագահ Տէր-Պետ...րոսեան ընդգծեց անկախութեան կարե...ւորութիւնը իբրեւ ազգային զարգացման ...միջոց եւ խօսեցաւ Հայաստանի դիմագրա...ւած հարցերու մասին՝ ժողովրդավա...րական կարգերու հաստատում, իրաւա...կան պետութեան ստեղծում, ազատ շու...կայի կերտում, Արցախի գոյապայ...քար:

Պէտք է ըսել, որ այս եւ յաջորդ ելոյթ...ներուն մէջ, Նախագահը պահեց ամէն ...ալ խորաթափանց մօքի եւ սթափ վեր...լուծողի իր յատկանիշները, որոնք խոր ...տպաւորութիւն գործեցին ունկնդիրներու ...վրայ, յատկապէս անոնք, որ երբեք զին...քը լսելու կամ կարդալու առիթը չէին ...ունեցած:

Աւարտէն ետք, պատուիրակութիւնը ...այցելեց Արմէնիա փողոցը: Նախ ...ատք գործեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ...Մայր Տաճարը, որ կը յորդէր բազմու...թեամբ: Կրօնական արարողութենէ ետք, ...խօսք առին Արժանթինահայոց Առաջ...նորդ Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան, ...Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ...Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ Պր. ...Ջաքար Անմահունի եւ Նախագահը, որ ...արժեւորեց լեզուի եւ հաւատքի դերը մեր ...գոյատեւումին մէջ:

Այնուհետեւ, փողոցը կարելով, պատ...ուիրակութիւնը նախ մտաւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ...«Ալեք Մանուկեան» համալիրը, ուր սը...րահի մը բացումը կատարուեցաւ եւ ...այցելեց դէպի ներքնասրահ, ուր հա...ւաքուած բազմութեան առջեւ նախ ...խօսք առաւ վարչութեան ատենապետ Պր. ...Վահրամ Հայրապետեան, ապա՝ Նախա...գահ Տէր-Պետրոսեան, որ դրուատիքով ...անդրադարձաւ Բարեգործականի աշխա...տանքին:

Յուշանուէրի յանձնումէն ետք, Նախա...գահը անցաւ Արմէնիա Մշակոյթի Ըն...կերակցութեան շէնքը, որուն դեռնա...յարկը բարի գալուստի խօսք ըսաւ ճար...տարապետ Մարիօ Նալպանտեան՝ Հ.Յ. ...Դաշնակցութեան անունով, իր պատաս...խան խօսքին մէջ, Հայաստանի Նախա...գահը ընդգծեց, որ կառավարութիւնները ...փոփոխական են, բայց հայրենիքը մնայուն ...է, որով իւրաքանչիւր Հայու պարտքն է ...զօրավիգ կանգնիլ Հայրենիքին: Այնու...հետեւ, յուշանուէրներ յանձնուեցան Հ.Օ.Մ.-ի, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի եւ Համազգային կողմէ:

Գիշերուան ժամը 11-ին, Փլասա Օթէլին մէջ տեղի ունեցաւ պատուոյ ճաշ մը 700 հոգիի ներկայութեամբ, որուն մասնակցեցաւ Նախագահ Մենէմի եղբայրը Էտուարտօ Մենէմ, այլ հիւրերու կարգին: Հոս ելոյթ ունեցան Եկեղեցւոյ Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ Պր. Եդուարդ Սէֆէրեան եւ Նախագահ Տէր-Պետրոսեանը:

Իր խօսքին մէջ, Նախագահը ընդլայնեց «Քոլոն» թատրոնի իր արտայայտութիւնները: Ցստակօրէն ընդգծեց Հայաստանի կառավարութեան կամքը՝ բարի դրացիական յարաբերութիւններ հաստատելու բոլոր սահմանակից երկիրներուն հետ: Հայ-Թրքական յարաբերութիւններու մասին, ըսաւ, անոնք պէտք է ծաւալին դիւանագիտական, տնտեսական եւ մշակութային մարզերու վրայ, թէեւ «ասա չի նշանակում, որ Հայ ժողովուրդը պիտի մոռանայ ցեղասպանութիւնը, պիտի մոռնայ իր իրաւունքները: Հայաստանի կառավարութիւնը վճռական է այս մասին»: Շեշտեց, որ Ղարաբաղի հարցին խաղաղ լուծումը անհրաժեշտութիւն մըն է, որովհետեւ անկախութեան պահպանումը միայն խաղաղութեամբ կարելի կը դառնայ: Տնտեսական ծանր վիճակի մասին խօսելէ ետք, ընդգծեց Հայաստան-Սփիւռք միասնականութեան կարիքը:

Այս ճառը ամփոփեց նորածին պետութեան քաղաքական ուղեգիծի բոլոր կէտերը, եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի յըստակ ու կշռադատուած խօսքը օգնեց փարատելու սխալ կամ կիսկատար տեղեկատուութեան ստեղծած բազմաթիւ հարցականներ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 11

Ազատարար Սան Մարթինի հրապարակը ծաղկեպսակ զետեղելէ ետք, առաւօտեան 10-ին պատուիրակութիւնը ներկայ գտնուեցաւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանի դիմաց գտնուող «Արարատ Լեռ» հրապարակի բացումին: Կ'արժէ նշել, որ Պր. Սիմոն Թիւթիւնճեանի բարերարութեամբ ստարուած այս հրապարակը այդ անուանումը ստացած էր 1983-ին, բայց Թըրքական ինչ-ինչ ճնշումներու հետեւանքով որոշումին գործադրութիւնը առկախ մնացած էր: Հոս խօսք առին Հայ Կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Պօղոսեան, Պր. Սիմոն Թիւթիւնճեան, Նախագահ Տէր-Պետրոսեան -- որ Հայաստանէն բերուած ծառ մը տընկեց -- եւ, հուսկ, քաղաքապետ Գարլոս Կրոսօ, որ ի միջի այլոց ոգեկոչեց Հայերու հետ իր ունեցած ընտանեկան կապերը:

Ժամը 11-ին, պատուիրակութիւնը ժամանեց «Արմենիօ-Արխենթինօ» վարժարանը, ուր տնօրէնուհիին եւ Նախագահին խօսքերէն ետք, տեղի ունեցաւ «Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան» մարզարանի հիմնարկէքը (հիմնաքարի դեր կատարող արկղին մէջ զետեղուած էր, ի միջի այլոց, «Յառաջ»ի մէկ օրինակը): Մարզարանը նուէրն է վարժարանի բարերար «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութեան: Ինչպէս յայտարարուեցաւ, Հիմնարկութիւնը պիտի ստանձնէ Երեւանի թիւ 76 դպրոցի ամբողջական հոգատարութիւնը. վարժարանը պիտի կոչուի «Արժանթինի Հանրապետութիւն», պահելով Պուէնոս-Այրէսի իր գործընկերին բոլոր յատկանիշները:

Կէսօրին, Օլիվոսի նախագահական ապարակին մէջ Գարլոս Մենէմ ընդունեցաւ իր հիւրը, որ արժանացած էր փառաշուք մուտքի մը, շուրջ հինգ փողոց ընթանալով հեծելազօրքի միաւորի մը պատուոյ պահակութեան տակ: Կիտօ Տի Թելլա եւ Րաֆֆի Յովհաննէսեան ստորագրեցին երեք պայմանագրերը երկու լեզուներով, ապա տեղի ունեցաւ մտերմիկ ճաշ մը:

Յետմիջօրէին, պատուիրակութիւնը այցելեց Խորհրդարանը, որուն մասին գրեցինք վերը: Աւարտին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մամլոյ ասուլիս մը տուաւ Ալվէար Փալաս Օթէլի մէջ -- պատուիրակութեան կեդրոնատեղին -- օտար եւ Հայ լրագրողներու համար: Այցելութեան հաշուեկշիռը կատարելէ ետք, ան պատասխանեց բազմաթիւ հարցումներու, որով մեծապէս լուսաբանեց Հայաստանի արտաքին եւ ներքին իրավիճակի մասին եղած պատկերացումները:

Երեկոյեան ժամը 8-ին, Նախագահներ՝ Մենէմ եւ Տէր-Պետրոսեան, ինչպէս ըսինք, մեկնեցան դէպի Ռիօ տէ Ժանէյրօ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

«LES NOUVEAUX CAHIERS» (*)

«*LA QUESTION ARMENIENNE*»

Լէ Նուվօ Քահիէ որ օրկանն է «Հրեայ Համաշխարհային Համագումար»ին (Քոնկրէ Մոնտիալ Ժիւիֆ) յօդուած մը հրատարակած է, խորագրուած՝ «Հայկական Հարցը» եւ որու հեղինակն է Անահիտ Տէր Մինասեան, այս գարնան իր թիւին մէջ: Յօդուածը կը ներկայացուի կարճ ներածականով մը, ուր կ'ըսուի թէ՝ «...Հայաստանի պարագան, հոս ներկայացուած տաղանդով եւ քաջով Անահիտ Տէր-Մինասեանի կողմէ, յատկանշական է Եւրոպայի նոր հարցերու շարքին»:

Անահիտ Տէր-Մինասեան նախ պատմական ակնարկ մը կը նետէ Հայ ժողովուրդի ծագման եւ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին, տարածքին, հասնելու համար 1915-ի ցեղասպանութեան, «Մեծ Սփիւռք»ին, ապա՝ Ֆրանսայի Հայերուն, որու բաժնին գլուխը կան Արմէն Լիւպէնի (Շ. Շահնուր) ֆրանսերէն մէկ քերթուածէն չորս տողեր (ի դէպ ծննդեան թուականը պէտք է ըլլայ 1903, ոչ՝ 23): Վերջին գլուխները կը վերաբերին «Վերադարձի միթին», «Խորհրդային Հայերուն» եւ «L'Espace - vécu»:

(*) 45, rue de la Bruyère,
75425 Paris Cedex 09,
Tél. : 42 80 35 00.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Քլասիք» կալըրին մէջ տեղի ունեցած ցուցահանդէս-վաճառքին ներկայացուած են նաեւ Սիմոն Այվազեանի գործերը: Արուեստագէտը ճարտարապետութեան եւ հնագիտութեան դոկտորայի տիտղոսը ստացած է 1991-ին Սորպոնի համալսարանէն: Ան նաեւ վարպետ է դասական կիթառի:

❋

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Արշակ Տիգրանեան Վարժարանի շրջափակին մէջ տեղի ունեցած է դպրոցին տարեկան մարզահանդէսը: Մարզական զանազան խաղեր եւ տողանցք մը կազմած են յայտագիրը:

❋

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ «Ժամանակակից երաժշտութեան միջազգային հանդէս-պումներ հիմնարկութիւն»ը, որուն ղեկավարն է երգահան եւ խմբավար Ալիսիա Թերզեան, այս տարի կը նշէ հիմնարկութեան 25-ամեակը: Այս առթիւ կազմակերպուած է համերգներու շարք մը, որ սկսած է Ապրիլին եւ կը շարունակուի Օգոստոս, Սեպտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն: Համերգներուն եւ երաժշտական երեկոյթներուն կը մասնակցին զանազան երկիրներէ երգահաններ ու երաժիշտներ: Ալիսիա Թերզեան հիմնարկութեան 25-ամեակը նշելու համար երկու անգամ կ'այցելէ նաեւ Հայաստան՝ Յուլիս-Օգոստոս եւ Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր ամիսներուն:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

-- Բարդէ՛ն, ձեռքերդ գրպանէդ դուրս հանէ, ըսաւ մեղմօրէն, հոս անապատը չէ...

Անճայն ըրի, ինչ որ կ'ըսէր, միշտ դիտելով զինքը: Ու անգամ մը եւս մեր ակնարկները խաչաձեւեցին իրար:

-- Այո՛, յարեց մեղմօրէն ու նոյն հաստատ՝ ձայնով, հոս անապատը չէք: Ահա՛ այս կէտն է, որ չէք ուզեր հասկնալ: Մենք ալ ձեր տարիքը ունեցած ենք ու գիտենք թէ ի՛նչ կը նշանակէ անսանձ պատուութենէն յետոյ՝ սանձուած ըլլալ ընդունիլ նուազագոյն կարգապահութիւն մը: Ու կեանքը իր օրէնքները ունի...

-- Տաճիկներն ալ օրէնք ունէին, պատասխանեցի ուղիղ նայելով աչքերուն, մենք մանուկ չենք այլեւս: Արդար օրէնքները կան ու կան նաեւ մնացեալները...

-- Կ'զգալ շատ երկար է, ընդմիջեց զիս, նոյն յուսահատական մեղմութեամբ: Այստեղ Հայու դպրոց է ու գոհողութեան գնով հաստատուած դպրոց: Բազմաթիւ բաներ կան, որ ձեր տարիքը տղաքը պէտք է հասկնան վերջապէս: Երբ ձեր կարգին սախլուած ըլլաք պատասխանատուութիւններ ունենալ՝ պիտի ըմբռնէք թէ մարդիկ ղեկավարելը դիւրին չէ ... խելացի ու ընդունակ ըլլալը չի բաւեր կեանքի մէջ...

Ձեռքը դրաւ խոշոր բառարանի մը վրայ, յետոյ օդին մէջ վերցուց զայն. դըլանիկին մոխիրը թօթվեց ու նայեցաւ աչքերուս:

-- Տե՛ս, ըսաւ, այս անշունչ բառարանը, անտարակոյս քեզմէ եւ ինծմէ շատ բան գիտէ: Բայց ի՛նչ արժէք ունի գիտութիւնը՝ եթէ մարդը չունի՛ չտայ անոր: Ու մարդը նաեւ նկարագիր է, կամք է...

-- Մարդը զգացումներ ալ ունի, պատասխանեցի առանց հայեացքս բարձրացնելու: Ու արդարութեան ծարաւը իր ամէնէն ազնիւ զգացումներէն մէկն է...

Յօնքերը պռստեց ու ինծ թուեցաւ թէ պաղարիւնութիւնը պիտի կորսնցնէր: Սակայն, անադմուկ բառարանը տեղը դրաւ ու ծանր նայուածքով մը դիտեց զիս: Աչքերը կը փայլատակէին ու դէմքը խորին լըջութիւն մը ունէր: Հակառակ հոգւոյս անձկութեանը՝ ուշադրութեամբ կը խուզարկէի զինքը: Գիրք ու ազնուր ձեռքեր ունէր, որ չէին յարմարեր, բատ իս, իր զօրեղ ու վճռական անձին: Հագուստները ոչ միայն մաքուր էին ու նոր արդուկուած, այլ եւ բարեձեւ: Ձայնը թաւ էր ու հաճելի եւ արու ոլորումներ ունէր:

Ոչ միայն յաջողեցաւ զսպել ինքզինք, այլ եւ վերագտաւ իր պատկառազդու հանդարտութիւնը: Կարծես անտարբերութեամբ կը խաղար ժամացոյցին ոսկեայ շղթային հետ, ազատ ձեռքով շարունակելով ծխել:

-- Մտիկ ըրէք, ըսաւ գրեթէ դաշն ձայնով մը, նպատակս ձեզի գայլի աւետարան կարդալ չէ, այլ ջանալ կոչում ընել ձեր երիտասարդ ողջմտութեան, համոզել ձեզ՝ եթէ կարելի է ատիկա: Կարելի չէ, որ մարդիկ կարենան հաւաքաբար ապրիլ՝ նոյն յարկին տակ, առանց նուազագոյն կարգապահութեան: Ամէն անգամ որ մարդիկ ստիպուած ըլլան միասին աշխատիլ, միասին ճաշել, նոյն ննջարանին մէջ քնանալ՝ պարտաւոր են հպատակիլ նախօրօք ընդունուած կարգ ու սարքի մը: Հետեւաբար աշակերտի մը առաջին պարտականութիւնը դպրոցական օրէնքին հնազանդիլն է: Ամէն բանէ առաջ հարկ է հնազանդիլ ու յետոյ բողոքել...

Բացայայտ էր, որ Արշամ ինծմէ աւելի զգայուն էր այս փաստարկութեանց: Իսկ ես չէի կրնար ընդունիլ այդ յաւիտենական օրէնքը: Մանկութենէ մերժած էի զայն: Երիտասարդ նժոյգի մը պէս էի, որ երախակալ չընդունիր: Քաղաքակրթութիւնը ա՞յս էր միթէ, կ'ըսէի մտովի, -- երախակալ մը: Ու այժմ, որ գրի կ'առնեմ այս արկածալից օրուան դէպքերը՝ նոր մըտքեր կը խուժեն վրաս: Ինչո՞ւ համար աքսորի չորս տարիներու ընթացքին այս խնդիրը երբեք չէր դրուած: Ամէն բան տեղի կ'ունենար բնականօրէն, տեսակ մը ինքնօրէն ազատութեամբ:

-- Ոչ մէկ կազմակերպութիւն կարելի է, շարունակեց ընդհանուր հոկիչը, առանց կարգի ու օրէնքի: Ու եթէ այս բոլոր բաներս մոռնաք իսկ, վաղը, կը խնդրեմ որ այս մէկը միտք պահէք, -- մենք Հայերս դարերէ ի վեր կուրութեամբ ու խոնարհութեամբ ընդունած ենք օտարին օրէնքը, կորաքամակ քալած ենք օտարին խարազանի հարուածներուն տակ, բայց երբ հարկ է եղած զգաստութեամբ ընդունիլ մեր օրէնքը՝ առիւծ դարձած ենք ու պոռալով մերժած ենք զայն...

Ձայնը մէկէն ուռեցաւ, մեծցաւ: Աչքերուն մէջ խորին վիշտ մը կար: Ցամաքութեամբ կը դիտէր զիս ու ես՝ զինաթափ աչքերս խոնարհեցի: Զինադադարէն ի վեր առաջին անգամն էր, որ մէկը այդ անկեղծութեամբ ու զօրութեամբ կը խօսէր ինծ: Ողջ էութիւնս կը դողար զայն ու մարմինս ջերմի մէջ էր կարծես:

-- Պէտք է, որ ուժեղ մարդիկ ըլլաք, պէտք է, որ սլաքի մը պէս ուղիղ յառաջանաք: Պէտք է որ ձեր սերունդը, որ արիւն տեսաւ, այս ազգին ճակատագիրը իր զօրեղ ձեռքերուն մէջ առնէ: Պէտք է որ անհրաժեշտ եղած ատենը՝ հնազանդիլ սորվիք, որպէսզի վաղը կարենաք հրամայել: Պէտք է որ, օր մը, այս ազգը ոչ միայն չամչնայ ձեզմէ, այլ եւ հպարտութեամբ յիշէ ձեզ: Կը լսե՞ս, Բարդէն...

-- Այո՛, կմկմացի հայեացքս ծածկելով:

-- Կարեւորը միայն ապրիլը չէ, ըսաւ վերստին տիրապետելով իր ձայնին, այլ մեծութեամբ ապրիլը: Վստահ եմ, որ կը հասկնաք ըսածներս: Պէտք է որ այս ազգը իր վէրքերը կապէ, պէտք է որ այս ազգը իր մէջքը շտկէ: Պէտք է որ, դո՛ւք որ ատնապատէն կուգաք, օր մը առանց սպառնալու տէր ըլլաք ձեզմէ պզտիկներուն...

(Շար. 41)

(Շար. Ա. էջէն)

փանակները գրաւել մինչեւ ամբան վերջ, ապա՝ Լաչինը վերագրաւել: Վերջին օ-րերու աղերի յաղթանակները կը բա-ցատրուին Թուրք զինուորական մասնա-գէտներու (1060 հոգի, որոնց մէջ 150 բարձրաստիճան սպայ) մասնակցու-թեամբ: Նոյն թերթին համաձայն, Պար-սիկներու չինելիք 2-րդ կամուրջին ծախ-քերը — 15 միլիոն տոլար — պիտի հայթայ-թեն Աւստրալիոյ Հայերը:

**

Այլ մարզի մը մէջ, յիշենք նաեւ որ Յունիս 13-էն ի վեր Գափըգուլէ կը մնայ (պուլկար — Թուրք սահման) աւելի ճիշդ-վար դրուած է Թուրքերու կողմէ Եւրո-պացիներու ղրկած 577 թոն կաթ փոխադ-(պուլկար — Թուրք սահման), աւելի ճիշդ-րող Ա. կառախումբը, որ ճամբայ ելած էր Յունիս 6-ին: Թուրք իշխա-նութիւնները առողջապահական վը-կայագիր պահանջած են եւ տըր-ուած է, թէեւ իրենց հետ կապ չունեցող հարց մըն է, քանի որ Թուրքիան միայն անցքի ճամբայ է: Մնաց որ նախապէս Անգարա իր արտօնութիւնը տուած էր եւրոպական Համարակալութեան: Զա-նազան դիմումներու եւ բողոքներու ի պա-տասխան, Անգարա, հիմա ալ կ'ըսէ որ ինք բնաւ արգելք չէ, Թրքական երկա-թուղին է խոչընդոտը...

**

Զորեքշաբթի օր Երեւանէն Փարիզ ժա-մանեցին Հ. Հ. Շ.-ի նախագահ Յուսիկ Թահանայ Լազարեան եւ Ա. Պաղտասար-եան, որոնք, յանուն Հ. Հ. Շ.-ի կը մաս-նակցին ընկերվարականներու Պորտոյի համագումարին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համագումա-րին (Պորտօ) բացման նախօրեակին, Մոնտ կը յայտնէր թէ ի մօտոյ Ազգ. Ժո-ղովի նախագահը՝ Անրի Էմմանուէլլի մե-ղադրանքի տակ պիտի առնուի, կուսակ-ցութեանց դրամական հայթայթումնե-րու շրջագօտիին մէջ: Այսինքն ԻՒՐՊԱ հարցն է որ կրկին երեւան կ'ելլէ, կեղծ հաշուեցոյցներու պատմութիւնը եւլն. եւլն.: Էմմանուէլլի այն ատեն կուսակ-ցութեան գանձապահն էր: Ընկերվարա-կաններու համար, այս 2-րդ «զուգադի-պութիւնը» քիչ մը շատ է: Արդարեւ, անցեալին ճիշդ Ֆապիուսի քարտուղարի պաշտօնի ստանձնման օրն էր որ դատա-ւորը խուզարկութեան մը կը ձեռնար-կէր կեդրոնատեղին (ռիւ Սոլֆերինօ), այս անգամ ալ համագումարի ճիշդ նա-խօրեակին: Մոնտ կ'ըսէ որ լուրը չէ ելած դատական շրջանակներէն այլ ըն-կերվարական, բայց եւ այնպէս նման լուրի մը հրապարակումը, երբ դեռ են-թական չէ կանչուած, քիչ մը տարօրի-նակ է եւ այդ պատճառով ընկերվարա-կանները կը զարմանան դատաւոր Վան Ռուիմպէքի ընթացքէն: Պէրէկովուա, Փոփըրէն եւ բոլոր «փիղ»երը կը պաշտ-պանեն Էմմանուէլլին որպէս շատ պար-կեշտ անձ մը:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ փոխ — վարչապետը՝ Ալեք-սանդր Կավսածէ առեւանգուած է Յու-լիս 9-ին, երկրին հիւսիս — արեւմտեան շրջանը Զվիադ Գամսախուրդիայի կողմ-նակիցներուն կողմէ: Փոխ — վարչապետին կառքը կանգնեցուցեր են կ'ըսեն, երբ յարձա-կումը գործուած է, կառքը պայթած է, վարորդն ալ սպաննուած:

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԸՐՆԷՇԸՆԸԼԻ 1992-ի տեղեկագիրը կը հաստատէ որ մարդկային իրաւունքներու տարրական յարգանքը դժալի նահանջ մը արձանագրած է: Պար-զուած հաշուեկշիռը ողբալի է եւ կը ճառկուի կառավարութեանց կեղծաւո-րութիւնը: 1991-ի վերջ 294.000 քաղա-քական բանտարկեալներ արգելափակ-ուած կը մնան 60 երկիրներու մէջ, առանց դատավարութեան:

ԷՍԹՈՆԻԱ վիզայի տրակոնական դրու-թիւն մը հաստատեց երկրին դուռները փակելու համար նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներուն քաղաքացինե-րուն, որոնք հրաւէրէ մը զատ 10-էն 30 տոլար պէտք է վճարեն վիզայի մը հա-մար:

66 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ արժողութեամբ արուեստի առարկաներ ապօրինի կերպով արտածուած են Ռուսաստանէն 1991-ին:

Երեւան — Հեռատիպ — Փարիզ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒԼԻՍ 3 / 7)

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆ»Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստան ժամանած է ամերիկեան «Խաղաղութեան Մարմին» կազմակեր-պութեան պատուիրակութիւնը: 1961-ին ձոն Քէնըտիի կողմէ հիմնուած այս կազ-մակերպութիւնը կը մեկնեցէ տարբեր լե-զուներու տիրապետող բարձր ուսման տէր մասնագէտներ, որոնք կամաւոր կը մեկնին այլ երկիրներ, նպաստելու մի-ջազգային խաղաղութեան, Միացեալ — Նահանգներու եւ զարգացող երկիրներու փոխ - ըմբռնման, ղեկավարելու՝ կըր-թական, առողջապահական, տնտեսական եւայլն ծրագիրներու իրագործումը: Պատ-ուիրակութիւնը կ'ուսումնասիրէ լեզուի, գործատիրութեան եւ զարգացման բնա-գաւառներուն մէջ Հայաստանի հետ գոր-ծակցութեան հնարաւորութիւնները: Հիւ-րերը այցելած են համապատասխան նա-խարարութիւններ, տեսակցած են ղեկա-վարներու եւ մասնագէտներու հետ:

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՖՈՆՏԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զուարթնոց օդակայանը էջք կատարած է Հայկական միացեալ Ֆոնտին ուղարկած օդանաւը, որ Միացեալ — Նահանգներէն Հայաստան բերած է աւելի քան երեք մի-լիոն տոլար արժողութեամբ ապրանքներ: Երեւան գացած է նաեւ Ֆոնտի վարիչ — տնօրէն Յարութ Սասունեան, որ ըսած է թէ այլեւս օգնութիւնը կը կազմակերպուի ոչ թէ համամերիկեան, այլեւ միջազ-գային չափով եւ այս վերջին օդանաւն ալ Պելժիոյ ճամբով հասած է Հայաստան, բերելով նաեւ պելժիահայութեան օժան-դակութիւնը:

**

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐԷ ՏՈՒԺԱԾ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ

Ժընեւի մէջ, Կարմիր Խաչի միջազգա-յին Կոմիտէն որոշած է օգնել նախկին Խորհ. Միութեան այն բնակիչներուն, ո-րոնք կ'ապրին բախումներու գօտիները: Կոմիտէն վերջին օրերուն հաշիւր վրան յանձնած է Լեռնային Ղարաբաղի հիւսի-սային շրջանները տեղաւորուած գաղթա-կաններուն. 125 վրան ալ յանձնուած է Ստեփանակերտի գաղթականներու Կոմի-տէին: Մօտ ատենէն Ղարաբաղ կ'առաք-ուին նաեւ վերմակներ, ամանեղէն, պա-րէնամթերք, առողջապահական պիտոյք:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԵՌԱՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄ

Ժընեւէն հաղորդուած է թէ, Հայաս-տան անդամ կը դառնայ հեռահաղորդակ-ցութեան միջազգային միութեան, համա-ձայն Նայրոպիի միջազգային համա-ձայնագրին: Այս անդամակցութիւնը տըն-տեսական եւ թէքնիք լայն հնարա-ւորութիւններ կ'ընծայէ Հայաստանի, համապատասխան բնագաւառի զարգաց-ման համար:

**

ԿՈՏԱՐԻ ՖԻԼՄԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ազգ. Ֆիլմադարանը Երե-ւանի «Մոսկուա» սրահին մէջ կազմա-կերպած է Ժ. — Լ. Կոտարի ժապաւէննե-րու յետադարձ ցուցադրութիւնը: Ֆրան-սացի բեմադիրին կը հետեւին շուետացի Պէրկման, գերմանացի Ֆաղպինտէր, նաեւ ժապաւէններ Շ. Ազնաւուրի եւ Ա. Էկոյ-եանի մասնակցութեամբ: Հայկական չար-ժարուեստի հարիւրամեակին առթիւ՝ 1995, մինչեւ այդ Թուականը հայ հանդի-սատեսներուն կը ներկայացուին համաշ-խարհային լաւագոյն գործերէն ընտըր-եալներ: Սակայն, դրամական պատճառ-ներով Ֆիլմադարանը միջոցները չէ ու-նեցած գնելու կամ վերագնելու հայկական շարժարուեստի կամ վաւերագրական շարք մը կարեւոր գործեր:

**

ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ԵՆ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԼԻԱԶՕՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ

Հայաստանի Արտաքին Նախարարու-թիւնը կը հաղորդէ թէ Չինաստանի Հա-յաստանի առժամեայ լիազօր ներկայա-ցուցիչ նշանակուած է Զժան Եանն Ան, իսկ Գերմանիոյ առժամեայ լիազօր ներ-կայացուցիչ նշանակուած է Վալֆկանկ Պրէտ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE
LE 19 JUILLET

Section DIROUHI MISSAKIAN
de Sevran

organise
un voyage en autocar pour la fête
de la Colonie de Bellefontaine
du dimanche 19 Juillet

Départ : le Samedi 18 Juillet vers midi
Retour : le dimanche 19 Juillet au soir
Prix : 225 F (aller / retour)

Pour tous renseignements :
MME VAHRADIAN : 43 85 58 00 (dans la journée)
MLLE PAPAZIAN : 43 83 87 68 (en soirée)

Réservation des places jusqu'au dimanche 12 Juillet.

Les Sections de Marseille
organisent un voyage en autocar

Départ :
de Marseille le Samedi 18 Juillet à :
— 23h : St. Jérôme (Bd Cazoran)
— 23h30 : Beaumont (arrêt bus face *Agoump*)
— 24h : Centre-Ville (Poste des Réformés)

Prix : 150 F. par personne

Pour tous renseignements :
91 90 21 60 / 91 87 13 48
91 66 91 99 (HR)

IMPERATIF : *Inscriptions avant le 15 / 7*

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը
Կապոյտ Խաչի Սեւրանի
«Տիրուհի Միսաքեան»
մասնաճիւղի հրաւէրով
կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

կ'արտասանէ՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Յուլիս 16, ժամը 20.30-ին:
Սեւրանի Կապոյտ Խաչի տան մէջ
17, rue Charles Peguy, 93190 Livry-Gargan

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps
— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour 4600 Frs
Aller ou retour simple 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14

MARDI
14 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.840 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.840

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՍԻՐԵԼԻ

Հաւանաբար ամէնէն գեղեցիկ բառը աշխարհի բոլոր լեզուներուն մէջ: Եւ ամէնէն…

Կը բաւէ անդրադառնալ թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ ամէն կողմ եւ դեռ որքան Պաստիյներ կը մնան, ոչ իսկ խորհրդանշական, ինչպէս էր ան՝ որ գրաւուեցաւ 1789, Յուլիս 14-ին եւ ուր միայն եօթը հասարակ յանցապարտներ կային, բայց որ մնաց այսօր յանուն ազատութեան մղուած պայքարի մը խորհրդանիշը:

Եւ ճիշդ, ոգեկոչման այս օրերուն հրապարակ կ'ելլէ Ամնեսթի Ինթերնեշընըլի նոր տեղեկագիրը, որ, անգամ մը եւս, կը յայտնաբերէ մարդկային տարրական իրաւունքներու տարուէ տարի աճող բռնաբարումները, անհամար երկիրներու մէջ, հոն՝ քիչ մը աւելի, հոս՝ քիչ մը պակաս:

Հարիւր հազարաւորներ կը մնան բանտերու խորը, ուրկէ չեն կրնար իսկ ցուցակել թերեւս բանաստեղծին այնքան կարօտ ու հանդարտ երկինքը, աստղերուն վրայ: Եւ հոն են, որովհետեւ, պարզապէս, իրենց երկրին իշխանաւորներէն տարբեր էր իրենց կարծիքը ազատութեան մասին եւ կը խորհէին թէ կրնան արտայայտել, ազատօրէն:

Բայց, տարբեր է չոր իրականութիւնը ու ոչ մէկ յեղափոխութիւն կրցած է հիմնովին լուծել հարցերը, արդարացնել այն յոյսերը որոնց ծնունդ տուած էր, ոչ իսկ ան՝ զոր կ'ոգեկոչենք այսօր եւ որ սակայն ամբողջ աշխարհին համար եղաւ նոր օրերու ներշնչարանը:

1789-ին, կեղեքուած ու անօթի ժողովուրդ մը Պասթիյը գրաւելով կարծեց թէ յաղթած է բոլոր անարդարութիւններուն: Վերջ դրուած են բոլոր առանձնաշնորհումները: Բայց, անոնք երբեք չեն վերնար, այլ յաճախ միայն տէր կը փոխեն: Ու յուլիսեան խանդավառ օրերուն յաջորդեց Սարսափը եւ Տիկին Ռոլան, կառափնատի ճամբուն վրայ, արտասանեց պատմական ճշմարտութիւն մը՝ «Ազատութիւն, որքա՜ն ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»:

Ու մինչեւ այսօր անոնք չեն դադրած:

Բոլոր մարտերը կը մղուին յանուն ազատութեան, ամէնուրեք: Ամէն առաւօտ արեւը դիտելու ազատութիւն, բարեւ, ընկեր ըսելու ազատութիւն, մանուկի մը ժպիտը տեսնելու ազատութիւն, պարզապէս շնչելու, ապրելու ազատութիւն: Եւ Սարայեւոյէն Արցախ ուրիշ բան չէ մարդուն ուզածը: Միայն՝ ազատութիւն: Բայց մարդը գայլ մը կը մնայ մարդուն համար ու դեռ այսօր կրնանք հաստատել թէ ամէնէն դաժան բռնատիրութեան մը տապալումն իսկ չերջանկացուց ժողովուրդները, որոնք անոր անմատչելի կարծուած երազով ապրեցան տասնամեակներ: Ու երբ անհետացաւ բռնակալութիւնը, շփոթեցին ազատութիւնը ազատութիւններու հետ, ներածելով արեւմուտքեան ամէնէն ապականած բարքերը:

Բայց, երազն է գերհզօր: Ու լաւ է որ այդպէս է, որպէսզի միշտ չարունակենք հաւատալ անոր ու գրել իր անունը՝ Ազատութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ԽԱԽՈՒՏ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

ՄԻՋԱԴԷՊ՝ ԳԻՒՄՐԻ ՋՈՀԵՐ

«Ժուռնալ — Տիւ — Տիմանշ»ի (Յուլիս 12) մէջ է որ քանի մը տողով կը տրուէր լուրը՝ «Հայ. Ռուսի դէմ՝ 11 մեռեալ»:

Այս մասին, «Արմէնփրէս» հետեւեալը կը հաղորդէր. — Ռուսական 7-րդ բանակի զինուորներ, Յուլիս 10-ին, փորձած են երկրէն դուրս հանել յատուկ կապի ռազմական կայաններու հսկայ զինամթերք: Վրաստանի սահմանագլուխը, հայ մաքսատան պաշտօնեաները պահանջած են անհրաժեշտ արտօնագրերը, մէկը՝ 7-րդ բանակի Շտապի, միւսն ալ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան կողմէ, ինչ որ չունէին: Զինուորները փորձած են փախուստ տալ եւ իրաւապահ մարմիններու ներկայացուցիչները հետապնդած են: Ցնտապային, զինուորները կրակ բացած են քաղաքին կեդրոնն իսկ, որու հետեւանքով զոհեր կան: Պարզ է որ Հայերն ալ հակազդած են: Հինգ ռուս զինուոր մեռած է: Նաեւ (ըստ «Արմէնփրէս»ի) իրաւապահ մարմիններէն 3 մեռեալ եւ 2 վիրաւոր, երեք մեռեալ եւ չորս վիրաւոր ալ անցորդներէն: Երեւանէն, Յուլիս 13-ին, մեր առած լուրերու համաձայն թէեւ, հինգ զինուորներէն զատ, միայն մէկ անցորդի վիրաւորուած ըլլալը յայտնի էր եւ ուրիշ զոհ չկար: Ինչպէս միշտ, կողմերը միւս կողմին վրայ կը ձգեն նախայարձակման պատասխանատուութիւնը, այսինքն Ռուսերը՝ Հայերուն վրայ:

Հակառակ հրադադարին հոս — հոն ռումբեր կը շարունակեն տեղալ, քանի Ազրբէջան չի յարգեր (ինք կ'ըսէ որ Հայերը չեն յարգեր…), թիրախ են Վարդենիս, Տաւուշ, Կապան - Գորիս ճամբան: Մարտունիի շրջանն ալ ռազմական գործողութիւնները կը շարունակուին:

**

— Երեւանէն Ստեփանակերտ մեկնած է երեսփոխաններու խումբ մը գլխաւորութեամբ Պետրոս Ղազարեանի, ըստ Գերագոյն Խորհուրդի որոշումին՝ որ էր միշտ նայուն պատուիրակութիւն ունենալ Լեռնային Ղարաբաղ:

**

— Երեւան տեղի ունեցած է «Ազգային Համաձայնութեան» համաժողովը, նպատակ ունենալով Հայաստանի ներկայի ճգնաժամային իրավիճակը յաղթահարելու միջոցներ գտնել: Ժողովին նախաձեռնակ եղած են խումբ մը մտաւորականներ: Մասնակցած են քաղաքական տարբեր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ: Քննարկուած է՝ «ազգային պետականութիւն, այսօր ու վաղը» հարցը: Արտայայտուած տեսակէտները պիտի վերլուծուին մասնագէտներու կողմէ եւ ներկայացուին Հանրապետութեան Նախագահին: Ժողովին մասնակցած են Պետական նախարար՝ Գրիգոր Արէշեան եւ Նախագահի խորհրդական՝ Ժիրայր Լիպարիտեան:

Այսուհետեւ, ամէն ամիս, Հայաստան գտնուող դեսպանատուները, այլ երկիրներու պաշտօնական — կառավարական շրջանակները, ինչպէս նաեւ խաղաղութեամբ զբաղող անձերը կը ստանան Հանրապետութեան Նախագահի աշխատակազմի իրադեկման եւ վերլուծական բաժնի կողմէ պատրաստուած «Միջազգային տեղեկագիրը», որ կը հրատարակուի անգլերէն եւ ֆրանսերէն: Ան կոչուած է դառնալու ամենահաւաստի աղբիւրը միջազգային քաղաքական ասպարէզի Հայաստանի հետ կապ ունեցող հարցերուն:

— Շահումեանի եւ Մարտակերտի շրջաններէն Հայաստան ժամանած է գաղթականներու երրորդ խումբը, որ կը բաղկանայ տասը հազար հոգիէ, գլխաւորաբար կիներ, տարեցներ եւ մանուկներ: Այրերը տեղւոյն վրայ մնացած են կռուելու համար: Այս տեղեկութիւնը «Արմէնփրէս»ի հաղորդած է բռնագաղթողներու հարցերու հանրապետական կոմիտէի նախագահը՝ Վլատիմիր Մովսիսեան: Ստեփանակերտի քաղաքային Խորհուրդի նախագահի տեղակալն ալ՝ Վլատիմիր Գէորգեան յայտնած է թէ տասը հազար ուրիշներ ալ ապաստան գտած են Ստեփանակերտ, ուր բնակելի տուներու կէսը քարուքանդ է:

— Յուլիս 12-ի գիշերը յուրալ անբացատրելի «ժամանում» մը բրած է Սեւանի աւազանի շրջանները: Մարտունիի շրջանը (Սեւանի հարաւը, ոչ՝ Ղարաբաղի Մարտունին անշուշտ) ջերմաստիճանը 0-ի իջած է եւ ձիւն ալ տեղացած:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» (11 - 7)

Ի՞ՆՉ ԼՈՒԾՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Ժ. ՇԱԼԵԱՆ եւ Է. ՊՈՆԷՐ

Տէպա էջին մէջ, Լը Մոնտ երկու յօդուած հրատարակած էր, որու մէկը ստորագրած էր Ժերար Շալեան նուիրուած փոքրամասնութեանց, ուր Հայերու պարագային ալ կ'անդրադառնայ հետեւեալ պարբերութեամբ…

… *La majeure partie des problèmes conflictuels de minorités ont eu pour théâtre la périphérie de la Russie:* Meskhs en Ouzbékistan, Ossètes du Sud en Géorgie, et surtout Slaves de Moldavie et Arméniens du Haut-Karabagh, autrefois région autonome, aujourd'hui privée de ce statut. Le gouvernement de Bakou, qui s'oppose au droit à l'autodétermination des 80% d'Arméniens, entendait, par un blocus puis par des actions armées, faire fuir ces populations chrétiennes vers l'Arménie, comme cela avait été le cas de la minorité arménienne de la région autonome du Nakhitchevan à une période antérieure. Le sort des armes n'a pas jusqu'à présent permis de réaliser ce dessein. Reste que seule une négociation internationale peut permettre de régler ce conflit sans solution militaire en garantissant les droits des Arméniens.

Ինչ կը վերաբերի Էլէնա Պոնէրի գրութեան, Փանսէ Ռիւսի մէջ հրատարակուած հին յօդուած մըն է, Հռոմի առաջին ժողովին առթիւ (ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը) եւ որուն ակնարկած էինք ատենին (Յունիս 18):

ՅՈՒԼԻՍ 14-ի Ազգ. տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երեքշաբթի օր (Չորեքշաբթի, Յուլիս 15-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Յուլիս 16:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան Պորտոյի համագումարը փաստեց որ յաճախ հաշիւներ կան, որոնք սխալ կ'ելլեն: Այսպէս Անրի Էմմանիւէլլիի դէմ եղած մեղադրանքը մեծապէս օգնեց կուսակցութեան միասնականութեան, որ շատ տրտմուր յլշատակներ ձգած էր Ռէնն'էն ետք: Արդարեւ, Պորտօ, մէկ սիրտ, մէկ հոգի սրտաձմլիկ ըլլալու ատրճան համախոհութեան պատկեր մը պարզեց, ուր Էմմանիւէլլի հերոսի մը չափ ողջունուեցաւ: Շատ «յուզիչ» էր նաեւ Լօրան Ֆապիւսի՝ «սիրելի Միշէլ»ը, երբ կ'ակնարկէր նախագահական ապագայ (95) ընտրութեանց, հաստատելով թէ Միշէլ Ռոքար «հաւանական» թեկնածուէն անցած էր բնական թեկնածուի՝ կուսակցութեան համար:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նոր վարչապետը Յուլիս 13-ին կը ներկայացնէր իր նորակազմ կառավարութիւնը, որու գլխաւոր յատկանիշն է Շիմոն Փէրէսի Արտաքին նախարարի պաշտօնին կոչուիլը: Ռապին ալ վարչապետութենէն զատ, իր ձեռքը կ'առնէ Պաշտպանութիւնը եւ բնակութիւնը: 120 երեսփոխանի վրայ, Քնէսեթին մէջ, Ռապին 62 ձայնի մեծամասնութիւն մը կը վայելէ:

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը մերժեց ԷԹԱ-ի առաջարկը՝ երկու ամսուան դադար անհարեկչական արարքներու բանակցութիւններու փոխարէն: Իշխանութիւնները կը պահանջեն որ ԷԹԱ-ն այլեւս չըսպաննէ, ոչ թէ երկու ամսուան դադար առաջարկէ Պարչելոնայի Ողիմպիականին պատճառով:

ՊՈԼՍՈՅ ամերիկեան հիւպատոսարանին վրայ ռումբ մը նետուած է Շաբաթ օր (Յուլիս 11), առանց զոհ կամ նիւթական մեծ վնասներ պատճառելու:

ԿՈՐԱԺԷ, Սարայեւոյի հարաւը, ուր ապաստանած են գաղթականները, սերբ ուժերու յարձակման ենթակայ է 3 օրէ ի վեր: 30 հազար բնակիչին վրայ աւելցած են 40 հազար գաղթական, առանց ջուրի, առանց ելեկտրականութեան, առանց սնունդի եւ դեղօրայքի:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Կրաւչուք պաշտօնանկ ըրաւ Վոլոդիմիր Լանովոյը, որ գլխաւոր կերտիչն էր երկրին տնտեսական բարենորոգումներուն: Փոխ - վարչապետ եւ Տնտեսական նախարար, Լանովոյ շատ ձեռնհաս նկատուած էր միջազգային փորձագէտներու կողմէ եւ իր հեռացումը հարցականի տակ կը դնէ Ուկրանիոյ անցքը դէպի Շուկայի տնտեսութիւն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սահմանադրական Ատեանը որոշած է արգիլել Թուրք Ընկերվարական կուսակցութիւնը՝ «հողամասին անբաժանելիութեան դէմ գործունէութեան» պատճառաւ: Ծայրայեղ — ձախ այս կուսակցութիւնը ներկայացուցիչ չունի Խորհրդարանը:

ՊԱՊԸ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ Յուլիս 12-ին, Կիրակի իրիկուն, աղիքա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ Ո՞ՐՔԱՆՈՎ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

Ամբողջ կէս դար միայն խօսքերով, փափաք յայտնելով, կարելի է — կարելի չէ ըսելով օրօրուելէ ետք, 1964 Սեպտեմբեր 14-ին բացումը կը կատարուէր ամերիկահայ գաղութի անդրանիկ վարժարանին՝ Սրբոց Նահատակաց Հայկական բարձրագոյն դպրոցին, որով հիմնաքարը կը դրուէր հայապահպանութեան մարզին մէջ նոր անկիւնադարձի մը։ Կը հալէին քարացած մտայնութիւններն ու մտածումները, յօդս կը ցնդէին անյոյս խօսքերը եւ կամքն ու գործը իրարու միացած, կ՚իրականացնէին շատերու համար ցնորք դարձած երազ մը։ Այս բոլորին մէջ նախանձախնդրական դեր խաղաց «սրբազան խենթ» մը՝ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան, որ յենլով խումբ մը երիտասարդ նուիրեալներու համագործակցութեան եւ մեր ժողովուրդի տալու առաքինութեան վրայ, առաւ առաջին ու յանդուգն քայլը, այն հաւատքով, որ օտար ջուրերու վրայ տուայտող նաւ մը անպայման պէտք ունէր նաւավարի մը, որպէսզի նաւը չբախէր ալեւարեր ժայռի մը ու խորտակուէր, իրեն հետ խորտակելով նաեւ ամբողջ սերունդ մը, որ Ապրիլեան Եղեռնի հետեւանքով ցրուելով Սփիւռքի տարածքին, ակամայ սկսած էր մոռնալ իրեն համար պաշտելի սրբութիւններն ու աւանդութիւնները, ոսկեղէնիկ մայրենին։

Գաբրիէլ Ինճէճիկեան որուն անունը արձանագրուած է արդէն ամերիկահայութեան 1960-ական թուականներու պատմութեան էջերուն մէջ, կը հաւատայ հայ ժողովուրդի գօտեպնդումին՝ իր վառանքի ու տառապանքի նեղ օրերուն։ Եւ մի՞թէ Աւետարանը չէ որ կ՚ըսէ հաւատքը լեռներ կը շարժէ...

Ամերիկահայ անդրանիկ վարժարանին շուրջ ստեղծուած եռուզեռը եւ քարացած մտայնութիւններու ձինհալի առթած խանդավառութիւնը վարակիչ կը դառնան եւ ծայր կուտայ դպրոցաշարժ մը ամէնուրեք։ Միայն Քալիֆորնիոյ շրջանը այսօր գոյութիւն ունին 14 հայկական վարժարաններ՝

Սրբոց Նահատակաց Ֆերահեան Ազգ. վարժարան (1964-ին Էնսինօ հիմնուած),

Մեսրոպեան Ազգ. վարժարան (1965, Մոնթեպելլօ)

Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս Ազգ. վարժարան (1969, Հոլիվուտ)

Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան վարժարան (1976, Քանոկա Փարք)

Վահան եւ Անոյշ Շամլեան Ազգ. վարժարան (1976, Կլէնտէյլ)

Ֆրեզնոյի Համայնքային Հայկական վարժարան (1976)

Մխիթարեան վարժարան (1979, Լա — Քրէսնթա)

Գուլեան — Զաքարեան Ազգ. վարժարան (1980, — Սան — Ֆրանսիսքօ)

Սահակ — Մեսրոպ վարժարան (1980, Ալթատենա)

Թ. Մ. Մ. Արշակ Տիգրանեան վարժարան (1981, Լոս — Անճըլըս)

Հայ Աւետարանական Մերտինեան վարժարան (1982, Շերմըն Օքս)

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայկական վարժարան (1984, Փասատինա)

Հայ Քոյրերու վարժարան (1985, Կլէնտէյլ)

Արի Կիրակոս Մինասեան Ազգ. վարժարան (1986, Օրէնճ Քաունթի)։

Քառորդ դար առաջ դպրոցներու բացումով սկսած կրթական շարժումին սկզբնական նպատակը կ՚ենթադրուի թէ եղած է հայերէն գրել — կարդալ — խօսիլ սորվեցնելով ոչ միայն առաջքն առնել հասնող սերունդի ձուլումին, այլեւ ջանալ կասեցնել զայն։ Յետագային հայկական վարժարաններու առաքելութեան մաս կազմած են յաւելեալ յանձնառութիւններ, այն է՝ պատրաստել իր ինքնութեամբ հպարտ եւ ազգային — քաղաքական գիտակցութեամբ օժտուած սերունդ մը, որ տէր դառնայ իր ազգային իրաւունքներուն եւ վաղը ստանձնէ գաղութային կեանքի ղեկավարութիւնը։

Քառորդ դար ետք, այսօր, բազմաթիւ հարցականներ կը ցցուին մեր առջեւ։ Հայկական վարժարանները ո՞րքանով արդարացուցած են իրենց գոյութիւնը, իւրաքանչիւր դպրոց ո՞րքանով իրագործած է վաղուան ղեկավարներ պատրաստելու իր յանձնառութիւնը, ի՞նչ է հայկական դպրոցներու մէջ հայերէնախօսութեան համեմատութիւնը, ո՞րքանով կը պահպանուի տոհմիկ դիմագիծը եւայլն։

Այս եւ այլ հարցումներու պատասխան մը գտնելու նպատակով հանդիպումներ ունեցայ ազգային եւ «ոչ — ազգային» հայկական վեց վարժարաններու տնօրէններուն հետ։ Մտքերու մէջ շփոթ չյառաջացնելու համար նշեմ, որ ազգային կը կոչուին այն վարժարանները, որոնք կը գտնուին Կիլիկեան Թեմի Առաջնորդարանի հովանաւորութեան տակ, իսկ միւս վարժարանները կը հովանաւորուին կա՛մ Էջմիածնական Թեմի Առաջնորդարանի, կամ ալ Միութեան կամ յարանուանութեան մը կողմէ։

Ուրեմն, նախքան հարցումներուն անդրադառնալը անհրաժեշտ է պարզել հայկական ազգային վարժարաններու առաքելութեան ներկայ սահմանումը, այնպէս ինչպէս որ է, ըստ Արեւմտեան Թեմի Ուսումնական Խորհուրդի՝

«Հայ ազգային վարժարանները հիմնապէս կը նպատակադրեն. —

«1. — Հայ ազգի եւ մշակոյթի պահպանումը, հարստացումը եւ տարածումը։

«2. — Հայ նոր սերունդին մտաւոր, հոգեւոր եւ ֆիզիքական աճումը կրթական այնպիսի ծրագրի մը մէջ, ուր ուսման բարձր մակարդակի հետապնդումը, դպրոցական դրական եւ շինիչ կարգապահութեան կատարեալ գործադրութիւնը եւ ընկերային առողջ եւ հայաշունչ մթնոլորտի պահպանումը հիմնական օրէնքներ են։

«3. — Հայեցի կրթութեան անշեղ իրագործումը՝ համամարդկային արժէքներու ամուր պատուանդանին վրայ, ձգտելով հայերէնախօս մթնոլորտի մէջ առիթ ընծայելու բոլոր ուսանողներուն աճիլ եւ զօրանալ հայ աւանդական արժէքներով ինչպիսին են՝ ընտանիք, կրօնք, ազգ, բարոյականութիւն եւ արուեստներ։

«4. — Պատրաստել իրենց ազգով եւ մշակոյթով հպարտ սերունդ մը, որ ըլլայ քաջածանօթ իր ազգային իրաւունքներուն եւ նաեւ յարատեւ պայքարը անոնց ձեռքբերման համար, գործնապէս մասնակցելով ազգային — հասարակական, եկեղեցական, քաղաքական, մշակութային եւ մարդկային կեանքի հիմնական կառոյցներու հայակերտ գործունէութեան։

«5. — Հայ ուսանողին ընծայել լաւագոյն միջոցները տիրապետելու հայերէն եւ անգլերէն լեզուներուն՝ բանաւոր թէ գրաւոր։

«6. — Ապրելով ամերիկեան միջավայրին մէջ, լայնօրէն օգտուիլ արդի գիտութեան եւ ամերիկեան կրթական սիստեմի ընծայած լայն բարիքներէն։ Հաւատալով՝ որ սեփական մշակոյթը կ՚ազնուանայ եւ կը ճոխանայ այլ մշակոյթներու հետ շփման մէջ մտնելով, հայ ազգային վարժարանները իրենց գերագոյն պարտքը կը նկատեն պատրաստել կրթուած, ինքնավստահ եւ յուսալից ապագայով խանդավառ այնպիսի հայանուէր սերունդ մը, որ ըլլայ զոյգ մշակոյթի հաղորդ հայ — ամերիկեան քաղաքացի, արդար ընկերութեան մը տիպար անդամ իր տաղանդով եւ ստացած դաստիարակութեամբ իրականացնէ իր սեփական տենչերը եւ դառնայ հայ ժողովուրդի ապագայ յոյսերու իրագործման հիմնական ատաղձ»։

Առաջին ակնարկով որքա՜ն յուսադրիչ եւ գօտեպնդիչ է Ուսումնական Խորհուրդի կողմէ խմբագրուած վերոյիշեալ սահմանումը, որ վեց կէտերու մէջ կը ներկայացնէ հայկական ազգային վարժարաններու առաքելութիւնը։ 3-րդ կէտով ի յայտ կը բերուի ձգտում մը «Հայերէնախօս մթնոլորտի մէջ առիթ ընծայելու ուսանողներուն զօրանալ հայ աւանդական արժէքներով», իսկ 6-րդ կէտով գերագոյն պարտականութիւն կը նկատուի պատրաստել կրթուած, ինքնավստահ եւ յուսալից ապագայով խանդավառ սերունդ մը, որ ... դառնայ հայ ժողովուրդի ապագայ յոյսերու իրագործման հիմնական ատաղձ»։ Հո՛ս է, որ կը ծնի գլխաւոր ու հիմնական հարցումը, այն է՝ թէ հայկական դպրոցները, այս պարագային՝ «ազգային վարժարանները» ո՞րքանով արդարացուցած են իրենց գոյութիւնը եւ ո՞րքանով իրագործած իրենց առաքելութիւնը՝ քառորդ դարու ընթացքին։

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒՆ

Յուլիս 25-ին Սպանիոյ Պարչելոնա քաղաքին մէջ կը սկսին ողիմպիական 25-րդ խաղերը։ 1952-էն ի վեր, նախկին Խորհ. Միութեան հաւաքականներուն մաս կազմած, այդ մեծ հաւաքոյթներուն մէջ մասնակցած եւ յաջող հանդէս եկած են Հայաստանի մարզիկները։ Ի դէպ, Հայաստան ներկայացուցիչներ ունեցած է նաեւ հնագոյն ողիմպիական խաղերուն։ Մասնաւորապէս 393 թուականի ողիմպիական խաղերուն կռփամարտի ախոյեանի կոչում նուաճած է Հայոց Վարազդատ Արշակունի արքան։

Ժամանակակից ողիմպիական խաղերուն ախոյեան դարձած են Հայաստանի ինը պատուիրակ։ Մեր մարզիկ-մարզուհիները ընդհանուր առմամբ նուաճած են 13 ոսկի, 14 արծաթ եւ 7 պրոնզ մետալ։ Չորս ողիմպիականներու մասնակցած է հնգամարտիկ Իգոր Նովիկով։ Մարմնամարզիկ Ալպէր Ազարեան յաջողած է միայն երկու ողիմպիականներու դափնեկիր դառնալ անհատական հաշուարկով։

Ստորեւ Հայաստանի պատուիրակներու ելոյթներու արդիւնքները ողիմպիական խաղերուն, ժամանակագրական կարգով։

ՀԵԼՍԻՆՔԻ - 1952

ՀՐԱՆՏ ՇԱՀԻՆԵԱՆ (մարմնամարզութիւն)՝ ոսկի մետալ օղակներու վրայ վարժութեան եւ խմբային հաշուարկով, արծաթ մետալ բազմամարտի եւ նժոյգաթափերու մէջ։

ԻԳՈՐ ՆՈՎԻԿՈՎ (ժամանակակից հնգամարտ)՝ 4-րդ։

ՄԵԼՊՈՒՐՆ - 1956

ԱԼՊԷՐ ԱԶԱՐԵԱՆ (մարմնամարզութիւն)՝ ոսկի մետալ օղակներու վրայ վարժութեան եւ խմբային հաշուարկով, 5-րդ՝ զուգափայտերու վրայ։

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ԵՆԳԻՊԱՐԵԱՆ (կռփամարտ)՝ ոսկի մետալ 63,5 քկ. դասակարգին մէջ։

ԻԳՈՐ ՆՈՎԻԿՈՎ՝ ոսկի մետալ խմբային հաշուարկով եւ 4-րդ՝ անհատական պայքարին։

ՀՌՈՄ - 1960

ԱԼՊԷՐ ԱԶԱՐԵԱՆ՝ ոսկի մետալ օղակներու վրայ վարժութեան եւ արծաթէ մետալ խմբային հաշուարկով։

ԻԳՈՐ ՆՈՎԻԿՈՎ՝ արծաթ մետալ անհատական հաշուարկով եւ 5ր-դ՝ խմբային հաշուարկով։

ՎԱԼԵՆՏԻՆ ՔԵՌՆԻԿՈՎ (սուսերամարտ)՝ արծաթ մետալ անհատական պայքարին եւ պրոնզէ մետալ խմբային հաշուարկով։

ԹՈՔԻՕ - 1964

ԻԳՈՐ ՆՈՎԻԿՈՎ՝ ոսկի մետալ խմբային հաշուարկով եւ արծաթ մետալ անհատականին։

ՄԵՔՍԻՔՕ - 1968

ՆԱԶԱՐ ԱԼՊԱՐԵԱՆ (ազատ ոճի ըմբիշ) 4-րդ՝ 52 քկ. դասակարգին։

ՄԻՒՆԻԽ - 1972

ՖԱՒՆԱ ՄԵԼՆԻԿ (թեթեւ աթլէթիզմ)՝ ոսկի մետալ սկաւառակ նետելու մէջ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ (մարմնամարզութիւն)՝ արծաթ մետալ խմբային հաշուարկով։

ԱՐԿԱԴԻ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ,

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԱՆԱԶԱՆԵԱՆ (ֆութպոլ)՝ պրոնզէ մետալներ։

ԴԱՒԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ (ջրացատք)՝ 5-րդ աշտարակացատքերուն։

ՄՈՆՐԷԱԼ - 1976

ՎԱՐԴԱՆ ՄԻԼԻՏՈՍԵԱՆ (ծանրաբարձութիւն)՝ արծաթ մետալ 75 քկ. դասակարգին։

ՆԻՆԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (վոլէպոլ)՝ արծաթ մետալ։

ԴԱՒԻԹ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (կռփամարտ)՝ պրոնզէ մետալ 51 քկ. դասակարգին։

ՖԱՒՆԱ ՄԵԼՆԻԿ՝ 4-րդ։

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԼԷՈՆԻՏԵՒ (առագաստ)՝ 5-րդ՝ «Թռչող հոլանտացի» դասակարգին։

ՄՈՍԿՈՒԱ - 1980

ԵՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (ծանրաբարձութիւն)՝ ոսկի մետալ 82,5 քկ. դասակարգին։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԱԶԱՐԵԱՆ (մարմնամարզութիւն)՝ ոսկի մետալ խմբային հաշուարկով։

ԱՇՈՏ ԿԱՐԱԳԵԱՆ (սուսերամարտ)՝ արծաթ մետալ խմբային հաշուարկով եւ պրոնզէ մետալ անհատականին։

ՍԻՐՎԱՐԴ ԷՄԻՐԶԵԱՆ (ջրացատք)՝ արծաթ մետալ աշտարակացատքերուն։

ԵՈՒՐԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ (ծանրաբարձութիւն)՝ արծաթ մետալ 56 քկ. դասակարգին։

ԴԱՒԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ՝ պրոնզէ մետալ։

ԽՈՐԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ (ֆութպոլ)՝ պրոնզէ մետալ։

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԼԷՈՆԻՏԵՒ՝ 5-րդ։

1984-ին չարք մը երկիրներու խումբը, նախկին Խորհ. Միութեան գլխաւորութեամբ, հրաժարեցան մասնակցելէ Լոս-Անճըլըսի ողիմպիականներուն։ Պայքարէն ակամայ դուրս մնացին Հայաստանի մարզիկները։

ՍԷՈՒԼ - 1988

ԼԵՒՈՆ ՋՈՒԼՖԱԼԱԿԵԱՆ (յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտ)՝ ոսկի մետալ 68 քկ. դասակարգին։

ՕԳՍԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ (ծանրաբարձութիւն)՝ ոսկի մետալ 56 քկ. դասակարգին։

ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ (ազատ ոճի ըմբշամարտ)՝ արծաթ մետալ 62 քկ. դասակարգին։

ԽՍՐԱՅԷԼ ՄԻԼԻՏՈՍԵԱՆ (ծանրաբարձութիւն)՝ արծաթ մետալ 67,5 քկ. դասակարգին։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՊԵՏԻԿԵԱՆ (գնդակով հրաձգութիւն)՝ 6-րդ։

«Երազգ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԷՔԷԵԱՆ Մշակութային Միութեան «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան» մամլոյ մրցանակը այս տարի տրուած է Հայաստան լոյս տեսնող «Ազգ» երկօրեայ թերթի անձնակազմին։ «Ազգ»ը որպէս եռօրեայ սկսաւ հրատարակուիլ Երեւանի մէջ 1991 Փետրուար 16-ին։ Ներկայիս լոյս կը տեսնէ որպէս երկօրեայ, մօտ ատենէն օրաթերթի վերածուելու նպատակով։

**

ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արեւմտեան Թեմի (էջմիածնական) առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան հանդիպում մը ունեցած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Շրջանային Վարչութեան հետ։ Առաջնորդը եւ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը շեշտած են «անհրաժեշտութիւնը գաղութին մէջ տարբեր կազմակերպութիւններու եւ ազգային կառոյցներու միջեւ համերաշխութեան վերահաստատումին եւ գործակցութեան ոգիին»։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

Պ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԴՊՐՈՑ ՄԸ ԿԸ ՀԻՄՆԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջերս, արժանթինահայ համայնքը ապրեցաւ ազգային յուզումի, հպարտութեան եւ ոգեւորութեան աննախընթաց պահեր, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կարճատեւ բայց պաշտօնական այցելութեան առիթով: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ Պուէնոս-Այրէս հրաւիրուած էր արժանթինեան կառավարութեան կողմէ, պաշտօնական յայտագիրէն դուրս, հիւրասիրուեցաւ եւ պատուուեցաւ նաեւ տեղւոյն հայ համայնքին կողմէ: Հայաստանի Նախագահին կ'ընկերանային Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննիսեան եւ պետական այլ անձնաւորութիւններ:

Մեր Նախագահն ու իր շքախումբը մեծ պատիւներով ընդունուեցան Արժանթինի Նախագահ Տոքթոր Գարլոս Մենեմի կողմէ, տեղւոյս մամուլը եւս լայնօրէն անդրադարձաւ այցելութեան: Զոյգ Նախագահները ստորագրեցին շարք մը համաձայնագրեր:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հանդիպումներու պաշտօնական յայտագրին մէջ, Արտաքին Նախարարութեան կողմէ նախատեսուած էր նաեւ հիմնարկէքի յուզիչ եւ ուշագրաւ արարողութիւն մը, որ մասնաւոր նշանակութիւն ունի Հայերուս համար:

Տեղւոյս Արմենիօ-Արխենթինօ Վարժարանի շրջափակին մէջ եւ քաղաքապետական կազմակերպումով ու մեծ թիւով հայ թէ տեղացի հանրութեան ներկայութեան, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հիմնարկէքը կատարեց մարմարակոթողի մը՝ որ պիտի կոչուի «Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Մարմարակոթող»: Յայտնենք որ Արմենիօ-Արխենթինօ Վարժարանը կառուցուած է արժանթինահայ ողբացեալ բարերար Պ. Արզումանեանի եւ իր քրոջ կողմէ, իբրեւ երախտագիտական արտայայտութիւն հանդէպ այս երկրին, որ Եղեռնէն յետոյ սիրով հիւրընկալեց հայ վերապրող որբերը եւ աշխատանք, խաղաղութիւն ու ազատութիւն ընծայեց անոնց, հնարաւորութիւն տալով ընկերային եւ տնտեսական բարգաւաճումի: Պօղոս Արզումանեան մահացաւ 1979-ին, իսկ այժմ վարժարանը կը ղեկավարէ իր քրոջ եւ անոր ամուսնոյն՝ Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Սիրանոյշ Մեծատուրեանի հոգածութեան տակ: Տէր եւ Տիկին Մեծատուրեան Սփիւռքի մեր անուանի բարերարներէն են եւ բազմաթիւ բարեգործութիւններ կատարած են ոչ միայն արժանթինահայ գաղութին, այլեւ Հայաստանի եւ այլ գաղութներու մէջ: Անոնք բարերարութիւններ կատարած են Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինին եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին, արժանանալով յաջորդաբար Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Կիլիկեան Իշխանի շքանշաններուն, շնորհուած Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներու կողմէ:

Մարմարակոթողը, որ պիտի կոչուի Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի անունով, պիտի կառուցուի Արմենիօ-Արխենթինօ Վարժարանի հիմնադրութեան 25-ամեակին առիթով, որ կը զուգադիպի գալ տարի, 1993: Դպրոցը կը գտնուի Պուէնոս-Այրէսի յարգի թաղամասերէն մէկուն մէջ, ունի աւելի քան հազար աշակերտ, — ոչ-հայ, — որոնց ամէն տարի ծանօթութիւն կը տրուի Հայաստանի, Հայոց պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան, մշակոյթի եւ գեղարուեստի մասին. աշակերտները կը սորվին հայ երգ եւ պար: Հիմնադիր-բարերարի կտակով՝ վարժարանը ամէն տարի կը նշէ Մայիս 28-ի անկախութեան տօնը, մասնաւոր հանդէսով եւ կառավարական որոշումով:

Ահա ճիշդ այս հանգամանքն է որ ընդգծեց Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, երբ տեղացի հանրութեան ուղղուած տպաւորիչ ճառով անդրադարձաւ այս դպրոցի շինութեան տուն տուող պայմաններուն, խօսք առնելով հիմնաքարի զետեղման արարողութեան ընթացքին եւ բարձրօրէն գնահատելով հայ մարդու այս ազնիւ արարքը: Հանդիսութեան ներկայ եղան պետական եւ քաղաքապետական պաշտօնատարներ, հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ մեծ թիւով հայրենակիցներ ու ծնողներ: Վարժարանի երգչախումբը, ընկերակցութեամբ Ջինուորական Վարժարանի նուագախումբին, կատարեց Արժանթինի եւ Հայաստանի հիմները: Տնօրէնուհի Տիկին Էլէն Տէ Մարթին բարի գալուստ մաղթեց Հայաստանի Նախագահին եւ յայտարարեց որ Պօղոս Արզումանեան Հիմնարկութիւնը նոյն պայմաններով դպրոց մըն ալ պիտի հաստատէ Երեւանի մէջ, ինչ որ դիմաւորուեցաւ երկարատեւ ծափահարութիւններով: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան իր խօսքին մէջ յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնեց՝ յանուն Հայաստանի ժողովուրդին, այն բանին համար որ անցեալ 24 տարիներուն, երբ Հայաստանի ժողովուրդը ի վիճակի չէր նշելու Մայիս 28-ը եւ պարզելու Եռագոյնը, այս վարժարանը ամէն տարի պահեց Հայոց պատմութեան այս թանկագին արժէքները:

Լեւոն Տէր Պետրոսեան այս վարժարանը նկատեց հայ-արժանթինեան բարեկամութեան խորհրդանիշը եւ յայտնեց որ Արզումանեան Հիմնարկութեան կողմէ Երեւանի մէջ հիմնուած դպրոցը իր աշակերտներուն պիտի ծանօթացնէ Արժանթինի պատմութիւնը եւ լեզուն՝ սպաներէնը, ըլլալով կամուրջ մը բարեկամութեան եւ եղբայրութեան երկու ժողովուրդներու միջեւ:

Հիմնաքարի օրհնութիւնը կատարեց արժանթինահայ առաջնորդ Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

Ի դէպ յայտնենք որ Պ. Արզումանեան Հիմնարկութիւնը արդէն անհրաժեշտ գործողութիւններուն դիմած է Հայաստանի կրթական պատկան մարմիններու մօտ, եւ շուտով իրականութիւն պիտի ըլլայ ծրագիրը: Երեւանի գլխաւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ գտնուող դպրոցը պիտի կրէ «Արժանթինեան Հանրապետութիւն» անունը եւ ամէն տարի պիտի նշէ Արժանթինի անկախութեան տօնը: Դպրոցի մէջ, աշակերտները պիտի սորվին սպաներէն եւ պիտի ծանօթանան Արժանթինի պատմութեան ու արուեստին: Յետագային, ինչպէս յայտնեց Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, շատ հաւանօրէն կատարուին նաեւ աշակերտներու փոխ-այցելութիւններ:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան խորապէս տպաւորուեցաւ Արմենիօ-Արխենթինօ դպրոցէն, մանաւանդ երբ ունկնդրեց տեղացի աշակերտներու կողմէ երգուած հայերէն երգերը եւ ամբողջ աշակերտութեան կողմէ Հայաստանի Նախագահին նկատմամբ ցուցաբերուած սրտաբուխ սէրն ու խանդավառութիւնը: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անձնապէս շնորհաւորեց Տէր եւ Տիկին Մեծատուրեանը, որոնք ազնիւ զգացումներով տոգորուած տեւաբար սատարած են ազգասիրական եւ բարեսիրական նախաձեռնութիւններու:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի այցելութիւնը Պուէնոս-Այրէս, պատմական եւ անմոռանալի պիտի մնայ, իբրեւ համաժողովրդական ընդունելութիւն եւ ցնծութիւն: Նախագահի գալէն շուրջ երկու

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

1992 Յունուար 4 թուակիր նախագահական հրովարտակով կը հիմնուէր Հայաստանի Հանրապետութեան մաքսային բաժանմունքը:

Մինչ այդ Մոսկուայէն կախեալ այս բաժանմունքը ներկայիս կը վարէ Երջանիկ Աբգարեան, որուն գլխաւոր պարտականութիւնն է բարեկարգել մաքսային դրութիւնը, հաստատել նոր օրէնքներ եւ կազմակերպել բաժանմունքին ենթակառոյցները, որոնք Հայաստանի հողամասին վրայ ունին սահմանային 11 կէտեր:

Մարտին պատուիրակութիւն մը գացած էր Պրիւսէլ ՀԱՊ — Հասարակաց Շուկայի մաքսային համագործակցութեան շրջագիծին մէջ մասնակցելու համագումարի մը:

Մայիսին, Հայաստանի մաքսային բաժանմունքը լիազօրած է արտասահմանի իր առաջին ներկայացուցիչը, յանձին Ռոպէրկ Քիւրքճեանի, (Փարիզ), որ արդէն իսկ սկսած է, յանուն Հայաստանի մաքսային բաժանմունքին, բանակցութիւններ վարել արեւմտեան իշխանութիւններու, հիմնարկութիւններու եւ սեփական հաստատութիւններու հետ:

Յունիս 21-ին, Հայաստանի մաքսային բաժանմունքի փոխ-տնօրէն Գրիգոր Մելքումեան եւ Ռոպէրկ Քիւրքճեան մասնակցեցան Մաքսատուներու Համագործակցութեան Համաշխարհային Խորհուրդի (ՄՀՀԽ) աշխատանքներուն, Պրիւսէլի մէջ: Համագումարի ընթացքին Հայաստան պաշտօնապէս անդամ դարձաւ ՄՀՀԽ-ի, իր տեղը ունենալով 114 անդամ-երկիրներու կարգին:

Զորս օր տեւած համագումարի ընթացքին հայկական պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է բազմաթիւ ազգերու ներկայացուցիչներուն հետ, համագործակցութեան ուղղակի կապեր հաստատելու համար անոնցմէ ոմանց հետ:

Ֆրանսայի մաքսային տնօրէնութիւնը իր համագործակցութիւնը կը ցուցաբերէ հիմնական երեք կէտերու շուրջ.

— Հայաստանի մաքսային բաժանմունքի վարիչներու պատրաստութիւն Ֆրանսայի մէջ:

— Ֆրանսայի փորձագէտներու առաքում Հայաստան, օգնելու համար մաքսային ազգու ենթակառոյցներու հաստատման:

— Համաձայնութիւն երկկողմանի տեղեկատուութեան փոխանակման:

Միւս կողմէ, նշենք որ սկզբունքի համաձայնութիւն մըն ալ գոյացած է Միացեալ-Նահանգներու եւ Հայաստանի միջեւ: Կը նախատեսուի՝

— Ամերիկեան հիմնարկութիւններու եւ Հայաստանի մէջ վարիչներու պատրաստութիւն:

— Տեղեկատուութեանց մնայուն փոխանակում:

— Փոխադարձ օգնութիւն՝ պայքարելու համար ամէն տեսակ զեղծումի եւ արգիլուած գոյքերու մաքսանենգութեան դէմ:

— Տնտեսական օգնութիւն հակիչ սարքաւորումներով օժտելու համար Հայաստանի մաքսային բաժանմունքը:

— Հայաստանի եւ Միացեալ-Նահանգներու միջեւ շրջան ընող ապրանքներու արժէքն ու սակր ներդաշնակող ուսումնասիրութիւն:

Սկզբունքի այս համաձայնութիւնը կը ստորագրուի վեց ամիս ետք՝ Միացեալ-Նահանգներու մէջ, ուր պաշտօնապէս հրաւիրուած է հայկական պատուիրակութիւնը:

Կարգ մը երկիրներ, մեկնելով երկկողմանի համագործակցութեան ընձեռած փոխադարձ շահերէ, հրաւիրած են հայկական պատուիրակութիւնը իրենց երկիրները, համաձայնութիւններ ստորագրելու եւ համագործակցութիւն հաստատելու համար: Այդ երկիրներէն յիշենք՝ Պուլկարիա, Իրան, Ուկրանիա, Լիթուանիա, Լատվիա, Լեհաստան, Թուրքիա, Ռումանիա, Եգիպտոս, Ղազախստան, Մոլտավիա, Ուզբեկիստան եւայլն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻԿԻՆՍ ԸՍԱՒ ԹԷ...
Հեղինակ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆ
Անահիտ հրատարակչութիւն,
Երեւան, 1991

շարաթ առաջ, տեղւոյս Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կեդրոնական Վարչութիւնը կազմակերպած էր պաշտօնական ճաշ մը սկիզբ տալու համար «Հայաստան» Փոնտի աշխատանքներուն: Այս ճաշին ներկայ ազգայիններու կողմէ կատարուած նուիրատուութիւններու գումարը հասաւ երկու միլիոն տոլարի, ի նպաստ «Հայաստան» Փոնտին:

Տէր եւ Տիկին Արմէն Մեծատուրեան այս հանգանակութեան մասնակցեցան 200.000 տոլար պատկառելի նուիրատուութեամբ:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Վայրկեան մը խորին լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ: Դուրսէն կը լսուէր տղոց զուարթ աղմուկը ու ձմրան մէջտեղը գարնանային այդ քաղցր արեւը կ'ոռոգէր իրերն ու մեզ: Արտասուելու անզուսպ ծարաւ մը կար կոկորդիս մէջ:

— Այս դէպքը եթէ չպատահէր ալ՝ մըտադիր էինք ձեզ նորարաց գիշերօթիկը ղրկել: Պոլսէն հեռու չէ, արձակուրդներուն կրնաք գալ: Այսօր իսկ հարկ եղած դիմումները պիտի ընեմ, որ շուտով մեկնիք: Կ'ուզեմ յուսալ, որ հոն տիպար աշակերտներ պիտի ըլլաք ու պիտի թոյլ չտաք, որ զղջամ՝ ձեզի օգնած ըլլալուս համար: Բայց մեկնելէ առաջ, պէտք է որ հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէք պարոն Տիրատուրեանէն: Ընթրիքին, բոլոր տղոց ներկայութեան...

Հայցեացքը կարծես կը խուզարկէր հոգւոյս յետին ծալքերը: Ու ձեռքերը միշտ զեղեցիկ էին՝ սեղանին իրերուն վրայ:

— Ներողութիւն պիտի խնդրէք առանց յետին մտքի ու կամովին:

— Կը զգայի թէ Արշամ պիտի արտասուէր յուզումէն: Ես եւս խորապէս յուզուեցայ՝ անոր բացառիկ հաւատարմութեան պատճառաւ: Կը զգայի թէ ողջ հոգիովը պատրաստ էր ընդառաջ երթալու ընդհանուր հակիչին թելադրութեան, բայց կը սպասէր ինձմէ ազդանշանի:

— Կը լսէ՞ս, Բարգէն յարեց, սեւեռելով աչքերը, ներողութիւն պիտի խնդրէք կամովին...

— Այո, մրմնջեցի ու աչքերս թրջեցան:

Անկողնիս վրայ նստած կը գրեմ այս տողերը: Տղաքը կը քնանան: Արշամն իսկ, որ երկար ատեն արթուն էր, ի վերջոյ փակեց աչքերը: Լուսնկան միշտ լըման է ու ալուոր ու ծովուն աղմուկը կը լսուի հեռուէն: Ի՜նչ անոյշ գիշեր մըն է: Բայց հոգիս անհանգիստ է ու տրտում:

Ողջ էութեամբս սկսած էի սիրել այս դպրոցը: Պարտէզը, ուր տաճիկ փաշաներ ու խանըմ էֆէնտիներ շրջագայած էին տարիներով, այժմ մերն էր: Աչքերս փակելով իսկ կրնայի նշմարել քարափն ու կապոյտ ծովը: Իրիկնային անոյշ ժամեր կային՝ սերտողութեան սրահին մէջ: Աւելը մեղմօրէն կը ծածանէր վրանիս, աւելի քան հաճելի ընծայելով ընթերցումը: Երբեմն տղերը կը փախչէին առջեւէս: Աչքերս կը բարձրացնէի ու կը դիտէի այդ բոլոր տղոց գլուխները: Ու գուցէ երջանկութենէս էր՝ բոլորն ալ սիրուն կը թուէին ինձ: Մերթ ընդ մերթ որեւէ մէկը անկարգութիւն մը կ'ընէր ու անմիջապէս, լռութեան յատակէն, կը բարձրանար հակիչին ձայնը, որ կարծես կը տաքցնէր սրահը: Եթէ գլուխս քիչ մը ծռէի՝ կը նշմարէի թրքական գերեզմանատան սլացիկ նոճիները, որ է՛ն շքեղ արեւին տակ իսկ չէին բռնկեր:

Հոգիս այնքա՜ն զեղուն է յուզումով, որ կրնամ ժամերով գրել դեռ, բայց որքա՜ն ուշ է գիշերը: Կարծես թէ հեռուն երկինքը կը սկսի պայծառանալ: Ու եթէ կանգ կ'առնեմ, քնատ ըլլալուս համար չէ, այլ որովհետեւ մոմս իր վերջին նշոյլները կ'արձակէ:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13

Հակառակ երէկ պատահած դէպքերուն ու մեր մօտալուտ մեկնումին՝ Արշամ երիտասարդ գազանի մը պէս կը խաղայ միւսներուն հետ, — եթէ կարելի ըլլայ խաղ կոչել այդ կազմակերպուած գզուըտուքը: Ու ես կամովին առանձին՝ կը ջանամ հաշտուիլ մեկնումի գաղափարին հետ: Բայց քանի կը մտածեմ՝ այնքան անտանելի կը թուի այս բաժանումը:

Ի՜նչ հաճելի էր կեանքը հոս ու որքան անկեղծօրէն մտերիմ: Ու ի՜նչ լաւ տղաք կային:

Փաշային հովանոցին տակ նստած էի, երեկոյեան արեւին մէջ, գիրք մը ծունկերուս, երբ պզտիկ Զարեհը վարանելով մօտեցաւ ինձ: Իրողութեան մէջ, մեզմէ հազիւ երկու տարու փոքր է, բայց այնքան քաղցր անմեղութիւն մը կայ վրան, որ բոլորս ալ մանուկ կը համարինք զինքը: Մեր գալուն երկրորդ օրն իսկ՝ սկսաւ մեր շուրջը թափառիլ: Ու իր բարեկամութիւնը այնքան ինքնաբուխ էր ու հաւատարիմ, որ ստիպուեցանք որդեգրել զինքը:

(Շար. 42)

(Շար. Ա. էջէն)

յին խանդավառութիւններու հետեւանքով: Սկըզբունքով քննութեան համար է, բայց, անկարելի չէ որ վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուի: Յովհ. Պօղոս Բ. ինք յայտնեց ժողովուրդին թէ նոյն իրիկունը Փոլիքլինիք Ճեմելլի կը մտնէ բժըշկական քննութիւններու համար:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒԼԻՍ 7 / 13)

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի կարգադրութեամբ կազմուած է Հայաստանի Հանրապետութեան մնայուն պատուիրակութիւն մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ բանակցութիւններ վարել Ռուսիոյ հետ: Պատուիրակութեան ղեկավար նշանակուած է Պետական Նախարար Գրիգոր Արէշեան:

*

ԲՈՒԺՄԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Գիւմրիի Լենինգրադ Մաթէ բազմարուժարանին մէջ բացուած է անոտային հիւանդութիւններու կանխարգելման եւ բուժման կեդրոն մը՝ օժտուած նորագոյն սարքաւորումներով:

*

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արժանթինի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր կը յայտնէ իր մտահոգութիւնը ի տես Արցախի իրավիճակին, զոհերու աճող թիւին եւ բնակչութեան տառապանքներուն: Հոն կ'ըսուի թէ, շրջանի հանրապետութիւնները ըլլալով ՄԱԿ-ի անդամներ, պէտք է յարգեն տարածքներու ամբողջականութեան, ինքնորոշման եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները: Արժանթինի կառավարութիւնը համամիտ կողմերուն կոչ կ'ընէ աջակցելու միջնորդներու ձեռնարկներուն:

*

«ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵՆՔ» ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Յուլիս 7-ին, Արամ Խաչատրեան սրահին մէջ տրուած վերջին համերգով մը փակուած է «Աշխարհը եւ Մենք» սէնֆոնիկ երաժշտութեան երկամսեայ փառատօնը: Փառատօնի իւրաքանչիւր համերգ նուիրուած էր երկրի մը, եւ այս վերջինը՝ Ֆրանսայի: Համերգին ներկայ եղած է Ֆրանսայի դեսպան Տիկին տը Հարթէնկ:

*

ՀԱՅ ԳՐՈՂԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽ — ՆԱԽԱԳԱՀ

Մոսկուայի մէջ գումարուած է «Մարտածովագիրներու միջազգային Ընկերակցութեան» Բ. համաժողովը: Հայաստանի ներկայացուցիչն էր բանաստեղծ, «Սասուն — Մուշ» հրատարակչութեան տնօրէն եւ գլխաւոր խմբագիր Սասուն Գրիգորեան, որ համաժողովին կողմէ Ընկերակցութեան փոխ - նախագահ ընտրուած է:

*

ԹՈՒԹԻ ՀԱՄԱՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՏՕՆ

Երեւանի Պատմութեան Թանգարանի շրջափակին մէջ տեղի ունեցած է Թութի տօն: Հանդէս եկած է երգի — պարի մանկական «Ղարս» համոյթը: Ներկաները համտեսած են երեւանեան թութը: Նոյն օրը բացուած է 19 — 20-րդ դարերու հայկական գործերու, կարպետներու, խուրջիններու, անկողնակալներու ցուցահանդէս:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Եօժէնի Յովսէփեան, Օր. Սօնիա Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Յուլիս 19-ին, Սէն — Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծհօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE
LE 19 JUILLET

Section DIROUHI MISSAKIAN de Sevran

organise

un voyage en autocar pour la fête de la Colonie de Bellefontaine du dimanche 19 Juillet

Départ : le Samedi 18 Juillet vers midi
Retour : le dimanche 19 Juillet au soir
Prix : 225 F (aller / retour)
Pour tous renseignements :
Mme VAHRADIAN : 43 85 58 00 (dans la journée)
Mlle PAPAZIAN : 43 83 87 68 (en soirée)

*

Les Sections de Marseille organisent un voyage en autocar

Départ :

de Marseille le Samedi 18 Juillet à :
— 23h : St. Jérôme (Bd Cazoran)
— 23h30 : Beaumont (arrêt bus face *Agoump*)
— 24h : Centre-Ville (Poste des Réformés)

Prix : 150 F. par personne
Pour tous renseignements :
91 90 21 60 / 91 87 13 48
91 66 91 99 (HR)
IMPERATIF : *Inscriptions avant le 15 / 7*

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Յուլիս 19
Բարեկենդանի Վարդավառի Պահոց

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը
Կապոյտ Խաչի Սեւրանի
«Տիրուհի Միսաքեան»
մասնաճիւղի հրաւէրով

կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

կ'արտասանէ՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Յուլիս 16, ժամը 20·30-ին:

Սեւրանի Կապոյտ Խաչի տան մէջ
17, rue Charles Peguy, 93190 Livry-Gargan

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

ARMENIE VILLAGE

COMMUNIQUE DE PRESSE

Quand, au printemps 1989, ARMENIE-VILLAGE a lancé l'opération «30 *Chalets pour l'ARMENIE*», l'objectif était clair: il fallait absolument agir pour que ceux qui avaient tout perdu lors du séisme retrouvent un toit avant l'hiver.

Pour ARMENIE-VILLAGE et le village de YEGHEKNOUD, le pari fut gagné.

L'étape suivante consistait à favoriser le long terme, en aidant l'élevage et l'agriculture du village, afin de lui permettre d'accéder à son autonomie alimentaire, et d'acquérir les biens matériels nécessaires à son développement économique.

C'est ainsi que furent convoyées 500 doses de semences bovines congelées en paillettes, qui devaient assurer le croisement des vaches Brunes du Caucase avec la race Brune des Alpes.

Grâce à une seconde collecte, ARMENIE-VILLAGE réussit à envoyer 41 tonnes de semences principalement pommes de terre, orge, avoine, ainsi que 429 kg. de graines potagères qui permettront les récoltes de l'automne prochain. Il faut ajouter que 2,7 tonnes de semences de maïs furent envoyés au Karabagh par le même convoi.

Mais il reste beaucoup à faire pour que le village de YEGHEKNOUD accède à une véritable autonomie économique, notamment par son approvisionnement en eau. Au cours des derniers mois, la région a entrepris de rénover le réseau principal d'eau potable et posé une vanne d'alimentation au pied du village. ARMENIE-VILLAGE se propose de financer la construction du réseau interne; c'est un projet à sa portée et dans ses moyens, comme le démontre l'étude faite par les entreprises et les experts locaux contactés.

Toutes ces actions ont été rendues possibles grâce à vos dons. Un nouvel élan de générosité est nécessaire pour franchir cette nouvelle étape. Nous comptons sur votre solidarité !

Merci de libeller vos chèques à :
ARMENIE - VILLAGE

et de les adresser au :
CENTRE CULTUREL UCFAF - JAF
6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris

Paris, le 7 Juillet

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)

en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie

et avec la participation de nombreuses délégations
en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora
avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET

CONGRES MEDICAL

Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30

SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES

avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris*, 16, rue de Clichy, 75009 PARIS

Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F., de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.
PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

●

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H

DINER DE GALA

Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները. —

Պր. Արման Պարսան 100, անանուն նուիրատու մը՝ 200, Տիկին Աստրիտ Զաթալեան200, Տէր եւ Տիկին Պեռնար Սայրիմ 100, Տիկին Ժան Մինասեան 500, Պր. Ֆիլիփ Սարգիս Սարգիսեան 100, Պր. Ժան Գույումճեան Սէմէրճեան 300, Պր. Ժան Գոյունեան 300, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարակէօզեան 200, Օր. Վիրժինի Աղամեան 100, Պր. Յովհաննէս Եկէնեան 1000, Պր. Ժորժ Կիրակոսեան 300, Տիկին Սրբուհի Տիւյմէճեան 100, Տէր եւ Տիկին Գ. Պաղտոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Պետրոսեան 200, Տիկին Անժէլա Ֆորթունաթօ 400, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արթինեան 500, Տէր եւ Տիկին Ս. Հալվաճեան 400, Տիկին Ասթրա Սէրոբեան 100, Տիկին Արմենուհի Լոյոս 100, Պր. Քերովբ Գույումճեան 500, Պր. Արա Գույումճեան 200, Տիկին Միրէյլ Պալըն 150, Տիկին Ազատուհի Վարդանեան 100, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 100, Պր. Փիէռ Արգումանոֆ 300, Պր. Արարատ Մելտոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժ. Եմէնիճեան 200, Տէր եւ Տիկին Փանոս Նիկողոսեան 150, Տիկին Անի Ազնաւուրեան 50, Տէր եւ Տիկին Տէր - Արզլեան 250, Տէր եւ Տիկին Տէր - Անդրէասեան 50, Տիկին Մարգրիտ Ալթունեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալպեր Փանոսեան 100, Խաչատուրեան — Գրիգորեան 100, Պր. Անտրէ Արփան 1000, Տիկին Վալանթին Բոզա 300 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 81027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 16
JEUDI
16 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.841 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.841

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՑՈՒՐՏԸ ԱՒԵՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ՍԵՒԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

ԿԱՐԳ ՄԸ ԳԻՒՂԵՐ ԵՏ ԱՌՆՈՒԱԾ

Երկուշաբթի, Յուլիս 13-ին, Հայաստանի Մարտունիի շրջանը տեղացած ձիւնը, անսովոր ցուրտը եւ կարկուտը մեծ վնաս պատճառած են շրջանի տնտեսութեան: Շուրջ 25 — 30 սանթիմեթրի հասած ձիւնը ծածկած է շրջանի մօտ 70 տոկոսը. մեծ մասամբ փճացած են յատկապէս հացահատիկի եւ կերի բոյսերու դաշտերը, լեռնային մարգագետինները: Մեծ վնասի ենթարկուած են կաղամբի ու գետնախնձորի տունկերը: Նախնական տուեալներով ցուրտին զոհ գացած են աւելի քան 3000 մանր ու խոշոր եղջերաւոր անասուններ: Մասնագէտներու կարծիքով, առայժմ տասնեակ միլիոնաւոր ռուբլիներու վնաս կայ:

Յուլիս 13-ի առաւօտեան Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ջոկատները կրցած են ետ մղել Ասկերանի շրջանի Բաղարա գիւղին վրայ կատարուած ազերի գրոհը, որուն ընթացքին զոհուած են աւելի քան տասը Ազերիներ: Հայերը ունեցած են մէկ վիրաւոր: Ազերիները կը շարունակեն մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք եւ կռուող ուժեր փոխադրել դէպի Հադրութի, Մարտունիի եւ Ասկերանի շրջաններու սահմանները: Ստեփանակերտը առայժմ հանդարտ է: Իշխանութիւններուն գլխաւոր մտահոգութիւնն է շուրջ 40 հազար գաղթականներու տեղաւորումը, պարենով ու հագուստով ապահովումը:

Այս նոյն օրերուն, հրասայլերու, հրետանիի եւ օդանաւային ուժերու օգնութեամբ հայ մարտիկները հակայարձակման անցնելով կրցած են ետ առնել Մարտակերտի շրջանի կարգ մը գիւղեր ինչպէս Կուսապատ, Ջանեաթաղ, Գիւլաթաղ եւ Մեհմանա հայ — յունական գիւղը:

Յուլիս 14-ի առաւօտէն Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերը հակայարձակման իրենց գործողութիւններու ընթացքին ջանացած են գլխաւորաբար փճացնել Մարտակերտի շրջանի Դամբլու գիւղի կրակակէտերը: Միւս կողմէ առաւօտէն ի վեր գնդակոծուած է Մարտունիի շրջանի Ճարտար գիւղը:

Յուլիս 13-էն 14 լուսնալիք գիշերը գրադ մը ինկած է Կապանի ճիշդ ու ճիշդ մէկ տունի վրայ, ուր զոհ գացած են 5 հոգի, վեցերորդ մըն ալ վիրաւորուած է: Բաւական նիւթական վնասներ ալ կան:

Նոյն գիշերը եւ յաջորդ առաւօտը գնդակոծման ենթարկուած է Արարատի շրջանի Երասխ աւանը, ինչպէս նաեւ Գորիսի եւ Վայքի շրջաններու կարգ մը գիւղեր: Վարդենիսի Սոտք գիւղին մէջ բնակիչ մը վիրաւորուած է:

«Ադրբեջանը ե՞րբ պիտի տօնէ իր յաղթանակը» հարց տուեր է Բաքուի Արագ ձայնասփիւռի կայանի լրագրողը ու Ներքին նախարարութեան պատասխանատուներէն՝ Ճալիլ Իպրահիմովը պատասխաներ է (Յուլիս 11). — «Ադրբեջանը յաղթանակը կը նշէ այն ժամանակ, երբ Հայերէն ամբողջովին կ'ազատագրուին ոչ միայն Ղարաբաղը, այլեւ Զանգեզուրն ու Սեւանայ լճի աւազանը»:

Յուլիս 11-12-ին Ղարաբաղ կը գտնուէր Հայաստանի կառավարութեան Յանձնաժողովը, փոխ-վարչապետ եւ տնտեսութեան նախարար Հրանտ Բագրատեանի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութեան մաս կազմած են նախարարներ: Ղարաբաղի Հանրապետութեան կառավարութեան հետ պատուիրակութիւնը մշակած է տնտեսական ենթակառոյցներու փոխադարձ գործակցութեան ծրագիրներ:

Հայաստանի Հանրապետութեան փոխնախագահ եւ վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան Ռուսաստանի վարչապետ Եգոր Կայտարին ղրկած է նամակ մը, որով յանուն Հայաստանի կառավարութեան խորունկ մտահոգութիւն կը յայտնէ Գիւմրի պատահած միջադէպի առթիւ, որուն հետեւանքով զոհուած են զինուորներ եւ որոնց ընտանիքներուն ցաւակցութիւն յայտնած է: Միջադէպը պատահած է Անդրկովկասի զինուորական ջոկատի հրամանատարութեան ձեռնարկած գործողութիւններու հետեւանքով, որոնք ներդաշնակ չեն եղած Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ 7-րդ բանակի հրամանատարութեան հետ: Հայաստանի կառավարութիւնը անհրաժեշտ նկատած է Ռուսաստանի եւ Հայաստանի դատախազութիւններու կողմէ քննութիւն կատարել, ինչպէս նաեւ նմանօրինակ դէպքերու առաջքը առնելու համար արագացնել միջ-պետական համաձայնագրերու ստորագրման գործընթացը, կարգաւորելու համար Ռուսաստանի բանակին կարգավիճակը Հայաստանի տարածքին:

Ստեփանակերտի մէջ մեծխային առջեւ, Յուլիս 12-ին, պաշտօնական յայտարարութիւն մը ընելով Չեչենիոյ Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ Արթուր Ումանսքի ըսած է. «Փաստերը կը վկայեն, որ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ մղուող ռազմական գործողութիւններուն ադրբեջանական բանակին կողմէ կը մասնակցին նաեւ չեչեն քաղաքացիներ: Լիազօրուած եմ հաղորդելու մեր Հանրապետութեան նախագահ Ճոհար Դուդաեւի պահանջը Չեչենիոյ այն քաղաքացիներէն, որոնք կամաւոր կամ իբրեւ վարձկաններ կը մասնակցին եղբայրասպան այս պատերազմին, թողուլ իրենց զինուորական ստորաբաժանումները եւ վերադառնալ հայրենիք»: Ան մտահոգութիւն յայտնած է, որ Չեչենիա կրնայ կամայ թէ ակամայ ներքաշուիլ հակամարտութեան մէջ եւ յայտարարած՝ որ Ղարաբաղի պատերազմին Չեչենիոյ քաղաքացիներու մասնակցութիւնը բնաւ հրահանգուած չէ Հանրապետութեան ղեկավարութեան կողմէ: Աւելի՛ն, անիկա կը յարուցէ չեչեն հասարակութեան խիստ բացասական վերաբերումը:

Յուլիս 14-ին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտարարութիւն մը ըրած է մամուլին, ուր կը շեշտէ որ Հայաստան առանձնայատուկ իմաստ կու տայ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու զարգացումին, որ կը համապատասխանէ երկու երկիրներու ժողովուրդներու հիմնական շահերուն:

ՄԱՄՈՒԼ

«Ապրիլ առանց թշնամիի» խորագրուած յօդուածի մը մէջ, Տանիէլ Վեռնէ (Լը Մոնտ, Յուլիս 14) կ'անդրադառնայ անդրատլանտեան նոր համախոհութեանց, որոնց մասին սակայն կասկածամտութեամբ կ'արտայայտուի: Տեղ մը կը գրէ. — «Ոչ ոք գիտէ թէ ի՞նչպէս պիտի հակազդէր Արեւմուտքը, երբ խնդրոյ առարկայ ըլլան Եւրոպայի այդ արժէքները (իմա՝ ժողովրդավարութիւն, մարդկային իրաւունքներ, շուկայի տնտեսութիւն): Օրինակ՝ ռուսական տնտեսութեան քայքայում եւ մենատիրական կառավարութեան մը երեւում, կամ՝ Հայաստանի քրիստոնեաներու բնաջնջում, սահմաններու փոփոխութիւն բռնի ուժով, բիրտ գործադրութիւն ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին ի հեճուկս անհատական կամ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն եւլն. եւլն.»:

— Մարտակերտ անունը կը ջնջուի Ազերիներու կողմէ եւ կը վերածուի՝ Ակըրբին, ինչպէս Ֆիկառօ ցոյց կուտար մեծ լուսանկարով մը, Յուլիս 13-ի իր թիւին մէջ (5-րդ էջ):

ՅՈՒԼԻՍ 14 ՓԱՐԻԶԷՆ... ԵՐԵՒԱՆ

Այս տարուան տողանցքը իբրեւ գլխաւոր նորութիւն ունէր պահեստի զինուորներու մասնակցութիւնը, յետոյ այս տարի կ'ոգեկոչուէր նաեւ Մարսէյեզի 200-ամեակը, քանի 1792 Ապրիլին է որ Ռուժէ տը Լիլ յօրինած է Սթրազպուրկ այս երգը, որ շատ աւելի ուշ պիտի դառնար Ֆրանսայի ազգային փառերգը:

Ելիզէի աւանդական ընդունելութենէն քիչ առաջ, հաւատարիմ աւանդութեան, Նախագահ Միթերան պատասխանեց լրագրողներու հարցումներուն, ծանրանալով առաւելաբար Մաասթրիխթի վրայ, որու՝ ո՛չ ըսել պիտի նշանակէր «կտրել Եւրոպան»: Եթէ «այո»ն յաղթէ, «յաւակնութիւնը պիտի չունենամ ըսելու թէ այդ նպաստաւոր հանրաքուէն իմ անձիս նկատմամբ է» կ'ըսէ Նախագահը:

Նախագահական ընտրութեան համար չուզեց արտայայտուիլ Ռոքարի համար, այլ ըսաւ միայն որ իր թեկնածուն կ'ըլլայ՝ կուսակցութեան թեկնածուն:

Էմմանիւէլլի հարցին առընչութեամբ, Միթերան շեշտեց թէ Ազգային Ժողովի Նախագահը, որ անաչառ անձ մը կը նկատէ, որ ինքն իրեն դիրքի հասած է համեստ ընտանիքի մը զաւակն ըլլալով (ի դէպ, գրեթէ նոյն ձեւով արտայայտուած էր, ուրիշ հարցազրոյցի մը ընթացքին, երբ Քրիսթին Օքրէնթ հարց կուտար Թափիի մասին, այն ատեն Քաղաքի Նախարար): Այս հարցին կապակցութեամբ, այլեւս անհրաժեշտ կը նկատէ պատժական դատաքննութեան ձեւաւորումը: Կը խորհի որ դատաւորն ալ նեղը մնացած է: Թափիի մասին ալ միշտ լաւ կարծիք ունի՝ «Երեւելի մարդ մը» եւ կը յուսայ որ կրկին գործի գլուխ կուգայ: Կողմնակից է կէտերու դրութեան վարորդներու արտօնագրին համար: Եուկոսլաւիոյ համար ալ միջազգային ժողով մը կրնայ լուծել զէնքերը:

Յուլիս 13-ին եւ 14-ին ժողովրդական պարահանդէսները տեղի ունեցան երկրին ամէն կողմ: Փարիզ Հարլէմ Տէզիրի ՍՕՍ — ռասիզմն էր Ռեփիւպլիքի հրապարակի հաւաքոյթին կազմակերպիչը:

Աւելցնենք որ առաջին անգամ ըլլալով — քանի որ Ֆրանսական դեսպանատունը դեռ մէկ տարեկան չէ — Երեւանի մէջ ալ յիշատակուեցաւ Ֆրանսայի յեղափոխութեան տարեդարձը:

Տիկին տը Հարթէնկ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր Երեքշաբթի օր: Շնորհաւորական այցելութիւններ տուած են Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան, Խորհրդարանի եւ կառավարութեան անդամներ, զանազան կուսակցութեանց պարագլուխներ, արուեստի եւ գիտական մարզի ներկայացուցիչներ եւ լրագրողներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, որ առջի օր հիւանդանոց փոխադրուած էր, լայնաղիքի գործողութեան մը ենթարկուեցաւ Զորեքշաբթի (Յուլիս 15) առտու: Անվտանգ ուռ մը ունէր, որ հետեւանք կը նկատուի 1981 Մայիս 13-ի մահափորձին: Հազարաւոր հեռագիրներու մէջ, հատ մըն ալ ղրկած է ահաբեկիչը՝ Ալի Աղճա:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ոստիկան մը ծանրօրէն վիրաւորուած է, ամերիկեան եօթը հաստատութեանց դէմ գործուած ռմբափորձերու ընթացքին: Արարքներուն տէր եղած է Տեւ - Սոլ ծայրայեղ ձախ կազմակերպութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ - արեւելեան շրջանը 34 հոգի սպաննուած է շաբաթավերջին Քիւրտերու հետ բախումներու ընթացքին: Ոստիկանութիւնը 126 ենթադրեալ ահաբեկիչ ձերբակալած է:

ՇԱՆԼԸՈՒՐՖԱՅԻ (Հարաւ — արեւելեան Անատոլու) մէջ 16 հոգի, որոնց մէջ երեք մանուկներ մեռած են երկու ընտանիքներու միջեւ փոխ-վրէժի կռիւի մը հետեւանքով:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ - ՕՍԷԹԻԱ բախումները կը շարունակուին եւ 600 միջամտող ուժի զինուոր ղրկած է Ռուսաստան: Վերջին 48 ժամերուն 4 մեռեալ եւ 2 վիրաւոր եւս կար:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒԼԻՍ 9 / 14)

ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան Յուլիս 13-ին ընդունած է Մոնփըլիէի երեք համալսարաններու պատուիրակութիւնը, Փօլ Վալէրի համալսարանի տեսուչ փրոֆէսէօր՝ Ժիւլ Մորենի գլխաւորութեամբ: Երեւանի եւ Մոնփըլիէի միջեւ համալսարանական կապերը աւանդական դարձած են եւ կարեւոր նշանակութիւն ունին Հայաստանի գիտական կեանքին համար, ըսած է Խորհրդարանին նախագահը: Հիւրերը ներկայացուցած են այդ համագործակցու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ ՈՐՔԱՆՈՎ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Բ.

Սրբոց Նահատակաց Ֆերահեան ազգային վարժարանին ներկայ տնօրէնը՝ Վարդգէս Ղազարեան, որ 10 տարի վարած է Շամլեան ազգային վարժարանին տնօրէնութիւնը, յիշեալ հարցումին ի պատասխան կը նշէ, թէ «ամերիկահայ դպրոցներու բացման հիմնական նպատակը եղած է հայերէն լեզու եւ մշակոյթ սորվեցնել: ...

եւ այնպէս կը սորվին «Քալիֆորնիա Քուրեըր»ը եւ անգլերէնով կը տեղեկանան հայ կեանքին: Ընդհանրապէս անոնք որ հայկական դպրոցներ աւարտած են այս շրջանին մէջ, քիչ թէ շատ այս գաղափարումին մէջ կ'ըլլան: Մարդիկ կան՝ որ հայկական դպրոց աւարտած են եւ երբ խօսին, բնաւ չենք նշմարեր, թէ հոս ...

(Շար. 2)

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՇՈՒԿԱՆ ԿԱՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԳԻՐԿԸ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Թուրքիոյ ... պատմութեան մէջ, որ շուրջ 500 տարուան ...

ՓԱՅԼԱՆ

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԱՐՇԱԿ ԳԱՐԱԳՈՋ

ԱԶՆԻՒ ՀԱՅ ՄԸ

Մահուան գոյժը՝ հեռաձայնով։ Ո՛չ եւս է Գարագոզ։ Յառաջացեալ տարիքը ար-դէն իր «աւերը» գործած էր, երբ զինք տեսնելու կ'երթայինք Քաննի հիւանդա-նոցը։ Եւ, կրկին ու կրկին կը նկա-տէինք անոր խոհուն ժպիտը։ Ազնիւ Հա-յու արտայայտութիւն, ինչպէս միշտ։

Մեր ձեռքին տակ գտնուող անոր ինք-նակենսագրական բնոյթի տողերէն ի յայտ կու գայ, թէ ան ծնած է 1904-ին, Փրե-նկա, Յունաստան։ Հինգ տարեկանին փոխադրուած՝ Պոլիս։ Պատանեկութիւն եւ երիտասարդութիւն՝ յար եւ նման ժա-մանակաշրջանի Պոլսահայ մտաւոր եւ հասարակական կեանքի սահմաններուն մէջ... Նախ Գնալը-ի Ներսէսեան Երկ-սեռ Վարժարանը։ Համաշխարհային Ա. պատերազմի սկիզբին ուսուցիչներու հոյլ մը՝ կցկտուրնակ ծանօթ փաստաբան Հը-մայեակ Խոսրովեանի (*) եղբայրը՝ Թըր-քերէնի, Սորպոնէ վկայեալ Արամ Ֆըն-տըգլեանի Թուարանութեան եւ բնապատ-մութեան եւ այլք։ «Մեր դիմաց հոյակապ տուն մը մէջ կը բնակէր ծանօթ քերթո-ղուհի Սիպիլ (Զապէլ Ասատուր)։ ամու-սինը՝ գրագէտ, բանաստեղծ, Թրքական պե-տական խորհուրդի (Շուրայի Տէվլէթ)։ անդամ Հրանդ Ասատուր, պարթեւ հա-սակով բարձր զարգացումի տէր անձ մը ... Գնալը կը բնակէր նաեւ Արշակ Ալպօյաճեան, ծանօթ բանասէր, պատ-մագիր։ Կղզին մտաւորականներու կեդրոն դարձած էր...»։

1918-ին կը յաճախէ Կեդրոնական։ Տը-նօրէնը՝ Գեղամ Գալֆաեան նոր փայլ մը կու տայ վարժարանին։ Կ'ընտրէ ձեռնհաս ուսուցիչներ, ի մէջ այլոց Եղիշէ Արք. Դուրեան, Հայր Արսէն Ղազիկեան (գրա-բար), Սեփան Կուրտիկեան (Թրքե-րէն), Յակոբ Օշական շարադրութիւն եւ ուրիշներ։

Զինադադար։ Պոլսոյ հայ կեանքը կ'ե-ռեւեփի։ «Զինադադարէն (Նոյեմբեր 1918) մինչեւ 1922-ի ամառը, Պոլսահա-յութիւնը ունեցաւ իր փայլուն տարինե-րը։ Թատերական խումբեր կազմուեցան, Հայ Տրամաթիքը, Վահրամ Փափազեան, Տիգրան Նշանեան, Զափրաստ, Շահխա-թունի, Կալրօզ, ոտնագնդակի խումբեր, մարմնակրթական միութիւններ, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներ, դրականներն ալ կը փայլէին «Բարձրաւանդակ»ով»։

1921-ին, երբ Ե. կարգ կը հասնի, կ'ընտրէ գրական ճիւղը։ Դասատու՝ Յա-կոբ Օշական։ Հետեւողներու շարքին՝ Նիկողոս Սարաֆեան, Պետրոս Զարոյեան եւ ուրիշներ. Օշական իր աշակերտներուն հետ կը յարաբերի ընկերաբար, «յայտնի էր, որ շատ կ'արժեւորէր աշակերտներու հաղորդակցութենէն. փոխանակ ամպիոն նստելու, մեր գրասեղաններէն մէկուն վրայ կը նստէր։ Օր մը Սարաֆեան իր պատրաստած շարադրութիւնը կը կար-դար. շափազանց երկար, աւելորդ բառե-րով բեռնաւորուած նախադասութեան մը վերջաւորութեան Օշական մորթէ պո-ռաց, այսինքն՝ կրճատէ ... Փարիզի էֆօլ տէ Փռնզ'է Շոշէէ վկայեալ Գալֆա-եան, բարձր հմտութեան տէր դէմք մըն էր։ Իր տնօրէնութեան տարիներուն Կեդ-րոնականը ունեցաւ իր ամենափայլուն շրջաններէն մին»։

1922-ի վերամուտին, այս վերջինը կը հրաժարի։ Անոր տեղը՝ Վահան Թէքէեան։ Այնուհետեւ շրջադարձ կազմող իրադար-ձութիւններով լեցուն պատմութիւնը ծա-նօթ է բոլորիս։ Փախուստ դէպի Ֆրան-սա. «այսպէս վերջացաւ Կեդրոնականի անմոռանալի չորս տարիներու կեանքս»։

Մենք զինք ճանչցանք Քաննի։ Հակառակ իր աւեւոր տարիքին, առհասարակ կը մասնակցէր գաղութիս ազգային կեան-քին՝ ներկայ -քաջալերող գոյգ հանդա-մանքներով։

Յուլիս 7-ին, Քաննի մերձ, անհաղորդ հողին յանձնեցինք հայատրոփ սիրտ մը։ Ազնիւ Հայ մը։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Մեռած Փարիզ, 1945, Յունիս 5։ Ծնած էր Կարին։ «Հմայեակ Խոսրովեան նշանաւոր դարձաւ ջարդարար Ճիվանշիրի ահաբեկիչ Միսաք Թորլաքեանի պաշտ-պանութեամբ՝ յաջողցնելով անոր ան-պարտ արձակումը», կը կարդանք Ս. Վրացեանի խմբագրած «Հայրենիք» տա-րեգիրքին մէջ, 1947, Պոսթըն։

Նաեւ՝ Սողոմոն Թէհլիրեանի։

-- Այս տարեսկիզբին ողբացեալը Հայաս-տանի Մատենադարանին նուիրեց մագա-ղաթեայ մեծ մատեան մը, որ իր չափե-րով շատ մօտ է Մատենադարանի մեծա-գոյն մատեանին՝ Մշոյ Ճառընտիրին։ Հո-գեհանգստեան պատարագ՝ Ռեքուիէմ եւ Եկեղեցական զանազան տօներու համար նախատեսուած պատարագներու երգեցո-ղութիւններ։ ԺԵ. -- ԺԶ. դարերու բնո-րոշ, Լատինական։ Գրութեան վայրը՝ Ֆրանսա կամ Իտալիա։ («Յառաջ» լուրը հաղորդեց ժամանակին)։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՎԱՍՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ...»

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Անթիլիաս, 1992

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ Յունիս 28-ի Կիրակի օր, Իսիի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Միօրեայ Դպրոցի հանդի-սութիւնը, հովանաւորութեամբ հոգա-բարձութեան, կազմակերպութեամբ աշա-կերտութեան ծնողական մարմնին ու ու-սուցչական կազմին. որուն մասնակցեցան դպրոցի եւ պարախումբի գրեթէ 100 ա-շակերտներ, երգ ու պարով, արտասա-նութեամբ ու ճառերով։

Ճիշդ է որ անցնող տարիներու հոծ բազմութիւնը ներկայ չէր, քանի նոյն օրը եւ նոյն ժամուն Փարիզի եւ շրջանի ամէնօրեայ եւ միօրեայ եօթը դպրոցնե-րու դաշտահանդէսներն ու տարեվերջի հանդէսները կը կատարուէին։ Սակայն այդ ամէնը երբեք պատճառ չէ եղած ու չի կրնար ալ ըլլալ, որպէսզի մեր մէջ տկարացնէ կամ խախտէ սէրն ու հայեցի կրթութեան անփոխարինելիութիւնը։ Ա-ւելի քան 12 տարիներէ ի վեր մեր լո-զունգը եղած է՝ «իւրաքանչիւր Հայու պարտականութիւնն է սորվիլ իր նախնի-ներու լեզուն, խօսիլ ու պահել իր աչքի լոյսին պէս»։

Ներկայ էին Հայրապետական պատուի-րակ ու Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արքեպիսկոպոս, Իսիի երեսփոխան -- քա-ղաքապետ՝ Պր. Անդրէ Սանթինի, Քլա-մառ քաղաքի երեսփոխան -- քաղաքապետ՝ Պր. Ժան Փիէռ Ֆուշէ, Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան վարչական խորհուրդի ատենապետ՝ Պր. Համազասպ Մոմճեան եւ վարչութեան անդամ՝ Պր. Արթիւր Հայրապետեան եւ 250 հոգինոց կրթասէր հասարակութիւն մը։

Ժամը 15.30-ին Մանկապարտէզի ձու-տիկները ելոյթ ունեցան, քարտուղարու-հի՝ Տիկին Ռ. Տէրվիշեանի բացման խօս-քէն վերջ։ Փոքրիկները հրեշտակային ձայնով արտասանեցին ու երգեցին ար-ժանանալով ներկաներու ծափերուն։ Ապա ելոյթ ունեցան Քաջն Վարդան, Սասունցի Դաւիթ եւ Հայկ Նահապետ դասարաններու, փոքրիկներու եւ միջակ-ներու ու մեծերու բաժինները։ Այս տարի նկատի ունենալով Հայաստանի թէ Ար-ցախի քաղաքական ու ընկերային հար-ցերը, եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ, ու-սուցչական կազմի թէ կրթական մարմնի մտահոգութիւնն էր մեր մանուկները տեղեակ պահել, արթուն պահել եւ յիշե-ցնել որ իրենք Հայ են, թէ Մայր Հայ-րենիքի թէ Ղարաբաղի տարածքի վրայ Հայը իր հայկականութեան, իր հաւատքին ու լեզուի սիրոյն կը շարունակուի հա-լածուիլ, զոհուիլ ու սպաննուիլ, իր հո-գեկան, մտային ու բարոյական բոլոր հա-րստութիւնն ու ժառանգութիւնը փառ-պահելու համար։

Ուստի փոքրիկներուն այդ ամէնը մատ-չելի ընելու համար ուսուցչուհիներ՝ Հեր-մինէ Երիցեան -- Ոսկանեան, Արմինէ Գէորգեան, Հռիփսիմէ Աֆար թէ Լուսին Առաքելեան մասնաւոր խնամքով ընտրած էին երգեր ու արտասանութիւններ, նը-ւիրուած Հայրենիքի, հայ լեզուին ու հայ-րենասիրութեան փառաբանութեան։ Եր-գեր ինչպէս՝ «Երեւան դարձած», «Սար-դարապատ», Արեւ ելաւ Զէյթունցիներ», «Զարթիր Լաօ», «Հիմի էլ լռե՞նք եղ-բարք», որոնք կատարուեցան խանդավա-ռութեամբ ու համոզումով եւ ներկաները գնահատեցին բուռն ծափահարութիւննե-րով։ Երգերուն դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Անի Սվաճեան։ Իսկ Հայ լեզուին նը-ւիրուած էին 12 բանաստեղծութիւններ. ինչպէս «Հայ լեզուն», «Մեր լեզուն», «Մայրենի լեզու», «Ձօն հայ լեզուին», «Եկ խօսինք հայերէն» եւայլն։

Օրուան բոլոր ճառախօսները ծանրա-ցան ի մասնաւորի Հայ լեզուի ու մանաւանդ հայ դպրոցի կատարած ու կատարելիք դերին վրայ իւրա-քանչիւր հայ մանուկի եւ հայ ժողովուր-դի կեանքէն ներս։ Ըլլայ Գիւտ Արք.ը, Պր. Սանթինին, Տիկին Ս. Զիլեան թէ Միւռոն Վարդապետ, գնահատեցին եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութեան, ուսուցչական կազմի եւ ծնողական կազմի կատարած դերը, որոնց միասնական ու անշահախնդ-դիր աշխատանքին շնորհիւ կարելի կ'ըլ-լայ 12 տարիներէ ի վեր, մօտ 100 աշա-կերտներ դաստիարակել եկեղեցւոյ հո-վանիին տակ։ Բոլորն ալ հրաւիրեցին ջանք ու ճիգ չխնայել որպէսզի Իսիի Ա-մէնօրեայ դպրոցը շատ մօտ ժամանակին դառնայ շօշափելի իրականութիւն մը։ Խմբովին երգուած «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ առաջին բաժինը եւ ծնողաց մարմ-նի պատրաստած համեղ անուշեղէններն ու զովացուցիչներ վաճառուեցան դըպ-րոցի տարեկան ծախսերուն մէկ մասը թեթեւցնելու համար։

Ապա ելոյթ ունեցան պարախումբի 30 աշակերտները, որոնք պարուսոյց Օրիորդ Միշլին Ասլանեանի ղեկավա-րութեամբ պարեցին 6 պարեր, որոնք խ-րայատուկ խանդավառութիւն, ժպիտ ու ուրախ մթնոլորտ ստեղծեցին սրահին մէջ։ Ժողովուրդ մը նաեւ կ'ապրի իր պարով, երաժշտութեամբ ու մշակոյթով։ Ապա կատարուեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն մը։

Մենք որպէս եկեղեցի, հոգաբարձու-թիւն, կրթական մարմին թէ ծնողք կը շա-րունակենք հաւատալ որ միօրեայ դըպ-րոցով եւս կարելի է լուրջ եւ կայուն դաստիարակչական գործ կատարել, այն-քան ժամանակ որ սէր, նուիրում, փա-փաք եւ կոչում կ'ըզգանք մեր մէջ մեր նոր սերունդին տալու Մեսրոպի լեզուն, Լու-սաւորչի հաւատքը եւ Վարդանի հայրե-նասիրութիւնը։

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ճերմակ, աղջկայ մը պէս փափուկ տը-ղայ մըն է ու ստուգապէս ուշիմ։ Հայու խոշոր, խորունկ ու սեւ աչքեր ունի՝ եր-կար արտեւանունքներով, որ իրապէս շուք կը ձգեն դէմքին վրայ եւ ոչ թէ են-թադրութեամբ, ինչպէս գրագէտները յօլորութիւն ունին պատեհ ու անպատեհ առթիւ գրելու։ Ձայնը դեռ կազմուած չէ ու մանկական անոյշ ոլորումներ ունի։ Երբ տղաքը տրտում ըլլան, երբ զօրու-թեամբ ու աւազանքով յիշեն իրենց կո-րսնցուցած ազատութիւնը՝ կը խնդրեն իր-մէ, որ երգէ։ Քարի մը վրայ կը նստի ու կը ձգէ իր մեղմանոյշ ձայնը։ Ու լոկ այդ ձայնը կը բաւէ զինքը զատորոշելու համար միւսներէն, սիրելու համար զին-քը պզտիկ եղբօր մը պէս։ Դէմքը ամբող-ջովին կը լուսաւորուի, մորթը կարծես նուրբ թափանցկութիւն մը կը ստա-նայ ու աչքերը խոնաւ կը թուին յուզու-մէն։ Ու կ'երգէ ինչ որ ուզես, -- Թրքական Արգիններէն սկսեալ մինչեւ մեր հոգե-ւոր ու յիշատակներով բեռնաւոր շարա-կանները։ Ու հաճելիօրէն լռակեաց է։

Երբ յոգնած ըլլաս խօսելէ, կը նստի քովդ ու մեղմօրէն կը սուլէ։ Որքա՜ն յաճախ՝ նախընթրիքի դադարներուն, երբ միւս-ները ազատ արձակուած անասուններու պէս կը խաղային, կը մօտենար ինծի, երկ-չոտութեամբ կը նստէր մօտս ու կը լսէր։ Յանկարծ կը խնդրէի իրմէ, որ երգէ ա-մէնէն շատ սիրած երգս։ Ու ան գլուխը կը հակէր սակաւիկ մը աջ ուսին ու կը թողուր, որ ձայնը ծորի։

Ես լսեցի մի անոյշ ձայն.
Իմ ծերացած մօրս մօտ էր...

Զիս սիրելուն գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ՝ իր մանուկ, բայց անըմբռնելիօ-րէն խորունկ սէրն էր դէպի գրականու-թիւնն ու հայ լեզուն։ Օր չէր ըլլար, որ իր երկչոտութեան յաղթելով՝ չմօտենար ինծի ու հարցումներ չտար։ Երէց մօրա-քրոջս տղուն բոլոր գրքերը կը լափէր ինծի պէս, առանց ընտրութեան։ Սկիզբը կը կարծէի թէ կարդացածը չէր հասկը-նար, բայց շուտով համոզուեցայ որ ոչ միայն կը հասկնար, այլ եւ լուրջ կարծիքներ կը կազմէր։ Յա-ճախ կը նստէինք քով քովի, գիրք մը իմ ծունկերուս ու գիրք մը իր ծուն-կերուն վրայ ու առձեռն Հայկազեանը որ մօրաքոյրս նուիրած էր ինծի, երկու-քիս միջեւ։ Այսպէս է որ կարդացինք Վա-րուժանի Ցեղին Սիրտը, որ ես կը ճանչ-նայի արդէն ու Տիրան Չրաքեանի Ներնա-տանը։

Երկուքիս ալ յիշողութիւնը զօրաւոր էր ու քանի մը ընթերցումէ յետոյ մեր սիրած բանաստեղծութիւնները գոց կը սոր-վէինք։ Արշամ եւս, իր պարապոյ ժամերուն, բանաստեղծութիւնը կը սի-րէր, բայց նոյն ճաշակները չունէր։ Մինչ-դեռ Զարեհին հետ միշտ համաձայն էինք մեր նախասիրութեանց մէջ։ Երբեմն Ար-շամ կուգար՝ իր խանդավառ ու սանձար-ձակ երիտասարդութեամբը ընդմիջելու մեր մեղմածուփ երեկոները։ Շապիկը բաց՝ իր լայնշի ու մազոտ կուրծքին վը-րայ, մազերը խուլ, հեւ ի հեւ, հաստ շրթունքները խոնաւ ու կարմիր՝ արեան սաստիկ շրջանառութեան պատճառաւ։ Առանց ճիգի կարելի էր լսել իր զօրեղ շնչառութիւնը։ Կը ծիծաղէր՝ իր ճերմակ ակռաներուն անթերի շարքը ցոյց տա-լով ու իր որոտուն ձայնովը կը սկսէր Սիամանթօ արտասանել, բառերը մըճա-հարելով ու գոռալով զանոնք։

Նե՛րէ, եղբայր, որ այսօր ես քու
սիրտդ ու հոգիդ
Մախուան գոյժով մը՝ փլատակի մը
վերածեմ...

Երկար նայուածք մը կը ձգէր վրանիս ու ձայնին կուտար թաւ ու խուլ շեշտ մը, որ կարծես կ'արտայայտէր իր ողջ զօրութիւնը, --

Մեր մայրը մեռաւ այս իրիկուն...

Զարեհ մեղմօրէն կը ժպտէր ու այդ ժպիտը, որ հեզնութեան ոչ մէկ երանգ կը պարունակէր, անոյշ նշոյլով մը կը լուսաւորէր դէմքը։ Իր փափուկ պատա-նութիւնը հանդարտ ու անդրդուելի յա-մառութիւններ ունէր, որոնցմէ մէկը մեր-ժումն էր այդ որոտագոռ բանաստեղծու-թեան, այդ խոշոր գոչիւններուն, որ Արշամի մարմինը կը դղրդէին։

-- Ահա՛ բանաստեղծութիւն, կ'որոտար այս վերջինը։ Ծաղիկ, առաւօտ, շշուկ, լուսին, արշալոյս, -- եղբայր, չե՞ք յոգնիր ամբողջ օրը այդ բառերը հե-գելով։ Մտիկ ըրէք ...

Մեսրոպ, հայ դարերում դիմաց
կեցող,
Դուն ադամանդեայ ապառաժ...

-- Զարեհ, կը գոչէր ընդմիջելով իր ձայնին ամպրոպը, չե՞ս զգար թէ որքան ուժեղ ու տեւական են այս տողերը...

Բայց Զարեհ մեղմօրէն կը ժպտէր ու կը ցնցէր գլուխը։ Վստահ էի թէ կը զգար Սիամանթոյի առողջ զօրութիւնը, բայց չէր սիրեր զայն ու քիչ մըն ալ հաճոյք կը զգար Արշամը գրգռելով։

-- Ծօ՛, փափուկ պարոն կ'ըսէր Արշամ, մտիկ ըրէ որ բացատրեմ։ Երեւակայէ հայկական բարձրաւանդակը գրի գիւտէն առաջ, հայ շինականներուն տգիտու-թիւնը, նախապաշարումները, որ համա-ճարակի պէս կը նստէին գիւղերուն վը-րայ, ճիճերու պէս կ'արգիլէին ժողովըր-դին շնչառութիւնը, պուկէն խեղդելով զայն ու այդ համատարած մութին մէջէն յան-կարծ մարդ մը կ'ելլէ, վարդապետ մը...

(Շար. 43)

(Շար. Ա. էջէն)

թեան ընդլայնման ուղղութեամբ ձեռնարկուած քայլերը (*)։

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Յուլիս 7։

❦

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՏՈՒԿ ՄՐՑԱՆԱԿ

Վիլնիուս տեղի ունեցած երաժշտութեան դպրոցներու աշակերտ դաշնակահարներու միջազգային մրցումին, յատուկ մրցանակի արժանացած է Սպենդիարեան դպրոցէն Արաքսի Առաքելեան։

❦

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԿԸ ԶԲԱՂԻՆ ԳՈՐԳԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆիզիօթէրափիի հանրապետական հիմնարկին մէջ ներկայացուած է գորգագործութեան եզակի հաստոց մը, որ նախատեսուած է շարժումի յատկութիւններէն զրկուած հաշմանդամներու համար։ Ներկաներուն ցուցադրուած են նաեւ այդ հաստոցներուն վրայ հիւսուած գորգեր։ Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով զուգահեռաբար կ'իրագործուին հիւանդներու բուժումն ու անոնց աշխատանքի վերականգման ծրագիրները։

❦

ՆՈՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուլիս 7-ին, Մոսկուայի Հայաստանի ներկայացուցչութեան կեդրոնին մէջ Արտաքին Նախարարի Ա. տեղակալ Արման Նաւասարդեան Օմանի եւ Թայլանտի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու մասին փաստաթուղթեր ստորագրած է Օմանի Սուլթանութեան տեղական պատասխանատու՝ Ահմէտ Մասուտ ալ Ռիամիի եւ Թայլանտի դեսպան՝ Քասիթ Փիրոմիայի հետ։

❦

ՔԻՇՆԵՒԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Մոլդովայի հայ գաղութը, որ բազմադարեան պատմութիւն ունի իր եկեղեցիով, մտաւորականութեամբ եւ ազգային աւանդոյթներով, քանի մը տասնամեակ է ենթարկուած էր հալածանքներու։ Խորհրդային համակարգի անկումով գաղութին մէջ ծաղկած է վերածնունդի գաղափարը։ Ազգային կեդրոն մը չունենալով գաղութի հայութիւնը համախմբուած է Քիշնեւի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ շուրջ, որուն վերանորոգումը սկսած է։ Ս. Էջմիածինէն ալ եկեղեցւոյ հովիւ դրկուած է Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան։

❦

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Հայաստանի Տնտեսութեան նախարարութեան գիտաթէքնիքական լրատուութեան հիմնարկի եւ Միացեալ-Նահանգներու «Հայկ» հաստատութեան միջեւ ստորագրուած է գործակցութեան համաձայնագիր։ Հիմնարկը նկատի ունի «Հայկ»ի ծրագիրներու կարեւորութիւնը Հայութեան եւ Հայաստանի համար, որոնք են՝ գիտական միտքը ներդնել Հայաստանի եւ Հայութեան զարգացման, առաջարկներ ընել շահագրգռուած կազմակերպութիւններուն։

❦

ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՆՈՐ ՓԱՍՏԵՐ

Վերոյիշեալ խորագրին տակ «Ազգ» թերթը կ'անդրադառնայ արեւելեան մաֆիայի ներկայացուցիչ նախկին կռփամարտիկ Ալեքս Եաարիի, որ կը մեղադրուի փարիզեան ցուցասրահի տնօրէն Կարիկ Պասմաճեանի սպանութեամբ։ 1989 Յուլիսին էր, որ Վիէննայէն Մոսկուա ժամանումէն վերջ Կարիկ Պասմաճեան կ'անհետանար։ Այս դէպքէն անմիջապէս յետոյ Ալեքս Եաարի ընկերոջ մը հետ կը մեկնէր Իսրայէլ։ Վիէննա տեղի ունեցած դատավարութենէ մը ետք Եաարի աքսորուած է Գանատա։ Մարդասպանը, Թորոնթոյի մէջ պարծանքով պատմած է իր գործած երկու սպանութիւնները, հաճոյքով նկարագրած է Պասմաճեանի սպանութիւնը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Լօժէնի Յովսէփեան, Օր. Սօնիա Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան, Կիրակի, Յուլիս 19-ին, Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծհօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Ա. Գափուքճեան 300, Տիկին Լուիզ Կանայեան 100, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան 1000, Տիկին Հ. Երամեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թուղլուեան 100, Տիկին Ա. Խաչատուրեան 200, Տիկին Սիրանոյշ Փանոսեան 100, Տիկին Վերոնիք Վան Լով 100, Պր. Կարապետ Դանիէլեան 200, Օր. Ժաքլին Մէսճեան 300, Տիկին Աննիկ Թրիլճեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան 500, Տիկին Կարպիս Թորովանէրեան 100, Տիկին Էլիզա Կարապետեան 100, Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 100, Պր. Պերճ Յակոբեան 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Խուպէսէրեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթին Գազանճեան 50, Ֆր., Պր. Նուպար Մազլումեան 500 Ֆր.,, Տէր եւ Տիկին Կ. Պէտէրեան 200 Ֆր., Տիկին Մարգրիտ Գույումճեան 200 Ֆր., Հանչէրեան-Գույումճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Զիթճեան 300 Ֆր., Տիկին Մարի Տէվլէթեան 200 Ֆր., Պ. Ժորժ Պէնլեան 100 Ֆր., Տիկին Սէլի Պապայեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 1000 Ֆր., Տիկին Էլիզապէթ Այտինեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Շահինեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիւրթէ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քըրմըզեան 300 Ֆր., Տիկին Մարի Այվազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ասալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Համբար 150 Ֆր., Պ. Աբրահամ Հերման 200 Ֆր., Պ. Սիմոն Պէրպէրեան 100 Ֆր., Պ. Արթիւր Մարտիրոսեան 200 Ֆր., Պ. Յակոբ Գամիտեան 200 Ֆր., Տիկին Վ. Պարտիզպանեան 100 Ֆր., Տիկին Ադնիւ Անդրէասեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Փ. Տրմէ 300 Ֆր., Տիկին Մելինէ Ժամկոչեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Լօզմէքէրճօղլու 300 Ֆր., Տիկին Զաքմաքեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ժամեան 500 Ֆր., Տիկին Աստղիկ Կիրակոսեան 50 Ֆր., Տիկին Մաքրուհի Մելքոնեան 300 Ֆր., Տիկին Բարիս Քիրլեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթին Տամլամեան 200 Ֆր., Պ. Անդրէ Կիւրիւնեան 500 Ֆր., Տիկին Հերմինէ Մասաթ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք Աժամի 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նորման Գնաճեան 300 Ֆր., Պ. Վազգէն Սալլաթեան 200 Ֆր., Պ. Սերժ Պագըրճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպպազմանեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 300 Ֆր., Տիկին Անահիտ Գափթան 300 Ֆր., Պ. Ստեփան Քէյճեան 300 Ֆր., Տիկին Հ. Տամլամեան 300 Ֆր., Անանուն նուիրատու 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճէյմս Զամիչ 200 Ֆր., Տիկին Գ. Ունճեան 100 Ֆր., Տիկին Կիւլիզար Հաճեան 150 Ֆր., Պ. Ժաք Եաէքեան 250 Ֆր., Պ. Շառլ Եազըճեան, Պ. Արսէն Տիրքէլէշեան 1000 Ֆր., Պ. Գրիգոր Շահինեան 500 Ֆր., Տիկին Սէսիլ Հայթայեան 500 Ֆր., Պ. Ժագ Արքէլեան-Պօղոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Հորթեան 500 Ֆր., Պ. Կարապետ Թուլումճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սրնըքճեան 150 Ֆր., Պ. Միսաք Ճանըլ 1000 Ֆր., Պ. Սերժ Յարութիւնեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աշըգեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գույումճեան 500 Ֆր., Պ. Սեդրակ Գազանճեան 100 Ֆր., Պ. Լորան Շափօ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հիւպէր Ժամկոչեան 1000 Ֆր., Տիկին Համբարձում Տիլսիզեան 100 Ֆր., Օրիորդ Ռոզա Տիւյմէճեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լենա Յովնանեան 500 Ֆր., Սողոմոնեան եւ Քիւրքճեան ընտանիքներ 400 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Յուլիս 19
Բարեկենդան Վարդավառի Պահոց

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի համար

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE
LE 19 JUILLET

Section DIROUHI MISSAKIAN
de Sevran

organise
un voyage en autocar pour la fête de la Colonie de Bellefontaine du dimanche 19 Juillet
Départ : le Samedi 18 Juillet vers midi
Retour : le dimanche 19 Juillet au soir
Prix : 225 F (aller / retour)
Pour tous renseignements :
Mme VAHRADIAN : 43 85 58 00 (dans la journée)
Mlle PAPAZIAN : 43 83 87 68 (en soirée)

❦

Les Sections de Marseille
organisent un voyage en autocar
Départ :

de Marseille le Samedi 18 Juillet à :
— 23h : St. Jérôme (Bd Cazoran)
— 23h30 : Beaumont (arrêt bus face *Agoump*)
— 24h : Centre-Ville (Poste des Réformés)

Prix : 150 F. par personne
Pour tous renseignements :
91 90 21 60 / 91 87 13 48
91 66 91 99 (HR)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց քաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամբան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը
Կապոյտ Խաչի Սեւրանի
«Տիրուհի Միսաքեան»
մասնաճիւղի հրաւէրով
կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

կ'արտասանէ՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, Յուլիս 16, ժամը 20·30-ին։

Սեւրանի Կապոյտ Խաչի տան մէջ
17, rue Charles Peguy, 93190 Livry-Gargan

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 17
VENDREDI
17 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.842 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.842

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻԿԻ ՎՐԱՅ՝ 7 ՄԵՌԵԱԼ

ՄԱՐՏԵՐ ԿԸ ՄՂՈՒԻՆ ՀԱԹԵՐՔ ԵՒ ՌՈՒՄՈՒԴԼՈՒ

Յուլիս 15-ի առաւօտուն, հայկական ինքնապաշտպանութեան ջոկատները՝ զարգացնելով նախորդ օրուան յարձակումը Մարտակերտի շրջանը, ստիպած են ադրպէյճանական զինեալ կազմաւորումները նահանջելու Սարսանգի ջրելեկտրակայանի շրջակայքի իրենց դիրքերէն: Նախնական տուեալներով, Ազրպէյճանցիները մեծ վնաս պատճառած են այդ կարեւոր ռազմարդիւնական կառոյցներուն: Ազատագրուած է նաեւ շրջանի Գետաւան գիւղը: Ազրպէյճանցիներ նահանջած են կրելով մարդկային եւ ռազմամթերքի զգալի կորուստներ: Հայկական կողմը ունի մէկ մեռեալ եւ երկու հոգի ալ անհետացած են:

Նախորդ օրը, հայկական ինքնապաշտպանութեան ջոկատները յայտնաբերած եւ հսկողութեան տակ առած են Նախիջեւանիկ գիւղը գտնուող ազրպէյճանական մեծ զինապահեստ մը:

Բայց, Նախիջեւանիկի վրայ ինկած ռումբ մը 7 հոգի մեռած է:

Յուլիս 15-ին կ'ըսուէր նաեւ թէ վերագրաւուած է Ջափար գիւղը, ինչ որ պաշտօնապէս հերքուեցաւ յաջորդ օրը:

Ինչպէս կը տեսնուի այս կռիւները կը մղուին Մարտակերտի շրջանը եւ բուռն բնոյթ ունէին, Յուլիս 16-ին, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, Հաթերք եւ Ռումուդլու:

*

Յուլիս 15-ի «Լիպր Պէլժիք»ի լրատուական թղթակիցը՝ Բորիս Թումանով կ'անդրադառնայ մեր ցաւոտ հարցին եւ լաւատես չէ, խորքին մէջ՝ իրատես է: Եթէ Ղարաբաղի հարցին լուծումը կը հեռանայ», Հայաստանի քաղաքական ներ անկայունութիւնն ալ իր դերն ունի: Թուղթին ալ, կը գրէ լրագրողը, ի մասնաւորի՝ բանակը կողմնակալ դիրք բռնած է եւ ազրպէյճանական ուժերուն կը յաջողին պատերազմական ամբողջ գիծերքը, որ Բաքու կ'ուզէ, կը «վարձէ» իր սպաներն ու մասնագէտները...: Ու Թումանով կը շարունակէ. – «Հայկական ծայրայեղ ընդդիմութեան աչքին, այս ամբողջը ալ աւելի խորհրդաւոր, նոյնիսկ կասկածելի կը դարձնէ այն հանդուրժողականութիւնը, զոր Տէր – Պետրոսեան ցոյց տուաւ ի տես այս բացայայտ անհաւասարակշռութեան: Հայ նախագահը այլեւս բացէ ի բաց ամբաստանուած է որ առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններ կ'ուզէ պահպանել Մոսկուայի հետ անոր զոհելով Ղարաբաղի իր հայրենակիցները» ,

Այս անկիւնէն մօտենալով, լրագրողը անկարելի չի նկատեր որ Գիւմրիի ռուս հինգ զինուորներու մահը գրգռութիւն մը ըլլայ հայ ծայրայեղներուն կողմէ, Տէր – Պետրոսեանը Մոսկուա – Երեւան խզումին կատարուած իրողութեամբ առջեւ դնելով:

ԵՐԵՒԱՆ – ՀԵՌԱՏԻՊ – ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 11 / 15)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուլիս 10-ին Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան Տիկին տը Հարթէնկը, եւ ընդառաջելով անոր խնդրանքին լուսաբանութիւններ տուած՝ Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքի եւ Գերագոյն Խորհուրդի Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան նկատմամբ տուած որոշումին մասին:

*

Յուլիս 11-ին Նախագահը ընդունած է Ուրուկուէյի Ներսէսեան Վարժարանէն խումբ մը ուսուցիչներ և շրջանաւարտներ:

*

Մեծն Բրիտանիոյ Ռուսիոյ դեսպանը՝ Պրայան Ֆոլի, Յուլիս 13-ին, ընդունուած է Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կողմէ, որուն յանձնած է՝ նոյն ատեն Հայաստանի դեսպանի իր հաւատարմագիրը:

Սըր Պրայան Ֆոլի նոյն օրը ընդունուած է նաեւ Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի եւ վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ:

*

Ամերիկայի Հայկական Համագումարի վարչութեան նախագահ Եդուարդ Պալասանեան եւ իրաւական հարցերու բաժնի տնօրէն Վան Գրիգորեան ընդունուած են Խորհրդարանի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի կողմէ: Քննարկուած են Համագումարի Ուաշինկթընի գրասենեակը Հայաստանէն համակողմանի տեղեկատուութեամբ ապահովելու վերաբերեալ հարցեր:

*

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի եւ Միացեալ – Նահանգներու միջեւ միջպետական համաձայնագրի շրջագծին մէջ ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած է թէքնիք օգնութիւն ցոյց տալ Հայաստանին: Այդ ծրագրի մշակման եւ անոր որդեգրելիք ուղղութեանց բնորոշման նպատակով Գիւմրի գացած են Միացեալ – Նահանգներու Հայաստանի դեսպանի կցորդ Թոմաս Թրայս եւ «Փիս – Քորփս» կազմակերպութենէն Թիմոթի Սմիթ:

*

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ համագործակցութեան պայմանագիր մը ստորագրուած է Հայաստանի առեւտրա – արդիւնաբերական պալատի եւ Գերմանիոյ առեւտրա – արդիւնաբերական պալատներու միջեւ: Գերմանական պատուիրակութեան մաս կազմած են Զիմենս, Մերսետէս եւ այլ հռչակաւոր հիմնարկութիւններու ներկայացուցիչներ: Գերմանական պատուիրակութիւնը ընդունուած է Հայաստանի պետական նախարար Գէորգ Վարդանեանի կողմէ:

*

ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐ ՇԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ Տույիզպուրկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան մրցաշարքին, 14-ամեայ Ելենա Դանիէլեան նուաճած է աշխարհի ախոյենուհիի կոչումը: Մինչեւ 18 տարեկաններու դասակարգին մէջ փոխ ախոյեան հանդիսացած է Երեւանէն Յովհաննէս Դանիէլեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՄԱԳԾԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԼԻՏԱՅԻ (Ալժերիա) զինուորական դատարանը շատ մեղմ պատիժ մը վճիռ արձակեց Յուլիս 15-ին ՖԻՍ-ի (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) պարագլուխներու նկատմամբ: Արդարեւ Աբասի Մատանի եւ Ալի Պելհաճ, նախագահ եւ փոխ-նախագահ 12 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան: Միւս 5 ամբաստանեալները 6 եւ 4-ական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան: Մինչ կը սպասուէր որ երկու գլխաւոր ամբաստանեալներու դէմ մահավճիռ պահանջուի,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՌԱԿ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ ժողովուրդի զաւակները, մայր հողի վրայ, Արցախի մէջ թէ ամբողջ աշխարհի տարածքին, խոր անձկութեամբ կը հետեւին հայրենական քաղաքական կեանքի զարգացումներուն, Արցախի ազատագրական պայքարի ընկրկումներուն, հայրենիքի ֆիզիքական գոյութեան սպառնացող վտանգներուն ու զայն նոր կոտորակումներու առաջնորդող ՀՀՇ-ՀՅԴ մրցակցութիւններու:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը, արտաքին բազմաբնոյթ սադրանքներու կողքին, հարկադրուած է դիմագրաւել տնտեսական ահաւոր տագնապ մը, հետեւանք՝ Խորհրդային Միութեան փլուզման, ազրպէյճանական շրջափակումի, ներքին անսրդարանալի կարգադրութիւններու եւ չահադէտ գործունէութեան:

Մենք կը հաւատանք թէ անբառնալի չեն խոչընդոտները եւ անլուծելի չեն հարցերը: Դարերու դաժան փորձութիւններուն տոկացած մեր ժողովուրդը ի վիճակի է յաղթահարելու զանոնք՝ լարելով իր ամբողջ կարողականութիւնը եւ իր ծրագրեալ յետագայ բոլոր քայլերը համակարգելով հայրենի պետականութեան հետ:

Հետեւաբար՝

ա) Զօրակցութիւն կը յայտնենք հայրենի պետականութեան եւ ազգովնաս կը նկատենք մեր նոր պետականութեան հիմերը խախտող ամէն քայլ.

բ) Քաղաքական ներկայ պայմաններու լոյսին տակ, կը գտնենք թէ Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանն ու նախագահութիւնը տապալելու, ինչպէս նաեւ երկիրը ապակայունացնելու բոլոր փորձերը կրնան անմիջական հարցականի տակ դնել Հայաստանի եւ Արցախի գոյութիւնն իսկ.

գ) Կը պահանջենք իշխանութեան մարմինները դուրս բերել արտիշխանական - կուսակցական ենթակայութենէ.

դ) Ճգնաժամային այս պահուն, կ'առաջարկենք կազմել Ազգային Համաձայնական Դահլիճ մը, մասնակցութեամբը՝ Խորհրդարանէն ներս գործող քաղաքական այն հոսանքներուն, որոնք պատրաստ են իրենց քաղաքական ու տնտեսական փլաթֆորմներէն առժամապէս զիջումներ կատարելով համաձայնելու նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի՝ երկիրը տնտեսապէս ու քաղաքականապէս կայունացնելու ձգտող ծրագիրներուն, միասնաբար դիմագրաւելու համար օրուան հրամայականները:

Կը հաւատանք թէ այս ձեւով Հայաստանի կառավարութիւնը կը դառնայ իշխանութեան գլխաւոր լծակը՝ ձերբազատելով քաղաքական մէկ խմբաւորումի ամլացնող ենթակայութենէն եւ երաշխաւորելով առողջ ռամկավարութեան մը կիրարկումը:

ՌԱԿ-ը լուծման այս տարբերակը կը ներկայացնէ, համոզուած թէ Հայաստանի այսօրուան եւ մօտիկ վաղուան տագնապներն ու խնդիրները՝

ա) Կարելի չէ լուծել ներքին լարուած կացութեան մը մէջ.

բ) Կարելի չէ լուծել քաղաքական միակ ուժի մը յենլով.

գ) Կարելի չէ լուծել ապառամկավարական միջոցառումներով:

Հետեւաբար, ՌԱԿ-ը կոչ կ'ընէ Հայաստանի ռամկավարական բոլոր ուժերուն, քաղաքական կուսակցութիւններուն, խորհրդարանական խմբակցութիւններուն՝

ա) Հրաժարիլ ազգը պառակտող քայլերէ.

բ) Բոլոր ուժերը կեդրոնացնել ազգային, տնտեսական, քաղաքական ու ընկերային անլոյծ հարցերուն վրայ.

գ) Արագօրէն ստեղծել պաշտպանական կուռ համակարգ եւ կառոյց՝ վերատիրանալու համար Արցախի եւ Շահումեանի բռնագրաւեալ տարածքներուն, պաշտպանելու արցախահայութեան եւ Հայաստանի սահմանները, շրջաններու ազգաբնակչութեան կեանքը եւ իրաւունքները.

դ) Մշակել եւ հետապնդել կարելի, տրամաբանական ծրագիրներ՝ չթոյլատրելով անոնց շահարկումը կուսակցականօրէն: Այդ ծրագիրներու աստիճանական իրագործումը համահայկական ճիգերով մեր երկիրը պիտի կարենայ առաջնորդել դէպի տնտեսական կայունութիւն, ինքնաբաւութիւն ու քաղաքական հզօրացում:

Մենք իրաւունք չունինք վերագոյն ճիգ մը չընելու՝ երբ վտանգուած են մեր երկիրն ու անոր անկախ պետականութիւնը:

ՌԱՄԿԱՎԱՐ
ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 15

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ Ո՞ՐՔԱՆՈՎ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Գ.

Տեսանք թէ ազգային վարժարանները կը ձգտին պատրաստել սերունդ մը, որ դառնայ հայ ժողովուրդի ապագայ յոյսերու իրագործման հիմնական ատաղձ. Հ. Բ. Ը. Մ. Մարի Մանուկեան Վարժարանին նպատակն է կերտել ամբողջական մարդը: Թէքէեան Մշակութային Միութեան Արշակ Տիգրանեան Վարժարանը աւելի համեստ է իր նպատակադրումին մէջ: Վարժարանը կը հետապնդէ հետեւեալ նպատակները.

«Ա. -- Հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ մշակոյթի ուսուցմամբ պատրաստել տիպար Հայեր,

«Բ. -- Աշակերտներուն մէջ կերտել մաքուր նկարագիր, պատասխանատուութեան զգացում եւ նախաձեռնութեան ոգի:

«Գ. -- Կիրակել առողջ միտքի, հոգիի եւ մարմինի գաղափարը՝ պատրաստելու համար վաղուան գիտակից սերունդը»:

1981--ին հիմնուած այս դպրոցը ո՞րքանով արդարացուցած է իր գոյութիւնը եւ ո՞րքանով իրագործած իր նպատակը. հարցումը կ'ուղղեմ տնօրէն Վարդգէս Գուրուեանին, որ կ'ըսէ. -- «Հայկական վարժարանները 75 տոկոսով կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը: Մեր քննադատները կ'ըսեն թէ երբ աշակերտները դպրոցէն ելլեն՝ հայերէն չեն խօսիր, հայութեան չեն վերադառնար, ակումբներ չեն յաճախեր եւայլն: Ասիկա ճիշդ չէ: Մեր շրջանաւարտները հաւանաբար դուրսը աւելի հայերէն կը խօսին, քան՝ դպրոցին մէջ: Բացի լեզուէն՝ ազգային ոգին, որ այս դպրոցէն կ'առնեն, հայկական վարժարաններէն կը ստանան, անփոխարինելի է: Եթէ բաղդատենք Միջին -- Արեւելքի եւ Ամերիկայի հայ երիտասարդները, կը նկատենք որ, բացի լեզուական հարցէն, խորքին մէջ մեծ տարբերութիւն մը գոյութիւն չունի: Երբ պէտք եղած է՝ մեր դպրոցներուն երիտասարդներն ալ, լիբանանահայ երիտասարդներուն նման, ոտքի ելած են՝ Ապրիլեան ոգեկոչումներու, երկրաշարժի օրերուն, Բաքուի, Ղարաբաղի հարցով. որեւէ առիթով նո՛յն յուզումը եւ նոյն ապրումը արտայայտած են: Եթէ նուազ հայերէն կը խօսին, անոր պատճառը պէտք է փնտռել Ամերիկայի հայթայթած դժուարութիւններուն, ազատութիւններուն, եւ քիչ մըն ալ չփացածութիւններուն մէջ: Այս աճաւոր հոսանքին դէմ պայքարելու համար 14 դպրոց բացարձակապէս անբաւարար է: Եթէ մենք կարենայինք դպրոցներու աւելի լայն ցանց մը ունենալ, գոնէ կրկինը ներկայի թիւին, այն ժամանակ արդիւնքը շատ աւելի տեսանելի պիտի ըլլար:

«Կարգ մը հին դպրոցներու շրջանաւարտներ, որոնք կեանքի ասպարէզ մըտած են, սկսած են իրենց շրջանի հոգաբարձական կազմերու կամ դպրոցներու մէջ պաշտօններ ստանձնել. ոմանք դարձած են ուսուցիչ,ուրիշներ՝ հոգաբարձու: Աւելի՛ն, ակումբներու եւ միութենական կեանքի մէջ ալ շրջանաւարտներ մասնակցութիւն կը բերեն: Ուրեմն, արդիւնքը նոյնն է ինչ որ Լիբանանի պարագային էր: Կը յիշեմ, երբ Լիբանանի մէջ կարգ մը տնօրէններու հետ կը խորհրդակցէինք նման հարցերու շուրջ՝ նկատեցինք, որ լիբանանահայ դպրոցներէ շրջանաւարտներու միայն 3 առ հարիւրը կը նուիրուի ազգային զանազան գործերու՝ միութենական, կուսակցական, ուսուցչական եւայլն. մնացեալը ազգային կեանքին իր մասնակցութիւնը կը բերէ պարահանդէսներու, թատերական երեկոյթներու եւ այլ ձեռնարկներու միջոցով: Ուրեմն, կը նկատենք որ տարբերութիւնը մեծ չէ Լիբանանի եւ Ամերիկայի հայ երիտասարդներուն միջեւ:

«Երկրորդ կէտ մը, զոր կ'ուզէի շեշտել, այն է՝ որ իմ փորձառութիւնս ցոյց կուտայ, թէ Միջին -- Արեւելքի հայագիտութեան մակարդակը բաղդատելով Ամերիկայի մեր աշակերտներուն հայագիտութեան մակարդակին հետ, կը նկատենք, որ, հակառակ երկու շրջաններուն ունեցած աճաւոր տարբերութեան, մեր աշակերտները այնքան ալ ետ չեն Միջին -- Արեւելքի հայկական վարժարաններու հայագիտական մակարդակէն՝ ըլլայ գըրականութեան, ըլլայ շարադրութեան, ըլլայ Հայոց պատմութեան թէ ազգային ոգիի մարզերուն մէջ: Թերեւս Լիբանանի մէջ, պայմաններու բերումով, աւելի ցցուն է երիտասարդներու հայկականութիւնը, բայց երբ առենը գայ, վստահ եմ որ մեր աշակերտներն ալ առաջին գծի վրայ պիտի գտնուին»:

Զարմացած ու հիացած տնօրէնին այս լաւատեսութենէն ու ինքնավստահութենէն, կ'ուզեմ ճշդել այն ժամանակաշրջանը, որմէ թելադրուած ան համահաւասար մակարդակի վրայ կը նկատէ Միջին -- Արեւելքի եւ Ամերիկայի հայ աշակերտութեան հայերէնագիտական ուսմունքը, մտածելով որ թերեւս կ'ակնարկուի վերջին 15--ամեակի քաղաքացիական պատերազմի շրջանին: Սակայն, զարմանքս աւելի եւս կը խորանայ, երբ տնօրէնը աւելի վստահ ու համոզուած կը շեշտէ. «Նկատի ունիմ 60--ական եւ 70--ական թըւականներու աշակերտութեան մակարդակը: 60-ական թուականներուն ես հոն աշակերտ էի. ապա Յովակիմեան -- Մանուկեան վարժարանը ուսուցիչ էի եւ յարաբերութիւններ ունէի այլ վարժարաններու հայ աշակերտներու հետ: 70--ական թուականներուն Կիպրոսի Մելգոնեան Վարժարանն էի, ուր կուգային ուսանելու լիբանանահայ վարժարաններու նախակրթարանը աւարտած աշակերտներ, որոնց հայերէնի մակարդակը -- գոնէ մեր պարագային վստահ կրնամ ըսել -- Արշակ Տիգրանեան Վարժարանի նախակրթարանէն շրջանաւարտ եղող հայ աշակերտներուն հայագիտական մակարդակէն շատ հեռու չէ. իսկ մեր լաւ աշակերտներու պարագային կրնամ ըսել, որ անոնց մակարդակը աւելի բարձր է, քան՝ լիբանանահայ աշակերտինը»:

Բոլորովին տարբեր է եւ խրախուսիչ Շարլոթ եւ Էլիզ Մերտինեան Հայ Աւետարանական Վարժարանին առաքելութիւնը: 1982--ին հիմնուած այս դպրոցը կը ձգտի հայթայթել՝

« 1. -- Քալիֆորնիոյ նահանգի կրթական պահանջքները գերազանցող հաստատուն կրթական ծրագիր,

« 2. -- Կրօնական եւ հոգեւոր դաստիարակութիւն՝ որպէսզի աշակերտներ կերտուին քրիստոնէական ամուր նկարագրով,

« 3. -- Կրթական ծրագրի ճոխացում, որպէսզի աշակերտներ լաւապէս ծանօթանան եւ գնահատեն հայկական եւ ամերիկեան մշակութային ժառանգութիւնները»:

Թէ ո՛րքանով իրագործուած է այս ձըգտումը եւ վարժարանը ի՛նչ չափով արդարացուցած է իր գոյութիւնը, այդ մասին հետեւեալը կ'ըսէ գործադիր տնօրէնը՝ դոկտոր Վահէ Տարագճեան. «Հայկական վարժարաններու գոյութիւնը Ամերիկայի մէջ ընդհանրապէս եւ Լոս -- Անճըլըսի մէջ մասնաւորաբար, կենսական անհրաժեշտութիւն մը կը նկատեմ, մանաւանդ ներկայիս, երբ հայկական գաղութը նկատառելի թիւ մը կը ներկայացնէ այս քաղաքին մէջ: Հայկական վարժարաններու դերը աւելի եւս կը շեշտուի ներկայիս, երբ անդրադառնանք թէ այժմ ունինք անկախ հայրենիք մը, որուն համար պէտք է պարտաւորութիւն նկատենք պատրաստել ազգային առողջ գիտակցութեամբ լեցուած սերունդներ: Իմ անկեղծ կարծիքս այն է, որ տեղւոյն հայկական վարժարանները, նկատի առած պիտաճէի եւ այլ դժուարութիւնները, լիովին կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը այս օտար ափերուն վրայ:

«Շարլոթ եւ Էլիզ Մերտինեան Հայ Աւետարանական վարժարանը հետեւելով հայ աւետարանական կրթական աւանդութեան կը ձգտի հայթայթել՝ ա) կրօնական եւ հոգեւոր դաստիարակութիւն եւ բ) հայկական տոհմիկ եւ ազգային առողջ դաստիարակութիւն: Ես կը հաւատամ որ Մերտինեան վարժարանը իր հիմնադրութեան առաջին օրէն իսկ կրցած է մեծապէս իրականացնել իր հետապնդած նպատակները»:

(Շար. 3)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՆՁԻՆ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՄԱՐԴԸ

Ա.

Անցեալ օր հեռատեսիլի չարժանկարիչ մը նկարահանումներ կը կատարէր խըմբագրատան մէջ: Շարժանկարիչին նպատակն էր զանազան նկարահանումներ ընել թերթը խմբագրելու ու հրատարակելու մեր աշխատանքէն: Երբ կարգը ինծի եկաւ, մարդը խնդրեց որ գրամեքենայիս առջեւ նստիմ ու գրել ձեւացընեմ: Ճարահատ, ընդունեցայ: Բայց փոխանակ դերասանութիւն ընելու, մտածեցի իսկական աշխատանք մը տանիլ: Մինչ մարդը կը պատրաստուէր զիս նկարահանելու, ես ալ սկսայ խմբագրել նիւթ մը, զոր արդէն պատրաստ ունէի մաքիս մէջ:

Աւելի քան կէս էջ գրած էի, երբ ես ինծի հարցուցի թէ արդեօք նկարահանումը կը շարունակուէ՞ր: Դիմացի լուսարձակին լոյսը տակաւին չէր մարած, ուստի մարդը կը շարունակէր նկարահանել: Ինծի այնպէս թուեցաւ, որ այսքան երկար նկարահանումը աւելորդ էր, բայց շարունակեցի գլխահակ աշխատիլ: Գըլուխս չէի կրնար վերցնել, չարժանկարիչին չէի կրնար նայիլ, որովհետեւ առիկա ամէն ինչ կը խանգարէր եթէ ան տակաւին չէր աւարտած նկարահանումը: Ուստի շարունակեցի աշխատիլ: Քառորդ էջ մը եւս գրեցի, միտքս ջանալով կեդրոնացնել գրածիս վրայ: Բայց լուսարձակին լոյսը տակաւին չէր մարած եւ անգամ մը եւս ես ինծի հարցուցի, թէ այդ մարդը դեռ կը շարունակէ՞ր նկարահանել: Արդեօք ընդհատէ՞ր, գլուխս վերցնէ՞ր:

Այդ վայրկեանին տարօրինակ մտածում մը ունեցայ: Եթէ իսկապէս նկարահանումը կը շարունակուէր, ամէն ինչ բընական էր: Բայց եթէ մարդը արդէն իսկ վերջացուցած էր նկարահանումը եւ եթէ սկսած էր ուրիշ բանով զբաղիլ, այդ պարագային ծայր աստիճան ծիծաղելի էր այն դերասանութիւնը, զոր ես դեռ կը շարունակէի ի գործ դնել:

Քիչ մը եւս համբերեցի ու գլուխս հակած, աշխատիլ շարունակեցի: Յետոյ լուսարձակը մարեցաւ: Հասկցայ որ նկարահանումը վերջացած էր: Լայն շունչ մը առի, գլուխս վերցուցի, գրամեքենային առջեւէն ելայ:

Երբ կը հետեւէի հեռատեսիլի խմբակին աշխատութեան, մտածեցի դերասանական արուեստի բնականութեան եւ ծիծաղելիութեան մասին: Այո՛, դերասանութիւնը բնական եւ բարձրորակ արուեստ մըն է, եթէ մարդիկ կը դիտեն դերասանը: Բայց դերասանութիւնը ծիծաղելի կը դառնայ, երբ դերասանը առանձնութեան մէջ դերասանութիւն կ'ընէ կարծելով որ զինքը կը դիտեն, կարծելով որ դիտողներ ունի: Արդարեւ, ծիծաղաշարժ շատ բան կայ պատկերին մէջ այն մարդուն, որ հայելիի մը դիմաց ինքնիրեն դերասանութիւն կ'ընէ: Այդ ծիծաղելիութեան փաստը այն է, որ յիշեալ անձը շատ պիտի խանգարուի, ամօթահար պիտի մնայ եթէ յանկարծ մէկը գայ ու զինքը տեսնէ այդ վիճակին մէջ: Իմ կարծիքով, ծիծաղելիութեան որոշ շեշտ մը կայ նաեւ թատերախաղի մը պատրաստութեան համար կատարուած դերասանական փորձերուն մէջ: Որքան ալ բնական ու պարտադրական ըլլայ թատերական փորձ մը, այդ փորձը խախուտ բան մը ունի, որովհետեւ փորձի ընթացքին, հանդիսատես չկայ դիմացը: Այդ պատճառաւ ալ մեծ թիւով դերասաններ փորձի ընթացքին անհանդիստ հոգեվիճակով կ'աշխատին իրենք զիրենք աւելի շատ իրենց մորթին մէջ կը զգան իսկական ներկայացումի ընթացքին, քան թէ փորձի: Փորձը խաբէութիւն է, մինչդեռ ներկայացումը իրական:

Դերասանական արուեստին ուսումնասիրութիւնը շատ կարեւոր է առանձին -- մարդուն ու ընկերային -- մարդուն տարբերութիւններն ու յարաբերութիւնները հասկնալու տեսակէտէ: Երկրագունդի վրայ ապրող բոլոր մահկանացուներու մէջ երկու մարդիկ կան. Նախ առանձին -- մարդը, ապա ընկերային -- մարդը: Առանձին -- մարդը բնականաբար ա՛ն է որ իր անձին հետ գլուխ գլխի մնացած է, հեռու՝ երկրորդի մը կամ ուրիշներու ակնարկէն: Ո՛չ ոք կը տեսնէ զինք, եւ ինք իր հարազատ ինքնութեան մէջ է: Իսկ ընկերային -- մարդը այն միւս մարդն է, որ նոյն մարդուն մէջ կը ստեղծուի երբ ան ուրիշի մը հետ է: Այս մարդը իր հարազատ ինքնութենէն քիչ մը աւելի բան մըն է այլեւս:

Առաջինը, բուն իսկ մարդը, կերպով մը դերասանն է որ բեմէն իջած է եւ դերասանութիւն չըներ: Երկրորդը դերասանն է, որ հանդիսատեսին դիմաց բեմ ելած է:

Այս երկու մարդիկը, նոյն անձին մէջ բնակելով հանդերձ, երբեք ու երբեք նոյնը չեն, երբեք ամբողջովին չեն նոյնանար իրարու հետ, ինչպէս որ դերասանն ու իր ներկայացուցած կերպարը երբեք չեն նոյնանար իրարու հետ եւ ներկայացուելով հանդերձ նոյն մարմնին կողմէ, կը մնան երկու տարբեր էակներ:

Որքա՜ն շահեկան է մօտէն քննել այս երկու մարդիկը՝ առանձին -- մարդ եւ ընկերային -- մարդ: Որքա՜ն շահեկան է անդրադառնալ, թէ երբեք չենք կրնար անտեսել մեր մէջ բնակող այդ երկու մարդերէ ոեւէ մէկը, երբեք չենք կրնար ուրանալ մէկը կամ միւսը, չենք կրնար ապրիլ առանց մէկուն կամ միւսին: Բայց մեր մէջ բնակող այդ երկու մարդոցմէ ո՞ր մէկուն տիրապետութեան տակ կը գտնուինք առաւելաբար, ո՞ր մէկն է որ գլխաւոր դերը կը կատարէ մեզ տեղ մը հասցնելու համար:

Ռ. Հ.

Հ. Բ. Ը. Մ. -- Մ. Կ. Հ.

«ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ»

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԻԿՈՍԻԱ. -- (Յատուկ)

«Հայ Մշակոյթի Շաբաթ»ի ձեռնարկներէն մին նուիրուած էր հայ ականաւոր մշակ՝ Արշակ Չօպանեանի ծննդեան 120-ամեակին, որ տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 17, երեկոյեան ժամը 8-ին, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան հանդիսասրահին մէջ:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցիչ՝ Պ. Փառէն Մինասեան, որ կուռ եւ ամբողջական գիծերու մէջ ներկայացուց հայ մեծանուն գրող՝ Արշակ Չօպանեանի գրական վաստակը: Այնուհետեւ ամպիոնին մօտեցաւ օրուան բանախօսը, Պ. Ժիրայր Դանիէլեան, որ այս առիթով Պէյրութէն հրաւիրուած էր յատկապէս:

Յարգելի բանախօսը հանգամանօրէն ու մատչելի լեզուով անդրադարձաւ Արշակ Չօպանեանի կեանքին եւ անոր գործունէութեան: Ան մատնանշեց Չօպանեանի գրական հարուստ աշխարհը եւ փոքր տարիքէն օտար լեզուներու տիրապետելու ցանկութիւնը: Իսկ ակնարկելով անոր գրական մկրտութեան մասին՝ բանախօսը նշեց, որ «"Հայրենիք"ի մէջ է որ Չօպանեան կը մշակէ մէկէ աւելի սեռեր՝ գրական կտորներ, գրական ուսումնասիրութիւններ, քննադատութիւններ՝ հայ եւ օտար դէմքերու եւ կը չինէ լուրջ եւ տոկուն համբաւ մը»: Եւ ապա անդրադառնալով անոր աւելի հասուն շրջանի ստեղծագործութիւններուն՝ հայ իրականութենէն ներս, բանախօսը իրաւացիօրէն շեշտեց, որ «Ան մեր մէջ նորութեանց մարդը հանդիսացաւ: Ուժգնօրէն ներկայ է հոն բանաստեղծը, քննադատը, արձակ-բանաստեղծը, հրապարակագիրը, թարգմանիչը...: Իրմով սկըսաւ մեր քննադատութիւնը եւ ինք եղաւ հիմնադիրը արեւմտահայ գրական քննադատութեան»:

Բանախօսը դիտել տուաւ նաեւ ուրիշ կարեւոր հանգամանք եւս, որ «Չօպանեանի "Ծաղիկ" եւ "Անահիտ" գրականութեան եւ արուեստի հանդէսները արեւմտահայ գրականութեան մէջ ունեցած են առանձնակի նշանակութիւն եւ տիրապետող ներկայութիւն, որոնք մինչեւ օրս ալ, կը շարունակեն մնալ չգերազանցուած»:

Իսկ խօսելով Չօպանեանի ազգային ապրումներուն մասին, բանախօսը ընդ-

...ց, որ «Զօպանեան, սկիզբէն մինչեւ իր մահը, երկու մեծ ապրում, զգացում պրոտոյց մնայուն կերպով. Հայ մշակոյթի, գրականութեան եւ արուեստի կատարեալ սէրը, եւ իր ազգային ազատագրութեան տագնապը, որուն ծնունդն են Թուրքին հանդէպ իր [illegible] ատելութիւնն ու մնայուն անվստահութիւնը»:

Յարգելի բանախօսը չեշտեց նաեւ, որ Զօպանեան բնաւ յուսահատող մը չեղաւ, նոյնիսկ Մեծ Եղեռնի ահաւոր ող... բերգութենէն ետք»: Ակնարկելով 1915-ի ...ւ օրերուն, ան մէջբերեց Զօպանեանի ...ի գօտեպնդիչ խօսքը. «Անշուշտ, հեռու եմ յուսահատելէ: Մեր ազգը պիտի ...ի, պիտի տեւէ, եւ իրն է ապագան՝ ...Ասիոյ մէջ...»: Իսկ աւելի ուշ, իր խօսքը վերագրելով «Գայլի Երախէն» փրկուած մանուկ Հայաստանին, Զօպանեան այսպէս կը գրէ. «Գաղութներուն ...ն ու սիրտը դէպի Հայաստան դարձնել, քանի որ ինչ պակասութիւններ ալ ունենայ ընկերական ռեժիմը, որ հոն կը տիրէ, հակառակ մեզի համար Արարատին ու Արագածին մէջտեղ ապրող ու զարգացող Մանրիկ Հայ Տէրութիւնն է»:

Արշակ Զօպանեան «ամբողջ վաթսուն տարիներ վազեց քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր, բեմէ բեմ, կատարելու համար փառաբանութիւնը Հայ ժողովուրդի արժանիքներուն, առաքինութեանց, անոր մեծ արուեստին եւ մշակոյթին»:

Իր խօսքի աւարտին բանախօսը վկայաբերեց մեծ գրաքննադատ՝ Յակոբ Օշականի հետեւեալ դիպուկ բնորոշումը Զօպանեանի մասին.

«Մէկ Մարդ երբեմն ամբողջ պատմութիւն մըն է: Ու Արշակ Զօպանեան մէկն է անոնցմէ»:

Այնուհետեւ մեներգով հանդէս եկաւ Հաստատութեան երգչախումբի խմբավար եւ վաստակաւոր ուսուցիչ՝ Պ. Սեպուհ Արզարեան, որ մեծ վարպետութեամբ ու հիացիկ ձայնով մեկնաբանեց Ա. Զօպանեանի բառերով գրուած՝ «Եղբայր» (Ա. Պարթեւեան) եւ «Իղձ» (Գ. Ալեմշահ) երգերը, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Տիկին Ա. Տաղէսեանի: Ապա, Զ. դասարանի սան՝ Հ. Էքմէքճեան կարդաց Զօպանեանի «Գեղօն Ի Պատիւ Հայ Լեզուին» գեղարուեստական հատուածը, որմէ ետք Բ. դասարանի սան՝ Կ. Նալպանտեան դաշնակի վրայ կատարեց «Ֆանթազիա» Թէլէմանի ստեղծագործութիւնը: Իսկ յայտագրի վերջաւորութեան Ե. դասարանի սան՝ Ա. Տիպան ներշնչումով արտասանեց Ա. Զօպանեանի «Տաղ» քնարական բանաստեղծութիւնը:

Հանդիսութիւնը անցաւ շատ ջերմ ու ոգեշնչող մթնոլորտի մը մէջ:

ԱՒԵՏԻՍ ՍԱՖԱՐՃԵԱՆ

ՈՍԿԷ ԱՆԿԻՒՆ

ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ

Ռուսաստան որոշած է գործօն հակակշիռի ենթարկել Ուկրանիոյ, Պալթեան երկիրներու եւ Ազրպէջանի հետ ունեցած սահմանները: Մոսկուայի այս միակողմանի որոշումը լաւ ընդունելութիւն չէ գտած յատկապէս Ուկրանիոյ կողմէ: Հակառակ Խորհրդային Միութեան քայքայումին, հանրապետութիւններու սահմանային քննութիւնները մինչեւ հիմա խորհրդանշական բնոյթ ունին. ասիկա օտարականներու առիթ կուտայ ամենայն դիւրութեամբ Ուկրանիա կամ Պալթեան երկիրներ մուտք գործելով առանց արտօնութեան շրջելու ամբողջ Ռուսաստանը:

⁂

ՕՍԷԹԻՈՑ ՀԱՐՑԸ

Մոսկուա ու Թիֆլիս հասած են դիւանագիտական խզումի հանգրուանին: Ելցինի Ամերիկա մեկնումէն օգտուելով, Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախագահը չէ վարանած յայտնելու թէ Խորհրդարանը կրնայ մօտ ատենէն քննել Ռուսաստանի կցուելու Հարաւային — Օսէթիոյ փափաքը, եթէ արինահեղութիւնը շարունակուի այդ շրջանին մէջ: Ինչպէս ծանօթ է, յիշեալ շրջանը ներկայիս Վրաստանի կը պատկանի: Վրաստանի Պետական Խորհուրդին նախագահը՝ Շեւարնածէ արդէն մեծ — ռուսական աշխարհակալութեան վերադարձ մը կը նշմարէ:

⁂

ԱՐԵՒՈՒ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐԷՆ ԶԳՈՒՇԱՑՆՈՂ ԿՐԾՔԱՆՇԱՆ ՄԸ

Կարելի՞ է անվախ կերպով արեւու լոգանք առնել երբ մթնոլորտին օզոնի խաւը օրէ օր աւելի կը նմանի հսկայական կրիւյէր պանիրի մը: «Այո՛» կը պատասխանեն լաւատեղեակները, ակնարկելով փոքր կրծքանշանի մը գոյութեան. կը բաւէ զայն փակցնել ուղղակի մորթին կամ հագուստի մը մէկ անկիւնը ու արեւուն տակ շրջիլ կամ երկննալ ամենայն հանգստութեամբ: Շնորհիւ քիմիական նիւթերու որոնք զգայուն են լոյսին հանդէպ, կրծքանշանը գոյն կը փոխէ. կապոյտը կը նշանակէ թէ ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ ենթակային, կանաչը կ՚ըսէ թէ ամէն բան կարգին է. դեղինին՝ պէտք է զգայուն մորթ ունեցողները տուն մտնեն, իսկ նարնջագոյնը լուրջ ազդարարութեան համազօր:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքի օրը նշուած է Յունիս 27-ին, զոյգ հանդիսութիւններով: Առաւօտեան Գնալըի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Շահէ Ա. քահանայ Այթունեան: Քարոզած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, ոգեկոչելով Դպրեվանքի հիմնադիր Գարեգին Արք. Խաչատուրեանը եւ Մեծն Ներսէս Հայրապետը: Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեանց, Գնալըի քէմփի պարտէզին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը: Խօսք առած են Դպրեվանքին տնօրէնը՝ Հայկ Նշան, Շահէ Ա. Քահանայ Այթունեան եւ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան:

Նոյն օրը, իրիկունը, Նաոլըգափուի Սերաստացիներու սրահին մէջ տեղի ունեցած է Դպրեվանքի 21 շրջանաւարտներուն վկայականներու բաշխման հանդէսը, նախագահութեամբ Գարեգին Պատրիարքին: Խօսք առած են փնօրէն Հայկ Նշան, փոխ — տնօրէն Շէվքէթ Ճան, Սանուց Միութեան ատենապետ Պետրոս Իւչէնմէզ, հոգաբարձութեան ատենապետ Մուրատ Ճինկէօզ: Հուսկ խօսք առած է Պատրիարքը եւ կատարած վկայականներու բաշխումը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 21-ին: Բացումը կատարելով տնօրէնուհին՝ Տիկին Վարդուհի Պալեան, անդրադարձած է վարժարանին արձանագրած յաջողութիւններուն: Երկրորդական բաժնի շրջանաւարտներուն վկայականներու բաշխումէն ետք խօսք առած է վարժարանին հիմնադիր եւ Արմէն — Քէպէք Հիմնարկի տնօրէն՝ Արշաւիր Կէօնճեան գնահատելով ուսուցչական կազմին նուիրումը եւ յարակից մարմիններու աշխատանքը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեան:

⁂

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայ Ազգային Տան մէջ, Յունիս 27-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի կազմակերպած հաւաքոյթը, որուն ընթացքին բանախօսած է փրոֆէսէօր Պօղոս Մեսրոպ, անդրադառնալով Ղարաբաղի քաղաքական ներկայ կացութեան, ռազմական իրադարձութիւններուն եւ դիւանագիտական յարաբերութիւններուն:

⁂

ՓԱՍԱՏԵՆԱՅԻ Հայկական «Խորէնեան» շաբաթօրեայ վարժարանի աւարտական հանդէսը տեղի ունեցած է Երիտասարդական տան «Ուսթրեմ» սրահին մէջ: Ներկայ եղած են պուլկար Կրթական Նախարարութեան կողմէ Տիկին Վենեթա Մետարովա, Փլովտիւի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի նախագահ Ազատ Յովսէփեան, ծնողներ եւ բարեկամներ: Խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետուհի Տիկին Սոնիա Համբարձումեան անդրադարձած է կարգ մը դժուարութիւններու: Տիկին Մետարովա ծանուցած է ապագայ համատեղ ծրագրի մը նախապիծի մշակումին վրայ: Համայնքի նախագահ Մ. Փափազեան խոստացած է առաւել ուշադրութիւն դարձնել դպրոցի կարիքներուն:

⁂

ՍԹԱՐԱ ԶԱԿՈՐԱՅԻ Հայկական գաղութը պատշաճ շուքով տօնած է Մայիս 28-ը: Բանախօսած է Փլովտիւէն հրաւիրուած Յակոբ Կիլիկեան:

⁂

ՄԱՔ ՏՈՆԱԼՏԸ ՊՈՄՊԷՅԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ԴՐԱՅԻ

Հանրամատչելի պատրաստ ուտելիքի արքան բոյն կը դնէ դարաւոր աւերակներուն մէջ. Յուլիսի սկիզբին անոնց քովը կը բացուի ճաշարան մը. այդ շրջանը տարեկան չորս միլիոն մարդ կ՚այցելէ: Ճաշարանը ունի կարմիր սիւներ, դեղին պատեր, կապոյտ առաստաղ եւ մութ գորշագոյն գետին. այդ գոյները թելադրուած են հռոմէական երկու հազարամեայ քաղաքը ծածկող մոխրագոյն լաւաներէն: Ճաշարահը ըստ չէնքին ճարտարապետներուն, շինուած է պատմութեան ու աւանդութիւններու հանդէպ մեծ յարգանքով: Ճարտարապետութիւնը ներշնչուած է հռոմէական դասական տաճարէն: Այսքան բծախնդրութեամբ իսկ կարելի չէ եղած ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառել. Նափոլիցի բնապահները «ամօթ» կ՚որակեն եղածը «Մթամփա»յի սիւնակներուն մէջ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Զարեհի ողջ անձը ուշադրութիւն էր ու ...էր: Կիսանդրին ծռած՝ խորին հաճոյ...ով մը կը լսէր զայն:

— Լուսաւոր վարդապետ մը, կ՚որոտար Արշամ, որ հսկայ, զարմանալի ճրագով մը լուսաւորեց Հայոց մթին լեռներն ու ...անները: Սուրբ Մաշտոց, կը յարէր ...հրահար ձայնով մը: Երբ առանց խզա...կան բառերու, առանց յարգարանքի, ...ծեքծեքումներու, մէկէն պոռալով՝ բա...նաստեղծը կ՚ըսէ «Մեսրոպ, հայ դարե...րուն դիմաց կեցող», չե՞ս զգար այս ...բոլորը, չե՞ս տեսներ անցեալ դարերն ...ու ապառնի դարերը:

Ապահովաբար Զարեհ չէր ուզեր զգալ, քանի որ աչքին ծայրովը կը ժպտէր ինծ ...ու կիսանդրին աւելի կը ծռէր:

— Ու երբ կ՚ըսէ «Դուն աղամանդեայ ...պատուար», չես զգար որ կուրծքդ կ՚ուռի Հայոց լեռներուն բոլոր հովերէն: Անա՛ դարերը, կ՚ըսէր, իր երկար եւ ու...ժեղ բազուկը պարզելով ու ահա՛ Հայոց ...ադամանդեայ լեռները: Քանի մը բառի ...մէջ սեղմել տեւողութեան անկորնչելի ...գաղափարը, հայկական բարձրաւանդա...կին ու Հայոց լեռներուն մշտնջենակա...նութիւնը եւ անոնց դէմ յանդիման դնել լուսաւոր վարդապետին կերպարանքը, — քու — Մեծարենցդ կրնա՞յ ընել ասիկա...

— Արշամ, կը մրմնջէր Զարեհ իր անոյշ ձայնովը, որ գլխաթափ կ՚ընէր միւսը, Հայաստան չես եղած, ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ կուրծքդ կ՚ուռի Հայոց լեռներուն հովերէն...

— Ծօ՛, Օր. Զարեհ, կը պատասխանէր միւսը իրապէս զայրանալով, հայրս Կարին ուսուցիչ էր: Կը բաւէր որ դունչդ տընկէիր, որպէսզի Հայկական Պարի հովերը կոկորդդ լեցնային, կը հասկնա՞ս: Թէեւ չես գիտեր թէ ի՛նչ է Հայկական Պարը...

— Գիտեմ, կ՚ըսէր Զարեհ, նոյն քաղցր մեղմութեամբ:

Երկուքն ալ կը ժպտէին ու կը հաշտուէին այդ ժպտով իսկ:

— Տղա՛ք, մտիկ ըրէք, կը շարունակէր Արշամ, կ՚երեւակայէք թէ ի՛նչ չքեղ դրօշակ մը կրնայինք ունենալ: Մեր լեռներուն ձիւնին պէս ճերմակ դրօշակ մը ու վրան լեռ մը, — երկուքին Մասիսները...

Բայց խումբ մը տղաք կը թափէին վրան ու ան առիւծի մը պէս կռուելով կը թօթվէր իր չէն մարմինը ու կը կորսուէր ծառերուն ետին, այլ իր ձայնը կը շարունակէր դղրդել ողջ պարտէզը:

— Ինչո՞ւ մեզի գրաբար չեն սորվեցներ, բաւ իրիկուն մը Զարեհ, չե՞ս կարծեր որ աւելի հաճոյքով ու աւելի դիւրութեամբ կարելի է հայերէնին տիրանալ, եթէ քիչ մը գրաբար գիտնանք...

Իսկ ես զարմանալով այդ ճիշդ դիտողութեան վրայ՝ յիշեցի վերստին մեր նահապետական խաղաղաւէտ տունը, ձմեռ երեկոները, երբ հայրս ծունկերուն վրայ կը դնէր ոսկեկազմ Աստուածաշունչը եւ կ՚ընկղմէր «Երգ Երգոց»ի կամ «Յոբի Գրքի» ընթերցման խորը:

— Ես քիչ մը գրաբար առած եմ, բսի հպարտութեամբ, վերջին տարին դպրոցը մեզի տուին Դուրեան Եղիշէ Պատրիարքին Ընթացք Ի Գրոց Բարբառոյն առաջին հատորը...

— Հայրս կ՚ըսէր թէ մարդ եթէ լաւ հայերէն գիտնայ ու եթէ իրապէս փափաք ունենայ՝ կարդալով, մինակը կրնայ գրաբար սորվիլ...

Իսկ ես փորձով գիտէի թէ դժուար էր ատիկա: Արդարեւ, նոր հասած օրերս ձեռքս անցած էր մաշած Նարեկ մը եւ Եղիշէի Վարդանանց Պատմութիւնը: Օրերով ճգնած էի այդ երկու գրքերուն վրայ ու ի վերջոյ յուսահատած: Բայց հոգիս արդէն այլուր էր: Հոս ըլլալէս ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, վերստին կը յիշէի մեր հայրենի տունն ու յեղակարծօրէն կը վերադառնայի անցեալին: Այդ ձմրան անսպառ, անվախճան ու ճերմակ գիշերները երբեւիցէ կրնայի՞ն վերադառնալ միթէ: Դէմքս կը փակցնէի ապակիին ու կը յիշէի մեր պարտէզին յետին անկիւնները: Հովը կ՚ոռնար, կը թաւալէր, կը հաւաքէր իր ազմուկը ու կը պայթէր տանիքին վրայ: Կը հաւաքէր իր փէշերը ու կը փռէր իր սառուցեալ վերարկուն ածուներուն վրայ: Երբ հօրս տրամադրութիւնը բարձր ըլլար ու գոլը հաճելի՝ մայրիկիս դէմքը կը զգենուր անօրինակ քաղցրութիւն մը: Ու անոր հայեացքը դէմքիս վրայ համբոյրի պէս անոյշ էր: Կը պատահէր նոյնիսկ, որ հայրս երգէր, հին, վաղեմի երգեր, որոնց հնչիւններուն մէջէն մանկութիւնս կը հեռազգար երազական, անիրական, ոսկեայ մշուշներով ծածկուած Հայաստան մը: Անոնք, որ ծնած են Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ կամ շուրջը, անոնք որ ծնած են Արարատեան դաշտին մէջ կամ Եփրատի հովտին, Փոքր Հայքի կամ Կիլիկիոյ ծերպերուն մէջ, երբեք չեն կրնար զգալ թէ Հայաստան որքա՛ն գեղեցիկ կրնայ ըլլալ Եւրոպա ծնած մանուկի մը երեւակայութեան մէջ, երբեք չեն կրնար զգալ թէ Հայաստան որքան չքնաղ կրնայ ըլլալ մեր վաղեմի երգերուն մէջէն: Ի՛նչ շնորհ, ի՛նչ կարօտ, ի՛նչ դիւթանք, ի՛նչ անբացատրելի խորհուրդ այդ բառին մէջ իսկ, — Հայաստան:

Կը բաւէր որ հայրս իր քիչ մը ծերացած, բայց ճիշդ ձայնովը այդ հին երգերէն մէկը մրմռար, որպէսզի սենեակին մթնոլորտը լենար խորհրդաւոր շշուկներով: Գուցէ Գայլ Վահանի զէնքերուն շխշխիւնն էր եւ կամ Սիւնիքի վանքերէն մէկուն մէջ, իրիկնային ժամերգութեան ընթացքին, բուրվառին սրբենի ազմուկը, երբ սարկաւագ մը զայն կ՚ուղղէր դէպի արեւելք ու դէպի արեւմուտք, դէպի հարաւ ու դէպի հիւսիս: Գուցէ Ալանաց Արտաւազդի շղթաներուն շառաչիւնը, երբ ան կը զայրանար զինքը պատանդ պահող Հայոց աշխարհի ոխերիմ աստուածներուն դէմ: Յետոյ հօրս ձայնը կար, անփոխարինելիօրէն հայկական ու հին: Ինծ կը թուէր թէ այդ ձայնովը կարելի չէր երգել ոչ մեր շինական մեղեդիները, ոչ յեղափոխական խանդավառ երգերը, ոչ ալ Կոմիտասեան յստակ ու զուարթ, կարկաչուն ու ընիկ դաշներգութիւնները, որ արդէն ցաքելով ծովէն կուգային, կ՚ողողէին մեր քաղաքը եւս: Ինծ կը թուէր թէ այդ ձայնը յատուկ էր գրաբար դիւցազներգութեանց, աստուածաշնչական վեհափառ սաղմոսերգութեանց ու այդ հնամենի, Հայաստան բուրող երգերուն:

(Շար. 44)

(Շար. Ա. էջէն)

դատախազը միայն ցկեանս բանտարկութիւն ուզած էր։ Կը թուի որ քաղաքական մթնոլորտը հանդարտեցնելու կը ձգտին այս վճիռները։

ԱԹԷՆՔԻ ոճրափորձին տէր եղաւ «Նոյեմբեր 17» ահաբեկչական խմբակը։ Յուլիս 14-ին է որ Աթէնքի կեդրոնը, ահաբեկչական արարք մը կը գործուէր Ելմտական Նախարարին դէմ։ Նախարարը չատ թեթեւօրէն վիրաւորուած է, բայց անցորդներէն մէկ հոգի մեռած է եւ հինգ հոգի ալ վիրաւորուած են։ Ահաբեկիչները կ'ըսեն թէ ուզած են բողոքել «տուրքերու կանկսթէրի քաղաքականութեան» դէմ, զոր կը տանի կառավարութիւնը նպաստելու համար մեծ դրամագլուխին։ «Նոյեմբեր 17» խմբակը «Եւրոպայի ամէնէն վտանգաւորը» նկատուած է Փէնթականի (Միացեալ -- Նահանգներու Պաշտպանութեան Նախարարութիւն) միջազգային ահաբեկչութեան տարեգիրքին կողմէ։

ՄԻԼԱՆ ՓԱՆԻՔ (ամերիկահպատակ) պաշտօնապէս դարձաւ Եուկոսլաւիոյ (աւելի ճիշդ՝ մնացորդացին, այսինքն՝ Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ) վարչապետը եւ իր առաջին ելոյթին մէջ ալ բառերը չծամծմեց։ «Սերպ ժողովուրդը» ըսաւ, «պզտիկ ժողովուրդ մըն է որ ուզած է միշտ պատերազմիկներու ազգ մը ըլլալ եւ որ այսօր կ'ուզէ կռուիլ ամբողջ աշխարհի դէմ»։ Փանիքի համար «սերպ դատը» չէ առաջին հարցը այլ ժողովուրդներու հաշտութիւնը։ Համոզուած է որ Սերպ, Մահմետական, Խրուաթ վիրար չեն ատեր։ Կը յիշէ որ մէկ միլիոնէ աւելի խառն ամուսնութիւն կայ։ Կը յայտարարէ նաեւ որ պիտի յարգէ այն իրողութիւնը որ Պոսնիա անկախ Պետութիւն մըն է, ՄԱԿ-ի անդամ։ Բայց, անդին կռիւները կը շարունակուին։

ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Դեմոկրատ կուսակցութեան համագումարը, որ հաւաքուած էր Յուլիս 15-ին, Նիւ -- Եորքի Մէտիսըն Սքուէյր Կարտընի մէջ, ընտրեց իր թեկնածուն յանձին Պիլ Քլինթընի։

«ՄՈՆՏ»ի Թուրքիոյ թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ չահեկան յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել Քիւրտերու կացութեան մասին Յուլիս 15-էն ի վեր։ Յաջորդ թիւին մէջ, կը խօսի ծայրայեղ մահմետականներուն մասին որոնք իրենց կռիւըն կը վարեն Քիւրտերու դէմ եւ կը շեշտէ թէ Փ.Ք.Ք.-ի եւ Հեզպոլլահի պայքարը նոր երեւոյթ մըն է այս կողմերուն մէջ։

Ժ. Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ յայտարարեց թէ կը հրաժարի ընկերվարական կուսակցութեան գործադիր բիւրոյէն, որպէսզի կարենայ ամենայն ազատութեամբ տանիլ «ոչ»ի իր արշաւը Մաաստրիխթի համաձայնագրին դէմ։

ՓԱՐԻԶԻ նախկին Վելոտրոմ տ'Իվէրի տեղն է որ Յուլիս 16-ին կ'ոգեկոչուէր 1942 Յուլիս 16 եւ 17-ին հրեաներու հաւաքումին յիսնամեակը։ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէր 13 հազար հրեայ (օտար կամ ֆրանսական հպատակութենէ զրկուած), որոնց մէջ 4051 մանուկ, եւ կը յանձնէր Գերմանացիներուն։ Այս յիսնամեակը առիթ է որ կրկին բանավէճեր ըլլան Ֆրանսացիներու պատասխանատուութեան շուրջ Հրեաներու հալածանքին մէջ եւ առջի օրուան Միթերանի խօսքն ալ չի փարատեր թիւրիմացութիւնները։ Արդարեւ Նախագահը ըսաւ որ Վիշիի Ֆրանսական Պետութիւնը պատասխանատու է, ոչ՝ Հանրապետութիւնը որ ըրաւ ինչ որ պարտէր ընել։ Այլ խօսքով Միթերանի համար Ե. Հանրապետութիւնը պատասխանատու չէ Վիշիի (ինչպէս այսօրուան Թուրքիան՝ Օսմանեան կայսրութեան...)։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Արտաքին Նախարարը Ֆարէս Պուէյզ «ազգային արժանաւորութեան» նկատումներ առաջ դրաւ մերժելու համար Պէյքըրի հետ տեսնուիլ Պէյրութէն դուրս, արաբական մայրաքաղաքի մը մէջ, ինչպէս կ'առաջարկէր Միացեալ -- Նահանգներու Արտաքին Նախարարը ապահովութեան դրդապատճառներով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԼԱ ՍԻՈԹԱ

Տէր եւ Տիկին Ֆէնէյրոլ եւ զաւակը,
Պր. Ստեֆան Աճէմեան եւ աղջիկները,
Տէր եւ Տիկին Նորայր Աճէմեան եւ աղջիկները,
Օր. Անն -- Մարի Աճէմեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ջալիքեան)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Յուլիս 16-ին, Լա Սիոթա։

[illegible]

LES COULEURS DE L'ESPOIR
DESSINS ET PASTELS

D I R V A H A K E N

V e r n i s s a g e le Samedi 18 Juillet de 15h à 18h

Exposition du 16 au 19 Juillet

« Hôtel Méridien - Etoile »
« Salon C O U R B E T »
81, Bd. Gouvion-St-Cyr, Paris 17e

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան։

Սոյնը 77-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը, -- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործածուած եւ վաւերացուած, -- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բատ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻԶ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Մուլէն -- Թիւթիւնճեան եւ Լաւրա Մուլէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 19-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թիւթիւնճեան)

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսսի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Խաչիկ Քէօշկէրեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 200 Ֆր., Ժիրայր Տամլամեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Աբէլեան - Պօղոսեան 1000 Ֆր.։

Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալներուն ընտանեկան պարագաներուն։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

V E R S B E L L E F O N T A I N E
L E 1 9 J U I L L E T

Section DIROUHI MISSAKIAN de Sevran

organise
un voyage en autocar pour la fête de la Colonie de Bellefontaine du dimanche 19 Juillet

Départ : le Samedi 18 Juillet vers midi
Retour : le dimanche 19 Juillet au soir
Prix : 225 F (aller / retour)
Pour tous renseignements :
Mme VAHRADIAN : 43 85 58 00 (dans la journée)
Mlle PAPAZIAN : 43 83 87 68 (en soirée)

Les Sections de Marseille organisent un voyage en autocar

Départ :
de Marseille le Samedi 18 Juillet à :
— 23h : St. Jérôme (Bd Cazoran)
— 23h30 : Beaumont (arrêt bus face *Agoump*)
— 24h : Centre-Ville (Poste des Réformés)

Prix : 150 F. par personne
Pour tous renseignements :
91 90 21 60 / 91 87 13 48
91 66 91 99 (HR)

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Յուլիս 19
Բարեկենդան Վարդավառի Պահոց

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի համար

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի -- նախընտրաբար -- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

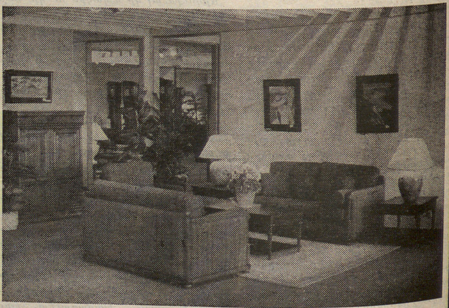
Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին։

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03
(Տիկին Սողոմոնեանց)
45 -- 25 -- 87 -- 67
(Օրիորդ Էլմաճեան)

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 18-19

SAMEDI-DIMANCHE
18-19 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.843 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.843

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԽՕՍՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ, ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒԼԻՍ 17, ԺԱՄԸ 20ԻՆ»

«Տէր Աստուած բարեգութ ու ողորմած, մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ զմեզ ի չարէ»:

Հարազատ զաւակներ Հայկազեան մեր ազգի,

Զգում եմ, որ հերոսական Արցախում սրտեղծուած առաւել ողբերգական այս օրերին, Դուք, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, սպասում էք մի մխիթարական խօսք լսել Սուրբ Էջմիածնից:

Անշուշտ, ես պատրաստ եմ այդ պարտքը կատարելու, սակայն ինձ հարց եմ տալիս՝ ինչպէ՞ս մխիթարեմ եմ ձեզ, երբ ինքս կարիք ունեմ մխիթարուելու, քանզի դժուար է ճեղքել ծանր մշուշը, որ իջել է մեր նորաստեղծ անկախ Պետութեան կեանքի հորիզոնի վրայ, տեսնելու համար ուղիղ ճանապարհը դէպի փրկութիւն:

Հայ ժողովրդի դարաւոր վշտի երգիչ Աւետիս Ահարոնեանը պիտի ասէր այսօր էլ՝ «Վերստին կանգնած ենք մեր ժողովրդի ժանիքաւոր ճակատագրի առաջ, ճակատ առ ճակատ»:

Սակայն այս պահին, նախ իմ հոգեւոր պարտականութիւնն եմ համարում իմ աղօթքը առաքել դէպի երկինք, Արցախում եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններում զոհուած ազատամարտիկների հոգիների համար, որոնք մի անգամ եւս փառաւորեցին մեր ազգի պատմութիւնը իրենց հեղած արեամբ, ազատութեան ու արդարութեան զոհասեղանի առաջ: Նրանք նախընտրեցին ազատ մեռնել, քան ստրուկ ապրել:

Իբրեւ քրիստոնեաներ, մենք բոլորս հաւատում ենք, որ Նրանք՝ կեանքից կեանք գնացին՝ երկնքում արժանանալով փառաց պսակին:

Ես հոգեկան սարսուռով յիշում եմ Մայր Աթոռի միաբան Վահան Դաւթեան աբեղային, որ երկու տարի առաջ իր խնդրանքով եւ յանկութեամբ հոգեւոր ծառայութեան կոչուեց Հայաստանի սահմանամերձ մի շրջանում եւ ազատամարտիկներին հոգեպէս մխիթարելու առթիւ, ինքը եւս զոհուեց ու թաղուեց Ս. Գայեանէ վանքի միաբանական գերեզմանատան մէջ: Երբ հէգ Վահանի՝ ռումբի պայթիւնից պատառ-պատառ եղած մարմինը յանձնում էր հողին, Նրա հայրը՝ պարթեւահասակ քաջասիրտ մի հայ գիւղացի, բացագանչեց՝ «Գնա՛ որդիս, գնա՛, Էն տեղից շարունակիր քո պայքարը»:

Մենք ողբում ենք մեր նահատակուած զաւակների կորուստը, բայց մեր հոգին վկայում է, որ Նրանք կորած չեն եւ, այո՛, շարունակում են իրենց սրբազան պայքարը երկրի վրայ մարտնչող իրենց եղբայրների կողքին:

Ես չգիտեմ ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս կը վերջանայ արցախեան հերոսամարտը, սակայն ինձ համար մի իրողութիւն ստոյգ է, որ յանուն ազատութեան զոհուած մեր ժողովրդի զաւակների հերոսական սխրանքը, աշխարհի պատմութեան ժայռի վրայ անջնջելի տառերով արձանագրուած պիտի մնայ, երկու հազար հինգ հարիւր տարի առաջ Թերմոպիլէի հերոսների ծանօթ արձանագրութեան կողքին, Հելլադայում:

Լոյս եւ խունկ եւ օրհնութիւն նրանց բոլորի անմոռաց յիշատակին:

Ինձ համար հոգեկան մխիթարութիւն է հաստատել, թէ այս օրերին, մեր Մայր Եկեղեցու հոգեւորականներից շատերը, Վահան աբեղայի անձնազոհութեան ոգով տոգորուած, իրենց հոգեւոր հայրենասիրական պարտքն են կատարում թէ Արցախի բարձունքներում, թէ Հայաստանի սահմանամերձ վտանգուած շրջաններում եւ թէ երկրաշարժի աղէտեալ գօտում:

Վշտահար սրտով յիշենք նաեւ Արցախում ու այլ աւերեկուած շրջաններում հայ ազգաբնակչութեան ծոցից հազարաւոր զոհուած ձեր եղբայրներին ու քոյրերին, ծերունիներին, կանանց ու երեխաներին ու աղօթենք նրանց արդար հոգիների խաղաղութեան համար երկնային յաւերժութեան լոյսի աշխարհում:

Այսօր իմ խօսքը ուղում եմ ուղղել նաեւ Հայաստանի ու Արցախի մեր ողջ ժողովրդին, որ կեանքի ծանրածանր պայմաններում, նրանք հոգու անհման տոկունութեամբ ու համբերատարութեամբ իրենց խաչն են տանում անտրտունջ՝ Գողգոթայի ճանապարհով հասնելու յոյսով յարութեան յաղթանակին:

Յարգանք եւ օրհնութիւն քեզ արիասիրտ հպարտ իմ ժողովուրդ:

Ես ինձ մխիթարուած եմ զգում, նաեւ բարձր գնահատելով մեր Հանրապետութեան Նախագահի, կառավարութեան, խորհրդարանի եւ քաղաքական կուսակցութիւնների ջանքերը, հաւատալով, որ այդպիսով առաւել կ'ամրապնդուեն հիմքերը մեր անկախ Հանրապետութեան եւ աշխարհով մէկ բարձր կը պահուի Եռագոյն դրօշը ազատագրուած մեր Հայրենիքի, խորհրդանիշը ազատ Հայոց աշխարհի եւ մեր ազգային արժանապատուութեան:

Սիրելիներ մեր, ես հրաւիրում եմ ձեզ քաջութիւնը ունենալ, տեսնելու թէ վերջին ամիսներին մանաւանդ, ոչ միայն Արցախի մեր ժողովուրդը, այլ՝ նաեւ մեր մայր երկիրը Հայաստան, կանգնած են վտանգներով յղի կացութիւնների առաջ: Մեր հայրենի երկրի աշխարհագրական դիրքը, մեր ազգի անցեալ ողբերգութիւնների յիշողութիւնը, մեր սեփական ուժերի տարողութիւնը, այլեւ այս անիրաւ աշխարհի անտարբերութիւնը, մեր ազգի արդար իրաւունքների նկատմամբ, որով չենք լսում վճռական մի խօսք՝ ոչ հիւսիսից, ոչ արեւելքից եւ ոչ էլ արեւմուտքից ու շարունակում է իշխող մնալ ոչ թէ օրէնքի ուժը, այլ ուժի օրէնքը, ահա բախտորոշ մտահոգիչ այս իրողութիւններն են, որոնք ինչպէս գիտէք, տեւապէս քննարկման ու վերլուծման առարկան են հանդիսանում մեր Հանրապետութեան Նախագահի, մեր Խորհրդարանի ու մեր կառավարութեան, որոնք վստահ եմ, թէ ամէն հնարաւոր միջոցառումներով ու համերաշխ գործնլակերպով կը յաջողցնեն ապահովել մեր հայրենի ժողովրդի եւ արցախահայութեան անվտանգութիւնը:

Խօսում է մեր Հանրապետութեան Նախագահի, մեր կառավարութեան, մեր Խորհրդարանի եւ կուսակցութիւնների երբեմն սխալ կամ չփոթ կողմնորոշումների մասին. բայց եկէք արդար լինենք խոստովանելու թէ՝ այն ներքին ու մանաւանդ արտաքին ծանր պայմաններում, որի մէջ գտնուում են՝ մեր Հանրապետութիւնը եւ արցախեան աշխարհը, երբ գրեթէ ամէն օր կանգնած են նրանք յարափոփոխ, աննախատեսելի ու իրարամերժ կացութիւնների եւ իրադարձութիւնների յորձանքի մէջ, դժուար է հաւատալ, թէ որեւէ կառավարութիւն կամ Խորհրդարան կը կարողանային՝ ամէն կողմից խոցուած մեր երկիրը ղեկավարել առանց երբեմն սխալուելու: Սխալներ եթէ կատարուել են, նրանք կարող են սրբագրըուել, գի միշտ կարելի է՝ այսօր աւելի ուղիղ մտածել քան երէկ:

Փոթորկուած այս պայմաններում հրամայական է, որ մեր պետական իշխանութիւնները, Խորհրդարանը եւ քաղաքական կուսակցութիւնները՝ իրենց մտածելու եւ գործելու ուժերը կենտրոնացնէին հիմնական հարցերի լուծման վրայ, ինչպիսիք են՝ անվտանգ պահպանումն ու ամրապնդումը մեր անկախ պետականութեան, արդար մի լուծում գտնելը արցախեան դատի ու դուրսբերումը մեր հայրենի ժողովրդի տնտեսական այս անտանելի իրավիճակից: Նոր ցնցումների՝ մեր ժողովուրդը այլեւս չի կարող տոկալ:

Տագնապալի պահերին հին Հռոմէացիք պատգամում էին՝ «Հայրենիքի փրկութիւնը գերագոյն օրէնքն է»:

Աստուծոյ եւ ժողովրդի առաջ պատասխանատու՝ բոլոր մեր քաղաքական ու հասարակական գործիչներին, հայրական հրաւէր եմ կարդում ղեկավարուել ա՛յս հրամայականով, միեւնոյն ազգի հարազատ զաւակները լինելու գիտակցութեամբ, ներքնապէս առաւել միաւորուելով, առաւել գործակցելով, ժողովրդավարական օրինականութեան գործընթացով, առաջնորդուած մեր ազգային պետութեան գերագոյն շահերով:

Պատմութեան ընթացքում, գրեթէ բոլոր պետութիւնների, կայսրութիւնների կործանման պատճառները եղել են առաւելապէս ներքին պառակտումները, ներքին հակամարտութիւններն ու կենտրոնախոյս մղումները: Յիշենք Յիսուսի հրեղէն խօսքերը՝ «Ամենայն թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն իւր՝ աւերի եւ ամենայն քաղաք կամ տուն բաժանեալ յանձն իւր ոչ կացցէ» (Մատթ. ԺԲ. 25), այսինքն՝ «Ինքն իր մէջ բաժանուած ամէն թագաւորութիւն աւերւում է, եւ ինքն իր մէջ բաժանուած ամէն քաղաք կամ տուն կանգուն չի մնում»:

Այս ճշմարտութիւնը անշուշտ չի հակադրում ժողովրդավարական բազմակուսակցական պետութեան կառոյցի գործընթացին, այլ չեշտում է, որ այդ կառոյցը ինքն իր մէջ բաժանուելու դէպքում է աւերւում:

Ժողովրդավարական ղեկավարման հիմքն իսկ է նաեւ Պօղոս առաքեալի, նոյն ոգով արտայայտած դատողութիւնը, թէ՝ «Ինչպէս մի մարմնի մէջ բազմաթիւ անդամներ ունենք եւ իւրաքանչիւր անդամ նոյն գործը չի կատարում, սակայն բոլոր այդ անդամները մի մարմին են կազմում» (Հռոմ. ԺԲ. 4-5), եւ «եթէ մի մարմնի մի անդամը վշտանայ, կը վշտանան մարմնի բոլոր անդամները, իսկ եթէ մի անդամը փառաւորուի, նրա հետ կ'ուրախանան միւս անդամները» (Ա. Կորնթ. ԺԲ. 26):

Սիրելիներ մեր, չէ՞ք նկատում թէ ինչքան այժմէական եւ ինչքան ուսանելի են հնչում այս սրբազան յորդորները մեզ բոլորիս համար, մեր խռովայոյզ այս ժամանակներում:

Կամենում եմ վերստին յիշեցնել ձեզ մեր Եկեղեցու պատգամը՝ մշտապէս ուղղուած մեր ամբողջ ազգին ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի. «Ազատութիւն յերկրայականս, միութիւն ի կարեւորս, սէր յընդհանուրս»:

Իմ խօսքը վերջացնելուց առաջ, ցանկանում եմ խոստովանել, որ իմ մտածումից բոլորովին հեռու է՝ միջամուխ լինել քաղաքական միջկուսակցական վէճերին, որոնք բնական երեւոյթներ են ժողովրդավարական իրաւակարգ որդեգրած երկրներում, որովհետեւ համոզուած եմ, թէ վերջին խօսքը պատկանում է մեր ժողովրդին: Բոլոր պարագաներում, մեր ազգային Առաքելական Եկեղեցին իր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնով, վստահաբար նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռով եւ Երուսաղէմի ու Կ. Պոլսի պատրիարքական Աթոռներով, կը կը մնայ միշտ մեր նորահրաշ անկախ Հանրապետութեան եւ ազատատենչ ժողովրդի կողքին, միշտ նրանց մխիթարող, միշտ նրանց զօրավիգ, միշտ նրանց իր օրհնութիւնը եւ Սուրբ Հոգու շնորհները բաշխող:

«Այսուհետեւ եղբարք, ողջ լերուք, հաստատուն կացէք՝ մխիթարեցարուք, միաբան լերուք, խաղաղութիւն արարէք եւ Աստուած խաղաղութեան եւ սիրոյ եղիցի ընդ ձեզ» (Բ. Կորնթ. ԺԲ. 11): Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

ԿԱՌԻՔԻ ԱՐԿԱԾԷ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑՈՂՆԵՐ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Յուլիս 16-ին, ընդհարումներ շարունակուած են Վարդենիսի, Զոդի, Արարատի շրջան, Մեղրի: Աւերներ կային, բայց ոչ՝ զոհեր: Գերագոյն Խորհուրդը Յուլիս 15-ի նիստին, երկար քննութենէ ետք, երեսփոխանները վաւերացուցած են 1992ի Բ. վեցամսեայ պետական պիւտճէն, զոր միաձնաբար պատրաստած էին կառավարութիւնը եւ ելմտական եւ պիւտճէական հարցերու մնայուն յանձնաժողովը: Պիւտճէին նախագիծը ներկայացնելով Խորհրդարանին, տնտեսութեան նախարար՝ Հրանդ Բագրատեան վերջին վեց ամիսներու տնտեսական վիճակը որակած է՝ «բաւական ծանր», եթէ արտակարգ միջոցներ ձեռք չառնուէին, այս վիճակը կ'երկարի մինչեւ 1996: Այս տարուան երկրորդ վեցամսեային արտադրութեան անկումը կը շարունակուի, ելմտական վիճակը կը վատթարանայ, կ'աւելնայ գործազրկութիւնը, գիները կը բարձրանան, որպէս հետեւանք Ռուսաստանի փառելանիւթի ազատ գիներու հաստատման: Կառավարութիւնը ներկայիս կը ձգտի նուազագոյն 600 ռուբլի եւ մինչեւ 910 ռուբլի աշխատավարձքերը բարձրացնել մինչեւ տարեվերջ 900-ի եւ 1290-ի: Նախարարը չեշտած է բոլոր գիները արագօրէն ազատ ձգելու անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս նաեւ յոյս յայտնեց որ 1993 թուականին կարելի կ'ըլլայ կրօրուկ կրճատել «սուբերային տնտեսութեան տեսակարար կշիռը»:

**

Յուլիս 16-ին, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հրապարակած է իր հրամանագիրը որով արտակարգ վիճակ կը հաստատէ Գորիսի շրջանը: Շրջանի հրամանատար (պարետ) կը նշանակէ Պարոյր Հայրիկեանը:

Հրամանագիրը (ոչ պարետ-ի նշանակումը) ի զօրու ըլլալու համար, պէտք է որ Խորհրդարանը վաւերացնէ, ինչ որ կարելի չէ եղած, որովհետեւ երեսփոխաններու թիւը օրինաւոր մեծամասնու-

(Շար. ը Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ ՈՐՔԱՆՈՎ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Թող եւ Ալեք Փիլիպոս ազգային վարժարանին տնօրէնը՝ դոկտոր Օննիկ Քէշիշեան, առաջին իսկ պահէն մատը կը դնէ վէրքին վրայ. «Դժուար է առարկայական պատասխան մը տալ այս հարցումին, նկատի առած այն՝ որ յստակ կերպով չունինք այն չափանիշը, որուն վրայ հիմնուած ըլլայ արժեւորումը: Եթէ նկատի ունենանք Ուսումնական Խորհուրդի կատարած ազգային վարժարաններու առաքելութեան սահմանումը, ոչ միայն մեր, այլեւ Քալիֆորնիոյ Նահանգի Դպրոցներու եւ Գոլէճներու Ընկերակցութեան Վարկաւորման Յանձնախումբին իսկ կարծիքով լուրջի պէտք չէ առնել զայն: Առաքելութեան այդ սահմանումը աւելի խմբագրականի կը նմանի, քան՝ առաքելութեան մը իսկական սահմանումին: Յամենայն դէպս, ըսենք որ մեր վարժարանը 1986-ին 6 տարիով վարկաւորուած է յիշեալ Ընկերակցութեան կողմէ, անկախ Ուսումնականի սահմանած առաքելութենէն:

«Եթէ մեր աշակերտները այնպէս պէտք է պատրաստենք, որ բոլորն ալ ըլլան ազգային գործիչներ, հայագէտներ, խմբագիրներ եւ այլն, այդ բանը չենք ըրած, չենք յաջողած, չենք ալ յաջողիր: Այդ մարզին մէջ Ճեմարանն ալ չէ յաջողած. թերեւս սկզբնական տարիներուն յաջողած էր, բայց յետագային՝ ո՛չ: Պէտք է իրատես ըլլալ, ակնկալել ինչ որ կարելի է եւ չհարբենալ անկարելի երազներով: Պէտք չէ ակնկալել, որ հայ աշակերտը հայկական վարժարանը աւարտէ լրիւ սորվելով եւ իւրացնելով մայրենի լեզուն, գրականութիւնը, պատմութիւնը եւայլն. այդ բանը ոչ մէկ տեղ կարելի է գտնել. նոյնիսկ Երեւանի Բանասիրական Ինստիտուտէն ելլողները այդ գիտելիքներուն լրիւ չեն տիրապետեր: Ճիշդ է, որ շատ բաներ պէտք է ընենք, սակայն պէտք չէ մոռնանք պայմանները եւ կարելիի սահմանները: Երբ պայմաններու մասին կը խօսինք, չենք ակնարկեր Ամերիկայի պայմաններուն, այլ՝ կարելիութեան, ժամանակի, միջոցներու եւ ուժերու պայմաններուն: Կ'ուզե՞նք որ ամէն մարդ հայագէտ ըլլայ: Ասկէ 12 տարի առաջ մեծ սեմինարի մը ընթացքին փրոֆէսօրներ՝ Նինա Գարսոյեան, Աւետիս Սանճեան եւ ուրիշներ նշեցին, թէ կը բաւէ այլեւս հայագէտներ պատրաստել, որովհետեւ այդ հայագէտները ո՞ւր պիտի դասաւանդեն»:

Կը յիշեցնեմ հարցումս, թէ Թող եւ Ալեք Փիլիպոս Ազգային վարժարանը ո՞րքանով արդարացուցած է իր գոյութիւնը եւ ո՞րքանով իրագործած առաջադրուած առաքելութիւնը: Տնօրէնը կը նշէ. -- «Որպէսզի այս հարցումներուն կարենանք ճշգրտօրէն պատասխանել, հարկ է լուրջ սեմինար -- հաւաքոյթ մը կազմակերպել պատկան ներկայացուցիչներով, որոնք նախ եւ առաջ կարենան սահմանել՝

ա) Մեր ակնկալութիւնները,
բ) Մեր կարելիութիւններէն բխած իրական ակնկալութիւնները եւ
գ) Ծրագրել եւ միջոցներ ստեղծել արդիւնքներու հասնելու՝ հանգրուանային յստակ քայլերով:

«Այսուհանդերձ պէտք է ըսել, որ Ամերիկայի մէջ հայկական վարժարանները լիովին կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը. ինչ որ կը պակսի, այն է՝ որ բոլոր աշակերտները նոյն արդիւնքներու չեն յանգիր»:

Հոս, պահ մը, մտովին ետ կ'երթամ ու կը յիշեմ 1979 Յունուարին տուած այցելութիւնս Մոնթեպելլոյի Մեսրոպեան Ազգային Վարժարան, որուն տնօրէնն էր դոկտոր Օննիկ Քէշիշեան: Այն ատեն իրեն հետ ունեցած հարցազրոյցի ընթացքին զգացած էի, թէ ան խանդավառ էր ու հաւատքով լեցուն՝ հայկական վարժարանին ունեցած դրական դերին հանդէպ: Իրեն համար հայկական դպրոցը ամէնէն վստահելի ու ամէնէն հաստատուն կռուանն էր ուծացման դէմ պայքարելու համար: Կ'ըսէր թէ հայկական վարժարանները Ամերիկայի մէջ պատմական յեղաշրջում մը յառաջ բերած են, այն է՝ մոխրացուցած են նախապաշարումները, հալեցուցած են սատած մըտայնութիւնները՝ որոնք ամբողջ կէս դար իր սաղմին մէջ խեղդած են դպրոցաշինութեան միտող իւրաքանչիւր ճիգ: Այսօր, 13 տարի ետք, դոկտոր Քէշիշեան պահած է իր լաւատեսութիւնը եւ դրական կեցուածքը հայկական վարժարաններու դերին նկատմամբ, հակառակ այլազան թերութիւններու եւ հարցերու յայտարարելով, որ «Ամերիկայի մէջ հայկ. վարժարանները լիովին կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը»:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Լսելէ ետք հայկական վեց վարժարաններու տնօրէններուն պատասխանները գլխ յուզող չորս հարցումներէն առաջինին, այն՝ թէ ամերիկահայ վարժարանները ո՞րքանով արդարացուցած են իրենց գոյութիւնը, հարկ է համադրել եւ եզրակացնել:

Տեսանք թէ ազգային վարժարաններուն նպատակն է պատրաստել սերունդ մը, որ դառնայ հայ ժողովուրդի ապագայ յոյսերու իրագործման հիմնական ատաղձ: Թէ ի՛նչ են հայ ժողովուրդի ապագայ յոյսերը եւ պատրաստուելիք սերունդը ի՛նչպէս պիտի դառնայ անոնց իրագործման ատաղձ, երեք տնօրէններէն ոչ մէկը յստակացուց: Այս երեւոյթը մտածել կուտայ, որ Ուսումնական Խորհուրդի կողմէ կատարուած սահմանումը ժամանակավրէպ է եւ տնօրէններն իսկ լուրջի չեն առներ զայն: Մինչ Ֆերահեան վարժարանին տնօրէնը անհրաժեշտ կը նկատէ վերատեսութեան ենթարկել ուսումնական -- կրթական ծրագիրը եւ արժէքականացնել զայն, Շամլեան վարժարանին տնօրէնը կենսական կը նկատէ վերատեսութեան ենթարկել ազգային վարժարաններուն առաքելութիւնը եւ վերասահմանել անոնց դերը, իսկ Ալեք Փիլիպոս վարժարանին տնօրէնը Ուսումնական Խորհուրդին կատարած սահմանումը խմբագրական որակելով կ'առաջարկէ իրատես ըլլալ եւ ակնկալել ինչ որ կարելի է:

Միւս կողմէ տեսանք թէ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մարի Մանուկեան Վարժարանին նպատակն է կերտել ամբողջական մարդը, նոյն ատեն ջամբելով հայեցի դաստիարակութիւն: Տակաւին վեց ամիս առաջ կրթական համագումարի մը ընթացքին նկատել տալէ ետք, թէ «վերջին քառորդ դարուն հայ դպրոցը (Միացեալ -- Նահանգներու մէջ), ինչին բացառութեամբ, չէ կրցած հայերէնին լաւապէս տիրապետող շրջանաւարտներ պատրաստել», եւ առաջարկելով հանդերձ հայերէնի դասաւանդութեան նոր փիլիսոփայութեան մը որդեգրումը, տնօրէնը գիտել կուտայ թէ ապագայ հայ սերունդ հասցնելու իրականութիւնը չի չափուիր միայն հայերէնի մէջ ձեռք բերած իր յաջողութեամբ, այլեւ իր գիտելիքներու պաշարով:

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Արշակ Տիգրանեան վարժարանին նպատակն է պատրաստել տիպար Հայեր: Թէ ո՛րն է տիպար Հայու սահմանումը, յըստակ չէ: Նպատակներու ետեւէն պարբերութենէն կ'ենթադրուի, որ տիպար Հայը կը սորվի մայրենի լեզուն, պատմութիւնը եւ մշակոյթը, կ'ունենայ մաքուր նկարագիր, պատասխանատուութեան գիտակցում եւ նախաձեռնութեան ոգի:

Հայ Աւետարանական Վարժարանին նպատակն է հայ աշակերտին մէջ կերտել քրիստոնէական ամուր նկարագիր եւ անոր ծանօթացնել հայկական եւ ամերիկեան մշակութային ժառանգութիւնները: Յըստակ է, որ այս վարժարանը ո՛չ հայ ժողովուրդի ապագայ յոյսերու իրագործման հիմնական ատաղձ դառնալու կոչուած սերունդ պատրաստելու հոգը ունի, ո՛չ ամբողջական մարդը կերտելու եւ ոչ ալ տիպար Հայեր պատրաստելու առաքելութիւն:

Այս բոլորով հանդերձ, ազգային թէ ոչ -- ազգային վարժարաններու տնօրէնները համաձայն են գոնէ մէկ կէտի շուրջ, այն՝ որ բոլորն ալ կ'արդարացնեն ամերիկահայ դպրոցներու գոյութիւնը: Ոմանք սահմանափակելով իրենց ակնկալութեան կալուածը՝ կը գոհանան այն իրողութեամբ, որ Ամերիկա ծնած հայ աշակերտը մանկապարտէզէն մինչեւ 12-րդ կարգ հայկական վարժարան յաճախելով եւ պահելով իր ազգային դիմագիծը՝ դպրոցը կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը: Ուրիշներ դպրոցին գոյութեան արդարացումը կը տեսնեն հայերէն քիչ մը գրել -- կարդալ սորվեցնելու եւ որոշ չափով հայկական սովորութիւններ յարգելուն մէջ, գոհունակութիւն մըն ալ արտայայտելով այն իրողութեան նկատմամբ, որ հայկական վարժարաններէ շրջանաւարտներ իրենց կապը չեն կտրած հայութենէ: Հաւանաբար կ'ակնարկուի որոշ չափով այն շրջանաւարտներուն, որոնք կը մտնեն միութենական շարքերը եւ ատենը մէյ մը կ'երեւան ոգեկոչումներու կամ ցոյցերու մասնակցող զանգուածներուն մէջ:

Արդ, դժուար է ըսել թէ ամերիկահայ վարժարանները ո՞րքանով կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը: Յստակ է, որ բոլոր տնօրէնները անհրաժեշտ կը գտնեն առաքելութեան կամ նպատակի վերատեսութիւնն ու արժէքականացումը, զայն հիմնելով իրատեսութեան վրայ:

Վերջացնելու համար կ'ուզեմ վերյիշել Ֆերահեան ազգային վարժարանի տնօրէնին հարցադրումը, այն է՝ «Եթէ այս դպրոցները չըլլային, հայ աշակերտները օտար վարժարաններուն մէջ պիտի կարենայի՞ն պահել իրենց ազգային դիմագիծը, թէ պիտի օտարանային»: Ի դէպ, հայկական վարժարաններ յաճախող աշակերտներուն թիւն է շուրջ՝ 5.000, իսկ օտար դպրոցներ կը յաճախեն շուրջ՝ 25 հազար հայ աշակերտներ: Ուրեմն, եթէ այս վերջինները կ'օտարանան, հայկական վարժարանները լիովին կ'արդարացնեն իրենց գոյութիւնը: Իսկ եթէ անոնք չեն օտարանար, իրողութիւն մը՝ որուն փաստերը կը նկատուին միութենական շարքէ ներս անոնց ստուար ներկայութեան մէջ, կը նշանակէ թէ հայկական վարժարանները իրենց գոյութիւնը արդարացնելու համար անհրաժեշտօրէն կարիքը ունին վերակազմակերպելու իրենց ենթակառոյցը, վերասահմանելու իրենց դերը, վերակազմելու եւ արդիականացնելու հայերէնի ուսումնական եւ կրթական ծրագիրը: Ու այս բոլորը՝ ոչ միայն գալիք ժամանակով մը հեռացնելու համար այլասերումի վտանգը, այլեւ պատրաստելու այնպիսի սերունդներ, որոնք գիտակցութիւնը ունենան առնուազն տէր կանգնելու մեր մշակութային ժառանգութեան եւ նուիրուելու Հայրենի պետականութեան հիմերու ամրապնդման գործին:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՆՁԻՆ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՄԱՐԴԸ

Բ.

Առանձին -- մարդէն դէպի ընկերային -- մարդ, նրբանցք մը կայ, ուրկէ կ'երթեւեկենք օրուան մէջ թերեւս հազարաւոր անգամներ: Ընկերային օրէնքներու ու պատշաճութիւններու ճնշման տակ է որ առանձին -- մարդը իր մէջ կեանքի կը կոչէ ընկերային -- մարդը: Դիւրին է ապրիլ առանձին -- մարդու կեանքը, դիւրին է մնալ առանձին -- մարդու պատեանին մէջ, որովհետեւ ատիկա այն պատեանն է զոր բնութիւնը տուած է մեզի: Անոր մէջ հանգիստ ենք, ո՛չ ոք մեզի սորվեցուցած է կամ կը ջանայ սորվեցնել թէ ի՛նչ կը նշանակէ առանձին -- մարդ ըլլալ: Ատիկա մեր բնութեան մէջ է, մեր ծնողներէն ժառանգուած ծիներուն մէջ է: Ատոր փոխարէն դիւրին չէ ելլել առանձին -- մարդու պատեանէն եւ մտնել ընկերային -- մարդու պատեանին մէջ: Ընկերային -- մարդու մեր դիմագծութիւնը մեզի ծնունդով փոխանցուած չէ: Մեր ծնողներն են, մեր ուսուցիչներն են, մեր ընկերներն են որ մեզի սորվեցուցած են թէ ինչ կը նշանակէ ընկերային -- մարդ ըլլալ, ապրիլ ընկերային -- մարդու պէս: Կեանքի փորձառութիւնները, մեր շահերն ու մեր ակնկալութիւններն են որ մեզի կը պարտադրեն ընկերային -- մարդու պարտաւորութիւնները: Յարգել ընկերային օրէնքները, անտես չառնել կենցաղավարութեան պայմանները, խելացի ու հեռատես կերպով լարել ուրիշներու հետ փոխ -- յարաբերութիւնները, եւ տակաւին այսպիսի հրամայականներ, որոնք շատ անգամ անհաճոյ ու տառապալից են, որոնք սակայն կենսական են: Յակոբ Պարոնեան իր ամբողջ ուժովը ծաղրանկարած է այդ պարտադրութիւնները, զանոնք որակելով քաղաքավարութեան վնասներ: Բայց հարցը միայն քաղաքավարութեան հարց չէ: Եթէ կ'ուզենք մեր պատշաճ ու պատուաւոր տեղը ունենալ ընկերութեան մէջ, միշտ լուսանցքի վրայ պիտի թողունք մեր առանձին -- մարդու դիմագծութիւնը եւ բեմ պիտի հանենք մեր ընկերային -- մարդու դիմագծութիւնը եւ կեանքի մէջ այնքան պիտի յաջողինք, որքան պիտի կարենանք ստեղծել այն ընկերային -- մարդը, որ ամէնէն սիրուածն ու փնտռուածն է տուեալ ժամանակաշրջանի մը եւ հողաշրջանի մը մէջ:

Որքա՞ն կը յաջողինք մեր առանձին -- մարդու դիմագծութեան զուգահեռ ստեղծել ամէնուն կողմէ սիրուած ընկերային -- մարդու դիմագծութիւն մըն ալ: Ահաւասիկ կարեւոր հարցում մը, որ կենսական կարեւորութիւն ունի մեզի համար: Բնութիւնը մեզ օժտա՞ծ է արդեօք, կամ որքա՞ն օժտած է, ընկերային -- մարդ դառնալու յատկութիւնով: Ամէն ինչ կախեալ է այս հարցումին պատասխանէն, որովհետեւ բնութիւնը բոլորս օժտած չէ նոյն յատկութիւններով:

Ոմանք բնութեամբ բանտարկուած են իրենց առանձին -- մարդու բանտին մէջ, չեն սիրեր, չեն կրնար, չեն յաջողիր, կամ չեն ուզեր դուրս ելլել հոնկէ եւ մտնել ընկերային -- մարդու հրամայականներուն մէջ, կամ եթէ մտնեն, չափազանց կերպով կը հեռանան իրենց բուն ինքնութենէն, այսինքն իրենց առանձին -- մարդու դիմագծութենէն:

Երեւակայեցէք շատ անկեղծ մարդ մը, որ ընկերութեան մէջ ալ կ'ըսէ այն բոլորը, զորս կը մտածէ իր առանձնութեան մէջ: Ան չի վարանիր տգեղին տգեղ, սխալին սխալ, անիրաւին անիրաւ ըսելու, իր խօսքերը չի փայլեցներ անիրական արտայայտութիւններով, չի պաճուճեր զանոնք, թերեւս ալ նոյն անկեղծութեան պատճառաւ սխալներ կը գործէ, գեղեցիկը տգեղ կ'որակէ, տգեղին մէջ գեղեցկութիւն կը տեսնէ, այսպէս՝ տհաճութիւն կը պատճառէ շուրջիններուն:

Երեւակայեցէք ուրիշ մարդ մըն ալ, որուն լեզուէն մեղր կը ծորի: Ամէնուն համար գովասանք մը, գրուատիք մը ունի ան, իր դիմացինները անպայման գեղեցիկ են, փայլուն են, յաջող են, տաղանդաւոր են, իրաւացի են, ամէնուն համար գեղեցիկ արտայայտութիւն մը ունի լեզուին ծայրը: Ան վարպետօրէն կը պահէ իր իսկական մտածումները, այսինքն առանձին -- մարդու իր դիմագծութիւնը, եւ մարդոց միջեւ կը պտըտցնէ ընկերային -- մարդ մը, որ իր այս կեղծաւոր ու արուեստական մերձեցումով շարունակ հող կը շահի հաւաքական կեանքի մէջ:

Ամէն մարդ նոյնքան անկեղծ, կամ նոյնքան կեղծաւոր չի կրնար ըլլալ: Հոն է որ բնութիւնը իր բախտորոշ, իր ճակատագրական կնիքը դրոշմած է մարդոց վրայ: Որովհետեւ եթէ մէկ կողմէ շատ ալ փափաքելի չէ կոշտ ու անխոհեմ անկեղծութիւնը, միւս կողմէ ալ զզուելի է ծայրայեղ կեղծաւորութիւնն ու շողոքորթութիւնը: Եթէ մէկ կողմէ փափաքելի չէ ընկերութեան մէջ ման գալ Թորգոմի մերկութեամբ, միւս կողմէ դատապարտելի է զգենուլ կեղծ ազնուականութեան մը պատմուճանը, պատեհապաշտօրէն

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՊԱՆԵԷՕՅԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Կիրակի, Յունիս 28, կէսօրէ ետք ժամը …ին, Պանեէօյի «Վիքթոր Հիւկօ» թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Միամսեայ Հայկական Միօրեայ Վարժարանի» ամավերջի հանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Բացումը կատարեց դպրոցին վարչութեան նախագահուհի Տիկին Թասումեան, որ անդրադառնալով 1991 – 1992 տարեշրջանի աշխատանքներուն, ուրախութիւն յայտնեց, որ այս տարի կրկնապատկուած է աշակերտութեան թիւը, ինչ որ առաւել ոգեւորած է պատասխանատուներն ու ուսուցիչները: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց Կարոյտ Խաչին, դպրոցի վարչութեան, հոգեւոր հովիւ Աւետիս Քահանայ Պալըգեանին եւ բոլոր անոնց որոնք … ձիգ խնայած են դպրոցին բարգաւաճման համար: Յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Պանեէօյի քաղաքապետուհի Տիկին Ժանին Ժամպիսի, որ … իր ներկայութեամբ ու դրուատանքի խօսքերով կը քաջալերէ դպրոցին դաստիարակչական աշխատանքները:

Ապա սկսաւ գեղարուեստական յայտագրի գործադրութիւնը: Մարթէն Եսը…, իր նուագախումբին ընկերակցութեամբ, աշակերտութեան հետ երգեց, … արտասանութիւններ` խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծելով սրահին մէջ:

Դադարին, վարչութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը, որմէ գոյացած եկամուտը … յատկացուեցաւ դպրոցին:

Յայտագրի երկրորդ բաժնին հանդէս եկան բարձր դասարանի աշակերտները` երգերով ու արտասանութիւններով: Երկու աշակերտներ դաշնակի վրայ նուագեցին դասական կտորներ: Յայտագրէ … բեմ հրաւիրուեցաւ Արտաշէս Ոսկանեան, որ Սիամանթոյէն քերթուածի … արտասանութեամբ մեծ տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ:

Հուսկ, Աւետիս Քահանայ Պալըգեան … օրհնութեան խօսքերով եւ Տէրունական աղօթքով փակեց հանդէսը:

Դ. ԵՐԻՑԵԱՆ

…ոյէլ բոլորին եասսխրութիւնը, խորասա…ել բարոյական արժէքները եւ բարձրա…ալ անոնց վրայ կոխելով:

Ընտիր մարդը ա՛յն է, որ կը յաջողի … մարդկայնօրէն ընդունելի հաւասարակըշ…ռութեան մը մէջ գնել իր առանձին – մարդու դիմագծութիւնն ու ընկերային – մարդու կերպարը: Ընտիր մարդը ա՛յն է որ յաջողի իր մէջ ստեղծել երկրորդը, առանց սպաննելու առաջինը: Ընտիր մարդը ա՛յն է, որ խիղճ կոչուած մեծ ու անտեսանելի պատուարին դիմաց երբեք պիտի չամչնայ իր ստեղծած ընկերային – մարդու դիմագծութենէն:

Դիւրին չէ արժանավայել արժանապատուութեամբ երթեւեկել այս երկու դիմագծութիւններու նրբանցքին մէջ: Բայց եթէ արդէն դիւրին ըլլար ատիկա, կեանքի մէջ ամէն մարդ հաւասարապէս կը յաջողէր եւ հաւասարապէս կը սիրուէր այս աշխարհին վրայ:

Ռ. Հ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձը նշուած է Յունիս 21-ին: Պատարագած եւ քարոզած է առաջնորդ Յովնան Եպիսկ. Տէրտէրեան: Այս առթիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Սահակ - Մեսրոպ շքանշանով պարգեւատրած է տոքթ. Յակոբ Խաչիկեանը: Հայրապետական կոնդակի ընթերցումէն ետք Առաջնորդը շքանշանը յանձնած է մեծարեալին: Յաւարտ պատարագի, Մարի Մանուկեան սրահին մէջ Տիկնանց Միութիւնը սարքած է սիրոյ սեղան: Խօսք առած են Վահէ Քէթըլի, Կարպիս Աբուշեան եւ Միհրան Գուգուեան: Հանդէս եկած է Թորոնթոյի երգչախումբը: Այս առթիւ յայտարարուած է, որ օրիորդ Նուէր Գըլճեան, ի յիշատակ իր եղբօր` Գրիգոր Գըլճեանի եւ Գըլճեան գերդաստանի, կը հաստատէ 50 հազար տոլարի հիմնադըրամ մը:

ՍԻՏՆԻԻ Մաքուայրի համալսարանին հետ կնքուած է համաձայնութիւն մը, ըստ որուն հայ մշակոյթի պատմութեան դասընթացք մը հաստատուած է համալսարանին մէջ: Օգոստոսին սկսող եռամսեայ դասընթացքին նիւթն է «Արդի հայ մտքի պատմութիւն, 1700-էն 1920», որ կ'աւանդուի անգլերէնով: Դասախօսն է Վահէ Օշական:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Առաջնորդարանի «Գարիպեան» սրահին մէջ, Յունիս 19 - 21-ին, տեղի ունեցած է Սրբուհի Խվրանի յախճապակիի վրայ նկարչութիւններու ցուցադրութիւնը: Բացման առթիւ խօսք առնելով Յախճապակիի վրայ Նկարողներու Ընկերակցութեան նախկին նախագահուհի Տիկին Այլին Մաք Քոկի, գրուատած է արուեստագիտուհիին արժանիքները, շեշտելով որ «անոր ներշնչման աղբիւրը իր խոր հաւատքն է, որպէս հայ քրիստոնեայ, զոր ժառանգած է իր բարեպաշտ մօրմէն, եւ որուն մէջ դեռ կը յամենայ հին հայ մանրանկարիչներու ոգին»:

ՌՈՒՍԷԻ մէջ, Յունիս 6-ին, հանդէս եկած է Սոֆիայի «Սունդուկեան» թատերախումբը, ներկայացնելով «Ղափամա» երգիծական թատերախաղը, բեմադրութեամբ Միհրան Պօղոսեանի: Թատերախաղին մէջ միահիւսուած են հայկական զուարճալի մանրավէպեր, սրամիտ երգեր ու մենախօսութիւններ, ինչպէս նաեւ մէկ արարնոց ռումանական կատակերգութիւն մը:

ՎԱՌՆԱՅԻ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 21-ին, նշուած է Ս. Էջմիածնի տօնը: Պատարագած եւ քարոզած է Սիոն Վրդ. Ադամեան, վեր առնելով Ս. Էջմիածնի դերը մեր պատմութեան մէջ, մանաւանդ պետականութենէ զուրկ դարաշրջաններուն:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Արմէն - Քէպէք Ալեք Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է Տիկին Յասմիկ Ծամպազեանի աշակերտներուն երաժշտական հանդէսը, մասնակցութեամբ 100 մանուկներու եւ պատանիներու:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Կեդրոնին մէջ, Յունիս 12-ին, բացումը կատարուած է նկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի գործերուն ցուցահանդէսին, զոր կազմակերպած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան Ընկերային Յանձնախումբը:

ՊՈԼՍՈՅ Արամեան Ունճեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 23-ին, դպրոցին սրահին մէջ: Խօսք առած են վարժարանին տնօրէնը` Կարապետ Մխալեան, միջնակարգի փոխ-տնօրէն Այտըն Տօյրանկէօլ եւ նախակրթարանի փոխ-տնօրէնուհի Բայան Ճանճան: Վկայականաց բաշխումէն ետք Սանուց Միութեան սրահը տըրւած է քոքթէյլ մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արեւելագիտութեան համալսարանի 20-ամեակին առթիւ կազմակերպուած է երկօրեայ գիտական նստաշրրջան, որու ընթացքին տնօրէն ակադեմական Գագիկ Սարգսեան անցնող երկուտասնամեակներու հաշուեկշիռը կատարած է, տարբեր նիւթերու մասին զեկուցումներ կատարած են փրոֆէսէօր` Ն. Յովհաննիսեան, փրոֆէսէօր` Հ. Եկանեան, Տնտեսական գիտութեանց թեկնածու Ժ. Մանասեան, տոքթոր Ռ. Սահակեան, Տոքթոր Պ. Մուրատեան:

ԲՆԱՆԿԱՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Գիւմրիի Մերկուրովի տուն – թանգարանին մէջ բացուած է «Հայկական Բնանըկար» ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 21 երիտասարդ գեղանկարիչներու հարիւրէ աւելի գործեր: «Մոլլ» միաւորումի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած ցուցահանդէսը, մշակութային իր նպատակէն զատ ունի երիտասարդ արուեստագէտներու օգնութեան հանգամանք, ցուցադրուած կտաւներու վաճառքով:

«ԱՐԵՒԻԿ»Ի ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ

Հայաստանի ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի «Արեւիկ» մանկական համոյթը Իրաք եւ Յորդանան մեկնող հայ առաջին գրօսաշրջիկներուն մաս կազմած է: Մանուկ արուեստագէտները համերգներ տուած են Ամմանի եւ Պաղտատի մէջ. հնչեցնելով հայկական երաժշտութիւնը, խօսքն ու պարը:

ԿԸ ՀՆՉԷ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ մըշակոյթի կապի հայկական միութեան Երեւանի կեդրոնին մէջ արդէն երկու ամիս է, ամէն շաբաթ տեղի կ'ունենան երաժշտական զանազան բնոյթի համերգներ, որոնց կ'ընկերանան գեղանկարիչներու ցուցահանդէսներ: Միութեան նպատակն է նաեւ վերականգնել անցեալի աւանդոյթները, ծառայել իբր հանդիպման վայր` նկարիչներու, երաժիշտներու, գրողներու, դերասաններու եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՅՆԵՐԸ ՀԱՅՏԷԼՊԵՐԿԻ ՄԷՋ

Գերմանիոյ Պատըն Վիւրթէնպէրկ շըրջանի Հայտէլպէրկ քաղաքին մէջ մեծ յաջողութիւն ձեռք ձգած է երեւանցի նըկարիչ Արկադի Պաղտասարեանի ցուցահանդէսը, որ կազմուած էր գեղանկարչական եւ կրաֆիք 60 ստեղծագործութիւններէ: Նկարիչը նոյն այցելութեան ընթացքին կազմակերպած է նաեւ ցեղասպանութեան նուիրուած երեկոյթ մը, ուր ցուցադրուած է Մեծ Եղեռնի յատուկ վահանակ մը, պատրաստուած Պաղտասարեանի կողմէ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Խորունկ լռութեան յատակէն մեղմ ալիքներով կ'ելլէր այդ ձայնը մեր մանկութիւնը յուզելով, արտասուք բերելով մեր աչքերուն: Աւելի յետոյ միայն խոր զգանութեամբ իմացայ թէ այդ երգերը երգուածը հին իսկ չէին: Օրինակ, հրաժեշտի աս մելամաղձիկ ու անոյշ մեղեդին:

Մնացէս բարեաւ, սէ՛ր իմ, սէ՛ր,
Հրաւէր մարտին որոտաց,
Թէ չեմ քաջաց ես ընկեր`
Չկայ բաժին ինձ փառաց…

Ամիսներ ամբողջ չէի յաջողեր ճիշդ բառերը սորվիլ: Մանաւանդ վերջին երկու տողերը: Բարեբախտաբար գրաբարի առաջին դասը վրայ հասաւ ու անյապաղ կոհացուցի հետաքրքրութիւնս` առիթելով ուսուցիչը, որ թարգմանէ զանոնք մեր աշխարհիկ հայերէնով: Երգը կ'ըսէր.

Թ'անկայց մարտին ես իգոռ,
Տեսչուք յերկինս մեք զիրար…

– Ծօ՛ տղայ, ըսաւ ուսուցիչը զուարճանալով, այդ Ջրհեղեղեան երգը ո՞ւրտեղէն սորված ես, չփնց մօրուքը ու թարգմանեց, – եթէ զոռ պատերազմի ընթացքին վիրաւոր ինկայ, այն ատեն երկնքի մէջ իրար վերստին կը տեսնենք…

Իսկ ես մտքէս հայհոյեցի, հակառակ խորին երջանկութեանս, իր իրապէս Ջրհեղեղեան մօրուքին, որ Յոր երանելին կը յիշեցնէր: Այդ հանդիսաւոր աւանդը ոչ միայն չէր ջանար մեր քաղցր լեզուին կրակը ձգել մեր արեան մէջ, այլ եւ կը յանդգնէր ծաղրել մեր բարախուն սէրը: Նոյն հապիտին հետ, գրեթէ ամէն դասի խնդիր կ'ունենայի արդէն: Կարելի չէր բան մը հարցնել, առանց հետեւեալ պատասխանը ստանալու.

– Բառարան բացէ՛ք, էֆէնտիմ…

Ուղղագրութեան դասին ընթացքին անընդհատ կը հեգնէր տղաքը: Կը յիշեմ միջադէպ մը: Թովմաս Թէքդեանի մէկ գոհարի պէս սիրուն ոտանաւորը գրի կ'առնէինք: Այդ ծերունի խրտուիլակը կը կարդար զայն առանց ջերմութեան, առանց սիրոյ` իր երկար հասակովը տընկուած է՛ն անընդունակ աշակերտին կուշտը: Երբ հասաւ դժուար տողին` անմիտ ժպիտ մը կաղամբի պէս բացուեցաւ մօրուքին մէջ ու բառերուն կէսը կլլելով, որպէսզի մեզ վրիպեցնէ, իր աղտոտ պեխերուն մէջէն մրթմրթաց.

Ո՛հ գերեզմանս այնտեղ ըլլար,
Ուր վոսփորի դարեւանդներ,
Ծաղկահիւսակ ու միշտ դալար,
Թանան յալիս իրենց պատկեր:

Անշուշտ այդ խեղճ տղան գրած էր ալիս ու կարծելով թէ յատուկ անուն է, գըլխագիր խոշոր այբով մը, - Ալիս: Թելեկըրաֆի տիրեկը, վասնզի այդպէս կը կոչէինք զայն, իր գէշ ուրախութենէն չէր կրնար ոտքի վրայ հանդիստ կենալ: Ջայլամի իր երկար վզով ու երկար ոտքերով զանազան շարժումներ կ'ընէր, իր տգեղ խնդուքովը լեցնելով սրահը: Վերջապէս հանդարտեցաւ, պեխերն ու մօրուքը ափովը շըրկեց, հազաց ու խարդախ, չողոմ, իր ներքինիի սուր ձայնովը ըսաւ.

– Ծօ՛ աղուոր տղաս, կարծեցիր թէ մանկապարտէզի Օրիորդ Ալիսին մասի՞ն է խօսքը, աֆերիմ, կեցցե՛ս, չա՛տ ապրիս, խելացի մանչս, թէ չէ ուրիշ Ալիս մըն ալ կայ ձեր փողոցը…

Հաւանաբար աշակերտներուն մեծ մասը նոյն սխալն ըրած էր, քանի որ ատելութեամբ կը դիտէր զայն, բայց ան նոյն գէշ ժպիտովը շարունակեց.

– Ինչպէ՞ս է՝ նայինք այդ Ալիսը, խարտեա՞շ է թէ թուխ…

Ջայրոյթէս կը դողայի: Այդ սնգլոր Բարեկենդանի մունետիկը չէ՞ր կրնար միթէ երկու բառով բնագիրը բացատրել նախ, ինչպէս կ'ընէր վերի դասարանին ուսուցիչը, յետոյ կարդալ դանդաղօրէն ամբողջ ոտանաւորը ու վերջը միայն ուղղագրել տար: Մինչդեռ փոխանակ իր պարտականութիւնը կատարելու, կը ջանար տղաքը ծաղրի առնել: Ջղանակէ մը մղուածի պէս ոտքի ու բարկութենէ դողդոջուն ձայնով մը ըսի.

– Յանցանքը ձերն է, եթէ տղաքը բառը սխալ գրած են: Ինչո՞ւ համար ոտանաւորը չէք բացատրեր՝ կարդալէ առաջ…

(Շար. 45)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Ամուսինների քնած ժամանակ գողեր են մտնում եւ սկսում ամէն ինչ հաւաքել:

Կինը քնից արթնանում է եւ տեսնում, որ տունը զատարկում են: Արթնացնում է ամուսնուն.

- Այ մարդ, վեր կաց, մեր տունը գող է մտել:

- Աւելի լաւ է` դու վեր կաց:

- Բայց չէ՞ որ ես կին եմ:

- Դու որ երկու հոգով վախենում ես, բա ես մենակ չե՞մ վախենում…

– Հայրիկ, երէկուայ թերթում գրուած էր, որ ապարանցի մի մարդ արդէն 120 տարեկան է:

- Զարմանալու ի՞նչ կայ, որդիս: Եթէ իմ պապը ապրէր, հիմա 160 տարեկան կը լինէր:

(Շար. Ա. էջէն)

թիւն չէր կազմեր եւ ուրեմն քուէարկութիւնը տեղի չէ ունեցած:

Այս նիստը վերջինն էր Գերագոյն Խորհուրդի 4-րդ նստաշրջանին մինչեւ Սեպտեմբեր — արձակուրդային շրջան — բայց, քանի մը արտակարգ նիստեր կը նախատեսուին առկայ հարցերը, ինչպէս վերայիշեալը, լուծելու համար:

*

Դէպի Ղարաբաղ իրենց ճամբուն վրայ, Արտաշատի մօտ կառքի շատ ծանր արկած մը պատահած է, Հինգշաբթի, Յուլիս 16-ին, Պետական նախարար Գէորգ Վարդանեանի եւ իրեն ընկերացողներուն: Բոլորն ալ հրաշքով փրկուած կարելի է նկատել, միայն վիրաւորուած են, առաւելապէս կոտրուածքներ ունին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՇԿԵՆՏԻ մէջ, ՀԱՊ-ի 11 Պետութեանց ներկայացուցիչները համաձայնեցան «սպիտակ սաղաւարտաւորներու» բանակցման որպէս խաղաղապահ ուժ: Անոնք առաջին առթիւ Մոլդովա եւ Տաճիկստան պիտի ղրկուին: Առայժմ կ'անտեսուի «ամէնէն վիրաւոր» (տարազը՝ Լիպերասիոնը կը գործածէ) շրջանը որ Լ. Ղարաբաղն է, որովհետեւ Երեւան եւ Բաքու համաձայն չեն այն շրջաններուն շուրջ, ուր պէտք է ղրկուին: Ժողովին կը մասնակցէին անգամ Պետութեանց Արտաքին և Պաշտպանութեան նախարարները:

ՊԱՊԸ, վիրաբուժական գործողութենէն հազիւ 24 ժամ ետք, կրցաւ քանի մը քայլ ընել սենեակին մէջ: Ինչպէս նախապէս ալ ճշդուած էր Յովհ.-Պօղոս Բ.ի լայնաղիքի ուռը անվտանգ էր եւ վիրաբոյժները միաժամանակ փամփըշտիկին (վէզիքիւլ) քարերն ալ հանած են: Կը կարծուի որ 10 օրէն, Պապը կրնայ Փոլիքլինիքօ Ճեմելլիէն հանգստավայր մը երթալ, ապա շարունակել նախատեսած իր գործունէութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նախագահը ուղերձով մը իր ժողովուրդին ապահովութիւն տուաւ որ Օգոստոսին «փուչ պիտի չըլլայ, ոչ ալ ազգամիջեան կարեւոր կռիւներ» (ըստ երեւոյթին Ազրպէյճանցիներու եւ Հայերու բախումները շատ անկարեւոր են...):

ԳՈՒՆՏԸՍՊԱՆՔԸ (Գերմանիոյ Դրամատունը) որոշեց բարձրացնել շահարժնի տոկոսը, զայն հասցնելով իր բարձրագոյն մակարդակին պատերազմէն ի վեր, 0,75 յաւելումով, 8,85%-ի: Եւրոպացիները զգուշացուցած էին Գերմանիան, քանի միակողմանի այս որոշումը կը կասեցնէ աճը: Գերմանիոյ այս ինքնագլուխ որոշումը կրկին կը փաստէ եւրոպականդրամական հասարակաց քաղաքականութեան մը դժուարութիւնները, մինչ գերմանական իշխանութիւնները կ'արդարացնեն իրենց այս կարգադրութիւնը դրամահոսութեան դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեամբ: Ոմանց համար, սակայն, նոր փաստ մըն է որ Եւրոպայի մէջ մարքն է տիրապետող եւ վճռող ուժը:

ՎԷԼ - Տ'ԻՎԻ ոգեկոչման յիսնամեակին, Յուլիս 16-ին, առաջին անգամ ըլլալով է, որ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ մը իր մասնակցութիւնը կը բերէր ծաղկեպսակ մըն ալ դնելով: Իր ժամանումը սակայն սուլոցներու եւ բողոքի ցոյցերու առիթ տուաւ եւ վրդովեցուց Ռոպէր Պատէնթէրը որ զգացական պոռթկում մըն ալ ունեցաւ: Նախագահին դէմ եղած արտայայտութիւնները կը վերաբերէին Վիշիի պետութեան դատապարտումին, զոր Միթերան մերժեց ընել, յայտնելով թէ Հանրապետութիւնը հաշուետու չէ Վիշիի: Կառքէն իջած պահուն է, որ «Միթերան՝ Վիշի գնա՛» լոզունգներ սկսան, բայց, նախագահը գնաց նստաւ իր տեղը, մինչ ՔՐԻՖ-ի (Ֆրանսայի Հրեայ Հաստատութեանց Ներկայացուցչական Խորհուրդ) նախագահը՝ Ժան Քահն կը ջանար մթնոլորտը հանդարտեցնել, իր ելոյթին մէջ յիշելով թէ Միթերան միշտ դէմ եղած է ցեղապաշտութեան, խտրականութեան եւ իր ներկայութիւնը կը փաստէ որ հանրապետական Ֆրանսան չուզեր բարձի թողի ընել գրաւման եւ գործակցութեան սեւ ժամերը: Օգուտ չունի եւ Պատէնթէրն է որ պիտի պոռթկայ (խօսք կ'առնէր անհատապէս, ոչ անշուշտ որպէս նախագահ սահմանադրական Խորհուրդի) եւ պայթաղանչէ «Կ'ամչնամ ձեզի համար: Մեռեալները մտիկ կ'ընեն, լռեցէ՛ք»: Իր ելոյթին մէջ, Արդարադատութեան նախկին նախարարը կը յիշէր Միրապոյի խօսքը՝ «դահիճէն դէշը կայ՝ իր ծառան է», ակնարկելով ֆրանսական ոստիկանութեան որ գործադրողն էր գերմանական հրահանգին, Հրեաներու հաւաքումին մէջ: Բայց, Պատէնթէրի համար Հանրապետութիւնը պատասխանատու չէ Վիշիի ոճիրներուն: Կը կարծուէր թէ ցուցարարները ծայրայեղ սիոնական շարժումին պատկանող երիտասարդներ էին: Արդէն, ուսանողներ «դատարան» մը կազմած էին դատելու համար՝ «Ֆրանսական Պետութեան դէմ Ֆրանսացի ժողովուրդին դատը»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանը քուէարկեց ընտրական օրէնքը զոր ներկայացուցած էր սուրիամէտ կառավարութիւնը: Օրինագիծը, որ քուէարկուեցաւ 13-ի դէմ 64 ձայնով կը հաստատէ մէկ շրջանի մեծամասնութեան դրութիւն մը: Ընտրութիւնները, երբ տեղի ունենան, առաջինները կ'ըլլան 20 տարիէ ի վեր:

ՍԵՎԻԼԼԱՅԻ մէջ, Յուլիս 16-ին երբ Պասթիյի Օփերայի երգչախումբը Օթէլլոյի փորձը կ'ընէր, կեղծ ձեղունը տապալեցաւ եւ մէկ երգչուհի տեղն ու տեղը մեռաւ, 40 ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան: Օթէլլոյի ներկայացումը տեղի պիտի ունենար միջազգային ցուցահանդէսին 57 հազար ներկայացումներու շարքին:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒԼԻՍ 11 / 15)

ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ ՄԸ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի Անի թաղամասին մէջ սկսած է գործել մանկապարտէզ մը եւս՝ 150 երախայի համար: Երկյարկանի շէնքերու համալիրը ունի ամէն յարմարութիւն: Այսպէսով Գիւմրիի մանկապարտէզներու թիւը հասած է 20-ի, որ կը կազմէ նախաերկրաշարժային ժամանակամիջոցին գործող մանկապարտէզներու 30 տոկոսը:

*

ԿՈՏԱՅՔԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍ Կ'ԵՐԹԱՆ

Կոտայքի գրական — գեղարուեստական թատրոնի «Կարին» եւ «Հրաշք» համոյթները հանդէս կուգան Սուրիա, Յունաստան եւ Կիպրոս: 3 — 7 տարեկան մանուկներու խումբերու ուղեւորութեան հովանաւորն է Հայ Գրողներու Միութեան Կոտայքի բաժանմունքը:

*

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը 100 հազար տոլար յատկացուցած է Գիւմրիի արուեստի Ակադեմիային: Միութեան նախագահուհի՝ Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան ալ Գիւմրի ժամանած է ծանօթանալու վերակառուցման աշխատանքներուն: Հ. Բ. Ը. Մ.-ի տրամադրած միջոցներով երկրաշարժէն յետոյ Գիւմրիի մէջ 10 հազար թոն կարողութեամբ ժամանակակից սառնարանային տնտեսութիւն ստեղծուած է:

*

ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան «Արշակ Չօպանեան» ակումբի նախաձեռնութեամբ, Հենրիկ Մալեան թատրոնին մէջ ներկայացուած է Յովհաննէս Թումանեանի «Հէքեաթներ»ը: Այս եւ յետագայ ներկայացումներուն հասոյթը կը տրամադրուի Արցախի Հայութեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վազգէն Կիւրճեան, Շաքէ Մութէն — Թիւթիւնճեան եւ Լարա Մութէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 19-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ԼԱԼԻԿ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Թիւթիւնճեան)

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Պերճուհի Աղապապեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն. — Աւետիս Իյնէճեան 1000 Ֆր., Ստեփան Իյնէճեան 500 Ֆր., Տիկին Ազնիւ Գէորգեան 500 փրանք, Յակոբիկ Գէորգեան 200 փրանք Ազնաւուր Փուռ լ'Արմենիի (ստանալ «Յառաջ»էն):

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ է, սովորականէն աւելի բողոքներ կը ստանանք մեր բաժանորդներէն — մանաւանդ գաւառէն — որոնք շատ անկանոն կը ստանան «Յառաջ»ը (3 — 4 թիւը միասին կամ պակաս թիւեր եւայլն, եւայլն):

Կ'ուզենք կրկին անգամ շեշտել թէ բոլոր անկանոնութիւնները կուգան միայն Թղթատարէն եւ գլխաւորաբար ցրուման կեդրոններէն (այսինքն՝ ստացող շրջանի): Ամէն օր, նոյն ժամուն «Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը բոլոր թերթերը կը յանձնէ Թղթատարի կեդրոնը, ուրկէ հազիւ ժամ մը ետք բոլորն ալ կ'առաքուին զանազան ուղղութիւններով: Շրջաններ կան որ կանոնաւոր կը ստանան (ի մասնաւորի արտասահմանի կարգ մը երկիրներ), ուրիշներ՝ ոչ: Արձակուրդի շրջանն ալ չի բարելաւեր կացութիւնը:

Խորապէս կը ցաւինք, քանի այս անկանոնութիւնները կը վնասեն մեր աշխատանքին եւ ապարդիւն կը դարձնեն մեր բոլոր ճիգերը օրը օրին լուր հասցնելու մեր ընթերցողներուն:

Կ'ապաւինինք մեր բաժանորդներուն ներողամտութեան մեր կամքէն բոլորովին անկախ այս անհամ կացութեան համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

VIDEO VISION
9, Bd Bancel 26000 VALENCE
Tél. 75.55.05.66

Après les succès en librairie et au Cinéma
EN AVANT PREMIERE ET EN EXCLUSIVITE
jusqu'au 31.08.92
La sortie en K7 VIDEO des 2 films de Henri Verneuil
MAYRIG - 588 Rue Paradis
En cadeau 1 affiche du film 1,20 m x 1,60
Edition spéciale, Série Numérotée présentée en coffret
Un chef d'œuvre à S'OFFRIR et OFFRIR

BON DE SOUSCRIPTION
à retourner accompagné de votre règlement avant le 31.08.92. Libellé à l'ordre de VIDEO VISION. Tout règlement reçu après le 31.08.92 sera retourné à l'expéditeur avec les regrets de l'annonceur
UNE OFFRE SPECIALE ET UNIQUE
au prix de lancement TTC de FF 1.189* - Frais d'envoi compris
Nom.................... Prénom....................
Adresse....................
Code postal.......... Ville....................
N° de tél....................
* Pour les règlements avec chèques sur banque étrangère ajouter la somme forfaitaire de 98 F pour frais d'encaissement chèque et surcoût frais d'envoi

SARL VIDEO VISION
Gérant : Robert PAPAZIAN
9, Bd Bancel 26000 VALENCE
✆ 75.55.05.66
Fax 75.55.03.37
☐ Chèque
☐ Mandat carte
☐ Carte Bleue date d'expédition
Signature

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour 4600 Frs
Aller ou retour simple 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double 5875 Frs
En chambre individuelle 6120 Frs
Semaine supplémentaire en double 950 Frs
Semaine supplémentaire en ind. 1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne
En chambre double 8250 Frs
Supplément chambre individuelle 1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents 4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans) 825 Frs
Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 21

MARDI
21 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.844 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.844

ԱՐՑԱԽ

ՉՈՐՍ ԳԻՒՂԵՐ ԵՏ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ

Յուլիս 20-ին, Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին որ ինքնապաշտպանութեան հայկական ուժերը ետ առած են չորս գիւղերը՝ Հաթերք, Մեծշէն, Մաղաւուզ, Մոխրաթաղ (Մարտակերտի շրջան): Ծանօթ է որ Մարտակերտի անկումէն առաջ, շրջանի բազմաթիւ գիւղեր ալ նոյն ճակատագրին ենթարկուած էին: Այս գործողութեան ընթացքին ըստ Ֆրանսական ձայնասփիւռին, 88 ազերի զինեալ սպաննուած է եւ 50 ալ գերի ինկած, մինչ հայկական կողմը ութ մեռեալ եւ 30 վիրաւոր ունի:

**

Ընդհանուր ձեւով Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները հանդարտ են: Գնդակոծումները միշտ կը շարունակուին սակայն Կապանի վրայ: Հայերն ալ կը հակազդեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ անտակէն բացելու դարման մը գտնելու համար, ի վերջոյ համաձայնութիւն մը գոյացաւ, բայց շատ կիսկատար: Արդարեւ 5-էն միայն 3 սենտիքաները ստորագրեցին, ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ-ն բոլորովին մերժեց, ԷՖ - Օ-ն ալ, «մասամբ» ըսաւ: Գոյացած համաձայնութիւնը այն է որ Օգոստոս 1-էն 0,8%-ի յաւելում կայ սակերուն վրայ, որ կէս առ կէս պիտի վճարուի գործատիրոջ եւ աշխատողին կողմէ (0,4% իւրաքանչիւր): Նուազում պիտի կիրարկուի նաեւ գործազրկութեան վճարումներուն, 8-էն 17%, ամէն չորս ամիսը, ըստ պարագաներու:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Նախագահը՝ Վացլաւ Հաւէլ իր հրաժարականը տուաւ, երբ եւ հետեւանք երկրին դաշնակցային դրութեան ձախողութեան, քանի որ Սլովաքիա իր ինքնիշխանութիւնը հռչակեց: Թատերագիր - գրագէտը 30 ամիս է կը վարէր երկրին նախագահութիւնը (ընտրուած էր 1989, Դեկտեմբեր 29-ին): Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ Հաւէլի հրաժարականը կը նշէ արեւելեան Եւրոպայի ժողովրդավարացման երանութեան վախճանը: «Լիպերասիոն»ի մէջ, Վերոնիք Սուլէ դիպուկ նկատողութիւն մը կ'ընէր Շաբաթ օր (Յուլիս 18) գրելով. - «Մարդը (Հաւէլ) որ վանճէլասի պատրշգամէն կը խոստանար «սէրն ու ճշմարտութիւնը պիտի յաղթեն ատելութեան եւ ստութեան» հաւանաբար գոհ գնաց իր իսկ պատրանքներուն, պատրանքներ տրամաբանական աշխարհի մը, ուր պատասխանատուութիւնները կը լուծուին եւ ուր մարդ կը կռուի արժէքներու եւ ոչ թէ պաշտօններու համար»:

ՓԱԼԵՐՄՈՅԻ մէջ, Կիրակի օր, Յուլիս 19-ին, սպաննուեցաւ դատաւոր մը եւս, որ պիտի յաջորդէր Ֆալքոնէի (սպաննուած հազիւ երկու ամիս առաջ) եւ շարունակէր անոր անխնայ պայքարը մաֆիային դէմ: Բայց, Փաոլօ Պորսէլլինօ չկրցաւ իսկ գործի ձեռնարկել, ամենադաժան մաֆիան, ճիշդ նոյն ձեւով, պայթեցնելով օդը հանեց տուաւ դատաւորին կառքը, որու հետ զոհ գացին հինգ հետեւորդներ: Պորսէլլինօ 54 տարեկան էր, մտերիմ բարեկամը Ֆալքոնէի, 3 զաւակի հայր: Անգամ մը եւս մաֆիան ուզած է փաստել որ տէրն ու տիրականն է Սիկիլիոյ մէջ եւ այդ իսկ պատճառով մահափորձը այլ վայր մը չէ ըրած, ուր թէեւ աւելի ալ դիւրին էր: Ոմանց համոզումն այն է Իտալիոյ մէջ, որ նման գործունէութիւն կը բացատրուի միայն մաֆիա - Պետութիւն գաղտնի գործակցութեամբ եւ ցորչափ կարելի չըլլայ անոր վերջ տալ, կարելի չըլլար մաֆիային յաղթահարել:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ մէջ, Յուլիս 19-ին բացուեցաւ ՍԻՏԱ-յի նուիրուած ութերորդ համագումարը: Սկզբունքով այս ժողովը Պոսթըն տեղի պէտք է ունենար, բայց, Միացեալ - Նահանգներու պարտադրած արգելքները ՍԻՏԱ-է վարակուածներու մուտքին երկրին մէջ, պատճառ եղած էին որ վայրը փոխուի: 133 երկիրներէն 11 հազար մասնակցող կը ժամանէր Ամսթերտամ: Ժողովին լոզունգն է՝ «Միացած աշխարհ մը ՍԻՏԱ-ին դէմ», բայց, կացութիւնը աւելի քան մտահոգիչ է, քանի հիւանդութիւնը հսկայաքայլ կը տարածուի եւ անոր դէմ տարուած պայքարն ալ տեղքայլ կ'ընէ: Վերջին տասը տարիներու ընթացքին համաճարակը հարիւրով բազմապատկուած է, 1981-ի հարիւր հազարէն անցնելով 13 միլիոնի 1992-ի գարնան (7 միլիոն այր, 5 միլիոն կին, մէկ միլիոն երախայ): 1995-ի համար կը նախատեսուի որ այս թիւը 17 միլիոնի պիտի բարձրանայ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Նախագահը՝ Հէրցոկ անձնական բնոյթ ունեցող 48 ժամուան այցելութիւն մը կատարած է Պոլիս, ապահովութեան ուժերու խիստ հսկողութեան տակ: Ընդունուած է իր պաշտօնակցին՝ Էօզալի կողմէ: Զնջուած է գրօսաշրջիկական այն շրջապտոյտը զոր Հէրցոկ պիտի ընէր «ապահովութեան պատճառներով: «Իսրայէլի Նախագահի մը առաջին այցելութիւնն էր Թուրքիա: Դրդապատճառն էր՝ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ սեֆարատ Հրեաներու ընդունման 500-ամեակին ոգեկոչումը: Եօթը հոգի ձերբակալուած են իսրայէլեան օդանաւային գրասենեակին՝ ԷԼ - ԱԼ-ի դէմ 100 ծայրայեղ մահմետականներու յարձակման առթիւ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դաշնակցային Հանրապետութեան Խորհրդարանը վերջին նիստին, արձակուրդներու ընդհատումէն առաջ, որոշեց իր ձեռքն առնել «Իզվեստիա» օրաթերթը (թեր՝ 136, դէմ 23, 12 ձեռնպահ): Եյցին կը խոստանայ հակազդել այս որոշումին դէմ, որ կը ձգտի սանձել երեկոյեան այս կարեւոր օրաթերթը, որ անկախութիւն հռչակած էր 1991 Օգոստոս 23-ին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Մ. Ալի Պիրանտ Ազրպէյճանի ու Հայաստանի զարգացումներուն մօտէն հետեւած լրագրող մըն է: Ինք էր որ նախագահ ընտրուելուն վաղորդայնին, Թրքական հեռատեսիլէն համար Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ հարցազրոյց մը տեսագրած էր անցեալ Հոկտեմբերին. իսկ Թուրք մամուլէն իր աշխատակցութիւնը յաճախ կը շօշափէ Հայաստանի, Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի առնչուած հարցեր:

«Սապահ» թերթէն արտատպելով «Միլլիյէթ» Յուլիս 19-ի թիւին մէջ տեղ կու տայ Թուրք լրագրողին թելադրանքներուն որոնք ուղղուած են Ազրպէյճանի նախագահ Էլչիպէյի:

Պիրանտ որպէս իսկական ժողովրդավար, գաղափարական ու անկեղծ խօսքի տէր ղեկավար մը ներկայացնելէ ետք այս վերջինը, հարկ կը տեսնէ զգուշացնելու կարգ մը հարցերու մասին անվերապահ արտայայտութիւններ ունենալէ: Անոնցմէ առաջինը Իրանի 12 միլիոն Ազերիներուն հետ միանալու հեռանկարն է զոր յաճախ կը կրկնէ Էլչիպէյ: Պիրանտ նշելէ ետք այս պարագան, հարց կու տայ. «Արդեօք կ'անդրադառնա՞յ թէ իր այս մօտեցումը Իրանի ի՛նչ նեղութիւն կը պատճառէ: Կրնա՞յ արդեօք ատոր գինը ճշգրտօրէն հաշուել»: Ապա կը բացատրէ. «Մենք որքան որ անհանգիստ կ'ըլլանք Հայաստանի հողային քօղարկուած երազանքէն ու մեր քաղաքականութիւնը ըստ այնմ կը ճշդենք, Իրան եւս նոյն վարմունքը պիտի ունենայ»: Պիրանտ Էլչիպէյի անկեղծութիւնը վըտանգաւոր կը նկատէ այն առումով որ Իրան կրնայ կարգ մը միջոցառումներու դիմել ու առաւ խախտել շրջանի արդէն փափուկ հաւասարակշռութիւնը:

Ազերի նախագահին ուղղուած երկրորդ թելադրանքը կը վերաբերի Ղարաբաղի բախումներուն: Մամուլը պարբերաբար կ'արձագանգէ Էլչիպէյի կարգ մը արտայայտութիւններուն, որոնց համաձայն Թուրք զինուորականներ կը մարզեն Ազրպէյճանի բանակը կամ կը գտնուին Ղարաբաղի մէջ: «Արեւմուտքի մամուլին մէջ արդէն իսկ այս մասին գրութիւններ լոյս տեսան» կը գրէ Պիրանտ ու կը շարունակէ. «Օրէ օր միջազգային հանրային կարծիքին մէջ կը տիրէ այն պատկերը թէ մահմետական Թուրքերը քրիստոնեայ Հայերու դէմ պատերազմ կը մղեն»: Անանց վերապահութեան կատարուած նման յայտարարութիւններ, Պիրանտի կարծիքով, կրնան Թուրքիան մղել իրեն համար բոլորովին անբաղձալի շրջանակի մը մէջ:

Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի կապերուն ու անոնց առնչուող հայկական եզրին կ'անդրադառնայ նաեւ Յուլիս 20-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ Է. Էօզքէօք. ան կը գրէ թէ վերջերս Արտաքին նախարարութենէն կցորդ մը Պաքու այցելած է պատրաստելու քամար Էլչիպէյի Թուրքիա կատարելիք պաշտօնական այցելութիւնը որ տեղի կ'ունենայ հաւանօրէն Սեպտեմբերին: Տնտեսական գործակցութեան համաձայնութիւններու հետ Ազրպէյճանի ղեկավարութիւնը կը փափաքի «ապահովութեան երկկողմանի համաձայնագիր» մըն ալ ստորագրել Անգարայի հետ. ատիկա կը մեկնաբանուի որպէս Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան Թուրքիոյ նեցուկին ուղղուած խնդրանք մը: Էօզքէօք կը շեշտէ թէ Թուրքիա այս մասին կողմնակից է աւելի լայնածաւալ համաձայնութեան մը որ ներառնելով նաեւ Հայաստանն ու Վրաստանը, Կովկասի մէջ կայուն հաւասարակշռութիւն մը պիտի ստեղծէ: Թուրքիա չի փափաքիր միջամուխ ըլլալ նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններու միջեւ ծագած հարցերուն. այս պատճառով, Թուրք կցորդը շատ փափկօրէն մերժած է երկկողմանի համաձայնութեան ազրպէյճանական առաջարկը:

ՊԱՊԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

ԵՒ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Վատիկանի կիսապաշտօնական օրկան՝ «Օսսեռվաթոռէ Ռոմանօ», Շաբաթ, Յուլիս 18-ի իր թիւով կը հաղորդէր որ Ս. Քահանայապետը Յովհ. Պօղոս Բ. եպիսկոպոսական աստիճանի բարձրացուցած է Հայր Ներսէս Տէր-Ներսէսեանը, զայն անուանելով՝ «Տիտղոսաւոր Արքեպիսկոպոս Սեբաստիոյ Հայոց»:

Ծանօթ է որ Հայր Ներսէս Տէր-Ներսէսեան, ամէնէն «վանականը» եթէ կարելի է ըսել, Վենետիկի Մխիթարեան միաբաններուն, առաջնորդական առժամեայ պաշտօն կը վարէր Ս. Ղազարի վանքը մինչեւ 1991 Սեպտեմբեր, երբ ընդհ. ժողովը կ'ընտրէր իր նոր աբբահայրը յանձին Հ. Գէորգ Վրդ. Պալեանի: Նոյն տարուան Հոկտեմբեր 2-ին, Պապը վճռագիրով մը Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեանը կը նշանակէր առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց արեւելեան կողմանց Եւրոպայի (Հայաստան, Վրաստան եւայլն):

Այն ատեն, մասնաւոր խանդավառութիւն մը ցոյց չէինք տուած արդէն այս նշանակումին առթիւ, ընդհակառակն, նկատի առնելով որ Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան որակով, բացառիկ հմտութեան տէր այն հայագէտն է որ աւելի կարեւոր աշխատանք ունի տանելիք վանքը, քան՝ ժողովրդապետութիւն ընել: Կը խորհինք որ այդ պաշտօնին համար պատրաստուած երիտասարդ քահանաներ պէտք չէ պակսին:

Յիշենք որ Հ. Ներսէս ծնած է 1920, Նոյեմբեր 16-ին, Պէյլին, եւ Ռումանիայէն անցած է վանք: Կենսագրական այլ մանրամասնութիւններ կու տանք յետագային:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 13 / 18)

ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՎԱՆԱՁՈՐ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Յուլիս 17-ին Վանաձոր այցելած է տեղւոյն հարցերուն մօտէն ծանօթանալու նպատակով: «Ռուբին» գործատուն եւ հաստոցաշինական արտադրական միաւորում այցելելով Նախագահը զրուցած է աշխատաւորներու հետ: Յովհաննէս Աբել-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

(ՅՈՒԼԻՍ 1 - 4)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ԵՒ ՕՆՆԻԿ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Արեւելագէտ Տանիէլ Փանզաքի պատասխանատուութեամբ կատարուող այս համագումարին նախաձեռնած էին հետեւեալ կազմակերպութիւնները. - Institut de Recherches et d'Etudes sur le Monde Arabe et Musulman, Université de Provence, Université d'Aix - Marseille որուն այժմու տնօրէնն է Բաքթանեան։ Իսկ նիւթապէս աջակցած էին. -- Centre National de la Recherche Scientifique, Ministère de la Recherche et de la Technologie, Ministère des Affaires Etrangères, Ministère de l'Education Nationale, Ville d'Aix-en-Provence և Conseil Général des Bouches-du-Rhône.

Մասնակցող երկիրներն էին՝ Եգիպտոս, Միացեալ -- Նահանգներ, Իսրայէլ, Թուրքիա, Գերմանիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Ֆրանսա, Ռուսաստան, Մարոք, Թունուզ, Ալժերիա, Հունգարիա, Սուրիա, Հոլանտա, Լիբանան, Կիպրոս, Անգլիա, Չեխոսլովաքիա, Խրուաթիա, Գանատա, Աւստրիա, Ալպանիա, Յունաստան։

Այս երկիրներէն հարիւրեակ մը համալսարանականներ չորս օրուան ընթացքին, երեք սրահներու մէջ, փոխն ի փոխ, քսան վայրկեան տեւող եւ հարց -- պատասխանով հարիւր հինգ հաղորդումներ ներկայացուցին ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով։

Բնականաբար, զանազան մասնագէտներու կողմէ ներկայացուած այս հաղորդումները, անոնց վերջին երեք տարիներու ընթացքին հետապնդած պրպտումներուն արդիւնքը՝ խիստ շահեկան նորութիւններ եւ խորհրդածութեան հարցեր կը բերէին ունկնդիրներուն, եւ այս բոլորը, իրենց բնական ծաւալով յառաջիկային պարբերականներու մէջ պիտի հրատարակուին։

Ի հարկէ այս բազմաթիւ նիւթերու շարքին, Հայերուս համար, մասնաւոր ուշադրութեան արժանի էին երկու ելոյթներ։ Արդի պատմութեան մասնագէտ՝ Անահիտ Տէր - Մինասեան ընտրած էր «Տատեանները, հայ գերդաստան մը Պոլսոյ մէջ»։ Եւ ան ամէն ջանք թափեց մէկ ու կէս դար տեւող Ակնայ Կամարակապ գիւղէն Պոլիս գաղթած այս ընտանիքին երկարատեւ ժառանգականութիւնը խտացնել քսան վայրկեանի մէջ, ստիպուելով մէկ -- երկու անգամ ալ նախագահէն քանի մը վայրկեան մուրալ, անհրաժեշտ ճշգումներ աւելցնելու համար։ Նախագահն ալ, հանրածանօթ հեղինակ՝ Ալէքսանդր Փոխովիչ, գիտութեամբ անոր ընծայեց, գգալով Անահիտի լեզուին խանդավառանքը եւ ունկնդիրներուն ալ փութալից հետաքրքրութիւնը։

Այսպէսով, 1753–ին Կամարակապ ծնած Նիկողոս եւ Մահտեսի Տատ Առաքել ամիրաներէն մինչեւ Պօղոս Նուպար Փաշա եւ Պետրոս Ղալի, անցնելով Առաքել Պէյէն, Արթին Փաշայէն, Քարաքեհեաներէն, Պալեաններէն, ամէնքն ալ, ժառանգաբար Օսմանեան կայսրութեան Պարութ-ի պաշտօնները, այսինքն ընդհանուր հայթայթիչները Զինուորական նախարարութեան, Սուլթան Սէլիմ Գ.–էն մինչեւ մեզի ծանօթ Սուլթան Համիտը։ Գերդաստան մը, անհամար հողերու եւ գիւղերու տէր, իշխանավայելչ կեանք վարող, ֆրանսական մշակոյթով եւ արուեստի հնարքներով շաղախուած, եւ որուն զաւակները, մանչ թէ աղջիկ, Փարիզ կուգային կատարելագործուելու, եւ անոնցմէ ոմանք ալ ամուսնացան եւրոպացի ազնուականներու հետ։

Տատեան գերդաստանի անդամներուն օրինակով՝ հնարաւոր կ'ըլլայ ուսումնասիրել ամուսնական եւ ժառանգական կապերը, անոնց համաչափ գործունէութիւնը, մշակութային եւ ընկերային յեղաշրջումը բազմանդամ հայ ընտանիքի մը, յօդուտ Եւրոպայի, Ասիայի եւ Ափրիկէի ափերուն վրայ տարածուող Օսմանեան պետութեան։ Բազմալեզու ընտանիքի մը առջեւ, այս տաղապելական հայ գերդաստանին անդամները, իրենց բնաւորութեան յատկանիշներով, այնպիսի խանդավառ եւ համակրալից արտայայտութեամբ ներկայացնել՝ քսան վայրկեան չէ՛, այլ՝ ժամեր հարկաւոր էին լիութեամբ զանոնք ճանչնալու համար։

Իսկ հայ երկրորդ զեկուցաբերն էր, Ֆրանսացի յայտնի օսմանագէտ՝ Ռոպէր Մանթրանի նախագահութեան տակ, Սորպոնի մէջ, 1988–ին, հայ վաճառականութեան նուիրած իր թէզովը ծանօթ՝ Օննիկ Ժամկոչեանը, որ ա՛ն ալ, զարմանալ ափսո՛ս ըսենք, քսան վայրկեանի ընթացքին ներկայացուց Օհսոնի ասպետ, Իգնատիոս Մուրատճա Հայրին ծառայութիւնը Օսմանեան կայսրութեան մէջ եւ անոր դիւանագիտական աշխատանքը, 1780 -- 1799։

Ամէն բանէ առաջ, խոստովանելու ենք որ այս Հայը, եթէ ո՛չ մեզի, գոնէ ամբողջ պատմական աշխարհին ծանօթ է իր անգնահատելի պատկերազարդ մեծածաւալ գիրքովը, «Tableau général de l'Empire Ottoman», Փարիզի Didot տպարանին մէջ պատրաստուած 1787–էն 1820։ Եւ որպէսզի դրամի չափով ըմբռնենք անոր արժէքը, հարկ է ճշդել որ 1989 Հոկտեմբեր 9–ին, Լոնտոնի Սօթպիի կազմակերպած աճուրդին, անոր մէկ օրինակը 24·200 անգլիական ոսկիի ծախուեցաւ Քիւթլիւօղլու անունով մէկու մը, այսինքն 2·420·000 ֆրանք, հարկաւ նոր...

Բայց մեր հայ կաթոլիկէ Մուրատճան (Մուրատեան), որ տասը լեզու գիտէր, եւ անգամ մըն ալ Պոլսոյ պապական նուիրակին առջեւ լատիներէն իր ճառին՝ այս վերջինը քաջութիւնը չէր ունեցած այդ լեզուով անոր պատասխանելու եւ գործածած էր իտալերէն, ան մի միայն այս գիրքովը չանմահացաւ, Օսմանեան դիւանագիտութեան մէջ բազմիցս կարեւոր դեր ստանձնեց, դաշինքներ կնքեց, միջնորդեց բոլոր եւրոպական երկիրներու եւ Սուլթաններու յարաբերութեանց ընթացքին։ Եւ երբ Ֆրանսական Յեղափոխութենէն սերեդուած կառավարութեան, այո՛, հանրապետական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ բարեկամական դաշինք կնքել տուաւ, մենատիրական Սուլթանները համոզելով, եւրոպական հակայեղափոխական թագաւորները շուարումի մատնուեցան։

Բաւական տարիներ Պոլսոյ մէջ Շուէտի կառավարութիւնը զինք դեսպան ալ նշանակեց, հաղուագիւտ ընտրութիւն մը թէ այդ երկրին եւ թէ Օսմանեան պետութեան համար։ Մուրատճան իր վերջին տարիները եկաւ անցընելու Փարիզ, ուր հետեւեցաւ իր գրքի հրատարակութեան եւ մեռաւ ու թաղուեցաւ Պիէվր գիւղին մէջ։ Այժմ անոր գերեզմանը անյայտ է։

Ահա՛ այս պատուական Հայուն հակիրճ կենսագրութիւնն է զոր Օննիկ Ժամկոչեան, յուզումով ներկայացուց օտար պատմաբաններուն եւ յաւելեալ հարցումներով ամբողջացուց իր ելոյթը։

Եւ նոյն իրիկունն ալ, համագումարը փակող, Էքս-ի աստղազարդ անոյշ երկինքի հովանիին տակ, փրովանսալեան մաս-ի մը սրահին մէջ կազմակերպուած շքեղ ճաշին, մենք, Ֆրանսահպատակ երեք Հայերս, Անահիտը, Օննիկը եւ նուաստս՝ Iconographie Arménienne-ի շուքին պատճառով, որ գնաց տեղ գրաւել Իզմիրի, Գոնիայի, Անգարայի եւ Պոլսոյ համալսարանական գրադարաններուն մէջ, երեքս ալ բոլորին հետաքրքրութեան առարկայ եղած էինք։ Ստիպուեցայ գնդընդալէն Կոմիտաս Վարդապետի «Էս գիշեր, լուսնակ գիշեր»ը երգել։ Ջերմ մթնոլորտէն տարուած՝ Անահիտն ալ երբ սկսաւ հնչեցնել չինականի երգը, խակոյն անոր օգնութեան գայի, սեղաններէն անցնելով։ Եւ ահա՛, ակնցի, սվազցի, զոնիացի փրոֆէսէօրներ փութացին դէպի մեզ, տարեց մարդիկ, եւ սկսան իրենց պատանեկութեան օրերը ոգեկոչել։ Մէկը՝ Հրանդ Անդրէասեանի գրաբարի դասերը, միւսը՝ Յակոբ Մարթայեանի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, իսկ ամէնէն յուզիչը՝ ութսունի մօտ Օսման Օզեար, (Պոլսէն), երբ Ատրուճէին անունը տրուեցաւ, զգաստութեան կոչուող աշակերտի մը նման, խակոյն ժաքէթին կոճակները կոճկեց։

Լեցուն ուղեղներով կազմուած նման միջազգային համագումարէ մը դեռ աւելի ուրիշ ի՞նչ կարելի էր ակնկալել։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ,
Յուլիս 10, 1992

25–ՐԴ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ՊԱՐՉԷԼՈՆԱ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐ՝ ԱՇԽԱՐՀԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ

Քանի մը օրէն մարզասէրներու առջեւ պիտի բացուի աշխարհի ամենամեծ մրցահանդէսին վարագոյրը։ Վեց տարիներէ ի վեր Պարչելոնա քաղաքը, ամբողջ Քաթալոնիան ալ ջանք չեն խնայած որպէսզի Ողիմպիական խաղերուն կազմակերպութիւնը ըլլայ անթերի։ Յաջողա՞ծ են։ Այդ յայտնի պիտի ըլլայ Յուլիս 25–էն սկսեալ։ Մինչեւ Օգոստոս 9, աշխարհի լաւագոյն մարզիկները պիտի պայքարին զիրար գերազանցելու համար։ Քառասուն եւ երեք մարզատեղիներ պատրաստ են զանոնք ընդունելու։

Յայտագրին մէջն են քսանեւերեք մարզաձեւեր։ Պիտի բաշխուին 549 առաջին մրցանակներ։ Յայտարարուած է որ, այս անգամ, մետալները ամբողջովին ոսկիէ են եւ ոչ թէ միայն ոսկեզօծ, ինչպէս ընդհանրապէս, մինչեւ հիմա։

Մասնակիցներու թի՞ւը։ Կը նախատեսուի 15·200 հոգի։ Ասոնց մէջ շուրջ 600 դատաւորներ, իրաւարարներ, խաղավարներ։ Հսկայ կազմակերպութիւն մը ... Առաջին Ողիմպիական խաղերուն նախաձեռնողները չէին կրնար ենթադրել, անկասկած, այս մակարդակի աճում մը։

Մարզասէր կամ ոչ, շատերու ծանօթ է որ արդի Ողիմպիական խաղերու հիմը Ֆրանսացի պարոն մը դրած է՝ Փիէր տը Քուպէրթէն, անցեալ դարու վերջաւորութեան։

Տեղին է նշել որ եթէ չեն ունեցած տպաւորիչ քանակով համաշխարհային մակարդակի մարզիկներ եւ չունին ալ ներկայիս, Ֆրանսացիները եղած են շատ յաճախ, յղացողներ, առաջնորդներ մարզական մեծ, զանազան տեսակի իրագործումներու։

Կը բաւէ յիշել՝ հեծանիւով Ֆրանսայի շրջանը՝ հիմնուած «լ'Օթօ -- վելօ» թերթի տնօրէն Անրի Տէկրանժի կողմէ Փութպոլի աշխարհի ախոյենութիւնը՝ յղացուած Ժիւլ Ռիմէի կողմէ՝ որ այն ժամանակ միջազգային դաշնակցութեան նախագահն էր, նոյն մարզաձեւին Եւրոպայի ախոյեան ակումբներու բաժակը՝ յիշատակ հանգուցեալ միջազգային խաղացող Կաբրիէլ Հանոյի, աշխատակից «լ'Էքիփ» օրաթերթին։ Կան ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ՝ ուր ֆրանսական նախաձեռնութիւնը արդիւնաւէտ եղած է եւ թափ տուած միջազգային մարզաշխարհին։

**

Փիէր տը Քուպէրթէնն էր ուրեմն որ 1896–ին, Աթէնքի մէջ, կը կատարէր նոր օրերու առաջին Ողիմպիական խաղերուն բացումը, Յունաստանի պետական վարիչներու կողքին։ Աթէնքի մէջ՝ անշուշտ պատուելու համար երկիր մը՝ որ պատմական օրրանն եղած է մարմնամարզութեան։

Անկէ ի վեր, Ողիմպիական խաղերը կը շարունակուին։ Չորս տարին անգամ մը։ Երեք ընդհատումներով, երկու համաշխարհային պատերազմներուն պատճառաւ։

1988–ին, Սէուլ քաղաքն էր (Հարաւային -- Քորէա) որ հիւրընկալեց աշխարհի երիտասարդութիւնը։ Կը յուսացուէր որ 1996–ին, խաղերուն վերածննդեան հարիւրամեակին առթիւ, նախապատուութիւնը տրուէր Յունաստանի, այդպէս չեղաւ։ Տնտեսական հաշիւներ նկատի առնուեցան ու Միացեալ -- Նահանգներու Աթլանթա քաղաքը ընտրուեցաւ միջազգային Կոմիտէին կողմէ՝ իբրեւ կազմակերպիչ 26–րդ Ողիմպիական խաղերուն։ 2000 թուականին համար ալ թեկնածու քաղաքներ չեն պակսիր, ի մէջ այլոց Ֆրանսան, Թերեւս, իր մայրաքաղաքով՝ որ այդ թուականին իր մէկ արուարձանին մէջ, ունեցած պիտի ըլլայ արդէն նոր, հսկայ մարզարան մը 80·000 նստատեղիով։

**

Պարչելոնա, ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 390 հոգիէ՝ որոնց մէջ «եան» մը, Քրիսթոֆ Գալֆայեան, երկրին Լողի ախոյեաններէն մէկը, Հայ, հօրը կողմէ։

172 պետութիւններ հրաւիրուած էին մասնակցելու այս մարզահանդէսին։ Հաւանաբար մէկ քանիներ, նիւթականի չգոյութեան պատճառաւ, պիտի բացակային։ Ասոնց մէջ կրնան ըլլալ՝ Ալպանիա, Եմէն, Սէնէկալ եւ ուրիշ ափրիկեան երկիրներ։

Այսուհանդերձ, Պարչելոնայի խաղերը պիտի մնան, Ողիմպիական պատմութեան մէջ, մինչեւ այս թուականը ամէնէն աւելի շատ թիւով երկիրներու մարզիկները հաւաքող ժամադրութիւնը։

Այս տարուան խաղերուն կարելի է երեք գլխաւոր յատկանիշ դրոշմել.

○ Մասնակցութիւն. -- Վերադարձ Հիւսիսային - Քորէայի, Քուպայի, Հարաւային -- Ափրիկէի՝ որոնք հեռու մնացած էին կամ արտաքսուած ողիմպիական խաղերէն, քաղաքական պատճառներով։

Լուծուած Խորհրդային Միութեան տեղ՝ որ մրցանակներու մեծ պաշար մը ձեռք կը բերէր ամէն անգամուն, պիտի ներկայանայ ՀԱՊ --ի պատուիրակութիւնը, բաղկացած, մեծ մասամբ՝ Ռուսերէ, Ուկրանացիներէ։ Թերեւս խումբին մէջ առնուած ըլլան նաեւ քանի մը Հայաստանցիներ։

Նշենք որ եթէ ՀԱՊ --ի մարզիկներէն մէկը շահի առաջին մրցանակ, պիտի լսուի անոր ազգային փառերգը եւ ոչ թէ նախկին Խորհրդայինը։ Այս առթիւ ձայնագրուած են 183 ազգերու փառերգներ, փոխանակ վերեւ յիշուած 172–ին։

Նախկին խորհրդային պալթեան հանրապետութիւնները կը մասնակցին խաղերուն, իւրաքանչիւրը, իր ազգային խումբով, իր ազգային դրօշին տակ։ Միւս հանրապետութիւնները պիտի համբերեն մինչեւ 1996, նոյնը ընելու համար։ Նախատեսուած է որ ՀԱՊ --ի մարզական կազմակերպութիւնները լուծուին 1993–ի սկիզբը։

Երկու Գերմանիաներու միացումը, իրենց բարձր կարգի բազմաթիւ մարզիկներով, պիտի ճնշէ մրցումներու դասաւորումին վրայ։

Նկատի առնուած է նախկին Եուկոսլաւիոյ պարագան։ Սերպիոյ եւ Մոնթէնէկրոյի մարզիկները, եթէ որակուած են, պիտի կրնան մասնակցիլ խաղերուն միայն իբրեւ անհատներ եւ ոչ թէ ներկայացուցիչներ Նոր Եուկոսլաւիոյ՝ որ չէ ճանչցուած միջազգային հաւաքականութենէն։

○ Ահաբեկչութիւն. -- Պարչելոնայի խաղերուն վրայ կայ տեւական սպառնալիք, աւելի քան նախորդ ողիմպիականներուն։

Սպանիա չեն պակսիր անջատողական շարժումներ, ոչ միայն Պասքերու մէջ, այլեւ Քաթալաններուն։

Կազմակերպիչները աչալուրջ են։ Կը յիշեն Միւնիխի պատահարը, 1972–ին՝ ուր հրեայ մարզիկներ ինկան զոհ պաղեստինեան ահաբեկչութեան։

Պարչելոնայի մէջ եւ շուրջը, 45 հազար հոգի -- զինուոր, ոստիկան, հակահաբեկչական մասնագէտներ -- կը հսկեն մարզիկներուն, վարիչներուն եւ մարզատեղիներուն ապահովութեանը վրայ։

○ Սերնդափոխութիւն. -- Մարզական գետնի վրայ, կը սպասուի որ երեւան գան եթէ ոչ բոլորովին նոր, անծանօթ անուններ, բայց անկասկած նոր ախոյեաններ։

Նախկիններէն աւելի քան մէկ քանիներ չեն յաջողած զտողական մրցումներուն ընթացքին որակուիլ՝ մտնելու ազգային ներկայացուցչական խումբերու մէջ։

Այսպէս, հռչակաւոր Քարլ Լեւիսը, որ տէր տիրական էր արագ վազքերուն, պարտուած է Միացեալ -- Նահանգներու ախոյենութեան մէջ։ Պիտի երթայ սակայն Պարչելոնա մրցելու համար հեռացատքի

Ժ. ԲԱԲԱՋԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԵՄԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ՅԱՋՈՂ ԵՂԱՆԱԿԷ ՄԸ ԵՏՔ, ԺԻՐԱՅՐ ԲԱԲԱՋԵԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍ, ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԸ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԸ ԽԱՂԱԼՈՒ

Ֆրանսական բեմ բարձրանալու առիթը ներկայացաւ Ժիրայր Բաբազեանին, մինչ կը խաղար բազմաթիւ մրցանակներ շահած «Արարատեան Կայան» ներկայացման ֆրանսերէն տարբերակը՝ անցեալ Յուլիսի Ավինիոնի Միջազգային Փառատօնին: Բաբազեան վեց ամսուան հրաւէր մը ստացաւ Ֆրանսայի Atelier International de l'Acteur թատերախումբին կողմէ, Դուքսի գլխաւոր դերը կատարելու, Ուիլեամ Շեքսփիրի «Օրէնքի դէմ Օրէնք» թատերախաղի ֆրանսերէն թարգմանութեամբ բեմադրութեան մէջ: Ի դէպ, Դուքսի դերը Շեքսփիրի գրած բոլոր դերերուն մէջ ամէնէն երկարն է:

Թատերախումբը՝ սեռած Փիթըր Պռուքի միջազգային դերաբաշխում ունեցող թատերախումբէն, որ կը վայելէ նոյն ինքն Պռուքի նեցուկն ու հովանաւորութիւնը, մեծ յաջողութիւն արձանագրեց Փարիզի եւ Լիոնի շրջանակներուն մէջ իր ներկայացումներով: Ֆրանսական մամուլը ողջունեց զայն բարձր քննադատական գովասանքներով:

Արդարեւ, ֆրանսական «Մոզէլ» օրաթերթը, անդրադառնալով սոյն ներկայացման, կը գրէ Բաբազեանի մասին. -- «Լաւագոյն դերակատարը Ամերիկայէն Ժիրայր Բաբազեանն էր՝ Դուքսի դերով որ իր ձեռքին ունէր խարդաւանքներու կծիկը. ան փայլթափեան խաղարկութեամբ, կիտուած յօնքերով ու մաքիավելլիական մօրուքով, փայլուն կերպով տարաւ իր դերը»: Իսկ Փարիզի ներկայացման մասին «7 à Paris» թատերական շաբաթաթերթը գովեստով կ'արտայայտուի բեմադրութեան մասին, աւելցնելով՝ «Երկու վարպետ արուեստագէտներ յատկապէս աչքի կը զարնեն: Ժիրայր Բաբազեանը, մարդկային, խոր եւ զգայուն իր խաղարկութեամբ որպէս Դուքսը եւ Սեսիլ Լեհնը՝ որպէս Իզաբելլան»:

Թատերաշրջանէն անմիջապէս ետք, Ժիրայր Բաբազեանը վերադարձաւ Վենետիկ, հայերէն լեզուի լատենողական իր դասընթացը աշխատանքը շարունակելու, զոր կարողացած էր նկարահանել Ավինիոնի եւ Շեքսփիրի իր երկու գործունէութիւններուն միջեւ, անցեալ Օգոստոսին: Այս հայերէն լեզուի դասընթացը Վենետիկի Համալսարանի եւ Փօ -- Արաքս Մշակութային Միութեան արտադրութիւն մըն է, փրոֆէսօր -- դոկտոր Հայր Լեւոն Զէքիեանի նախաձեռնութեամբ եւ ղեկավարութեամբ: Դասընթացը, որ երեք տեսերիզներէ կը բաղկանայ եւ կը տեւէ ընդամէնը երկու ժամ քսան վայրկեան, Ժիրայր Բաբազեանի ժամանակէն խլեց երեք ամիս, ամբողջացնելու համար վերջնական խմբագրումը: Ժիրայր Բաբազեան անմիջապէս վերադարձաւ Լոս -- Անճըլըս իր յաջորդ ծրագիրը շարունակելու, որ է «Արարատեան Կայան» ներկայացման նկարահանումը, բստ շարժանկարի բեմադրիր, մրցանակակիր, Յարութիւն Խաչատուրեանի մեկնաբանութեան: Բաբազեանի կողքին այս առաջին -- Ամերիկա -- Հայաստանեան արտադրութեան (անգլերէն լեզուով նկարուած, կը մասնակցին Նորա Արմանին (որ միեւնոյն ատեն արտադրիչն է Խաչատուրեանի հետ) եւ հայկական ու ռուսական շարժանկարներու համբաւաւոր աստղ Արմէն Ջիգերխանեանը:

Շարժանկարը պիտի ամբողջանայ Հայաստանի մէջ, վերջին քանի մը տեսարաններուն նկարահանումով:

Սիրային պատմութեան մը ընդմէջէն անցնելով, շարժանկարը կը յայտնաբերէ հայ իրականութեան ժամանակակից դժուարութիւնները, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ, միջազգային տարածքի մը վրայ: Պատմութիւնը տեղի կ'ունենայ Ավինիոնի, Լոնտոնի, Փարիզի, Լոս -- Անճըլըսի եւ Երեւանի մէջ:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

...մէջ: Կան ուրիշներ ալ՝ որոնք առիթ պիտի չունենան պաշտպանելու 1988-ին իրենց շահած տիտղոսները:

**

Վերջացնելէ առաջ այս ամփոփ -- եւ ...ակայն -- երկար -- գրութիւնը 1992-ի ...խաղերուն մասին, քանի մը տող ալ հայկական մասնակցութեան վերաբերեալ:

Ինչպէս «Յառաջ» յիշեց Յուլիս 14-ի թիւին մէջ, 1988-ին, մասնակցող Հայաստանցի ութ մարզիկներէն չորսը ստացան մրցանակներ, ի հաշիւ Խորհրդային Միութեան: Աքանչելի արդիւնք էր այդ:

Ներկայիս կը մնանք անորոշութեան մէջ: Երբ կը գրենք, ՀԱՊ-ը չէ հրատարակած իր խումբին կազմը: Պարչելոնա ...թիւով Հայեր պիտի ըլլան հաւանաբար, քան՝ Սէուլ: Եւ ուրախանալու առիթներ գուցէ չունենանք բնաւ:

Սպասենք որ անկախ Հայաստան հաստատ հիմերու վրայ դնէ իր կառոյցները, ներառեալ մարզականը եւ, չորս տարի վերջ, Աթլանթայի մէջ, ցոյց տայ միջազգային մարզաշխարհին թէ կ'արտադրէ միշտ ախոյեաններ, այս անգամ իր ...

Եթէ մինչեւ այդ, ամէն ինչ լաւ ...նի...

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

OFPRA-Ի ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Փարիզի Ժողովներու Միջազգային Կեդրոնին մէջ (Ավընիւ Քլէպէր) Յունիս 11 -- 12 եւ 13-ին տեղի ունեցած է Քոլլոք մը նախաձեռնութեամբ ՕՖՓՐԱ-ի (ապաստանեալներու եւ անհայրենիքներու պաշտպանութեան գրասենեակ) որ կ'ոգեկոչէր իր քառասնամեակը: Թեման էր՝ «Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի ապաստանեալները (գաղթականները): Ժընեւի պայմանագրութեան քառասնամեայ գործադրութիւն 1952 -- 1992», բարձր հովանաւորութեամբ Նախագահ Միթերանի եւ ի ներկայութեան պատուիրակ -- նախարար՝ Ժորժ Քիէժմանի:

Հայ գաղութին կողմէ մասնակցած է Աղքատախնամի փոխ -- նախագահ՝ Պր. Էտուար Վարդանեան, որ ջերմ ընդունելութիւն գտած է եւ խօսակցութիւններ ունեցած ՕՖՓՐԱ-ի տնօրէնին՝ Ֆրանսիս Լոթի եւ այլ պատասխանատուներու հետ: Մարթին Յովհաննէսեանի բացակայութեան պատճառաւ, օրակարգի չորրորդ հարցը որ կը վերաբերէր հայ գաղթականներու տեղի պիտի չունենար, բայց, Պր. Վարդանեան յանպատրաստից խօսք առած է եւ պարզած գաղութին պատմականն ու ներկան, ծանրանալով նաեւ նոր գաղթողներու պարագային վրայ, որ կը գտնուին ոչ թէ հայ գաղթական, այլ՝ Թուրք, Լիբանանցի կամ պուլկար, բստ երկիրներէն ուրկէ կուգան:

Բացման նիստին, խօսք առած է մեթր Ժ. Քիէժման, ներկայացնելով ՕՖՓՐԱ-ի գործունէութիւնը եւ անդրադառնալով ապաստանի իրաւունքի սկզբունքին, բսած է ի մէջ այլոց. --

«Le principe du droit d'asile fait ainsi partie du patrimoine de la République dans ce qu'il a de plus sacré, de plus précieux. C'est l'honneur de notre pays. Il suffit, pour le mesurer, d'égréner la la liste des exilés, célèbres ou anonymes, qui purent tout au long du XIX siècle y trouver refuge: patriotes Polonais ou Italiens, militants socialistes et syndicalistes d'Europe centrale, Juifs ou Arméniens persécutés, résistants anti-fascistes de l'entre-deux-guerres.. Ils ont servi la France où ils avaient trouvé refuge, souvent les armes à la main. Ils n'ont pas renoncé à combattre pour leur patrie ou leurs idées».

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈՂԹԱՆ ԳԱՒԱՌ
(Պատմագրութիւն եւ Յուշագրութիւն)
Հեղինակ՝
Դոկտոր
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ
Թեհրան, 1991

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Ըստ Ղպտիներու օրացոյցին, 803 անապիպ տարին կը համապատասխանէ 1087 թուականին: Այդ տարին նաւ մը Կ. Պոլսէն ճամբայ ելլելով կը հասնի Աղեքսանդրիա: Երիտասարդ մը, առաջնորդուած մեծ շքախումբի, բարեկամներու եւ ազախիններու կողմէ, կ'իջնէ նաւէն: Ո՞վ էր ան:

Հանրային տարաձայնութիւնները կը պատմեն, թէ ան Հայոց Պատրիարքն էր, Եգիպտոսի Հայ առաջին առաջնորդը:

Ան Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գրիգոր Բ.-ի քրոջ զաւակն էր, սերած՝ Ասորեստանի Սենեքերիմ Թագաւորի որդիներէն: Այս վերջինները իրենց հայրը սպաննելէ ետք ապաստանած էին Արարատ Լերան երկիրը, որն է Հայաստանը:

Գրիգոր Բ. Հայրապետը իր քրոջ զաւակին վստահած էր Եգիպտոսի պատրիարքութիւնը. անոր տուած էր սուրբերուն արժէքաւոր նշխարհները, ոսկեայ խաչեր եւ շատ մը ուրիշ առարկաներ եւ զինք ղրկած Եգիպտոս: Ան, աւելի ուշ, Գահիրէի մէջ պիտի գտնէր ազգականներ, նաեւ իր եղբայրը՝ Վահրամ, որ ժամանած էր ամէնէն հզօր հայ փոխարքայ Պատր Էլ Ճամալի հետ: Այս նոյն Վահրամն էր, որ աւելի ուշ եղաւ փոխարքայ՝ 1135 -- 1137 թուականներուն: Ցետոյ քաշուեցաւ «Տէր Էլ Ապիատ -- Ճերմակ վանք»ը, Սոհակ քաղաքին մօտ:

Գրիգոր, Եգիպտոսի Հայոց Առաջնորդը, այս ձեւով եկաւ Եգիպտոս, Երկիր գիտութեանց: Սիրալիր կերպով ընդունուեցաւ փոխարքայ Պատր Էլ Ճամալի կողմէ եւ բնակեցաւ Սուրբ Մարիամի Եկեղեցին պատկանած կալուածներուն մէջ, որոնք կը պատկանէին Մելքիտներուն: Այս քրիստոնեաները կը հաստատէին Բաղկեդոնի ժողովին: Ասոնց մօտ կը գտնուէր Ս. Գոզմաս Եկեղեցին, որ կը պատկանէր Յակոբեաններու գաղութին (Ղպտի ուղղափառ), որ մերժած էր այդ նոյն ժողովին որոշումները:

Այս եկեղեցին կը գտնուէր ոչ շատ հեռու այն կամուրջէն, որ կը միացնէր «Խալիճ Էլ Մասրի»ն Գահիրէի քաղաքին Ֆոսդադի մէջ, որ Միսր կը կոչուէր:

Հաստատուելով այս եկեղեցւոյ մէջ, Հայոց Առաջնորդը այցելութեան կ'երթար Ղպտիներու Պատրիարք Սիրիլ Բ.-ին: Երկու հոգեւորականները կը հաստատէին իրենց միացեալ հաւատքին ճշմարտութիւնը, որ հակաքաղկեդոնական էր: Այս ժողովին գոյութիւնը Հռոմի Պապը Լեւոն Ա. մերժած էր 454 թուականին:

Բոլոր այս ուսումնասիրութիւնները մեզի հասած են աղեքսանդրիացի Մահպուպ Իպն Էլ Մանսուր սարկաւագին միջոցով, որ կ'ուսումնասիրէր Աղեքսանդրիոյ պատրիարքներուն պատմութիւնը, զոր ղպտի պատմաբան Սէվէտ Իպն Էլ Մուգաֆֆա նկարագրած է:

ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«Լը Փրոկրէ էժիփսիէն»

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

-- Ծօ՛ լակոտ, ըսաւ չչալով ու երեսին գոյնը թափեցաւ մէկէն, ե՞ս եմ ուսուցիչը թէ դուն, կը կարծես որ քեզմէ՞ դաս առնելու եկած եմ...

Ընկերներուս դէմքերուն վրայ յաղթանակի շողիւններ կային, իսկ իմ դայրոյթս հետզհետէ կը մեծնար:

-- Ուսուցիչը կրնաս դուն ըլլալ, ըսի պոռալով, բայց իրաւունք չունիս տղաքը ծաղրելու: Հէմ տէ այստեղ, շարունակեցի մեր բարբառովը, դառնալով ընկերներուս, լակոտ չկայ, ամա թելեկրաֆի տիրեկ մը կայ ֆի: Չէ՞, տէ տղաֆ, թելեկրաֆի տիրեկ մը ֆի...

Անօրինակ աղմուկ մը փրթաւ ողջ դասարանէն մինչ այդ անօրինակ արարածը, կորնցուցած պաղարիւնութիւն, կը ջանար վրաս խուժել: Տղաքը բոլորը ոտքի էին, ոմանք զուարճախառն բացականչութիւններ կ'արձակէին, մինչ ուրիշներ հեղնութեամբ կ'երգէին.

Թելեկրաֆըն թելլէրի,
Փամպուկ կիպի ելլէրի...

Դասարանին Բենիամինը, չէկ ու գոսոլ տղայ մը, գրասեղանի մը վրայ ելած, ահարկու ժխոր մը կը հանէր ու կը գոռար.

-- Տէ՛ տղաք դուս հանիճէ տիրեկը...

Բայց չկրցանք գոհացում տալ իրեն: Արդարեւ, դուռը բացուեցաւ ու երեւաց տնօրէնին խոժոռ դէմքը: Աղմուկը գոցեց իր թեւերը ու ամէն ոք սահմռկեցուցիչ լռութեամբ մը իր տեղը գրաւեց: Լոկ ես էի, որ ոտքի՝ կը սպասէի փոթորիկի պայթումին: Իրողութեան մէջ ես իսկ սարսափահար էի յանդգնութենէս, բայց սարսափս տնօրէնէն չէր, հապա հօրմէս: Թաղական Խորհրդի ատենապետին տղան իրաւունք չունէր անկարգապահ ըլլալու: Բացի այդ՝ հօրս բազմաթիւ անյեղլի բակերպունքներէն մէկն ալ ասիկա էր, -- ուսուցիչները միշտ իրաւունք ունին ու աշակերտները միշտ պէտք է հնազանդին: Հայրս այսպէս կ'ըմբռնէր դպրոցական կարգապահութիւնը:

Տնօրէնը անխօս մօտեցաւ ինծ ու հանդարտօրէն ըսաւ.

-- Նորէն դուն ես, որ կարգը կը խանգարես, ըմբոստութիւն կը հանես, անցիր գրասենեակս...

Ակնոցներուն տակէն իր խելացի աչքերը կը պճլտային: Ցետոյ դառնալով ուսուցչին.

-- Խնդրե՛մ, դասերնիդ շարունակեցէք...

Ձեռքերս կռնակս, բայց հայեացքս ուղիղ՝ կեցած էի տնօրէնութեան սեղանին միւս կողմը: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, գարնան զուարթ օր մըն էր ու կառուրին տակ զոյգ մը ծիծեռնակներ կը ծլուլային: Պատին վրայ կախուած էր Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքին մեծադիր նկարը: Տնօրէնը վերջապէս որոշեց խօսիլ, բայց իր ձայնը ոչ մէկ դայրոյթ կը մատնէր:

-- Մանրամասն պատմէ տեսնեմ քաջագործութիւնդ...

Որոշած էի հաւատարիմ մնալ մեր աշակերտական աւանդութեանց: Մեծերը կ'ըսէին թէ դպրոցին մէջ խամազուբիւնը արգիլուած էր: Ոչ իրաւունք ունէինք բողոքելու ընկերոջ մը դէմ ուսուցչի մը, ոչ ալ ուսուցչի մը դէմ տնօրէնին: Ոչ ալ որեւէ մէկուն դէմ՝ մեր ծնողքին: Այժմ իսկ այս բոլոր աւանդութիւնները արդար կը գտնեմ: Տնօրէնին կ'իյնար տնօրէնութիւն ընել: Ես չէի, որ, պարտաւոր էի իր լրատուն ըլլալ:

Երբ համոզուեցաւ թէ ոչ մէկ սպառնալիքով զիս պիտի կրնար խօսեցնել, առանց ձայնը բարձրացնելու ետ ղրկեց զիս: Այժմ երկար է պատմել թէ ի՛նչպէս հայրս յաջողեցաւ ճշմարտութիւնը երեւան հանել ու ինծի բաժին ինկած պատիժը ողայլութեամբ շնորհել ինծ: Այս պատիժը սակայն զիս չզրկեց յաղթանակի դափնիներէս, քանի որ յաջորդ օրն իսկ լուր տարածուեցաւ դպրոցին մէջ թէ՝ Թելեկրաֆի տիրեկը խիստ դիտողութեան արժանացած է, ի ներկայութեան իր պաշտօնակիցներուն:

Քուռն չունիմ վերստին ու հոգիս զեղուն է խորին գորովով մը: Որոշած էի երբեք իր անունը չգրել այս տետրակին մէջ, -- բայց ասիկա կարելի՞ է միթէ: Զարթօնքի առաջին պահուն իսկ այդ անունը շրթներուս վրայ կը ծաղկի, մանկան մը առաջին ժպիտին պէս: Արեւին առաջին ճառագայթներուն մէջէն անոր քաղցր պատկերը կը նշուլէ ու ակնարկս կը թրջի յուզումէս: Ողջ մարմինս կը յիշէ զայն, օրն ի բուն ու գիշերն ի բուն, կարծես թէ կեանքն իսկ ըլլար: Ինծ կը թուի թէ բոլոր շարժումներս կախուած են անկէ ու արտասանած իւրաքանչիւր բառս ետին անոր անունը կայ: Օրը շքեղ կը թուի ինծ, որովհետեւ անոր հեռաւոր գեղեցկութիւնը կը ծածանի վրաս: Գաղտնի մասունքի մը արեւելեան չնաշխարհիկ բուրումներու տփիկի մը պէս զայն կը կրեմ վրաս, այս պատճառաւ է որ ամէն ինչ վրաս լուսաւորեալ կը թուի, -- օծուն՝ գարնան բոյրերով:

Երբ առաւօտը կ'արթննամ՝ շրթներուս վրայ առաջին պահուն իսկ կը գտնեմ սիրոյ երգի մը փշուրը: Ու ամէն երբ ներբողելու համար է անոր շնորհն ու քաղցրութիւնը: Աւազանին մէջ իր պատկերը կը նշուլէ: Ու երբ երեկոյեան, գիշերամուտի անաղմուկ պահերուն, արեւը կը կարժէ իր կծիկը, վերջին անգամ մը ես ոսկեզօծելէ յետոյ ամէն իր՝ գիշերուան թաւշեայ քղանցքներուն շրշիւնին մէջ կը զգամ իր ներկայութիւնը:

Սիրով զարնուած եմ ու սիրտս կը բաբախէ անօրինակ հաճոյքով մը:

(Շար. 46)

(Շար. Ա. էջէն)

եան թատերասրահին մէջ Նախագահը հանդիպում մը ունեցած է աշխատաւորութեան, համայնքութեան ներկայացուցիչներուն հետ եւ պատասխանած անոնց հարցումներուն: Նախագահին ընկերացած են Խորհրդարանի նախագահին առաջին տեղակալը՝ Արա Սահակեան եւ երեսփոխաններ:

❦

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱԽՈՒՐԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ ԱՅՑԵԼԱԾ

Վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան Յուլիս 16-ին այցելած է Ախուրեանի շրջանը, տարածքի արդիւնահանման կազմակերպման եւ բնակչութեան ապահովութեան հարցերու քննարկման համար: Վարչապետին ընկերացած են Պետական նախարար Ռուբէն Ջիֆթալարեան, ընդերքի պետական վարչութեան պետ Աշոտ Կարապետեան եւ մասնագէտներ:

❦

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Առողջութեան եւ ընկերային հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Բագրատ Սադօյեան եւ Առողջութեան նախարար Արա Պապյոյեան Յուլիս 10-ին այցելած են Նորքի հիւանդանոցը, ուր կը բուժուին շուրջ 140 մարտիկներ: Անոնք ծանօթանալէ ետք վիրաւոր մարտիկներու հոգեբուն, տեղեկութիւններ առած են անոնց առողջական վիճակին մասին:

❦

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վերջին ժամանակները յաճախակի դարձած են հայ քաղաքացիներու առեւանգման դէպքերը՝ Վրաստանի Մառնէուլի շրջանը, ուր կը բնակին Ազրպէջանցիներ: Առեւանգման նպատակն է դրամ կորզել կամ Ղարաբաղի կռիւներուն գերի ինկած ազրպէջանցի զինուորներու հետ փոխանակել: Միայն Յունիս ամսուն շրջանին մէջ կորսուած են 19-24 տարեկան հինգ հայ երիտասարդներ՝ Երեւանի, Հրազդանի եւ Աշտարակի բնակիչ: Առասպելական գումարներ կը պահանջուին առեւանգուածներու վերադարձին համար:

❦

ՑՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՕԳՆՈՒԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Զուիցերիոյ Պոռենտրու քաղաքի հիւանդանոցի բժիշկները, որոնք մարդասիրական նպատակներով Հայաստան այցելած են, Յուլիս 10-ին մամուլի ասուլիս մը տուած են: Անոնք պատմած են Երեւանի ախտորոշման կեդրոնի կազմակերպութեան ուղղութեամբ իրենց տարած աշխատանքները. աւելցուցած են նաեւ թէ տրուած ըլլալով որ Հայաստան չունի որակաւոր մասնագէտներ, Զուիցերիոյ մէջ դասընթացքներ կը կազմակերպուին հայ բժիշկներու եւ հիւանդապահներու համար: Կը մատակարարուի նաեւ մեծաքանակ դեղօրայք՝ Հայաստանին: Բացի ասոնցմէ, կայ նաեւ Հայաստանի մէջ բժշկական սարքաւորումներ արտադրող գործարան մը հիմնելու ծրագիր:

❦

ԵՐԵՒԱՆ՝ ԱՐՑԱԽԻՆ

Հայաստանի արդիւնաբերական բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ զօրավիգ են Արցախի Հայութեան: Այսպէս, Երեւանի թիւ 7 հացի գործատան բանուորները հանգանակելով 40 հազար ռուբլի, ծախսատղած են եւ ղրկած Արցախ: Բացի այդ, կ'օգնեն նաեւ ալիւրով եւ հացով: Գործատան արհմիութենական կազմակերպութիւնն ալ հինգ հազար ռուբլի նուիրած է «Արցախ» միութեան: Իր կողմէ «Յոյս» արտադրական միաւորումն ալ Ստեփանակերտի էլեկտրա - թէքնիք գործատան տրամադրած է 166 հազար ռուբլի, կարենալ վճարելու համար տեղի բանուորներուն աշխատավարձքերը: Տասը հազար ռուբլի ալ յանձնուած է առձեռն՝ ձեռնարկութեան տնօրէնին, բնակարանոյցման ծախսերուն համար:

❦

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԵԼԱԾ «ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ» ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ

Երեւանի «Զուարթնոց» օդակայանի մաքսատան պաշտօնեաներու հետ խումբ մը մարդոց մօտ, որոնց շարքին նաեւ օտարականներ, ազգային անվտանգութեան պետական վարչութեան աշխատակիցները յայտնաբերած են մաքսանենգային ապրանքներ՝ 17 հին ձեռագործ գորգ, 17 սրբապատկեր, 12 ադամանդ, 520 կրամ ոսկի, 190 կրամ փլաթին, 4 ոսկեդրամ եւ 1200 կրամ արմատի հումք: Գրաւուած առարկաներու ընդհանուր արժէքը կ'անցնի 30 միլիոն ռուբլին: Անոնցմէ քանի մը հատը պատմական եւ թանգարանային արժէքներ են:

❦

ԿԵԱՆՔԸ ԲՆԱԿԱՆՈՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՇՈՒՇԻԻ ՄԷՋ

Շուշիի մէջ կեանքը հետզհետէ կը մտնէ բնականոն հունի մէջ: Արդէն իսկ վերահաստատուած է ելեկտրահաղորդման գիծը. կը վերանորոգուի ջրմուղը, կը մաքրուին փողոցները, մարդիկ կը վերադառնան քաղաք, որուն բնակչութիւնը ներկայիս հասած է 15 հազարի, որոնց մեծ մասը Ազրպէջանի եւ Ղարաբաղի տարբեր շրջաններէ բռնի գաղթած ընտանիքներ են: Մարտակերտի շրջանի ազատագրուած գիւղերու բնակիչները եւս սկսած են վերադառնալ ազրպէջանական արնակի կողմէ լիովին թալանուած իրենց տուները:

❦

ԿԱՐԴԻՒՆԱՀԱՆՈՒԻ՝ ԼՈՌԻԻ ՔԱՐԱԾՈՒԽԸ

Գուգարքի շրջանի Անտառամուտ գիւղի շրջակայքին մէջ յայտնաբերուած քարածուխի հարուստ պաշարները օգտագործելու ծրագիրներ սկսած են մշակուիլ: Ընդերքի պետական վարչութեան երկրաբաններու պետ Ստեփան Յարութիւնեանի եւ գլխաւոր ճարտարագէտ Ալվարէզ Յովհաննիսեանի ուսումնասիրութիւններուն համաձայն, աշխատանքները կը կարօտին չորս միլիոն ռուբլիի եւ այդ նպատակով արդէն գտնուած են շարք մը կազմակերպութիւններ, որոնք պատրաստ են դրամ տրամադրելու: Ըստ կատարուած հաշիւներու, ներդրուած գումարները առաջին տարիէն իսկ կը փոխհատուցուին:

❦

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔԸ՝ ԱՐԱԲԵՐԷՆ

Հալէպի մէջ արաբերէն լոյս տեսած է հայկական պատմուածքներու ծաղկաքաղ մը, Ղասան Բաջօ եւ Լուսի Գասապեան ամոլին թարգմանութեամբ: Սուրիոյ հայկական Միութիւններուն եւ Հալէպի Գրողներու Միութեան աջակցութեամբ բարեսիրական նպատակներով հրատարակուած գիրքը կ'ընդգրկէ հայ գրողներէ 20 պատմուածք:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի —նախընտրաբար— հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Այլուր շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 26-ին, Տօն է «Վարդավառ»ի: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Բաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սարգիս Սէլթէկեանի մահուան առթիւ, սգակիր պարագաներուն, ինչպէս նաեւ Տիկին Անժէլ Թարտիէօյի (ծնեալ՝ Տէր - Գրիգորեան) ընտանեկան պարագաներուն:

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

- Կը բացուի 3-րդ դասարանը:
- Կրթական Նախարարութեան ճշդուած ծրագրի կողքին՝
- Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին):
- Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք):
- Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ:
- Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ - Լը - Պէլ եւայլն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է: Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. -
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
Tél. : 43 81 01 72

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱԶԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 22
MERCREDI
22 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.845 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.845

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՅՈՒԼԻՍ 24-ԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ KGB.Ի ԱՐԽԻՒՆԵՐԸ ՔՐՔՐԵԼ

Ռազմական գետնի վրայ, Երեքշաբթի առտու (Յուլիս 21) մեր առած լուրերու համաձայն առանձին ընդհարումներ կային միջա Կապանի, Վարդենիսի, Սիսիանի շրջանները: Հայթերքի եւ երեք այլ գիւղերու գրաւումը, զոր գրած էինք մեր նախորդ թիւով արձագանգ գտած էր նաեւ փարիզեան կարգ մը թերթերու մէջ եւ զոհերու տրուած թիւերն ալ նոյնն էին: Լը Մոնտ կ'արձագանգէր նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մէկ արտայայտութեան, զոր կը վերագրէր «ազգային ընդդիմութեան բուռն ճնշումներուն»: Ի դէպ, այդ նախադասութիւնը՝ «Հայերը նախ պէտք է ազատագրեն Լ. Ղարաբաղը, երաշխաւորեն իր բնակչութեան ապահովութիւնը, ապա միայն խօսին անոր կարգէն մասին», նորութիւն մը չէր, ոչ ալ յատուկ նոր յայտարարութիւն մը ինչպէս կարծել կու տայ թերթը, քանի նախագահը կիրակիէն ի վեր Երեւան ալ չէ, այլ քանիցս կրկնուած տեսակէտ մը, դեռեւս այլ ձեւով: Ինչպէս գրեցինք երէկ Լ. Տէր-Պետրոսեան Ուրբաթ, Յուլիս 17-ին կ'այցելէր Վանաձոր (Կիրովական), ուր միայն ելոյթ ունեցած էր:

*

Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը Յուլիս 20-ին որոշած է արտակարգ նիստ գումարել Յուլիս 24, Ուրբաթ օր, անկախ մնացած հարցերով զբաղելու համար (սեփականաշնորհման օրէնք, նախագահական հրամանագիր Գորիսի շրջանը արտակարգ կացութիւն հռչակող եւն.):

Այժմ ընդդիմութիւնը կը պահանջէ որ անպայման բացուին ՊԱԿ-ի (ՔԱ - Կէ - Պէ)արխիւները եւ քրքրուին որպէսզի յայտնուի թէ ո՞վ ՔԱ - Կէ - Պէ-ի հետ գործ ունեցած է (յիշենք որ Հ. Յ. Դ.-ն ալ իր մամուլին մէջ «փաստաթուղթ» մը հրատարակեց, 1981, Հոկտեմբեր 27 թուականը կրող, փաստելու համար թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան ՔԱ - Կէ - Պէ-ի անդամ եղած է 1977-էն...) եւ յետագային անոնք որոնք գործ ունեցած են քաղաքական գաղտնի ոստիկանութեան այդ «հռչակաւոր» կազմակերպութեան մէջ դատի քաշուին: Պարզ է որ այս ալ հետեւանք է Նախագահ Տէր -- Պետրոսեանի Յունիս 29-ի ելոյթին, որ «երանի թէ ժամ առաջ մոռցուէր, ոչ թէ դուռ բանար նոր անհամութիւններու: Բայց, ինչո՞ւ այդքան ողջամիտ վարուին մարդիկ, երբ իրենց կեր կը տրուի այսքան անխոհեմ եւ անհեռատես կերպով...:

**

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION» (21 Juillet)

HAUT-KARABAGH
LA GUERRE SALE EN CE JARDIN NOIR

Այս խորագրին տակ, Լիպերասիոն կը խօսի Ղարաբաղի կռիւներուն մասին, այս անգամ սակայն իր թղթակիցը Ղարաբաղ է, բայց Ազերիներու հետ, ինչ որ կը բացատրէ «սեւ պարտէզը» խորագրին մէջ, որ թրքական թարգմանութիւնն է Ղարաբաղի:

Փիէր Հազան Ազերիներու հետ խօսած է, որոնց համար Ղարաբաղը իրենց հողն է՝ «depuis la nuit des temps» եւ Ջիան կ'ըսէ լրագրողին.- «Հօրս մեծ-հայրը հոս ծնած է: Եթէ հարկ ըլլայ, ես եւ զաւակներս կը մեռնինք այս հողին համար, զոր Հայերը կ'ուզեն մեր ձեռքէն առնել»: Ու Ազերին կը զարմանայ.- «Ինչո՞ւ Ֆրանսան ծախուած է Ազնաւուրին եւ հայկական լոպիին»...:

Հազան Բաքու ալ եղած է, տեսնուած է Ազգ. Ճակատի թիւ երկուքին հետ (Իպրահիմով) որու համար.- «Լ. Ղարաբաղը առաջնահերթ մեր հարցերէն մէկն է միայն: Ամբողջ Պետութիւն մը ունինք կառուցանելիք»: Ուրիշ մը՝ կռուող, կը պատմէ պատանդներու փոխանակման «շուկայ»ին մասին: Ամէն մէկ մարդուն արժէքը կը ճշդուի ըստ վառելանիւթի տակառի գինին...: Կառավարութիւնն ալ խոստովաներ է որ չի կրնար հակակշռել այս «առեւտուրը», բայց ինչ կը վերաբերի այն ափ մը Հայերէն որոնք իր բանտերուն մէջն են: Ասոնց կարգին տարեց, 60-ը անց այր ու կին մը: Մարդը՝ Նախիջեւանիկէն գիւղացի մը, կ'ըսէ թէ կը վախնայ զինուորներէն՝ «հայ ըլլան թէ ազերի»: Հակահայ պոռթումներէն ետք, հիմա ալ հակառուս տրամադրութիւնները կը ծաւալին, մահուան սպառնալիքներն ալ բազմացած են: Լրագրողը դառն եզրակացութիւն մը ունի.- «Խաղաղութի՞ւն: Ամէն մարդ կ'ըսէ թէ ձանձրացած է պատերազմէն եւ մեռելներու իր թափօրէն: Բայց, Հայ եւ Ազերի ազգայնականութեան բախումէն անդին, Ղարաբաղի կնճիռը մրցակցութեանց գլխաւոր դաշտը դարձած է Թուրքիոյ, Իրանի եւ Ռուսաստանի միջեւ: Այն ատեն, խաղաղութիւնը...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՖԼԻՍԻ օդակայանէն բարձրացած ատեն է, որ Տուպոլեւ մը ջախջախուած է մերձաւոր տուներու վրայ: 40 մեռեալ կայ, որոնց 13-ը՝ օդանաւին մէջ, մնացեալն ալ բնակիչներ: Արկածը պատահած է Յուլիս 20-ին, Երկուշաբթի օր:

ՊԱՊԻՆ լայնալիքէն հանուած ծաւալուն ուռը թէեւ անվտանգ էր, բայց խոր քննութիւն մը ցոյց տուած է որ վտանգաւոր (խլիրդային) կորիզ մը ունէր իր մէջ, որ սակայն տարածուած չէր եւ այժմ բոլորովին չէզոքացուած է եւ ամէն ինչ մաքրուած:

ՍԱՐԱՅԵՒՈ աշխարհէն բոլորովին կըտրուած էր Յուլիս 20-ին եւ օդակայանն ալ փակուած: Հրադադարը, որ ստորագրուած էր Լոնտոն եւ պիտի գործադրուէր Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 18-էն չսկսած իսկ խախտուած էր եւ աւելի սաստկացած էին կռիւները վարչապետ, Միլան Փանիքի Սարայեւօ այցելութենէն քիչ ետք: Յուլիս 21-ին, օդակայանը վերաբացուած էր:

ՓԱԼԵՐՄՈՅԻ մէջ ցոյցերը մեծ ծաւալ առած են մաֆիային դէմ, առանց սակայն դրական հետեւանքներու: Դատաւոր Պորսելլինոյի ընտանիքը մերժեց պաշտօնական յուղարկաւորութիւն մը, իբրեւ բողոք իշխանութեան դէմ եւ Հանրապետութեան նախագահին է՝ Սքալֆարօ, որ պիտի կարենայ յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալ: Ծանօթ է որ մաքուր մէկն է եւ որեւէ կապ չունի մաֆիային հետ: Մաֆիայի նոր անուանումն է՝ Հասարակապետութեան 13-րդ Պետութիւնը:

ՎԻԿՏՈՐ ԼՈՒԻ երբեմնի շատ ծանօթ լրագրողը մեռած է Լոնտոն 64 տարեկանին: Մինչեւ Գորպաչովի գալուստը կիսապաշտօնական «տեղեկատու» եւ «ապատեղեկատու» էր դէպի Արեւմուտք կատարուելիք լրատուութեան: Ռուսաստան հաստատուած հրեայ Ֆրանսացիի մը թոռն էր: 1948-ին ստալինեան հակահրեայ արշաւին ատեն, զուլագ ղրկուած էր լրտեսութեան մեղադրանքով: Սոլժենիցինի «Կաղնին եւ հորթը» գործին մէջ, հեղինակը զինքը կ'ամբաստանէ որպէս «երեւելի մատնիչ» արգելափակման տարիներուն ընթացքին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ քրիստոնեայ հոսանքները կոչ ըրած են որ ընդհանուր գործադուլ ըլլայ երկրին մէջ, Հինգշաբթի օր, Յուլիս 23-ին, բողոքելու համար սուրիամէտ կառավարութեան որոշած երեսփոխանական ընտրութիւններուն դէմ: Լիբանանեան ուժերու նախկին քաղաքազօրքը (Ժաժա), Լիբանանի ազատագրման համաշխարհային Ճակատ (Աուն) եւ Ռէյմոն Էտտէի ազգ. Պլոքը առանձին առանձին կոչ ըրած են գործադուլի: Քրիստոնեայ երեք կուսակցութիւններուն համար երեսփոխանական ընտրութիւններ ընել ի ներկայութեան օտար (սուրիացի, իսրայելացի) զօրքերու եւ առանց իսկ ընտրողներու մէկ երրորդի մասնակցութեան բացարձակապէս անտեղի է:

ՊԵՐՆԱՐ ՔԼՍՆՃԵԱՆ, որ Ռոլան Տիւմայի գրասենեակի պետն էր եւ «վճարեց» Հայաշի հարցին հաշուեցայցը, որ թերեւս իրը չէր, Ֆրանսայի դեսպան նշանակուեցաւ Ալժերիա:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԵԽԸ

Ամառնային տեղատարափ մը չէ, այլ իսկական ցեխ մը որ սկսած է հոսիլ մեր մամուլին մէկ կարեւոր մասին մէջ, Երեւանէն մինչեւ Լոս -- Անճըլըս: Հեղեղը յորդեցաւ այն դժբախտ օրուընէ ատդին երբ Հայաստանի Նախագահը ինքն իրեն արտօնեց անորակելի ելոյթ մը: Կարծէք այդ սայթաքումը բաւարար չէր ինքնին մեր քաղաքական մարդոց համար, որպէսզի զգաստանային, քանի որ պետութեան գերագոյն պաշտօնին այս տատանումը կը վտանգէր պահ մը, մեր մտքին, ամբողջ վարչական մեքենան եւ սոր խորհրդանշականութիւնը, ահաւասիկ ընդդիմութեան պատկանող թերթերը իրենց զինանոցներէն հանեցին բառապաշար մը ու ռազմավարութիւն մը որոնց գոյութիւնը մոռցած էինք շատոնց:

Օր չանցնիր որ չհրամցուին մեզի լուտանքներու, մեղադրութեանց, ամբաստանութիւններու զարմանազան տեսակներ, փաստաթուղթեր առանց կամ նըւազ կեղծ, ցանկեր, մատնութիւններ, հրապարակային մերկացումներ: (Ես նըկատի չեմ կրնար առնել տակաւին շշուկները կռուի ճակատներէն եկող, ուր նոյնպիսի կացութիւն կը տիրէ եղեր սա միակ տարբերութեամբ որ այնտեղ հաշուեյարդարի միջոցները կը հասնին ... կազմակերպուած սպանութեանց): Երբեք չէի խորհած որ մեր մէջ կան այսքան մեծ թիւով լրտեսներ, գործակալներ, դիմակաւորներ, սոր անոր ծախուած շահամոլներ: Դուն սոր մարդն ես, իսկ դուն անոր մարդն ես: Աղտեղութեան այս մակընթացումը ախտաբանական է հայ քաղաքական կոչուած ասպարէզին համար, հակածախտին, մեծամոլութեան մէկ տարբերակը, իբրեւ թէ ըլլային աշխարհին պորտը:

Ասիկա պիտի փոքրոգային արժէք մը ունենար, եթէ պարզուած պատկերը ոչ այնքան ազգային պառակտումի մը նշանակն ըլլար, որքան բարոյալքումի զօրաւոր ազդակ մը: Իշխանութիւն եւ ընդդիմութիւն կարծէք իրենց խօսքը մէկ են ըրած չտեսնելու համար անդունդը որ կը բացուի մեր ժողովուրդի ոտքերուն տակ, չնկատելու տնտեսական ճգնաժամը, որուն համար ո՛չ մէկ դեղահատ ունին անշուշտ: Հրապարակային խայտառակութեանց կազմակերպումով կողմերը կը թուին որոշած ըլլալ մեր ժողովուրդը զրկել թէ քաղաքական բարոյականէ, թէ տոկալու անհրաժեշտ կորովէ: Կասկածի, անորոշութեան, անձկութեան, հոգեկան խախտութեան ընդհանուր այս մթնոլորտը մտահոգիչ է անոր համար որ խընդրոյ առարկայ կը դարձնէ այն բոլոր արժէքները որոնց պարտինք հաւատալ եթէ կ'ուզենք ազգ մնալ. անկախութիւն, ինքնիշխանութիւն, ժողովրդավարութիւն, արդարութիւն: Ուրեմն նորէ՞ն արտաքսումներ, կամայականութիւններ, դաւադրութիւններ, կաշառքներ: Նախագահին ընդմէջէն՝ նախագահութիւնը, ընդդիմադիր կուսակցութեանց ընդմէջէն ամէն ընդդիմութիւն հարուածելու ռազմավարութիւնը կը հեղինակազրկէ ամէն պաշտօն, կը վարկաբեկէ ամէն դիրք, եւ ոչ ոք զերծ կրնայ մնալ ցեխէն, բացի նախկին վարչակարգի վերջին երդուեալներէն: Թերեւս ուզուածն ալ այդ է:

Կ'ուզեմ հաւատալ որ իսկական քաղաքական վիճարկում մը հնարաւոր է սակային եւ անհրաժեշտ է, պայմանաւ որ իշխանաւորէն մինչեւ յետին լրագրողը լեզուները դառնան աւելի զգօն, կիրքերը սանձուին, կրթուին, տեղի տան իմացականութեան առջեւ, ու ոխերով մխուած ուժերը վերածուին քաղաքական ծրագիրներու եւ արարքներու:

Մինչ այդ սակայն ես նուաստս ունիմ մէկ խնդրանք ձեզմէ, պարոնայք, կարեւորնե՛ր ու անկարեւորնե՛ր, ծպտեալներ ու բացնակատներ, քա՛ւ է մեզի ամառնային այս ցեխը, խնայեցէք դուք զնէ ձեզ, քանի որ սուտի ու դիմակի Բարեկենդանը անցած է շատոնց: Ձեր խաղը այլեւս շահեկան չէ:

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՅՈՒԼԻՍ 13 / 18)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ 50 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՎԱՐԿ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Հայաստանի կառավարական պատուիրակութիւնը, որ Գիւղատնտեսութեան նախարար Գագիկ Շահբազեանի գլխաւորութեամբ Պրիւքսէլ գացած էր՝ Եւրոպական Հասարակապետութեան կեդրոնը Հայաստանի համար վարկային համաձայնագիր կնքելու նպատակով, վերադարձած է Երեւան: Ըստ համաձայնագրի, Հայաստան 50 միլիոն տոլարի վարկ պիտի ստանայ, որուն 2 միլիոն տոլարը դեղօրայք, իսկ մնացեալը՝ պարենային հացահատիկ գնելու համար: Հայաստան ներկայիս կրնայ միջազգային գիներով ձեռք ձգել մինչեւ 400 հազար թոն հացահատիկ, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

«ԱՅՍՕՐ ԴՊՐՈՑԸ ԼՔՒՈՒՄ Է» Կ'ԸՍԷ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Երեւանի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթի Յուլիս 3-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է Լուսաւորութեան նախարար Հայկ Ղազարեանի հետ Կարմէն Դաւթեանի ունեցած հարցազրոյցը, ուր կ'արծարծուին կրթական համակարգի, դպրոցի դժուարութիւններու, ուսուցիչներու եւ դասագրքերու վերաբերեալ հրատապ հարցեր։

Առաջին հարցումը կը շօշափէ Հայաստանի մէջ դպրոցին ներկայ վիճակը, զոր թղթակիցը անմխիթար կ'որակէ, աւելցնելով որ Նախարարութիւնը ի՞նչ ծրագիրներ կը մշակէ կրթական համակարգը ընկերային – հոգեբանական այս իրավիճակէն դուրս հանելու համար։

Նախարարը կը պատասխանէ – «Անկեղծ ասած, ես չեմ գտնում, որ դպրոցը գտնւում է անմխիթար վիճակում՝ եթէ նկատի ունենանք հասարակութեան վիճակը՝ ընդհանրապէս, ապա այդ ընդհանուր մթնոլորտում դպրոցի վիճակը ամենավատը չէ»։ Նախարարը կ'ընդունի, որ դպրոցը դժուար օրեր կ'ապրի տնտեսական – հոգեբանական – քաղաքական մարզերու մէջ, երեւոյթը բնական հետեւանքը նկատելով կատարուած յեղաշրջումներու։ Կը նշէ թէ, ըստ ծրագրի, դպրոցը կ'ունենայ եռաստիճան ուսուցման համակարգ. առաջին աստիճանը՝ նախակրթարան (1 – 4-րդ դասարաններով), երկրորդը՝ ընդհանուր դպրոցը (5 – 8-րդ դասարաններով) եւ երրորդը՝ աւագ դպրոց, 9 – 10-րդ դասարաններով (թերեւս նաեւ 11-րդ)։ Պարտադիր ուսումը կ'ընդգրկէ ութամեայ շրջանը։ Ապա, շրջանաւարտներ կարելիութիւն կ'ունենան – նան կամ չեն ունենար շարունակելու երրորդ աստիճանի (9 – 10-րդ դասարաններ) ուսումը պետական հովանաւորութեան տակ։ Եթէ աշակերտը երաշխաւորութիւն ստանայ դպրոցին մանկավարժական խորհուրդէն կամ կառավարական որեւէ յանձնախումբէ, կրնայ շարունակել իր ուսումը, հակառակ պարագային՝ ուսումը շարունակելու համար ան պարտի կրթաթոշակ վճարել, կամ ալ կը մտնէ մասնագիտական ուսումնարան մը։

Հոս կը ծագի ընկերային արդարութեան երաշխիքներու ապահովման հարցը ուսուցման այդ համակարգին մէջ։ Նախարարին կարծիքով լիովին ապահովուած է, մանաւանդ առաջին երկու աստիճաններու պարագային. անկէ ետք, երաշխաւորագիր չունեցող աշակերտներուն համար ծրագրուած է բանալ մասնագիտական որակաւոր ուսումնարաններ, արհեստանոցներ, որոնցմէ մաս մը եւս կը հովանաւորուի պետութեան կողմէ։ Այնպէս որ ոչ մէկ աշակերտ կը զրկուի իր ուսումը շարունակելու կարելիութենէ։

Թղթակիցը դիտել տալէ ետք թէ առողջ հասարակութիւն մը կը կերտուի ոչ միայն տնտեսական ճամբով, այլեւ առաջին հերթին՝ իմացական, կը նշէ թէ ներկայիս Հայաստանի դպրոցներուն մէջ ապագայ սերունդը «կ'ուսումնասիրէ» գեղագիտութիւն, կրօնքի պատմութիւն, «Աստուածաշունչ» եւ այլն, սակայն այդ բոլորը կը կատարուին անկազմակերպ ձեւով։ Թէ ի՞նչ նախատեսուած է այդ վիճակի բարելաւման համար՝ Նախարար Հայկ Ղազարեան կ'ըսէ թէ այդ վիճակին բարելաւումը օրերու հարց չէ։ Հազարէ աւելի դպրոցներ կան, բայց չկան համապատասխան մասնագէտներ՝ կրօնագէտներ, հոգեբաններ, գեղագէտներ։ Ներկայիս սկսած են հիմնուիլ ուսումնարաններ, ուր կը պատրաստուին մասնագէտները։ Ըստ Նախարարին, երեք – չորս տարիէն հարցը կը լուծուի։

Ծանօթ է, որ Նախարարը քանի մը ամիս առաջ ստանձնեց իր պաշտօնը, այնպիսի ժամանակամիջոցի մը՝ երբ կրթական համակարգին մէջ ընկերային մարզէներու բուռն դժգոհութիւն կը տիրէր։ Նախարարը կը նշէ թէ բաւական քայլեր առնուած են ուսուցիչներու ընկերային – տնտեսական պայմանները որոշ չափով բարելաւելու ուղղութեամբ։ Այդ նպատակով ալ կազմուած է կառավարական յանձնախումբ մը, որ բաւական աշխատանք տանելէ ետք իր եզրակացութիւնները ներկայացուցած է կառավարութեան եւ Գերագոյն Խորհուրդին, կատարելով բազմաթիւ առաջարկներ։ Այդ կարգին, դպրոցներուն կ'արտօնուի օգտագործել իրենց տարածքները, սրահները, նկուղները, ուսուցիչներու ուժերը՝ նիւթական եկամուտ ապահովելու համար, որպէսզի գումարները յատկացուին ուսուցիչներու աշխատավարձքը վճարելու։ Նախարարը չեշտելով, որ դպրոցի մը կոչումը կրթական հարցերով զբաղիլն է եւ ոչ՝ տնտեսական հարցերով, կ'ըսէ թէ առժամեայ զիջում եղած է դպրոցին առաքելութեան կապակցութեամբ եւ թէ երկրին տնտեսական պայմանները բարելաւուելու պարագային հարցը կը մտնէ իր հունին մէջ։

Թղթակիցը կը հարցնէ թէ սեփականաշնորհումի գործընթացը մուտք պիտի գործէ՞ դպրոց եւ եթէ այո՝ ո՞րքանով։ Նախարարը կը պատասխանէ թէ հանրակրթական դպրոցը պէտք է միշտ գտնուի պետութեան հովանաւորութեան տակ, պետութեան պիւտճէի հաշւոյն։ Այս իմաստով ալ, Նախարարին կարծիքով, ոչ մէկ սեփականաշնորհում կը կատարուի. այլ հարց է, որ հանրակրթական դպրոցին զուգահեռ ստեղծուին տարբեր տեսակի գոլէճներ, վարժարաններ, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ, որոնք ըլլան մասնաւոր եւ վճարովի։

Այնուհետեւ թղթակիցը մատը կը դնէ այլապէս ցաւոտ վէրքի մը վրան. կը յիշեցնէ թէ ուսուցչական եւ աշակերտական շրջանակներու մէջ կը տիրէ անվերջանալի դժգոհութիւն՝ ինքնավարութեան պակասի, վարչարարութեան հին մեթոտներու կապակցութեամբ։ Անդրադառնալով այս հարցին Նախարարը դիտել կու տայ թէ պարտադրանքը (վարչարարական իմաստով) պէտք է վերնայ եւ ուսուցիչներու եւ աշակերտներու ծանրաբեռնումը անհրաժեշտ է պակսեցնել, կարգ մը դասանիւթեր կրճատելու շնորհիւ։

Նախարարը կը նշէ թէ ծրագրուած է ուսումնական յառաջիկայ տարեշրջանին աւարտական եւ համալսարանի մուտքի քննութիւնները անցընել նոյն ատեն։ Այս ձեւով կը թեթեւնայ դպրոցը աւարտող աշակերտներուն վիճակը։

Նոյնքան ցաւոտ հարց մըն է ուսուցիչներու պարագան։ Տասնամեակներ ուսուցչի վարկը եւ անոր առաքելութեան նկատմամբ համարումը նուազելէ ետք, այսօր ալ կը շարունակուի եւ հրատապ հարց դարձած է ուսուցչի վարկը «փրկել»ու անհրաժեշտութիւնը։ «Այսօր դպրոցը լքւում է», կ'ըսէ Նախարարը աւելցնելով որ դպրոցի ուսուցիչներու ընդամէնը 16 տոկոսն է այր մարդ, իսկ յառաջիկայ տարիներուն այդ ալ կը նուազի։

Կարդալով այս համեմատութեան մասին հաստատումը, պահ մը ինքզինքս կը զգամ լոս – Անճըլըս, ուր համեմատական այս պատկերը աւելի մռայլ է հայկական վարժարաններու մէջ, ուր հազուագիւտ է հանդիպիլ այր ուսուցիչներու։ Պատճառը հասկնալի է, անշուշտ։ Հայկական վարժարանի մը ուսուցիչը հանրային դպրոցի ուսուցիչի աշխատավարձքին շուրջ 60 առ հարիւրը կը ստանայ, հետեւաբար ի վիճակի չըլլար ապահովելու ընտանիքի մը ապրուստը։ Պատկան մարմիններ տակաւին չեն մտածած լուծումներ գտնելու մասին, թերեւս համաձայն չըլլալով այն մտքի հետ, որ հայ ուսուցիչը նուազ կը վարձատրուի, քան՝ սովորական քարտուղար մը, որեւէ հաստատութեան կամ ընկերութեան մէջ։

Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարը մտածած է այդ մասին։ Կ'ուզէ ըստեղծել կրթական հիմնադրամ մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ վարձատրել լաւագոյն ուսուցիչները, տնօրէնները եւ յառաջադէմ աշակերտները (Սփիւռքը՝ ներառեալ)։ Այս ուղղութեամբ տարուած աշխատանքները յուսադրիչ են։ Արդէն իսկ խոստացուած է շուրջ մէկ միլիոն ռուբլիի փոխանցում կատարել յիշեալ հիմնադրամին։ Սակայն չի բաւեր յոյսը դնել այդ հիմնադրամի գումարին վրայ։ Հիմնական հարցը ուսուցչի աշխատավարձքն է։ Լա՛ւ վճարել, լաւագոյն ուսուցիչը ունենալու համար։

Եթէ մռայլ է ուսուցիչներու վիճակը, այնքան ալ խրախուսիչ եւ պայծառ չէ դասագրքերու պարզած պատկերը։ Նախարարը դիտել կու տայ թէ Գերագոյն Խորհուրդի Մամուլի եւ Կրթութեան յանձնաժողովները, Նախարարութեան հետ որոշած են դասագրքերու, կրթական համակարգի թերթերու, հանդէսներու վերաբերեալ առաջարկներ ներկայացնել Գերագոյն Խորհուրդին եւ կառավարութեան, որպէսզի դասագրքերը ժամանակին հրատարակուին եւ անոնց գիները կարելի եղածին չափ ըլլան «տանելի». նոյնը՝ նաեւ թերթերու եւ հանդէսներու կապակցութեամբ։

Հարցազրոյցի վերջաւորութեան կը խօսուի անցեալ տարուան ցուրտ ձմեռի յարուցած դժուարութիւններուն եւ վառելանիւթի պակասի պատճառով դպրոցներու փակման եւ այլ հարցերու մասին։ Նախարարը, իբրեւ կանխամիջոց, կը նշէ թէ նախատեսուած է յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանը սկսիլ Օգոստոս 20-ին, առաջին կիսամեակը աւարտել Դեկտեմբեր 15 – 20-ին (կախում ունի եղանակէն)։ Ընդմիջում մը կը կատարուի մինչեւ Մարտ 1, ապա կը սկսի երկրորդ կիսամեակը, որ կ'աւարտի Յունիս 15-ին։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՌԻԹՆ Է ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ ԳՆԵԼՈՒ

«Մոսկովեան մարզիչ Բորիս Մայորովի մարզած խումբը նուաճեց Ֆինլանտիոյ սառի վրայ հոքէյի ախոյեանութեան տիտղոսը», «Ֆութպոլիստ Ալեքսէյ Միխայլիչենկօ՝ Կիեւէն, դարձաւ Սկովտիոյ ախոյեան. անցեալ տարի ալ դարձած էր Իտալիոյ ախոյեան», «ձողով ցատքի «մեծ ախոյեան» Սերգէյ Բուպքա պայմանագիր ստորագրեց գերմանական խումբի մը հետ»։ Այս տեսակի լուրերու յաճախ կը հանդիպինք թերթերու մարզական սիւնակներուն մէջ։ Այլեւս ոչ ոք կը զարմանայ երբ կ'ըսուի թէ նախկին խորհրդային հինգ հարիւր մարզիկ եւ մարզիչներ կը գործեն արտասահմանի մէջ։

Սակայն անոնք ի՞նչպէս կը յաջողին իրենք զիրենք «արտածել»։ Առնենք հոքէյի օրինակը։ Գլխաւոր երկու գործելակերպ կայ ատոր համար. կամ իրենք անձամբ կապ կը հաստատեն օտար խումբի մը հետ, որ համաձայնութեան պարագային հրաւէր կ'ուղղէ մարզիկին, որուն շնորհիւ ձեռք կը ձգուին հարկ եղած արտօնագիրը, եւ կամ ալ «արտածումի» թեկնածուները շփման մէջ կը մտնեն մասնագիտացած գործի մարդոց հետ. այս վերջինները կը տեսակցին մարզիկին հետ ճաշարանի մը մէջ, ուր կ'որոշուին տեղափոխման պայմանները։ Առաջին պարագային մէջ, մարզիկները միշտ վճարումի լաւ պայմաններ ձեռք կը ձգեն, սակայն նոյնը կարելի չէ ըսել երկրորդ պարագային մէջ գտնուողներուն համար, որոնք ընդհանրապէս Բ. կամ Գ. դասակարգերու խումբերու կը վաճառուին, ուր շատ յաճախադէպ են 200-էն 300 տոլար ամսականները։ «Մենք ոչ ոք չենք փնտռեր։ Իրենք են որ կու գան մեզի եւ մենք ալ կ'օգնենք։ Մեր բուն գործին համեմատած ոչինչ կը շահինք իրենց շնորհիւ» կ'ըսեն մարզիկի այս վաճառականները։

Անոնք կը ստանան ապսպրանքներ, ընդհանրապէս յառաջապահներու եւ միջնապահներու (բերդապահներու եւ յետսապահներու շուկան շատ սահմանափակ է), եւ իրենց պարտականութիւնն է գտնել ամէնէն լաւերն ու աժանները, ինչ որ երկրին տնտեսական ներկայ դժուար վիճակին մէջ ոչ մէկ բարդութիւն կը յարուցանէ։ Գինը կ'որոշուի յաճախորդներուն կողմէ. վաճառորդ խումբի մարզիչները եւ վարիչները չեն վարանիր քովնտի պահանջներ ներկայացնելու։ Յիշատակի իրեր, տարադրամ, ճամբորդութիւններ դէպի արտասահման (իրենց համար), վիտէօ եւ մարզական պիտոյքներ (խումբին համար)։ Վաճառորդ խումբերը իրենք զիրենք կ'արդարացնեն ըսելով՝ «Մեր նպատակը չէ մեզի տարիներ ծառայած մարզիկի մը վաճառումով հարստանալ. մենք կ'ուզենք ապահովել անոնց ապագան»։

Մոսկուայի Տորպետօ ֆութպոլի խումբին ղեկավարներէն Զոլոտով կը գանգատի՝ «Այս ընթացքով չեմ գիտեր ի՞նչ կ'ըլլայ մեր խումբին տարիքի միջինը։ Այն բոլոր խաղացողները, որոնց տարիքը 20-էն վար է, կու գան, կ'աղաչեն որ արտօնենք իրենց մեկնումը օտար խումբեր։ Պէտք է ըսել որ կարգ մը «սրամիտներ» այս երիտասարդներուն կը սորվեցնեն երկարաժամ պայմանագրեր չստորագրել։ Այսպէսով, երբ անոնք կը մեկնին օտար երկիրներ, մէկ ռուբլի իսկ չի մտներ մեր խումբին արկղը»։ Եւ այս իրավիճակը ի զօրու է բոլոր միւս ակումբներուն համար, ինչպէս նաեւ միւս մարզաձեւերուն մէջ։ Սառի հոքէյի խումբերէն՝ Սպարտակ կամ Դինամօ, օրինակ, իւրաքանչիւրը պիտի կորսնցնէ իր խաղացողներէն վեցը կամ եօթը, այս տարուան վերջաւորութեան։

Կան սակայն ալ աւելի տուժող՝ գաւառի ակումբները, որոնց անդամները կ'երթան մոսկովեան ակումբներ, ռուբլիներու փոխարէն։ Մինչդեռ մոսկովեան խումբերէն շատերը, որոնք խաղացող «կ'արտածեն» երբ տարադրամ տոլար կը ստանան եւ այդ տոլարներով դիւրութեամբ ձեռք կը ձգեն իրենց փափաքած գաւառի խաղացողները։ Կարգ մը մեծ ակումբներ դիւրաւ վարժութիւն ձեռք բերին խումբը փոփոխութիւններու ենթարկելու եւ սկսան գաւառէն ռուբլիով խաղացողներ գնել եւ վաճառել տոլարի փոխարէն։

Արեւմուտքի համար, ռուսական շուկան այնքան հետաքրքրական է, որ սկսած է տեղադրուիլ «որսորդ – գործակալ»ներու ցանց մը։ Սառի հոքէյի գանատական խումբ մը նոյնիսկ առաջարկած է Ռուսաստանի մէջ հիմնել ձիրք ունեցող երիտասարդներ յայտնաբերելու կեդրոն մը։ Այս մարզաձեւին մէջ, Գանատա բաւական ատեն է որ ձեռք նետած է Ռուսաստանի շուկային։ Բարձրագոյն ախոյենութեան 75 օտարներէն 22-ը Ռուսեր են։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, նախ, ռուս խաղացողներու գիները միւսներէն շատ աւելի ցած են, երկրորդ՝ Շուէտացիները, որոնք ամէնէն լաւերն են այս մարզաձեւին, այլեւս նոյնքան լաւ վճարուած են իրենց մօտ, որքան Գանատայի կամ Միացեալ – Նահանգներու մէջ։

Մարզիկներու արտասահման տեղափոխման արտօնութեան անմիջապէս յաջորդեց Սովինթերսփորթի մենաշնորհը, որ բոլորովին ձախողեցաւ, քանի որ հրապարակուած պատկառելի գումարներուն մեծ մասը կ'իւրացնէր, արտասահման գացող մարզիկին ձգելով չնչին գումար մը, որ երբեմն պարզապէս կը համապատասխանէր դեսպանի շարժավարի մը աշխատավարձքին։

Վերջին շրջաններուն, համաշխարհային շուկային վրայ նախկին խորհրդային մարզիկներու սակը անկում կ'արձանագրէ։ Ատոր գլխաւոր պատճառն է «մարզական գաղթ»ը, որ արհեստաւորներու ցանցի մը ձեռքը անցած է, եւ Սովինթերսփոր այլեւս չունի հարկ եղած հեղինակութիւնը հսկելու համար արտահոսքը։

Օտար երկիրներ գաղթող մարզիկներուն մեծ մասը գոհ է իրենց կենցաղային պայմաններէն, եթէ նոյնիսկ կ'ապրին թշուառութեան մէջ։ Այսպէս Սովինթերսփոր բազմաթիւ անդամներ արտասահման մեկնելու թեկնածու մարզիկներէ նամակներ ստացած է, ուր կ'ըսեն թէ պատրաստ են 100 տոլարով գոհանալու։

Եւ սակայն այս արտագաղթող հարիւրաւոր մարզիկներէն ոչ հազարաւոր տոլար շահողները եւ ոչ ալ 150 տոլար շահողները կը վերադառնան իրենց հայրենիքը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՆՆԻ ՄԷՋ

ՔԱՆՆ. – («Յառաջ»). –

Փալէ տէ Ֆեստիվալի «Տէպիւսի» շքեղ եւ ընդարձակ սրահը՝ սիրայօժար տրամադրուած քաղաքապետարանին կողմէ, ...թէին ինը հարիւրի մօտեցող արուեստասէր բազմութիւն մը ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ, Յուլիս 11: Հայեր՝ բնականալոր Քաննէ ու մերձ վայրերէ, նոյնպէս ...վառելի ղանղուած Նիսէ, Հեռու Տրակինեանէ, եւ, յատկապէս, շնորհիւ ծանուցումի աշխոյժ աշխատանքի, տեղայիներ: Առնէ խիկապէս կարեւոր թիւ ներկայացուցին:

«Հայկական բնոյթով տօնախմբութիւն» ...լը որակեց հանդիսութեան պատուոյ նախագահը՝ քաղաքապետ Միշէլ Մույօ. ...պա, բառ., «Si nous sommes liés au peuple arménien par une solidarité d'histoire et de cœur, nous n'avons de ses expressions culturelles qu'une connaissance approximative. Découvrir ses chants et danses avec le groupe "Parégamoutioun" et "Kegam" nous permet de plonger dans ses traditions immémoriales et de mieux comprendre son âme».

Բացման խօսքը, շատ հակիրճ, արտասանեց Տիկին Լիլիան Միքայէլեան՝ նախագահուհի Սեւան Ակումբ – Համակարգում Հայաստանի Որբերու հետ Միութեան Վարչութեան (հանդէսը կազմակերպող մարմինը): Բարեգութ ձիգ, որ կը միտի գործնական հոգատարութիւն ցուցաբերել Հայաստանի աղէտեալ գօտիի ծնողազուրկ երախաներու:

Յայտագիրին Ա. բաժինը՝ շուրջ մէկ ժամ, յատկացուեցաւ Մարսէյլէ հրաւիրուած «Գեղամ» ազգագրական – ժողովրդական երաժշտութեան մեկնաբանութեամբ առաջնորդուող նուագախումբին: Նուագողներ՝ 15 հոգի, երկսեռ: Խմբավար՝ Սարգիս Խօրոէքեան: Նուագարաններ՝ քամանչա, դհոլ, տուտուկ, մեծ եւ փոքր փանդիռ, սանթուր, չւի, թառ, ...ման:

Յատուկ կ'ուզենք ընդգծել, թէ այս նուագախումբը արդէն իսկ գնահատելի ...պակ ունի իբրեւ չափանիշ, քանի խըմ...վարին բծախնդիր ցուցումներուն են...թակայ, անիկա յաջողեցաւ գպաստ երան...գով, չափաւոր կշռոյթով արտայայտել ...ներկաներուն փոխանցել մեր ժողովրդական, նաեւ՝ աշուղական երգ – երաժշտութեան անպաճոյճ ներքին եւքը՝ ...ելի զգայնութեամբ: Թուենք մեկնաբանուած գործերը, – Երեւան բաղ եմ ..., Նուպար – Նուպար, Մշոյ աղջիկ, ...Ատանայի (ժողովրդական), Երեւանի ... եւ Ծաղկած բաղենի (յօրինող՝ Խաչատուր Աւետիսեան), Սայաթ – Նովայէ՝ ...ի վուր ջան իմ ... եւ Եիս քու ղի...րըն չիմ գիտի ու Վ. Կոտոյեանի Սե...ի ձկնորսները: Եւ, անշուշտ, Զարթիր ...:

Երգիչներ Կարօ Տէրտէրեան եւ Նուպար Տէր – Մինասեան (երկուքն ալ թենոր) ու Օր. Նաթալի Մաքայեֆ (փանդիռ – թառ ...թակ բէմպրի տարբերութեամբ), նուագախումբին դաշն ընկերակցութեամբ, երգ – նուագով ցոյց տուին, թէ ունին երգի – երաժշտութեան խորքի ըմբռնում, զանոնք մեկնաբանելու եւ արտայայտելու ձիրք: Յատկանիշեր, որոնք կրնան անպայման զարգանալ, յարատեւ ...փով:

Յայտագիրին Բ. բաժինը՝ գրեթէ նոյն ...ութեամբ, յատկացուած էր Հայաստանէ հրաւիրուած «Բարեկամութիւն» մանկա – պատանեկան պարախումբին:

...ակաւոր տարազներով՝ ընդհանրապէս տուեալ պարին ազգային դիմագիծը հայոց պարարուեստներով (ըսինք՝ ...նրապէս, որով ո՛չ անպայման հատապատասխան կարգ մը պարագաներու, յատկապէս տղոց համար. օրինակ՝ տափառ, մոլկ) պարախումբը ներկաներուն հրամցուց այլազան պարերու տպաւորիչ փունջ մը: Արձանագրենք: Յնծուքիւն, Շալախօ, Ազգագրական, Կովկասեան, Կինտօներու (Թիֆլիս), Հօտաղներու, Նուշուայ եւ Բերդ խմբապարերը:

Միշտ ներկաները դէմ յանդիման զըտնուեցան խանդակաթ, ինքնավստահ, շատ վարժ երկու սեռէ պարողներու, փոքր տարիքի սահմանները շափշփող: Եւ միշտ թափուին շարժումներ, ոստումներ. եռուն, խանդավառ եւ աշխոյժ:

Ուղղակի հմայիչ էր Օր. Հեղինէ Տօնոյեան, հնդկական իր մենապարին մէջ: Նոյնպէս Օրիորդ Հեղինէ Մարտիրոսեան, արցախեան իր պարին մէջ: Իւրաքանչիւր պարողային՝ պարագծեստի հարազատ նըկարագիր: Առաջինին՝ շեշտ կշռոյթի մարմնական շարժ, ոտնապարանջաններու համաչափ ոտնահարում, մատնախաղ. երկրորդին՝ բնօրրանի Հայուհիի օրօրուն, շողշողուն, նազելի սահանք: Հըրապոյր՝ զոյգ մենապարերուն:

Փերուզ Կարապետեանի քանոնը թըթըռուն հնչեղութիւն ի յայտ բերաւ, արուեստագիտուհիին զգայնիկ մատնահարումներով: Երեւուն, զողզողուն անկասկած: (Երժ. Խաչատրեան):

Ռաֆայէլ Քոչարեան՝ դուդուկ. Տըլէ եաման, արեւն առեր վանայ ծովին մելամաղձոտ եղանակը հոս, այստեղ, անհազորդ հնչեղութիւն ձեռք ձգեց:

Խոստմնալից պատանի Խաչիկ Բաղալեանի քանի մը ժողովրդական - ազգայնաշունչ երգերը՝ յուսատու եւ յուսադրիչ բառերով լեցուն, խանդավառութիւն ըստեղծեցին. պատանի երգիչը մարզումի, յղկումի ճամբով կրնայ բեմի մնայուն ներկայութիւն ապահովել:

Վերջին Զարթօնք խմբապարը, ազգային դրօշի ծածանումը՝ ոտնընդոստ, յոտընկայս երկարատեւ ծափերով գնահատուեցաւ:

Պարախումբին կ'ընկերանային հինգ նուագածուներ. ղեկավար Լեւոն Յովհաննիսեան: Ի դէպ, պարախումբին վարիչն է Օր. Լաուրա Աւետիսեան: Գեղարուեստական բաժնի պատասխանատու՝ Յովսէփ Շամամեան: Պարուսոյցներ՝ Օր. Գոհար Միրաքեան եւ Ղուկաս Ղուկասեան:

Սեւան Ակումբ - Համակարգում Հայաստանի հետ Միութեան Վարչութիւնը հաստատեց, թէ բծախնդիր յամառ աշխատանքով կարելի կը դառնայ կազմակերպել շքահանդէս, նոյնիսկ, խիկապէս փոքր թիւ ներկայացնող գաղութի մը մէջ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ էջմիածնական թեմի Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յուլիս 1-ին, տեղի ունեցած է կրօնական մշակութային, բարեսիրական, քաղաքական եւ կրթական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու հանդիպումը, առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանի հըրաւէրով: Ներկաները խօսած են Հայաստանի եւ Արցախի հարցերուն եւ դժուարութիւններուն մասին եւ ետրացուցած բանաձեւ մը, որ կ'ըսուի թէ «Ներկաները իրենց միակամութիւնը կ'արտայայտեն հայ ժողովուրդին եւ զօրավիգ կը կանգնին Հայաստանի նորածին անկախ պետականութեան եւ կառավարութեան», կոչ ուղղելով «ՄԱԿ-ին, Միացեալ – Նահանգներուն եւ համայն աշխարհի կառավարութիւններուն ընելու իրենց դերազոյնը, որպէսզի Հայաստանի եւ Արցախի մէջ յարգուին ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ ժողովրդավարական սկզբունքները»: Բանաձեւը ստորագրած են հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, Հ. Յ. Դ. եւ Ռ.Ա.Կ., Հայ Բժիշկներու Ընկերակցութիւնը, Հ. Բ. Ը. Մ., Պոլսահայ Միութիւնը, Իրանահայ Միութիւնը եւ այլ կազմակերպութիւններ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Պատրիարք՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեան կը հաղորդէ, որ անցնող երկու տարիներու հետամուտ եղած է ժընեւ դրամատան մէջ Պատրիարքարանի անունով բացուած հաշիւները ստուգելու եւ զանոնք Պատրիարքարանին անունին փոխանցելու համար: Սկիզբը դրամատան պատասխանատուները մերժած են տեղեկութիւն տալ կամ ուրիշ անունի փոխանցել հաշիւը, որ բացուած էր նախկին Պատրիարք Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանի ստորագրութեամբ, դիտել տալով որ անձնական հաշիւ է: Սակայն Պատրիարքը պնդելով եւ օրինական փաստաթուղթերը եւ հաստատագիրները ներկայացնելով դրամատան վարիչներուն, յաջողած է փոխանցումը կատարել Պատրիարքարանին եւ Պատրիարքին անունին: Հաշիւին մէջ մնացած է 31 տոլար: Թորգոմ Պատրիարք իր հաղորդագրութեան մէջ կ'ըսէ թէ «1989 տարւոյ վերջին ամիսներուն, տասնեակ հազարներով կանխիկ գումարներ զանձուած են, չենք գիտեր որո՞ւ ստորագրութեամբ եւ ի՞նչ նպատակներու համար: Ջնջել տուինք անունը այն անձին որուն լիազօրութիւն տրուած էր նոյն հաշիւէն զանձումներ կատարելու»:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որուն մասնակցած են Հունգարիոյ «Արմենիա» Հայոց Միութիւնը, Մոլտովայի Հայոց Միութիւնը, Պուլկարիոյ «Երեւան» կազմակերպութիւնը, Ռումանիոյ Հայոց Միութիւնը: Հաւաքոյթին նպատակը եղած է յիշեալ երկիրներու հայ համայնքներու փոխադարձ ճանաչումը: Ժողովականները անհրաժեշտ նկատած են իւրաքանչիւր Պետութեան մէջ, ուր Հայեր կ'ապրին, գոյութիւնը կազմակերպութեան մը՝ որ պետական մակարդակի վրայ զիրենք ներկայացնէ իբրեւ ազգային փոքրամասնութիւն: Առաջարկուած է համագործակցիլ իրարու եւ Հայաստանի հետ՝ տնտեսական ու մշակութային մարզերու մէջ, նաեւ միասնաբար գործել մարդու իրաւունքներու եւ Սփիւռքի հայութեան իրաւունքներու պաշտպանութեան նպատակով: Որոշուած է մինչեւ տարեվերջ գումարել Սփիւռքի հայութեան կազմակերպութիւններու եւրոպական համաժողով մը:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արմէն» նախակրթարանի տնօրէնութեան հրաւէրով, Յունիս 13-ին, դասախօսութիւն մը տուած է դոկտոր Մեսրոպ Բալայեան՝ նիւթ ունենալով նախադպրոցական տարիքի երախաներու հոգեբանութիւնը եւ դաստիարակութիւնը:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ Հայոց թեմի Կաթողիկոսական փոխանորդ Նշան Վարդապետ Թոփուզեան Յունիս 19-ին այցելած է Սալմաստ եւ պատարագած Սառնա գիւղի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մատրան մէջ, ուր ներկայ եղած են Թեհրանէն, Թաւրիզէն, Ուրմիայէն ուխտաւորներ: Կէսօրէ ետք Նշան Վարդապետ ժամերգութիւն կատարած է նաեւ Հաւթուան գիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ: Ապա, մօտէն հետաքրքրուած է Սալմաստի գերեզմանատան պատերու նորոգութեան հարցով, գնահատելով հոգաբարձութեան աշխատանքները:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԱԳՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր տասներորդ

Աւելի հաճելի ժամեր կրնա՞ն գոյութիւն ունենալ մինչ. կը բաւէ որ ցրտին արեւ մը ծագի, որպէսզի մէկէն սերտողութեան սրահը զուարթանայ: Արփւոյն յետին ճառագայթը չի կորսուիր: Երբեմն գըրքերս, ձեռքերս, հագուստներս, – ամէն ինչ վերջապէս օծուած կ'ըլլան երեկոյեան ուրախ ջերմութեամբ: Պատէն՝ կը լսուի ժամացոյցին միօրինակ աղմուկը: Մերթ ընդ մերթ տղայ մը կը տեղափոխէ իր ոտքերը, շնչին աղմուկ մը հանելով, ուրիշ մը մեղմօրէն կը հազայ ու խորին հաճոյքը հոս ըլլալու՝ վրաս կը ծածանի դրօշակի մը պէս:

Եթէ հոս մնամ, վստահ եմ թէ պիտի սիրեմ այդ հսկիչին խոժոռ ակնարկը, որ կը յաջողի այս հանդարտ ու լուռ մըթնոլորտը ստեղծել: Երբեմն գրքին վրայէն կը բարձրացնէ աչքերը ու շրջանակի, խուզարկու, անդրդուելի ակնարկ մը կը ձգէ տղոց վրայ: Յայնժամ ամէն ոք կը ծռի իր աշխատանքին վրայ ու աշխատանքը հաճելի կը թուի: Ու մարդ չիմանար թէ ժամը ինչպէս կը վերջանայ: Բայց աւա՜ղ, զանգակը կը հնչէ միշտ: Ամէն անգամ որ մարդ հաճոյքով որեւէ տեղ ուզէ մնալ՝ մեկնումի զանգակները անայլայլ կը հնչեն միշտ: Կը թուի թէ այս է կեանքին օրէնքը:

Ու յետոյ այլ պզտիկ հաճոյքներ կան՝ կապուած սերտողութեան: Խօսիլը արգիլուած ըլլալուն՝ Արշամին, Զարեհին եւ իմ միջեւ մնայուն թղթակցութիւն մը կը հաստատուի, թուղթի թղթի կտորներու վրայ: Երէկ երեկոյ՝ խորասուզուած էի ընթերցումիս խորը, երբ այդ թուղթիկներէն մէկը եկաւ ինկաւ բաց էջին վրայ: Զարեհին գիրն էր:

– Ո՞վ էր Իգիպոս Թագաւորը, ու ի՞նչ ըսել է «Իգիպոս արքային մեղքը», կը հարցնէր Զարեհ:

Անորոշ կերպով կը յիշէի թէ յունական պատմութեան հետ կապ պիտի ունենար, բայց կարելի չէր Զարեհին կիսկատար պատասխան մը տալ: Յանկարծ գաղափար մը յղացայ: Արշամ ֆրանսերէն Լառուս մը ունէր: Նշանացի ուզեցի զայն: Բայց չէի գիտեր թէ ֆրանսերէն ինչպէս կը գրուէր Իգիպոս: Յուսահատ դիմեցի Արշամին, որ պատասխանեց.

– Տառադարձութեան օրէնքը կիրարկելով կրնաս դիւրութեամբ գտնել. ի՞նչ է փնտռածդ:

– Զարեհին թղթիկը անցուցի իրեն: Պատասխանը չուշացաւ:

– Նոյն ընտանիքին անդամներուն միջեւ սեռային արարք տեղի ունեցած պարագային կը գործածեն այդ բացատրութիւնը: Բայց թուղթը պատռէ, Զարեհին ցոյց մի՛ տար...

Այս փոքրիկ թղթի կտորը պատճառ եղաւ, որ ողջ գիշերը խորին խանդաղատանքով մը յիշեմ զայն, բայց զօրովին կը խառնուէր մեզի անխոստովանելի շեշտ մը: Ի զուր մաքէս կը կրկնէի թէ լոկ հեռաւոր ազգականներ էինք, թէ մեզի յետին նշոյլն իսկ չկար զօրովին մէջ: Տղրուկի մը պէս այդ գաղափարը փակաւ ինծ ու ողջ գիշերը տառապեցայ անով:

Ազատութեան առաջին գարունը պիտի գայ վերջապէս: Այս ի՛նչ անհանդստութիւն է ու ի՛նչ խռովք հոգւոյս խորը: Զարմանալի աճապարանքով մըն է, որ կը սպասեմ առաջին ծաղիկներուն, որ պիտի բողբոջին հոս ու այլուր: Ի՛նչ ճշգըրտութեամբ կը յիշեմ գարնան գալուստը մեր քաղաքին վրայ: Վերջին ձիւները կը քակուէին ու ձիւնահալէն յետոյ՝ առաջին հեղեղները կը խուժէին անդերն ի վար ու երբեմն շառաչաձայն կ'երթային ծով, քաղաքին փողոցներէն: Աստ ու անդ կ'եռեւէին ախոռներուն ու գոմերուն մէջ բանտարկուած առաջին հորթերն ու առաջին գառնուկները: Անասունները զըւարթ աղմուկներով կը խուժէին դուրս: Երկրագործական աշխատաւորները կը սկսէին գարնանացանի ու ծաղիկները կը բանային իրենց միրուն աչուկները ծառերուն վրայ: Ու երբ առաջին տերեւները, մատղաշ փթթումներով ծլէին, անպայման գարնան առաջին ուրախ անձրեւը կուգար լուալու համար երկիրն ու բուսականութիւնը:

Երբ Արշամին կ'ըսէի այս բոլորը՝ նըրբօրէն կը ժպտէր ու կ'ըսէր թէ երիտասարդութիւնը գարուն է միշտ:

Դեկտեմբեր տասներկրորդ

Ուշ աշնան լոյծ, սահուն գիշեր մըն էր, հեռուն, Բերիոյ մէջ: Աստղերը այնքան շատ էին երկնից կողովին մէջ, որ երկվայրկեան առ երկվայրկեան, կը թափէին վար, տանիքներուն ու ճամբաներուն վրայ:

(Շար. 47)

(Շար. Ա. էջէն)

Հայաստանը հացով կ՚ապահովէ գրեթէ մէկ տարի։

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՍՈՒՐԻԱ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սուրիոյ Արտաքին փոխ նախարար՝ Ռասլան Ալուշ եւ Հայաստանի Արտաքին փոխ նախարար՝ Արման Նաւասարդեան, Յուլիս 17–ին, Դամասկոսի մէջ ստորագրած են համաձայնագիր մը հիւպատոսական համագործակցութեան մասին։ Օր մը առաջ, Հայաստանի պատուիրակութիւնը ընդունուած է Սուրիոյ Արտաքին Նախարար Ֆարուք Ալ – Շարաայի կողմէ։ Քննարկուած են Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան, երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւններու զարգացման առնչուող հարցեր։

**

ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԳՕՏԻԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստան գտնուող ամերիկեան շարժապատկերահանողներու խումբը Սպիտակի, Գիւմրիի եւ Ստեփանաւանի մէջ մէկ ժամուան փաստանկար մը պատրաստած է հեռատեսիլի համար։ Փաստանկարը կը ներկայացնէ երկրաշարժէն ետք վերականգնումի աշխատանքները, Ամերիկայի եւ յատկապէս Ամերիկահայութեան օգնութեան դրական հետեւանքները։ Նկարահանումները տեւած են 15 օր։ Խումբը գլխաւորած է Հայկական Միացեալ Ֆոնտի վարիչ — տնօրէն Յարութ Սասունեան։

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՈՒՐԻԱ ԳԱՑԱԾ

Զորսօրեայ այցելութեամբ Սուրիա գացած է հայկական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Արդիւնաբերութեան Նախարար՝ Աշոտ Սաֆարեանի։ Այցելութեան նպատակն է ընդլայնել Հայաստանի եւ Սուրիոյ համագործակցութեան կապերը։

**

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Իրանի Հայաստանի նոր դեսպան նշանակուած է Ահմատ Սոպհանի, փոխարինելով Պահրամ Ղասեմին։ Նոր դեսպանը արդէն ժամանած է Երեւան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* » de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps

— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յուլիս 26 Վարդավառ է։ Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն երրորդն է։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին։

Պատարագ ժամը 10.30–ին։

ՄԱՆՕԹ. — Այսօր, տաղաւար օր ըլլալուն պատճառաւ հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

**

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յուլիս 27, Բ. օր Վարդավառի։ Յիշատակ է Մեռելոց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 26–ին, Տօն է «Վարդավառ»ի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ

Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8.45–ին։

Պատարագ ժամը 10.30–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77–րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիտրա-Մերիտ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան։

Սոյնը 77–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործածուած եւ վաւերացուած, — հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. — Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. — Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. — Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. — Քննարկում վերոնշեալներուն առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բատ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. — Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ — ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3–12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4–ին։

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 – 59 – 67 – 03

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

— Կը բացուի 3–րդ դասարանը։

— Կրթական Նախարարութեան ճշդուած ծրագրի կողքին՝

— Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին)։

— Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք)։

— Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4–րդ եւ 3–րդ դասարաններուն մէջ։

— Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ – Լը – Պէլ եւայլն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է։ Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. —
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 23

JEUDI
23 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.846 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.846

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԵՒ ՌՈՊԵՐԹՕ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ
ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄ

Երկուշաբթի, Յուլիս 20-ին Ազրպէյճանցիք ՍՈՒ 24, ՄԻԿ 25 եւ Լ 29 երեք օդանաւերով ռմբակոծած են Ղարաբաղի մայրաքաղաքը իր ռումբեր նետելով, որոնց հետեւանքով հրդեհներ ծագած են: Կրասնի Թէ (ԹԱԱ) բնակիչները խուսափած են մօտենալէ հրդեհները մարելու համար, այն վախով որ քիմիական կրնան ըլլալ: Վիրաւորներ կան, ոչ՝ մեռեալներ:

Երեքշաբթի, Յուլիս 21-ին, ռմբակոծումները շարունակուած են Վարդենիսի, Զոդի, Տառուշի, Պառաւաքարի շրջանները, գրադներով: Երեք վիրաւոր կայ: Արծուաչէնի շրջանն ալ կրակ բացուած է կառքի մը վրայ, որ ութ հոգի կը փոխադրէր: Երեք հոգի տեղն ու տեղը մեռած է, մէկը՝ վիրաւորուած, միւս չորսն ալ՝ անհետացած: Նոյնն է Արարատեան շրջանի Երասխաւանի պարագան, Խաչիկ գիւղը եւ Վայք ուր երկու վիրաւորներ կան:

Մարտակերտի շրջանը Հայկ. ինքնապաշտպանութեան ուժերը կը շարունակեն հսկել Սարսանգի ջրաելեկտրակայանը, բայց ողջ Շահումեանի շրջանը եւ Մարտակերտի տարածքի կէսը կը մնան Ազրպէյճանցիներու գրաւման բանակի ձեռքը:

**

Յուլիս 20-ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի ընդլայնուած նիստին, նախագահը՝ ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումեան պատուոյ եւ արտասահմանեան անդամի վկայագիրներ յանձնած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին եւ «Կիւլպէնկեան» Հիմնադրամի գլխաւոր տնօրէն, արեւելագէտ Ռոպերթօ Կիւլպէնկեանին (Փորթուկալ): Վազգէն Ա.-այս կոչումին արժանացած է Հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ բանասիրութեան մարզին մէջ եւ Հոգեւոր մշակոյթի զարգացման ուղղութեամբ ունեցած վաստակին համար, իսկ Ռ. Կիւլպէնկեան՝ հայ ժողովուրդի ունեցած կապերուն եւ հայ-փորթուկալեան յարաբերութիւններուն նուիրուած իր գործերուն համար:

Այս արարողութեան ներկայ եղած է Ֆրանսայի դեսպանուհին՝ Տիկին Ֆրանս տը Հարթէնկ:

Յաջորդ օրը, Յուլիս 21-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունելութիւն մը տուած է այս առթիւ, Հայկաչէն, ուր նաեւ ներկայ եղած է տիկին տը Հարթէնկ եւ ջերմ խօսքեր արտասանած Հայց. Եկեղեցւոյ եւ ազգին հասցէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱՀԻՐԷԻ մէջ, Իսրայէլի նորընտիր վարչապետին՝ Ռապինի եւ Եգիպտոսի նախագահին՝ Մուպարաքի հանդիպումը դրական որոշումներու առիթ չըլլալ, բայց վերահաստատեց կապը: Մուպարաք ալ ընդունեցաւ Երուսաղէմ երթալու Ռապինի հրաւէրը: Բէկին Տէյվիտի 13 տարի յետոյ, այս նոր հանդիպումը թերեւս առիթ տայ Եգիպտոսի «կամուրջ» մը ըլլալու Իսրայէլի եւ արա-

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՅՈՒԼԻՍ 15 / 21)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ
ՆՈՐ Ա. ՏԵՂԱԿԱԼ

Նախագահական հրամանագրով Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարի առաջին Ա. տեղակալ նշանակուած է Վահան Շիրխանեան, որ կը հեռանայ յատուկ ծրագրերու պետական Վարչութեան պետի պաշտօնէն:

**

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Յուլիս 17-ին, Երեւանի մէջ Հայաստանի Արտաքին նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննիսեան եւ վրացի իր պաշտօնակիցը՝ Չիկվաձէ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու եւ Արտաքին Նախարարութեանց գործակցութեան ուղղութեամբ փաստաթուղթեր ստորագրած են, որմէ յետոյ տուած են մամուլի ասուլիս մը:

**

Նոյն օրը, Վրաստանի Արտաքին նախարարը ընդունուած է վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են Վրաստանի տարածքէն Հայաստան հասնող երկաթուղին, կազմուելիք առընչուող խնդիրներ, ինչպէս նաեւ դեսպանատուներ բանալու եւ այլ հարցեր:

**

ՎՐԱՑԻ ԿԱՆԱՉՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻՆ
ԴԷՄ

Թիֆլիս լոյս տեսնող «Սաքարթվելոս Ռեսփուպլիքա» թերթի Յուլիսի թիւին մէջ լոյս տեսած է «Կը կրկնուի՞, արդեօք, Չերնոբիլը Վրաստանի մէջ» յօդուածը, Վրաստանի Պետական Խորհուրդի բնապահպանութեան յանձնաժողովի փոխ - նախագահ Կիա Գաչեչիլաձէի ստորագրութեամբ: Հոն յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ Հայաստանի հիւլէակայանի վերստին օգտագործման յարուցանած վտանգներուն, որոնք կը սպառնան ամբողջ շրջանին, նաեւ Վրաստանին: Գաչեչիլաձէ կը նշէ թէ կայանը կը գտնուի սիսմիք վտանգի գօտիի մը վրայ եւ թէ ան զերծ չէ արկածի սպառնալիքէ, քանի որ յօդուածագիրը կը պնդէ թէ 1982-ին արդէն ճեղք մը բացուած էր անոր առաջին ենթաժամանումներին մէջ: Վրացի մասնագէտը կոչ կ'ընէ ամէն ձեւով արգիլք ըլլալ անոր վերաբացման, յիշելով սակայն զայն վերստին օգտագործելու ստիպող դրդապատճառները:

**

ՋՈՀԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Բարեսիրական նպատակներով Գորիս ղանուող Էքսփրաւէնս Ռաֆայէլ Սարգըսեան բուժման դասընթացքներ կազմակերպած է Գորիսցիներու համար, որմէ հաւաքուած գումարը տրամադրուած է սահմանամերձ շրջանը զոհ գացած մարտիկներու ընտանիքներուն:

**

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 14-ին Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Մեծն - Բրիտանիոյ Ռուսաստանի դեսպան՝ Սըր Պրայըն Ֆոլին, որ այսուհետեւ իր երկիրը կը ներկայացնէ նաեւ Հայաստանի մէջ: Տեսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու յարաբական երկիրներու փոխհասկացողութեան համար:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓԱԼԵՐՄՈՅԻ մէջ չատ լարուած մթնոլորտ մը տիրած է դատաւոր Պորսելլինոյի 5 թիկնապահներուն յուղարկաւորութեան ընթացքին եւ արարողութեան աւարտին կարելի իսկ չէ եղած առաջքն առնել միջադէպերու: Հանրապետութեան նախագահին եկեղեցիէն դուրս ելլելու պահուն եւ հազիւ կարելի եղած է զինքը հեռացնել հրմշտուքներէն: Ամբողջ բազմութիւնը ցուցարարի վերածուած՝ «խեղկատակներ, դո՛ւրս մարդասպաններ» կը պոռար: Ամբողջ Իտալիոյ մէջ ալ տասը վայրկեանի գործադուլ եղած է ամէն տեղ, իբրեւ խորհրդանշական բողոք: Փալերմոյի քաղաքապետն ալ եւ ութ ուրիշ պաշտօնատարներ հրաժարած են: Բուն եւ միակ ամբաստանեալը՝ Պետութիւնն է: Դատաւորին յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի քանի մը օրէն, բոլորովին անպաշտօն կերպով, ընտանիքը մերժած էր ազգ. յուղարկաւորութիւն: Ֆրանսան ալ սկսած է մտահոգուիլ, որովհետեւ վերջին տարիներուն մաֆիան «կ'արտագաղթէ» ալ եւ առաջին առթիւ Քոթ տ'Ազիւրը արդէն կարեւոր յենարան մըն է Մարսէյլէն Մոնաքօ ուր «աղտոտ դրամը» կը հոսի, կալուածի գործերու եւ քազինօներու մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ - արեւելեան ծայրամասին՝ Հաքքեարիի Իրաքի սահմանակից մէկ գաւառակին մէջ Յուլիս 20-ին իրաքեան հողատարածքէն կրակ բացուած է ոստիկանատան մը վրայ. բախումներու ընթացքին տասը Թուրք ոստիկաններ սպաննուած են:

ՍԵՐԺ ՔԼԱՐՍՖԵԼՏ, հրեայ փաստաբանը որ 40 տարի է աշխարհի ամէն կողմը կը հետապնդէ նացիները, որոնք պատասխանատուութիւններ ունեցած են հրեաներու ողջակիզումին մէջ, յայտարարեց թէ Հանրապետութեան Նախագահը այլեւս ծաղկեպսակ դնել պիտի չըտայ իր կողմէ մարեշալ Փէթէնի շիրիմին, Նոյ. 11-ին ինչպէս աւանդութիւն էր, հաստատուած տը Կոլի կողմէ, յարգելու համար Վէրտէօնի յաղթականին յիշատակը: «Փէթէն - Վէրտէօն» ազգ. միութիւնը գայթակղած է եւ կոչ կ'ընէ Միթերանի ընթացք չտալ փոքրամասնութեան մը, որ կը շարունակէ գրգռել ժողովուրդը: Ժօրժ Սառ, փոխադրութեանց նախարարը Ռատիօ - Շալոմէն յայտարարեց թէ անվերապահօրէն համամիտ է այս որոշումին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ԷՄՄԻԵԱՆ ԲԱՑԱԿԱՅ

Հ.Ա.Պ.-ի մարզական կազմակերպութիւնը՝ որուն աթլէթիզմի ճիւղին նախագահն է կէս հայ - կէս ուկրանացի Իկոր Տէր - Յովհաննէսեանը, հրատարակած է այդ մարզաձեւին մէջ Պարսելոնայի մրցումներուն իր ներկայացուցիչներուն ցանկը: Ոչ մէկ հայ մարզիկ մէջն:

Ռոպէր Էմմիեան միակ լուրջ Հայ թեկնածուն էր, Չէ առնուած ցանկին մէջ: Իրաւ է որ հեռացատքի մեր ախոյեանը չկրցաւ այս ամառ աչքառու արդիւնքներ ձեռք ձգել: Քանի մը օր առաջ Սալամանկի մէջ (Սպանիա) 6-րդ միայն: Հեռաւորութիւն՝ 7,91 մեթր, գրեթէ մէկ մեթր եւս Եւրոպայի իր մրցանիշէն՝ 8,86 մեթր, 1987-ին Ծաղկաձորի մէջ, Հայաստան:

Ոչ մէկ Հայ ուրեմն, Պարսելոնա, աթլէթիզմի մէջ: Մեր յոյսը կը դնենք կրոփամարտի եւ ծանրաբարձութեան վրայ, եթէ Մոսկուայի վարիչները անտեսած չեն Հայաստանցիները:

**

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱԿԻՑՆԵՐԸ

Ծանօթ է որ Վալանսի «ծագումով Հայ Մարզական Երիտասարդութիւն» ակումբը իրաւունք ստացաւ, գարնան, մտնելու արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ: Միանալով տեղւոյն Ֆ. Ք.-ին հետ, պիտի գործէ այլեւս Association Sportive d'Origine Arménienne et Valentinoise անունին տակ: կարճ՝ A.S.O.A.V.:

Ախոյենական առաջին մրցում՝ Պասթիայի դէմ, Օգոստոս 8-ին: 15-ին՝ Ալէզի դէմ: Այս երկու խաղերը դուրսը:

Երրորդին է որ Վալանսցիները առիթ պիտի ունենան ծափահարելու իրենց խումբը քաղաքին մեծագոյն մարզադաշտին վրայ, աթաւ Փոմփիտու՝ որ կրնայ պարփակել քսան հազար հանդիսատես: Այս երրորդ մրցման Վալանսի հակառակորդը պիտի ըլլայ Նիսի խումբը, Օգոստոս 22-ին:

**

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

ՀԱՅԻՍ ՊԻՏԻ ԳԱՅ ՊԵԼԺԻԱ

Հայաստան ընդունուած է պասքէթպոլի միջազգային դաշնակցութեան անդամ: Հետեւանք՝ Հայաստան առնուած է եւրոպական Բաժակներու մրցաշարքին մէջ: Մրցակիցները որոշուած են:

Երեւանի Ուրարտու ակումբը պիտի խաղայ Պուլկարիոյ Փլէւէն քաղաքի ակումբին դէմ, Քորաչ անունը կրող բաժակին ի հաշիւ: Երթ մրցում՝ Սեպտեմբեր 9-ին, դարձ՝ Պուլկարիոյ մէջ, Սեպտեմբեր 16-ին:

Արովեան քաղաքի աղջկանց ակումբը, Հայտս պիտի հիւրընկալէ պելժիական Օսթրօզէպէք խումբը Սեպտեմբեր 30-ին: Դարձ՝ Հոկտեմբեր 7-ին: Այս՝ ի հաշիւ Ռոնքէթի բաժակին:

Կը մնայ մաղթել որ Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական դժուարութիւնները արգելք չըլլան ու մրցումները տեղի ունենան նախատեսուածին պէս:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՈՒԺԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆԸ

Վենետիկի Մխիթարեան միաբաններէն՝ Հայր Տաճատ Եարտըմեան խնդրեց որ այս նիւթի մասին գրեմ եւ ես սիրով յանձն առի, որովհետեւ յարգանքն ունիմ իր մտաւորականի յանձնառութեան նկատմամբ եւ կը հաւատամ իր նուիրումի ուժգնութեան՝ բարեփոխելու, մեր մշակութային տագնապը ճիգդ հունի մէջ դնելու իր մտահոգութեան: Անցեալ տարի, անձնապէս մաս կազմելով Մխիթարեան Հայագիտականի դասախօսներու հոյլին, կարելի չէր չհիանալ իր անձնուրաց գործունէութեան եւ լրջմիտ մօտեցումին՝ խրախուսիչ ուսանողի, դասախօսի եւ դասաւանդուող նիւթին վերաբերեալ:

Սիրով յանձն առի իր առաջարկը բաի, բայց ոչ՝ հաճոյքով: Որովհետեւ պիտի նշանակէր ամէնէն առաջ վերամտածել «Սփիւռքի Մշակոյթ»ի մասին, երբ այլեւս սովորական դարձած անձկութիւն մը աւելի ուժգին կը թակէ հարցերով եւ հարցումներով խռնուած հայ գրողին միտքը:

Ուժականութի՞ւն ըսինք. այսինքն՝ գեղարուեստական տենդեր իրականութի՞ւն. զարգացող, հարստացնող, մշտատեւ ընդլայնո՞ւմ մը, որ ԿԸՆԿԱԽԱՅՆԷ, երբ ամէն ինչ որ կը հրամցուի մեզի՝ պարզապէս գերութիւն մըն է — անցեալապաշտ, զգացական աւազաններու մէջ թաթխուած, փափուկ գովասանքներով եւ բուռն ու հոտած բառերով կառչում մը՝ եղած — չեղածին: Ինչո՞վ կ՚անցընենք մեր կեանքը Սփիւռքի մէջ, եթէ ոչ՝ ոգեկոչումներով: Փա՛ռք Աստուծոյ, ամէն ինչ կ՚ոգեկոչենք եւ բան մը չենք ծնիր: Վա՛յ անոր որ կը ծնի, ըսել կ՚ուզեմ կը ստեղծէ, կը յաւակնի տարբեր ըլլալ, հարցաքննել աւանդապահ ճաշճաշումը եւ սրբութիւն նկատուածները ուրիշ տեսանկիւնէ պատկերել: Մեր առաջնորդները մեծ բարդոյթ մը ունին սրբութիւններու նկատմամբ, գլխաւոր պիտակներ ունին, որոնք աջին — ձախին կը փակցընեն եւ սիրտերնին կը զովանայ — սրբապիղծ, պոռնկագիր, այլասերած եւ կամ ամէնէն անվնասը՝ անտաղանդ: Իսկ մըշակոյթի գործիչ նկատուիլը՝ անցագիրի մը պէս է իրենց համար, որ այս տարի կրնան շնորհել մէկուն, իսկ յառաջիկայ տարի մերժել՝ քաղաքական կամ անձնական պատճառներով:

Այս աթոռակալներուն քով՝ փառամոլութիւնն ու անտարբերութիւնը աւելի՛ կը կշռեն քան ազատ մտածողութեան կամ մշակոյթի զարգացման պայմանները: Ինչպէ՛ս ընթացք գտնէր այդ պայմանները, երբ կը խափանուէր ամէն ձգտում ու ոլացք, որովհետեւ դրան եաեւ կար թշնամին՝ «օտարը», այսինքն՝ զոյգ մը օտարներ — ոչ—Հայը եւ ա՛յն Հայը, որ «մերինէ չէ»: Քաֆքայի հովանոցին պէս, երբ կ՚ըսէ թէ բոլոր արգելքները գլս կը կործանեն: Ուրեմն, զարմանալի՞ է, որ թերթերն ու սրահները հեղէին ժամանակավրէպ, թախծոտ ու սիրտառատ տողերով: Գոնէ կէս դարէ ի վեր կեցած ենք հոն՝ ուր հայրենասիրութիւնը, անցեալէն հերոս մը, դրուագ մը ոգեկոչելու (չըլլա՛ր այս բառ երեւոյթը) եւ մշակոյթին ծառայելու հոմանիշ կը նկատուի:

Հայրենիքը մշակոյթ չէ: Մշակոյթը ցեղի մը ներքին տիեզերքն է. եւ այդ տիեզերքը, հայրենիքի կողքին՝ ունենալու է միլիոնաւոր ա՛յլ տարբեր Սփիւռքցիի մը համար: Մենք անցեալի ստուերին եւ հովանիին տակ ծուարած կ՚ապրինք, երբ Սփիւռքի տարածքին վրայ կա՛ն այս տարբերը՝ լոյս եւ ուղղութիւն տուող. բայց ո՞վ պիտի դուրս գայ հաւարոյր անկիւններէն, որպէսզի ըմբոշխնէ ու ներառնէ զանոնք:

Յաճախ կը խօսուի «մշակութային անդիմագծութեան» մասին. պարզապէս աշխարհը աւելի տարածուած է մեզի համար եւ մենք՝ ժողովուրդներու համակարգին մէջ, աւելի լուրջ ու պրկուած աշխատանք պէտք է տանինք մեր սեփական դիմագիծը մէկտեղելու, համադրելու եւ անդրադառնալու անոր էութեան:

Որովհետեւ Սփիւռքը հրաշալի արժանիքներու անհատնում շտեմարան մըն է — անկարելի է որ Հայու ընդոծին, ստեղծագործ յատկութիւնները դաճաճ մնային գիտակից ու հեռատես ղեկավարութեան մը պարագային — բոլորս ալ գիտենք թէ նուիրումի կիրքով ու տենդով բռնուած ի՛նչ տաղանդներ ունեցեր ենք եւ ունինք ցանուցիր, որոնք հակնալի պատճառներով դուրս կը մնան Սփիւռքի մաֆիական մասսաներէն եւ կը շարունակեն իրենց աշխատանքը տարբեր գետիններու վրայ: Ո՞ւր պիտի գտնէ Սփիւռքի արուեստագէտը իր բարոյական ու նիւթական առանցքը, երբ ազգային հաստատութիւններ՝ մէկ ծայրէն միւսը՝ մանկլաւիկ որսացող միջակութիւններով կը վխտան: Մշակութային կազմակերպութիւններու չնդալից յայտարարութիւններ կան, վարչականներ սաւառնակներ առած ժողովէ ժողով կը վազեն. անոնցմէ անդին՝ լուրջ, սխթեմաթիք աշխատանքի մը արդասիքը չկայ: Ամէն բանի թափը կը կորի, բայց մշակութային միութիւններու յոբելենականներ կազմակերպելու թափը չի՛ շիջիր: Իսկ Մշակութային Փոնտի տարեկան յատկացումները աւելի ազգականութիւն եւ բարեկամութիւն կը հոտին, քան մշակութային հիմնարկի վարիչներու յատուկ լրջութիւն:

Եզրակացութիւն: Մշակոյթի «խսկական նուիրեալը» Սփիւռքի մէջ՝ լքուած է, որովհետեւ կը պակսի երկու բան: Առաջին՝ ԴԱՏՈՂ ՄԻՏՔ (չեմ ըսեր առողջ դատող, որովհետեւ եթէ միտքը դատէ՝ կը նշանակէ առողջ է, զգացումն է որ ոչ — առողջ վիճակներու կ՚առաջնորդէ. նաեւ՝ դատող միտքը ծուլութեամբ կամ անտարբերութեամբ չի՛ վարուիր երեւոյթներու հետ): Եւ երկրորդ՝ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ:

Մեր ղեկավարները ամենայն յամառութեամբ կը պնդեն թէ հայ գրողն ու արուեստագէտը պէտք է ազգին ծառայեն ձրի, մինչ տնօրէնն ու աէրտէրը եւ ժամկոչը պէտք է ծառայեն վճարովի: «Ասանկ եղեր է, ասանկ ալ պիտի երթայ»ի հոգեբանութեամբ կը հասնինք ճիգդ այն դաճաճութեան, որուն մեր մշակոյթի ղեկավարները պիտի անդրադառնան, եթէ պահ մը քաջութիւն ունենան կայնելու ինքնաքննութեան հայելիին առջեւ:

Ուրեմն, չխօսինք ուժականութեան մասին, որովհետեւ այս մթնոլորտին մէջ համականալիօրէն չնչահեղձ է արուեստը. փոխարէն խօսինք Սփիւռքի Մշակոյթի Կարողականութեան մասին: Միայն յեղաշրջում մը պիտի կարենայ փրկել մեզ. ներգրաւել մեր լաւագոյն տարրը եւ անոր ստեղծագործութեամբ հունաւորել մեր հոգիին կեանքը:

Մշակոյթը բառ է ու գիր, քար ու մետաղ, գոյն, ձայն, շարժում, ողբ եւ ուրախութիւն. բայց ամէնէն առաջ՝ գիտութիւն ու գիտակցութիւն, կիրք ու ոլացք: Անոր համար կ՚ըսէի թէ մշակոյթը անկախացում մըն է, ազատագրում մըն է անկերպարան ըլլալէ, անցեալի փոշիին կամ ոսկիին մէջ թաթխուած մնալէ:

Յարգել մշակութային աւանդը՝ առանց զարգացնել փորձելու զանիկա՝ բթութեան կամ անփութութեան ախտանիշ է: Երկումեղկ աւաղումները միայն մեր որբերուն գանձարանը կը յորդեցնեն. բան մը չեն արժեր առանց պիտանէի եւ առանց լրջախոհ աշխատանքի:

Բարեբախտաբար, հին օրերուն, եղան օրինակելի նուիրեալներ՝ Մխիթար Վրդ. Սեբաստացիի նման, որոնք չընկրկեցան պայմաններու լուծին տակ եւ իրենց տեսիլքը իրականութեան վերածեցին: Երեքհարիւր տարիներէ ի վեր՝ Վենետիկի Մխիթարեաններու Սուրբ Ղազար Մայրավանքը մշակոյթի օճախ եղաւ թէ՛ Սփիւռքի եւ թէ՛ Հայաստանի համար: Պատմագրական, աշխարհագրական, լեզուական, գեղարուեստական, գրական եւ ընդհանուր հայագիտական լուրջ աշխատանքով եւ ուսումնասիրութիւններով՝ մտքի ջահը վառ պահեցին ուխտագիր միաբաններ, եւ այսօր, Սփիւռքի տարածքին, անոնք կը շարունակեն իրենց յատուկ առաքելութիւնը:

Այո՛, յարգանք ունիմ Հայր Տաճատ Եարտըմեանին հանդէպ, որովհետեւ Մխիթարեան Հայրերու յատուկ նուիրումով՝ եղաւ ան վերարկողը իր հաւատքին — հիմնեց Լոս — Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը, Վենետիկի իր Միաբանութեան Հայկական Ակադեմիայի հովանաւորութեամբ եւ օժանդակութեամբ՝ հիմնեց ու կազմակերպեց նաեւ Լոս — Անճըլըսի Մխիթարեան Հայագիտական Դասընթացքները, պատրաստելու համար աւելի հմուտ տարր մը ուսուցիչներու եւ հայագէտներու:

Ըստ իս, Լոս — Անճըլըսի գաղութին համար՝ անցեալ տարի քիչ էր թիւը արձանագրուողներուն. կը յուսամ այս տարի վարժարաններու հայերէնի ուսուցիչները աւելի խոհեմ կ՚ըլլան օգտուելու այս պատեհութենէն: Հետաքրքրական է որ ուսանողներուն մեծ մասը օրիորդներ, կիներ ու մայրեր էին. չնչահատ կը մըտնէին դասարան եւ ի՛նչ խանդավառութեամբ կը հետեւէին: Ես միշտ ըսած եմ, որ հայ կինը, առհասարակ, աւելի գիտակից է իր կոչումին, քան այրը եւ նուազ գիտակից՝ իր արժանիքներուն: Խաղաղաւէտ ու բարեբեր մթնոլորտը որ կար այդ շէնքին մէջ, շատ բան կը պարտէր Հայր Տաճատ Եարտըմեանի աշխոյժ ու խոհուն գործելակերպին: Ան, իբր բանաստեղծ ու բանասէր, իր վիշտին խորը քաշած ու մարած էր պայմաններու շանթերը, անգամ մը եւս ապացուցանելով որ Սփիւռքի մէջ յաճախ մէկ ծաղիկով է որ գարուն կուգայ:

Մտահոգիչը ա՛յն է, որ եթէ այդ «մէկ ծաղիկ»ներն ալ չըլլան՝ մեր մշակոյթին ո՛չ համը կ՚ըմբոշխնենք, ո՛չ ալ բոյրը:

Այս տաք օդին այսքան անձրե՞ւ:

ՎԻՀԱՆՈՅՇ ԹԷՔԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՈՒՐՖԱ

Ուրֆան՝ հին Եդեսիան, ներկայիս կը գտնուի Թուրքիոյ հարաւ — արեւելքը, Համանուն վիլայէթին մէջ:

ԺԹ. դարուն սկիզբը, քաղաքը ունէր շուրջ երկու հազար տուն, իսկ Ա. համաշխարհամարտի նախօրեակին՝ 35 հազար հայ բնակիչ:

Ուրֆայի Հայերուն մեծ մասը կը զբաղէր արհեստներով. առեւտուրով եւ երկրագործութեամբ: Հռչակաւոր էին հայ քարկոփները, կտաւագործները եւ բրուտները:

Միջազգային ճանաչում վայելած է ուրֆացի հայ կնոջ ասեղնագործը (մեղմ, գունաւ գոյներով, ծաղկանաշխ՝ յաճախ ոսկեթել բանուածքով, յարմարցուած աւանդական զարդաձեւերու), որով զարդարուած սրբիչները, գգեստները, ծածկոցները կը վաճառուէին Անգլիոյ, Միացեալ — Նահանգներու եւ այլ երկիրներու մէջ:

Ուրֆան նաեւ կ՚արտադրէր բարձրորակ եւղ, գինի, արմաւ, պտուղ եւ կտաւ:

Քաղաքին հայկական թաղամասին մէջ պահպանուած էին Բիւզանդիոնի Յուստինիանոս կայսեր կառուցած ամրոցին մնացորդները, եռանկիւնաձեւ պարիսպները՝ քառանկիւն աշտարակներով:

Ամրոցին շրջակայքը կային շուրջ 200 ժայռափոր՝ երկար ներքնուղիներով անձաւներ: ԺԸ. դարուն, Ստեփանոս ճարտարապետը Ուրֆայի մէջ կառուցած է բազմաթիւ եկեղեցիներ, մզկիթներ, ջրմուղներ եւայլն:

Հայերու Ս. Աստուածածին եկեղեցին արքեպիսկոպոսանիստ էր, իսկ անոր կից կառուցուած վարժարանը քսաներորդ դարուն սկիզբը ունէր 1140 աշակերտ: Ս. Սարգիս վանքին մէջ կար որբանոց՝ 66 սանով:

Քաղաքին կաթողիկէ Հայերը ունէին եկեղեցի եւ վեց դպրոց՝ տարրական 350 աշակերտով:

Եկեղեցի եւ դպրոց ունէին նաեւ Աւետարանական Հայերը:

Ծանօթ ուխտավայր էին քաղաքամերձ Ս. Սարգիս վանքը եւ աւանդաբար Աբգար Թագաւորին վերագրուած դամբարանը:

1895—ի Հոկտեմբերին, հայկական կոտորածներու ժամանակ, թրքական բանակն ու խուժանը կողոպտեցին եւ աւերեցին Հայերու խանութներն ու կալուածները, բայց 50 օրուան պաշտպանութենէ ետք, չկարենալով դրաւել հայկական թաղամասը, ձեւականօրէն քակեցին պաշարումը եւ խարէութեամբ զօրք մըտցնելով՝ կոտորեցին 10 հազար անզէն մարդ:

1915—ի Մեծ Եղեռնին, Ուրֆայի Հայերը դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, որ ծանօթ է Ուրֆայի Հերոսամարտ անունով: Ուրֆացիներու ճակատագիրը աւելի փայլուն չեղաւ, քան շրջանին մնացեալ Հայերունը, անոնք տեղահանուեցան եւ կոտորուեցան: Վերապրողները գաղթեցին Սուրիա, Լիբանան, Ֆրանսա, Միացեալ — Նահանգներ, իսկ մաս մըն ալ ներգաղթեց նախկին Խորհրդային Հայաստան, ուր Աշտարակի շրջանին մէջ ստեղծեց Նոր Եդեսիա աւանը: Հոն կառուցուած է նաեւ Ուրֆայի նահատակներուն նուիրուած յուշարձան:

Ուրֆա ծնած են մատենագիր Մատթէոս Ուռհայեցին եւ լեզուաբան Յակոբ Նահան — Ջրպետը:

Քաղեց՝ Շ. ՄԱՒՍԱԳԱԼԵԱՆ

(Ազդակ)

ՄԱՏԹԷՈՍ ՈՒՌՀԱՅԵՑԻ

Հայ ժամանակագիր եւ վանական Մատթէոս Ուռհայեցի ծնած ու ապրած է Ուռհա (Եդեսիա): Կ՚ենթադրուի, որ ան իր «Ժամանակագրութիւն»ը գրելու սկսած է 1113—ին եւ շարունակած՝ մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը: Գիրքը բաղկացած է 3 մասէ: Առաջին մասը կ՚ընդգրկէ 952—էն 1051 թուականներու, երկրորդը՝ 1052—էն 1101—ի իսկ երրորդը՝ 1102—էն 1137—ի անցուդարձերը:

«Ժամանակագրութիւն» հատորին մէջ, Ուռհայեցի կը պատմէ Բագրատունիներու թագաւորութեան, անոր կործանման, սելճուկեան Թուրքերու արշաւանքներուն եւ նուաճումներուն, Հայերու արտագաղթին, երկիրէն դուրս հայկական իշխանութիւններու հիմնադրութեան եւ օտար նուաճողներու դէմ անոնց պայքարին մասին:

Մանրամասն տեղեկութիւններ կան նաեւ դրացի ժողովուրդներու եւ օտար նուաճողներու մասին, ինչպէս նաեւ՝ անոնց հետ Հայերու յարաբերութիւններուն մասին:

Մատթէոս Ուռհայեցիի երկը կարեւոր աղբիւր է նաեւ բիւզանդագիտութեամբ, արաբագիտութեամբ, թրքագիտութեամբ եւ Արեւելքի խաչակիր իշխանութիւններու պատմութեամբ զբաղող մասնագէտներուն համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Երկար դասամիջոցին Եգորն ուսուցչուհու ակնոցի ապակուն ճանճ է նկարում: Զանգից յետոյ ուսուցչուհին ներս է մտնում, դնում է ակնոցներն ու սկսում ձեռքով քշել ճանճին: Աշակերտներն սկսում են ծիծաղել եւ դասը խանգարւում է: Զայրացած ուսուցչուհին ծնող է կանչում.

- Ձեր տղան խուլիգան է, - ակնոցիս ապակուն ճանճ էր նկարել...

- Ինչ սե՛մ, - հոգոց է հանում Եգորի հայրը, - մի քանի օր առաջ թերթի կրպակին դարեջրի տակառ էր նկարել, հարեւաններով վեց ժամ հերթ կանգնեցինք...

**

Զայրացած ուսուցիչն ասում է աշակերտներին:

- Ով իրօք իրեն յիմար է համարում թող ոտքի կանգնի:

Բիչ յետոյ աշակերտներից մէկը կանգնում է.

- Դու քեզ յիմա՞ր ես համարում, - հեգնում է ուսուցիչը:

- Ո՛չ, բայց մի տեսակ անյարմար է, որ մենակ դուք էք կանգնած:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ վանքին «Գալուստ Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է Միքայէլ Մազմանեանի կերպարուեստի ցուցադրութիւնը, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան եւ հովանաւորութեամբ՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին: Հայրապետը խօսք առնելով գնահատած է արուեստագէտին գործերը:

**

ՔԱՍԼԻՔԻ համալսարանի ամփիթատրոնին մէջ, Յունիս 11-ին, լիբանանահայ ջութակահար Ստեփան Լիմիեանի նուիրուած նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Սէն Թ'էսփրի համալսարանի երաժշտական հիմնարկին: Քասլիքի համալսարանին երաժշտական հիմնարկին տնօրէնը՝ Հ. Եուսէֆ Թանուս, խօսք առնելով ներկայացուցած է Լիմիեանին 25-ամեայ վաստակը համալսարանին մէջ:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ համերգ մը տուած է նորակազմ «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յարութիւն Թոփիկեանի: Յայտագիրը բաղկացած է Կոմիտասի, Մ. Եկմալեանի, Է. Յովհաննիսեանի, Կանաչեանի երգերէ: Հուսկ, խումբը հնչեցուցած է Ադնաւուր -- Կառվարենցի «Հայաստան»ը։ Խումբին դաշնակով ընկերացած է Կարինէ Յարութիւնեան:

**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան Վարժարանի շրջափակին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է հայկական պարի մէջ -- դպրոցական Բ. փառատօնը: Երկու ժամ, 1000 հանդիսականներու ներկայութեան, 14 վարժարաններու, «Թայեանէ» պարարուեստի դպրոցի ու Համազգայինի Աղբալեան մասնաճիւղի պարախումբերը ներկայացուցած են հայկական ազգագրական -- դասական պարերու փունջ մը:

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի պատուիրակութիւնը, Յունիս 15-ին, հանդիպում մը ունեցած է նախագահ Իլիաս Հըրաուիի հետ: Խօսակցութեան նիւթերը եղած են հարաւի կացութիւնը, տնտեսութեան վիճակը, երեսփոխանական ընտրութեանց հարցը եւայլն:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, այլ պատուիրակութիւն մը այցելած է Փաղանգաւոր Կուսակցութեան կեդրոնը եւ շնորհաւորած Ժորժ Սաատէն՝ Կուսակցութեան քաղաքական Գրասենեակի նախագահ ընտրուելուն առիթով:

**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց Վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 6-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Նիկոլ Աղբալեան մասնաճիւղի վարչութեան կազմակերպած երաժշտական մրցումը, «Բարսեղ Կանաչեան մրցում» անուան տակ: Մասնակցած են չորս վարժարաններ։

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կաթողիկէ Միութեան Իփէկեան սրահին մէջ նուագահանդէս մը տուած է «Քնար» երրեակը, բաղկացած՝ Սոնա Օհանեան -- Մերճիմեքեանէ (ջութակ), Շաքէ Պապունի -- Գազանճեանէ (դաշնակ) եւ Վարդան Ճերահեանէ (թաւջութակ): Մեկնաբանուած են Պէթհովէնի, Գայեանէ Չեփոտարեանի, Մենտըլսոնի, Հայտընի գործերը:

**

ՔԵՄԲՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, նուիրուած «Հայրերու Օր»-ուան: Հանդիսութիւնը վարած է Երէցներու Միութեան վարչութեան ատենապետ Ժոզէֆ Թիթիզեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առնողներ դրուատած են հայրերը եւ երէցները:

**

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի շրջափակին մէջ, Յունիս 26 -- 28, տեղի ունեցած է հայկական տօնահանդէս մը, որուն ընթացքին ցուցադրուած են հայկական գորգեր, արուեստի գործեր, ձայներիզներ, յուշանուէրներ: Կազմակերպուած են զանազան խաղեր։ Խրախճանական մթնոլորտ մը ստեղծած են երգիչ Յարութ Չէնեան եւ Սասուն նուագախումբը:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Մ.Ը.Մ. -- կամքի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 28-ին, Օդայի «Փարք Փօլ -- Սովէ» գետափին, մասնակցութեամբ շուրջ հազար հոգի:

**

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 26-ին, տեղի ունեցած Հ.Օ.Մ.-ի Պապայեան Վարժարանի ամավերջի հանդէսը, 600 հոգիի ներկայութեան: Յայտագիրը վարած է Մուշեղ Գարագաշեան: Խօսք առած է տնօրէնը՝ Մարգար Շարապխանեան:

**

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ «Յովնանեան» սրահին մէջ, Յունիս 12-ին, Համազգայինը հանդիպում մը կազմակերպած է Երեւանի «Ազատամարտ» թերթի խմբագիր Ալվարդ Պետրոսեանի հետ: Բացումը կատարելով Գալուստ Պապեան անդրադարձած է Ալվարդ Պետրոսեանի գրական վաստակին: Խօսք առած է Մարգար Շարապխանեան եւ նըշած՝ որ դաշնակցական Ալվարդ Պետրոսեան, իբրեւ խմբագիր Հայաստանի կանացի առաջին թերթին, նեցուկը կը վայելէ Հայաստանի Հայ Օգնութեան Խաչի, Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի եւ ընդհանրապէս Հայ Օգնութեան Միութեան: Հուսկ, խօսք առնելով գրագիտուհին անդրադարձած է խորհրդային վարչակարգի տակ ազգային գիծ ցուցաբերող գրողներու դէմ շղթայազերծուած պայքարին, Հայաստանի եւ Արցախի ներկայ կացութեան եւ այլ հարցերու:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ալեքս Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունիս 22-ին, տեղի ունեցած է զեկուցումի հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են 200 հոգի: Կիրօ Մանոյեան խօսած է Ազրպէյճանի կողմէ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի վրայ կատարուած յարձակումներուն մասին:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Պուլկարիոյ մշակութային շրջանակներուն մէջ ծայր տուած են բուռն վէճեր, ուղղագրութեան փոփոխութեան հարցին մասին: Օրէնքի նոր բանաձեւ մը կ'առաջարկէ վերադառնալ նախքան 1945-ի ուղղագրութեան. փոփոխութեան հեռանկարը երկու ճակատի բաժնած է լեզուաբանները, գրագէտները եւ ոչ-մասնագէտները: Փոփոխութեան կողմնակիցները կիւրեղեան «նուիրական» նախկին տառերու վերադարձը առիթ կը նկատեն վերադառնալու իսկական աւանդութիւններու: Հակառակորդներն ալ կը պաշտպանեն այն տեսակէտը թէ նման քայլ մը պիտի աւելցնէ անգրագիտութիւնը: Նոյնիսկ Մշակոյթի Նախարարը անվճռականութեան մատնուած է. խորհելով հանդերձ թէ բարեփոխումը պէտք է կատարուի, դժուար իրագործելի կը նկատէ զայն, տնտեսական տագնապի ներկայ շրջանին մէջ:

**

ՁԿՆԿԻԹԸ ՎՏԱՆԳՈ՞ՒԱԾ

Ռուս իշխանութիւնները կ'ենթադրեն որ թառափ ձուկը որուն 90% համեմատութիւնը կ'ապրի Կասպից ծովուն մէջ, երեք -- հինգ տարիէն անհետանալու վըտանգին ենթակայ է եթէ ներկայ թափով շարունակուի ապօրինի որսորդութիւնը: Այսօր երբ Կասպից ծովու ափին յայտնուած են չորս անկախ պետութիւններ ու երկու ինքնավար շրջաններ, ձկնորսութեան ռուսեւիրանեան համաձայնութիւնը արդէն չեղեալ նը նկատուի: Անիշխանական ձկնորսները աւարի կուտան չհասցներ այս ձուկը ու Մոսկուա չի յաջողիր այլեւս յարգել տալ որսի կանոնները: Ազրպէյճան, օրինակ, ձկնկիթի իր բաժինը կը պահանջէ. եւ որովհետեւ թառափը այլեւս չի մօտենար այս հանրապետութեան ապականած գետերուն, Ռուսաստան առաջարկած է որ Վոլկայի վրայ ըլլայ որսը: Այսուհանդերձ, ազերի ձկնորսները փորձութեան չեն դիմադրեր ու բաց ծովուն վրայ կ'որսան նոյնիսկ շատ երիտասարդ թառափները:

**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԱՐՕՏ Է ՆԱԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ

Ռուսաստան որ ներկայիս 148 միլիոն բնակիչ ունի, կարօտ է ամէն բանի, մինչեւ իսկ երախաներու: 1986-էն ի վեր կը նուազի ծնունդներու համեմատութիւնը։ Ապագայի հանդէպ անվստահութենէն զատ, այս անկումը տնտեսական շատ յստակ պատճառներ ունի. երախայի մը ամսական ծախքը 1000 ռուբլիի շուրջ է, ինչ որ միջին ամսականի մը կէսը կը նըշանակէ: Դրամէն զատ հարկաւոր խնամքին ցած որակն ալ մտածելու կը մղէ ապագայ ծնողքները:

ՄԹԻՆ ՊԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Օդը ծանր էր թէեւ, բայց անոյշ հով մը կը փչէր, գիշերուան խորունկէն, զովելով մեր դէմքերը, սահելով մեր վրայէն: Կռնակի վրայ մարդ կրնար լսացնել գիշերը՝ այնքան խորունկ էր ապրելու հրճուանքը, երկրին խորունկ թերկրութեան պատճառաւ: Մօտակայ փողոցներէն քաղաքին աղմուկը կը բարձրանար մեղմ թաւալումներով: Երբեմն գիշերուան յատակէն երգի մը դաշնութիւնը կ'ելլէր ու ծուէն -- ծուէն կը կորսուէր միջոցին մէջ: Օրուան խոնջէնքը մեր անդամներուն մէջ քունի պէս անոյշ էր:

Ի՜նչ անկորնչելի է յիշատակներուն քաղցրութիւնը։ Արշամ կը պնդէ թէ յիշելը ծերութիւն է, թէ այդ պատճառաւ յիշատակներով սնանիլը արդէլք կ'ըլլայ կեանքը վայելելու։ Իսկ ինծ կը թուի թէ անցեալը գարնանային մեր պարտէզին նման լի է ծառերով ու ծաղիկներով: Կը բաւէ, որ աչքերս փակեմ դիտելու համար Բերիոյ այդ աստղածորան գիշերը: Աստղերը կարծես մեր վրայ կը թափէին ու լուսնկան անշարժ կը հսկէր երկրին վրայ:

Կիլիկեցի Պետրոսը ընկողմանած կը ծխէր, միաժամանակ իր շուկատ ձայնովը տխուր երգ մը սուլելով, երբ Արշամ լըռութիւնը խզեց:

-- Այսօր երկու անգամ Արմինէին աշխատած տանը առջեւէն անցայ, բայց չկրցայ զինքը տեսնել...

Իսկ ես քիչ մնաց որ դառնութիւնս բարձրաձայն ըսէի: Մինչ այդ միշտ միասին դեգերած էինք այդ տանը շուրջը: Ինչո՞ւ մինակ գացած էր ու ինչո՞ւ դէթ փափկանկատութիւնը չունէր լռելու: Բայց չէի կրնար դժգոհութիւն յայտնել, առանց մատնուելու։ Քանի որ միշտ պընդած էի թէ Արշամն էր լոկ սիրահարուողը: Սակայն ոչինչ կրնար տրտմութիւնս փարատել: Տղու դէչ տրտմութիւն մը, որ հրճուանքիդ վրայ կ'իյնայ մառախլապատ երկինքի մը պէս: Արշամ նստաւ ու դիտեց զիս:

-- Նորէն մի՛ սկսիր, ըսաւ կշտամբանքով, եթէ այդքան սիրահարած ես, թող քեզի ըլլայ, բայց դէթ քաջութիւնը ունեցիր ըսելու...

-- Ապուշ բաներ մի՛ ըսեր կըկին, ըսի դառնութիւնս զսպելով, օր մը օրանց բառ մը չեմ ուղղած քու Արմինէիդ...

Կիլիկեցի Պետրոս ընդհատեց իր սոյլը, հեգնութեամբ դիտեց մեզ ու ակռաներուն մէջէն...

-- Երկուքդ ալ չօճուխ էք, ըսաւ ծաղրով, կը կարծէք որ այդ տղան պարապ տեղը որպէս սպասուհի կը պահէ ձեր ըսքանչելի Արմինէն։ Մարդ պիտի չըլլաք, վէսսէլամ...

Բնազդաբար երկուքս ալ ոտքի ելանք ըր խայթուածի պէս ու յետոյ մեքենաբար նստանք վերստին: Կրնայի՞նք միթէ կռուիլ մեր լաւագոյն ընկերոջ հետ՝ աղջըկան մը համար:

-- Մտիկ ըրէ, Պետրո՛ս, ըսաւ Արշամ, եթէ անգամ մըն ալ այդպէս խօսիս՝ խօսք չեմ տար թէ ձեռքերս ծալած պիտի նըստիմ...

-- Ծօ՛ իրաւ չօճուխ էք պէ, ձեզի հետ մարդու պէս խօսիլ կարելի չէ: Կարծես թէ ճիօն էք, անցած -- դարձածը չէք տեսներ: Ենթադրենք թէ Արմինէին մասին բան մը չըսի, բայց բոլոր միւս սպասուհինե՞րը...

-- Լռէ՛, գոռացի վշտէս դողահար, լռէ՛...

-- Աղէ՛կ, աղէ՛կ, կը լռեմ, մրթմրթաց ակռաներուն մէջէն:

Ուսերը թօթուեց, գլանիկը նետեց ու գնաց միւսներուն հետ թուղթ խաղալու: Որքա՜ն թեթեւ էր գիշերը այժմ ու հովը ի՜նչ անոյշ: Ու ինչո՞ւ ճիշդ այդ պահուն տղայ մը սկսաւ արաբական այդ սիրոյ մեղեդին։ Երկուքիս ալ սիրտը կոտրած էր, բայց լուսնկան կը շարունակէր միշտ իր հանդարտ երթը ու աստղերը կը շողշողային:

-- Աւելորդ բառ մը կը բաւէ մարդուս ամբողջ ուրախութիւնը խաթար ընելու համար, ըսաւ Արշամ:

Բայց կը զգայի թէ անձկութիւնը ուրիշ էր: Ոչ ես, ոչ ինք կը համարձակէինք խօսիլ: Մեր ընկերոջ խօսքերը պղտորած էին մեր արիւնը։ Միայն ուշ գիշերին, երբ բոլորը քնացած էին, Արշամ մեղմօրէն հծծեց քովէս:

-- Կը կարծե՞ս որ Արմինէն ալ...

Որքա՜ն սիրով տոչորուն ու անմեղ էր մեր պատանութիւնը՝ հակառակ այդ սանձարձակ ու արկածալից կեանքին։ Այլ Կիլիկեցի Պետրոսին կարծածին չափ միամիտ չէինք: Ինչ որ սակայն մեր հոգին չէր ընդուներ այդ քաղցր աղջկան վրայ դիւրութեամբ ձգուած յանցանքի ստուերն էր: Ինծ կը թուէր թէ անկարելի էր, որ անոր անոյշ ակնարկին ետին մեղքը ծուարած ըլլար: Չեմ գիտեր ինչպէս միտքս բացատրեցի Արշամին, այլ այդ վստահութիւնը բաւեց, որ մեր հոգիները խաղաղին ու քունը վերջապէս մեր վրան նետէ իր աստղածորան վերարկուն:

Նոյն օրը, ուշ գիշերին

Կրնա՞յ ըլլալ, որ կեանքը լիովին բաժնէ մեզ, զիս ու Արշամը։ Երեք օրէն պիտի մեկնինք, այլ ոչ մէկ տրտմութեան նշոյլ կայ վրան: Ընդհակառակն ողջ անձէն կը ճառագայթէ տարափոխիկ ուրախութիւն մը: Քաղաք իջնելու համար հանրակառք առնելու պէս պարզ ու զըւարթ կը թուի իրեն այդ ճամբորդութիւնը։ Ու իր շէն երիտասարդութիւնը կը պատրաստուի արդէն նոր կեանքի մը ու նոր հաճոյքներու: Կեանքը կը պայթի վրան գարնանային աղմուկներով: Որքա՜ն տարբեր է ինծմէ ու արիւնը ի՜նչ արտորանքով շրջան կ'ընէ երակներուն մէջ: Ու որքա՜ն առողջ է իր քունը:

Հսկիչին լոյսը մարելէն ու մեկնելէն յետոյ՝ հազիւ քանի մը վայրկեան փսփսալով կը խօսի հետս, ընդհանրապէս իր ապագայ ծրագիրներէն։ Բայց փութով քունը կը յաղթէ իր երիտասարդութեան: Թեթեւօրէն կը բանայ շրթները, գրեթէ հաճելի աղմուկով մը շնչելով ու կոճղի մը պէս կը ննջէ մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Եթէ արթնցնել ուզեմ զինքը՝ պէտք է որ թօթուեմ ուսերէն ու ականջին մէջ պոռամ:

(Շար. 48)

ՔԱՆՆ. --

Պր. Մովսէսար Զարդարեան

խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր սիրելւոյ կնոջ՝

ՏԸՆԻՁ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Նոպլը)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 20-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները սիրելի Մովսէսարին:

(Տար. Ա. էջէն)

բերութիւնները, Լ. Ղարաբաղի եւ անոր սահմանակից հարցերը: Հանդիպումին ներկայ եղած են Նախագահի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան եւ պաշտօնատար այլ անձեր:

ՀԱՍՈՅԹԸ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒՆ

«Երկաթուղայիններու Մշակոյթի Տան» մէջ տեղի ունեցած է բարեսիրական համերգ մը, կազմակերպութեամբ «Հայաստան 2000» ընկերութեան: Հանդէսին մասնակցած են ծանօթ դերասաններ, երգչուհիներ, արտասանողներ: Գոյացած գումարը յանձնուած է Արցախի եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններու մարտիկներուն:

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ԲԺԻՇԿԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Փրոֆէսէօր Միքայէլեան» վիրաբուժական Հիմնարկի հրաւէրով Երեւան գացած է Լոս-Անճըլըսէն ծանօթ սրտաբան փրոֆէսէօր Վիգէն Ահարոնեան: Ան ծանօթանալէ ետք Հիմնարկի պայմաններուն, բժիշկներուն ունեցած հնարաւորութիւններուն, խոստացած է օժանդակել բարդ սրբաւորումներով եւ գործիքներով: Այս անգամ արդէն բերած էր կարեւոր քանակութեամբ բժշկական սարքաւորումներ:

ՈՒՂԱՐԿՈՒԱԾ ԻՋԵՒԱՆ

Նոյքի 5-րդ ենթաշրջանի բնակիչները «Ռոստոմեանիկա» ընկերութեան նախաձեռնութեամբ օգնութիւն ցուցաբերեցին Իջեւանի մարտիկներուն եւ շրջանի բնակչութեան: Արդարեւ սննդամթերքով եւ անմիջական անհրաժեշտութիւն ներկայացնող ապրանքներով բեռնուած շարասիւն մը ղնաց Իջեւան:

ԴՊՐՈՑ -- ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ

Երեւանի թիւ 149 միջնակարգ դպրոցին մէջ բացուած է օտար լեզուներու վարժարան, 3-4 խումբով, որու ուսանողները կը տիրապետեն քանի մը լեզուներու: Նոր ուսումնական տարուընէ սկսեալ վարժարանի սաները կ'ուսանին ճարտասանութիւն, արուեստ, դիւանագիտական գիտելիքներ, փիլիսոփայութիւն, կրօնքի պատմութիւն եւայլն:

ԴՄԻՏՐԻ ԱԹՊԱՇԵԱՆ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՂԼԽԱՒՈՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԴՈՒԺԸ

Նախկին Խորհրդային Միութեան վաստակաւոր օդաչու (քաղաքացիական օդուժի բարձրագոյն կոչում) Դմիտրի Աթպաշեան չորս տարուան ընդմիջումէ մը յետոյ կրկին նշանակուած է Հայաստանի օդուժին գլուխը: Արխապահայ այս օդաչուն քան տարի առաջ եկած է Հայաստան ղլխաւորելու Հայաստանի քաղաքացիական օդուժը եւ մինչեւ առկէ չորս տարի առաջ վարած է իր պաշտօնը յանդուգն կերպով: Իր օրերուն է որ կառուցուած են «Զուարթնոց» եւ «Էրեբունի» օդակայանները, ուրիշներ օգտագործելի դարձած Գորիս, Կապան, Ստեփանաւան: Յետոյ իր պաշտօնազրկման չորս տարիներու շրջանին իրարու կը յաջորդեն Յովհաննէս Երիցեան, Վալենտին Նազարեան: Այս վերջինին է որ կը յաջորդէ Աթպաշեան:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy

organise

une Journée
à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant *«Bonaparte»*

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992-1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)

43 -- 59 -- 67 -- 03

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Դ Պ Ր Ո Ց Ա Ս Է Ր
Տ Ի Կ Ն Ա Ն Ց
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992-1993 տարեշրջանին

-- Կը բացուի 3-րդ դասարանը:

-- Կրթական Նախարարութեան ճշդուած ծրագրի կողքին՝

-- Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին):

-- Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք):

-- Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ:

-- Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ -- Լը -- Պէլ եւայլն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է: Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն:

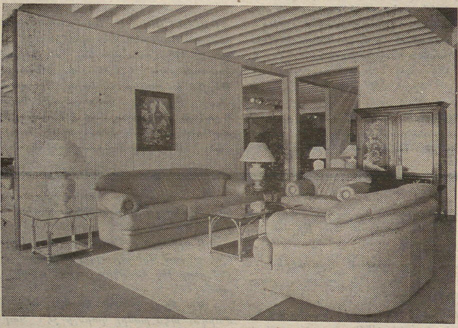
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. --
Collège «T E B R O T Z A S S E R E»
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72

Meubles
Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

«Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ԾԱՐԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԵՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յուլիս 26 Վարդավառ է: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն երրորդն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. -- Այսօր, տաղաւար օր ըլլալուն պատճառաւ հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յուլիս 27, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 26-ին, Տօն է «Վարդավառ»ի: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա -- Գոլոմպ - Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Անժէլ Թարտիէօյի (ծնեալ՝ Տէր -- Գրիգորեան) մահուան առթիւ. -- Ոմն՝ 1400 Ֆր., Փիծերիս Քաղա -- Նոսթրայի անձնակազմ 850 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիֆիլի եւ Գրոշէ Նոպլը, Ժաֆէր ընտանիքներ 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Թարտիէօ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Վէրոլէր 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պապիկեան 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Հիսայեան 500 Ֆր., Պր. Ս. Հիսայեան 500 Ֆր., Պր. Վ. Կութ 500 Ֆր., Տիկին Մ. Տաշտէվիրէնեան 400 Ֆր., Տիկին Ս. Հիսայեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նիվոլթ Քարթիէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Բոպէր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տա Սիլվա Արմանտօ 300 Ֆր., Տիկին Պապիկեան Վահրամեան, Տիկին Քէպապճեան, Տիկին Գատայեան, Տիկին Տէզոմպէ, Տէր եւ Տիկին Հիմինեան, Տէր եւ Տիկին Էվէյ, Տէր եւ Տիկին Արապեան, Պր. Պուզ 200-ական Ֆր., Տիկին Մ. Ծատուկեան 150 ֆրանք, Տիկին Յ. Տրպուս 100 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 24
VENDREDI
24 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.847 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.847

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԸ

ԱԳՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ «ՍՈՒ 25» ՌՄԲԱԿՈԾ ՄԸ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԱԾ

Կռիւները կը շարունակուին Մարտակերտի շրջանը եւ եթէ որոշ գիւղեր ետ առնուած են, ուրիշներու շուրջ, գլխաւորաբար Մաղաւուզի մասին լուրերը հակասական են: Ինչ որ հաստատ կը թուի այն է որ Հայկ. ինքնապաշտպանութեան ուժերը գրաւած էին գիւղին բարձունքները եւ գիւղ չէին մտած. մինչ որ ազրպէջանական աղբիւրի այն լուրը ըստ որուն Ազերիները ետ առած են Մաղաւուզը չի կրնար համապատասխանել իրական կացութեան: Յուլիս 21-ի երեկոյեան ալ հայկական ինքնապաշտպանական ուժերը յաջողած են վար առնել ազրպէջանական ՍՈՒ 25 ռմբաձիգ օդանաւ մը, որ ռումբեր կը նետէր Ասկերանի եւ Ջլգրանի վրայ: Նախորդ օրն ալ ոչնչացուած էր ազրպէջանական զինուորական թռիչք մը, որ կը փորձէր զինաթափել Մաղաւուզի մօտ հայկական դիրքերը:

Հայկ. ինքնապաշտպանութեան ուժերը Յուլիս 21-ին յաջողած են գրաւել Ջարդախաչ եւ Իմէրէթ-Գեարաւանդ բնակավայրերը: Մաղաւուզի շուրջ բուռն մարտերը կը շարունակուէին Յուլիս 23-ին ալ: Նախորդ օրուան կռիւները կեդրոնացած էին գլխաւորաբար Հաթերքի, Մոխրաթաղի եւ Մեծշէնի շուրջ, ուր Ազրպէջանցիք բաւական բուռն յարձակումներ լրած են, բայց բոլորն ալ ետ մղուած են հայկ. ինքնապաշտպանութեան ուժերուն կողմէ: Հաթերք նոյնիսկ երկու հրասայլ եւ մէկ զրահակառք գրաւուած են, Մեծշէն ալ՝ մէկ հրասայլ եւ մէկ զրահակառք:

Յուլիս 21, 22-ի տուեալներու համաձայն հայկական կողմը 8 մեռեալ կար եւ 11 վիրաւոր: Ազերիներու կորուստները շատ աւելի մեծ էին, 30 մեռեալի խօսք կար, բայց ստոյգ տուեալներ կը պակսին:

Յուլիս 21-ին գնդակոծուած են Ճարտար, Աչան եւ Նորշէն գիւղերը: Վիրաւորներ կան եւ նիւթական վնասներ:

Հայաստանի ճակատի վրայ, համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէ: Կապան առանձին գնդակոծումներ կան, նաեւ Եղեգնաձոր, Վայք, բայց զոհ չըկայ: Արարատի շրջանն ալ Ազրպէջանցիք զինամթերքի կուտակումներ կ՚ընեն, բայց, առայժմ հանդարտ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ կը սպառնայ զինեալ ուժի դիմել, եթէ Սատտամ Հիւսէյն շարունակէ ասպարէզ կարդալ եւ չյարգել ՄԱԿ-ի բանաձեւերը: Իրաքի իշխանութիւնները չեն ձգեր ՄԱԿ-ի քննիչներուն Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնը խուզարկել: Կասկած կայ որ հոն կը պահուին Իրաքեան զինուորական ծրագրին տուեալները: ՄԱԿ-ի պատուիրակութեան ղեկավարը որոշեց տեղի տալ, որովհետեւ «ֆիզիքական սպառնալիք» կար ցուցարարներուն կողմէ: ՄԱԿ-ի փորձագէտներէն մէկը, արդարեւ, յարձակման ենթարկուած էր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ միջեւ ստորագրուած համաձայնագիրը, Ելցինի եւ Սնեգիւրի կողմէ չրաւեց վերջ տալու համար այն բախումներուն, որոնք ծայր առած են ռուսախօսներու եւ Մոլդաւներու միջեւ, Բենդերիի մօտ: Մոլդովայի Պաշտպանութեան նախարարութեան համաձայն, 3 մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր: Ստորագրուած համաձայնութիւնը կը նախատեսէ որ «Դնեստրի ձախ ափի բնակչութիւնը կրնայ ինք որոշել իր ապագան, այս պարագային եւ Մոլդովա եւ Ռումանիա իրարու մօտենան կամ ձուլուին»: Ասիկա ռուսախօսներու նուազագոյն պահանջներէն էր, որովհետեւ կը մերժեն մաս կազմել «մեծ Ռումանիոյ»:

ԴԱՏԱՒՈՐ ՊՈՐՍԵԼԼԻՆՈՅԻ սպանութենէն ետք, մթնոլորտը միշտ լարուած է Սիկիլիա: Կը պարզուի որ Պորսելլինօ տեղեկացած էր քանի մը օր առաջ որ մաֆիային համար մեծաքանակ պայթուցիկ հասած էր եւ ինք ալ ըսած էր՝ «ինծի համար է»: Այս պայմաններու տակ, քիչ մը զարմանալի կը թուի որ մօրը բնակարանէն չեն հեռացուած կառքերը: Հոն գացած առենն է, որ դատաւորը զոհ գնաց թակարդ – կառքի մը: Երկու դատաւորներէն ետք, երրորդ քաջ մը կը մնայ՝ դատաւոր Ճիուզեփփէ Այալա, որ կը յայտարարէ նոյնիսկ («Ֆիկարօ»ի հարցազրոյցը՝ Յուլիս 23) «Առանց վարանելու պէտք ընդունէի Ներքին նախարարութիւնը»: Չի ծածկեր նաեւ թէ «իտալական Պետութիւնը ծառ մըն է, որու որոշ ճիւղերը փտած են»:

ՄԱՐՏԻՆԻ մօտ հինգ Թուրք սպիտականներ եւ Քիւրտ մը մեռած են, Քիւրտերու լարած թակարդ մը իյնալով:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ իշխանութիւնները, երկրորդ տարին ըլլալով «Կրին քարտ»ի (կանաչ թուղթ կամ Ամերիկա ապրելու արտօնագիր) վիճակահանութիւն մը պիտի կազմակերպեն, որ 40 հազար օտարականներու արտօնութիւն կուտայ մշտական կերպով Ամերիկա ապրելու:

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն	Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ	Փ Ա Ր Ի Զ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 15 / 21)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ

Նիւ – Եորք – Սոփիա ճամբով Երեւան հասած է Պոսթընի «Կանանց եւ Առողջապահութեան Ֆոնտ»ի օդանաւը, բժշկական ժամանակակից սարքաւորումներով եւ դեղօրայքով, որ կը յանձնուին «Էրեբունի» բժշկական կեդրոնին, ուր մօտ օրէն կը սկսի գործել, Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, «Կանանց առողջապահութեան կեդրոնը»:

❦

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան թեմի Առաջնորդարանի հայկական գործակցութեան կազմակերպութիւնը մեծ օգնութիւն ցուցաբերած է աղէտեալ գօտիին եւ Հայաստանի շարք մը տնտեսութիւններուն եւ գերատեսչութիւններուն: Ան, ներկայիս Ստեփանաւանի մէջ կը կառուցանէ դպրոցի նոր շէնք եւ Երեւան համալսարան բացած է: Աշխատանքներուն ծանօթանալու նպատակով Երեւան այցելած է կազմակերպութեան ներկայացուցիչ Վարդգէս Պարսամ:

❦

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթը բաց նամակ մը ուղղած է Մշակոյթի Հայկական Ֆոնտի Նախագահ Վարդգէս Պետրոսեանին, ուր կ՚առաջարկուի վաղամեռիկ բանաստեղծ Գոսի ծնողքին հայ երիտասարդ բանաստեղծներու սահմանած 1992-ի մրցանակը շնորհել գիւմրեցի, երկրաշարժին զոհ գացած իննամեայ բանաստեղծուհի Լիլիթ Սաքոյեանին: Թերթը նամակին տակ հրատարակած է նաեւ Լիլիթի բանաստեղծութիւններէն:

❦

«ԳՈՐԲԱՉՈՎ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԿԸ ՄՆԱՅ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ԽԱԲԵԼՈՒ ԱՌՈՒՄՈՎ»

Հայաստան կը գտնուէր Միացեալ - Նահանգներէն շարժարուեստագէտներու խումբ մը, որ ժապաւէն մը նկարահանած է հեռատեսիլի համար: Խումբի ղեկավար եւ ժապաւէնի հեղինակներէն Յարութ Սասունեան նաեւ իբրեւ վարիչ-տնօրէն հայկական միացեալ Ֆոնտի, ունեցած է շարք մը հանդիպումներ պատկան անձերու եւ վարչապետ Գ. Յարութիւնեանի հետ, ամէնէն անհրաժեշտ ապրանքները ճշդելու, զանոնք փոխադրելու հարցերը կարգադրելու համար: Իսկ գլխաւոր նկարահան Սթիվ Տալի արտայայտուելով աղէտի գօտիի բնակչութեան կրած դժուարութիւններուն, կամքին, տոկալու յատկութիւններուն, բայց նաեւ դանդաղօրէն յառաջացող եւ երբեմն որոշ տեղեր նոյնիսկ բոլորովին լքուած վերակառուցման աշխատանքներուն մասին, ըսած է թէ Գորբաչովի ամէն բան երկու տարիէն վերականգնելու խոստումները անհիմն ելան, եւ աւելցուցած է.- «Գորբաչով իրօք վաստակ ունի պատմութեան անցնելու, բայց ան պատմութեան կ՚անցնի նաեւ Հայերը խաբելու առումով»:

❦

Ո՞Վ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՅ «ՄԵԾ ՄՐՑԱՆԱԿ»ԻՆ

Սփիւռքահայութեան հետ կապի Կոմիտէն եւ Պելժիոյ «Ամատէուս» հայկ. Հիմնադրամը մինչեւ 16 տարեկան դաշնակահարներու եւ ջութակահարներու պետական մրցում մը կազմակերպած են: «Այս աշխարհը» մրցումին «մեծ մրցանակ»ին արժանացողը կը մեկնի Պելժիա համերգներու շրջապտոյտի:

❦

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԱՇԽԱԲԱԴԻ ՄԷՋ

Թիւրքմէնստանի մայրաքաղաք Աշխաբադի մէջ բացուած է հայկական մշակութային կեդրոն մը: Միջին Ասիոյ այս քաղաքին մէջ կ՚ապրին տասնեակ հազարաւոր Հայեր, որոնք զուրկ էին ազգային որեւէ կեդրոնէ: Նորաստեղծ մշակոյթի տունը՝ «Ազբիւր», կոչուած է պահպանելու հայկական ոգին, վերածնելու ազգային հին աւանդութիւններն ու մշակոյթը, կապ պահելու Մայր հայրենիքին հետ:

❦

ԿԸ ՍՏԵՂԾՈՒԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Վերջերս Երեւան գացած են Լիոն քաղաքի ներկայացուցիչներ, որոնց նպատակն է Երեւանի մէջ հիմնել ֆրանսական մշակոյթի կեդրոն մը, որու համար արդէն յատկացուած է կարեւոր գումար մը: Պայմանագրութեան համաձայն յաջորդ այցելութիւններուն կը հասցուին կեդրոնին անհրաժեշտ իրեր եւ սարքաւորումներ:

❦

ՄՈՑԱՐԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

Երեւանի կամերային նուագախումբը է. Խաչատրեանի ղեկավարութեամբ համերգ մը տուած է նուիրուած՝ Մոցարթի դաշնակի ստեղծագործութիւններուն: Կամերային երաժշտութեան Տան մէջ տրուած այս համերգին մենակատարն էր դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան: Մեկնաբանուած են Մոցարթի դաշնակի 17-րդ եւ 22-րդ քոնչերթօները:

❦

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԿԱՐՆՈՅ ՀԱՅԿ. ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանին մէջ բացուած է «Կարնոյ հայ կիրառական արուեստը 18-20-րդ դարերուն» թեմայով ցուցահանդէսը ուր տեղ գտած են գործիքներ ու զէնքեր, ձեռագործներ, արծաթէ զարդեր, զանազան իրեր:

❦

ԳԻՒՄՐԵՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐԵՆ

Երեւանի Երուանդ Քոչար Թանգարանին մէջ բացուած է գիւմրեցի արուեստագէտներ՝ Վահան Թօփչեանի, Համբարձում Ղուկասեանի եւ Տիգրան Ղուկասեանի գործերուն ցուցադրութիւնը: Ցուցահանդէս - վաճառքէն գոյացած գումարը կը տրամադրուի Գիւմրիի Կենցաղի Թանգարանի վերանորոգման:

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ 5-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայ բժիշկներու համաշխարհային 5-րդ համագումարը բացուեցաւ Հինգշաբթի, Յուլիս 16-ի առաւօտեան, Փարիզի Մէրիտիէն պանդոկին մէջ:

Պէյրութի, Վենետիկի, Մոնրէալի եւ Լոս-Անճըլըսի համագումարներէն ետք (այս վերջինը՝ 1988 Մայիսին), կարեւոր գոյգ դէպքեր յեղաշրջեցին Հայաստանի եւ Սփիւռքի կեանքը՝ երկրաշարժ եւ անկախ Պետականութիւն: Բնականաբար, անհրաժեշտ զօրաշարժէն հեռու չէին կրնար մնալ առողջապահական մարզին նուիրուած մարդիկ, որոնք առաջին իսկ պահէն ձեռք մեկնեցին Հայրենիքի օգնութեան գործին։ Այս իմաստով ալ հայ բժիշկներու այս 5-րդ համագումարը շեշտը դրաւ Հայաստանի առողջապահական հարցերու լուծման լաւագոյն եւ ազդու միջոցներ գտնելու գործնական երեւոյթներու վրայ:

Համագումարին մասնակցեցան աւելի քան 500 բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ, եւ առողջապահական ասպարէզի այլ մասնագէտներ, եկած՝ Հայաստանէն եւ Սփիւռքի տարածքէն: Հայրենի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Առողջապահութեան նախարար՝ Տոքթոր Արա Բաբլոյեան:

*

Հինգշաբթի, Յուլիս 16-ի առաւօտեան, ծանօթացումի հաւաքոյթէն ետք՝ չորս տարբեր սրահներու մէջ, աշխատանքի խումբեր զբաղեցան այն հարցով, թէ ինչպէս առողջապահութեան ասպարէզի մարդիկ կրնան լաւագոյն եւ առաւելագոյն կերպով օգտակար ըլլալ Հայաստանի առողջապահական հարցերու լուծման գործին:

*

Ուրբաթ, Յուլիս 17, ամբողջ օրը, շուրջ 70 բժիշկներ տարբեր մասնագիտութիւններու մէջ իրենց փորձառութիւնը եւ գիտական նորութիւնները փոխանցեցին տարբեր սրահներու մէջ հաւաքուած իրենց գործակիցներուն:

Իրիկունը Բաղնօ տը Փարիի մէջ, համագումարին մասնակցողներ ներկայ եղան հայ երգի ու պարի երեկոյթին, ըմբոշխնելով «Սխան-Կոմիտաս» երգչախումբին եւ «Նաւասարդ» պարախումբին աքանչելի արուեստը, հիացումի բացագանչութիւններով արտայայտելով իրենց զգացումները:

*

Շաբաթ, Յուլիս 18, դարձեալ հաւաքուելով տարբեր սրահներու մէջ, շուրջ 80 բժիշկներ հերթաբար հանդէս եկան տարբեր նիւթերու շուրջ:

Իրիկունը, Կալան, ի մի հաւաքեց շուրջ 800 Հայեր, որոնք ընկերային ջերմ մթնոլորտի մէջ հաճելի պահեր ապրեցան։

*

Կիրակի, Յուլիս 19-ի առաւօտեան, յատուկ նիստ մը յատկացուած էր Սփիւռքի հարցերու: Ներածական խօսքով հանդէս եկաւ Հայաստանի Առողջապահութեան Նախարար Արա Բաբլոյեան, ողջունելով համագումարը եւ առաջարկելով հայ բժիշկներու Համաշխարհային Միութեան մը կազմութիւնը եւ հայկական բժշկական միջազգային կեդրոնի մը ստեղծումը Երեւանի մէջ:

«Ինչո՞ւ համագումար կազմակերպել եւ ինչո՞ւ մասնակցիլ» նիւթին մասին խօսեցաւ տոքթոր Միշէլ Տէրվիշեան, իսկ տոքթոր Էտուար Նալչայեան ներկայացուց Հայերու անմիաբանութեան պատճառները, շեշտը դնելով նոր մտայնութիւններ երեւան հանելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Այնուհետեւ աշխատանքի չորս խմբակներու վարիչները ներկայացուցին զեկուցումներ՝ իւրաքանչիւր խմբակի տարած աշխատանքներուն մասին, կատարելով նոյն ատեն բազմաթիւ առաջարկներ՝ Հայաստանի առողջապահական կեանքի բարելաւման վերաբերեալ:

Կարելի չէ համառօտ տողերով անդրադառնալ եղած բոլոր առաջարկներուն, սակայն յատկանշական էին անոնք այն իմաստով, որ կ'ընդգրկէին այլազան երեւոյթներ: Անոնցմէ ոմանք կը կրէին քիչ մը ցնորական բնոյթ, նկատի առած այն՝ որ ներկայիս Հայաստան շատ աւելի տարբեր եւ կենսական բաներու կարիքը ունի, քան նորանոր յանձնախումբերու, միութիւններու եւայլն: Խօսուեցաւ դեղօրայքի գնման, առաքման եւ պահպանման ձեռքերով բաշխումի մասին. ակնարկուեցաւ Հայրենի հիւանդանոցներէ դեղերու անհետացման, ինչպէս նաեւ Սփիւռքէն նուէր ստացուած դեղօրայքի վաճառքի երեւոյթներուն եւ այլ ցաւալի հարցերու:

Այն տպաւորութիւնը կը տիրէր, որ նիստը առաւելաբար պէտք է զբաղէր Սփիւռքի հարցերով, սակայն ասուլիսի ստուար բաժինը գրաւեց Հայաստանը: Յատկանշական էր փրոֆէսէօր Յարութիւն Արմէնեանի այն հաստատումը, թէ «աւելի Հայաստանի հոգերը կը ճանաչենք, քան Սփիւռքինը: Պէտք է Սփիւռքը զօրացնենք, աւելի օգտակար ըլլալու համար Հայաստանին»: Նոյն գաղափարը արտայայտեց նաեւ տոքթոր Միշէլ Տէրվիշեան, նշելով որ հարկ է «Սփիւռքի ուժականութիւնը կազմակերպել, ծառայելու համար նախ Սփիւռքին, ապա՝ նաեւ Հայրենիքին»:

Շուրջ երեք ժամ տեւած ասուլիսին համադրումը կատարեց փրոֆէսէօր Ռոպէր Աստուրեան: Համագումարին փակման խօսքը արտասանեց նախագահը՝ տոքթոր Սերժ Սիմոնեան:

Կարելի չէ չյիշել այն՝ որ Հայ բժիշկներու Համաշխարհային Համագումարի լեզուներն էին ֆրանսերէնն ու անգլերէնը: Յաճախ ֆրանսախօս հայ բժիշկի մը խօսքը՝ ուղղուած անգլիախօս ուրիշ հայ բժշկի՝ կը թարգմանուէր երրորդ հայ բժիշկի մը կողմէ, որպէսզի կարելի ըլլար գիրար հասկնալ: Կը բացակայէր հայերէնը հայ գիտական մտքի մարդոց շրջանակին մէջ...

Յաջորդ՝ 6-րդ համագումարը, 1996-ին՝ Պոսթընի մէջ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ
ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

Հեղինակ՝ ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆ

Լոս-Անճըլըս, 1992

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԺԱՔ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

(1910 - 1991)

Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Ամիս մը առաջ, Յունիս 14-ին, լրացաւ Ֆրանսայի գաղթավայրերու նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներէն Ժագ Մուրատեանի մահուան տարելիցը: Ան ծնած էր 1910 Դեկտեմբեր 14-ին Եօր նահանգի Գոնչ քաղաքը: Հայրը՝ Լեւոն Մուրատեան, 1895-ին Պոլսոյ մէջ երկրորդական վարժարան մը աւարտելէ յետոյ Փարիզ կուգայ եւ Էքոլ Սանթրալի մէջ կը շարունակէր իր բարձրագոյն ուսումը, ուրկէ շրջանաւարտ կ'ըլլար իբր ճարտարագէտ: Մայրը նմանապէս Պոլսեցի բարեկեցիկ ընտանիքի մը կը պատկանէր:

Ժագ Մուրատեան Սորպոնի գրականութեան ֆաքիւլթէն աւարտելէ յետոյ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ 1932-ի Հոկտեմբերէն 1933-ի Հոկտեմբեր ամիսը, ճիշդ տարի մը իր զինուորական պարտականութիւնը կը կատարէր: Կը թուի թէ այդ մէկ տարուան Ափրիկէի կեանքը զայն շատ տպաւորած էր որ վերադարձին Արեւելեան լեզուներու վարժարանը — այսօր ԻՆԱԼՔՕ — կ'արձանագրուէր, ուր կը հետեւէր արաբերէն լեզուի եւ գրականութեան ճիւղին: Լեզուներու հանդէպ ցոյց տուած խիստ հետաքրքրութեան եւ յատկութեան կարելի է վերագրել եթէ ըսենք թէ Մուրատեան բացի անգլերէնէ, գերմաներէնէ եւ արաբերէնէ որոնց քաջահմուտ էր, ըստ բաւականի տեղեակ էր նաեւ պարսկերէնի, թրքերէնի, սպաներէնի եւ իտալերէնի եւ բազմաթիւ ափրիկեան ժողովուրդներու բարբառներու որոնց երկիրները պաշտօնի բերմամբ գտնուած էր: Ան հայերէն լեզուն իր ընտանեկան շրջանակէն սորված էր: Մուրատեան 1937-ին Օր. Անթուանէթ Իմպէր-ի հետ կ'ամուսնանար: Այս ամուսնութենէն կ'ունենային վեց մանչ եւ մէկ աղջիկ:

Մուրատեանի գաղթավայրերու մէջ պաշտօնավարութիւնը կը սկսի 1938-ին Տաքարի (Սենեկալ) մէջ, հանրային գործերու (սէրվիս սիվիլ) փոխ-տնօրէնի հանգամանքով: Երբ 1939-ին Բ. Համաշխարհային պատերազմը սկսաւ, Մուրատեան զինուորագրուելու համար Ֆրանսա կը վերադառնար: Ֆրանսայի թաւալգլոր պարտութիւնէն յետոյ, շատերու պէս, ան եւս իբր պատերազմական գերի Գերմանիա կը տարուէր: Միջոց մը յետոյ Մուրատեան զինուորական քէմփերէն փախչելով նախ Ֆրանսա, ապա Սպանիոյ ճամբով Ճիպրալթար կ'անցնէր: Շուրջ վեց ամիս հոն մնալէ յետոյ, Մուրատեան Հիւսիսային Ափրիկէ անցնելով զօրավար Տը Կօլ-ի «Ազատ Ֆրանսայի ուժերուն» կը միանար: 1942 տարւոյ Դեկտեմբերէն մինչեւ 1963 տարւոյ Մարտ ամիսը Մուրատեան Ֆրանսական գաղթավայրերու մէջ նախ իբր փոխ-կառավարիչ յետոյ կառավարիչի հանգամանքով ծառայեց ինչպէս Սենեկալ, Մատակասքար, Չատ, Քոնկօ եւ Ուպանկի:

Համեստ նկարագրով, բայց հաստատակամ եւ խստապահանջ բնաւորութեամբ, Ժագ Մուրատեան շուտով ուշադրութիւնը գրաւեց նոյնիսկ դժուարահաճ Տը Կօլ-ի որուն հանդէպ խոր յարգանք եւ համարում ունէր, ինչպէս մեզի ալ այս մասին քանիցս արտայայտուած էր: 1963-ի Մարտին սկիզբը, զօրավար Տը Կօլ զայն կը նշանակէր Էլիզէ պալատի ընդհանուր քարտուղարութեան Ափրիկէի հարցերու բաժնին պատասխանատու: Տարի մը յետոյ ընդհանուր քննիչի օգնականի աստիճանին կը բարձրանար: 1965-ի Ապրիլին, զօրավար Տը Կօլ զայն կը նշանակէր Խաղաղական Ովկէանոսի Նոր Հեպրիտնեց՝ այժմ Վանուաթու կղզիներու կառավարիչ: Մուրատեանի պաշտօնավարութեան շրջանին է որ անգլեւֆրանսական գոնտոմինիում վարչաձեւը վերոյիշեալ կղզիներուն համար հաստատուեցաւ ըստ անգամ մը Ղարաբաղի համար մեր ունեցած զրոյցի ընթացքին մեզի կատարած յայտարարութեան: Մուրատեան Խաղաղականի կղզիներուն մէջ պիտի պաշտօնավարէր չորս տարիներ: 1969-ին Քոմոր կղզիներու Բարձր քոմիսէր նշանակուելով կրկին Ափրիկէ կը վերադառնար ուր պիտի մնար չորս տարի եւս: Այնուհետեւ, 1973-ին Փարիզ կը վերադառնար եւ Գաղթավայրերու (որ եղած էր այլեւս Անդրծովեան) նախարարութիւնը զայն կը կոչէր բազմաթիւ փափուկ առաքելութիւններու ընդհանուր քննիչի (Էնսփէքթէօր Ժէնէրալ) հանգամանքով, ինչպէս Ճիպութի, Նոր Գալէտոնիա եւայլն:

1978-ին էր որ Մուրատեան հանգստեան կը կոչուէր միշտ ալ իր բարեկամական սերտ կապերը ամուր պահելով հին թէ նոր բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու հետ:

Մուրատեան իր երկարատեւ հաւատարիմ եւ բարւոք ծառայութեան համար պետական ամենաբարձր պատուանշաններուն արժանացած էր: 1941-ին «պատերազմի խաչ» շքանշանով պարգեւատրուած էր: 1958-ի Օգոստոսին «Պատւոյ լէգէոնի ասպետ», 1967-ին Մարտին «Պատւոյ լէգէոնի սպայ» իսկ 1974-ի Մարտին «Պատւոյ Լէգէոնի հրամանատար» պատուանշանը նոյնինքն վարչապետ Փիէր Մէսմէրի ձեռամբ կը ստանար որուն հետ երկար տարիներու ջերմ բարեկամութիւն մը ունէր:

Մուրատեան պատերազմի ընթացքին Գերմանիայէն իր փախուստը գրի առած եւ ծածկանունով հրատարակած էր: Յետագային, Ափրիկէի մասին քանի մը հատոր եւս հրատարակած էր միշտ ծածկանունով:

*

Մեր ծանօթութիւնը եւ բարեկամութիւնը Ժագ Մուրատեանի հետ կը սկսի 1974-ի սկիզբին թղթակցութիւնով մը: Արդարեւ, մեր կարգ մը պատմա-գիտական հանդէսներու մէջ գրած յօդուածները ընթերցելէ յետոյ մեզի հետ թղթակցութեան ձեռնարկեց: Երբեմն ան կը ճամբորդէր, երբեմն մենք կը ճամբորդէինք բայց մեր թղթակցութիւնը առանց գիրար հանդիպելու կը շարունակուէր: Մուրատեան «Յառաջ»ի կանոնաւոր ընթերցող մըն էր եւ Հայկական հարցի մասին մեր յօդուածները զինք շատ կը հետաքրքրէին: Մեր առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ երբ 1983-ին Ֆրանսական պետական դիւաններու մէջ գտնուած Հայոց վերաբերեալ փաստաթուղթերու մեր պատրաստած հաւաքածոն Սորպոնի հրատարակչատունէն լոյս տեսաւ: Այնուհետեւ, ամիսը երկու-երեք անգամ ցերեկները ճաշի պահուն կը հանդիպէինք: Մեր թղթակցութիւնները եւս մերթ ընդ մերթ կը շարունակուէին: Ան հանգստեան կոչուելէ յետոյ, հայերէն լեզուով հրատարակուած կարգ մը գիրքեր ֆրանսերէնի թարգմանած էր եւ կը ցանկար զանոնք հրատարակել: Ասոնցմէ մին՝ Ալեքսանդր Խատիսեանի Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը, Պէյրութի Բ. հրատարակութիւնէն 1968 Աթէնքի Հ. Յ. Դաշնակցութեան տպարանէն 1989ին Eclosion et développement de la République Arménienne խորագրով թարգմանաբար լոյս տեսաւ: Ըստ Մուրատեանի ցանկութեան գիրքը թարգմանիչին անունը չի կրեր եւ մենք ալ իրազեկ ըլլալով իր փափաքին մեր գրախօսականին մէջ չենք յիշած (տե՛ս «Աշխարհ», 1990, Յունուար 6):

Անցեալ տարի, եթէ յիշողութիւնս չի սխալիր, Փետրուարի վերջն էր, երբ Աթէնք ղրկեց Սիմոն Վրացեանի Հայաստանի Հանրապետություն խորագիրը կրող խիստ կարեւոր հատորը որ նմանապէս Բ. հրատարակութիւնէն օգտուելով ֆրանսերէնի թարգմանած էր: Ըստ վերջերս մեր ստացած տեղեկութիւններուն այս հատորը եւս լոյս պիտի տեսնէ, հաւանաբար յառաջիկայ տարւոյ սկիզբին: Սոյն հատորին ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը անտարակոյս մեծ պակաս մը պիտի լրացնէ հայերէն լեզուն չգիտցող սակայն Ա. Համաշխարհային պատերազմի յաջորդող տարիներուն Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութեան եւ անկումին պատահարներուն ծանօթանալ փափաքող նոր սերունդին:

Մուրատեան խիստ մօտէն կը հետաքրքրուէր Հայաստանի քաղաքական թէ մշակութային գետնի զարգացումներով: Ան երկիցս արդէն Հայաստան այցելած էր: Ղարաբաղի առթիւ Երեւանի մէջ կազմակերպուած ցոյցերը մեծ անձկութեամբ դիմաւորեց: Զուսպ բնաւորութեամբ, թէեւ բնաւ չբաժնեց այդ շարժումը բայց խուսափեցաւ ոեւէ հրապարակային արտայայտութենէ: Հեռաւոր հայկական կեանքէ, թերեւս կը վախնար իր զգացումներուն սխալ մեկնաբանութիւնէն: Ղարաբաղի հարցին մասին մեր քանի մը յօդուածները որոնք առաջին մէկ օրէն, նախ «Յառաջ»ի ապա «Աշխարհ»ի թիւերուն մէջ լոյս տեսան Մուրատեանի կողմէ շատ լաւ դիմաւորուեցան: Անմիջապէս նամակով մեզ շնորհաւորելու շտապած էր: Ան միշտ կ'շեշտէր թէ՝ «...Հայաստանի մէջ կը սխալին երբ աւելի կը վստահին Արեւմուտքի, քան՝ թէ Ռուսաստանի, որուն շահերը մեր շահե-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ (Ֆրանսա) Հ. Օ. Մ.-ի [illegible] մասնաճիւղի [illegible] տօնուած է Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, 500 հոգիի ներկայութեամբ: Հան-[illegible] 13 [illegible] տարի մը ետք ունի արդէն 56 անդամ – անդամուհիներ: Օրուան [illegible] Հայաստանէն հրաւիր-[illegible] Ալվարդ Պետրոսեանի:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մայր Տաճարին մէջ, Յունիս 21-ին, յաւուր արարողութեամբ [illegible] Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի [illegible]

ՍԻՒՏՆԻԻ (Աւստրալիա) Հայ Դպրո-[illegible] Վարչութեան նախաձեռնու-թեամբ, Յունիս 22-ին, տօնուած է Հայ-[illegible] Օրը, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ [illegible] մէջ: [illegible] Երգ, արտասանութիւններ եւ [illegible] ընկերային [illegible]

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մայր Տաճարին մէջ, Մայիս 31-ին, նշուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ընտրութեան եւ օծման 15-ամեակը: Պատարագած եւ քարոզած է Գրիգոր արքեպ. Չիֆթճեան, [illegible] Գարեգին Բ-ի 15-ամեայ գործու-նէութեան: [illegible] մէջ:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Կոմիտաս» սրահին մէջ, Յունիս 24 – 26, հանդէս եկած է «Արփա» նորակազմ երգչախումբը, ղեկավարու-թեամբ Ռոպերտ Օհանեանի: Երգերը [illegible] «Արարատ» [illegible]

ԴԻՐՈՒՆՈՅԻ ազգային ծերանոցը այցե-լած են [illegible] Կարօ Միհրանեան [illegible] 1986-էն ի վեր [illegible] 40-ամեայ [illegible] ուած աշխատանքները: Հանդէս եկած է Համազգայինի երգչախումբը, ղեկա-վարութեամբ Մկրտիչ Գրիգորեանի: Խօսք առնելով Առաջնորդը անդրադարձած է ծերանոցին դերին գաղութին մէջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզեան լուսազարդ պողոտաները, շլացուցիչ վայրերն ու հրապուրիչ ձեռնարկները թողած, Փարիզի Հայեր փութացած էին Յունիս 21-ի յետմիջօրէին 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահը, ներկայ գտնուելու համար հայկական միօրեայ վարժարանին դպրոցական տարեշրջանի մը ընթացքին տարած աշխատանքին արդիւնքը վայելելու:

Ձեռնարկին ներկայ էին 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետ Պ. Կապրիէլ Քասփարէթ, Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան նախագահուհի Տիկին Էլէն Մերճանեան եւ անդամներէն ոմանք, Փարիզի մասնաճիւղի վարչական անդամները, խաչուհիներ, ծնողքներ եւ հայ թէ օտար հիւրեր, որոնք սրահը լեցուցած էին ծայրէ ծայր:

Ձեռնարկին խօսնակը՝ ընկերուհի Էլիզապէթ Քէլէչեան բարի գալուստ եւ բարի վայելում մաղթելով ներկաներուն, բեմ հրաւիրեց Վարչութեան ատենադպրուհի Տիկին Տօրիս Մավեանը, որ հանդէսին բացումը կատարեց:

Յայտագիրը կը բաղկանար երեք մասերէ:

Առաջին մասը կը կրէր՝ «Մենք Ենք Մեր Լեռները» խորագիրը, որուն հետ սերտօրէն կ'աղերսուէր նաեւ բեմին ճակատը գրաւող լայնածաւալ պաստառը:

Չորս պատկերներ ընդգրկող այս մասը սկսաւ առաջինի ներկայացումէն, ուր հայրենի լեռներու գովքը կը հիւսուէր: Դ. Վարուժանի «Լեռներ Հայրենի»-ով ներկաները քար լռութեամբ եւ սեւեռուն աչքերով հետեւեցան բարձրագոյն դասարանէն զոյգ աշակերտուհիներուն խորաթափանց արտայայտութիւններուն, իսկ «Ղարաբաղի Ողբը» երգով, ներկայացնող աշակերտուհին իր շնորհալի ձայնին ու խոր ապրումին շնորհիւ զանոնք տարաւ Ղարաբաղ, յուզեց, փշաքաղեց ոչ միայն հայ ներկաները այլեւ օտար հիւրերը: Ապա համաչափ քայլերով, իրանը առաջ պարզած, թիկունք թիկունքի, գըլուխը բարձր, պարե՛ց հայ մանուկը, հայ պատանին ու պարմանուհին, ոտքը ուժգին կը զարնէր հարթայատակին, իր արմատներուն կառչած ըլլալուն վճռականութեամբ:

Կ'ընթանար յայտագիրը: Շիրազէն, Սեւակէն, Իսահակեանէն, Էմինէն ու Վարուժանէն քառեակներ կ'արտասանուէին, հայկական մեղեդիներու ընկերակցութեամբ, մերթ հայրենի լեռներու վերաբերող սահիկներու ցուցադրութեամբ: Կը հնչէր հայ երգը, հոգիները խանդավառութեամբ կը գեղէին հայկական պարերը:

Յայտագրին երկրորդ մասը ունէր «Թող Մանկանայ Քո Շրթերին, Մեր Այնհեր Հայոց Լեզուն» խորագիրը: Մանկապարտէզի աշակերտներուն յատկացուած բաժինն էր, որոնք խմբային տեսաւոր մը ներկայացուցին: Այս դեռափթիթներուն բերնին մէջ մեսրոպեան մեր ոսկեղինիկ լեզուն հարազատօրէն հնչեց բիւրեղային զուլութեամբ: Մանուկ մը «Արաքս գետը» երգեց: Պարզ, մանկունակ ձայնը, հայրենի գետակի կարկաչ որպէս գլգլաց դէպի ներկաները:

Յայտագրին երրորդ մասը թատրոնն էր: Աշակերտները տարուան ընթացքին ծանօթանալէ ետք Յ. Պարոնեանին, ամավերջին կրցան ներկայացնել խտացուած հատուած մը «Քաղաքավարութեան Վնասները» գործէն:

Դպրոցական յայտագրի փակումը, աշակերտներուն կատարողութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան փառերգ՝ «Մեր Հայրենիք»ով եղաւ, որու աւարտին իւրաքանչիւրը բարձրացուց հայերէն տառ մը, կազմելու համար հայ ժողովուրդի դարաւոր երազ «Ազատ, անկախ, միացեալ Հայաստան»ը:

Կարճ դադարէ մը ետք ձեռնարկը շարունակուեցաւ «Տարօն» երգչախումբի փունջ մը խմբերգներու ներկայացումով, Պ. Ստեփան Երկանճեանի խմբավարութեամբ:

Ապա ելոյթ ունեցաւ հայկական աւանդական երաժշտական գործիքներու համոյթը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ժան-Փիէռ Ներկարարեանի:

Կ'արժէ յիշել որ Պ. Ներկարարեան եւ իր խումբը ձեռնարկին խանդավառ մըթնոլորտին հայ երգով ու երաժշտութեամբ նպաստելէ զատ, Կապոյտ Խաչի Վարչութեան շնորհակալական նուէրը ձգած են Վարչութեան, ի նպաստ Ղարաբաղի օժանդակութեան:

Նկատելի էր, որ յայտագրի վերջին բաժինը իր դիմագիծը փոխեց, դուրս գալով դպրոցական հանդէսէն, սակայն առանցքը մնաց մի՛շտ նոյնը՝ Հայ Մշակոյթ, Հայկականութիւն:

ԼԵՆԱ ԶՈՐՊԱՃԵԱՆ

...րուն հետ ուղիղ կը համեմատին»: Մուրատեան քանիցս մեզի կրկնած է թէ Հայաստան իր այցելութեան ընթացքին ինչպէս ականատես եղած էր Ֆրանսայէն Երեւան այցելող կուսակցական գործիչներու որոնք Հայաստանի իրենց բարեկամներուն կը թելադրէին «...ժամ առաջ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի Հայաստանի միացումը պահանջել»: Ջենք գիտեր թէ Մուրատեանի Ղարաբաղի խնդրին առթիւ ունեցած համոզումը լոկ անձնակա՞ն էր թէ ազդուած էր պետական թէ դիւանագիտական շրջանակներու հետ ունեցած շփումներէն: Խիստ խոհեմ եւ վերապահ մեզի որեւէ յայտնութիւն չըրաւ, եւ մենք ալ փափկանկատ ըլլալու համար ոեւէ մէկ հարցում կամ ակնարկութիւն ընելէ խուսափեցանք:

Մեր վերջին հանդիպումը եղաւ Յունիս 12-ի ցերեկին, ըստ մեր սովորութեան ճաշի ընթացքին: Հակառակ յառաջացած տարիքին իր մօտ կը պակսէին ոչ աշխատութեան ցանկութիւնը, եւ ոչ ալ եռանդը, երբ յանկարծ երկու օր յետոյ գիւղի իր տան մէջ սրտի զօրաւոր տագնապի մը զոհ կ'երթար որմէ միջոցէ մը ի վեր կը տառապէր եւ բժշկական հոգածութեան տարկայ էր:

Յարգանք իր յիշատակին:

ՄԹԻՆ ՊԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Երէկ յետմիջօրէին անհետացած էր, առաջին անգամ ըլլալով առանց լուր տալու ինծ: Ու ինծ թուեցաւ թէ Զարեհը տեղեակ էր այդ բացակայութեան: Երբ վերադարձաւ՝ չհարցուցի իսկ թէ ո՞ւր էր: Երկարօրէն տնտնաց շուրջս ու հուսկ ապա ըսաւ.

- Ջես հարցներ թէ ո՛ւր էի...

- Եթէ պէտք տեսնես՝ կ'ըսես, ըսի ակամայ դառնացած, վրադ հսկողութեան իրաւունք չունիմ կարծեմ...

- Աղէ՛կ, քանի որ չես հարցներ՝ ես ինքնիրենս կ'ըսեմ: Զարեհը մեզի հետ գալ կ'ուզէ: Խնամատարութիւն գացի դիմում ընելու համար: Գրասենեակէ-գրասենեակ ղրկեցին, բայց վերջապէս յաջողեցաւ: Տնօրէնը հեռախօսեց ընդհ. հակիչին...

Նկատեցի որ Զարեհ երկչոտութեամբ մօտեցած էր: Հայեացքը կախած գետին՝ շփոթութիւնը ծածկելու համար մերկ ճիւղի մը հետ կը խաղար: Չէի հասկնար թէ ինչո՞ւ ինծմէ գաղտնի որոշումը տըւած էին ու գաղտնի հարկ եղած դիմումները ըրած: Ոչ մէկէն, ոչ ալ միւսէն կը սպասէի այդ ծածկամտութիւնը: Այլ ջանացի դառնութիւնս ծածկել ու լռել:

- Նորէն հրթունքներուդ կցպանք դըրած են, յարեց Արշամ դժգոհութեամբ: Կարելի բան չէ, որ միւսներուն պէս մըտածածդ պարզութեամբ ըսես: Ես ալ կը կարծէի թէ ուրախ անակնկալ մը պիտի ընէի:

Կը յիշեմ որ յամառութեամբ մէկուն ու միւսին դէմքերը խուզարկեցի: Ու այդ պահուն էր որ Զարեհ աչքերը բարձրացուց, նայեցաւ ինծ ու անկեղծ ձայնով մը ըսաւ.

-- Քեզի անակնկալ ընելու համար էր...

Անշուշտ կ'ուզէի հաւատալ իրենց, բայց սիրտս կոտրած էր արդէն: Ու չէի գիտեր թէ ինչպէ՛ս կարելի էր փակել այդ միջադէպը: Վերադարձէս ի վեր զօրութեամբ կը զգայի թէ կեանքը արագօրէն կը փոխէր զիս: Ոչինչ անարձագանգ կը մնար հոգւոյս խորը: Է՛ն չնչին դառնութիւնն իսկ մառախուղի պէս կը ծածանէր վրաս ու կը խափանէր օրս: Բարեբախտաբար, լռութեան խորէն հնչեց զանգակին ձայնը՝ զիս ազատելով նեղ վիճակէ մը:

Ընթրիքի ընթացքին էր, որ յաջողեցայ ամէն ինչ մոռնալ ու յեղակարծօրէն ապշեցուցիչ կերպով հաճելի ջերմութիւն մը ողողեց ողջ մարմինս: Ուրախութենէս կ'ուզէի բացագանչել ու երգել: Ու ինչպէս միշտ նման պահելու կը պատահէր՝ անոր գորովալի հայեացքը զգացի դէմքիս վրայ:

-- Ծօ՛, բողոքեց Արշամ, քիչ մը շուրջդ նայէ, տես թէ տղաքը ինչպէս կ'ապրին: Պատուելիի մը պէս լուրջ ես ու հետդ կարելի չէ խնդալ: Առաջ այսպէս չէիր: Հետդ խօսելու համար ձեռնոց պէտք է դնել...

-- Այլեւս տղայ չենք, ըսի, ժպտուն, ոչ դուն, ոչ ալ ես...

Է՛հ, ըսաւ շուկատ, սպասէ զինէ որ քանի տարեկան ըլլանք:

-- Շատ հեռու չենք քանէն...

Աչքերը կը շողային զուարթութենէն ու չէր գիտեր թէ ո՛ւր կրնար դնել ձեռքերը: Երբ մէկէն յիշեց թէ դեռ պնակը չէր պարպած: Ուրախ որկրամոլութեամբ մը շարունակեց ճաշել, միաժամանակ պատասխանելով ինծ:

-- Մտիկ ըրէ, յարեց ինքնավստահութեամբ, կեանքը մերն է ու ապագան մերն է: Ու մեր կեանքին առնելիք ընթացքը մեզմէ կախում ունի...

-- Մասամբ, ճշդեցի մեղմօրէն:

-- Ամբողջովին, լրացուց նո՛յն վճռականութեամբ, եթէ ուզենք կրնանք մեր ճակատագրին տէրը ըլլալ: Մեր կեանքը մերն է: Եթէ շարունակենք ամէն ինչ ուրիշներէ սպասել՝ այդ նոյն ուրիշները իրաւունք կ'ունենան մեր ապագան որոշելու...

Դուրսը, պարտէզին իսկ, դեռ կը շարունակէր զարգացնել իր գաղափարները: Ուսէս բռնած կը թօթվէր զիս, ջանալով զիս համոզել, մինչդեռ Զարեհ, ձեռքերը կռնակին կապած կը հետեւէր մեզի: Վստահ էի՝ թէ չէր բաժներ Արշամին յորդառուխ խանդավառութիւնը:

-- Մարդիկ կան, որ կը յաղթեն կեանքին, կը պնդէր Արշամ եւ ուրիշներ որ կը պարտուին անկէ: Ինչո՞ւ. որովհետեւ չեն հաւատար թէ յաղթանակը կարելի է: Պէտք է որ եւրոպացիի պէս մտածենք այլեւս ու եւրոպացիի պէս ապրինք, պէտք է որ մեր ուժերը առաւելագոյն չափով գործածենք ու օգտուինք մանաւանդ մեր կանխահաս փորձառութենէն...

-- Այդ կանխահաս փորձառութիւնը յաճախ տառապանքի պտուղ է...

-- Կը տառապի, ո՛վ որ կ'ուզէ տառապիլ, գոռաց կուրծքը ցցելով: Հայրս կ'ըսէր թէ Ֆրանսացիները խնդալով կը կռուին, խնդալով կը յաղթեն ու խնդալով կը մեռնին, եթէ հարկ ըլլայ մեռնիլ...

Լսուեցաւ Զարեհի անոյշ եւ յուսահատ ձայնը.

-- Կը կարծե՞ս, որ մարդ էակը երբեւիցէ կրնայ յաղթել կեանքին: Ամէն կեանք պարտութեամբ կը վերջանայ...

Արշամ դէմքը դարձուց անոր ու ինծ թուեցաւ թէ իր սովորական զուարթութեամբ պիտի հեգնէ զայն: Բայց արտայայտութիւնը փոխուեցաւ մէկէն ու գրեթէ բարկութեամբ է, որ պատասխանեց.

- Տեղ մը կարդացած ըլլալու ես այդ խօսքը...

-- Ո՛չ, ընդմիջեց Զարեհ նոյն յուսահատ ձայնով:

-- Այդ խօսքը կամ ուրիշ նման անամէջ ու վտանգաւոր էջեր: Ո՛չ, յարեց կրքով, ամէն կեանք պարտութեամբ չի վերջանար: Պարտութիւն է միայն ամլութիւնը: Ձեր աչքերը ո՞ւր են, ձեր գրպաններուն մէջ: Այս բոլոր մշակուած արտերը, ծառերը որ կը ցցուին երկինք, հսկայ նաւերը, որ կը ճեղքեն ծովերը, մանուկները, զաւակները, ծաղիկները, որ կը ծնին, ինչ ալ պատահի: Երկրի վրայ քայլ մը կարելի չէ ընել առանց հանդիպելու կեանքին: Կեանքին՝ որ գետերուն հետ շառաչելէն կը վազէ, որ անձրեւներուն հետ կը թրջէ երկիրը, որ ամրան ու աշնան՝ բոլոր պտուղներուն հետ կը հասուննայ: Մահը գոյութիւն չունի, մահ չկայ, աւելցուց գոռալով, կեանքն է որ դէմք, հագուստ ու ձեւ կը փոխէ, որ կոտրած ամանին տեղ՝ նորին մէջը կը լեցնէ իր անմահութիւնը...

(Շար. 49)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յուլիս 26 Վարդավառ է: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն երրորդն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր, տաղաւար օր ըլլալուն պատճառաւ հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

**

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յուլիս 27, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 26-ին, Տօն է «Վարդավառ»ի: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 26-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ պատարագ, ձեռամբ՝
ԳԱԼՈՒՍՏ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԵՒԵԱՆԻ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյս Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Երմագեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE DE PRESSE

Dans le cadre de son action «*Aide à l'ARMENIE et au KARABAGH*», la Croix Bleue des Arméniens de France, a pu envoyer le 11 Juillet, 15 tonnes de vivres et de lait maternisé par un avion cargo mis à disposition par la «Cellule d'Urgence».

Les 18 tonnes de vivres restantes attendent un prochain avion cargo.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION
DE LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Paris, le 22 Juillet

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 – 59 – 67 – 03

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h.30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 – 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերուհի՝ Լիօնի Պետիկեանի մահուան առթիւ, Պօմոնի Կապոյտ Խաչի «Նայիրի» մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պետիկեան ընտանիքին եւ պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի՝ Երուանդ Ճիրէճեանի մահուան առթիւ. – Մինասեան Եղբայրներ Ս. Մ. երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան, Բիւզանդ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճամեան, Տիկին Սեդա Սարգիսեան, Պր. Արթօ Տէր – Մինասեան 100-ական ֆրանք, «Իւքֆաֆ» «Աշխարհ» թերթին 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Գումուրեան 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ենովք Գրիգորեան 200 Ֆր., Տիկին Օսէթ Լաթճիլ 100 Ֆր:

Յակոբ Պօշնաքեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Յակոբ – Վերժին Թուզիէ 200 Ֆր. եւ 200 Ֆր. Կապոյտ Խաչին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ է, սովորականէն աւելի բողոքներ կը ստանանք մեր բաժանորդներէն – մանաւանդ գաւառէն – որոնք շատ անկանոն կը ստանան «Յառաջ»ը (3 – 4 թիւը միասին կամ պակաս թիւեր եւայլն, եւայլն):

Կ'ուզենք կրկին անգամ շեշտել թէ բոլոր անկանոնութիւնները կուգան միայն Թղթատարէն եւ գլխաւորաբար ցրուումի կեդրոններէն (այսինքն՝ ստացող շրջանի): Ամէն օր, նոյն ժամուն «Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը բոլոր թերթերը կը յանձնէ Թղթատարի կեդրոնը, ուրկէ հազիւ ժամ մը ետք բոլորն ալ կ'առաքուին զանազան ուղղութիւններով: Շրջաններ կան որ կանոնաւոր կը ստանան (ի մասնաւորի արտասահմանի կարգ մը երկիրներ), ուրիշներ՝ ոչ: Արձակուրդի շրջանն ալ չի բարելաւեր կացութիւնը:

Խորապէս կը ցաւինք, քանի այս անկանոնութիւնները կը վնասեն մեր աշխատանքին եւ ապարդիւն կը դարձնեն մեր բոլոր ճիգերը օրը օրին լոյս հասցնելու մեր ընթերցողներուն:

Կ'ապաւինինք մեր բաժանորդներուն ներողամտութեան մեր կամքէն բոլորովին անկախ այս անհամ կացութեան համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* » de Clichy

organise

une Journée
à FONTAINEBLEAU
le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

– Կը բացուի 3-րդ դասարանը:
– Կրթական Նախարարութեան ճըշդած ծրագրի կողքին՝
– Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին):
– Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք):
– Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ:
– Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջաններէ՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Աոնուվիլ, Վիլէէ – Լը – Պէլ եւայլն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է: Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն:

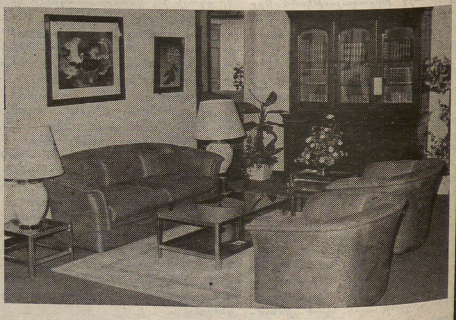
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. –
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.848 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.848

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ ՖՐԱՆՃԻԷ Լիբանանի Հանրապետութեան նախկին նախագահը մեռաւ 82 տարեկանին, Պէյրութի ամերիկեան հիւանդանոցը։ Իր պաշտօնաշրջանը (1970 – 76) անքակտելի կերպով կապուած կը մնայ Լիբանանի պատերազմին, որ ծայր տուաւ 1975 Ապրիլին։ Ծնած էր 1910-ին Զղորթա։ 1957-ին, ստիպուած եղած էր Սուրիա ապաստանիլ մրցակից երկու ընտանիքներու ծանր բախումին հետեւանքով, պատարագի մը ընթացքին, ուր 20 հոգի մեռած էր։ Հոն է որ պիտի ծանօթանար «խոստմնալից» երիտասարդ սպայի մը՝ Հաֆըզ Էլ – Ասատ։ Լիբանան վերադարձին, նախարարական զանազան պաշտօններ պիտի վարէ եւ նախագահ ընտրուի Էլիաս Սարգիսի դէմ «Լիբանանեան հրաշքի» տարիներուն։ Ֆրանճիէ աւանդական որոշ Լիբանանի մը ներկայացուցիչն էր։ Տկար պետութիւն մը, աղանդական եւ որուն կը տիրապետէին մեծ ընտանիքները, այն ատեն երբ պաղեստինեան դիմադրութիւնը կ՚ամրապնդուէր եւ կը վերածուէր «Պետութեան մէջ Պետութեան մը»։ Ֆրանճիէի ժամանակաշրջանը կը ներկայացնէր նաեւ շահատակութեան, կաշառակերութեան, նեփոթիզմի գագաթնակէտը։ 1978-ին մեծ ողբերգութիւն մը պիտի ապրէր, երբ Քրիստոնեայ լիբանանեան ուժերու հրամանատար՝ Պաշիր Ճեմայէլի հրամանով պիտի սպաննուէին՝ տղան Թոնի, հարսն ու թոռնիկը եւ շուրջ 30 կողմնակիցներ։ 80-ական թուականներուն քաղաքական վերադարձ մը փորձած է։ Պատմութեան մէջ պիտի մնայ անշուշտ, որպէս «Դաժանկոտ մարդը»։

ՃԷՅՄՍ ՊԷՔԸՐ անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Լիբանան, վերջ տալով ննամեայ քէնի մը։ Այս ձեւով, Միացեալ – Նահանգները դիրք կը բռնեն ի նպաստ շատ քննադատուած կառավարութեան մը, մանաւանդ քրիստոնեաներու կողմէ։ Դամասկոսէն Զահլէ անցաւ կառքով եւ Նախագահ Հրաուիի բնակարանին մէջ է որ հանդիպում ունեցաւ վարչապետ Սոհլի հետ։ Նոյն ատեն, երկիրը գործադուլի մէջ էր (քրիստոնեաներու կոչով) եւ իսրայէլեան օդուժն ալ կը ռմբակոծէր Հէզպոլլահի դիրքերը, հարաւային Լիբանան։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՓՈԽԱԴՐԱՄԻՋՈՑՆԵՐԸ (մեթրօ, հանրակառք, երկաթուղի) յաւելում պիտի կրեն Օգոստոս 1-էն, գծային համեմատութեամբ, շուրջ՝ 5,8%։ 2 շրջագօտիի նարնջագոյն քարտը 190-էն 201 ֆրանքի կ՚անցնի եւ 10 տոմսի տետրակը 36,50 փոխանակ 34,50-ի։

ՊԷԹԼԻՍԻ մէջ, Յուլիս 23-ին սպանուած են չորս Թուրք զինուորականներ, չորս ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուած։

ՓԱՊԼՕ ԷՍՔՈՊԱՐ ԿԱՎԻՐԻԱ, որ յաջողեցաւ իրեն համար յատկապէս շինուած շքեղ բանտէն մեծ դռնէն դուրս ելլել, չէ գտնուած։ Ծանօթ է որ Գոլոմպիոյ թմրբեցուցիչի շուկային պետը որ փառաւոր պայմաններու մէջ կ՚անցընէր իր բանտային կեանքը զինուորական բանտ մը պիտի փոխադրուէր եւ այդ առընչութեամբ արդարադատութեան փոխ - նախարարը գացած էր զինքը տեսնելու որպէսզի բացատրէ այդ փոխադրութեան պատճառները եւ օգտուելով այդ պատեհութենէն է, որ էսքոպար պատանդ բռնած է նախարարը եւ «իր մարդոց» հետ փախուստ տուած։

ԱԹՈՍ ԼԵՐԱՆ 1400 վանականները կը սպառնան փակել շուրջ քսան վանքերը դուռ ունին այցելուներուն առջեւ, Օգոստոս 10-էն, բողոքելու համար Ելմտական Նախարարութեան որոշումին դէմ՝ տուրք դնել իրենց կալուածային հարստութեան վրայ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Մ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Յուլիս 24-ի «Միլլիյէթ»ը առաջին էջի լուրով մը կը յայտնէ թէ «մահափորձերու հայ կազմակերպիչը ներկայիս հրամանատար է Ղարաբաղի մէջ»։ Խօսքը կը վերաբերի Մոնթէ Մելքոնեանի որուն նկարն ալ հրատարակուած է լուրին քով։ Կ՚ըսուի որ 1980-էն ի վեր Մ. Մելքոնեանի անունը առնչուած էր Աթէնքի, Հռոմի, ապա Փարիզի Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնատարներու դէմ սարքուած մահափորձներուն, ան պատկանած ըլլալով «Ասալա»յի։

«Միլլիյէթ»ի Բաքուի աղբիւրով տրուած լուրը կը յայտնէ տակաւին թէ Մ. Մելքոնեան Փարիզի մէջ երեք տարի առաջ բանտէն ազատ արձակուելէ ետք միջոց մը Եմէն ապրած, ապա Հայաստան անցնելով հրամանատար կարգուած էր Ղարաբաղի հայկական ուժերուն։

Բաքուի տեղեկատուութեան համաձայն, հայկական ուժերուն մէջ մեծ թիւով «Ասալա»յի մարտիկներ կան որոնք զանազան երկիրներու քաղաքացի են. անոնք երբեմն չեն հնազանդիր երկրին վարիչներուն ու կը կազմակերպեն ահրային արարքներ, կողոպուտներ եւայլն։

Իրաքի դէմ զինեալ նոր միջոցառումի մը սպառումը իր վիճակին լքած է երկրին հիւսիսային շրջանին քարիւղի պաշարները որոնք Քիւրտերու ձեռքը կը գտնուին։ Տաքերու պատճառով քարիւղը կը ժայթքէ ու կը հոսի անմշակ հողին վրայ։

ՏԱՂ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ

ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Գոհար վարդը, բռնկած՝
Արեւու վեհ վարսերէն,
Վարսերուն վերն ու վրան
Կը ծաւալէր ծաղիկը ծովային,
(Այդ) համատարած ծովէն
Կը պլպլջար գոյնն այն ծաղկին.
Գունեղ, երփներանգ ծաղկին,
Կը շողար պտուղը ճիւղին։
Բրքում, հասուն պտուղը
Կը սնանէր խունկ տերեւով.
Տերեւը՝ տալիդ Տնողին՝
Զոր կ՚երգէր Դաւիթ իրաշալին։
Վարդերու խուռներամ փունջին մէջ
Գոյնզգոյն ծաղիկներ ծաղկեցան.
Այդ սօս ու տօսախ ծառերը
Վարդագոյն ոստեր արձակեցին.
Այդ ճոճ ու բողբոջ արօսները
Վարդ շուշանով զարդարուեցան.
Շուշանը հովիտին մէջ կը շողար,
Կը շողշողար արեւուն դէմ.
Այն հիւսիսային հովէն
Կը հովահարուէր գոհար շուշանը.
Այն հարաւային լեռնէն
Քաղցր օդով կը ցօղուէր շուշանը,
Շուշանը շաղով լեցուած,
Մարգարտաշար շող-շաղերով։
Ծաղիկները ամէն շաղ առին,
Շաղն՝ ամպէն, ամպն՝ արեգակէն.
Աստղերն ամէն շրջան բռին,
Լուսնին դէմ գունդ-գունդ դիզուեցան։
Գունդ-գունդ խաչաձեւ գնդակ՝
Կազմած երկնքի շրջանակ։
Փառք Հօր եւ Որդւոյն յաւէտ,
Սուրբ Հոգւոյն այժմ եւ յաւիտեան։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 15 / 23)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ

Յուլիս 22-ին Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան աշխատանքի հանդիպում ունեցաւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամներուն հետ։ Քննարկուեցան երկու հանրապետութիւններուն համար կենսական կարգ մը հարցեր։ Մասնաւորապէս խօսուեցաւ Ղարաբաղի ցոյց տրուող մարդասիրական օգնութիւնը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու մասին։

Նոյն օրը Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան ընդլայնուած նիստին որուն մասնակցած է նաեւ Գէորգի Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ Լեռնային Ղարաբաղի պատուիրակութիւնը, Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան նշեց որ յատկապէս վերջին շրջանին աշխուժացած են իշխանութեան բարձրագոյն մարմիններու մակարդակով գործնական շփումները Ղարաբաղի հետ։ Ապա Գ. Պետրոսեան ներկայացուց վերջին ամիսներուն ստեղծուած կացութիւնը, հիմնական հարցերու վերաբերեալ Արցախի իշխանութիւններուն մօտեցումները։ Ան շեշտեց որ Ղարաբաղի մէջ մտահոգուած են Հայաստանի ներքաղաքական իրավիճակով եւ համոզուած որ Հայաստանի ներքին ապակայունացումը չի նպաստեր Արցախի խնդրոյթեան կարգաւորման։

ՄԻՋԱԴԷՊ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Յուլիս 21-ին, Ռուսաստանի հեռատեսիլէն լուրեր հաղորդուած են այն մասին թէ, Աբովեանի շրջանի Բալահովիտի սպայական բնակելի աւանի մը վրայ կատարուած է «զինեալ» յարձակում։ Իսկ Աբովեանի շրջանային պատասխանատուներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, ոչ թէ զինեալ յարձակում կատարուած է, այլ տեղի ունեցած է ընդհարում՝ կենցաղային պատճառներով, որու ընթացքին զինուորականներու կողմէ զէնքի գործածութեան հետեւանքով սպաննուած է բնակիչ մը։ Հետաքննութիւն բացուած է։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՍԱԾ

Յուլիս 21-ին Երեւան հասած է Չինաստանի Հայաստանի ներկայացուցիչը Ջան Եան Նեան։ Ան յաջորդ օրը հանդիպում մը ունեցած է Րաֆֆի Յովհաննէսեանի հետ եւ անոր յանձնած Չինաստանի ուղերձը։

ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐՆԵՐԸ՝ ՀԱՅԵՐ ԵՆ

Մոսկուա տեղի ունեցած Չայքովսկիի առաջին պատանեկան մրցումին, որուն կը մասնակցէին 150-էն աւելի երաժիշտներ, Ալեքսանդր Զաւուշեան ջութակահարներու խմբակին մէջ արժանացած է երրորդ մրցանակի, իսկ երաժշտական բարձրագոյն ընկերակցութեան մրցանակը ստացած է իր քոյրը՝ Անահիտ Զաւուշեան։ Դաշնակահարներու մրցումին արտայայտչականութեան եւ երաժշտականութեան մրցանակը շնորհուած է Էմմա Յակոբեանին։ Դարձեալ ջութակահարներու մրցումին, ժամանակակից կտորի լաւագոյն մեկնաբանման մրցանակը ստացած է Էլմիրա Խաչիկեան։

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՀԵՏ

Մոսկուայի մէջ, Վիէթնամի դեսպան Հօ Հուան Նկիէմ եւ Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեան յարաբերութիւններ հաստատելու մասին համաձայնագիր ստորագրած են։

ՀԱՄԵՐԳ – ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Կոմիտաս Կամերային Երաժշտութեան Տան մէջ տեղի ունեցած է Երեւանի քաղաքապետարանի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած համերգ – ցուցահանդէս մը, ուր հանդէս եկած է «Հայաստանի Վիրտուոզներ» նուագախումբը։ Միւս կողմէ մեծ ընդունելութիւն գտած է ցուցահանդէսը ուր ներկայացուած են խեցեգործութեան եւ արուեստի այլ բնագաւառներու գործեր։ Ներկայ եղած են Ֆրանսայի դեսպան Տիկին Տը Հարթէնկ եւ խումբ մը ֆրանսացի դասախօսներ։

«ՄԵՐ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՆ ԱՄՈՒՐ ԿԸ ԼԻՆԵՆ»

Ապահովութիւն ներշնչող նման արտայայտութիւն, այսօր, ցամքած արտերու համար վարար ջուրին ներգործութիւնը ունի, Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն կացութեամբ տագնապած ամէն Հայու համար: Յատկապէս երբ ան կուգայ հանգամանքի տէր անձնաւորութենէ մը որ չի կրնար հետապնդել սիրաշահ լոզունգներու բարեբարութիւնը, այլ կրնայ միայն հիմնուիլ գործնական տուեալներու վրայ:

Արդէն երկար ատենէ ի վեր Ղարաբաղի բախումները գրեթէ կանոնաւոր կերպով ծաւալած են դէպի Հայաստանի սահմանամերձ բնակավայրերը. այս երեւոյթը կրողն է այն հեռանկարին զոր գծած է Ազրբէջան, պայքարի դաշտը այլուր եւս փոխադրելու վճռակամութեամբ: Օր չանցնիր որ Գորիսի, Կապանի կամ Մեղրիի մէկ գիւղին, մէկ շրջանին վրայ կատարուած գնդակոծումի մը լուրը չհասնի. տով իրարու կը յաջորդեն նաեւ զոհերու, վիրաւորներու, փլած, վնասուած շէնքերու տեղեկատուութիւնները: Թրշնամիին յարձակումներէն զատ, կացութիւնը ա՛լ աւելի ծանրացուցին այն լուրերը թէ Զանգեզուրի առընչութեամբ հաշիւներ արձանագրուած էին ազրբէջանական տեղական մէջ. անոնք նպատակ ունէին — կամ փափաք — հայկական հողամասէն անցք մը ունենալ դէպի Նախիջեւան, կերպով մը որպէս փոխադարձութիւն Լաչինի գրաւումին: Դժուար չէ կռահել անշուշտ որ այնքան հետաքրքրական չէ Ազրբէջանի համար ուղղակի անցք ունենալ Նախիջեւանի հետ, որքան Թուրքիոյ որ այդպէսով ուղղակի կապ պիտի ունենար Միջին Ասիոյ Թրքացեղ հանրապետութիւններուն հետ:

Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ է կացութիւնը տեղւոյն վրայ. ի՞նչ միջոցառումներու դիմած են Հայաստանի իշխանութիւնները, կամ կրցած են դիմել: Լրատուները հաղորդեցին թէ արտակարգ վիճակ հռչակուած էր Մեղրիի եւ Կապանի շրջանին մէջ ու անոր նախագահական լիազօր ներկայացուցիչ կարգուած էր Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Ալպեռ Բաղդասարեան: Ան Յուլիսի երկրորդ շաբաթը գտնուեցաւ Ֆրանսա, մասնակցելու Ընկերվարական կուսակցութեան Պորտոյի համագումարին: Սա վերջին պարագան հաւանաբար սխալ պիտի չըլլայ ապահովութիւն գտալու ապացոյց մը նկատել. չէ՞ որ եթէ մեր վախցած չափով վտանգաւոր ըլլար խնդրոյ առարկայ շրջանին վիճակը, անոր իշխանութեան գլխաւոր դէմքերէն մէկը շարաթ մը բացակայելու պերճանքը պիտի չթոյլատրէր ինքն իրեն, ոչ անհրաժեշտ կամ հրամայական պատճառի մը համար:

Յուլիս 2-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը առաջին էջին վրայ հարցազրոյց մը հրատարակած է, կատարուած՝ Ա. Բաղդասարեանի հետ: Հոն կը պարզուին ոչ միայն Կապանի եւ Մեղրիի, այլեւ ամբողջ Հայաստանի համար նկատառելի խնդիրներ. առաջինը օրէնքի բացակայութեան կ՚առընչուի. ինչպէս կը բացատրէ պատասխանատուն՝ «Հանրապետութիւնում չկայ օրէնք որով կարգաւորուած լինի արտակարգ դրութիւնը, չկայ դրա օրէնսդրական հիմքը, իսկ դա նշանակում է որ գործում է խորհրդային համապատասխան օրէնքը, որը բացարձակապէս չի բաւարարում հանրապետութիւնում, մասնաւորապէս՝ Կապանի եւ Մեղրու շրջաններում արտակարգ դրութեան խնդրին, նպատակներին, դրանց իրականացմանը»: Այս կացութիւնը պատճառ կ՚ըլլայ որ Ա. Բաղդասարեան որոշ հարցեր կարգաւորէ հրամաններով, որոշումներով:

Իսկ գալով Զանգեզուրի հանդէպ ազրբէջանական ախորժակներուն, ան մեկնելով երկու շաբաթուան փորձառութենէն, կ՚ըսէ. — «դա մեր հակառակորդներին չի յաջողուի. անհնար է եւ նրանք եւս գիտեն որ այդ հնարաւորութիւնը չունեն»: Այս վստահութիւնը կը հիմնուի լայն չափով շրջանի հրամանատար գնդապետ Խաչատուրովի գործունէութեան վրայ. ան «կարողացաւ կարճ ժամկէտում ամբողջ գօտու պաշտպանունակութիւնը կտրուկ կերպով բարձրացնել»:

Պաշտպանական տեսակէտով Ա. Բաղդասարեան կը բացատրէ թէ ամէնէն բարդ վիճակը կը տիրէ Կապանի մէջ. հոն տարածքը ընդարձակ է, սահմանները անպաշտպան են աշխարհագրականօրէն: Ասկէ զատ «չկար մի ընդհանուր հրամանատարութիւն, ընդհանուր ռազմական մի խորհուրդ որի հրամաններին բոլորն անխտիր ենթարկուէին»: Ինք կ՚որոշէ որ ռազմական որեւէ միաւոր կրնայ գօտի մուտք գործել միայն Պաշտպանութեան նախարարին համապատասխան որոշումով. այս կէտին նշումին կը յաջորդէ այն պայմանը որ բնականոն երկրի մը մէջ ոչ մէկ խմաստ կ՚ունենար. «ցանկացած կազմաւորում, անկախ անցեալի իր վաստակից, պարտաւոր է ենթարկուել ընդհանուր հրամանատարութեանը»: Ապա կը բացատրէ. «դա այն անհրաժեշտութիւնից է բխում որ ցանկացած զինուորական միաւորում, եթէ չունի ընդհանուր հրամանատարութիւն, փոխ - համագործակցութիւն, կազմակերպուածութիւն, չի կարող իրենից ներկայացնել էական ուժ, մանաւանդ այս փուլում, երբ ֆիդայական շարժումը արդէն աւարտուել է»:

Բնականոն աշխարհի կարգ ու կանոնին տեսանկիւնէն գրեթէ որպէս այլանդակութիւն կը ներկայանան ենթադրութիւններ որոնք կը ծնին մտքերու մէջ, կարդալով Ա. Բաղդասարեանի հետեւեալ արտայայտութիւնը. «Պաշտպանութեան նախարարութիւնն ընդունած զօրամիերն ուղարկում է այնտեղ, որտեղ դրանց կարիքն առաւել շատ է զգացւում, ոչ թէ այնտեղ, որտեղ մարտիկներին է յարմար»:

Այս մասին վերջին «ծուռութիւն» մը կը վերաբերի կուսակցութիւններու զօրահաւաքներուն. դերիշխան պետութեան մը մէջ որ ունի Պաշտպանութեան նախարարութիւն ու նախարար, հրամանատարութիւն եւ հրամանատար, ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ «որոշ կուսակցութիւններ «զօրահաւաքներ» են անցկացնում որն անիմաստ է, որովհետեւ միեւնոյնն է, այդ ջոկատները պէտք է մտնեն պետական կառոյցների մէջ, իսկ պետականօրէն տրդէն անցկացւում են զօրահաւաքներ»: Արդեօք զօրահաւաքի գործն ալ սկսած չէ՞ մեր մօտ «սեղանիկ»ներու սկզբունքով ու մասյնութեամբ կատարուիլ: Հոս, Փարիզի մէջ ալ կուսակցութեան մը կազմակերպած արցախեան հանրահաւաքի մը ընթացքին, ամպիոնին անմիջապէս ետեւը զետեղուած սեղանի մը մօտը արձանագրուելու կը հրաւիրուէին այն երիտասարդները որոնք պիտի երթային Ղարաբաղի համար կռուելու...: Չեմ գիտեր թէ «հերոսական» այդ խաղը գործը արձանագրուելու առթիւ հասցնող մասնակիցներ ալ ունեցա՞ւ այդ օր. ամէն պարագայի «սեղանիկ»ի մը գոյութիւնը ակներեւ է նոյնիսկ մեր ամէնէն լուրջ ու նուիրական ասպարէզին մէջ...:

Հետաքրքրական է բացատրութիւնը զոր կուտայ Ա. Բաղդասարեան այն հարցումին թէ ի՞նչպէս զինուորական գործին մէջ ոչ արհեստաւոր մը որ ինքն է, կը նշանակուի պաշտօնի: Ան կ՚ըսէ. «ցանկացած ռազմական հարցին վերաբերուող խնդիրներում կայ մէկ հրամանատար՝ գնդապետ Խաչատուրովը: Ես այնտեղ կատարում եմ քաղաքացիական աշխատանք, այսինքն՝ այնտեղից անմիջական կապ եմ պահպանում շրջանների եւ հանրապետութեան նախագահի, շրջանների եւ կառավարութեան միջեւ»:

Իր արտայայտութեան վերջաւորութեան Ա. Բաղդասարեան կ՚ամփոփէ էական կէտը. «ռազմական կառոյցներում ամէնից կարեւորը կարգապահութիւնն ու համագործակցութիւնն են որոնք այսօր արմատաւորւում են մեզանում: Իսկ դրանց առկայութեան դէպքում համոզուած եղէք, մեր սահմաններն ամուր կը լինեն...»: Պարզուած պատկերով չէ՞ք դժուարանար «համոզուած ըլլալ»ու երբ հայրենիքի, հողի պաշտպանութեան, տիրութեան հարցերն իսկ կարծէք պէտք եղած ձեւով լուրջի չեն առնուիր մեր կողմէ ու որպէս երկրորդական, երրորդական մանրամասնութիւններ ձեռք կ՚առնուին ու կը ներկայացուին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԵԾ-ՄՕՐՍ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԷՆ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Էլցիք էրթանք Հինտիսթան
(Ելէք երթանք Հնդկաստան)
Հինտիսթանը ծառ մը կայ,
Ծառին վրան բուն մը կայ,
Բունին մէջը դուշ մը կայ,
(Բոյնին մէջը թռչուն մը կայ,)
Ղուշին տակ հաւկիթ մը կայ,
Հաւկիթն առինք կոտրեցինք,
Մէջէն ճագը հանեցինք,
Անդանակ մորթեցինք,
Անկրակ էփեցինք,
Քառսուն հոգի կշտացաւ,
Օխտը բեռը պահեցին,
(Եօթը բեռը պահեցին,)
Օխտը բեռը թափեցին...

Մեծ մօրս հէքեաթներէն են ասոնք, իր ծննդավայր՝ Պարտիզակէն բերուած, որոնք կը պատմէր մանկութեանս՝ կամ գլխս քնացնելու համար եւ կամ ալ բան մը մոռցնելու նպատակաւ, երբ քար — բան կը քակէի, ինքզինքս գետնէ գետին կը զարնէի, պահանջելով անպայման, որ լուսնը ըլլայ, ուզածս տան...:

Մեր այս յօդուածին մուտքը կատարեցինք վերոյիշեալ հէքեաթով, որ անշուշտ իր շարունակութիւնը ունի, բոլորն ալ իրարմէ անհաւատալի պատումներով եւ անհեթեթ պատահարներով: Քաղաքապետութիւնները պահանջուածին կէսը հազիւ կը յօժարին տալ, քանի այդքանին թոյլատու է իրենց պիւտճէն, այս առթիւ դիտել տալով որ իրականութեան մէջ այդքանն իսկ գրեթէ եօպատիկն է լիճէատարտ պաշտօնեայի մը եւ կրկնապատիկէն աւելի՝ իրենց սպասարկութեանց մէջ աշխատող ճարտարապետներուն ու ճարտարագէտներուն...:

Տարակարծութիւնները կը շարունակուին, տարբեր գործերու մէջ աշխատողներու արհեստակցական միութիւններն ալ կարգի կը մտնեն՝ պահանջներ ներկայացնելու համար չհագրգիռներուն, բապառնալով հակառակ պարագային գործադուլի դիմել, կեանքը անդամալուծութեան մատնելու գնով:

Յաճախ կը խօսուի «Ճափոնական Հրաշք»ի մը մասին եւ ամէն առթիւ ալ յառաջ կը քշուին մտադրութիւններ ու հեռանկարներ՝ Մերձաւոր — Արեւելքի Ճափոնը դառնալու մասին իբրեւ ապագայի ճարտարարուեստականացած ու բարօրութեան տիրացած երկիր: Մինչդեռ, մենք որքան որ կը կարդանք ու կը լսենք, աշխարհի ճարտարարուեստական առաջնակարգ երկիրներէն Ճափոն՝ նաեւ դրախտն է աշխատաւորութեան եւ այն պատճառաւ իրարու կապուած են գործաւոր ու գործատէր, որ յաճախ Ճափոնցին երկարատեւ աշխատանքի տարիներէ վերջ հանգըստեան կը կոչուի նոյն այն գործատեղին, ուր քառասուն տարի առաջ աշխատիլ սկսած էր իբրեւ աշկերտ, ամբողջ ծառայութեան շրջանին ալ օգտուելով բոլոր իրաւունքներէն եւ վայելելով ամէն բարիք, որ տրուած է՝ աշխատողի մը իբրեւ արդար բաժին:

Զարմանալի մտայնութիւն մըն ալ կայ մեր մտաւորական դասին մօտ սակայն, բանք, լուսամիտ մարդոց: Իրենց իրաւունքները յաճախ չեն պաշտպաներ այնքան, որքան փողոցի աղբահաւաքինը կամ աւելածուինը առանց մտածելու արդարութեան եւ տրամաբանութեան ձայնին ականջ տալու մասին: Ապահովաբար շատեր, երբ առաւօտները Պէյրութէն կ՚անցնին, ժամը իննուկէսի մօտ կը տեսնեն բազմութիւն մը, որ հաւաքուած է Սիմէքրպանքի շէնքին առջեւ: Փեղկերը գոց են տակաւին եւ կը սպասեն պաշտօնեաներն ու ծառայողները, որպէսզի շահագրգիռ պաշտօնեան գայ եւ դուռը բանայ: Մինչեւ ներս մտնելը, գողնոցները կամ գործի զգեստները հագնիլը, օրուան ընթացիկ նիւթերուն վճարկումն ու խորհրդակցութիւնները, նախորդ գիշերուան հեռատեսիլի յայտագիրը կամ ֆութպոլի հանդիպումները, ճայնասփիւռէն առաւօտուն տրուած «Մնացեալը Վաղը» եւ տասնին լուրերը, եւ ահա արդէն իսկ «երկու կով ունեցողը կովերէն մէկը կերած է», ինչպէս կ՚ըսէ ժողովրդական առածը եւ տակաւին գործի չեն սկսած Սիմէքրպանքի ծառայողները...:

ՏՐԴԱՏԵՆԵՑ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Պատմական աղբիւրներու մէջ, Տիգրանակերտը յաճախ շփոթուած է Տիգրաքերտի (Ամիդ) հետ: Սակայն, ինչպէս գիտենք, քաղաքը հիմնած է Տիգրան Բ. Մեծը եւ զայն դարձուցած՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը, որովհետեւ Արտաշատը փոքր էր իր հսկայական պետութեան համար:

Տիգրանակերտի աշխարհագրական դիրքը պատճառ դարձած է, որ կարճ ժամանակի ընթացքին անիկա դառնայ Արեւելքի հելլենիստական տիպի հռչակաւոր քաղաքներէն:

Պատմական աղբիւրներու համաձայն, քաղաքը շրջապատուած էր շուրջ 25 մեթր բարձրութեամբ պարիսպով, ներսը կային պահեստներ, գինանոցներ, ախոռներ եւ միջնաբերդը: Տիգրան Մեծի շքեղ պալատը կառուցուած էր քաղաքէն դուրս՝ պարտէզներու եւ ծաղկանոցներու մէջ:

Տիգրան Մեծ Տիգրանակերտի մէջ բնակեցուցած է հայ ազգանիի ներկայացուցիչները, բայց բնակչութեան հիմնական զանգուածը կազմած են Կապադովկիոյ, Ասորիքի, Միջագետքի, Պաղեստինի եւ Փիւնիկէի քաղաքներէն բերուած օտարները: Կ՚ենթադրուի, որ Տիգրանակերտի ծաղկուն ժամանակաշրջանին՝ քաղաքը ունեցած է շուրջ 100 հազար բնակչութիւն:

Քաղաքացիները գլխաւորաբար զբաղած են արհեստագործութեամբ եւ առեւտուրով: Տիգրանակերտը եղած է նաեւ մշակութային կարեւոր կեդրոն: Քաղաքը ունեցած է թատրոն, որուն աւերակները պահպանուած են: Բացի տեղական թատերախաղերէն, նաեւ հրաւիրուած են օտար, յատկապէս յոյն դերասաններ, որոնք ներկայացուցած են օտար կտորներ:

Տիգրանակերտը նուաճուած ու մասնակիօրէն աւերուած է Լուկուլլոսի արշաւանքին ժամանակ՝ Ք. Ա. 69 թուին: Այնուհետեւ, քաղաքացիներէն շատերը լքած են քաղաքը ու հեռացած:

Մեծն Տիգրանի մահէն ետք (Ք. Ա. 55 թուին), Տիգրանակերտը դադրած է Հայաստանի մայրաքաղաքը ըլլալէ: Տիգրանակերտի յետագայ զարգացման եւ մշակութային կեանքին վրայ բացասական անդրադարձ ունեցած են Հռոմ - պարթեւական պատերազմները, որոնք մղուեցան քաղաքին մերձակայ շրջաններուն մէջ: Ասով հանդերձ, Տակիտոս Ա. դարու կիսուն Տիգրանակերտը յիշած է իբրեւ հզօր ամրութիւններով քաղաք:

Հայ Արշակունիներու օրով (Ա. — Ե. դարեր), Տիգրանակերտը եղած է Աղձնիքի բդեշխութեան կեդրոնը: Ունեցած է ներքին ինքնավարութիւն: Սակայն, Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ Հայաստանի բաժանումէն (387 թուին) ետք, իյնալով բիւզանդական մասի սահմանագիծին վրայ, վերածուած է սովորական բերդաքաղաքի:

Զ. դարուն, Տիգրանակերտը նշուած է իբրեւ Չորրորդ Հայքի կեդրոն:

Տիգրանակերտի ատաճանական անկըքացմանը պատճառ դարձած է նաեւ Վաղարշապատի, Դուինի նման քաղաքներուն բարգաւաճումը:

Արաբական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին (Է. - Թ. դարերուն), ան կոչուած է Մուֆարկին Մուֆարղին եւ եղած է սահմանային բերդաքաղաք: ԺԲ. դարէն սկսեալ, անիկա կորսնցուցած է անցեալի նշանակութիւնը եւ վերածուած՝ աննշան բնակավայրի: Ներկայիս, Տիգրանակերտը աւերակ է. պեղուած է մասնակիօրէն:

Քաղեց՝ Շ. ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հայկական թատրոնի գոյութեան վերաբերեալ ամէնէն հին յիշատակութիւնը կապուած է Տիգրանակերտի թատրո-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆԻ «Նայիրի» սրահին մէջ, Յուլիս 25-ին եւ 26-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան «Սիփանիկ» մանկական երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ՝ Շաքէ Մնացականեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Միքայէլ Գալստեանի:

**

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Սէնչըրի Փլազա պանդոկին մէջ, Յուլիս 4-ի իրիկունը, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւասարդեան 17-րդ մարզախաղերու աւարտի կազմակերպուած «Յաղթանակ»ի պարահանդէսը, մասնակցութեամբ 2000 հոգիի: Հանդիսութիւնը վարած է Ջարլի Կալեան: Խօսք առած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջանային Վարչութեան ատենապետ՝ Գօգօ Պալեան, Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէի անունով Վահէ Եագուպեան, մարզախաղերու պատւոյ նախագահներ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Սրբուկ Սարգիսեան եւ անցեալ տարուան պատւոյ նախագահ Վարդգէս Ալահայտոյեան: Երեկոյթին խանդավառ մթնոլորտ ստեղծած է երգիչ Ժորժ Պագտոյեան:

**

ԳԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Սքուլի մարզադաշտին մէջ, Յուլիս 5-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւասարդեան 17-րդ մարզախաղերու փակման հանդիսութիւնը: Ներկայ եղած են 10.000 Հայեր եւ տողանցքին մասնակցած 3.000 մարզիկներ եւ արի – արենոյշներ, որոնք խանդավառութեամբ դիմաւորուած են անկարգելաւորներով Ամերիկայի, Հայաստանի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դրօշներու պարզ ժամանումը: Հանդիսութիւնը վարած է Մարօ Քէշիշեան: Խօսք առած են Շրջանային Վարչութեան ատենապետ Գօգօ Պալեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Հայաստանի մարմնի ատենապետ Յարութ Յարութիւնեան, Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ Համլէթ Զրախչեան եւ առաջնորդ Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեան:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ մէջ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի մշակութային եւ երիտասարդական կեդրոնի մը կառուցման համար 2 միլիոն տոլար նուիրած է Ալեք Մանուկեան: Յարդ հանգանակուած է 700 հազար տոլար, եղած են 650 հազար տոլարի խոստումներ եւ տակաւին մէկուկէս միլիոն տոլարի կարիքը կայ «Ալեք Մանուկեան կեդրոն»ը Միութեան սեփականութիւնը դարձնելու համար: Կեդրոնը ունի 720 տեղնոց հանդիսարահ մը, դոց մարզարահ՝ 400 տեղով, հանդիսութիւններու եւ ճաշերու համար 500 տեղնոց սրահ մը՝ արդիական խոհանոցով եւ դպրոցի յարմարութիւններով օժտուած շէնք մը՝ շուրջ 40 դասարաններով, երաժշտական սրահով եւ գրասենեակներով:

**

ՈՒՍԹՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ամէնօրեայ վարժարանի տարե – վերջի հանդէսը: Խօսք առնելով տնօրէնուհի Վարդիթեր Մարաշլեան շեշտը դրած է կրթական հաստատութեան վրայ առաւել գուրգուրալու անհրաժեշտութեան վրայ: Նախակրթարանէն շրջանաւարտ եղած են 24 աշակերտներ:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՅ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ

Ռուսական այն ձեռնարկութիւնները որոնց նուազագոյն 51%-ը Պետութեան կը պատկանի պիտի ստիպուին փակել իրենց դուները եթէ չկարենան վճարել իրենց պարտամուրհակը: Սնանկութեանց առընչուող այս առաջին օրէնքը ի զօրու դարձաւ նախագահական հրամանագրով, Խորհրդարանը զայն մերժած ըլլալով: «Եթէ օրէնքը անմիջապէս գործադրուի կ'ըսէ Ռոսիսկայա Կազետա, հանրային ձեռնարկութիւններու 30-էն 40%-ը պէտք է փակեն իրենց դուները»: Ի դէպ, Խորհրդարանի այս օրաթերթը անմիջապէս կ'աւելցնէ թէ օրէնքին գործադրութիւնը պիտի ըլլայ պարագայական, քանի որ փակումի հրահանգները պիտի տրուին պաշտօնակատարներու յանձնախումբի մը կողմէ եւ ոչ ոքի համար գաղտնիք է այդ պաշտօնակատարներու մօտ կաշառակերութեան երեւոյթը:

**

ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Հակառակ 1988-ի օրէնքին, որ խստօրէն կը սահմանափակէ ընթացիկ սպառումի ապրանքներու արտածումը, ամէն օր տասնեակ հազար թոներով է որ այդ ապրանքները, նաեւ արժէքաւոր իրեր դուրս կ'ելլեն ռուսական հողամասէն: Բայց հակառակ ուղղութեամբ, շատ դիւրաւ աչք կը փակուի զէնքի եւ թմրեցուցիչի ներթափանցումին: Այս անկայուն կացութեան պատճառ է սահմանային պահակատուներու անբաւարարութիւնը:

**

ՀՈՂԱՅԻՆ ՋԻՋՈՒՄ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՈ՞Վ

Իսրայէլի Հաառաշօթ օրաթերթը լուր մը հրատարակած է, որ ռումբի ազդեցութիւն գործած է: Ըստ թերթին, Նորընտիր աշխատաւորական նախարարապետ Իսաք Րաբին բանակցութիւններ վարած կ'ըլլայ ծայրայեղ աջակողմեան հակակրօնական Ցոմէթ հոսանքին հետ, որ ծանօթ է իբր հակադիր հողային զիջումներու: Ցոմէթի եւ աշխատաւորականներու գործակցութեան նպատակը կ'ըլլայ հողային որեւէ զիջումի համար ժողովուրդին կարծիքը առնել հանրաքուէի միջոցով:

**

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԿՈԹՈՂՆԵՐԸ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ՏԱԿ

Իտալիոյ պատմական յուշարձաններու Նախարարութիւնն ու «Լա Ռեփուպլիքա» թերթը ահազանգ կը հնչեցնեն: Արդարեւ երկրին պատմական կոթողներու կէսէն աւելին անհետացումի սպառնալիքի հետ դէմ յանդիման կը գտնուի յառաջիկայ տարիներուն: Ուրպինի միջնադարեան պատնէշները արդէն փուլ եկան: Նոյն ճակատագիրը կը սպառնայ նաեւ Փատովայի Սանթա Քիարա գանգակատունին: Կացութիւնը նոյնանման է Ֆիրենցէի պատմական վայրերէն մինչեւ Վենետիկի Եկեղեցիները: Իտալիա իր պիւտճէին միայն 1%-ը կը յատկացնէ ազգային հարըստութեան եւ արուեստի պարգացման եւ այն ալ կը համապատասխանէ անոնց առընչուող պաշտօնեաններու աշխատավարձքին:

**

ՊՈՒԼԿԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ

ՀՈԳԵԿԱՆ (ՎԱՏ)ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Պուլկարական «Քոնթինէթ» օրաթերթը հարցախոյզ մը կատարած է, ըստ որու ժողովուրդին 40%-ը կը հաւատայ թէ Պուլկարիոյ երեսփոխաններուն ստուար մէկ մասը միտաեռական է, եւ 48%-ն ալ կը հաւատայ որ անոնք հոգեկան հիւանդներ են: Պէտք է ըսել թէ որոշ ժամանակաշրջանէ մը ի վեր թերթերէն պակաս չեն ըլլար շշուկներ՝ որոնք թիրախ կ'առնեն որոշ երեսփոխաններու հոգեկան առողջութիւնն ու սեռային կեանքը, եւ սակայն իր ազդեցութիւնը գործած է հարցախուզուածներու մօտ: Անոնց, որոնց համար իրականութիւնը շշուկներու սահմանը կ'անցնի, մխիթարանք է տեսնել որ հարցախուզուածներու 47%-ը որոշ հանդուրժողութիւն ցոյց կուտայ «սեռային խանգարումներու» նկատմամբ:

...նին հետ: Պետութեան հզօրութիւնը եւ ...տեւութիւնը ամրապնդելու աշխատանքին առնթեր, Տիգրան Մեծ մտածած է նաեւ մշակոյթի զարգացման մասին:

...Ան տարբեր երկիրներէ Տիգրանակերտ հրաւիրած է արհեստներու եւ արուեստներու արակեալ մասնագէտներ, դերասաններ եւ կառուցել տուած՝ թատրոնի շէնք:

Տիգրանակերտի թատրոնը հելլենիստական տիպի թատրոն էր, յունարէն խաղցող դերասանական խումբով: Խաղացանկը կազմուած էր յոյն թատերագիրներու գործերէն:

Լուկուլլոս գրաւելով Տիգրանակերտը, իր յաղթանակը տօնած է Տիգրանակերտի թատրոնին մէջ: Նշենք, որ Տիգրանակերտի թատրոնին մասին միակ աղբիւրը յոյն պատմիչ Պլուտարքոսի «Զուգակշիռք» գործն է:

Տիգրանակերտի թատրոնէն ետք, Հայ թատրոնը գոյատեւած է Արտաշատի մէջ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Եթէ մեզմէ մէկը չընդմիջէր զինքը՝ կրնար շարունակել այդ տաք ու զուարթ մենախօսը։ Ողջ անձը կը ցոլար խանդավառութենէն ու իր բոլոր անդամները կը մասնակցէր իր հոգւոյն մակընթացութեան։ Ձեռքի լայն շարժումով մը լռեցուց Զարեհը ու նոյն սաստկութեամբ ըսաւ.

– Կեանքին դէմքը մէկ չէ: Ու ամէն անգամ, որ ան մորթ կը փոխէ, կը նորոգէ ինքզինքը, նոր կերպարանք կը ստանայ, – դուք կը կարծէք թէ մահ կայ: Ինչ մահ, զոչեց զայրացին: Մատիս վրայ վէրք մը ունիմ, բջիջներու խումբեր՝ որ վիրաւոր են, որ այլեւս չեն կրնար կատարել իրենց դերը: Մարմինս, խորունկէն, նոր բջիջներ կը ստեղծէ: Դուք կորսուած բջիջներուն վրայ կը մտածէք, ես միայն նորերը կը տեսնեմ: Այո՛, ամէնէն խորին հրճուանքով մը, քայլ մը կարելի չէ ընել երկրի վրայ առանց հանդիպելու կեանքին...

Փայլուն հովանոցակին տակ նստած էինք, ես ու Զարեհը, իսկ ինք ոտքի վրայ՝ ըմբիշի մը պէս կը պատրաստուէր կարծես նոր կռիւներու:

– Արշամ, ըսի մեղմօրէն, դուն ալ քու յատուկ սովորութիւններդ ունիս, օրինակ, նիւթը տեղափոխել, նիւթէն շեղիլ: Զարեհին դիտողութեան չէ որ պատասխանեցիր այդ ամբողջ պոռթկումովդ, այլ անգիտակցաբար բուն նիւթը բառերու կոյտի մը տակ թաղեցիր: Զարեհ կ'ըսէր թէ՝ ամէն կեանք պարտութեամբ կը վերջանայ: Փոքրիկ լրացումէ մը յետոյ՝ սապարէզ կը կարդամ քեզի հերքելու այդ իրողութիւնը, եթէ կրնաս: Այո՛, ամէն անհատական կեանք պարտութեամբ կը վերջանայ: Ոչ մէկ կեանքի ներբող, ոչ մէկ հրճուանք, ոչ մէկ անկորնչելի ստեղծագործութիւն կրնայ ժխտել այս իրողութիւնը: Դուն իսկ ընդունեցիր զայն արդէն, երբ ըսիր թէ կեանքին դէմքը մէկ չէ, թէ ան շարունակաբար նոր կերպարանք կը ստանայ... Կեանքին մէջ, կեանքին դիմաց՝ դուն առանձին աշխարհ մըն ես, տիեզերք մը: Ուրիշ ոչ մէկը երկրի վրայ՝ քու ձայնդ ունի, քու անցեալդ, քու յուզումներդ: Ուրիշ ոչ մէկը երկրի վրայ՝ ճիշդ քեզի պէս կը խօսի ու ճիշդ քեզի պէս երջանիկ կ'ըլլայ: Ու օր մը կեանքը պիտի նետէ քեզ իր ափերէն՝ մահուան թշուառութեան անհուն պարտէզին մէջ, որ գերեզման կը կոչենք: Քու հանած ամբողջ աղմուկդ ոչինչի պիտի ծառայէ: Օր մը պիտի գայ, երբ մարմինդ խորունկէն, ինչպէս կ'ըսէիր, ոչ մէկ յետին բջիջ պիտի կրնայ նորոգել: Կեանքը պիտի կասի քու վրադ:

Անհանդիստ շարժումներով էր, որ կը լսէր զիս. այլ երբ վերջացուցի, չպատասխանեց: Խոշոր գլուխը ծռած կը դիտէր զիս, կարծես որոնելով մտքերը, կարծես չկրնալով հարկ եղած բառերը գտնել:

– Մտիկ ըրէ, աւելցուցի ժպտուն. իրողութեան մէջ լրիւին իրաւունք ունիս, քանի որ Զարեհի յետին մտքին դէմ էր որ կը վիճէիր: Ամէն կեանք պարտութեամբ կը վերջանայ, հետեւաբար բոլոր յաղթանակները զուր են: Ահա՛ ինչ որ կարելի էր հետեւցնել: Ու անշուշտ սակայն կեանքի վտանգաւոր ըմբռնում մըն է: Անշուշտ իրաւունք ունիս, երբ կ'ըսես թէ մարդ պէտք է զուարթութեամբ ապրի, թէ յաղթանակը կեանքին՝ մահուան վրայ բացայայտ է ամէնուրեք: Բայց վիճիլ չես գիտեր: Ահա՛ Զարեհին արտասանած նախադասութիւնը: Նախ պնդում մը կ'ընէ հարցումի ձեւով՝ կասկածը սպրդեցնելով մտքիդ մէջ: Յետոյ անժխտելի իրողութեան մը կ'ապաւինի՝ իր բուն ըսելիքը ենթադրել տալու համար: Իսկ դուն ձախաւեր կերպով կը սկսիս իրողութիւնը հերքել, առով արժէքաւորկ դարձնելով գաղափարներդ, փոխանակ անոր յետին մտքին վրայ յարձակելու...

Երկուքն ալ խնդացին ու մէկէն վէճը սպառեցաւ:

– Ծօ՛, պոռաց Արշամ, հայերէնի ու փիլիսոփայութեան դասախօս պէտք է որ ըլլաս...

Իսկ Զարեհ նոյն քաղցր մեղմութեամբ թէ՝

– Ինչո՞ւ չէ ... Պարոն Տիրատուրեանը անգամ մը կը պատմէր թէ Եւրոպայի մէջ յաճախ քան տարեկան երիտասարդներ կան, որ կը յաջողին համալսարանի է՛ն բարձր տիտղոսներուն արժանանալ: Աբեւելքի մէջ է, որ քսան տարեկան մարդը մանուկ կը սեպեն...

– Դուն մանուկ չես՝ հապա ի՞նչ ես, կատակեց Արշամ՝ Զարեհի ուսը ծեծելով ու սահեցաւ գնաց, աչքը ծռելով ու փըսփըսալով, երթա՛մ ծխախոտ մը քաշեմ...

Մթին անկիւններ կային պարտէզին մէջ, ուր տղաքը յաճախ կը կորսուէին ծխելու կամ թուղթ խաղալու համար: Բարեբախտաբար, ձմեռ մեղմ էր, այդ պատսպարուած պատերուն տակ ու մինչեւ ուշ իրիկուն ժլատ արեւ մը կը յապաղէր ծառերուն շուրջ:

Դեկտեմբեր տասնըվեց

Կը բաւէ որ արեւը ծագի, պատռելով ամպերուն շղարշը, կը բաւէ որ մոլորած թռչուն մը երգէ՝ թուփի մը խորէն, – որպէսզի սիրտս խախտի տեղէն ու անոր անունը թառի շրթունքներուս վրայ: Յանկարծ ողջ մարմինս կ'ողողուի հեզուկ ջերմութեամբ մը, շրթանցս վրայ երգի փշուրներ կը ծլին ու բազուկներս կարծես ինքնին կը բացուին գրկելու համար ողջ երկիրը: Զօրեղ կարօտ մը կոկորդիս մէջ կը վերածուի ուրախութեան հեծկլտուքի: Կ'ուզեմ ընկերներուս վրայ վազել, կեցնել զանոնք ու պոռալ հոգւոյս գորովը: Բայց ի՜նչ սարսափելի ուժ է սակայն, այս ժառանգական հպարտութիւնը, որ քարէ արձանի մը կը վերածէ զիս: Երբեմն գորովէս կուլամ, եւ որ արտասուել չեմ գիտեր, վէպի մը էջերուն վրայ: Կը բաւէ, որ սիրով տառապող էակի մը պատմութիւնը կարդամ, որպէսզի ողջ էութիւնս դողդողջէ անոր յիշատակով:

Ա՞յս է միթէ սէրը: Այս անձկութիւնն ու խռովքը, որ արթուն կը պահեն զիս, գիշերները, գլխահակ՝ այս էջերուն վրայ: Ու այս մրոտած էջերս որո՞ւ համար են իրապէս: Կը վախնամ, որ քունիս մէջ արտասանեմ իր անունը, կը վախնամ որ խոշոր բառերով աղաղակեմ գորովս, – ցոյց տալով ընկերներուս այս ներքին անոյշ տկարութիւնը:

(Շար. 50)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յուլիս 26 Վարդավառ է: Տօն Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն երրորդն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԷԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. -- Այսօր, տաղաւար օր ըլլալուն պատճառաւ հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

**

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յուլիս 27, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի Յուլիս 26-ին, Տօն է «Վարդավառ»ի: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 26-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ պատարագ, ձեռամբ՝
ԳԱԼՈՒՍՏ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԵՒԵԱՆԻ

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյս Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խաչիկ Երզնկեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԵՐԷՃԵԱՆ

A. A. A. S.
RECHERCHE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche pour la Maison de retraite arménienne de Gonesse :

- Un(e) infirmier(e) diplômé(e) d'Etat
- Une aide soignante (cafas).

Prendre contact avec le Directeur de l'établissement.

Tél. : 39 - 85 - 24 - 24.

●

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Կոնէսի Հանգստեան Տան համար կը փնտռէ. --

- վկայեալ հիւանդապահ(ուհի) մը,
- օգնական հիւանդապահ(ուհի) մը:

Կապ հաստատել Տան տնօրէնին հետ հեռաձայնելով՝ 39 - 85 - 24 - 24 թիւին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* » de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի --նախընտրաբար-- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

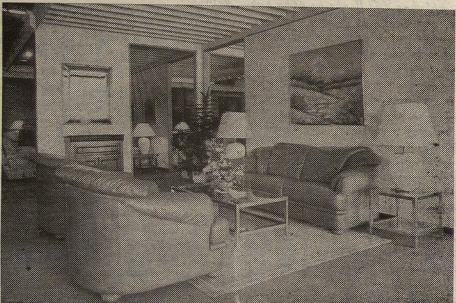
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի՝

Բաչուսի Զոթեանի մահուան առթիւ.-- Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Աչըրտիքեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միւզիքեան, Տէր եւ Տիկին Համէմեան 200-ական Ֆր., Տիկին Ս. Ճամուղեան 100 Ֆր.: Արովեան դպրոցին՝ Պր. Յարութիւն Համէմեան 500 ֆրանք, Տէր և Տիկին Ս. Համէմեան 200 Ֆր., Համազգայինի դպրոցին՝ Տիկին Ս. Ճամուղեան 100 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղին՝ Տիկին Ֆ. Լուսաբարեան 300 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28

MARDI
28 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.849

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17 849

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐԾՈՒԱՇԷՆ

Ուրբաթ, Յուլիս 24-ին, կը սկսէր Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որուն գլխաւոր օրակարգն էր սեփականաշնորհման հարցը, որ կը շարունակուէր ծեծուիլ յաջորդ երկու օրերու ալ նիստերուն՝ Շաբաթ եւ Երկուշաբթի, Յուլիս 25 եւ 27-ին:

Յուլիս 24-ի նիստին Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը քննարկած է ՊԱԿ-ի (ՔԱ - Կէ - Պէ) դիւաններըը ուսումնասիրող ժամանակաւոր յանձնաժողով մը կազմելու հարցը: Յայտնուած է երկու կարծիք. առաջարկուած է անյապաղ յանձնախումբ կազմել, ճշդելու համար թէ օրէնսդիր ու գործադիր մարմիններու, զանազան նախարարութիւններու, կուսակցութիւններու մէջ կա՞ն ՊԱԿ-ի նախկին գործակալներ: Այս առաջարկը պաշտպանողները պնդած են թէ նման քայլ մեծապէս պիտի նպաստէ երկրին քաղաքաքաղաքական մթնոլորտը առողջացնելու: Երկրորդ կարծիքը այն եղած է որ դիւանները քրքրել այսօր կըրնայ ապակայունացնել իրադրութիւնը, մանաւանդ որ ազգ. ապահովութեան մասին օրէնք գոյութիւն չունի տակաւին:

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, Գերագոյն Խորհուրդը քուէարկած է երկու օրէնք՝ զինուորական պատասխանատուութեան եւ զինուորական դատարանի վերաբերող:

Ռազմական գետնի վրայ, համեմատաբար հանդարտ է կացութիւնը, չատ լարուած կը մնայ մթնոլորտը Արծուաշէնի շրջանը: Դիրքերու կռիւներ կան նաեւ Մարտակերտի շրջանը: Հրասանները կ'իյնան:

ՀՐԱՒԷՐ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Թուրքիոյ վարչապետը 45 այլ երկիրներու ղեկավարներու կարգին հրաւէր ուղղած էր Լ. Տէր-Պետրոսեանի, մասնակցելու Եփրատ գետին վրայ կառուցուած ջրամբարին բացումին: Հրաւէրին պատասխանելով Թուրքիա մեկնած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, ուժանիւթի նախարար Սեպուհ Թաշճեանի գլխաւորութեամբ:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԱՐԿԱԾ

Յուլիս 24-ին առաւօտեան ժամը 7-ին երկաթուղիի Շահալի - Փամպակ հատուածին վրայ, Վանաձորէն 10 քմ. հիւսիս, արկած մը տեղի ունեցած է. նաւթ լեցուն բեռնատարի մը հինգ վակոնները շրջած են, մէկը մնացած է փապուղիին մէջ. մազութի ընդունարան մը պայթած է եւ հրդեհ ծագած: Մարդկային զոհ չկայ: Նոյն օրը վերսկսած էր երկաթուղին երթեւեկը:

ԱՐԼԷԹԹԻ ԿԱՄ ՈՐՈՇ «ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ» ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ

94 տարեկան էր եւ մօտ 30 տարի է՝ բոլորովին կոյր: Անմահացած էր 1938-էն ի վեր, երբ «Օթէլ տիւ Նոռ»ի մէջ, Ժուվէի մէկ խօսքին պիտի տար այնպիսի շեշտ մը, որ այլեւս ոչ ոք պիտի կարենար տարբեր ձեւով յիշել «մթնոլորտ»— «Atmosphère ? atmosphère ? est-ce que j'ai une gueule d'atmosphère?»: Եւ այսօր իր մահով, Ֆրանսական շարժանկարի ամբողջ մթնոլորտ մըն է զոր կը տանի իրեն հետ, հոն, ուր իրմէ առաջ գացած էր Ժուվէ: Իր ամէնէն յատկանշական դերը պիտի մնայ սակայն՝ Կառնէի «Les enfants du paradis»ի, որ հաւանաբար ֆրանսական շարժարուեստի դարուս ամէնէն եզակի ֆիլմն է: Դեռ կան Մ. Քառնէ եւ Ժան - Լուի Պառօ, որոնք, մէկը՝ որպէս բեմադիր, միւսը՝ դերակատար — եւ ի՜նչ դերակատար — վառ կը պահեն ֆիլմին յիշատակները:

Արլէթթի, այն բացառիկ աղնուական կինն էր, որ կը յաջողէր ամէնէն գռեհիկ արտայայտութիւններով իսկ չգռեհկանալ եւ վրան բաց բառերուն ալ կուտար այնպիսի շեշտ մը, որ «կը սնացուէր» բոլորէն: Ազատագրումին, դատի ալ քաշուած է եւ բանտարկուած Տռանսի, որովհետեւ սիրային կապ մը ունեցած էր գերմանացի սպայի մը հետ. «Թող չճգէիք որ մտնեն» պիտի ըսէր դատավարութեան ատեն, կամ՝ «սիրտս՝ Ֆրանսայինն է, յետոյքս՝ որուն որ կ'ուզեմ»...:

Հակառակ արկածի մը (սխալ կաթիլներ աչքերուն մէջ, որ բոլորովին կուրցուցած էր զինքը, միշտ պահած էր լաւատես եւ խնդուն բնաւորութիւն մը ըստ իր հաւատարիմներուն վկայութեան:

Դարձուցած է տասնեակներով ֆիլմեր, բացի վերոյիշեալներէն, յիշենք նաեւ՝ «Messieurs les ronds de cuir», «Désiré», «Le jour se lève», «Circonstances atténuantes», «Mon curé chez les pauvres» եւայլն, եւայլն: Նաեւ Մաքսիմ, Անրի Վէռնէօյի հետ, որ իր մահուան առթիւ ալ կ'ոգեկոչէր Արլէթթին «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի մէջ (Յուլիս 26):

Արլէթթիի մարմինը պիտի հրկիզուի եւ ամփոփուի իր ծննդավայրին՝ Քուրպըվուայի գերեզմանատունը:

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական ԻԵ.

Պարսելոնայի մէջ, Շաբաթ, Յուլիս 25-ին է որ 65 հազար հոգիի ներկայութեան եւ 3 միլիառ հեռադիտողներու կը բացուէին 25-րդ Ողիմպիական խաղերը, որ 1972-էն ի վեր (Միւնիխ) տեղի չէին ունեցած Եւրոպա:

Խուան - Գարլոս Թագաւորն է որ մէկ նախադասութեամբ բացուած կը յայտարարէր 25-րդ ողիմպիականները, չատ չքեղ եւ ինքնատիպ գեղարուեստական յայտագրէ մը ետք, որուն կարգ մը գեղարուեստական իրագործումներն ալ կը քննադատուին:

Յատկանշական էր նկատել որ զործածուած առաջին լեզուն սպաներէնը չէր, այլ՝ քաթալանը եւ արարողութիւնն ալ կը սկսէր նախ քաթալան փառերգի ունկնդրութեամբ: Այս արարողութեան ներկայ էին բազմաթիւ պետական ղեկավարներ, ինչպէս Նախագահ Ֆ. Միթերան, Ֆ. Գասթրօ, Գ. Մէնէմ, Ն. Մանտելա, եւայլն, եւայլն: Վերջաւորութեան բացառիկ հաճոյք էր լսել վեց աշխարհահռչակ երգիչներ, կողք կողքի նոյն բեմին վրայ, ինչպէս՝ Մոնսեռա Գապալյէ, Թերեզա Պերկանզա, Խոսէ Գառերաս, Փլասիտօ Տոմէնկօ, Խուան Փոնս, Խոմէ Առակալ:

Յատկանշական կէտերու մէջ յիշենք թէ Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէի նախագահն ալ՝ Անթոնիօ Սամարանչ քաթալան մըն է, որու սակայն տեղացիները չեն ներեր ֆերանկական եւ չեշտի սըխալներ երբ քաթալաներէն կ'արտայայտուի:

Այս խաղերուն կը մասնակցին 172 ազգեր, որոնց պատուիրակութիւններու տողանցքը կատարուեցաւ այբբենական կարգով, բացի անշուշտ՝ Յունաստանէն որ կը բանար զայն, աւանդութեամբ եւ Սպանիայէն որ կը փակէր որպէս հիւրընկալող Պետութիւն: Դեռ այս անգամ Հայաստան չէր մասնակցէր իր դրօշակին տակ, այլ զատուած մարզիկները մաս կը կազմէին ՀԱՊ-ի 12 պետութիւններէ բաղկացած պատուիրակութեան եւ կը ներկայանային Հայաստանի Եռագոյնով:

Առաջին օրը (Յուլիս 26) Զինուորական դպրոցին անցաւ դասաւորման խլելով չորս մետալ (մէկ ոսկի, 3 արծաթ): Կը հետեւէին Միացեալ - Նահանգները (մէկական իւրաքանչիւրէն), ՀԱՊ (երկու ոսկի), Պուլկարիա, Հունգարիա, Գերմանիա, Աւստրալիա, Շուէտ եւ Ֆրանսա, որ հեծանիւի մէջ մէկ պրոնզեայ մետալ խլեց խմբականին մէջ եւ մէկ արծաթ իգական ճիւղին, ուր Ժանի Լոնկօ չկրցաւ յաղթել աւստրալիացի իր մրցակցին:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐԸ՝ Հ. ՊՕՂՈՍ Վ. ԳՈՃԱՆԵԱՆ

Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան ընդհանրական աբբահայր ընտրուած է Հայր Պօղոս Վ. Գոճանեան: Հակառակ անոր որ Վիէննայի Մխիթարեաններու աբբահայրը մշտնջենական է, ներկայ աբբահայրը՝ Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան, նկատի առնելով իր յառաջացեալ տարիքը, ինք իսկ փափաքած է նոր աբբահօր մը նշանակումը, որ կատարուած է Վիէննա, Յուլիս 13-ին զանազան վայրերէ ժամանած 14 միաբաններու մասնակցութեամբ:

Նորընտիր Աբբահայր Հայր Պօղոս Գոճանեան, աւազանի անունով Վիգէն, ծընած է Մուսա Լերան Խտըրպէյ գիւղը, 1938 Թուականին: Փոքր տարիքէն կը տեղափոխուի Լիբանան, Այնճար, ապա 12 տարեկանին կ'երթայ Վիէննա, աշակերտելու համար Մխիթարեան Դպրեվանքին: Աստուածաբանական իր բարձրագոյն կրթութիւնը կը ստանայ Վիէննայի մէջ, այնուհետեւ շրջանաւարտ կ'ըլլայ Վիէննայի Պետական համալսարանէն: 1961-ին կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ: 1960 - 69 կը պաշտօնավարէ որպէս փոխ-տեսուչ Վիէննայի Մխիթարեան Դպրեվանքին: 1969-էն մինչեւ 1974 Պէյրութի Մխիթարեան երկրորդական վարժարանին մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ ուսուցիչ, եւ փոքր Դպրեվանքի պատասխանատու: 1971-էն մինչեւ 1974 կը գործէ իբրեւ վանատան առաջնորդ: 1975-էն 1989 Վիէննա կը վերադառնայ, Մայրավանքի իբրեւ տեսուչ: 1977-էն մինչեւ 1992 միաբանութեան Կեդրոնական Վարչութեան անդամ է, իսկ 1978-էն մինչեւ 1989 Վիէննայի Պետական համալսարանի հայկական ամպիոնի դասախօս կը կարգուի: 1989 Դեկտեմբերին Ամերիկա կ'երթայ, նախ Պոսթըն, ապա Լոս - Անճըլըս, տեղւոյն Մխիթարեան վարժարաններու գործերուն օգնելու, կարճ ժամանակի մը համար: 1990-ին, Յուլիսին Պոսթընի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հովիւ Հայր Ղուկաս Առաքելեանի մահէն վերջ, ժամանակաւոր կերպով կը ստանձնէ հանգուցեալ Վարդապետին պաշտօնը: Այս հանգրուաններէն վերջ է, որ Յուլիս 13-ին կ'ընտրուի Ընդհանրական Աբբահայր Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան:

Իրեն Աթոռակալ եւ Առաջակալ ընտրըւած է Հայր Սիմոն Վարդապետ Պայեան: Օգնականներ ընտրուած են նաեւ Հայր Անդրէաս Վարդապետ Յարմանեան, Հայր Վահան Վարդապետ Յովակիմեան եւ Հայր Ներսէս Վարդապետ Սազայեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՆ ՎԱՐԱԿՄԱՆ դատավարութեան, Յուլիս 24-ի նիստին ներկայացող վկաներն էին՝ Ժորժինա Տիւֆուա, Էտմոն Էռվէ եւ Լօրան Ֆապիուս, որոնք կառավարութեան մէջ էին (երրորդը՝ վարչապետ) դայթակղութեան ատեն: Երեքն ալ յայտարարեցին — «տեղեակ չէինք» եւ լամփիոններու վրայ ձգեցին մեղքը: Զոհերն ու մեռեալներու ընտանիքները ուղղակի վրդոված են այս ընթացքէն, որ կ'ամփոփուի Ժորժինա Տիւֆուայի անցեալի «պատմական» դարձած խօսքին մէջ՝ «պատասխանատու, բայց, ոչ՝ յանցաւոր»: Հարցը կրնայ սակայն այսքան դիւրութեամբ չփակուիլ, քանի, որպէս զոհ ընտանիքի մը փաստաբան, մէթր Վէրժէս վերոյիշեալ երեք քաղաքական դէմքերուն դէմ «թունաւորման» համար դատի կը դիմէ: Կ'ըսէ թէ նոր տարրեր պիտի բերէ որպէսզի բողոքը նոր որակում ստանայ եւ նախարարները «Բարձրագոյն Ատեան» քաշուին, իրենց մեղսակիցներն ալ՝ Ոճրային:

ՄԱԿԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացաւ վերջին պահուն: Արդարեւ, Պաղտատ հաւանեցաւ թոյլ տալու որ ՄԱԿ-ի փորձագէտները քննութիւն կատարեն Գիւղատնտեսութեան Նախարարութիւն, ուր կը կարծուի որ Իրաք ռազմական կարեւոր տուեալներ կը պահէ: ՄԱԿ-ն ալ, իր կարգին, փրկելու համար Իրաքի «պատիւը», որոշեց քննիչներու նոր յանձնախումբ մը ղրկել:

ՍԷ-ԷՍ-ԱՆ (Լատինաեւրոպական Հըրակողութեան Ցանցնախումբ) արգիլեց կառավարութեան պատրաստած ծանուցումի արշաւը հեռատեսիլէն, Մաստրիխթի ի նպաստ, հիմնուելով 1986-ի օրէնքին որ կ'արգիլէ քաղաքական բնոյթի ծանուցումները: Որուչ գոհացում ստացան Փասքուա եւ Սէկէն, որոնց համար հանրային դրամի (հարկատուին) չեզումըն էր ընկերվարական քարոզչութեան ի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 24-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ

— 1898 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 14 – 1968 ՅՈՒԼԻՍ 28 —

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ «ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ»Ը

Ա.

Կայ դարաւոր մի ճշմարտութիւն, որը երբեք եւ ոչ մէկի կողմից չի հերքուել: Մարդիկ փորձել են հասկանալ այդ, մըտնել երեւոյթի խորքերը եւ պարզաբանել, թէ ինչումն է թաքնուած գաղտնիքը: Եւ երբ գտել են, ապա շատ ու շատ երեւոյթներ դարձել են յայտնի եւ այլեւս չեն պատճառել տարակուսանք: Մարդկութեան եւ Աստծու միջեւ գոյութիւն ունեն օրէնքներ, որոնք միշտ էլ գործել են եւ գործում են. ո՛չ մի անձ, ո՛չ մի երեւոյթ ի վիճակի չէ փոխել այդ չգրուած օրէնքները եւ քանի դեռ կայ մարդ եւ Աստուած՝ կան եւ օրէնքներ նրանց միջեւ: Երբ որ Աստուած ստեղծել է մարդուն, նրան պարգեւել է ուղեղ՝ այսինքն բանականութիւն եւ զգացմունք, այսինքն սէր, ատելութիւն, կարօտ եւ ասել է. -- «Ապրէ՛ք եւ ձեր ճակատի քրտինքով վաստակեցէ՛ք ձեր հացը»:

Բանն այն է՝ որ քրիստոնէական եկեղեցին եւ ուսմունքը դիտում են այդ խօսքերը իբրեւ անէծք մարդկութեան գլխին եւ հնազանդութեան կարգախօսքեր են իջեցնում՝ «Երբ խփում են աջ այտիդ, ձախ այտդ մօտեցրո՛ւ»: Սա եթէ մարդկային յարաբերութիւններում կործանաբար դեր չի խաղում, ապա մի մեծ հասարակութեան եւ կամ էլ ազգութեան կարող է տապալման եզրին հասցնել: Հետեւաբար, ինչ որ կարող է ճիշդ եւ բարոյական լինել անհատների համար, միեւնոյն ժամանակ կարող է կործանարար լինել ազգերի եւ Պետութիւնների համար:

Մարդը, որը պատկանում է մեր ազգին, ճակատագրի բերումով յայտնուել է ֆրանսիական Փարիզ քաղաքում: Օտար միջավայր, օտար մտածելակերպ եւ մարդիկ, որոնք ամէն քայլափոխի «սպանում» են իրեն, որպէսզի մոռանայ իր լեզուն:

-- «Պիտի մոռնաս լեզուդ, կ'ըսէ մեր յիմարանոցին այրերու բաժնին ներքին բժիշկը», որ ծագումով Յոյն՝ ֆրանսիական հիւանդանոցների մէջ ապրելով, արդէն փոխել էր իր ազգը: «Պիտի մոռնաս լեզուդ»: Չեմ ուզում որ գիտակցուի, թէ այս խօսքերի մէջ կայ որեւէ պարտադրանք: Ո՛չ, բնաւ չկայ: Ծանօթանալով մարդկանց, որոնք օտար միջավայրում ապրում են եւ ոչ մի ձեւով չեն համակերպւում տուեալ միջավայրին, կամայ թէ ակամայ ուրիշ մարդիկ խորհուրդ են տալիս եւ ուզում բարի գործ կատարած լինել: Եւ ի՞նչ կարելի է ասել այդ դէպքում. ճիշդ այն՝ ինչ որ ասել էր ֆրանսիական միջավայրի մէջ ապրած եւ ֆրանսիացած Յոյնը:

-- Տխրութիւն կը զգամ, շրթներս կը պրկուին, կ'ուզեմ լալ մանուկի մը պէս, որ շուրջը կը նայի՝ փնտռելու համար պաշտպան մը:

Պայմանականօրէն կոչենք մեր հերոսին Նարդունի (ոչ առանց հիմքի):

Նարդունին չէր կարողանում համակերպուել այն մտքին, որ պէտք է մոռանայ լեզուն եւ փոխի ազգութիւնը: Եւ յանկարծ յիշում է այն պահը, երբ մանուկ էր, երբ վիրաւորուած մի մանուկ էր, որը կողքերն էր նայում՝ օգնութիւն փնտռելու համար: Եւ ի վերջոյ գտաւ մէկ փրկութիւն: Պատուհանից դիտում էր պարտէզը, որն իր մէջ յիշողութիւններ թարմացրեց: Քաղցր յիշողութիւններ, որոնք այնուհետեւ բանաստեղծութեան վերածուեցին՝ իր անցած -- գնացած մանկութեան մասին: Եւ ամէնը՝ հայերէն, քանզի մանկութիւնն էլ անցել էր հայերէն: Պարզուեց, որ Նարդունին ծնուել է Հայ, խաղացել, երգել ու պարել է հայերէն, մտածել հայերէն. եւ յանկարծ՝ օտարութեան մէջ, «կ'արթննան յիշատակները՝ ներսս, բառերը կ'ողջնան, գոյները կը վառին, ձայները կը թրթռան: Կը հասկնա՛մ, լեզո՛ւս է, որ կը թագաւորէ դեռ հոգիիս մէջ»: Հոգու բանաստեղծութիւն, որը երգում էր մանկութեան օրերը եւ գալիս ասելու, որ չի սպառուել հայերէնն ու հայկականը: Բայց կայ մի վտանգ, որի մասին յիշատակեցինք հէնց սկզբում: Լինելով օտար միջավայրում, անշուշտ ազդեցութիւններ պէտք է կրես, որոնք կարող են բախտորոշ հանդիսանալ, եթէ չունենաս միջոցներ, որոնցմով կարողանաս զերծ պահել քեզ այդ ազդեցութիւններից: Ինչպէս յայտնի է, ամենահզօր զէնքը, որը մարդ երբեւէ ունեցել է՝ լեզուն է: ՀԱՅԸ ԼԵԶՈՒՈՎ ՄՆՈՒՄ Է ՀԱՅ:

**

Շ. Նարդունին Շաբաթ գիշեր երազում հայերէն է խօսում: Պատուհանի առջեւ նստել եւ դէպի պարտէզն էր նայում, երբ տեսաւ, որ մի սեւ կատու՝ ճանկերը սրած մի կտոր թղթի վրայ յարձակուեց: Բացելով թուղթը, կատուն ուզում էր պատառ -- պատառ անել, բայց երբ Նարդունին տեսնում է, որ թղթի վրայ հայերէն է գրուած, շտապ քայլերով իջնում է պարտէզ՝ խլելով թուղթը կատուի ձեռքից: Այս թուղթը մի ազդ էր, որը օրաթերթից պոկուած, գալարւում էր չորացած տերեւների մէջ: Ազդի մէջ՝ այն մասին էր, թէ «որբ տղեկ մը կը փնտռէր իր մայրը»: Շատ գեղեցիկ է նկարագրուած այն պատկերը, երբ Նարդունին հարցնում է կատուին, թէ ինչո՞ւ է նա բզկտում այդ թղթի կտորը. կատուն պատասխանում է.

-- Որովհետեւ մուկի պէս պզտիկ էր եւ աղմուկ կը հանէր:

Երբ Նարդունին բացատրում է, թէ սա հայերէն մի գրութիւն է, ապա կատուն զարմանում է.

-- Ինչո՞ւ հոս ինկեր է:

= Մենք հիմա ինկած ենք ամէն կողմ:

Ապա Նարդունին պատմում է, թէ ինչպիսի ազգ ենք եղել, ինչ գիտնականութիւն ենք ունեցել, ինչպիսի արուեստ եւ մշակոյթ: Բայց սպասելիք հիացմունքի տեղ, կատուն պատասխանում է.

-- Երկա՛ր պատմութիւն:

Բնական հարց է ծագում, թէ կատուն ինչո՞ւ այդպէս պատասխանեց. մի՞թէ այդ հազարամեայ պատմութեան մէջ չկար մի դրուագ, որը կատուին հաճոյք պատճառէր: Միգուցէ եւ կար, բայց խօսել անցեալի մասին՝ մոռանալով ներկան, դա նշանակում է տրուել զգացմունքների: Կորցնել աւելորդ ժամանակ, որը էլ ետ չի բերուի:

Ի՞նչ էր ուսուցանում կատուն. Նրա խօսքերից կարելի էր հասկանալ, որ ոչ թէ մեր պատմութեան մէջ չկան հերոսական դրուագներ, արժանի՝ յաւերժական յիշատակի, այլ պարզապէս խօսելը այժմ դրանց մասին՝ «ժամանակի կորուստ է»:

Կատուն ասում էր.

-- Եթէ կ'ուզէք յաջողիլ, մեզի պէս ըրէ՛ք: Երբեք չխօսիլ: Եւ երբեք չխղճալ մուկերուն: Երբեք երախտագիտական զգացում չունենալ, ապերախտ ըլլալ նոյնիսկ տիրոջ հանդէպ: Երես դարձուցէք զգացումներուն: Եթէ մանուկի մը ձեռքը կարագ կայ, բարեկամացէք: Ձեր կոնակը քսեցէք անոր մերկ ոտքերուն: Մանուկը հաճոյք կը զգայ մուշտակէն եւ կը ձգէ ձեռքի կարագը: Յափշտակեցէ՛ք, կերէ՛ք, եւ գացէ՛ք երազել տաք օճախին անկիւնը: Եթէ տանտիրուհին գոռայ ու պոռայ իր տղոցը, դուք փակեցէ՛ք ձեր աչքերը, քնանալ ձեւացուցէ՛ք: Սակայն միշտ արթո՛ւն եղէք, պատրաստեցէ՛ք ճանկերը՝ եթէ ծեծելու գան:

Սա է կատուի ուսմունքը, որը հիմնըւած էր սառը հաշուարկի վրայ եւ երբեք հնազանդուելու: Կատուն, ինչպէս նկատեցինք, մատնանշեց մեր թերութիւնները. «Զգացումները. կը մոլորեցնեն ձեզ»: Սա մի գիտնականութիւն է, որը ուսուցանեց կատուն: Սրանով հնարաւորութիւն ենք ստանում միշտ շահել, կամ գոնէ չտուժել: Ճկունութիւն՝ որն այնքան պակասում է հայ անհատներին: Չնայած ծայրայեղ կը լինի խօսել բոլորի մասին, քանի որ բոլորին չեմ ճանաչում: Բայց, յամենայն դէպս, ճկունութիւնը գործողութիւնների մէջ երբեք վնաս չի բերել: Ասում են երազկոտ ենք: Այո՛, որովհետեւ իրական կեանքից չենք կարողանում մեր հաճոյքներն առնել, խաբւում ենք. էլ ինչ է մնում, բացի ընկնելուց երազների գիրկը՝ ստեղծելով առասպելական եւ անիրականանալի գաղափարներ:

Կատուն չի ժխտում այն, որ պէտք չէ զգացմունքային լինել եւ երազել: Հակառակը, նա ասում է երազէք, բայց սկըզբից ... «յափշտակեցէ՛ք, կերէ՛ք եւ գացէ՛ք երազել տաք օճախին անկիւնը»: Ի՞նչ երազի մասին կարող է լինել խօսքը, երբ նոյնիսկ ի վիճակի չլինենք ստեղծել մեզ համար տաք օջախ, երբ չկարողանանք մեզ եւ մեր երեխաներին կուշտ կերակրել: Երազը չի կշտացնի ոչ ոքի. եթէ սոված ես եւ անտուն, մտածիր միջոցների մասին, որով կարողանաս ստեղծել դրանք: Սթափուելու կոչ է հնչում կատուի կողմից: Սթափուել, լինել բանական, չընկնել ոչ մի տեսակի ազդեցութիւնների տակ, դուրս վանել օտարը:

ԹՈՐԳՈՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լոս -- Անճըլըս

ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Երկար ատենէ ի վեր՝ հայերէն չեմ խօսած:

Ու, լքուած նուագարանի մը նման, հայերէնս արդէն կարկամեր է միտքիս անկիւններուն մէջ: Խաչած ոսկորներու պէս, միսէ զուրկ ու ճերմակ, կուչ են դարձեր բառերս: Իրարու կը զարնեմ՝ գըտնելու համար հին ձայները: Ի զո՛ւր, ի զո՛ւր:

Գիշերը երազիս մէջ իսկ հայերէն չեմ խօսիր: Վասնզի փոխուա՛ծ են մարդիկը, որ, երազներուս մէջ, շուրջս կը դառնան, եւ նոր ընկերներս, որ, լոյս -- օրերուն, հետս կ'աշխատին:

-- Պիտի մոռնաս լեզուդ, կ'ըսէ մեր յիմարանոցին այրերու բաժնին ներքին բըժիշկը, որ, ծագումով Յոյն, ֆրանսական հիւանդանոցներու մէջ ապրելով, արդէն փոխեր է իր ազգը:

Տխրութիւն կը զգամ, շրթներս կը պըրկուին, կ'ուզեմ լալ մանուկի մը պէս, որ շուրջը կը նայի՝ փնտռելու համար պաշտպան մը:

Ու կը դիտեմ պարտէզը՝ պատուհանս ի վար:

Օ՛, հոգիիս մէջ պարտէզը, յանկարծ, կը փոխուի բանաստեղծութեան մը, հայերէն, հայերէ՜ն: Կը զգամ, որ կ'արթննան յիշատակները ներսս, բառերը կ'ողջնան, գոյները կը վառին, ձայները կը թրթռան: Կը հասկնա՛մ, լեզո՛ւս է, որ կը թագաւորէ դեռ հոգիիս մէջ: Ալէլուիա՛, ո՛վ իմ լեզուս հայերէն, երկինքի պէս մաքուր, լոյսի պէս պաշտելի: Ո՛չ, երբեք պիտի չմոռնամ քեզ, երբե՛ք:

-- Պիտի մոռնա՛ս լեզուդ, ու վաղը պիտի չուզես իսկ լսել զայն...

Կ'ատեմ պաշտօնակիցս, որովհետեւ չարունակ կը պնդէ եւ դող կը հանէ ներսս: Եթէ յանուն անողոք ճշմարտութեան մը կը խօսի ան, դարձեալ կ'ատեմ: Ու կ'ատեմ ճշմարտութիւնն ալ: Կը նախընտրեմ խաբկանքը: Թողէ՛ք, որ յանձնուիմ սիրած պատրանքներուս, եւ երջանկանամ մտածելով, որ հայերէնս պիտի չմոռնամ ես, իբրեւ բացառութիւն:

Պիտի չմոռնամ, պիտի չմոռնամ: Ամէն օր, հին նուագարանի մը պէս, դուրս պիտի հանեմ զայն միտքիս անկիւններէն: Պիտի նուագեմ զայն մինակս, անով պիտի լամ ու ծիծաղիմ, պիտի երգեմ ու կանչեմ: Ո՛վ իմ քաղցր հայերէնս:

Բայց ... երկա՛ր, երկա՛ր ատենէ ի վեր՝ հայերէն չեմ խօսած:

ՇԱԲԱԹ

Այս գիշեր, երազիս մէջ, հայերէն խօսեցայ:

Նստեր էի պատուհանիս առջեւ: Արեւը ծառերուն մէջէն հոսելով կը թրջէր գըլուխս: Ու գունաւորուեր էին գիրքերս, որոնց մէջ ծրարած կը պահեմ աշխարհի բոլոր հիւանդութիւնները: Պարտէզին պատին վրայ սեւ կատու մը իր եղունգները կը սրէր ջղայնութեամբ: Յանկարծ ճանկը զարկաւ թուղթի կտորի մը, որ գալարուեր էր չորցած տերեւի մը նման: Կատուն մօտեցուց միւս ճանկն ալ ու բացաւ թղթիկը: Աչքերս հայերէն գիրերու հանդիպեցան: Սիրտս ամանի մը պէս շրջեցաւ կուրծքիս տակ եւ տաք բան մը վազեց մարմինիս ամէն կողմը: Արագ, պարտէզ իջայ. Թղթիկը ազատեցի կատուին ճանկէն եւ...

Եւ ես, որ, մեծ մարդոց յաւակնութեամբ, սովորութիւնը ունէի կարդալու միայն նշանաւոր գրողներու յօդուածները, բացի թղթիկը եւ կարդացի: Պզտիկ ազդ մըն էր, օրաթերթէ մը փրցուած, -- հայ որբ տղեկ մը կը փնտռէր իր մայրը: Թուղթին միւս էջը, կար նաեւ հայ նպարավաճառի մը ազդը, զոր նոյնպէս կարդացի ամբողջութեամբ: Յետոյ նորէն կարդացի, որովհետեւ հաճոյք կը զգայի: Յետոյ գիրերը քննեցի, եւ անգամ մըն ալ կարդացի:

Ու նեղացայ կատուին.

-- Ինչո՞ւ կը բզկտես այս թղթիկը, ըսի հայերէն:

Ու կատուն պատասխանեց ինծի, նոյնպէս հայերէն.

-- Որովհետեւ մուկի պէս պզտիկ էր եւ աղմուկ կը հանէր:

-- Հայ տղեկ մը գրած է զայն, ըսի:

-- Ինչո՞ւ հոս ինկեր է, հարցուց:

-- Մենք հիմա ինկած ենք ամէն կողմ:

Յետոյ անոր նկարագրեցի մեր պատմութիւնը, մեր արուեստը, մեր պատերազմները, մեր գիտնականութիւնը, մեր յառաջապահ յեղափոխականներուն կարողութիւնը: Նոյն իսկ ըսի թէ բոլշեւիկնե՛ր ալ տուած ենք աշխարհի:

Կատուն, փոխանակ հիանալու, պատասխանեց.

-- Երկա՛ր պատմութիւն:

-- Այո՛, երկար է: Ստիպուած ենք երկար խօսիլ, որովհետեւ անարդարութիւն պիտի ըլլար, եթէ չսկսէինք աշխարհի ստեղծումէն, երբ ստեղծուած է նաեւ մեր ժողովուրդը:

-- Խօսքը ժամանակի կորուստ է, առարկեց կատուն, աչքերը բացխփելով: Եթէ կ'ուզէք յաջողիլ, մեզի պէս ըրէք: -- Երբեք չխօսիլ: Եւ երբեք չխղճալ մուկերուն: Երբեք երախտագիտական զգացում չունենալ, ապերախտ ըլլալ նոյն իսկ տիրոջ հանդէպ: Երես դարձուցէք զգացումներուն: Եթէ մանուկի մը ձեռքը կարագ կայ, բարեկամացէք: Ձեր կոնակը քսեցէք անոր մերկ ոտքերուն: Մանուկը հաճոյք կը զգայ մուշտակէն եւ կը ձգէ ձեռքի կարագը: Յափշտակեցէք, կերէք, եւ գացէք երազել տաք օճախին անկիւնը: Եթէ տանտիրուհին գոռայ ու պոռայ իր տղոցը, դուք փակեցէք ձեր աչքերը, քնանալ ձեւացուցէք: Սակայն միշտ արթո՛ւն եղէք, պատրաստեցէք ճանկերը՝ եթէ ծեծելու գան:

Ես, հայ տղայ, քրիստոնէական զգացումներով մեծցած տղայ, մտիկ ըրի կատուին: Բայց շատ գոհ էի, որովհետեւ հայերէն կը խօսէի եւ հայերէն կը լսէի:

-- Զգացումները կը մոլորեցնեն ձեզ, շարունակեց կատուն: Լաւ է, օրինակի համար, սիրոյ յատկացնել միայն Մարտ ամիսը: Միւս տասնըմէկ ամսուան ընթացքին փիլիսոփայ եղէք: Ո՛ն, քիչ մը չարութիւն ըրէք մարդոց, քիչ մը չարութի՛ւն...

Յետոյ երազս պղտորեցաւ, կատուն մարդ դարձաւ, ծառերը վարդապետ եղան, տուները սկսան ծփալ օդին մէջ, եւ արթնցայ:

Արթնցայ ուրախ սրտով.

Ուրախ էի, որովհետեւ հայերէն էի խօ-

...մը։ Հոգ չէ թէ կենդանիի մը հետ։

ԿԻՐԱԿԻ

Այս առաւօտ, սակայն, աւելի քան երբեք կարօտն ունիմ հայերէն խօսելու։ Կ'ուզեմ հայերէն խօսիլ բաց աչքով։ Հո՛ս ...մը, հայ մա՛րդ մը կը փնտռեմ, խօսելու համար հետը։ Մուրացկա՛ն մը թող ըլլայ, աղտոտ սրիկայ մը թող ըլլայ, փեր-[illegible] բերա՛ն մը, որուն հայերէն խօսէի ու անկէ հայերէն պատասխան մը առնէի։ Ո՞վ որ կը հասկնայ նոր ու տարօրինակ այս զգացումը, այս տառապելու՞ն զգացումը, կարօ՛տը լեզուին, թող օգնէ ինծի։ Կ'ուզեմ, որ հայ գաղթական մը, հոգ չէ թէ լեզուն մոռցած ըլլայ, բայց գիտնայ միայն մէկ բառ, լինա՛յ ճամբու վրայ, եւ ես [illegible] բռնել.

– Հա՛յ ես։

Անիկա գլխով «այո՛» ըսէր ինծի։ Եւ ես անմիջապէս, հօրս մօրս սորվեցուցած լեզուովը գոչէի, ամբողջ յուզումս ու հոգիս թափէի իր ականջին մէջ սա մէկ բառով.

– Բարի-լոյս...

Ու ան ինծի պատասխանէր.

– Բարի-լոյս...

Տիեզե՛րք վկայ, անկէ աւելի քաղցր եւ անկէ աւելի անուշ բառ չկայ։ Այդ բառին մէջ մեր ժողովուրդը ինչե՛ր է դրած։ Այդ բառին մէջ մեր հայերէնը ինչե՛ր է դրած։

Ո՜վ իմ մեծ հայերէնս, ես քեզի կը հաւատամ այս բառիդ մէջ, ես քեզ կարօտցած եմ այս բառիդ խորունկ նշանակութեան ըղձանքովը։

Ո՜վ իմ ըղձալի հայերէնս, առաւօտեան պէս թարմ եւ գիշերուան պէս խորունկ, մանուկի մը պէս զուարթուն եւ տարեցի մը պէս իմաստուն, սիրոյ պէս հաճելի եւ գա՛րնան պէս գեղեցիկ։

Ո՜վ իմ անոյշ հայերէնս, գիւղացիի ու քաղքցիի լեզու, բանուորին ու թագաւորին բերնին յարմար, երկնասոյր եւ ուժկու, ապրա՛ծ մնաս դուն։

Ո՜վ իմ բրդոտ հայերէնս, աղօթքի մը պէս մխիթարիչ, դեղի մը պէս օգտակար, եթէ մոռցայ մէկ վանկդ, թող ա՛լ չդառնայ լեզուս մեղաւոր բերնիս մէջ։

Ես քեզ այնքա՜ն կը սիրեմ, որ, այսօր, կը փնտռեմ նոյն իսկ մանկապարտէզի ...ին «օրիորդ»ս՝ խնդրելու համար կրկնել հայերէնի առաջին դասս։ Քերականս ...ծունկերուն վրայ, տառապանքէն մարմինս փայտացած, յուզումէն բերանս ...ած, արցունքը աչքերուս մէջ կարմրած, լեզուս վախցած, ոտքերս երկրա...ի բռնուած, մեղաւոր ձայնով մը ...էի.

– Օրիո՛րդ, անգամ մըն ալ կարդա ...ինչպէս հին օրերուն, քու եղանակաւոր ձայնովդ, – գ, ա, գա, – տ, ի, կ, ...իկ, – գատիկ։

Ա՜խ, մեծ Աստուած, քեզի բնաւ չեմ հաւատար, բայց ցաւը զիս մանուկ է դարձուցեր, եւ նորէն, ահա նորէ՛ն ամպերուդ կը բարձրացնեմ ճակատս։ Երկնքի Աստուած, հայերէն լեզուիս ամէնէն գեղեցիկ բառերը կուտամ քեզի, միայն թէ հրաման ըրէ, որ իմ լեզուս գտնէ իր երջանկութիւնը։

Ի՞նչ ընեմ, ի՞նչ ըսեմ։ Այս պահուս շա՛տ յուսահատ եմ։ Հոգիէս խոկ կը վախնամ, որովհետեւ երիտասարդի հոգի է, կը խաբուի՛ օտարին շքեղութիւններէն, կ'ելլէ կը մոռնայ լեզուս։ Ուստի ապաւէ՛ն մը կ'ուզեմ, պաշտպանելու համար լեզուս։

**

Աճեցա՛ւ, աճեցա՛ւ ցաւս։ Հասաւ մինչեւ զառանցանք։

Ելեր եմ դաշտն եմ ինկեր, որպէսզի չըլլա՛յ թէ մարդ մը լսէ զառանցանքս եւ խենթ կարծէ զիս։ Ինկեր եմ, այստեղ, ազատ բնութեան մէջ, բարձրաձայն հայերէն խօսելու։ Պիտի ըսեմ այն բոլոր աղօթներն ու երգերը, զորս մայրս սորվեցուցած էր ինծի, պզտիկուցս։ Պիտի խօսիմ ծաղիկներուն ու քարերուն հետ, որոնք, ինչպէս իմ գիւղիս ողջութեանը, լեզու կը բանան ու կը կանչեն անունովս։ Ի՜նչ լաւ է այսպէս, խօսիլ հին բարեկամներուս հետ մեր լեզուովը։

Թիթեռնիկնե՛ր, նախշո՛ւն թիթեռնիկներ, որ կը նմանիք իմ գիւղիս թիթեռնիկներուն, եկէ՛ք, եկէ՛ք հայերէն խօսինք։ Ջուրեր ու անտառներ, հայերէն երգեցէք, մտիկ ընեմ ձեզի։ Հո՛ղ, հո՛ղ, յաւիտենական հո՛ղ, պզպջա՛ այն հին վանկերը, զորս իմ նախնիքս ցանած են երկրի վրայ։ Ջրի՛կ, որ արծաթ տերեւներու նման թափեր ես մարմանդին վրայ, թրջէ՛ լեզուս, որպէսզի միշտ հին յիշատակներ խօսի։

Ահա կը ծռիմ, մանիշակի մը համեստութեամբ կանանչ խոտերուն կը հաւասարիմ, ծունկի կուգամ, ծաղիկի պէս՝ շրթներս կը բանամ ու կ'արտասանեմ։

Հայր մեր որ յերկինս ես...

Թռչուն մը կ'անցնի գլխուս վրայէն. կը ցատկեմ, կը վազեմ եւ յանկարծ, հոգւոյս մէջ կը լսեմ բազմութեան մը քայլերը, երկաթի նման, եւ երգ մը գետի նման։ Ձայնս կը բանամ ու կը հետեւիմ երգին, մենաւոր եւ ճերմակ ճամբէն կը քալեմ արագ արագ, ոտքերս զինուորական կշռոյթ կը ստանան, շրթներս այծի ձայնի պէս կը կտրեն երգս, աչքերս կը պղտորին, մենութիւնը կը վախցնէ զիս, յուզումը կը խեղդէ կոկորդս, բայց կը դիմադրեմ սարսուռներուս եւ զառանցանքին դէմ, շրթներուս վրայ պահելու յամառութեամբ տխո՛ւր երգն Հայոց։

Մեր հայրենիք թշուառ անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ...

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՆՏՈՆԻ Թագաւորական միջազգային գիւղատնտեսական ցուցահանդէսին մասնակցած է նաեւ Հայաստանէն գիւղատնտեսական պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ նախարար Գ. Շահբազեանի։ Քննարկուած են երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւններու, ապրանքներու արտածման, Հայաստանի մէջ գիւղատնտեսական սարքերու արտադրութեան հարցեր։ Յուլիս 6-ին, բրիտանական պատուիրակութիւնը ընթրիքով մը պատուած է հայկական պատուիրակութիւնը։ Հայկական պատուիրակութիւնը երկու օր հանդիպումներ ունենալէ ետք Մեծն Բրիտանիոյ գիւղատնտեսական նախարարութեան պաշտօնատարներու հետ, Յուլիս 8-ին մեկնած է Լոնտոնէն։

**

ԱՆԻԼԻԱՍԻ Դպրեվանքի 1991–92 ուսումնական տարեշրջանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 23-ին, Պիքֆայայի մէջ, նախագահութեամբ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին։ Տեսուչ Արշաւիր Ծ. Վրդ. Գարուճեան կարդացած է տեղեկագիրը, ուրկէ կը պարզուի, որ Դպրեվանքը ունի 56 ուսանող (12 սարկաւագ եւ 44 ժառանգաւոր)։ Վկայականաց բաշխումէն ետք խօսք առած է Հայրապետը եւ թելադրած շրջանաւարտներուն «կեանքէն չվախնալ, այլ կամովին անոր մէջ ծառայութեան դաշտը որոնել քաջութեան եւ այդ քաջութիւնը սնուցանող աշխատանքի դասը փոխանցելով իրրեւ դպրոցական վերջին դաս»։

**

ՓՈՅԱՃԸՐԳԻՒՂԻ Ս. Երից Մանկանց Եկեղեցւոյ կառուցման 156-րդ տարեդարձին առթիւ, Յուլիս 7-ին, պատարագ մատուցուած է։ Քարոզած է Շահան Արք. Սվաճեան։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ գտնուող Միսաք Ամիրա Միսաքեանի դամբարանին մօտ։

**

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 9-ին, կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է Շահան Սարկաւագ Մաշալեան։ Պատարագած, քարոզած եւ ձեռնադրութիւնը կատարած է Գարեգին Պատրիարք, նորընծայ աբեղան անուանելով Սահակ։ Յաւարտ արարողութեանց, Նարեկեան սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առած են Գրիգոր Քահանայ Տամատեան, տոքթոր Վարդ Շիկահեր, Հ. Ճոն Ուիլլի (հայերէն) եւ Սահակ աբեղայ Մաշալեան։ Հուսկ բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք։

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայկական Միացեալ Ֆոնտը Յուլիս 1-ին դէպի Հայաստան կատարած է իր 34-րդ եւ մեծագոյն առաքումը, փոխադրելով աւելի քան 3 միլիոն տոլար արժող մարդասիրական օգնութիւն։ Փոխադրուած օժանդակութեան մեծ մասը բաղկացած է դեղօրայքէ եւ հիւանդանոցի նիւթերէ, որոնք ղրկուած են ընդառաջելով Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար տոքթ. Արա Բաբլոյեանի։ 1989 Դեկտեմբեր 1-էն ի վեր Ֆոնտը 34 թռիչքներով Հայաստան փոխադրած է 24 միլիոն տոլար արժողութեամբ մարդասիրական օժանդակութիւն։

**

ԳՆԱԼԸՐԻ մէջ, Յուլիս 4-ին եւ 5-ին, տեղի ունեցած են հանդիսութիւններ, ներկայութեամբ Գարեգին Պատրիարքին։ Յուլիս 4-ին պատարագած է Գրիգոր քահանայ Տամատեան. Քարոզած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան։ Կէսօրէ ետք կատարուած է երեկոյեան ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, մասնակցութեամբ համայնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն, կղզիին քաղաքապետին եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններու։

Յուլիս 5-ին պատարագած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան։ Քարոզած է Գարեգին Պատրիարք՝ բաղդատականը ընելով Մովսէս մարգարէի եւ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի, անոնց գործը համահաւասար նկատելով։

**

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ հայ տարեցներու ծառայութեան նուիրուած «Նորքալ»ին 25 հազար տոլարի յաւելեալ յատկացում մը կատարուած է Գըրգ Գրգորեանի Լինսի հիմնարկին կողմէ։ «Նորքալ»ը հիմնուած է 1982-ին, օգտակար դառնալու համար Սան-Ֆրանսիսքոյի շրջանի հայ տարեցներուն։

**

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Յուլիս 8-ին բացուած է Պերճ Թորոսէրի նկարչական ցուցահանդէսը, որ կը տեւէ մինչեւ Յուլիսի վերջը։

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ու յիշատակները, որ ողջ օրը կը խուժեն վրաս, այնքան բաբախուն են ու կենդանի, որ երբեմն ինծի կը թուի թէ չուրջիններս պիտի նշմարեն զանոնք։ Վստահ եմ արդէն, որ Արշամ երբեք գոհ չէ եղած արտաքին անտարբերութենէս։ Իր լռութիւնը մատնիչ է։ Մեր հոս ըլլալէն ի վեր՝ ոչ մէկ անգամ խօսքը բացած է անոր, ինք որ այնքան խանդավառուած էր առաջին օրերը ու բառ չէր գտներ գովելու համար անոր նուրբ ու միանգամայն ...չեղ գեղեցկութիւնը։

Յաճախ ինծի կը թուի թէ կարօտը կը ծեծէ կուրծքիս վանդակը։ Սիրտս կը ...սեղմուի, գրեթէ ցաւալից պրկումով ...։ Կ'ուզեմ որովայնի վրայ պառկիլ ու իր անունը պոռալ։ Բայց կը շարունակեմ ...բաղդութեամբ աշխատանքս կամ կը ...խօսեմ Զարեհին հետ, ծածկելով հոգւոյս վէրքը։

Կիրակի յետ-միջօրէի մըն էր։ Ինչպէս միշտ մօրեղբայրներս դուրս ելած էին, ...ի համար զիս եւս հրաւիրելէ յետոյ։ ...խաղը եւ Վերգինէ մօրաքրոջս ...ութեան գացած էին միասին։ Կը կարծէի թէ ան եւս մեկնած էր։ Նստած սովորական անկիւնս՝ խորին երջանկութեամբ մը կը կարդայի Բիւզանդիոնի կազմուած հաւաքածոյ մը, զարմանալով թէ այդքան գորով կայ հոգւոյս խորը՝ հին թղթերու հանդէպ։ Տանը կատուն, բազմոցին անկիւնը, ինքն իր վրայ կծկուած կը մռմռար։

Որքա՛ն անոյշ կը թուէր յետ-միջօրէն։ Դուրսը այդ խեղդուած պարտիզակին մէջ իսկ կեանքը զուարթ էր։ Հակառակ ցուրտին՝ արեւին ճառագայթները շէն էին ապակիներուն վրայ ու պատի ժամացոյցը կը շարունակէր իր միօրինակ եղանակը։ Ու առաւօտէ ի վեր մելանոյշ երգ մը կար շրթանցս վրայ։ Ձայն կը մրթմրթայի, ընթերցումս շարունակելով հանդերձ, երբ աչքերուս վրայ զգացի երկու ձեռքեր։ Մեր քաղաքին սովորական խաղերէն մէկն էր ատիկա։ Մեր ոտքերուն ծայրերուն վրայ, կռնակէն, կարելի եղածին չափ անաղմուկ, կը մօտենայինք բազմազբաղ ընկերոջ մը ու աչքերը կը փակէինք։ Ու մինչեւ որ մեր անունը չտար՝ չէր ազատեր այդ սեղմումէն։ Պէտք չունեցայ անգամ երկար մտածելու՝ քանի որ ռունգերս անմիջապէս զգացին իր բոյրը ու ուսերս իր կուրծքերուն ծանրութիւնը։ Ձայնս կը դողար գուցէ՝ նորաբողբոջ գորովէս, երբ անունը տուի, քանի որ աչքերը կը խայտային երջանկութենէն ու ինծի թուեցաւ թէ քիչ մնաց շարժում մը պիտի ընէր զիս համբուրելու համար։ Բայց ինքզինքը զսպեց ու դիմացս նստաւ աթոռի մը վրայ։ Դէմքը այնքան մաքուր էր, որ պատանուհիի մը արտայայտութիւնը կը զգենուր։ Երբեք այդքան գեղեցիկ ու երիտասարդութեամբ զուարթ չէի տեսած զինքը։ Բազուկները մերկ էին ու աշխատանքի գոգնոց մը կապած էր։ Իր ճոխ մազերը պահած էր բաց գոյն լաչակի մը տակ։ Համբուրելիօրէն սիրուն էր այդպէս։

– Պէտք է որ միւս սենեակը երթաս, ըսաւ չարաճճի ժպիտով մը, մեծ մօրդ խոստացայ տախտակամածը լուալ, ապակիները սրբել, վերէն վար մաքրել այս սենեակը...

Ու ես որ արդէն երջանիկ էի մեր առանձին յետմիջօրէին համար ու չէի սիրեր սովորական տեղէս հեռանալ, իբր թէ պէչ հայեացքով մը դիտեցի զինքը ու որոշեցի ոչ մէկ գնով դուրս ելլել։

– Եթէ կ'ուզես՝ կեցիր, յարեց հաշտութեամբ, բայց գիտցած ըլլաս փոշի պիտի հանեմ...

Ու զոյր ի՜նչ հաճելի էր սենեակին մէջ։ Արեւի ճառագայթ մը հայելիի մը մէջ կը խաղար։ Կատուն ծուլօրէն ելաւ ու մօտեցաւ անոր, իր բրդոտ մարմինը քսելով անոր սրունքներուն։ Ես փորձեցի շարունակել ընթերցումս, բայց կարելի չէր որ հայեացքս խլէի իր սիրուն դէմքէն։

– Եթէ բարի տղայ ըլլաս, մրմնջեց, միւս սենեակը կ'երթաս, շուտ մը աշխատանքս կը վերջացնեմ ու երեկոյեան դէմ պտոյտ մը կ'ընենք միասին...

Պտոյտը անշուշտ կ'ուզէի ընել, բայց չէի ուզեր միւս սենեակը երթալ։ Ու փոխանակ ելլելու՝ աւելի խորասուզուեցայ ընթերցումիս մէջ։ Մերթ ընդ մերթ սակայն, աչքերուս տակէն կը դիտէի զինքը։ Մահճակալները քաշեց սենեակին մէջտեղը, գորգերը ծալեց ու հանեց դուրս։ Կ'ուզէի օգնել իրեն, բայց չէի համարձակեր։ Ծունկի եկած՝ սկսաւ լուալ տախտակամածը։ Երբ դէմքը իմ կողմս կը դարձնէր՝ իր մերկ բազուկներն ու կուրծքերուն սկզբնաւորութիւնը յանցաւոր յուզում մը կը պարգեւէին ինծի։ Ամօթահար՝ աչքերս կը փախէի, բայց երկվայրկեան մը յետոյ, հայեացքս վերստին կը թափառէր իր շուրջը։ Երբ մեր նայուածքները կը հանդիպէին իրարու, կը զգայի իր անփոխարինելի ժպիտը, որ բիբերուն մէջէն կը բուսնէր։ Ինծի կը թուէր թէ այդ ժպիտն էր, որ կը հոտաւէտէր դէմքը։ Յետոյ մեղմօրէն սկսաւ երգել՝ տրտում ու մեղմածորան մեղեդի մը, որուն բառերը չէի լսեր։

Առաջին անգամն էր, որ կը լսէի ձայն։ Որքա՜ն յուզիչ ու անոյշ էր այդ երգը իր շրթներուն վրայ։ Ինծի թուեցաւ թէ երջանկութենէս պիտի տկարանամ։ Ապշահար մտիկ կ'ընէի ձայն ու ինծի կը թուէր թէ գարնան խորունկն էի, թէ հովը մեղմ ալիքներով կը սուրար մարմանդներուն մէջէն, թէ զմայլելի ծառեր իրենց կատարներով կը համբուրէին իրար։ Գուցէ գիշեր էր ու կայծոռիկներ պճլտուն լոյսեր կ'արձակէին։ Բայց ինչո՞ւ համար չէի լսեր բառերը։

– Երգածդ ի՞նչ է, ըսի անունը տալով։

– Չես գիտեր, ըսաւ մեղմօրէն, եւրոպական կտոր մըն է «Ամրան գիշերուան մը երազը»էն։ Երբ դպրոցն էի, յաճախ ընկերուհիներով կ'երգէինք, բայց ես ալ բառերը լաւ չեմ գիտեր... Երաժշտութեան ուսուցչուհի մը ունէինք, սքանչելի աղջիկ մը, որ Ֆրանսա եւ Անգլիա ապրած էր, որ երկու երկիրներուն լեզուներն ալ դիւրութեամբ կը խօսէր։ Դաշնակս ալ անոր շնորհիւ կատարելագործած եմ...

– Ուրեմն դաշնակ նուագել գիտես, ըսի զարմացած։

(Շար. 51)

(Շար. Ա. էջէն)

նպատա։ Սրկէն չէ ճաշեր նոյնիսկ թէ գոյութիւն էր։

ՄԻԿԷԼ ԻՆՏՈՒՌԷՆ երկրորդ յաջորդական տարին ըլլալով յաղթեց հեծանիւով Ֆրանսայի Շրջանին, որ վերջ գտաւ Կիրակի, Յուլիս 26-ին, բուն աւանդութեան Շան զ'Էլիզէ։

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 22 / 24)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուլիս 23-ին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ընդունելով Իրանի առժամեայ ներկայացուցիչ Ահմատ Սոպհանին, երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցերու շուրջ զրոյց ունեցած է հետը։ Սոպհանի նշած է որ իր երկիրը կողմնակից է շրջանին մէջ շուտափոյթ եւ կայուն խաղաղութեան մը հաստատումին ու անհրաժեշտ պարագային պատրաստ է շարունակելու միջնորդական ջանքերը։

Նոյն օրը Դանիոյ Ուկրանիայի լիազօր դեսպանը հաւատարմագիր յանձնած է Հայաստանի Նախագահին. այսուհետեւ ան իր երկիրը կը ներկայացնէ նաեւ Հայաստանի մէջ։ Դանիոյ դեսպանը ընդունուած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեանի եւ Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննիսեանի կողմէ։

Այս վերջինս նախորդ օրն ալ ընդունած էր Չինաստանի ժամանակաւոր ներկայացուցիչը։ Չինաստանը հինգերորդ պետութիւնն է որ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն կ'ունենայ Երեւանի մէջ։ Միացեալ – Նահանգները, Իրանը եւ Ֆրանսան ունին իրենց դեսպանութիւնները, իսկ Գանատան մշտական ներկայացուցչութիւն։ Կը սպասուի որ Գերմանիա եւ Յունաստան իրենց դեսպանատուները բանան Սեպտեմբերի ընթացքին։

«ԱՐՑԱԽ» ԹԱՂԱՄԱՍԸ
ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒՆ

Գիւմրիի «Արցախ» թաղամասի շուրջ 100 բնտանիքներ հանգանակութիւն մը սկսած են ի նպաստ զոհ գացած մարտիկներու ընտանիքներուն եւ հաւաքուած է 705 կրամ ոսկի եւ 150 հազար ռուբլի։ Զոհ գացած մարտիկներու իւրաքանչիւր անչափահաս երախայի նուիրուած է ոսկէ խաչ եւ 20 կրամ ոսկի։ Օգնութիւն ցոյց տրուած է նաեւ կռիւներուն վիրաւորուած եւ կարօտեալ մարտիկներու ընտանիքներուն։ «Արցախ» թաղամասի բնակիչները, 1988-ի արցախեան զարթօնքի օրերուն, Գիւմրիի մէջ իրենց միջոցներով նաեւ բարձրացուցած էին Անդրանիկի յուշարձանը եւ 12 ազգային գործիչներու եւ փետայիներու կիսանդրին։ Միշտ իրենց ջանքերով է որ կառուցուած է հրաշալի մարզադաշտ, եւ հիմա ալ դրամ տրամադրած են քաղաքային մարզադաշտի վերակառուցման համար։ Անոնք ստանձնած են նաեւ ֆութպոլի «Շիրակ» խումբին հովանաւորութիւնը։

ԾԱԼԿԱՅԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ
ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒՆ

Վրաստանի Ծալկայի շրջանի 18 հայկական գիւղերուն մէջ Արցախի մարտիկներուն համար կատարուած հանգանակութեան շնորհիւ 35 թոն անդամթերք, հագուստեղէն եւ 40 հազար ռուբլիի գումար մը յանձնուած է Հայաստանի յատուկ ծրագիրներու Վարչութեան։ Միշտ նոյն նպատակով, նախատեսուած է Օգոստոս 23-ին Աշուղ Գուսանի նուիրուած հանդէս մը կազմակերպել, որու ընթացքին դարձեալ կը կատարուի հանգանակութիւն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ ՀԱՄԱՐ

Աղէտի գօտիին մէջ ջրմուղներ արտադրող ձեռնարկութիւններ կառուցանելու մասին ամերիկեան «Ուինս – Պառօն» ընկերութեան եւ Երեւանի ճարտարագիտական Համալսարանի ուժանիւթի ամպիոնի միջեւ պայմանագիր ստորագրուած է։ Նախնական համաձայնութիւններէն ձեռք ձգուած որոշումով արդէն Արագածի շրջանի Դերեկ գիւղը տեղադրուած էր հովով բանով եւ ստորերկրեայ ջուր արտահանող ջրմուղ մը։

ԱՐՑԱԽԻ ՀԵՏ
ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ

Գիւմրիի մէջ պաշտօնապէս սկսած է գործել «Շիրակ – Արցախ Հայրենասիրական Միութիւն»ը որ իր նպաստը կը բերէ Արցախի տնտեսութեան ու բնակավայրերու վերակառուցման, մշակութային կապերու ամրապնդման։ Գիւմրի մասնաւորաբար կը գործակցի Ասկերանի շրջանի հետ եւ այդ ուղղութեամբ Միութիւնը իր աջակցութիւնը բերած է հիւսուածեղէնի, գուլպայի, արտադրական, հացի ձեռնարկութիւններուն, դեղարաններու, անհատներու եւ խումբերու։

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ինճէեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէր – Խաչատուրեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ժան Վոլուիզան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մանուկեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեան եւ զաւակը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր եւ մօրեղբօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՋԵՐՎԻՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 25, Շաբաթ օր, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Յուլիս 29, ժամը 10.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մէն – Մօռի գերեզմանատունը, ուր՝ Բոնտը։

Ըստ ողբացեալին փափաքին ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, այլ նուէրներ հայկական հաստատութեանց։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի՝
Սերոբ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ – Տէր եւ Տիկին Փէթէնեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան, Տիկին Հայկանոյշ Մեստճեան, Տիկին Ժանէթ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Գասգասեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Պապակրտեան 200-ական ֆրանք, Տիկին Պապոյեան, Տիկիններ՝ Ժօզէֆ եւ Ժօրժէթ, Ժան Պէրպէրեան ընտանիք, Լուիզ Հանոյեան ընտանիք, Պր. Օհան Նաճարեան, Խարբերդի Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր – Կարապետեան 100-ական Ֆր.։
Ս. Օ. Ս.-ի համար. – Տէր եւ Տիկին Անդրէ Հասպարեան, Տէր եւ Տիկին Քինկհէեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Քինկհէեան, Տիկին Ս. Քինկհէեան, Տիկին Արշալոյս Պապայիկեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պէրպէր Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Տէտէեան, Տիկին Պէրպէր – Ժանին Սարգիսեան 100-ական Ֆր.։

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տիկին Էօժէնի Յովսէփեան եւ զաւակները 500 Ֆր., Ալպէռ Պօղոսեան 400 Ֆր., Շաւարշ Փիրանեան, Էլիզ Սարգիսեան 300-ական Ֆր., Անտրէ Փիրանեան, Ջաւէն Միլտոնեան, Մատլէն եւ Մարկրիտ Աբրահամեան, Հայկազ Պօյաճեան, Գէորգ Յովսէփեան 250-ական ֆրանք, Էտտի Շալճեան, Արշակ Նոնոյեան, Ճառայեան ընտանիք, Պետրոս Քիւրքճեան, Ժօ Յովսէփեան, Տիգրան Ղազարեան 200-ական Ֆր., Սարգիս Գույումճեան, Անտրէ Տավիտեան, Անդրանիկ Փամպուքեան, Անի Մինասեան, Մարի Տօրումեան, Տիգրան Արսլանեան, Մարի Պէրպէրեան, Վահան Յակոբեան 100-ական ֆրանք։

A. A. A. S.

RECHERCHE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche pour la Maison de retraite arménienne de Gonesse :

- Un(e) infirmier(e) diplômé(e) d'Etat
- Une aide soignante (cafas).

Prendre contact avec le Directeur de l'établissement.

Tél. : 39 - 85 - 24 - 24.

●

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Կոնէսի Հանգստեան Տան համար կը փնտռէ. –

- վկայեալ հիւանդապահ(ուհի) մը,
- օգնական հիւանդապահ(ուհի) մը։

Կապ հաստատել Տան տնօրէնին հետ հեռաձայնելով՝ 39 - 85 - 24 - 24 թիւին։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « Cardiné Aghababian » de Clichy

organise

une Journée
à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant «Bonaparte»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

«ՅԱՌԱՋ»Ի

ընթացիկ ազդերու

սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

ՄՈՒՍԱ ՊԵՐԵՆԱԿԻ

ՖՐԱՆՍ ՄԻՒԶԻՔ
ԵՒ
ՔԱԹԻ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Օգոստոս 3-էն 7, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 10.33-էն ՄԵԾ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ շարքին՝ «Ֆրանս Միւզիք»ը կը ձայնասփռէ մէկ ժամ տեւող հինգ շարունական ծրագիր, նուիրուած Քաթի Բերբերեանին։

Հանդուցեալ մեծահամբաւ երգչուհիին հետ վերօյիշեալ տեսակցութիւնները ձայնագրուած են 1970-ական թուականներուն եւ ժամանակակից արդի երաժշտական մշակոյթի տեսակէտէն եզակի արժէք կը ներկայացնեն։

ASSOCIATION
DU 7 DECEMBRE

ISSY—EREVAN

47, rue de la Défense, 92130 Issy-les-Mlx.
Tél. : 46 - 42 - 53 - 14

Venu vide d'Erevan un camion de l'Association a remporté 35 tonnes de vivres, médicaments, lait maternisé et outils. Pour l'établissement d'un pont routier permanent, nous prions les associations de la communauté toute entière de se joindre à nous.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ
ՄԵԿՆՈՂ
ՄԵՐ
ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի «նախընտրաբար» հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.-ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps
— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.
Le Conseil d'Administration

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 29
MERCREDI
29 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.850 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.850

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Նախորդ օր, Յուլիս 25-ին, ատրպէյճանական ՍՈՒ – 25 ռմբաձիգ օդանաւ մը ռումբեր նետած է Մարտունիի վրայ, որու հետեւանքով չորս հոգի մեռած է եւ վիրաւորներ ալ կան։ Գնդակոծման ենթարկուած են նաեւ նոյն շրջանի Ճարտար, Խնուշինակ, Նորշէն եւ Հացի գիւղերը, ուր եւս վնասներ կան։ Նոյն կացութեան ենթակայ են Արարատի շրջանի Երասխ, Կապանի Սեւաքար, Մեղրիի Շանթաձոր գիւղերը։ Կապան մէկ մեռեալ կայ։

Մարտակերտի շրջանին ալ կռիւները կը շարունակուին։ Երեքշաբթի առտուան ժամերուն (Յուլիս 28) Մաղաւուզ գիւղը, որ տասը օրէ ձեռքէ ձեռք կ'անցնի, վերագրաւուած էր Հայերու կողմէ։ Ազերիները շատ կը փորձեն նաեւ յառաջանալ դէպի Սարսանգի Ջրամբարը, բայց ետ մղուած են, զոհեր տալով։

❦

Յուլիս 28-ին կը շարունակուէր Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որ կը քննարկէ սեփականաշնորհման օրինագիծը...։

❦

– Հանրապետութեան Նախագահի հրամանագրով (Յուլիս 27) արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի հանգամանք տրուած է Մոսկուայի Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչ՝ Ֆելիքս Մամիկոնեանի, նաեւ Մեծն – Բրիտանիա եւ Հիւսիսային Իրլանտայի Հայաստանի ժամանակաւոր ներկայացուցիչ՝ Արմէն Սարգսեանի, ՄԱԿ-ի մօտ մշտական ներկայացուցիչ Միացեալ – Նահանգներու ժամանակաւոր ներկայացուցիչ՝ Ալեքսանդր Արզումանեանի եւ Արտաքին Գործոց Նախարարի տեղակալներ՝ Գէորգ Ղազինեանի, Արման Նաւասարդեանի եւ Արման Կիրակոսեանի։

❦

Աւելի քան ամիս մը Գորիսի ստեղծագործական կեդրոնը մնալէ ետք արցախցի որբ եւ փախստական 41 երախաներ վերադարձած են։ Մանուկները հոս բերած էին Ազնաւուր ընկերակցութեան անդամ Մարսէլ Թոնին եւ Գորիսի Գթութեան Բարեսիրական Ընկերութիւնը։ Ամէն ինչ թափուած է որպէսզի բարուքի երախաներու հոգեկան վիճակը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՅԿՈՆՈՒՐԷՆ առջի օր, Յուլիս 27, արձակուեցաւ Սոյուզ – ԹՄ 15 հրթիռը, որու երեք այերանաւորդներէն մէկը Ֆրանսացի է՝ Միշէլ Թոնեինի։ Այս մասնակցութեան համար Ֆրանսա 79,2 միլիոն ֆրանք վճարեց։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Ռաշիտ Սոհլ Փարիզ եկաւ, պաշտօնական եռօրեայ այցելութեան մը համար։ Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը կը վերաբերի Լիբանանեան պարտքին նոր պայմանաժամին (836 միլիոն ֆրանք), բայց, Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութիւններն ալ (Օգոստոս 23, 30, Սեպտեմբեր 6) պիտի չանտեսուին։ Երկու գլխաւոր ընդդիմադիրները՝ Աուն եւ Ռ. Էտտէ Ֆրանսա կ'ապրին։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 22 / 24)

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Երեւանի Էրեբունի հիւանդանոցին մէջ Յուլիս 24-ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Կանանց առողջապահութեան կեդրոնին որ ստեղծուած է Հարվըրտի բժշկական համալսարանի գիտնականներուն հանգանակութեամբ։ Բացումին ներկայ գտնուած են Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեան։

❦

ԱՐԹԻԿԷՆ՝ ԱՐՑԱԽԻՆ

Արթիկի բնակչութիւնը ականջալուր Արցախի հոգերուն, կազմակերպած է հերթական օգնութիւն՝ կառքի շարասիւնով։ Այսպէս, վերջերս Արցախ ղրկուած են 600 հազար ռուբլի արժողութեամբ ապրանքներ՝ 50 թոն ալիւր, թարմ հաց, այլ սննդամթերքներ, ծխախոտ ու վառելանիւթ։

❦

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Գիւմրիի մասնաճիւղի «Շիրակ» գրական գեղարուեստական, հանրային քաղաքական երկամսեայ հանդէսին առաջին թիւը լոյս տեսած է։ Անիկա Գիւմրիի գրահրատարակչական հարուստ պատմութեան առաջին ամսագիրն է։

❦

ԼՂՀ-Ի ՔԱՐՏԷՍԸ

Հայաստանի բաց համալսարանի հրատարակչութենէն լոյս տեսած է տասը հազար օրինակով՝ «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան» վարչական գունաւոր քարտէսը, որ իր տեսակին մէջ եզակի է։ Հոն տրուած են Արցախի վեց շրջաններու՝ Ասկերանի, Հադրութի, Մարտակերտի, Մարտունիի, Շահումեանի եւ Շուշիի վարչական բաժանումները, քաղաքները, գիւղերը. հոն ցոյց տրուած են նաեւ խորհրդային տարիներուն հայկական հինաւուրց հողերու վրայ ստեղծուած ադրբէջանական բնակավայրերը։ Քարտէսին հեղինակն է աշխարհագրական գիտութիւններու Տոքթոր – Փրոֆ. Սերկէյ Մելքումեան, խմբագիրը՝ պատմական գիտութեանց Տոքթոր Բագրատ Ուլուբաբեան, քարտէսագիրը՝ Խաչիկ Կարապետեան։

❦

ՀՈՂԱՄՇԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կարգ մը նախաձեռնարկներ, գիւղատնտեսութեան, հողամշակութեան ոլորտի բանուորներուն, մտաւորականութեան եւ այլոց կոչ ըրած են հողամշակութեան ժողովրդավարական կուսակցութիւն հիմնելու։ Նոր ձեւաւորուող կուսակցութիւնը իր ջանքերը կը կեդրոնացնէ ճգնաժամէն դուրս գալու, գիւղատնտեսութեան բարեփոխումներու, գիւղի բանուորներու շահերն ու իրաւունքները պաշտպանելու վրայ։

ՀԱՑԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ

Ախուրեանի հացի գործատունը որ վնասուած էր երկրաշարժէն, վերակառուցուած է եւ սկսած է գործել։ Ան հացի օրական 21 թոն արտադրութեան կարողութիւն ունի եւ կրնայ ապահովել նաեւ Գիւմրին, ուր վերջին շրջաններուն հացի պակաս կը նկատուի։

❦

ՄԱՀ ՆԿԱՐԻՉ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

Բիւրականի մէջ, Յուլիս 24-ին հողին յանձնուած է Հայաստանի ժողովրդական նկարիչ Յովհաննէս Զարդարեանի մարմինը։ Այստեղ կը գտնուէր ծանօթ նկարիչին արուեստանոցը, ուր 71-ամեայ արուեստագէտը երկար տարիներ ստեղծած է բարձր ճանաչումի արժանացած իր բազմաթիւ գործերը։

❦

ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՋՐԻ ՍՆՆԴԵՂԷՆ

Հայաստանի դեղարաններուն մէջ սկսած է նորածիններու համար նոր սննդարար խառնուրդ՝ «Նորվալակ»ի բաշխումը, ծրի։ 1-էն 6 ամսու երախաներու համար նախատեսուած սննդարար այս փոշին հոլանտական արտադրութիւն է. անկէ 106 թոն յատկացուցած է Եւրոպայի Համաբակապետութիւնը՝ Հայաստանին։ Իսկ Պրիւսէլէն փոխադրութիւնը իր միջոցներով ապահոված է միջազգային Կարմիր Խաչը։ Անկէ մաս մը կը ղրկուի նաեւ Արցախ։

❦

ԱԽՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Ախուրեանի կեդրոնատեղին բացուած է 50 հոգինոց մանկապարտէզ, որ կառուցուած եւ կահաւորուած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի, գերմանական Աւետարանական Եկեղեցւոյ եւ միջազգային «Քարիթաս» բարեսիրական կազմակերպութեան միջոցներով։ Մանկապարտէզը օրհնած են Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան եւ Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատուիրակութեան ղեկավար Հանս Օթթօ Հանս։

❦

ԶԱՀՐԱՏԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԳՈՎ

Հայաստանի հեռատեսիլի «Սփիւռք» կայանէն հանդէս եկած է երգահան – կիթառահար Վահրամ Թաթիկեան, որ շուրջ մէկ ժամուան ընթացքին ծանօթացուցած է Զահրատի կեանքն ու գործն, անոր հետ ունեցած իր հանդիպումները։ Թաթիկեան երգած է շարք մը երգեր, զորս յօրինած է Զահրատի կեանքն ու գործը, անոր հետ օգտագործած է քանի մը տարի առաջ Երեւան լոյս տեսած Զահրատի բանաստեղծութիւններու ժողովածոն։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

Այս շաբթու ընթացքին քրտական վեհաժողով մը տեղի կ'ունենայ Ուաշինկթընի մէջ ուր երկու քիւրտ ղեկավարներ՝ Պարզանի ու Թալապանի հանդիպում պիտի ունենան Նախագահ Պուշի հետ։ Երկու ղեկավարները հիւսիսային Իրաքի մէջ երկու շրջանի տիրապետութիւնը ունին. Պարզանիի շրջանը մօտ է թրքական սահմանին, իսկ Թալապանիի հակակշիռը կը տարածուի Սիւլէյմանիէի վրայ։

Ուաշինկթընի ճամբուն վրայ Թալապանի անցած է Անգարայէն ուր հարցազրոյցի մը ընթացքին խօսած է Թուրքիոյ կցուելու հաւանականութեան մը մասին։ Ըսած է թէ ներկայ պայմաններով երեք այլընտրանք կայ իրենց առջեւ. ա) Իրաքեան մենատիրութեան մաս կազմել, ինչ որ իրենց համար անընդունելի է. բ) Ներկայ կացութիւնը պահպանել որ առանց միջազգային յարաբերութիւններ հաստատելու իրաւունքին, անկարելի է, գ) կարելիութիւններ փնտռել դրացի երկիրներու նկատառումով. այսինքն՝ Իրանի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ։ Թալապանի յիշեցընելով որ Մուսուլի նահանգը նախապէս Թրքապատկան հող էր ու որոշ պարտաւորութիւններու փոխարէն յանձնուած էր Իրաքի, ըսած է թէ անկարելի չէ օրակարգի նիւթ դարձնել Մուսուլի հարցը եթէ Թուրքիա եւ Անգլիա որոնք շահակից երկիրներն են համաձայնողներն, տրամադրութիւն յայտնեն։

Անգարա որ ընդհանրապէս կը խուսափի մեծ վստահութիւն արտայայտելէ Թալապանիի անձին մասին, կը նախընտրէ սպասել Ուաշինկթընի տեսակցութիւններուն արդիւնքին։

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական Խ.

Պարչելոնայի 25-րդ Ողիմպիականներուն Հայաստան (ՀԱՊ-ի մէջ) իր մասնակցութիւնը կը բերէ 5 մարզիկներով.–

Մնացական Իսկանտարեան եւ Ալֆրէտ Տէր – Մկրտչեան (յունահռոմէական ըմբշամարտ).

Հրաչեայ Պետիկեան (Հրաձգութիւն)։

Իսրայէլ Միլիտոսեան (Ծանրաբարձութիւն)։

Սօս Հայրապետեան (Հօքէ սիւր – կազոն).

Երկրորդ օրուան (Յուլիս 27) խաղերէն ետք, ՀԱՊ-ն էր որ մետալներու իր քանակով գլուխը անցած էր (6 ոսկի եւ մէկ արծաթ), իրեն կը հետեւի Չինաստան (3,6 եւ 1), ապա՝ Միացեալ – Նահանգներ (3,2 եւ 5)։ Ֆրանսա երեք մետալ եւս ձեռք ձգեց, բայց բոլորն ալ պրոնզեայ ինչ որ 5 մետալ կ'ընէ (2 արծաթ եւ 3 պրոնզեայ)։

Զտումի մրցումներուն, Յուլիս 27-ին, յունահռոմէական ըմբշամարտի Ա. խումբին 3-րդ շրջանին (52 քիլօ) Ալֆրէտ Տէր – Մկրտչեան յաղթեց Խալէտ Ալ Ֆարաճի (Սուրիա)։

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՃԱՒԱՐՃ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

«ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ»Ը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երազը պղտորում է: Կատուն մարդ է դառնում, ծառերը վարդապետ: Քրիստոնէութիւնը կրկին անգամ եւս յիշեցնում է իր մասին եւ առաջանում է հակասութիւն՝ կատուի աստծի եւ քրիստոնէութեան միջեւ: Կիրակի առաւօտեան, աւելի քան երբեք, կարօտը հասունանում է Նարդունու սրտում: Փնտռում է մարդու, որը գոնէ մէկ բառ հայերէն փոխանակէր իր հետ.

— Ո՛վ որ կը հասկնայ խոր ու տարօրինակ այս զգացումը, այս տառապեցընո՛ղ զգացումը, կարօ՛տը լեզուին, թող օգնէ ինծի:

Ի՞նչ օգնութեան մասին է խօսքը: Ինձ թւում է՝ Նարդունին փնտռում էր այնպիսի մարդու, որի հետ միանար ու կիսէր իր ցաւը, իր կարօտն առնէր թէկուզ այդ հայ մարդուց: Թէկուզ միմեանց տալէին՝ «բարի լոյս»: Եւ, ինչպէս ասում էր Նարդունին, «Տիեզե՛րք վկայ, ասկէ աւելի քաղցր եւ ասկէ աւելի տխուր բան չկայ: Այդ բառին մէջ մեր ժողովուրդը ինչե՛ր է պահած: Այդ բառին մէջ մեր հայերէնը ինչե՛ր է դրած»:

Եւ իրաւ, որ հայերէնը իր բառերի առատութեան եւ լեզուական մեծ հնարաւորութիւններով հանդերձ, ունի արտայայտութիւն՝ որը անփոխարինելի է բոլոր հայ կոչուող մարդկանց համար: Դա՝ «բարի լոյս»ն է: Համաձայն եմ, որ այս բառի մէջ թաքնուած է շատ խոր իմաստ: Խօսքը այն մասին է, որ լոյսը հէնց իր էութեամբ բարի է, եւ բոլոր Հայերը (անկախ իրենց կամքից), ասելով «բարի լոյս» բարի կամեցողներ են:

Ճիշդ փիլիսոփայութիւն է — կեանքում այդպէս լինել, բայց յամենայն դէպս՝ գիտակցէք մեզ եւ ճանաչէք ձեզ:

— Ո՛վ իմ բրդոտ հայերէնս, աղօթքի մը պէս մխիթարիչ, դեղի մը պէս օգտակար, երբ մոռցայ մէկ վանկդ, թող ա՛լ չդառնայ լեզուս մեղաւոր բերնիս մէջ:

Ուզում է ասել, թէ չնայած իր տկուն ու վայրենի կեանք տեսած հայերէնը բրդոտ է, բայց հանդիսանում է իբրեւ մխիթարիչ աղօթք եւ սրբացած մի լեզու, որով միայն պէտք է աղօթել: Եւ ով որ մոռացաւ իր մայրենի լեզուն՝ հայերէնը, նա կորցնում է իր աղօթքը եւ Աստծու հետ կապուելու անմիջական հնարաւորութիւնը:

Կարօտը դառնում է դառանցանք, և Նարդունին դուրս է գալիս ազատ բնութեան մէջ՝ հայերէն խօսելու եւ աղօթելու: Եւ նոյնիսկ հայերէն խօսելու եւ աղօթելու համար՝ իբրեւ մէկը, որը դաւաճանել է իր էութեանը, Նարդունի ծնկի է իջնում, հաւատարում խոտերին եւ արտասանում.

— Հայր մեր որ յերկինս ես···

Երբ Թռչունը անցնում է իր գլխի վրայով, նա վեր է թռչում իր տեղից, կարծես սթափուելով երգում է.

Մեր հայրենիք թշուառ անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ···

⁑

Եթէ ամփոփենք «Կարօտ Հայ Լեզուին» փոքրիկ, բայց եւ իմաստուն մտքերով լի պատմուածքը, կարելի է յանգել այն եզրակացութեան, որ սա մի կարօտ է, որն ապրում է հայ մարդը օտար ափերում, կամ՝ ինչպէս կ'ասէր բանաստեղծը՝ օտար ծովախորշում: Կարօտն էլ զգացմունքների շարքին կարելի է դասել, որը կրկին անգամ ապացուցում է մեր զգացմունքային էութիւնը: Պատմուածքը գրուել է նոյնպէս զգացմունքի ազդեցութեան տակ: Զգացմունքներով ներշնչուած մարդը յիշեց իր հայ լեզուն եւ միայն զգացմունքն էր, որը պաշտպանեց իրեն: Պարզ տրամաբանութիւն: Բանականութեան բոլոր օրէնքներով հետեւում է, որ եթէ մարդ դադարում է հայերէն խօսելուց եւ մտածելուց, ապա նա հայ համարուել չի կարող: Ճշմարիտ են այն խօսքերը, որ ուշ թէ շուտ այդ ձուլում ասուածը կը դրսեւորի իրեն երբեմնի հայ կոչուող սրտերում: Եւ արդէն փորձում էր դրսեւորուել նաեւ Նարդունու մօտ: Կարծես հէնց իր ներսից սեփական ես-ը դարթնելով թելադրում էր իրեն պայքարել եւ չտրուել տարկացնող հոսանքին: Ի տարբերութիւն Յոյնի, որն արդէն փոխել էր իր ազգութիւնը: Նարդունին* իր էութեամբ զգացմունքներին տրուած մէկն էր, բայց այնուամենայնիւ ուժեղ ու տոկուն մարդ էր: Նա չընտրեց ճանապարհներից հեշտը, այլ գնաց դժուարին եւ քարքարոտ ճանապարհով՝ վերյիշելով իր անցեալը: Նա չդաւաճանեց իր էութեանը՝ Հայ մնալուն: Եւ սա բոլոր օրէնքներից՝ գրուած կամ չգրուած, բացառութիւն էր:

Այս ամէնը գալիս են ասելու, որ ազգովին ունենք մի շատ տոկուն յատկութիւն. շփման մէջ մտնելով ուրիշ ազգութիւնների հետ, պաշտպանում ենք հիմնականում մեր էութիւնը եւ ոչ թէ ձուլւում իբրեւ անտոկուն ու փխրուն մետաղ. աւելի շատ նման ենք պողպատի, որը կրակի միջով անցնելիս անընդհատ կոփւում է եւ ոչ թէ ձուլւում: Եւ քանի՛ քանի անգամներ ապացուցել ենք այդ ճշմարտութիւնը: Մեծ յարգանք եւ պատիւ Նարդունու պէս մարդուն:

Կամայ թէ ակամայ ուզում եմ յիշեցնել մի դրուագի մասին եւս: Կատուի մասին է դրուագը, մի ուսուցչի եւ խելացի փիլիսոփայի, որը սովորեցնում էր տոկալ եւ չընկճուել: Եւ ինձ թւում է, որ նրա խօսքերի տակ թաքնուած էր շատ խոր եւ ընդունելի ճշմարտութիւն: Նա կոչ էր անում չհաւատալ ոչ ոքի եւ չդիմել օգնութեան համար: Կատուն ի նկատի ունէր, որ դիմելով, մենք ինքներս հայերէնը, որով խօսել են այնպիսի հզօր մարդիկ, որպիսիք էին՝ Տիգրան Մեծը, Տրդատ Մեծը, Վարդան Մամիկոնեանը, դարձնում ենք իբրեւ միջոց՝ միայն դիմումներ յղելու: Հայերէն լեզուն դարձրել ենք իբրեւ մի լեզու, որով դիմումներ եւ խնդրանք — աղերսանքներ ենք ուղղում ողջ աշխարհին: Ձերբ մնալ այդ ստրկութիւնից եւ մտածել սեփական ուժեր ստեղծելու մասին: Կատուին լսելով՝ Նարդունին չկորցրեց իր լեզուն, պահպանեց իրեն ու իր նմանների համար էլ օրինակ ծառայեց, թէ ինչպէս պէտք է պահել եւ պաշտպանել այն՝ ինչ որ այդքան մերն է եւ այդքան հարազատ է մեր հոգուն՝ Հայոց լեզուն:

Կատուի նման ուսուցիչների կարիքը միշտ զգացւում է. պէտք է մէկը որ ասի. «Հերիք է լաց ու կոծ, սթափուէ՛ր հայ մարդ»:

ԹՈՐԳՈՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լոս — Անճըլըս

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտներու խրախճանքը: Հանդիսութիւնը վարած է Վահէ Մանուէլեան: Խօսք առած է Յարութ Մատէնեան եւ ներկայացուցած մասնաճիւղի սկաուտական աշխատանքները: Վարչութեան ատենապետ Վարդգէս Արապեան դրուատանքի խօսքեր արտասանած է սկաուտներուն ուղղուած:

ՕՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԵԾ-ՄՕՐՍ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԷՆ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Այն որ պիտի պատմեմ ձեզի հիմա, հէքեաթ մը չէ սակայն, այլ՝ իրականութիւն մը, որ շատերու վկայութեամբ պատահած է օրին, դարձեալ մեծ մօրս ծննդավայրին՝ Պարտիզակին մէջ. միայն լաւ չեմ յիշեր, թէ Պարտիզակէն Իզմիտ աշխատող շոգեմակոյկներու ընկերութիւններն էին, թէ անկէ Պոլիս:

Խնդիրը, երկու նաւային ընկերութիւններու մրցակցութեան պարագան է: Երկու ընկերութիւններ բնականաբար որոշ շրջանի մը համար, փոխադրավարձքերը կը գեղչեն շարունակ, որպէսզի դէմինը ձեռնթափ ըլլայ ու կը հասնին մինչեւ ձրի փոխադրող աստիճանը, որուն կը յաջորդէ այդ պարագային՝ մէկուն ալ վրադիրք ձրի թէյ հրամցնելը ճամբորդներուն, սակայն միւսին հակազդեցութիւնը չուշանար. ան ալ ոչ միայն կը սկսի ձրի փոխադրել ու թէյ տալ ճամբորդներուն, — որոնց այլեւս անկարելի է անշուշտ յաճախորդ ըսել, — այլ նաեւ բոկեղ մըն ալ կը դնէ հրամցուած թէյին քով···:

Թէ մինչեւ երբ կը շարունակուի ասիկա: Բնականաբար մինչեւ որ անոնցմէ մէկուն շունչը կը կտրի այս արշաւին մէջ ու ձեռնթափ կ'ըլլայ: Ալ անկէ վերջ՝ ամէն ինչ կը փոխուի եւ կարճ ժամանակի մէջ, շահողը ո՛չ միայն իր բոլոր վնասները, ձրի հրամցուած թէյերուն ու բոկեղներուն դրամը կը փրկէ, այլ նաեւ մեծամեծ գումարներ ալ կը սկսի շահիլ, երբ առանց մրցակիցի կը մնայ:

Պետական բազմաթիւ ձեռնարկներ, որոնք տարիներ ամբողջ առանց մրցակիցի մնացած ըլլալով՝ իրենց ապրանքները ժողովուրդին կը մատուցանէին թէ վատորակ եւ թէ սուղ գիներով, մենաշնորհը ձեռքէն առնուելէ վերջ հարկադրուեցան թէ որակը ազնուացնել եւ թէ գիները աւելի մատչելի դարձնել: Շահողը՝ հայրենակիցը եղաւ ու պետութիւնը ծառայութիւն մը բերած անոր իր հակակշռին տակ գտնուող հաստատութիւնները կամ կազմակերպութիւններն ալ կարգի բերելու հարկադրուելով: Բայց թէ որքան կրցաւ. ինչ չափով յաջողեցաւ, ատոր հաշիւը ինքը պարտաւոր եղաւ ինքզինքին տալ: Ահաւասիկ, հիմա երբ անոնցմէ ոմանք կ'ուզէ ծախու հանել, յաճախորդ չի գտներ եւ որպէսզի կարենայ ծախել, նախ զանոնք կը ջանայ շահաբեր ընծայել, ապա հրապուրիչ դարձնելով մասնաւորներու ծախել:

Հինէն ի վեր սովորութիւն դարձած է գործածել ասութիւն մը, որ չենք գիտեր թէ մեր մօտ եղածին չափ յաճախակիօրէն կը գործածուի ուրիշներուն մօտ. — «Ոչ թէ մարդուն համար գործ, այլ՝ գործին համար մարդ»: Հոս է գլխաւոր տարբերութիւնը, եւ այդպէս եղած է միշտ, պետական հաստատութիւններու եւ մասնաւոր ձեռնարկութիւններու միջեւ: Հեռատեսիլի երեկոյեան յայտագրերուն մէջ երիտասարդ մեկնաբան մը կայ, որ յաճախ այնքան գեղեցիկ կերպով կ'ընէ իր ախտաճանաչումները կարգ մը դժուարութիւններու եւ կաղացումներու կապակցութեամբ, միշտ մեկնելով այն կէտէն, որ «մարդուն համար գործ»ի մտայնութեան վրայ հիմնուած է, փոխանակ «գործիս համար մարդ»ի դրութեան:

Պոլսոյ հանրային փոխադրական սպասարկութեանց պարագային ալ մեծապէս ուշագրաւ է այս պարագան որ կը հաստատուի ամէն առթիւ: Քաղաքապետութիւնը շարունակ տեղի — անտեղի յաւելումներ կ'ընէ փոխադրավարձքերուն վրայ, պարզապէս իր անհաշիւ հաշիւները հաւասարակշռելու համար, երբ մասնաւոր հանրաշարժերու տէրերը կ'ըսեն, թէ իրենք կրնան ընդհակառակն աւելի նուազ գիներով ալ փոխադրել ու նորէն ալ շահիլ, հակառակ այն իրողութեան թէ Քաղաքապետութիւնը բազմաթիւ առաւելութիւններէ կ'օգտուի իր հանրաշարժներուն համար, ու կ'առաջարկեն իրենց թողուլ քաղաքին բոլոր գիծերը եւ կը խոստանան Քաղաքապետութենէն շատ աւելի լաւ ու կանոնաւոր սպասարկութիւն ապահովել ժողովուրդին, համեմատաբար շատ աւելի ալ աժան: Արդեօ՞ք անոնց ալ մտքին մէջ կայ, պիտի խորհին շատեր, վերեւ յիշուած շոգեմակոյկի ընկերութիւններու հաշիւը: Բայց հոս հաշիւները մէջտեղն են եւ օրինակները բազմաթիւ՝ գլանիկէն մինչեւ լուցկի, աղէն մինչեւ ··· հեռատեսիլ:

Խօսած էինք Սիմէրպանքի դրան առջեւ ամէն առաւօտ մինչեւ ինուկէսները սպասողներու մասին: Ասիկա ուշագրաւ օրինակ մըն է, որ նոյն մտայնութեամբ կը շարունակուի նաեւ ինուկէսէն վերջ, երբ դուները կը բացուին եւ «սպասարկութիւնները» կը սկսին: Անգամ մը հարկադրուած էի գնում մը ընել անկէ եւ փոխարժէքը վճարելու համար արկղակալին ներկայացայ: Մարդը այդ միջոցին իր ձեռքի ձայնասփիւռի գործիքը նորոգելով զբաղած էր, որպէսզի «Մնացեալը Վաղը» յայտագրին հետեւի: Գործիքը խանգարուած էր ու մարդը կը չարչարուէր, որովհետեւ այդ իր գործը չէր եւ նոյնիսկ ինքը իր գործին իսկ մարդը չէր: Յաճախորդը կը սպասէր եւ ինքը ստոյգ նորոգելու կ'աշխատէր: Քանի՛ կը ձախողէր իր փորձերուն մէջ, բարկութիւնը այնքան կ'աւելնար ու նայուածքները խիստ եւ նոյնիսկ ատելավառ կը դառնային արկղին առջեւ խճողուած դժբախտ յաճախորդներուն երեսին ի վեր: Մինչեւ որ անոնցմէ մէկը ճարահատ, դիտել տուաւ որ ամէն մարդ իր բանն ու գործը ունէր եւ օրը գնած ապրանքին դրամը վճարելու համար սպասելով պիտի չանցնէր: Նախ՝ բարկութեամբ գետին զարկաւ ձայնասփիւռին գործիքը եւ ջարդուփշուր ըրաւ. յետոյ ալ մարդուն երեսին ի վեր պոռաց յիշեցնելով որ պետական հաստատութեան մը մէջ կը գտնուէր եւ իրաւունք չունէր ··· Պետութիւնը ներկայացնող պաշտօնեայի մը հետ այդպիսի շեշտով մը խօսելու: Խնդիրը մեծցաւ, վէճը երկարեցաւ եւ այն դժբախտ հայրենակիցները որոնք մինչեւ այդ իրենց գնումները կատարած էին, կէսօրին հազիւ ազատուեցան, իսկ անոնք որոնք տակաւին իրենց գնումը չէին կատարած, փախան ապահովաբար անգամ մըն ալ չգալու համար ու փրկուեցան:

Մասնաւոր ընկերութիւնները, նոյնիսկ օտար ընկերութիւններ, յաճախ դիմում կը կատարեն Պոլսոյ աղբերը հաւաքելու համար աւելի նպաստաւոր պայմաններով եւ շատ աւելի արդիական դրութեամբ: Թող այդ գործն ալ տրուի ատոնց, Պոլսեցին ալ ազատի ··· աղբահաւաքներուն համար աշխատելէ, կամ իր առօրեայ վաստակէն կարեւոր մէկ մասը Քաղաքապետութեան վճարելու ստիպողութենէն:

ՏԻԳՐԱՆ ՏԱՏՐԵԱՆ ԿԵՍԱՐԱՑԻՆ

Փարիզի Ֆոպուր Սէն Թ'Օնորէ փողոցի ցուցասրահում որտեղ բացուել էր Ռ. Ժերանեանի ստեղծագործութիւնների ցուցահանդէսը, ես բոլորի միջից ճանաչեցի մէկին:

Նա շատ էր նման Պարաճանովին: Ոչ միայն արտաքինով, այլեւ շարժուձեւով, խօսակցութեամբ, աշխուժութեամբ:

Նա Տիգրան Տատրեանն էր, կեսարացին: Նրա տունն ու արուեստանոց-դպրոցը նոյն թաղամասում են: Մենք նաեւ արուեստանոց ենք յաճախում: Այստեղ ամէն ինչ իր նման յախուռն էր ու խառնիխուռն՝ պատերի տակ թափուած շրջանակներ ու կիսատ նկարներ, ցաքուցրիւ վրձիններ ու անչափ ներկոտուած ներկապնակներ···:

Տարբեր նկարակալներ, տարբեր վրձիններ ու ներկապնակներ: Մի քանի հոգի իրենց համար նկարում էին:

— Տիգրան, ասում եմ ճանապարհին, դու Պարաճանովին շատ ես նման: Հէնց միայն արտաքինո՞վ: Միայն էգքա՞նը, թէ էլի ինչ որ նմանութիւն ունես: Եթէ չես հասկանում, բացատրեմ՝ ինչքանո՞վ ես հայ:

Ծիծաղում է:

— Փողոցը կը կանգնեցնեն, կը հարցնեն թէ Պարաճանովը չե՞մ: Եղբայր, կեսարացի եմ, կ'ըսեմ. ուրեմն, հայ եմ: Հայաստանն ալ կը դիտեմ կեսարացիի աչքերով: Կեսարացիները դարերով բարեբար եղած են. քաղաքականութեան մէջ

...թիւն չեն դներ. աջին, ձախին, ...ն են: Պէտք եղած ժամանակ մար... օգնութեան հասած են:

- Իսկ ազգիդ, երկրամասիդ պատմութիւնը գիտե՞ս:

- Անշուշտ, Նոր Կեսարիա կայ Հայաստան, Հոկտեմբերեանի շրջանը: Հոն ...ը ունինք, գործատուն ունինք:

- Դուն Հայաստանում չե՞ս եղել:

- Ոչ, բայց պիտի գամ: Մենք Նոր Կեսարիային օգնութիւն ցոյց կուտանք: Հոս Փարիզի եւ շրջանի Հայրենակցական Միութիւն ունինք, ես փոխ Նախագահի պաշտօնը կը կատարեմ:

- Քանի՞ մարդ է ձեր միութիւնը՝ քըս...ն, երեսուն:

- Աւելին. ամիսը մէկ կը հաւաքուինք. տարեկան երկու հանդէս կ'ընենք Բարեգործականի սրահին մէջ: Կեսարիոյ ծէ... պահպանած ենք. մեծ գաթա կը թխենք, մաս-մաս կը բաշխենք: Ամէն տարի յատուկ կը նշենք Ապրիլ 24-ը:

Այդ հաւաքներին դեռ կենդանի մնացած կեսարացիները՝ Եղեռնից ճողոպրած պառաւիկներ, իրենց զաւակներին եւ ...ներին պատմում են կորած երկրի ու մարող անուրջների մասին: Նրանք պատմում են այն ազգային ...ան աղէտի մասին որ մեծ ոճրագործների ... աչքերի առաջ իրենց ապուպապերի գլխին բերեցին Թուրքերը: Հիմա ...ն այդ պատմութիւնները «Թարմացում են» Նորերով, դարձեալ նոյն ծանր, ...ական ճակատագիրը երբ քաղաքակիրթ աշխարհը դարձեալ աչք է փակում հայ ժողովրդի մի ամբողջ հատուածի ...մամբ սանձազերծուած ցեղասպանութեան առաջ: Յիշողութիւններ են պատմում Կեսարիայի նահատակ զաւակների մասին, արուած աշխատանքների ու արեւելքի մասին:

... Պատմութիւնից տեղափոխւում ենք Տատրեանի նկարչական աշխարհը: Դըժ...ար չէր գուշակել որ դրա հիմքը գործ...գործութիւնն է կազմում, ազգային ու ...ական երանգներով մխախառնուած: Դրա հիմքը Արեւելքն է, ոսկերչական արուեստը:

Տատրեանը ժպտում է՝

- Այո, զարդագործութեան տարրերը խորթ չեն ինծի համար: Կոլլէններ պատրաստած եմ: Մեծերէն մէկը կառավարութիւնը գնած է:

- Յաճախակի՞ ես ցուցահանդէսների մասնակցում:

- Յաճախակի: Երկու տարին մէկ ինքս ցուցահանդէս կ'ունենամ, ոչ հայկական շրջանակներու մէջ:

- Ինչո՞ւ ոչ հայկական:

- Թող հրաւիրեն, իրենց մօտ ալ կ'ունենամ:

- Քանի՞ ցուցահանդէս ես բացել:

- Շատ: Քսանէն աւելի՝ Լիբանան, Ֆրանսա, Դանիա:

- Քեզ ո՞վ է նկարել սովորեցրել:

- Իմ աշակերտները: Երբ աւարտեցի Կիպրոսի Մելքոնեան կրթարանը եւ ուսուցչութեան սկսայ, աշակերտներուս հետ նաեւ նկարչութեամբ կը զբաղէի: Որոշ պաշարներ արդէն Ջահլէի վարժարանին մէջ ձեռք ձգած էի: Ես հոն ծնած եմ: Ցետոյ ճամբաները զիս Փարիզ բերին, յիսունական Թուականներուն:

- Ես տեսնում եմ որ նկարչութեան մէջ քեզ համար խորթ ժանր չկայ:

- Այո. զինկը, փայտը, քարը, լինոլիումը. բոլորը ինծի համար սիրելի նիւթեր ենք բոլորին վրայ ալ կ'աշխատիմ: Առաջ աւելի շատ, հիմա, արդէն վաթսուն անցած է: Եթէ մէկը շրջան մը կը յոգնեցնէ, կ'անցնիմ միւսին:

- Ես քո արուեստանոցում եւագոյնի նկար եմ տեսնում:

- Ես Հայաստանէն անբաժան եմ: Երկրաշարժի լուրն առնելով շատ ցաւեցայ: Ներկայացայ ուր որ հարկ էր: Համեստ մասնակցութիւնս բերի: Ապա գործ մը տուի Պասմաճեան ցուցասրահին որմէ գոյացած վեց հազար ֆրանքը նոյնպէս նուիրուեցաւ երկրաշարժէն տուժածներու կարիքներուն:

- Ի՞նչ կը կամենաս ասել հայրենիքիդ ու նրա մարդկանց:

- Որ հրաշքով մը դուրս գան այս նեղ դրութենէն...:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՆԻԿ ՄԱՆԹՐԵԱՆ
«Արմէնփրէս»

(Յապաւումներով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԻՍ

ՆԻՍ. -- («Յառաջ»). --

Նիսի ծերակուտական քաղաքապետ Օնորէ Պէյէի հրաւէրով, քաղաքապետարանի կազմակերպութեամբ եւ շրջանիս ԷՍ - 0 -- ԷՍ --- Արմէնիի նախաձեռնութեամբ, Երկուշաբթի, Յուլիս 20-ին, քաղաքապահ պաշտօնական ուղեկիցներու առաջնորդութեամբ, Պարոամեան սրահ ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան Առողջապահութեան Նախարարը՝ Բժիշկ Արա Բաբլոյեան, ընկերակցութեամբ՝ բժիշկ Սեւակ Աւագեանի, նոյն գիծով արտաքին կապի բաժնի վարիչ -- տնօրէնը:

Մուտքի բակին երկու Պետութիւններու եւ Նիս քաղաքի մեծարձակ դրօշնեք, իսկ ներսը՝ սրահը, ծափեր շրջանիս բոլոր միութիւնները, յանձնախումբերը, վարչութիւնը ներկայացնող երեք տասնեակ ազգայիններու, երկու սեռէ, նոյնքան եւ թերեւս աւելի հրաւիրեալներու կողմէ: Ծարքին նաեւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Թուենք մէկ քանին. -- Տիկին Թոլոզան՝ ներկայացուցիչ երեսփոխան Մ. Տոկրէյի, Պ. Ժ. Սասոն՝ ներկայացուցիչ նոյնպէս երեսփոխան Խաթրոգիի, միշտ երեսփոխաններ Ռ. Շալ, Շ. Էռմոն, ծերակուտական Լաֆիթի կողմէ Պ. Մարիանի, Նիսի Ալժէի հիւպատոսարանէն Տիկին Խոճա, բարձրաստիճան զինուորական աշխարհական դէմքեր եւ այլք:

Այցելութեան պատկերացումը կատարեց անուններու յիշատակութեամբ Գրիգոր Աժտերխանեան: Այնուհետեւ, Սամսոն Արարատ, ԷՍ -- 0 -- ԷՍ --- Արմէնիի այժմու Նախագահը, բարի գալուստի խօսքին առնթեր արագ խօսեցաւ միութեան աշխատանքներուն մասին: Անշուշտ նաեւ մասնանշեց առաջադրութիւններ:

Նիսի ծերակուտական քաղաքապետին ներկայացուցչուհին՝ բժշկուհի Մաթէօ, անդրադարձաւ քաղաքին ունեցած բժըշկական առանձնայատկութիւններուն եւ, յատկապէս, ապահոված հմտութիւններուն վրայ ընդգծելով, թէ իրենք պատրաստ են սիրայօժար գործակցելու Հայաստանի հետ: (Քաղաքապետին անունով յուշանուէրներ յանձնեց):

Խօսք Հայաստանի Առողջապահութեան Նախարարի: Կարգ մը գլխաւոր մտքեր: Առաջին անգամ ըլլալով է, որ Նիս կ'այցելէ եւ զաղութին հետ կը հաղորդակցի մեր անկախ Հանրապետութեան Առողջապահութեան Նախարարը (հպարտանք): Ըստ արժանւոյն կը գնահատէ Ֆրանսայի շուտափոյթ օգնութիւնը աղէտի գօտիին («Մայրենիէն ետք առաջին գթառատ խօսքը Ֆրանսերէն»): Ցայսօր շուրջ 40 երախաներ Հայաստանէ բժշկական խնամքի արժանացան, բուժուեցան: Բազմաթիւ բժիշկներու համար մասնագիտական ծանօթութիւններու կեդրոններ դարձան շրջանի կարգ մը հիւանդանոցները: Հայաստան ժամանեցին նաեւ Ֆրանսացի բժիշկներ: Ֆրանսայի Ընկերային Ապահովութեան մասնագէտներ անհրաժեշտ ցուցումներ կատարեցին վերջերս Հայաստան: «Ասոր կ'ըսենք համագործակցութիւն»:

Այնուհետեւ Նախարարը ԷՍ -- 0 -- ԷՍ --- Արմէնիի Նախագահին յանձնեց Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի շնորհակալութեան գիրը՝ հայերէն եւ Ֆրանսերէն, ուղղուած միութեան, ասոր ճամբով ցոյց տրուած օրինակելի օժանդակութեան համար այստեղէն, ընդգծելով թէ՝

.... Le peuple d'Arménie apprécie hautement cette manifestation d'humanité, de bienveillance et la solidarité fraternelle. Il n'oubliera jamais l'assistance morale et matérielle inappréciable prêtée par les gens de noble cœur.

Քոթ տ'Ազիւրի Արցախի Պաշտպան Կոմիտէի անունով ասոր նախագահը՝ Ժան Ղազարեան, Ստեփանակերտի հիւանդանոցին յատկացուելու համար Նախարարին յանձնեց վիրաբուժումի, վիրահատումի սահմանուած սարքեր՝ երեք արկղիկներով:

Վերջաւորութեան հիւրասիրութիւն սրահը՝ քաղաքապետութեան կողմէ: Ապա ճաշ, ի պատիւ պատուոյ հիւրին եւ անոր ընկերակիցին, այս անգամ ԷՍ -- 0 -- ԷՍ -- Արմէնիի կողմէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

- Առանձին կարճ զրոյցի մը ընթացքին, բժիշկ Տապուհ Կետիկի ներկայութեան, կարգ մը տողեր արձանագրեցինք. --- Բնակչութեան թիւի համեմատութեամբ բժիշկներու քանակով, -- շուրջ 14.000, -- Հայաստան գոհացուցիչ նկատուող «մի եզակի երկրներից է»: Հիւանդանոցի մահճակալները՝ բաւարար: Պէտք է փոխել վարչա -- նիւթամատակարարման կառոյցը: Խիստ անհրաժեշտ՝ արդիական, ժամանակակից փորձագիտութեան (թեքնոլոժի) օգտագործումը: Բժշկագիտական ուսման -- պատրաստութեան հիմնական վերափոխում, բարելաւում: Անշան՝ դեղորայքի արտադրութիւնը. արագացումը անհրաժեշտ: Բժիշկներու փոխադարձ կապով ձգտիլ յատուկ զարգացնել ախտաճանաչումի (տիակնոսթիք) եւ կանխարգելումի (փրեվանսիոն) եղանակներն ու միջոցները: Բժշկագիտական բնոյթի դասագիրքերու եւ այլ հայերէն թարգմանութեան եւ առանձին աշխատասիրութիւններու հրատարակութեան համար առ այսօր նիւթականի «խիստ կարիք»: Նախարարութեան գրագրութիւնը այժմ հայերէն, եւայլն:

--- Նոյն օրը ժամեր առաջ համագործակցութեան պայմանագիր կը ստորագրուի Հայաստանի Առողջապահութեան Նախարար բժիշկ՝ Արա Բաբլոյեանի, Սէն -- Լորան տիւ Վառի Առնօ -- Ցանկ հիւանդանոց -- հիմնարկի վարչական Խորհուրդի նախագահ բժիշկ՝ Սալվադորի եւ ԷՍ -- 0 -- ԷՍ -- Արմէնի Քոթ տ'Ազիւրի նախագահ Ս. Արարատի կողմէ:

Ամփոփում: Հայաստանի Հանրապետութեան ընկերա -- առողջապահական զարգացումին սատարելու նպատակաւ բժըշկական -- մասնագիտական --- փորձագիտական գործակցութիւն: Հայաստան ուղարկել, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, բժիշկներ, վիրաբոյժեր, ինչպէս նաեւ բժշկութեան հետ առնչուող ու վարչական զանազան երեսներու հայոց ճեռնհաս փորձագէտներ: Տեղեկատուութեան փոխանակում: Ասոնց կեցութիւնը կ'ապահովէ Հայաստանի համապատասխան նախարարութիւնը: Այս վերջինը, իր կարգին, կ'ուղարկէ բժիշկներ, վարչական ասպարէզներու մէջ վարժ անձեր: Գործնական գործառնութիւնները ապահովելու պաշտօնը եւ նախարարութեան ներկայացուցչութիւնը կը ստանձնէ տեղւոյս ԷՍ -- 0 -- ԷՍ --- Արմէնին, յանձին իր Նախագահին: Վերջապէս, իբրեւ հեռանկար՝ Առնօ -- Ցանկ բժշկական հիմնարկի հաստատում Հայաստան: Ասոր պատկերով:

Ժ. Մ.

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ցայտնապէս կ'ամչնար ատոր համար: Այժմ լաւ կը յիշեմ, որ չիկնեցաւ:

-- Այո՛, մնջեց հազիւ լսելի ձայնով մը, քաղաքը դաս կ'առնէի արդէն: Հայրս կ'ուզէր, որ դաշնակ նուագեմ: Մեր տունը եթէ եկած ըլլայիր, կը գիտնայիր թէ քաղաքին լաւագոյն դաշնակներէն մէկը ունէինք...

Իսկ ես, որ խորապէս կը սիրէի երաժշտութիւնը, առանց հասկնալու զայն, ուրախութենէս ոտքի ելայ, պարմանալով թէ ինչպէս մեր քաղաքը դաշնակ կրնար գոյութիւն ունենալ: Առաջին անգամը չէր, որ ան կը զարմացնէր զիս: Գրքի մը մէջ օր մը՝ անգլերէն նախադասութեան մը հանդիպած էի ու ինքնիբենս զայրացած՝ զայն չկրնալ թարգմանելուս պատճառաւ: Դէմքիս արտայայտութենէն կը հասկնար հոգեկան վիճակս:

-- Նորէն ի՞նչ կայ, հարցուց խանդապատանքով:

Բարկութենէս աչքերս լեցան ու գոչեցի:

-- Ո՛չ հայերէն գիտեմ, ո՛չ քերականութիւն գիտեմ, ո՛չ գրաբար գիտեմ, ո՛չ Ֆրանսերէն գիտեմ, ո՛չ անգլերէն գիտեմ...

-- Միլիոնաւոր մարդիկ կան, որ առանց այդ բոլորը գիտնալու երջանիկ կ'ապրին, իսկ ուրիշներ որ այդ բոլորը գիտեն ու կը տառապին...

-- Ուրիշները ինծի՞ ինչ, զոռացի յուսահատ:

Կոնակէս մօտեցաւ ինծ, իր գիրդ ձեռքերը դրաւ ուսերուս, խաղաղեցնելով անհանդարտ հոգիս: Այտերուս վրայ կը զգայի իր վարսերուն թեթեւ հպումը: Աչք մը նետեց գրքիս վրայ:

-- Համլէթի հռչակաւոր խօսքն է, յարեց մեղմիւ, Լինել թէ չլինել, այդ իսկ է հարցը...

Ես չէի գիտեր թէ ի՞նչ է այդ հռչակաւոր խօսքը: Քովս նստաւ ու երկարօրէն պատմեց այդ թատերախաղը: Այդ օրն էր, որ յատակօրէն սորվեցայ Օփերա բառին իմաստը եւ ուրիշ բառեր, որոնց յաճախ կը հանդիպէի առանց լրիւ հասկնալու: Գրեթէ երկու ժամ տեւեց այդ նիստը: Մասամբ՝ այս յաճախակի խօսակցութիւններուն է, որ կը պարտիմ հայերէնի ուժեղ կիրքս: Այդ օրն էր նաեւ, որ երկարօրէն խօսեցանք գրական սեռերու մասին: Գուցէ իր գեղեցկութեան ու իմ գորովիս պատճառաւ էր, որ բացատրէն բառ մը իսկ չէի կորսնցներ: Ու երբեք չէր սպառեր հարցումներուս շարանը, -- ի՞նչ ըսել է վէպի մը ենթրիկը: Ի՞նչ է գաղափարագ զուգորդութիւնը: Ի՞նչ կը նշանակէ դասական գրականութիւն: Ի՞նչ է Աքիլլէսի կրունկը: Ո՞վ է Պրոմեթէոս շղթայեալ: Ո՞վ էին Թրուպատուրները: Ու իր բոլոր պատասխանները միշտ ճըշգրիտ էին ու պարզ: Ըստ իս մէկ թերութիւն ունէր, այն է՝ անպայման օտար բառերուն կցել հայերէն թարգմանութիւնը: Օփերային հարկ էր քնարախաղ ըսել, ենթրիկին՝ դիպախաղ, մելոտիին՝ մեղեդի, մաթինէին՝ ցերեկոյթ: Իսկ ես անընդհատ կը նեղէի զինքը անթարգմանելի օտար բառեր հաւաքելով, ասկէ անկէ: Երբեմն կը յաջողէի 8 - 10 հատ ճարել: Ցայնժամ յաղթականօրէն կը մօտենայի ու յանդգնութեամբ կը կեցնէի զինքը, օտար անուններու տարափի մը տակ տապալելով զայն: Ցաճախ սակայն կը յաջողէր հայերէն նորակազմ բառեր ճարել, որ ամօթահար կը ձգէին զիս, ճաչակիս գոհացում տալով:

-- Օրիորդ, կ'ըսէի՝ խեղկատակ ժպտով մը բռնելով թեւէն, ֆօխէթին ի՞նչ կ'ըսեն հայերէն:

-- Կարելի է վայելչասէր թարգմանել, կը պատասխանէր համեստութեամբ կամ պճնասէր, պչրասէր, պչրոտ...

Կը զայրանայի՝ ինքս ինծ դէմ, քանի որ երբեք ընդունակ չէի եղած այդ արագութեամբ երկու -- երեք համանիշ ճարել որեւէ բառի: Բայց կը չարունակէի յուսալով յաղթել:

-- Ըրտէնկօթ, կը մրթմրթայի ծաղրածութեամբ:

Թեւը կը թօթուէր ու կը խնդար:

-- Քանի մը անգամ ըսի քեզի, որ ամէն լեզու հարազատ ու անթարգմանելի բառեր ունի: Ըրտէնկօթը հայկական հագուստ չէ...

-- Հերիփ, կը յամառէի անկարեկիր...

-- Հերիփ ըլլալու համար, թուրք պէտք է ըլլալ...

-- Կավռօշին հայերէն ի՞նչ կ'ըսեն...

-- Եթէ իրապէս ի՞նչ նշանակելը գիտնաս՝ հայերէնը կ'ըսեմ:

Անշուշտ գիտէի, քանի որ երկրորդ անգամ ըլլալով վերջացուցած էի Թշուառները: Ծախսարակի պէս կը քակէի խօսքիս թելը:

-- Հայերէնը ըսէ՛ տեսնեմ...

-- Փարիզեան սառահակ, կը յաւէր փաթանելով:

-- Քու ա ժուռ գուլպաներուդ ի՞նչ կ'ըսեն:

-- Ծակոտկէն ու յանդիմանելով զիս, ծօ՛, մէկ զոյգ ա ժուռ գուլպայ ունիմ, այն ալ Վերգինէն նուէր բրած է ինծ: Կը կարծէի թէ կիներու հագուստներուն ուշադրութիւն չէիր ըներ:

(Շար. 52)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Տրճիզ Զարդարեանի թարմ յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

A. A. A. S.

RECHERCHE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche pour la Maison de retraite arménienne de Gonesse :

- Un(e) infirmier(e) diplômé(e) d'Etat
- Une aide soignante (cafas).

Prendre contact avec le Directeur de l'établissement.

Tél. : 39 - 85 - 24 - 24.

●

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Կոնէսի Հանգստեան Տան համար կը փնտռէ.–

- վկայեալ հիւանդապահ(ուհի) մը,
- օգնական հիւանդապահ(ուհի) մը:

Կապ հաստատել Տան տնօրէնին հետ հեռաձայնելով՝ 39 - 85 - 24 - 24 թիւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տիկին Խոժէնի Յովսէփեան եւ զաւակները 500, Սոքիքեան – Խմբրիք ընտանիք 300, Անդրէ Փիրանեան, Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Մելքոնեան 250–ական ֆրանք, Փալանք – Սոքիքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գույումեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սայապալեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թաղոյեան 200–ական Ֆր., Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Համամճեան, Արփիկ Մինասեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան, Ռոզէթ Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Տավխեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նագաշեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան, Կէտիկեան ընտանիք 100–ական ֆրրանք, Տիկին Պայծառ Տիրանեան 50 Ֆր.:

**

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի՝

Սաթենիկ Միսիրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 500, Տիկին Շաքէ Պոկոզեան 100 եկեղեցիին եւ 100 Արամեան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Պալանցեան 300 Ֆր. Ս.Օ.Ս.–ին, Տիկին Վալանթին Եղիազարեան 100 Արամեան դպրոցին, 100 Համազգայինի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արփիկ Մինասեան 100 Արամեան դպրոցին, 100 Համազգայինի դպրոցին, Պր. Համազասպ Մխսըրեան 250, 250 Ս.Օ.Ս.–ին 250 ԺԱՖ–ին, 250 Արամեան դպրոցին, Գալուստ Հարունեան եւ ընտանիք 1000, եւ 1000 Ս.Օ.Ս.–ին, Տէր եւ Տիկին Ժան Մահտէսեան 200, Տիկին Գալուստեան եւ զաւակները 100, Տիկին Ռէմոն Սապագեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Սապագեան 400, Սերաստիա Միութիւնը 200, եւ 1000 Հայ Որբերուն, Տիկին Մարի Ղազարեան 100, Մինասեան Եղբարք Սերաստիա Միութեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սապագեան 300, Լուսեր Տէր - Պօղոսեան 100 հայ որբերուն, 100 Լիբանանի կոյրերուն, Պր. Մանուկեան 500 եւ 1000 Ղարաբաղին, Պր. Պանտըզեան Պարսամեան դպրոցին (Նիս) 200, Գալֆանճեան ընտանիք 200 Պարսամեան դպրոցին (Նիս), Տիկին Գանձանակեան Պաղտասարեան դպրոցին 500, Տիկին Լեւոն Մինասեան Ս.Օ.Ս.–ին 500, Տիկին Վիթէ Ս.Օ.Ս.–ին 100, Այրի Տիկին Մկրտիչեան Ղարաբաղին 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Առաքել Հարունեան 500, եւ 500 Ֆր. Ղարաբաղին:

Սարգիս Համասեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Այրի Տիկին Համասեան Ս.Օ.Ս.–ին 200 Ֆր., Համազգային դպրոցին 200 Ֆր., Տիկնանց Յանձնախումբին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Տէր – Պօղոսեան 100 Ֆր. Եկեղեցիին:

ՖՐԱՆՍ ՄԻՒԶԻՔ

ԵՒ

ՔԱԹԻ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Օգոստոս 3-էն 7, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 10.33–էն ՄԵԾ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ շարքին՝ «Ֆրանս Միւզիք»ը կը ձայնասփռէ մէկ ժամ տեւող հինգ շարունական ծրագիր, նուիրուած Քաթի Բերբերեանին:

Հանգուցեալ մեծահամբաւ երգչուհիին հետ վերայիշեալ տեսակցութիւնները ձայնագրուած են 1970–ական թուականներուն եւ ժամանակակից արդի երաժշտական մշակոյթի տեսակէտէն եզակի արժէք կը ներկայացնեն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու

սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.-ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըրկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի Ծախքով՝ 90 Ֆր. 90

ԴԻՄԵԼ.–

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77–րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10–ին, ԼիտրաՄերիտթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան:

Սոյնը 77–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – հասցընեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. – Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. – Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. – Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բապատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. – Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻԶ – ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 30

JEUDI
30 JUILLET
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.851 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNEE — № 17.851

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը, որոնք օրերէ ի վեր կը շարունակէին գիւղային կռիւները Մարտակերտի շրջանը, Մաղաւուզէն ետք, վերագրաւած են նաեւ Ցակոբ Կամարի, Մինգրելսկ գիւղերը: Առաջին տուեալներով, հայկական կողմը միայն 2 մեռեալ եւ 6 վիրաւոր ունէր, բայց հաշուեկշիռը վերջնական չէր եւ վախ կար որ զոհերու թիւը աւելի մեծ ըլլայ: Հակառակորդները շատ աւելի ծանր կորուստներ ունին:

Ռմբակոծումները չեն դադրիր Կապանի շրջանը, ուր ամէն օր արկեր կը տեղան Եղուարդ, Ուժանիս, Սրաշէն, Գեղանոյշ գիւղերուն վրայ: Զոհ չկայ:

Արարատի շրջանին ալ կացութիւնը նոյնն է եւ Սեւակաւան, Արմաշ, Երասխաւանի վրայ թնդանօթային հրաձգութիւնը կը շարունակուի: Մէկ բնակիչ որ տունը հանգիստ նստած էր արկ մը ստացած է ու տեղն ու տեղը մեռած: Վեց վիրաւոր կայ:

Ծանր է վիճակը Եղեգնաձորի Խաչիկ գիւղը, որ այլեւս պարպուած է իր բնակիչներէն:

Այս ամբողջին հետեւանքն այն է որ գիւղատնտեսութիւնը դադրած է, մեծ վնաս պատճառելով:

✻✻

Չորեքշաբթի, Յուլիս 29-ին, կը շարունակուէր Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որու այժմու օրակարգն է սեփականաշնորհման օրինագիծը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻԱ – ՀԵՐՁԵԿՈՎԻՆԻ գաղթականներու վիճակը ահաւոր է եւ Գերմանիա կոչ ըրաւ որ եւրոպական այլ երկիրներ օգնեն իրեն: Արդարեւ Գերմանիա արդէն 200 հազար գաղթականի ապաստան տուած է, բայց, չի կրնար շարունակել: 1945-էն ի վեր Պոսնիաքներու եւ Խրուաթներու գաղթը (2·5 միլիոն) ծանրագոյնն է Եւրոպայի:

ՍՈՄԱԼԻԻ վիճակն ալ շատ ծանր է: Պատերազմ ու սով աւեր կը գործեն եւ ՄԱԿ-ը որոշեց օգնութեան փութալ: Պուտրոս Ղալի առաջարկեց որ անմիջապէս պատուիրակութիւն մը մեկնի, որ քննէ կացութիւնը եւ միջոցներ գտնէ վերջ դնելու համար քաղաքացիական պատերազմին:

ՄԱՖԻԱՆ կը շարունակէ ապարէզ կարդալ եւ մինչ 7000 զինուոր կը զրկուէր Սիկիլիա, սպաննեց հակամաֆիա մէկ ծանօթ ոստիկան մը՝ Ճիովաննի Լիծիօ, Քաթանէ, որ բերդերէն մէկն է մաֆիային: Ոչ ոք այլեւս մեծ յոյսեր ունի եւ մինչ ոստիկաններն ալ կը խոստովանին որ դրամն է մեծ յանցաւորը, ոչ ոք կը դիմանայ անոր: Անոնք որոնք հաւատքով կը փորձեն պայքարիլ, շուտով կը յուսահատին, ինչպէս 18 տարեկան աղջնակ մը, որ տեղեկութիւններ հաղորդած էր դատաւոր Պորսելլինոյի եւ որ անձնասպան եղած է, քանի մը տող ձգելով... «Այլեւս ոչ ոք կայ զիս պաշտպանելու համար: Չեմ դիմանար...»:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, հակառակ կոյացած համաձայնութեան, չեն ուզեր ճնշումը թեթեւցնել Իրաքի վրայ եւ որոշեցին երկարաձգել «պատժական» միջոցները: Այս ամբողջին մէջ, բաւական կեղծաւորութիւն ալ կայ, քանի որ ամերիկեան մամուլն իսկ («Ուաշինգթըն Փոսթ») յայտնութիւններ հրատարակեց, ուրկէ կը պարզուի որ ամերիկեան 11 ընկերութիւններ, դեռ վեց ամիս առաջ, զինուորական կազմած կը հայթայթէին Իրաքի:

ԷՌ-Ը-ԷՌ-ԻԻ Ա. գիծին վրայ արկած մը պատահած է, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 6·30-ին Վէնսէնն – Սէն – Մոռոէ, երբ կառախումբը գիծէ ելած է բախելով առջեւը կեցած կառախումբին վերջին վակոնին: 33 վիրաւոր կայ, երկուքը՝ ծանր վիճակի մէջ են: Արկածը անհասկնալի կը մնայ: Այդ ժամուն կառախումբերու յաճախակիութիւնը երկու վայրկեան է, բայց, յայտնի չէր թէ առաջին կառախումբը ինչու անշարժացած էր: Չորեքշաբթի (Յուլիս 29) առտու երթեւեկը չէր վերսկսած այդ գիծին վրայ:

ՊԱՊԸ, Յուլիս 28-ին, ելաւ Ճեմելլի հիւանդանոցէն, ուր վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած էր եւ ուղղակի փոխադրուեցաւ Քասթէլ Կանտոլֆոյի իր ամարանոցը, ուր ամիս մը պիտի մնայ:

ԱԲԽԱԶԻԱՆ ալ իր գերիշխանութիւնը հռչակած է, ինչ որ ապօրինի է ըստ Վրաստանի Պետութեան Խորհուրդին (Աբխազիա ինքնավար Հանրապետութիւն է Վրաստանի մէջ): Շեվարնածէ կը վախնայ որ Աբխազիոյ դէպքերը հարաւային – Օսէթիայէն աւելի գէշ ըլլան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ, ոճրագործութիւնը շատ զգալի յաւելում կրած է: Առաջին վեց ամիսներու ընթացքին, 1,3 միլիոն ոճիր եւ յանցագործութիւն գործուած են ամբողջ հողամասին վրայ (նախորդ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին՝ մէկ միլիոն էր): Կը կարծուի որ տնտեսական վիճակն է դատ, օրէնքներու հանդէպ արհամարհանքը եւ տիրող ընդհանուր թուլութիւնը պատճառներն են:

ԵՐԵՒԱՆ – ՀԵՌԱՏԻՊ – ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 25 / 28)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՆԴԱՄ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՊԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Յուլիս 25-ին Հայաստան եւ Ուզբեկստան անդամ դարձած են ելեկտրակապի միջազգային միութեան որ միջկառավարական մասնագիտացած հիմնարկութիւն մըն է: Ունի 172 անդամ: Բացի այս երկու նոր անդամներէն, նախկին խորհրդային հանրապետութիւններէն եօթը մաս կը կազմեն անոր:

✻✻

ԳԻՒՄՐԻԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Մարսէյլի քաղաքապետարանը 2 միլիոն ֆրանք յատկացուցած են Գիւմրիի ֆրանսական դպրոցի կառուցման համար: Այդ գումարով կարելի է կառուցել եւ կահաւորել 400 աշակերտով ժամանակակից դպրոց: Այս առիթով Գիւմրի այցելած էր Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչ Ալէն Շոլէնի գլխաւորած ֆրանսական պատուիրակութիւնը, որ տեղւոյն իշխանութեանց հետ քննարկած է շինարարական հարցերը: Ֆրանսացիները անցեալ տարի ալ Գիւմրիին նուիրած էին 10 հազար թիւով հեռաձայնային կեդրոն:

✻✻

ՀՀՇ-Ի ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Յուլիս 27-ի երեկոյեան, Արամ Խաչատրեան տուն – թանգարանի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է ՀՀՇ-ի կազմակերպած հաւաքոյթը, որու հրաւիրուած էին մտաւորականութեան ներկայացուցիչները: Ձեռնարկին ներկայ եղած են Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, Խորհրդարանի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, Մշակոյթի նախարար Ցակոբ Մովսէս, ՀՀՇ-ի վարչութեան անդամներ եւ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններ: Ձեռնարկին մասնակցողները խօսած են ընդհանուր առժամը երկրին ներկայ ծանր իրավիճակին, իշխանութեանց եւ մանաւանդ ՀՀՇ-ի սխալներուն եւ ճգնաժամէն դուրս գալուն առընչուող հարցերու եւ անոնց նկատմամբ մտաւորականութեան ունեցած հանգամանքին մասին: Իր ելոյթին մէջ Նախագահ Տէր – Պետրոսեան անդրադարձած է Պետութիւն – մտաւորականութիւն յարաբերութիւններուն: Հաւաքոյթը յանգած է այն եզրակացութեան որ թէ իշխանութիւնները եւ թէ մտաւորականութիւնը առաւելագոյնս պէտք է մշակեն ժողովուրդին միտքն ու կարծիքը:

✻✻

ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 25-ին Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի յատուկ դեսպան Վլադիմիր Գազիմիրովը, որ նաեւ իր երկրին ներկայացուցիչն է Մինսկի ժողովին: Ան Հայաստանի Նախագահին փոխանցած է Ղարաբաղի կնճիռին կարգադրութեան ուղղութեամբ Ռուսաստանի առաջարկները: Իսկ յաջորդ օրը դեսպանը մեկնած է Ստեփանակերտ՝ տեսակցութիւններ ունենալու ԼՂՀ-ի ղեկավարութեան հետ:

✻✻

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ՆՈՒԷՐ

Վանաձորէն Գէորգ եւ Կամօ Մուրատեան եղբայրները եւ Կամոյէն Գագիկ Արքահամեան միասնաբար «ԱՆ – 2» մակնիշի 12 հոգինոց օդանաւ մը, զոր գնած են 3 միլիոն ռուբլիի, նուիրած են Գիւմրիի օդակայանին:

✻✻

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԻՒՆԵՍՔՕ-Ի ԱՆԴԱՄ

Փարիզ գումարուած ԻՒՆԵՍՔՕ-ի կըրթական յանձնաժողովի համագումարը ԻՒՆԵՍՔՕ-ի անդամ ընտրած է Վանաձորի մանկավարժական հիմնարկը: Համագումարին դասախօսութիւն մը տուած է հիմնարկի տեսուչ՝ Ր. Եղոյեան, որու նիւթը եղած է արտակարգ պայմաններու մէջ ուսուցման կազմակերպման հարցերը:

✻✻

ԱՐՄԱՒԻՐԻ ՇՐՋԱՆԸ՝ ԲԵՐՐԻ

Արմաւիրի շրջանը ունեցած է ծիրանի առատ բերք: Սկսած է նաեւ հացահատիկի հունձքը, 200 հեկտարի վրայ: Սակայն գիւղացիները դէմ յանդիման են բազմաթիւ հարցերու հետ: Նախ անոնք մնացած են միս – մինակ, առանց պահածոյի տեղական գործատան գործակցութեան, ան ունենալով շաքարի եւ ամաններու կարիք. ապա գիւղացին դժուարութիւններու կը բախի բերքը շուկայ հասցնելու ուղղութեամբ, փոխադրամիջոցներու չգոյութեան կամ վառելանիւթերու գիներուն պատճառով: Տեղական իշխանութեանց միջոցառումներն ալ անբաւարար են:

✻✻

ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հայաստանի ուսուցիչներու հեղինակութիւնն ու հանրային վարկը բարձրացնելու, նիւթապէս օժանդակելու նըպատակով հիմնուած է «Կրթութեան Համահայկական Հիմնադրամ»:

✻✻

ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստան հիմնուած է հանրային կազմակերպութիւն մը եւս՝ «Մտաւոր սեփականութեան պահպանութեան ազգ. Ծառայութիւնը», որ կը յաջորդէ հեղինակային իրաւունքներու Հանրապետական Գործակալութեան, եւ որու նպատակն է պաշտպանել Հայաստանի եւ արտասահմանի հայ հեղինակներու իրաւունքները: Հիմնադիր անդամներու Խորհուրդը իր անդրանիկ նիստը գումարած է Յուլիս 24-ին:

✻✻

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈԼԻՎԻՈՅ ՀԵՏ

Յուլիս 27-ին, Երեւանի Ընդունելութեանց Տան մէջ, Պոլիվիոյ Ռուսաստանի դեսպան Մաուրիլիօ տէ լա Ռոչա եւ Հայաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալ Գէորգ Ղազինեան երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու մասին փաստաթուղթեր ստորագրած են: Նախքան այդ, Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան ընդունած է հիւրերը եւ տեսակցութեան ընթացքին շօշափուած են երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն վերաբերող հարցեր:

✻✻

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍՐԱՀԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Գիւմրիի նորակառոյց «Անի» թաղամասին մէջ տասնեակ մը նկարիչներ ստացան վերնայարկերու մէջ արուեստանոցներ: Միւս կողմէ, ցուցասրահի երկրաշարժէն նուազ վնասուած մէկ հատուածը նորոգուած է եւ սկսած է գործել:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ Թ. Ծ. ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻ

ՊԱՊԻՆ ԿՈՂՄԷ ՍՏԱՑԱԾ Է ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ Ս. ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄ

Ծանօթ է բոլորին, որ 1991 Թուականի Հոկտեմբեր 6-ին, Հայաստանի Աշոցքի Շրջանի (Նախկին Ղուկասեան) «Տիրամայր Նարեկի» նորակառոյց մեծ հիւանդանոցի հանդիսաւոր նաւակատիքին առիթով, Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու մէջ՝ խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին հրատարակուած նոր օրէնքներու հիման վրայ, Յովհաննէս Պօղոս Բ. կը հիմնէր նոր Առաջնորդութիւն, այսինքն՝ եկեղեցական վիճակ, նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող Հայ Կաթողիկէներու համար, յատկապէս ի Հայաստան, Վրաստան, Ուկրանիա, Ռուսաստան, եւայլն: Այդ նոր պաշտօնի Առաջնորդական գլխաւոր պատասխանատուութիւնը կը յանձնէր Գերպ. Հ. Ներսէս Թ. Ծ. Վրդ. Տէր-Ներսէսեանի, որ նախկին Ընդհ. Մեծաւոր ու առաջնորդն էր Վենետիկի Ս. Ղազարու Մխիթարեան միաբանութեան, եւ ծանօթ մտաւորական անձնաւորութիւն, թէ՛ Սփիւռքի շրջանակներու մէջ եւ թէ՛ Հայաստանի եկեղեցական ու մշակութային կեդրոններու մէջ (Մատենադարան, Ակադեմիա, համալսարան, պետական գրադարան, հիմնարկներ, եւայլն...):

Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, իր նոր պաշտօնի բերումով, 1992 Թուականի Յունուարէն ի վեր հաստատուած է Հայաստան: Նախ, շուրջ 40 օր, որպէս հիւր՝ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, որու բարեացակամ աջակցութիւնը վայելած է Ս. Էջմիածնի հիւրանոց-վանատան մէջ, ուր եկած էր նոյնինքն Վեհափառի մասնաւոր հրաւէրով: Նոյն ձեւով Հայաստան ժամանած էր նաեւ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան, որպէս Արթիկի շրջանի հայ-կաթողիկէ Փանիկ գիւղի հոգեւոր հովիւ:

Ներկայիս, Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, հինգ ամիսէ ի վեր կայք հաստատած է Աշոցքի «Տիրամայր Նարեկի» հիւանդանոցի շրջանակին մէջ, որ Հռոմի Սրբ. Պապի նուէրն է Հայ ժողովուրդին:

Հետզհետէ յայտնաբերուած է որ Հայաստանի հիւսիսային կողմերը, բազում հայ կաթողիկէ գիւղեր կան, ուր 1820-ական Թուականներէն Հայեր գաղթած են, գալով Էրզրում-Կարինի եւ Ալաշկերտի կամ Մուշի շրջաններէն. մաս մը հաստատուած են աւելի հիւսիս՝ Ախալցխայի ու Ախալքալաքի մէջ, Ջաւախք (այժմ՝ Վրաստան), մաս մըն ալ Աշոցք, Տաշիրք եւ այժմեան Ախուրեան, Արթիկ, Անի շրջաններու մէջ:

Հ. Ներսէս Վրդ. այս ժամանակաշրջանիս շատ անգամ այցելած է յիշեալ շրջանները եւ պատարագած ու քարոզած, ընդհանուր մեծ ոգեւորութեան մէջ, մխիթարելով հայ-կաթողիկէ հաւատացեալ ժողովուրդը, որ 70 տարիէ ի վեր զուրկ էր մնացած քրիստոնէական կրօնքի հոգեւոր բարիքներէն: Յաճախ՝ զուրկ նաեւ եկեղեցիէ՝ որոնք քանդուած են ի սպառ, կամ փճացած, պետական պահեստանոցի վերածուած ըլլալով: Իսկ բազում քահանաներ ու վարդապետներ, աւելի քան 40, ստալինեան հալածանքներու շրջանին՝ աքսորուած ու նահատակուած: Քիչերու շիրիմները՝ սրբազան մասունքի նման կը յարգուին, կանգուն մնացած եկեղեցիներու շուրջ:

Վրաստանի հայ-կաթողիկէներու հարցով, Հ. Ներսէս Վրդ. վերջերս այցելած է նաեւ Թիֆլիս, տեսնուած է Վրաց Կաթողիկոս՝ Հելիաս Բ.-ի հետ, նախագահ Շեւարնածէի եւ այլ պետական նախարարութեանց հետ, ամէնուրեք վայելելով մեծ յարգանք ու բարեացակամութիւն:

Այս օրերուս, Հ. Հ. կառավարութեան առընթեր Կրօնի Գործերու Խորհուրդի նախագահութեան մօտ պաշտօնապէս գրանցուած է Հայ-կաթողիկէ համայնքի գոյութիւնը՝ որպէս իրաւաբանական անձ, եւ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան՝ որպէս օրինաւոր առաջնորդ յիշեալ համայնքին ի Հայաստան:

Եւ ահա 1992 Յուլիս 18, Վատիկանի պաշտօնաթերթը կը յայտարարէ Ս. Քահանայապետի կարգադրութիւնը. բարձրացում արքեպիսկոպոսական աստիճանի, «Սեբաստիոյ Հայոց» տիտղոսի յատկացումով: Ձեռնադրութիւնն եւ օծումը տեղի պիտի ունենան աւելի ուշ, հաւանաբար Իտալիա. մօտիկ ապագային պիտի յայտարարուի ճշգրիտ Թուականն ու վայրը:

Օրեր առաջ, քահանայապետական սոյն կարգադրութեան լուրը հաղորդուած է պաշտօնապէս Ամենայն Հայոց Հայրապետին, որ իր ջերմագին շնորհաւորանքն ուղղած է, հայրապետական օրհնութեան հետ: Նմանապէս՝ Լիբանան, Կաթողիկէ Հայոց Պատրիարք-Կաթողիկոսին:

Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան Սփիւռքահայ է, Վեհափառ Վազգէն Ա.-ի նման: Իզմիր-Օվաճըքցի ծնողքէ, ծնած է 1920 Թուականի Նոյեմբեր 16-ին, Պէրլին, ուր իր հայրը գացած էր՝ բժշկութիւն սորվելու, եւ 1915-ի պատերազմին զինուորագրուած էր գերմանական բանակին մէջ ու մասնակցած Պրեստ-Լիտովսկի բանակցութիւններուն, սպայի աստիճանով, որպէս թարգման: Յետագային, քահանայական օծումով, Տէր-Բարգէն պաշտօնավարած է որպէս հոգեւոր հովիւ՝ Ռումանիոյ Փոկշան, Պլոյց եւ Քոնստանձա քաղաքներուն մէջ (1936-1948), եւ զոհ գացած համայնավար վարչաձեւի սադրանքներուն, 1948-1955-ի շրջանին ենթարկուելով բանտի ամենածանր տառապանքներու (+1961). բանտակից եղած է ու չարչարակից՝ այժմեան Ռումէն կարդինալ Թոտէայի: Մեծ հայրն ալ, Տ. Ներսէս Աւագ Քահանայ ձեռնադրուած՝ երանաշնորհ Ստեփանոս Արք. Յովակիմեանէն՝ 1900-ին, պաշտօնավարած է Օվաճըք, Ատաբազար, ապա՝ Սուչավա եւ Պուքրէշ (+942-ին, 78 տարեկան հասակին):

Հ. Ներսէս Վրդ. աւազանի անունով Արտաշէս-Ստեփանոս, ծնողքին հետ հաստատուած է Պուքրէշ, 1922-ին. յաճախած է տեղւոյն «Մխաքեան» վարժարանը (1926-1931), ապա Սոֆիայի «Մեսրոպեան ճեմարանը» (1931-1933), աշակերտելով համբաւաւոր կրթական գործիչ եւ պատմաբան՝ Գէորգ-Մեսրոպին:

Պուքրէշի Ազգային վարժարանին մէջ, փոքրիկն Արտաշէս աշակերտած է երիտասարդ համալսարանական Կարապետ Պալճեանին (ապագայ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց՝ Վազգէն Ա.), որուն հետ հոգեւոր մտերմական կապերով զօդուած է, 60 տարիներէ ի վեր:

1933-ի վերջերը, Ս. Ղազարու Մխիթարեան միաբան եւ վաստակաւոր հայագէտ՝ Հ. Մկրտիչ Վրդ. Պօտուրեանի միջնորդութեամբ, Արտաշէս կ'ուղեւորուի Վենետիկ, հաւանութեամբ ու մասնաւոր քաջալերանքով՝ մեծ հայրիկին, Տէր-Ներսէս Աւագ Քահանայի: Ինչպէս ծանօթ է, Հ. Մկրտիչ Պօտուրեան ալ մտերիմ կապեր ունեցած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ, որպէս գրաբարի ուսուցիչ եւ ծանօթացնող Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի անձին ու գործին: Պօտուրեան եղած էր Ալիշանի աշակերտ. Վեհափառ Վազգէն Ա., հիացող Ալիշանի, նոր Վեհարանի վերաշինութեան օրերուն, գահասրահի որմերուն վրայ, մեծանուն հայ հոգեւոր գործիչներու շարքին՝ քանդակել է տուած նաեւ Հ. Ղ. Ալիշանի անմահ անունը, անոր յիշատակն օրհնելով յաւէտ: Աւելցնենք իսկոյն, որ Ալիշանն ալ, ինչպէս ծանօթ է, մտերմական սերտ կապեր ունէր Խրիմեան Հայրիկին հետ:

1940-ի վերջերը, Ս. Ղազարի մէջ աւարտելով լիկէոնական ու հայագիտական բոլոր ուսումները — Հ. Ներսէս աշակերտած է Հացունիի, Քիպարեանի, Ամատունիի, Փէշիկեանի, Ճանաշեանի նման բազմահմուտ Մխիթարեան գիտնականներու, մեծ Ղազիկեանի շունչով ջերմացած — կ'անդամակցի Ս. Ղազարու միաբանութեան: Ապա Հռոմի մէջ կը յաճախէ «Գրիգորեան» միջազգային մեծ համալսարանը (1940-47), կը ստանայ փիլիսոփայութեան եւ աստուածաբանութեան վկայականներ, արծաթ եւ ոսկի շքանշաններով:

1946-ի Սեպտեմբեր 8-ին, Ս. Ղազարի մէջ կը ձեռնադրուի կուսակրօն աբեղայ, Գերպ. Սրապիոն Ուլուհոճեան Աբբահօր օրով, որու անձնական քարտուղարը կը դառնայ, 1948-1964: Հ. Ներսէս իր քահանայական օծումը կը ստանայ, երկու այլ դասընկերներու հետ (Հ. Եփրեմ Տէր-Ղազարեան եւ Հ. Պօղոս Անանեան), Գերպ. Տէր Սարգիս Արքեպիսկոպոս Տէր-Աբրահամեանէն, որ 1909-1922 տարիներուն, Հռոմի Ս. Աթոռին կողմէ նշանակուած էր Առաքելական Կառավարիչ՝ Ռուսաստանի եւ Կովկասի հայ-կաթողիկէ հաւատացեալներուն: Ունէր իրեն ենթակայ 60-ի չափ քահանայ ու վարդապետ Հայրեր, որոնցմէ շատեր, ինչպէս ըսինք, ստալինեան հալածանքներու դաժան օրերուն, աքսորուեցան ու տառապագին մահով անհետացան:

Հ. Ներսէս Վարդապետ աւելի քան 40 տարի, Սուրբ Ղազարի մէջ վարած է զանազան պատասխանատու պաշտօններ. 1948-1952 խմբագիր «Հայ Ընտանիք» ամսաթերթի. 1957-64, 1968-72, 1974-78 խմբագրապետ «Բազմավէպ» հանդէսի: Մի ամբողջ յիսնամեակ, Սուրբ Ղազարու Դպրեվանքի աշակերտներուն դասաւանդած է հայերէն լեզու, գրաբար, հայ հին գրականութեան պատմութիւն, յոյն եւ լատին լեզուներ եւ նոյն գրականութեանց պատմութիւն, հոգեւոր երգ ու երաժշտութիւն: Յատկապէս, Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանի լիկէոնական աշակերտներուն, 14 տարի դասախօսած է փիլիսոփայութեան պատմութիւն (1952-1966):

1960 Թուականի Սեպտեմբեր 8-ին ստացած Վարդապետական Ծայրագոյն աստիճան, Ս. Ղազարու Աբբահայր՝ Գերպ. Սրապիոն Արք. Ուլուհոճեանէն: Սուրբ Ղազարու մէջ վարած է, շուրջ 10 տարի, հոգեւոր դաստիարակ-վերակացուի պաշտօն (1960-1963, 1970-1974, 1982-1983, 1988-1989): Եղած է Միաբանութեան Ընդհանուր քարտուղար (1964-1976, 1982-1986), ընդհանուր խորհրդական (1970-1976, 1982-1986), հուսկ՝ ընդհանուր մեծաւոր եւ առաջնորդ՝ 1986-1991:

Սուրբ Ղազարի մէջ, երկար տարիներ վարած է նաեւ Գրադարանապետի եւ ձեռագիրներու Մատենադարանի տնօրէնի պաշտօն: Եղած է Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիայի քարտուղար եւ վերջին տարիներուն՝ փոխ-նախագահ:

«Հայ Ընտանիք» ու մանաւանդ՝ «Բազմավէպ» հանդէսներու մէջ, ստորագրած է բազմաթիւ խմբագրականներ, գրախօսականներ, հայագիտական, կրօնագաւանական ու լեզուական հմտալից յօդուածներ ու յօդուածաշարքեր, յաճախ «Ի Սէր Մեծասքանչին» եւ «Էջ մը ուղղագրութիւն» խորագրերով, Հ. Արսէն Ղազիկեանի հետքերով նախանձախնդիր՝ հայ լեզուի եւ տոհմիկ քերականական օրէնքներու ճշտութեան: Երկար տարիներ աշխատակցած է Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին:

Հրատարակած է Առաքել Սիւնեցիի «Դրախտագիրք»ը (1956), ուսումնասիրած է Մեսրոպ Մաշտոցի նուիրուած Ապաշխարութեան շարականները (1962), Մխիթար Աբբայի Աշխարհաբարի քերականութիւնը (բնագիր եւ ուսումնասիրութիւն, 1976), Հայկական մանրանկարչութեան նուիրուած ստուար հատոր մը (հայերէն եւ անգլերէն, 1991): Իտալերէնի թարգմանած է հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգեր, Միլանօ եւ Մարսէյլ քաղաքներու մէջ՝ հայ մանրանկարչութեան նուիրուած ցուցահանդէսներու առթիւ՝ պատրաստած է ցուցակներ, ձեռագիրներու մասին տալով մանրամասն գիտելիքներ: Ս. Ղազարու ողողումի եւ հրդեհի մասին ունի գրքոյկներ: Ս. Ղազար կղզիի պատմութիւն:

Իտալիոյ զանազան քաղաքներու մէջ, տուած է հայերէն ու իտալերէն դասախօսութիւններ, հայ ժողովուրդի, Հայոց պատմութեան, կրօնքի, ծէսի, լեզուի վերաբերող հարցերու մասին: Ընդարձակ ուսումնասիրութեան առարկայ է դարձուցած Տանթէի հայերէն Թարգմանութիւնները (1964):

Այցելած է Ֆրանսա, զանազան անգամներ, Գերմանիա, Զուիցերիա, Ռումանիա ու մանաւանդ հիւսիսային Ամերիկա, ծանօթանալով հայ գաղութներու մտաւորական կեդրոններուն ու կազմակերպութեանց (Նիւ-Եորք, Լոս-Անճըլըս, Ֆրէզնօ, Սան-Ֆրանսիսքօ, Տիթրոյթ, Ուաշինկթըն, Պոսթըն):

Հայաստան այցելած է առաջին անգամ 1965-ին, Վեհափառ Վազգէն Ա.-ի գահակալութեան տասնամեակի առիթով, որպէս Մխիթարեան միաբանութեան ներկայացուցիչ եւ հիւր՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: 1972-ին, դարձեալ, որպէս անդամ՝ Հռոմի Պօղոս Զ. Պապի կողմէ Էջմիածին այցելող պատուիրակութեան, Ծիրանաւոր Վիլլըպրանտսի եւ Էջեկարայ Արքեպիսկոպոսի կողքին: Յաջորդաբար՝ 1978-ին, երկրաշարժէն անմիջապէս ետք՝ 1988 Դեկտեմբեր ամսուն, 1989-ին եւ 1991-ին՝ Իտալական Քարիթասի պատուիրակութեան հետ:

Հ. Ներսէս Վրդ., 1991 Թուականի Հոկտեմբեր 2-ի վճռագրով, Պապի կողմէ նշանակուած է Առաջնորդ՝ Արեւելեան Եւրոպայի Հայ-Կաթողիկէներու համար հիմնուած նորահաստատ Վիճակին: Նոյն Թուականի Հոկտեմբեր 6-ին, կատարած է պաշտօնական բացումը Աշոցքի (նախկին Ղուկասեան, Հայաստան) «Նարեկի Տիրամայր» հիւանդանոցին, Հռոմի Արեւելեան Եկեղեցիներու խորհրդաժողովի նախագահ՝ կարդինալ Ա. Սիլվեսթրինիի գլխաւորութեամբ:

1991 Թուականի Նոյեմբերին, Հռոմի մէջ, մասնակցած է, յատուկ հրաւէրով, Արեւելեան Եւրոպայի համար գումարուած եպիսկոպոսական մեծ սինհոդոսին, որ տեղի ունեցած է 120 Արքեպիսկոպոսներու-եպիսկոպոսներու մասնակցութեամբ, Սրբ. Քահանայապետի նախագահութեամբ: Այդ առթիւ երեք անգամ առանձին հանդիպումներ է ունեցած Սրբ. Պապի հետ, լուսանկարուած միասին: Ուրախութիւնն ունեցած է եւ պատիւը՝ Պապի ողջոյնն ու մաղթանքը ներկայացնելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ բոլոր հայ ժողովուրդին, զոր շատ կը սիրէ եւ որուն համար ամէն օր աղօթք կը բարձրացնէ առ Աստուած, այն ժամանակէն՝ երբ ինք երիտասարդ ուսանող, Լեհաստանի մէջ, դրասեղանի դասընկեր է ունեցած հայ հաստակալից պատանի մը:

Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, Առաջնորդ Հայաստանի, Վրաստանի, եւայլն ... Հայ-Կաթողիկէներու համայնքին, այժմ անուանեալ տիտղոսաւոր Արքեպիսկոպոս Սեբաստիոյ Հայոց, մինչ յուզումով իր շնորհակալութեան զգացումները երախտագիտօրէն կ'ուղղէ Պապին, — այս օրերուս իր կրած վիրաբուժական գործողութենէն փութանակի կատարեալ առողջութիւն մաղթելով — սրտագին ու յարգալիր ողջոյն կը մատուցանէ Ս. Էջմիածնի գահակալ Վեհափառ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ բովանդակ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւորականներուն եւ ժողովուրդին, մանաւանդ ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ տառապող մեր սիրելի ժողովուրդին, նաեւ մեր փոքրիկ հայ-կաթողիկէ համայնքի հոգեւորականներուն եւ եղբայրներուն կողմէ, քրիստոնէական սիրոյ անխառն ու հարազատ զգացումներով:

Յարգա՛նք ու մեծարանք՝ Անթիլիասի գահակալ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ անոր ողջ Միաբանութեան եւ ուխտապահ հոգեւորականներուն:

Ողջո՛յն սրտագին պէյրութարնակ Հայ Կաթողիկէ աշխարհացրիւ համայնքի պետ, գերերջանիկ ու Ամենապատիւ Յովհաննէս-Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս-Պատրիարքին եւ Հայ-Կաթողիկէ նուիրապետութեան բոլոր եղբայրակից հոգեւորականներուն, լաւագոյն մաղթանքներով, հայցելով բոլորին աստուածահաճոյ աղօթքները:

Ողջո՛յն եղբայրական յատկապէս Վենետիկի-Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր Աբբահօր՝ Հայր Գէորգ Վրդ. Պալեանի եւ իր բոլոր միաբանակիցներուն. Նմանապէս Վիէննայի Ուխտի նորընտիր Աբբահայր՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեանի եւ միաբան հայրերուն, Զմմառի միաբանութեան նորընտիր մեծաւոր հօր ու միաբաններուն, հուսկ՝ մեր սիրելի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու ողջ միաբանութեան:

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Յուլիս 18
Աշոցք, «Տիրամայր Նարեկի» Հիւանդանոց
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՆՕԹ. — Հ. Ներսէսի մասին յօդուած կայ Սովետական Հանրագիտարանի մէջ: Կարապետ Փօլատեան գրագէտն ալ, իր «Զրոյց»ներու շարքին մէջ, առանձին բաժին նուիրած է Հ. Ներսէս Վարդապետ Տէր-Ներսէսեանին:

Սուրիական նամականի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՈՒՐԻԱ ԳԻՏԱ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Սուրիա կատարած պաշտօնական այցելութեան (Ապրիլ 25 – 27) ատեն, Հայաստանի եւ արաբական այս կարեւոր երկրին միջեւ հաստատուած բարեկամական սերտ գործակցութեան արտայայտութիւններէն մին եղաւ գիտա – տնտեսական եւ ճարտարարուեստի կալուածին մէջ արձանագրուած համաձայնագիր մը, որ ստորագրուեցաւ Դամասկոս, Հինգշաբթի, Յուլիս 16-ին։

Արդարեւ, շուրջ քսան հոգինոց հայկական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարար՝ Աշոտ Սաֆարեանի ժամանած էր Սուրիոյ մայրաքաղաքը, մօտէն ծանօթանալու այս երկրի ճարտարարուեստի կարողականութեան ու փոխադարձ համագործակցութեան կամուրջներ նետելու՝ ընդմէջ Երեւանի ու Դամասկոսի։

Հայկական սոյն պատուիրակութեան մաս կը կազմէին, ի միջի այլոց, Հայաստանի Արտաքին փոխ – նախարար՝ Արման Նաւասարդեան, Հանրապետութեան Նախագահին երէց եղբայրը՝ Թելման Տէր – Պետրոսեան (ճարտարարուեստի հսկայ գործարանի մը տնօրէն), Հայէլեկտրոմեքենայ արտադրական միաւորումի գլխաւոր տնօրէն՝ Կարէն Դէմիրճեան (Հայաստանի Կոմկուսի նախկին Ա. քարտուղար...) եւ պատասխանատու այլ անձնաւորութիւններ։

Դամասկոսի ճարտարարուեստի նախարարութեան շէնքին մէջ կնքուած համաձայնագիրը, զոր ստորագրեցին Աշոտ Սաֆարեան եւ սուրիացի իր պաշտօնակիցը՝ Ահմէտ Նիզամ էլ Տին, կը նախատեսէ առեւտրա – տնտեսական կապերու սերտ մշակում մը իրականացնել՝ առաւելաբար համագործակցական սենտիքաներու եւ պետական հիմնարկներու ճամբով։ Համաձայնագիրը կողմերուն կ'առաջադրէ անհրաժեշտ ջանքեր գործադրել՝ ճարտարարուեստի զոյգ նախարարութեանց նիւթական հաստատութիւններուն միջեւ գիտական եւ թեքնիք գործակցութեան զօրացման եւ համակարգումի աշխատանքներու խթանման համար։

Պայմանագիրը կը միտի նաեւ երկու երկիրներու մանր ճարտարարուեստի արտադրութիւններուն ծանօթացումը ապահովել տօնավաճառներու միջոցաւ ու գիտական եւ թեքնիք տեղեկութեանց փոխանակումներ կատարել՝ ելեկտրական սարքերու, փաթոյթներու եւ ելեկտրոնիք սարքերու շինութեանց առընչութեամբ։

**

Դամասկոս իր կեցութեան շրջանին, Հայաստանի Արդիւնաբերութեան նախարարը սուրիացի իր պաշտօնակիցին ուղեկցութեամբ այցելութիւն մը տուաւ մայրաքաղաքի Առեւտրական Գրասենեակի կեդրոնը, ուր ընդունուեցաւ վերոյիշեալ հիմնարկի նախագահին եւ վարչական խորհուրդի անդամներուն կողմէ։

Հայ նախարարին լայն բացատրութիւններ տրուեցան Գրասենեակի գործունէութեան մասին ու շեշտուեցաւ Հայաստանի համապատասխան հիմնարկներուն հետ առեւտրա – տնտեսական կապերը աւելի զօրացնելու սուրիական կողմին պատրաստակամութիւնը։

**

Միւս կողմէ, Դամասկոսի Արտաքին նախարարութեան շէնքին մէջ կնքուած այլ համաձայնագրով մը, Հայաստան եւ Սուրիա որոշեցին դեսպանութեան մակարդակով յարաբերութիւններ հաստատել։

Պայմանագիրը ստորագրեցին Սուրիոյ Արտաքին նախարարին տեղակալը՝ Ըսլան Ալլուշ եւ Հայաստանի իր պաշտօնակիցը՝ Արման Նաւասարդեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Սուրիական մայրաքաղաքին մէջ իրենց բանակցութիւնները աւարտելէ ետք, հայ պատուիրակները երկօրեայ այցելութիւն մըն ալ տուին Հալէպ, ծանօթացան քաղաքի տնտեսական համակարգին, հանդիպումներ ունեցան հայ գաղութի ներկայացուցիչներուն հետ։ Նախարար Ա. Սաֆարեան առանձին տեսակցութիւններ ունեցաւ Հալէպի նահանգապետ Մուհամմէտ Մուսթաֆի եւ «Պաաս» կուսակցութեան (իշխանութեան գլուխ) շրջանային Ա. քարտուղար՝ Մահմուտ – Նուրի Կըլլոյի հետ։

Քաղաքի ճարտարարուեստական կարեւոր հիմնարկները այցելելէ ետք, հայկական պատուիրակութեան պատասխանատուները Հայաստանի գիտա – տնտեսական կառոյցներու ներկայ իրավիճակին ու մեր երկրի արտաքին կապերուն շուրջ զեկուցում մը տուին հանրութեան, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդրոնին մէջ։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Ինթէրքոնթինանթալ» պանդոկի սրահին մէջ, Յուլիս 20-ին, ժողովրդային միթինկ մը տեղի ունեցած է, ուր մէկուկէս ժամ տեւող բանախօսութիւն մը ըրած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրայր Մարուխեան։ Բացումը կատարած է Միհրան Քիւրտօղլեան, որ անդրադարձած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի Յունիս 29-ի ելոյթին նախքան խօսքը տալը Հրայր Մարուխեանի։ Բիւրոյի ներկայացուցիչը վերլուծած է հայաստանեան եւ արցախեան զանազան փուլերը դիտուած Հ. Յ. Դ.-ի պրիզմակէն։ Ցետոյ ծանրացած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մեղադրանքներուն վրայ Հ. Յ. Դ.-ի դէմ, ըլլայ ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ-ի հետ գործակցութեան, ըլլայ դրամական հարցերուն, աղէտի գօտիին համար եղած հանգանակութեան եւ փոխադարձած է մեղադրանքները յայտնելով թէ Հայաստանի իշխանութիւններն իրենք ոչ մէկ հաշուետուութիւն կատարած են, Նախագահ Տէր – Պետրոսեանն ալ երբեք չէ այցելած աղէտի գօտին լսելու համար հոն տառապող ժողովուրդին ցաւը։ Հրայր Մարուխեան անդրադարձած է Արցախի ինքնապաշտպանութեան, Սահմանադրութեան չգոյութեան եւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի արծարծած այլ հարցերուն։

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Իրանահայ Միութեան կեդրոնատեղին մեծարուած է իրանահայ ուսուցիչ եւ բանաստեղծ Լեւոն Մինասեանի վաստակը։ Հանդէսին բացումը կատարած է Վաչիկ Տէր-Սարգսեան։ Հանդիսութիւնը վարած է Անահիտ Նազարեան։ Օննիկ Հայրապետեան ներկայացուցած է Լեւոն Մինասեանի կենսագրականը։ Գրիչ Դաւթեան խօսած է մեծարեալին գրական եւ բանասիրական աշխատանքներուն մասին։

**

ՍԹՈՒՏԻՕ ՍԻԹԻԻ (Հոլիվուտ) «Էմփայր» սրահին մէջ, Յունիս 13-ին, տեղի ունեցած է նորաձեւութեան ցուցադրութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.-ի «Մայր» մասնաճիւղի եւ Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպպոս ազգային վարժարանի ծնողա - ուսուցչական մարմնին։ Ներկայ եղած են 500 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է Հայկուհի Սերոբեան։ Խօսք առած են Աննիկ Սահակեան, Մարիամ Կարապետեան եւ Մարթա Թիթիզեան։

**

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ (Գալիֆորնիա) Արի Կիրակոս Մինասեան ազգային վարժարանին տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 14-ին, Ղուկասեան սրահին մէջ։ Բացումը կատարած է Յասմիկ Ասատուրեան։ Հոգաբարձութեան ատենապետ Սարգիս Եկենեան գնահատած է կրթական մշակներուն եւ օժանդակ մարմիններուն աշխատանքը։ Խօսք առած են տնօրէնուհի Լիլի Մրիկեան եւ յանուն կրթական յանձնախումբին՝ տոքթ. Յակոբ Պապիկեան։ Ներկայ եղած է Երեւանի «Մուշեղ Իշխան» դպրոցի տնօրէնուհին՝ Տիկին Մարկարիթա Յարութիւնեան, որ իր կարգին խօսք առնելով դըրուատած է Լիլի Մրիկեանի աշխատանքը։ Ի դէպ, Արի Կիրակոս Մինասեան եւ Երեւանի «Մ. Իշխան» վարժարանները անցեալ տարի քոյր դպրոցներ հռչակուած էին։ Հուսկ բանքը արտասանած է Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ» ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԸ ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութեան հրաւէրով, կազմակերպութեամբ եւ հոգատարութեամբ, Յուլիս 3-էն 20, շրջապտոյտ մը կատարեց Ֆրանսա, առաւելաբար հարաւային շրջանը, Երեւանի Ղուկաս Ղուկասեան դպրոցականներու քաղաքային պալատի «Բարեկամութիւն» պարի համոյթը։

Առաջին անգամը չէ որ մանկական այս խումբը Ֆրանսա կ'այցելէ։ Ան արդէն, ծանօթ անուն մըն է ֆրանսահայ գաղութին։ Իր ելոյթներով ոգեւորած եւ խանդավառած է բազմութիւններ։ Եւ այս օրերուն երբ Հայաստանը կ'ապրի տագնապալի պահեր, երբ Երեւանէն կամ Լեռնային Ղարաբաղէն եկած առօրեայ լուրերը մեզ կը մատնեն խոր մտահոգութեան «Բարեկամութիւն» համոյթի պատանիները իրենց ժպիտներով, թէեւ երբեմն տխուր, իրենց վառ եւ ցայտուն արտայայտութիւններով, իրենց անմեղութեամբ զով շունչ մը բերին, վկայեցին որ հակառակ երկրի կրած դժուարութիւններուն կեանքը կ'երթայ իր ճամբով եւ ճրագը կը շարունակէ պլպլալ վաղուան պայծառ հորիզոնի մը հեռանկարովը։

Երեւանի «Բարեկամութիւն» դպրոցականներու համոյթը հիմնուած է 1964-ին։ Հիմնադիրն է Յովսէփ Շամամեան, ինչպէս նաեւ մինչեւ այսօր անոր գեղարուեստական ղեկավարը։ Յովսէփ Շամամեանի տաղանդին, մանկական պարարուեստի նուիրումին գեղեցիկ արդիւնքն են խումբին արձանագրած յաջողութիւնները։ «Բարեկամութիւն»ը պարգեւատրուած է բազմաթիւ մրցանակներով, պատուոյ գիրերով եւ արժանացած է մամուլի ուշադրութեան։ Բազմաթիւ ելոյթներ ունեցած է նախկին Խորհրդային Միութեան տասնեակ քաղաքներու մէջ, Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները, մինչեւ Մեքսիքա եւ Փանամա ... եւ այս վերջին տարիները՝ Ֆրանսա։

**

Խումբը գլխաւորութեամբ Ղ. Ղուկասեան Մանկապատանեկան Պալատի տնօրէնուհի՝ Լաուրա Աւետիսեանի, Երեւանի մանկական Ֆոնտի փոխ – տնօրէնուհի՝ Լաուրա Վարդանեանի եւ անշուշտ գեղարուեստական ղեկավար՝ Յովսէփ Շամամեանի, ինչպէս նաեւ՝ պարուսոյց՝ Ղուկաս Ղուկասեանի եւ դաստու փորձավար՝ Գոհար Միրաքեանի, մէկ չարթուան ճամբորդութենէ մը յետոյ (հանրակառքով) հասաւ Էքս - Ան – Փրովանս, Յուլիս 3-ին։

Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութիւնը պատրաստած էր լաւագոյն ընդունելութիւնը եւ կեցութեան ընթացքին ցուցաբերած շատ ջերմ, սիրալիր, հոգատար խնամակալութիւն մը։ Իր անդամներն ու պատասխանատուները նախագահ՝ Արտաւազդ Համբարձումեան, քարտուղար՝ Քարլա Սագի, գանձապահ՝ Գլօտ Մաքինէճեան եւ մանաւանդ փոխ – նախագահուհի՝ Սեդա Սիմոնեան տառացի յոգնելու վազեցին, կազմակերպեցին, մատակարարեցին, հոգացին, եղան ամէն տեղ եւ բոլորին հետ որպէսզի պատանիները ըլլան ուրախ եւ խումբին կեցութիւնը ընթանայ լաւագոյն պայմաններու մէջ։

Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութիւնն է որ բոլոր ծախսերը, շուրջ վաթսուն հազար ֆրանք առաւ իր հաշւոյն։ Խումբը 43 հոգի, 30 պատանի եւ 13 չափահաս, հաստատուեցաւ Լէ Միլ երիտասարդ դաղթականներու եւ բանւորներու կեդրոնը։ Նորակառոյց հաստատութիւն մը՝ մեծ, ընդարձակ, կանաչ եւ ծաղկած պարտէզներով եւ մանաւանդ օժտուած արդիական բոլոր սարքաւորումներով եւ յարմարութիւններով։

Երեւանի «Բարեկամութիւն» պարի համոյթը առաջին հանդիպում մը ունեցաւ գաղութին հետ, Կիրակի, Յուլիս 5-ին, Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած դաշտահանդէսի ընթացքին, որուն մասնակցեցաւ ամփոփ յայտագրով մը։

Յուլիս 9-ին, ելոյթ ունեցաւ Էքս – Ան – Փրովանսի, Պուա տը Լ'Օնի սրահը, շուրջ չորս հարիւր հանդիսատեսներու առջեւ։

Գեղարուեստական այս երեկոյթը բացաւ Մարսէյլի Գեղամ Պաղտասարեան Հայ Մշակոյթի Ուսման եւ Տարածման Կեդրոնի գործիական նուագախումբը, որուն ղեկավարն է՝ Սարգիս Էօրտէքեան։ Այս նուագախումբը կազմուած է հայ երիտասարդներուն սորվեցնելու համար հայկական երաժշտութիւնը եւ ծանօթացնելու ազգային նուագարանները։ Խումբը մասնաւոր յաւակնութիւններ չունի սակայն հասած է որոշ մակարդակի մը եւ ունի նուագարաններու մեծ այլազանութիւն։ Մենանուագեց առաւելաբար Խաչատուր Աւետիսեանի եւ Սայաթ Նովայի ստեղծագործութիւններէն։ Համերգ մը կը պատրաստէ Հոկտեմբեր 24-ին համար ներկայութեամբ եւ ի պատիւ հայրենի երգահան Խաչատուր Աւետիսեանի։ Այդ առթիւ աւելի լայնօրէն կը գրենք այս նուագախումբի մասին։

«Բարեկամութիւն» պարախումբը բեմ եկաւ «Ցնծութիւն» պարով եւ անմիջապէս ստեղծեց ոգի մը, մթնոլորտ մը, հաղորդութեան մէջ մտաւ հասարակութեան հետ։

Ապա, բեմադրուած բազմաթիւ պարերը «Դաշտ», «Շալախօ», «Նայիրեան», «Տօնական», «Հայոց աղջիկներ» ... «Բերդ» և հուսկ՝ «Զարթօնք», ինչպէս նաեւ կովկասեան, ուկրանական, հնդկական եւ այլ պարեր կամ մենապարեր ցոյց տուին խումբին լուրջ դաստիարակութիւնը, խաղացանկի բազմազանութիւնը, կատարողական վարպետութիւնը ու խիստ կարգապահութիւնը։ Փոքրիկ, բողբոջ արուեստագէտները նուրբ ու կերպարային բնոյթով ներկայացուցին հայկական ազգային պարերու նկարագիրը, բազմատեսակ կատարումներու մէջ դնելով իրենց ամբողջ ջանասիրութիւնը, լրջութիւնը, յատկութիւնները, խանդավառութիւնն ու Հայու հպարտութիւնը։ Նաեւ տարազներու բազմազանութիւնն ու գունագեղութիւնը, նուագախումբի անդամներուն գլխաւորութեամբ՝ Լեւոն Յովհաննէսեանի բերած հարազատ երաժշտական կշռոյթն ու մեկնաբանած եղանակները ամբողջացուցին պարերու գեղեցկութիւնը։ Մենակատար երգիչ՝ Գագիկ Բաղալեանի մասնակցութիւնը զարդարեց մանկական այս խումբին յայտագիրը։

«Բարեկամութիւն» մանկապատանեկան այս խումբը, յաջորդ օրը, Յուլիս 10-ին, ելոյթ ունեցաւ Վալանս եւ Յուլիս 11-ին Քանն (տես՝ «Յառաջ», Յուլիս 22-ի թիւ)։

Ապա, երախաները երկու օրուան համար հիւրասիրուեցան ընտանիքներուն մէջ։ Յուլիս 14-ին, խումբը լրիւ ներկայ եղաւ Էքս – Ան – Փրովանսի հրախաղին։ Յաջորդ օրը, միշտ հոգատարութեամբ Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Մշակութային Միութեան անդամներուն պատանիները ամբողջ օրը ծովափը անցուցին։ Յուլիս 16-ին այցելեցին Մարսէյլ։ Շնորհիւ Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի, նաւապտոյտ մը կատարեցին, դացին Շաթօ Տ'Իֆ եւ տեսան Ա. Տիւմայի վէպին խորհրդաւոր վայրերը։ Երեկոյեան խումբը իր ղեկավարներով հիւրը եղաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան։

Յուլիս 17-ին, խումբի կեցութեան հաստատութեան մէջ տեղի ունեցաւ հրաժեշտի երեկոյ մը։ Պատանիները կարճ յայտագրով մը հանդէս եկան։ Ղեկավարները շնորհակալութեան իրենց խօսքն ու զգացումները յայտնեցին։ Արդարեւ, շատ կրկնած չենք ըլլար Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Մշակոյթի Միութեան կատարած աշխատանքը ոչ միայն յաջողութեամբ պսակելու ելոյթները այլ նաեւ միշտ ու միշտ ուրախացնելու անդամները։ Սեդա Սիմոնեան Էքս – Ան – Փրովանսի ելոյթին եւ հրաժեշտի երեկոյեան յատարարեց Տէր եւ Տիկին Փիէռ եւ Ռոզի Ղազարեանի կատարած բարերարութիւնները, խումբին բերած նիւթական օժանդակութիւնները։

Յուլիս 18-ին, «Բարեկամութիւն»ը հանդէս եկաւ Կափ քաղաքին մէջ։ Եւ ապա, վերջին Կիրակին մնալով Էքս – Ան – Փրովանս, Երկուշաբթի առաւօտեան Յուլիս 20-ին, խումբը, միշտ հանրակառքով, ճամբայ ելաւ դէպի Երեւան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վարդավառի առթիւ, Տիկին Վարդուհի Տիրինեան 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 450 Ֆր. Տիկին Անահիտ Զաքըրեանէն Իսիի Միօրեայ դպրոցին փոխան ծաղիկի Տիկին Արտաշամ Ասլանեանի մահուան առիթով :

[illegible]

ՖՐԱՆՍ ՄԻՒԶԻՔ
ԵՒ
ՔԱԹԻ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Օգոստոս 3-էն 7, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 10.33-էն ՄԵԾ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ շարքին՝ «Ֆրանս Միւզիք»ը կը ձայնասփռէ մէկ ժամ տեւող հինգ շարունակեան ծրագիր, նուիրուած Քաթի Բերբերեանին :

Հանդուցեալ մեծահամբաւ երգչուհիին հետ վերոյիշեալ տեսակցութիւնները ձայնագրուած են 1970-ական թուականներուն եւ ժամանակակից արդի երաժշտական մշակոյթի տեսակէտէն եզակի արժէք կը ներկայացնեն :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին :

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 - 59 - 67 - 03

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la CBAF recherche pour son bureau de Paris :

— 1 secrétaire expérimentée parfaitement bilingue Français / Arménien à temps complet;

ou

— 1 secrétaire expérimentée en arménien à mi-temps
— 1 secrétaire expérimentée en français à mi-temps.

Envoyer d'urgence C.V. avec photo : 17, rue Bleue, 75009 PARIS.

Le Conseil d'Administration

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շ. Նարդունիի յիշատակին, Տիկին Բաբուհի Փափազեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

Սէն - Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները «Յառաջ»ի բարգաւաճման Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան քառասունքին առթիւ. —

Տիկին Խօժէնի Յովսէփեան եւ զաւակները 500 Ֆր., Մարըլէն Աբրահամեան եւ Մարգրիտ Աբրահամեան, Ժագ Մելքոնեան, Ժիրայր Տալեան 250-ական ֆրանք, Կարապետ Տէրտէրեան, Կարպիս Գուլումեան 200-ական Ֆր., Խաչիկ Երլմազեան, Տաւարչ Փիրանեան, Անդրանիկ Փամպուքեան, Տիգրան Ղազարեան, Վահան Յակոբեան 100-ական Ֆր. :

A. A. A. S.
RECHERCHE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche pour la Maison de retraite arménienne de Gonesse :

- Un(e) infirmier(e) diplômé(e) d'Etat
- Une aide soignante (cafas).

Prendre contact avec le Directeur de l'établissement.

Tél. : 39 - 85 - 24 - 24.

●

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Կոնէսի Հանգստեան Տան համար կը փնտռէ. —

- վկայեալ հիւանդապահ(ուհի) մը,
- օգնական հիւանդապահ(ուհի) մը :

Կապ հաստատել Տան տնօրէնին հետ հեռաձայնելով՝ 39 - 85 - 24 - 24 թիւին :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ է, սովորականէն աւելի բողոքներ կը ստանանք մեր բաժանորդներէն — մանաւանդ գաւառէն — որոնք շատ անկանոն կը ստանան «Յառաջ»ը (3 - 4 թիւը միասին կամ պակաս թիւեր եւայլն, եւայլն) :

Կ'ուզենք կրկին անգամ շեշտել թէ բոլոր անկանոնութիւնները կուգան միայն Թղթատարէն եւ գլխաւորաբար ցրուման կեդրոններէն (այսինքն՝ ստացող շրջանի) : Ամէն օր, նոյն ժամուն «Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը բոլոր թերթերը կը յանձնէ Թղթատարի կեդրոնը, ուրկէ հազիւ ժամ մը ետք բոլորն ալ կ'առաքուին զանազան ուղղութիւններով : Շրջաններ կան որ կանոնաւոր կը ստանան (ի մասնաւորի արտասահմանի կարգ մը երկիրներ), ուրիշներ՝ ոչ : Արձակուրդի շրջանն ալ չի բարելաւեր կացութիւնը :

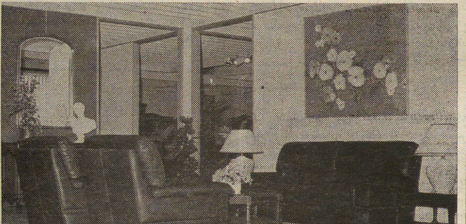
Խորապէս կը ցաւինք, քանի այս անկանոնութիւնները կը վնասեն մեր աշխատանքին եւ ապարդիւն կը դարձնեն մեր բոլոր ճիգերը օրը օրին լոյս հասցնելու մեր ընթերցողներուն :

Կ'ապաւինինք մեր բաժանորդներուն ներողամտութեան մեր կամքէն բոլորովին անկախ այս անհամ կացութեան համար :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

COMMUNIQUÉ

ALFORTVILLE

LANGUE ET CULTURE ARMENIENNE DANS LES ECOLES PRIMAIRES

En Novembre 1991, ont été mises en place dans les Ecoles Etienne Dolet et Montaigne d'Alfortville, des *séances de connaissance de la langue et de la culture arménienne;* ceci en accord et avec le financement de la Municipalité et avec l'agrément de l'Inspection.

Cette activité, *durant le temps scolaire,* a été étudiée en collaboration avec l'Ecole Saint Mesrop et la Croix Bleue - Section Helen Puzant -, et sa concrétisation a été placée sous la responsabilité de la Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville.

Trois intervenants ont dispensé les cours à 113 *élèves* inscrits, au rythme d'une heure et demi par semaine et par groupe de classes; les jours et horaires ayant été décidés avec les Chefs d'Etablissements compte tenu des emplois du temps des classes concernées.

L'origine des élèves montre que la majorité de ceux-ci viennent de Turquie, du Liban et de Syrie et que *très peu fréquentent les structures arméniennes.* Par ailleurs, le niveau général a nécessité l'application de méthodes pédagogiques appropriées. Un travail de *création collective* a été mené. Chaque élève d'un groupe de CE1 et CE2 a reçu en fin d'année, *un jeu de memory* des personnages célèbres de l'Histoire Arménienne, étudiés en classe.

Si l'assiduité des élèves a été constante aux deux premiers trimestres, au troisième, dans une école, l'interruption de la participation d'élèves de MC2 a été observée : des cours importants étaient diffusés dans le même temps dans leur classe.

L'analyse générale montre *l'importance* que revêt cette activité tant sur le plan de la *connaissance* que sur celui d'une meilleure *insertion.* L'apprentissage de sa culture et langue *d'origine* confère un *outil indispensable* pour une *intégration* harmonieuse et réussie, constat que nous avons été à même de confirmer cette année.

En conclusion, cette année expérimentale confirme la *nécessité* de la diffusion de ces séances dans les Ecoles Primaires, pour laquelle la reconduction a été sollicitée auprès des autorités compétentes.

LA COORDINATION

Pour tous renseignements :
Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : (1) 43 76 55 89.

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան :

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 31
VENDREDI
31 JUILLET
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47.70.86.60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48.00.06.70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.852 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — № 17.852

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

ՀՌՈՄԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻ ՅՈՒԼԻՍ 31-ԻՆ

Յուլիս 29-ին վերջ գտած է Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որ սկսած էր Ուրբաթ, Յուլիս 24-ին: Հինգ օրերու աշխատանքներէ ետք, կարելի եղած է քուէարկել «պետական ձեռնարկութիւններու եւ անաւարտ շինութեանց սեփականաշնորհման եւ ապապետականացման մասին» օրէնքը: Այս նիստին, Խորհրդարանը վաւերացուցած է նաեւ Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրամանագիրը («Յառաջ», Յուլիս 18/19) որ արտակարգ վիճակ կը հաստատէր Գորիս եւ Կրասնոսելսկ: Շրջանի պարէտ ալ նշանակուած է Պարոյր Հայրիկեան:

**

Յուլիս 31-ին, կը վերսկսի Հռոմի նախապատրաստական ժողովը, որ վերջնական ձեւ պիտի տայ Մինսկի ժողովին: Ինչպէս ծանօթ է, այդ ժողովը ընդհատուած էր հայկական պատուիրակութեան (Հայաստան եւ Ղարաբաղ) քաշուելով: Այժմ կը վերսկսի: Հայաստանի պատուիրակութեան կազմն է.-

Սուրէն Զոլեան, երեսփոխան, որ ղեկավարն է պատուիրակութեան:
Խաչատուր Բէզիրկանեան,
Քրիստափոր Տէր-Ստեփանեան (Արտաքին Նախարարութեան եւրոպական բաժնի վարիչ),
Մաթէոս Տէր-Մանուէլեան (ամերիկեան բաժնի վարիչ):

Ղարաբաղի պատուիրակութեան կազմն է.-
Բորիս Առուշանեան (վարչապետի տեղակալ):
Հրանտ Խաչատրեան (Գ. Խ.-ի նախագահութեան անդամ):

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Հռոմի նախապատրաստական հանդիպումին իր մասնակցութեան համար, որպէս գլխաւոր պայման դրած էր, որ ժողովը դատապարտէ Շահումեանի եւ Մարտակերտի վրայ ադրբեջանական յարձակումը:

Կազմակերպիչները խոստացեր են պաշտպանել այդ առաջադրութիւնը: Հռոմի ժողովի նախագահն ալ Ռաֆայէլի, աւելի կանուխ, ուղերձ մը ղրկած է Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեանի, ուր ան կը նշուի որպէս ժողովուրդի կողմէ ընտրուած պաշտօնատար անձ:

**

Յուլիս 28-էն 29 լուսնալիք գիշերը ադրբեջանական հրասայլերը ու հրետանին գնդակոծած են Ճարտար գիւղը եւ Հադրութ աւանը: Առաջին տուեալներով 3 մեռեալ կայ եւ երկու վիրաւոր:

**

Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա Կազետա»ի համաձայն (իր աղբիւրն է Անդրկովկասի գինուորական շրջանի լրատուական սպասարկութիւնը) քանի մը ժամուան ընթացքին Գանձակ (Կիրովապատ) ադրբեջանական բանակին է յանձնուած ռուս զօրքերու ամբողջ մարտական թեքնիքը եւ սպառազինութիւնը:

**

Յուլիս 28-ի կէսօրուընէ, Ադրբեջանցիները սաստկացուցած են Երասխի ճակատի մարտական գործողութիւնները եւ գնդակոծած են Արարատի շրջանի Երասխ, Սեւակաւան եւ Արմաշ սահմանամերձ գիւղերը: Արմաշի մէջ քանդուած են նաեւ դպրոցի շէնքը եւ երեք բնակարաններ: Հայկական ուժերը յաջողած են փճացնել

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիականներ.

ՄԻԼԻՏՈՍԵԱՆ ԵՒ ԻՍԿԱՆՏԱՐԵԱՆ ՈՍԿԻ ՄԵՏԱԼ

Ծանրաբարձութեան մէջ, Յուլիս 29-ին, Իսրայէլ Միլիտոսեան վերջապէս խլեց ոսկեայ մետալը եւ ինչպէս կը գրէ «Էքիփ» «Յաւիտենական երկրորդ»ի դերէն դուրս ելաւ: Յաղթեց պուլկար՝ Եոտովի, որ փավորի էր:

«Էքիփ»ի աշխատակիցը երկար կը խօսի երկու ախոյեաններուն մասին, բաղդատականն ալ ընելով: 337,5-ով, Միլիտոսեանի յաղթանակը ապահով էր, ինչ որ գրել կուտայ.-
«Militossian était champion olympique, le premier de l'histoire de l'Arménie indépendante».

**

Յունահռոմէական ըմբշամարտի (74 քիլօ) մէջ ալ Մնացական Իսկանտարեան արժանացած է ոսկի մետալի, յաղթելով լեհ՝ Տրաչի:

Նախորդ օրն ալ, յունահռոմէական ըմբշամարտի մէջ, ի վերջոյ Ալֆրէտ Տէր Մկրտչեան պարտուեցաւ Եոն Ռոնինկէնէն (Նորվեկիա) եւ արծաթ մետալով գոհացաւ:

Ֆրանսայի հաշւոյն Քաթրին Փլէվինսկի լողի մէջ (100 մեթր) երրորդ հասաւ եւ միայն պրոնզեայ մետալի արժանացաւ:

Լողի բուն հերոսն էր սակայն, Յուլիս 29-ին, Եվկենի Սատովի (ՀԱՊ), որ 400 մեթրի վրայ ոսկեայ երրորդ մետալը նուաճեց եւ կոտրեց համաշխարհային իր իսկ մրցանիշը:

Ժիւտոյի մէջ ալ Ֆրանսա չկրցաւ ոսկեայ մետալ մը ձեռք ձգել, հակառակ իր յոյսերուն, քանի Լէթիսիա Մենիան երրորդ հասաւ եւ պրոնզեայ մետալ մը ստացաւ:

Յուլիս 29-ին, ընդհանուր դասաւորման գլուխն էր ՀԱՊ 26 մետալով (15 ոսկի, 7 արծաթ, 4 պրոնզեայ) իրեն կը հետեւին Միացեալ-Նահանգները 21 (7,6,8), Չինաստան 17 (6,9,2), Հունգարիա 10 (5,4,1), Հարաւային Քորէա 5 (4,0,1): Ֆրանսա 16-րդ դիրքի վրայ է եւ ոչ մէկ ոսկեայ մետալ ունի: Իր մետալներէն 3 արծաթ եւ 6 պրոնզեայ ունի: Դասաւորման մէջ ճիշդ ետին է Թուրքիոյ, որ միայն մէկ մետալ ունի, բայց ... ոսկի է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՆՈՐԱԿԵԼԻ ՈՏՆՁԳՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԳԸՖՆԵՐՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄՈՎ

ՀԱՅԿ. ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ ՊԻՏԻ ՉՏԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ

Յուլիս 23-ի «*Մարմարա*»յէն կը քաղենք հետեւեալ լուրը, որ այնքան անհերքելի է եւ ընդվզեցուցիչ, որ խորհրդածութիւնն իսկ իմաստազուրկ կը դառնայ: Մաղթենք միայն, որ Վագըֆներու տնօրէնութիւնը խելքը գլուխը ժողվէ եւ ջնջէ այդ որոշումը. ստորեւ «*Մարմարա*»ի գրածը:

*

«Վագըֆներու Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը նոր եւ տարօրինակ ոտնձգութիւն մը ըրած է Թաղային Խորհուրդներու գործերէն ներս, վճռելով, որ մեր եկեղեցիները պէտք չէ իրենց եկեղեցական ծանուցումները հրատարակեն հայերէն թերթերու մէջ: Վագըֆներու քննիչները աւելի առաջ ալ նմանօրինակ թելադրութիւններ ըրած էին զանազան թաղականութիւններու, բայց Պէյքօզի Սուրբ Նիկողայոս Եկեղեցիի Թաղականութեան ղրկուած 1992 Մայիս 29 թուակիր տեղեկագիր մը շատ աւելի ծանրակշիռ տողեր ու հրահանգներ կը բովանդակէ:

Եկեղեցւոյ տոմարներուն վրայ կատարուած կանոնական քննութենէ մը վերջ, Վագըֆներու Տնօրէնութեան անունով ղրկուած տեղեկագրին մէջ, ուրիշ զանազան անտեղի ցուցմունքներու կարգին, հրահանգուած է հետեւեալը.

Ինչպէս միւս թաղականութիւններու մօտ, այս թաղականութեան մօտ ալ նկատուած է, թէ համայնական թերթերուն տրուած են ծանուցումներ, որոնք ստիպողական բնոյթ չունին: Տրուած ըլլալով որ այսպիսի ընթացք մը համայնական մոլեռանդութիւն պիտի ստեղծէ եւ ճամբայ պիտի բանայ անջատողականութեան, այսուհետեւ կը հրահանգուի ծանուցում չտալ համայնական թերթերուն, հակառակ պարագային պատասխանատուները ծանուցումներուն փոխարժէքները իրենց իրենց գրպանէն պիտի վճարեն:

Ինչպէս կը տեսնուի վերի հրահանգին մէջ, Թաղային Խորհուրդները կ՚արգիլուին ո՛չ միայն հայերէն թերթի մը ծանուցում տալէ, այլ նաեւ կը դրուին համայնական «մոլեռանդութեան ու անջատողականութեան» հնաշխարհիկ ամբաստանութիւններու տակ:

Վագըֆներու Տնօրէնութեան քննիչը իր խելապատակէ՞ն կը հանէ այս եզրակացութիւնը, թէ այդ մէկը Վագըֆներու Տնօրէնութեան մտածումն է, չենք գիտեր: Բայց ակներեւ է, որ Վագըֆներու Տնօրէնութեան Քննիչը ամէն բանէ առաջ ի՛նք է, որ անջատողականութիւն ու մոլեռանդութիւն ի գործ կը դնէ, երբ Հայաստանեայց Եկեղեցիին կ՚արգիլէ ծանուցում տալ հայերէն թերթի մը մէջ: Եկեղեցին իր պատարագի կամ այլ արարողութիւններու ծանուցումները ո՞ւր պիտի հրատարակէ, եթէ ոչ համայնական թերթի մը մէջ: Ասկէ աւելի բնական ի՞նչ կրնայ ըլլալ: Ի՞նչ հիման վրայ կարելի է պնդել, որ պատարագի մը ծանուցումը «ստիպողական» բնոյթ չունի:

Վագըֆներու տնօրէնութիւնը իրաւունք չունի այսպիսի ոտնձգութիւն մը ընելու, իրաւունք չունի հայերէն թերթերը պատժելու Թուրքիոյ մէջ լոյս տեսնող միւս թերթերէն, մանաւանդ իրաւունք չունի հայերէն թերթերը տեսնելու որպէս «համայնական մոլեռանդութեան ու անջատողականութեան» կեդրոն: Վագըֆներու Տնօրէնութիւնը ամէն բանէ առաջ իրաւունք չունի հաստատութեան մը ծանուցելու իրաւունքը արգիլելու, այդ ծանուցումին հրատարակուելիք թերթին մասին ցուցմունքներ ընելու: Վագըֆներու Քննիչը, երբ եկեղեցիներուն կ՚արգիլէ հայերէն թերթերուն ծանուցում տալ, համարձակութիւնն ու իրաւունքը կ՚ունենա՞յ արդեօք ըսելու նաեւ, թէ «ձեր ծանուցումները Թրքերէն սա թերթին մէջ կրնաք հրատարակել, իսկ Թրքերէն սա թերթին մէջ չէք կրնար հրատարակել»: Ժողովրդավար երկրի մը մէջ, ուր Պետութիւնն իսկ իրաւունք չունի այս կամ այն թերթը իր ծանուցումներէն զրկելու, Եկեղեցին ի՞նչպէս կրնայ արդեօք արգիլուիլ հայերէն թերթի մը ծանուցում տալէ, կամ հայերէն թերթ մը ի՞նչպէս կը զրկուի ծանուցում ստանալու իրաւունքէն:

Գալով անջատողականութեան ու համայնական մոլեռանդութեան այն ծանր մեղադրանքին, որուն տակ կը դրուին Թաղային Խորհուրդները, այսպիսի մեղադրանք մը ուղղակի ծիծաղելի է եւ արդիւնք է ուրիշ ո՛չ մէկ բանի, եթէ ոչ՝ յոռի կամեցողութեան: Վստահ ենք որ վերին իշխանութիւնները բացարձակապէս լուր չունին Վագըֆներու Տնօրէնութեան այս անտեղի մեղադրանքներէն եւ բացարձակապէս պիտի չբաժնեն անոնց տեսակէտները: Այնուամենայնիւ մենք այս մասին բողոք պիտի ներկայացնենք մեր երկրին ղեկավարներուն, եւ ասկէ անդին պիտի պահենք նաեւ մեր քանի մը Թուրք պաշտօնակիցները: Տեսնենք թէ անոնք ի՞նչ պիտի խորհին այս մասին:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԾՈՎԱՅԻՆ ԿԱՊԸ

Թուրքիա 10 նաւ ծախած է Ադրբեջանի, նաւաշինական նոր շուկայ մը ստեղծելով իր տնտեսութեան: Այդ նաւերը պիտի գործածուին երկու երկիրներուն միջեւ ծովու ճամբով նոր կապ հաստատելու համար: Անոնք Կասպից ծովէն պիտի մտնեն Վոլկա գետը, ապա անցնելով Դոն գետը, պիտի հասնին Սեւ Ծով: Այսպէսով Պոլիս-Բաքու միջոցը կը կտրուի 12-14 օրէն: Երկու երկիրներու միջեւ ստորագրուած պայմանագրով մը Թուրքիա յանձնառու եղած է 4,5 տարուան ընթացքին 10 նաւ կառուցանել ու ծախել Ադրբեջանի:

**

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Ուղուր Մումճու «Քիւրտ-Հայ» խորագրուած գրութեամբ մը կը կեդրոնանայ երկու ժողովուրդներու հակաթուրք գործակցութեան վրայ: Անցեալէն վերյիշումներով ատոր օրինակները կու տայ, ապա կը խօսի ԱՍԱԼԱ-ի եւ քրտական ՓՔՔ կազմակերպութեան կողմէ 1980 Ապրիլ 6-ին տրուած գործակցութեան որոշումին մասին: Գրութիւնը կ՚աւարտի հարցումներու պարբերութեամբ ու եզրակացութեամբ. «Ինչո՞ւ 1975-ին, կիպրական շարժումէն ետք սկիզբ առաւ ԱՍԱԼԱ-ի ահաբեկչութիւնը. ինչո՞ւ սաստկացաւ մինչեւ 1982 թուականը ներքին ահաբեկչութեան զուգահեռաբար ու ինչո՞ւ 1982-ին վերջ գտաւ որուն յաջորդեց ՓՔՔ-ի գործունէութիւնը» *հարց կուտայ լրագրողը, ապա կ՚եզրակացնէ.* «Քիւրտը Թուրքին, Թուրքը Քիւրտին, Հայը Թուրքին, Թուրքը Հային, Ալեւին Սիւննիին, Սիւննին Ալեւիին թշնամացնողը աշխարհակալութիւնն է ու Միջին Ասիոյ անոր շահերը»:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՄԱՐ

«Էջմիածին» հանդէսի 1991-ի Նոյեմբեր - Դեկտեմբեր միացեալ թիւին մէջ (տըպագրուած՝ 1992-ի Ապրիլին եւ Ֆրանսա հասած՝ աւելի ուշ) հրատարակուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Ներքին Սփիւռքի տարածքի վրայ գործող Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցիի Կանոնադրութիւնը», մշակուած՝ Վեհափառ Հայրապետին նշանակած յանձնախումբի մը կողմէ, եւ վաւերացուած՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի բարձր տնօրինութեամբ, ինչպէս բացատրըւած է նախաբանին մէջ:

Կանոնադրութիւնը կիրառութեան մէջ է դրուած երեք տարուան փորձաշրջանի մը համար, սպասելով որ Հայ Եկեղեցւոյ ամբողջ կառոյցի նուիրապետութիւնն ու գործունէութիւնը կանոնակարգող Ընդհանուր Կանոնադրութիւն մը կեանքի կոչուի եւ տնօրինուի, նոյնպէս Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ, առաջնորդուելով «մէկ ազգ, մէկ եկեղեցի» տեսլականէն, ինչպէս կը ճշդէ նախաբանը:

Ուստի, խնդրոյ առարկայ Կանոնադրութիւնը կը շահագրգռէ Արտաքին ըՍփիւռքի Հայերը եւս:

Որպէսզի դիւրաւ հասկցուին այս Նոր կանոնադրութեամբ հաստատուող հիմնական սկզբունքները, հարկ է նախ ամփոփ կերպով աչքէ անցընել Սփիւռքի մէջ ցարդ կիրարկուող դրութիւնը, որ ձեւաւորուած է Թրքահայոց 1860-ի Ազգային Սահմանադրութեամբ:

Եկեղեցին, բառին բուն իմաստով ըլլալով հաւատացեալներու հաւաքականութիւնը, իր մէջ կը պարփակէ աշխարհական եւ կրօնական բոլոր հայ քրիստոնեաները, այսինքն՝ ամբողջ հայ ժողովուրդը: Ուստի, Հայ Եկեղեցին հինէն ի վեր որդեգրած է եկեղեցավարչական դրութիւն մը, որ առաւելապէս ժողովրդավարական է:

Ամէն եկեղեցի եւ եկեղեցական համայնք կը կառավարուի վարչական խորհուրդի մը կողմէ (Թաղական կամ Ծխական Խորհուրդ) որ կ'ընտրուի թաղին կամ շրջանին ժողովուրդէն: Այդ խորհուրդն է որ կ'ընտրէ Եկեղեցիին Հոգեւոր Հովիւը:

Թեմ մը կը կառավարուի դարձեալ ժողովուրդին կողմէ ընտրուած Թեմական Խորհուրդի մը կողմէ, որ կը գործէ առ հասարակ չորս տարուան շրջանի մը համար իր կողմէ ընտրուած Թեմական Առաջնորդի մը գլխաւորութեամբ, եւ Թեմական Վարչութեան մը միջոցաւ:

Հետեւաբար, բոլոր իրաւասու ժողովները եւ կրօնական ու աշխարհական պաշտօնեաները կ'ընտրուին ուղղակի ժողովուրդին կամ ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն կողմէ, քանի որ իշխանութիւնը կը բխի ժողովուրդէն:

Ի զօրու դրուած Նոր Կանոնադրութիւնը կը սահմանէ այլ տնօրինութիւն:

Այսպէս, Թեմակալ Առաջնորդները կը նշանակուին Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ, իբր անոր ներկայացուցիչները, առանց պաշտօնավարութեան տեւողութեան սահմանի: Վեհափառ Հայրապետը կրնայ պաշտօնէն ետ կանչել Թեմակալ Առաջնորդները:

Թեմի վարչութիւնը կը վարէ Թեմակալ Առաջնորդը:

Թեմական Ներկայացուցչական Ժողովը կը կազմուի իւրաքանչիւր Ծուխի (Թաղի) կողմէ ընտրուած երկու ներկայացուցիչներէ, մէկը՝ հոգեւորական, մէկը՝ աշխարհական:

Այս ժողովը, Թեմակալ Առաջնորդին կողմէ ներկայացուած կրկնանուն ցանկի մը վրայէն չորս տարուան համար կ'ընտրէ Թեմական Խորհուրդ մը, բաղկացած 4 աշխարհական եւ 3 հոգեւորական անդամներէ: Թեմակալ Առաջնորդը ի յառաջագունէ մաս կը կազմէ խորհուրդին եւ մնայուն նախագահն է: Նախագահը չի մասնակցիր քուէարկութեան, բայց քուէներու հաւասարութեան պարագային, նախագահողին ձայնը վճռական է:

Իւրաքանչիւր ծխական - եկեղեցական համայնք իր գլուխը ունի Հոգեւոր Հովիւ մը, նշանակուած՝ Թեմակալ Առաջնորդին կողմէ: Համայնքը կը կառավարուի Ծխական (Թաղական) Խորհուրդէ մը, որ կ'ընտրուի Հոգեւոր Հովիւին կողմէ ներկայացուած կրկնանուն ցանկին վրայէն:

Հայաստանեայց Եկեղեցիին անդամ է իւրաքանչիւր Հայ անհատ, որ մկրտուած է Եկեղեցիի աւազանին մէջ: Իսկ քուէարկու անդամ կրնայ ըլլալ ամէն մկրտուած հայ, որ լրացուցած է 18 տարին:

Հայ եկեղեցիի անդամներու խումբը, որ կը ցանկայ կազմակերպուիլ իբր եկեղեցական համայնք, դրաւոր կը դիմէ Թեմակալ Առաջնորդին, որ դիմումը կը ներկայացնէ կառավարութեան, առ ի գըրանցում (արձանագրութիւն):

(Հասկնալի ըլլալու համար, միջանկեալ պէտք է ճշդել թէ «Խղճի Ազատութեան եւ Կրօնական Կազմակերպութիւններու Մասին» Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ հռչակուած 1991 Յունիս 17 թուակիր օրէնքին համաձայն, պատմականօրէն կանոնացեալ որեւէ Սուրբ Գրքի վրայ հիմնուած - եւ կարգ մը այլ պայմաններ յարգող - նուազագոյն 50 հաւատացեալներ միանալով կըրնան պետութեան կողմէ օրինապէս ճանչցուիլ որպէս կրօնական կազմակերպութիւն:

Այսուհանդերձ, օրէնքը կը ճանչնայ առաջնահերթ հանգամանքը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիին, զայն ընդունելով իբր Ազգային Եկեղեցի, որ ունի կարգ մը ազգային առաքելութիւններու մենաշնորհը, եւ կը վայելէ պետական պաշտպանութիւն, միջազգային իրաւական նորմերու սահմաններու մէջ):

Համայնքի այն անդամը, որ կը գտնուի Հայ Եկեղեցիի կանոններուն հակառակ ընթացքի մէջ, կրնայ զրկուիլ անդամակցութենէ, Թեմակալ Առաջնորդին վերջնական որոշումով:

Վեհափառ Հայրապետը կը գործէ աջակցութեամբ կարգ մը մարմիններու, որոնք են Հայաստանի եւ Ներքին Սփիւռքի մէջ պաշտօնավարող եպիսկոպոսներէ ձեւացած Եպիսկոպոսաց Տեղական Ժողովը, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, Վանօրէից Տեսչութիւնը եւ Օժանդակ Յանձնախումբեր, որոնց բոլորին անդամները կը նշանակուին Վեհափառ Հայրապետին կողմէ:

Ասոնք են գլխաւոր գիծերը Նոր Կանոնադրութեան, ըստ որում վարչական իշխանութիւնը կը բխի Վեհ. Հայրապետէն, եւ ի գործ կը դրուի Վեհ. Հայրապետին կողմէ նշանակուած ժողովներու, Խորհուրդներու եւ Առաջնորդներու միջոցաւ:

Կեդրոնացեալ այս դրութիւնը, որով իշխանութիւնը կը վերապահուի կղերականութեան, բոլորովին տարբեր է անշուշտ ժողովրդավար դրութենէն, եւ պիտի ունենայ իր մասնայատուկ առաւելութիւններն ու անպատեհութիւնները, որոնց մասին անկասկած պիտի արտայայտուին իրաւասու եւ ձեռնհաս անձնաւորութիւններ - կղերական թէ աշխարհական - ժողովուրդը լուսաբանելու համար այս կարեւոր հարցին շուրջ:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

Օրուան հարցեր

ԿԱՌՔ ՎԱՐԵԼՈՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐՏՕՆԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄԸ

Ֆրանսական կառավարութիւնը ի տես զոհերու տարուէ տարի աճող թիւին, զոր կը պատճառեն կառքի արկածները, ստիպուեցաւ որդեգրել նոր եւ խիստ դրութիւն մը կառք վարելու արտօնաթուղթերու նկատմամբ: Ասիկա կէտերով արտօնաթուղթերու դրութիւնն է, որ արդէն կը գործէ Եւրոպայի կարգ մը Պետութիւններուն մէջ, ինչպէս օրինակ՝ Գերմանիա, Մեծն Բրիտանիա:

Քանի մը շաբաթ առաջ ամբողջ Ֆրանսան անդամալուծող ծաւալուն շարժումը, որ սանձուեցաւ բեռնակառքերու վարորդներուն կողմէ՝ դրութիւնը ջնջել տալու կամ գոնէ իրենց նկատմամբ մեղմացնելու պահանջներով, արդիւնք չըրաւ եւ օրէնքը ի զօրու դարձաւ Յուլիս 1-էն:

Այս նոր դրութիւնը որ կը վերաբերի 33 միլիոն վարորդի, երեւոյթի տեսակէտէ ոչ մէկ փոփոխութիւն կը բերէ արտօնաթուղթին: Իւրաքանչիւր անձ կը պահէ իր սովորական վարդագոյն թուղթը, որուն կէտերու կտրօններ կցել ալ խնդրոյ առարկայ չէ: Կէտերու ջնջումը կը կատարուի համակարգային կեդրոնական դրութեամբ մը:

Ուրեմն իւրաքանչիւր վարորդ իր հաշւոյն կ'ունենայ 6 կէտ: Ոչ մէկ խտրականութիւն դրուած է բեռնակառքի կամ թաքսիի վարորդներու, արհեստավարժներու եւ կամ միայն Կիրակէ Կիրակի կառքը գործածողներու միջեւ: Ասոր պատճառը պարզապէս բարոյագիտական սա տրամաբանութիւնն է, որ միւսներուն բաղդատմամբ քանի մը հազար մղոն աւելի կտրել՝ արդարացուցիչ պատճառաբանութիւն չէ օրէնքները նուազ յարգելու համար: Ի դէպ, մէկ տարուան փորձաշրջանէն ետք եթէ Ներքին նախարարութիւնը հաստատէ օրինակ, որ տուժողներուն 60%-ը արհեստավարժ վարորդներն են, կարգ մը փոփոխութիւններու կ'ենթարկէ օրէնքը:

Կէտերու դրութեան սկզբունքը շատ պարզ է: Վարորդութեան օրէնքներուն նկատմամբ գործուած դժումին ծանրակշռութեան համեմատ վարորդը կը կորսնցնէ 1-էն մինչեւ 3 կէտ: Յաջորդական օրինազանցութիւններու բերմամբ 6 կէտերու սպառումին պարագային, կը գրաւուի անոր արտօնաթուղթը եւ առնուազն վեց ամիս կը զրկուի անկէ:

Ֆրանսա ընդունուած կէտերու դրութեան այս տարբերակը ամէնէն խիստը չէ: Ճիշդ է որ Ֆրանսացիներու ունեցած 6 կէտին փոխարէն Գերմանացիները եւ Բրիտանացիները 18 կէտ ունին սակայն անոնց մօտ պատժելի են նաեւ առանց ապահովագրութեան եւ կամ անապահով կառքեր վարելու պարագաները, ինչ որ զանց առնուած է ֆրանսական տարբերակին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի արտօնաթուղթին գրաւման պարագաներուն, ոստիկանները կամ քաղաքապահները չեն որ օրինազանցութեան պահուն, տեղւոյն վրայ կը ջնջեն կէտերը եւ կամ կը գրաւեն արտօնաթուղթերը: Միայն դատական վճիռէ մը ետք է որ կը կիրարկուի կէտերու ջնջումը:

3 կէտեր կը կորսնցնէք եթէ. -

- առանց արտօնաթուղթի կառք կը վարէք,

- կառքի կեղծ թիւեր կը գործածէք,

- կը մերժէք հնազանդիլ ու կանգ առնել,

- փախուստ կուտաք արկածէ մը ետք կամ ոստիկանական քննութենէ մը,

- կը մերժէք ալքոլի քննութիւնը,

- հարբած կը վարէք,

- հեղինակն էք արկածի մը, որ պատճառած է վիրաւոր(ներ), որ(ոնք) աւելի քան երեք ամիս անկարող կ'ըլլայ(ն) աշխատելու:

2 կէտեր կը կորսնցնէք եթէ. -

- հակառակ ուղղութեամբ կը վարէք եւ կամ կողմի անհրաժեշտ պարագաներուն համար վերապահուած գիծէն,

- եղջարձ կատարէք կառուղիին վրայ,

- առանց լուսաւորումի պաշտիք,

- ձեր կառքը վտանգաւոր վայրեր ձգէք,

- չյարգէք կանգ առնելու նշանը կամ կարմիր ազդալոյսը,

- ուրիշներու նախապատուութիւնը չյարգէք,

- վտանգաւոր կերպով ուրիշի առջեւը անցնիք,

- 160 քիլոմեթրէն աւելի արագ վարէք կառուղիներու եւ կամ առնուազն 20 քմ. աւելի արագ քան արտօնուած արագութիւնը՝ քաղաքին մէջ,

- կտրէք ճերմակ գիծը,

- ճամբուն ձախէն յառաջանաք,

- հեղինակն էք արկածի մը, որ պատճառած է վիրաւոր(ներ), որ(ոնք) առաւելագոյն երեք ամիս անկարող կ'ըլլայ(ն) աշխատելու:

1 կէտ կը կորսնցնէք եթէ. -

- զօրաւոր լոյսերով կը շլացնէք դիմացի վարորդները,

- առաւելագոյն 30 քմ.-ով կ'օրինազանցէք կառուղիին արտօնուած արագութիւնը, իսկ քաղաքին մէջ՝ առաւելագոյն 20 քիլոմեթրով:

Կը վերագտնէք ձեր կորսնցուցած կէտերուն ամբողջութիւնը, - պայմանաւ որ ամբողջը (6) ջնջուած չըլլայ -, եթէ ձեր վերջին դատապարտումէն սկսեալ երեք տարիներ անցնին առանց որեւէ օրինազանցութեան: Կրնաք նաեւ յաւելեալ 2 կէտեր շահիլ յատուկ դասընթացքերու հետեւելով (գգայնացումի դասընթացքներ՝ 48 ժամ, 1500 ֆրանք) պայմանաւ որ սկիզբի 6 կէտերը բոլորովին սպառած չըլլան: Իսկ ինքնաբերաբար 1 կէտ կը շահիք, տասը տարի ետք, իբր ջնջուած 1 կէտի վերադարձը:

Ծայրագոյն պարագային, երբ կը գըրաւուի արտօնաթուղթը, վեց կէտերու սպառումէն ետք, վարորդի թեկնածուն ստիպուած կ'ըլլայ վեց ամիս սպասել, կարենալ քննութիւն տալու եւ վերստին վարորդ դառնալու համար: Ան կ'ենթարկուի նաեւ բժշկական քննութեան եւ գրոյց կ'ունենայ հոգեբանի մը հետ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՈՂԱՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Յունիս 25, Հինգշաբթի, երեկոյին Մարսէյլի քաղաքապետարանը կը հիւրասիրէր Երեւանի քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեանը եւ նոյն առիթով երեք Հայեր կը ստանային Մարսէյլի քաղաքապետ Ռոպէր Վիկուրուի ձեռամբ քաղաքի շքանշանը: Այդ անձերէն մին էր Պր. Վարուժան Պողաճեան:

Ձիս այս գրոյցը ընելու մղող ազդակը այդ շքանաշանը չէր թէպէտ, սակայն երբ անձ մը կ'արժանանայ 3 շքանշաններու, պահ մը կը խորհինք թէ այդ անձը անկասկած տարած է ազգօգուտ գործունէութիւններ եւ կրնայ դառնալ լաւագոյն օրինակ մը վաղուան սերունդներուն, գիտնալով թէ այսպիսի անձերու

կարիքը կը զօրանայ օրըստօրէ զանազան գաղութներու մէջ։

Հ. — Յարգելի Պր. Պօղաճեան, հաճեցէք մեզ տալ ձեր կենսագրականը։

Պ. — Ծնած եմ Պոլիս, 1921, Յուլիս 25-ին։ 1923-ին մօրս եւ հօրս հետ նաւով հասած ենք Մարսէյլ։ Նախ Պուլվար Օտտօ եւ ապա Սէն-Շարլի հիւղաւաններուն մէջ բնակեցանք։ Հոն ստացայ նախնական ուսումս, որմէ յետոյ մայրս զիս արձանագրեց Մխիթարեան վարժարան։ Դժբախտաբար չկրցի աւարտել Մխիթարեանը, որովհետեւ վերջին տարին պատերազմը ծագեցաւ, մեր ընտանիքէն 3 հոգի բանակ կանչուած ըլլալով ստիպուեցայ Մարսէյլ վերադառնալ եւ մօրեղբօրս կօշիկի գործատեղին աշխատցնել։ Ես կը փափաքէի գիտուորական ըլլալ, բայց պայմանները այնպէս բերին որ պատերազմէն յետոյ բացի իմ գործատեղիս, եւ դարձայ գործատէր։ Յաջողութիւն գտայ, որու շնորհիւ կրցի օգտակար ըլլալ ազգիս։

Հ. — Իբր ազգային անձ ե՞րբ եւ ի՞նչ ձեւով եղած է ձեր մուտքը հայկական շրջանակներէ ներս։

Պ. — Ցիշողութեանս ներած օրերէն ի վեր միշտ եղած եմ հայկական շրջանակներու մէջ, քանի որ ինչպէս ըսի եղած եմ Մխիթարեանցի։ Այդ շրջաններու Հայ Մարզական խումբ մը կար, որուն մաս կը կազմէի, այդ խումբը ցրուեցաւ ներգաղթի ժամանակ։ Ինքզինքս միշտ մօտ զգացած եմ Եկեղեցիին եւ Բարեգործականին, սա կամ նա ձեւով ջանացած եմ օգտակար ըլլալու։ Իսկ Մարսէյլի Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան մէջ մտայ 1976 թուականին։ Այդ օրերու Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետն էր ողբացեալ Ա. Զըրպաչեանը եւ մտադրած էր շինել Եկեղեցւոյ կից Մշակոյթի սրահ մը, այս ծրագրէն ճամբայ ելլելով ինծի եւ 8 հոգիներու եւս կոչ ըրաւ, որպէսզի թէ նիւթական եւ թէ բարոյական պէտք եղած մատակարարութիւնը սատնձնենք։ Անշուշտ չմերժեցինք եւ աճապարիկ այդ օրէն սկսեալ զործօն ձեւով բերի իմ մասնակցութիւնս Մայր Եկեղեցիէն ներս, նախ վարչութեան քարտուղարը եւ 1985-էն վերջ ատենապետ ըլլալով։ Դժբախտաբար երկու տարիէ ի վեր հեռացած եմ այդ պաշտօնէս առողջութեան պատճառաւ, բայց եւ այնպէս իմ կարելիս ընելու մէջ ոչ մէկ ջանք խնայած եմ։

Հ. — Այդ ձեր տարած ջանքերուն փոքր մէկ գնահատանքը ըլլալով ինչպէս Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը նոյնպէս ալ Մարսէյլի Շրջանային խորհուրդը ձեզ նշանակած են պատուոյ նախագահ։ Իսկ նախապէս ձեր ստացած երկու շքանշաններուն մասին մեզ կրնա՞ք լուսաբանել։

Պ. — Դուք լաւ գիտէք թէ մարդ երբ ունի ազգային ջիղ եւ գիտակցութիւն կ'ընէ ինչ որ կարելի է։ Ես ինքզինքս պիտի չգովեմ։ Բան մը որ յստակ է, մեր ազգը պահող Եկեղեցիին եւ դպրոցին համար խնայողութիւն չըլլար, ես ալ կատարեցի իմ պարտականութիւնս ազգիս հանդէպ։ Հաւանաբար իմ աշխատանքներուս փոխադարձ էր որ 1989-ի ամրան Վեհափառէն ստացայ Ներսէս Շնորհալիի շքանշանը, իսկ 1991 Յունիսին ստացայ երկրորդ շքանշանս Պոլսոյ Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեանէն, երբ ներկայ կը գտնուէր Մարսէյլ, Մայր Եկեղեցւոյ 60ամեակի տօնակատարութիւններուն։

Հ. — Ձեր ազգօգուտ աշխատանքներէն մի քանի օրինակներ կրնա՞ք տալ։

Պ. — Եթէ անպայման կը պնդէք, սիրով ինչ որ կը յիշեմ։ Շինել տուի Երուսաղէմի Քրիստոսի Խորանը, ինչպէս նաեւ Վալանսի Եկեղեցին։ Հայաստան ուղարկեցի 3 արդիական կոյուղիի ջրատար գործիքներ, կարել տուի ԺԱՖ-ի տարազները։ Կը ջանամ օգտակար ըլլալ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ նիւթական բոլոր ծախքերուն՝ ուր զետեղել տուի նաեւ Պալաքեան Եպիսկոպոսի կիսանդրին։

Հ. — Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այսօրուան հայ սերունդի մասին, բաւարար կը նկատէ՞ք իրենց մօտեցումը ազգային գետնի վրայ։

Պ. — Երբեք յոռետես չեմ նոր սերունդի նկատմամբ։ Օրինակի համար երբ կը տեսնեմ Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան երիտասարդ ուժերը, որոնք կ'աշխատին մեծ եռանդով եւ համերաշխութեամբ, բաւականին կ'ուրախանամ։ Իսկ անոնք որ դուրս մնացած են հայկական շրջանակներէ, անոնք պէտք է կանչուին, անդամ դառնան, եւ իրենց պարտականութիւնները տրուին, այդ ձեւով կարելի է քաջալերուին։ Գալով անոնց՝ որոնք չեն ուզեր ստանձնել պարտականութիւն դէթ նիւթական օժանդակութեամբ պէտք է կատարեն իրենց ազգային պարտականութիւնը։

Ա. Յ. — Խորին շնորհակալութիւն որ տրամադրեցիք ձեր պահերը այս հարցազրոյցին, հակառակ ձեր առողջական վատ պայմաններուն, որուն համար արագապաքինում կը մաղթեմ։ Սակայն շնորհիւ այս տողերուն կ'ընէք բարիք մը եւս արթնցնելով բարի նախանձի զգացումը քնացող հոգիներէ ներս։

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ ՆՈՐ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին նախարարին Միջին — Արեւելք կատարած այցելութիւնը ու անոր հետեւանք Իսրայէլի վարչապետին Կապայի, Այսրյորդանանի մէջ հրէական բնակավայրերը առժամապէս չընդլայնելու որոշումը զանազան մեկնաբանութիններու դուռ բացած է արաբական մամուլին մէջ։

Լոնտոն լոյս տեսնող «Ալ Հայաթ» օրաթերթը վերջին զարգացումը «Պաղեստինցիներու համար ոսկեղէն առիթ մը» կը նկատէ։ Թերթին համար ամէնէն էականը անշուշտ Ամերիկայի եւ Իսրայէլի լաւ յարաբերութիւններուն չեշտումն է։ Ատիկա Ռապինի պիտի օգնէ որ տընտեսական օժանդակութիւն ստանայ Ամերիկայէն։ Նաեւ ան համոզուած է որ պաղեստինեան հարցը կ'անցնի քաղաքական փուլէ մը։

Ի՞նչ դիրք պէտք է ունենան Պաղեստինցիները այս կացութեան առջեւ։ Անվիճելի է որ անոնց շահը կը պահանջէ իրապաշտ քաղաքականութիւն մը վարել։ Ներկայիս առաւելագոյնը կրնան պահանջել փոխանցման շրջանի ինքնավար կառավարութիւն մը. ատիկա դէպի պաղեստինեան ներկայութեան մը կազմակերպումը առնուած առաջին քայլ մը պիտի ըլլայ։

Ատկէ ետք կրնան ուրիշ շահեր ձեռք ձգել, ինչպէս բարւոքում մը Միացեալ — Նահանգներու հետ յարաբերութիւններու եւ իրենց միջազգային պատկերին որ բաւական վարկազրկուած էր Ծոցի պատերազմին ընթացքին։

Պաղեստինցիները եթէ պատրաստ ըլլան ճիշդ հակազդելու նոր կացութեան դիմաց, արաբական աշխարհին մէջ ալ պիտի ամրանայ իրենց դիրքը։ Սակայն արդեօք պիտի կրնա՞ն անհրաժեշտը ընել ու չփախցնել առիթը. ատոր համար թերթը հարկաւոր կը նկատէ որ անոնք գտնեն ամերիկացի խորհրդականներ փոխանակ իրենց ներկայի խորհրդականներուն որոնք ոչ Միացեալ — Նահանգներու, ոչ ալ Իսրայէլի ինչ ըլլալը գիտեն։

Ամմանի «Սաուտ Աշաապ» օրաթերթը կը ծանրանայ Ռապինի ճարպիկութեան վրայ. կ'ըսէ թէ խաղաղութեան կողմնակից նկատուելու անոր ջանքերը իրականութեան մէջ խաբուսիկ են, որովհետեւ իր կառավարութիւնը ոչ միջազգային օրինաւոր որոշումները կը յարգէ, ոչ ալ արաբական գրաւեալ հողերէն քաշուելու սկզբունքը. կամ ոչ իսկ կը խօսի պաղեստինցի ժողովուրդին ազգային ճանաչումին մասին։ Աւելին. ան գրաւեալ հողերու մէջ բնակեցումներու ամբողջական կասեցումի մը ծրագրին չընդառաջեց այն պատրուակով որ մարտավարական եւ քաղաքական համայնքներու հաստատումը տարբեր բնոյթներ կը կրէին։

Շեշտուած անվստահութիւն յայտնելով Ռապինի մօտեցումին հանդէպ, թերթը արաբական երկիրներու կ'ազդարարէ ուշադրութեամբ նկատի ունենալ Իսրայէլի վարչապետին տրամադրութիւնները ու անոնց մէջ պարփակուած մոլորեցնող նպատակները. ի վերջոյ խաղաղութիւնը չի հիմնուիր դաւերու վրայ, այլ՝ միջազգային օրինաւոր որոշումներու յստակ ու իսկական ճանաչումին։

ԳԻՒՂՈՒԹԻՒՆԷ ԳԻՒՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ Կաղղուրման կայանին բացման 27-րդ հանդիսութիւնը կատարուած է մեծ խանդավառութեամբ, Կիրակի, Յուլիս 12-ին, կրօնական եւ աշխարհական բաժիններով։ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին փոքր եկած է բազմութեան համար, բայց բարձրախօսներ զետեղուած են որպէսզի ժողովուրդը դուրսէն հետեւի արարողութեան, որու կը նախագահէր Գարեգին Պատրիարք, որ նաեւ քարոզած է։ Ամէն տարուան պէս, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է։ Մարտիրոս Թորանի բարի գալստեան խօսքէն ետք, օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ պատրաստած է մթնոլորտը։ Կաղղուրման կայանի հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Նշան Գարա կարդացած է իր տեղեկագիրը եւ մէջբերումէ մը ետք Դանիէլ Վարուժանէն, յիշած է որ կաղղուրման կայանը ութ տարի առաջ 17 միլիոն թրքական ոսկիի պիւտճէ ունէր եւ այսօր հասած է 500 միլիոնի։ Ապա, խօսած է կայանի տնօրէնուհին՝ Տիկին Ժագլին Էրմէն։ Գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, որու ընթացքին մասնաւոր խանդավառութիւն ստեղծած են Գիւմրիի ճիւան դուսանական խումբին հինգ արուեստագէտները։ Սրտի իր խօսքը ըսելու հրաւիրուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան որ մատնանշելէ ետք կայանին երդիքին տակ տարուած աշխատանքին կարեւորութիւնը, բացատրած է, օրինակներով, թէ տարբեր բան է երախաները սիրել, տարբեր բան է անոնցմով զբաղիլ որպէս ուսուցիչ։ Հուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքը։

ՄԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

կիներուն առհասարակ, բայց ո՛չ իր հագուստներուն։ Բայց ատիկա չէի կրնար ըսել իրեն։ Ոչինչ իր վրայ ուշադրութեան անարժան կը թուէր ինծի։

Ոտքերս հաւաքեցի բազմոցին վրայ, որպէսզի իմ անկիւնս ալ կարենար լուալ։ Հոգւոյս խորէն՝ նուաստացած կը զգայի ինքզինքս, Կիրակի օրով, ըրած այդ տաղտկալի աշխատանքին համար, երբ երգը ընդմիջեց ու խնդրեց, որ քակուած լոջակը կապեմ։ Մեղմօրէն ծռեցայ իր սիրուն պարանոցին վրայ ու մէկէն շըրթունքներուս վրայ ծլեցաւ համբոյրի մը բողբոջը։ Բայց քաշուեցայ ետ ու աչքերս խոնարհեցի։

Վստահ եմ թէ այդ յետ — միջօրէն պիտի յիշեմ միշտ։ Ինծի կը թուէր թէ սրտիս բաբախումը կը լսէի ու արտասանած է'ն սովորական բառերս խորհրդաւոր քաղցրութեամբ մը կը հնչէին, քանի որ զանոնք կ'ուղղէի իրեն։

— Մայրս արմօնիքա կը նուագէր, ըսի մեղմիւ, ձմրան գիշերները։

— Ու շատ լաւ կը նուագէր, յարեց զըլուխը բարձրացնելով ու գորովով դիտելով զիս, ես ալ գիտեմ նուագել։ Հայերէն երգեհոնիկ կ'ըսեն...

— Իսկ երգեհոնը ո՞րն է հապա...

— Օրկը։ Տեսած ըլլալու չես։ Կաթոլիկ Եկեղեցիներուն մէջ կ'ըլլայ ընդհանրապէս կամ ժողովարաններու։ Եթէ ստեղնաշարներուն դպիս, խորունկ արձագանգ մը կուտայ... Ցաւալի է, որ քաղաքը երաժշտութեան ի՛նչ ըլլալը չէինք գիտեր։ Պարզ երաժշտական նախադասութիւն մը կարդալու ընդունակ տասը հոգի չկար ամբողջ քաղաքին մէջ...

— Իսկ մեր բոլոր երգե՞րը, ըսի անձկութեամբ։

— Ցիշողութեամբ ու անճիշդ կը սորվէինք։ Արդէն իրական, բարձր երաժշտութիւն չունէինք դեռ, բացի եկեղեցական ու կոմիտասեան երգերէն։ Իրական նուագը գործիական է, գործիքներով կը նուագուի. Դաշնակ, փող, եղջերափող, սրինգ, ջութակ, թաւջութակ եւայլն։

- Կը յիշեմ, որ տանն մը նուագախումբ մը կար...

— Երկար չտեւեց։ Ղեկավարը իրական երաժշտագէտ մը չէր։ Ու քաղաքին ջոջերը կը ծաղրէին խեղճ տղաքը։ Հօրեղբայրդ, հայրդ կատաղի յետադիմականներ էին։ Քեզ վիրաւորելու համար չեմ ըսեր, բաւ. յանկարծօրէն յուզուած ու խոնարհութեամբ մօտեցաւ ինծի, նայեցաւ աչքերուս.

— Գիտեմ, ըսի, առանց ակնարկս պահելու, ես ալ յետադիմական եմ։ Քաղաքին հին սովորութիւնները, մեր բարքերուն հաւատարիմ մարդիկը կը սիրեմ. Պոլիս բոլոր դպրոց գացողները ապուշ հով մը ունէին իրենց վրայ։ Ամբողջ գիտցածնին պիտիով խօսիլն էր...

Աշխատանքը ընդհատեց վայրկեան մը ու կոթնեցաւ բազկաթոռի մը։

— Ես ալ քեզի չափ մեր քաղաքը կը սիրեմ, առանց յետադիմական ըլլալու։ Հայրս ամէն տեղ յառաջդիմութեան կողմնակից էր։ Երբ զիս առաջին անգամ Պոլիս ղրկեց՝ բոլոր մեր ազգականները տուն թափեցան տարհամոզելու համար զինքը։ Կարծես թէ Բաբելոն կամ Սոդոմ — Գոմոր գացած ըլլայի։ Ու յաջորդ ընտանեթեանց՝ զինքը հեռացուցին Քաղաքական ժողովէն, հօրեղբօրդ դրդումով, որ քաղաքին է'ն խելացի ու է'ն յետադիմական մարդն էր։ Ձեռ յիշեր թէ դրսէն եկած առաջնորդները, տնօրէններն ու ուսուցիչները ի'նչպէս կը հալածէին։ Է'ն երկար տոկացողը երկու տարիէն կը փախէր։ Հայրդ ալ չէր սիրեր դրսեցիները...

Կը զգայի թէ իրաւունք ունէր, բայց չէի ուզեր ընդունիլ հօրս սխալը։ Անցեալին հաւատարմութիւնը չէ՞ր բաւեր միթէ արդարացնելու համար զայն։

— Անոնցմէ հինգ հարիւր ընտանիք կրնային երկրորդական ուսում տալ իրենց զաւակներուն, բայց չէին ուզեր։ Կրնային նոյնիսկ, քաղաքին մէջ դիւրաւ երկրորդական վարժարան մը հաստատել։ Հայրս կը պատմէր թէ երիտասարդ Առաջնորդ մը, որ դժբախտութիւնը ունեցած էր այդ գաղափարը յղանալու, ստիպուած եղած էր մեկնիլ։ Տասնըհինգ օր յետոյ փապուճները ձեռքը տուած էին, ինչպէս կ'ըսէին ծաղրով։ Կը հանդուրժէին միայն տեղական ջոջ մտաւորականներուն կամ անոնց ծառայութեան մէջ եղող խելացի գրոց — բրոցներուն։ Մարդոց, որ ձմրան գիշերները մինտէրներուն վրայ ծալապատիկ թրքական մեճիլլէն գոց կը սորվէին...

Մեքենաբար սկսայ օգնել իրեն՝ տեղափոխուած կարասիները վերցնելով։ Ու օրը անբերեւակայելիօրէն քաղցր կը թըւէր։ Կ'ուզէի, որ ժամացոյցը կենար, կ'ուզէի որ ան շարունակէր խօսիլ՝ իր բարի ձայնովը, որ երգի պէս էր։ Երկրի վրայ ուրիշ ոչ մէկ էակի շարժումները այդքան շնորհալի կրնային ըլլալ։ Ուրիշ ոչ մէկ էակի վրայ կեանքը կրնար այդքան ջինջ ըլլալ։

— Այսուհանդերձ կարծես թէ՝ մեր քաղաքէն աղուոր քաղաք չկայ երկրի վրայ, ըսաւ իր տրտում ժպիտովը։ Միայն թէ առաջին ամիսները դժուար պիտի ըլլան, մեր տունը ամայի պիտի թուի...

Աշխատանքը վերջացուցած էր։ Աթոռի մը վրայ նստաւ ու յեղակարծօրէն աչքերը թըջեցան։ Վերստին, առաջին օրուան պէս, ինծի թուեցաւ թէ կեանքէն լի սպառապարտուած էր. Կ'ուզէի մօտենալ ու քաղցր բառեր ըսել իրեն, բայց ես եւս պատրաստ էի լալու։ Դէմքս դարձուցի պատուհանին ու սկսայ սուլել, պատրելու համար վիշտս։ Երբ տիրապետելով յուզումիս գլուխս դարձուցի, դուրս ելած էր արդէն։ Անձկանօք դացի միւս սենեակին դրան առջեւ ու անտարակոյս պիտի մտնէի ներս, եթէ ձայնը չլսէի։

— Բարդէ՛ն, սպասէ՛, հինգ վայրկեանէն կուգամ...

(Շար. 53)

(Շար. Ա. էջէն)

հակառակորդին մէկ հրասայլը: Ասոր-ւան ժամը մէկին կրակոցները դադրած են: Նոյն գիշերը հրետակոծութեան են-թարկուած են նաեւ Իջեւանի շրջանի՝ Այգեհովիտ, Կայանի, Վարդենիսի եւ Տաուշի շրջաններու գիւղերը, Զանգելանի կողմէն՝ Մեղրին: Հայկական ուժերը դի-մած են փոխադարձ գործողութիւններու: Իսկ Յուլիս 29-ին, Նախիջեւանէն կրա-կոցը կը շարունակուէր Երասխի շրջանի վրայ:

**

Պելժիացի, զուիցերացի եւ շուէտացի փորձագէտներէ կազմուած խումբ մը, որ ընթացք տալով ադրբէջանական պնդում-ներու, ըստ որոնց հայկական կողմը քի-միական զէնքեր կը գործածէ, ձեռնար-կած էր քննութեանց՝ երթալով ադրբե-ջանական շարք մը գիւղեր եւ տեսակցած էր հիւանդներու հետ, վերջացուցած է իր քննութիւնը, եւ Հայաստանի կողմէ քի-միական զէնքի գործածութեան ոչ մէկ ապացոյց յայտնաբերած է: Անոնց այս եզրակացութիւնը լոյս տեսած է ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղին հրապարակուած զեկոյ-ցագրով:

**

Յուլիս 29-ին, Հայաստանի ժամով 0·45-ին երկրաշարժ տեղի ունեցած է Հա-յաստանի եւ Նախիջեւանի սահմանային գօտիին վրայ: Շարժման կեդրոնն էր Եղէգնաձորի շրջանի Ճիւա գիւղէն 4 քմ. հարաւ-արեւմուտք: Ստորերկրեայ ցըն-ցումի ուժը եղած է 3 (Մեռքալի):

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՐԻՉ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒԼԻՍ 25 / 28)

ՔԱՐԱԴԱՐԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ

Հեռահաղորդակցութեան լրատուական կեդրոնին մէջ բացուած է քարադարան, որու նպատակն է ուսումնասիրել հայկա-կան ժայռապատկերները: Մինչեւ այ-սօր Գեղամայ, Վարդենիսի եւ Արագածի լեռներուն մէջ յայտնաբերուած են շուրջ 40 հազար ժայռապատկերներ, որոնք Ք. Ա. 7-2 հազարամեակներու հայկա-կան քաղաքակրթութեան վաւերագիրներ են:

**

ԹԱՏՐՈՆԸ ԴՈՒՐՍ ԿՈՒ ԳԱՅ «ԸՆԴՅԱՏԱԿԷՆ»

Ստեփանակերտի ամէնէն ուժեղ հրե-տակոծութիւններու օրերուն իսկ տեղ-ւոյն թատերախումբը չէ դադրեցուցած իր աշխատանքը եւ հակառակ անհամար դժուարութիւններուն, բնակչութեան եւ Արցախի պաշտպաններուն ներկայացու-ցած է փոքր կատակերգութիւններ, թա-տերական զանազան յօրինումներ: Դերա-սաններու, փորձի եւ բեմադրութեան վայրերու սահմանական փոփոխութիւն-ներու եւ այլ դժուարութեանց այս տագ-նապալի շրջանէն վերջ արդէն ան կը պատրաստուի դուրս գալ «ընդյատակէն» եւ հանդիսատեսները ընդունիլ իր սե-փական տան դահլիճին մէջ:

**

ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Բնապահութեան նախարարութեան ցու-ցասրահին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը ուր տեղ գտած է հողերու սահքին, ջուրերու ապականութեան, ժամանակա-կից թէքնոլոժիին վերաբերող հարուստ գրականութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ Գերմանիոյ յանձնեց արեւելեան Գերմանիոյ նախկին ղեկավարը՝ էրիք Հոնէքէր, որ 1991 Դեկտեմբերէն ի վեր ապաստան գտած էր Մոսկուայի Չիլիի դեսպանատունը: Հոնէքէր, որ պատաս-խանատու կը նկատուի Պէռլինի Պատին զոհերուն (ինք հրահանգած է որ կրակեն ոեւէ մէկուն վրայ, որ կը փորձէ Պատը անցնիլ եւ 49 մեռեալներ կան իր յանցան-քով) պէտք է դատուի: Պէռլին հասաւ Յուլիս 29-ին եւ անմիջապէս բանտին հիւանդանոցի բաժինը փոխադրուեցաւ: Ծանօթ է որ լեարդէ կը տառապի: Իշխա-նութենէն հեռացուած էր 1989 Հոկտեմ-բեր 18-ին (Պատին անկումէն դրեթէ ամիս մը առաջ) եւ սկիզբը ապաստանած էր Պէռլինի մօտ գիւղի մը պատուելիին բը-նակարանը, ապա՝ Կարմիր Բանակը շըր-ջան մը պահած է զինուորական հիւան-դանոց մը, նախքան Մոսկուա երթալը, ուր Գորբաչով կ'երաշխաւորէր իր ապա-հովութիւնը, բայց...: Ի վերջոյ Չիլիի դեսպանն էր – իր հին բարեկամը – որ զինքը կ'ընդունէր: Անկէ ի վեր վէճերը կը շարունակուէին եւ Չիլի սեփուեցաւ տեղի տալ: Բողոքներ ալ կան այս յանձ-նումին առթիւ: Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը, օրինակ, կ'ըսէ «Արե-ւելեան Գերմանիոյ կցումէն (սիֆ, կարծես ուրիշին հողն էր) ետք Արեւմտեան – Գերմանիոյ կողմէ, Գերմանիոյ ղեկա-վարները կրկնակ հեռանկար մը կը հե-տապնդեն: Ներսը՝ ամէն ջանք ի գործ կը դնեն ոչնչացնելու համար որեւէ կազ-մակերպուած ընդդիմութիւն: Այդ նպա-տակաւ «կը սատանայնացնեն» ինչ որ Ա-րեւելեան Գերմանիոյ կապուած է...: Դուրսն ալ մեծն Գերմանիա կ'ակնկալէ որ «ընկերակիցները» հնազանդին իր պատ-ուէրներուն: Էրիք Հոնէքէրի յանձնումը այս կրկնակ յաւակնութեան պատկերա-ցումն է»:

ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱՅԷՆ մեկնող գաղթականներու թիւը շատ մեծ համե-մատութիւններու կը հասնի: Արդէն 2,2 միլիոն հոգի տեղահանուած է եւ Առող-ջապահութեան Համաշխարհային Կազմա-կերպութիւնը (Օ.Մ.Ս) չի վարանիր ըսե-լու՝ «աղէտի կը վազենք»: Ժընեւի մէջ, երկու տարբեր մօտեցումներ կան այս գաղթին նկատմամբ: Ըստ ոմանց սահ-մանադրութիւնը պէտք է բացուին, յա-նուն մարդասիրական պարտականու-թեան, ըստ ուրիշներու այդ գաղթը կ'օ-ժանդակէ «ցեղային բիւրեղացման» ինչ որ փափաքելի չէ: Այսպէս, Ժընեւ հա-ւաքուած միջազգային ժողովը (ապաս-տանեալներու հարցին նուիրուած) չկըր-ցաւ ելքի մը յանգիլ, բայց, բոլորը հա-մաձայն են հաստատելու աղէտը: 2,2 միլիոն արմատախիլ եղած բնակիչներէն, (գլխաւորաբար Խրուաթիա եւ Պոսնիա – Հերցեկովին) մէկ կարեւոր մասը դեռ նախկին Եուկոսլաւիա կը գտնուի, մօտ 500 հազար ալ Եւրոպայի զանազան եր-կիրները ապաստան գտած են, գլխաւո-րաբար Գերմանիա (200.000), Աւստրիա (50.000), Հունգարիա (50.000), յետոյ Շուէտ, Զուիցերիա, Իտալիա, Հոլանտա: Ֆրանսա ցարդ 1108 հոգի ընդունած է:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ Քիւրտերը, գլխաւորու-թեամբ Ազգ. Ժողովի անդամ 14 երեսփո-խաններուն, չեն կրցած ողեկոչել չարչա-րանքներու տակ մեռած 1991, Յուլիս 10-ին, աշխատաւորական կուսակցու-թեան իրենց ղեկավարը՝ Վէտաթ Այտըն, թաղուած Տիարպէքիրի գերեզմանատու-նը, կը գրէ «Մոնտ»ի թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ: Արարողութիւնը տեղի չէ ունեցած, Մալաթիայի օդակայանէն փոխադրող 14 երեսփոխաններու հանրակառքը չէ կրցած ճամբան շարունակել, ապահովութեան ուժերու արգելքին պատճառաւ: Գերեզ-մանատան դրան առջեւ հաւաքուած երի-տասարդներու բողոքն ալ օգուտ չէ ու-նեցած:

ՎԱՏԻԿԱՆ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ երկկողմանի յանձնախումբ մը ստեղծած են, որպէսզի բնականոն դարձնեն իրենց կապերը: Հա-ւանական կը նկատուի որ Ս. Աթոռը ճանչնայ հրէական Պետութիւնը անոր հիմնադրութենէն 45 տարի ետք: Թէեւ դիւանագէտներու փոխանակութիւն ալ կատարուի, նոյնիսկ եթէ իրենց տարա-կարծութիւնները կարելի չըլլայ լուծել: Գլխաւոր հարցը Երուսաղէմի կանոնադրին կը վերաբերի, որ ըստ երեւոյթին այլեւս խոչընդոտ չէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ աշխատաւորներու ընդհա-նուր Դաշնակցութիւնը յաջողեցաւ իր գործադուլի շարժումը, Չորեքշաբթի օր, Յուլիս 29-ին: Այս շարժումը բողոք մըն էր լիբանանեան դրամին անկման դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱ-ԳՐՈՒԹԵԱՆ բացը, 1992-ի համար 7,2 միլիառ նախատեսուած է, ինչ որ 5 մի-լիառ աւելի է, քան՝ ինչ որ կը նախա-տեսուէր տարուոյն սկիզբը: Ծերութեան թոշակներն են որ ամէնէն ծանր կը կըշ-ռեն (ծախքերու 30%-ը): Ընկերային հարցերու նախարարը սակերու յաւելում համար չի նախատեսեր (իշխանութեան համար ատենը չէ, անշուշտ): 1992-ի բացը ա-ւելցնելով նախորդ երկու տարիներու բացին վրայ, ընդհանուր գումարը կը հասնի 35 միլիառ ֆրանքի:

1990-Ի ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ մը համաձայն, որ նոր հրապարակուած է, Ֆրանսա 3,57 միլիոն օտարական ունի, որու 1,39 մի-լիոնը Մաղրէպէն: 1982-էն 1990, ըստ պաշտօնական տուեալներու, օտարա-կաններու համեմատութիւնը միայն 2% յաւելում կրած է:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժա-նորդներէն կը խնդրուի -նախընտրա-բար- հասցէի առժամեայ փոփոխու-թիւնը կատարել իրենց թաղին թղթա-տարի գրասենեակին միջոցաւ, չծան-րաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վար-չութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կա-րելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թեր-թիս վարչութեան, մեկնումի թուա-կանէն 5-6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարա-կան յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկ-նողներու հասցէի փոփոխութիւն չըր-կատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփո-խութիւն չի կատարուիր առկախ հա-շիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէր Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Անոյշ» մասնաճիւղը իր սիրեցեալ ընկերուհի Անժէլ Թար-տիէօյի (ծնեալ՝ Տէր – Գրիգորեան) մահ-ւան առթիւ, շնորհակալութեամբ ստա-ցած է՝ Օր. Օր. Մալիքեանէ 300 ֆրանք եւ 500 Ֆր. Պր. Ֆ. Հիսայեանէ եւ Օր. Վէչալէրէ:

A. A. A. S.
RECHERCHE

L'Association Arménienne d'Aide Sociale recherche pour la Maison de retraite arménienne de Gonesse :
- Un(e) infirmier(e) diplômé(e) d'Etat
- Une aide soignante (cafas).

Prendre contact avec le Directeur de l'établissement.
Tél. : 39 - 85 - 24 - 24.

●

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւ-նը Կոնէսի Հանգստեան Տան համար կը փնտռէ. –
- վկայեալ հիւանդապահ(ուհի) մը,
- օգնական հիւանդապահ(ուհի) մը:

Կապ հաստատել Տան տնօրէնին հետ հեռաձայնելով՝ 39-85-24-24 թի-ւին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թա-ղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նը-ւէրները. –

Ռոպէր Պալեանի մահուան տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Լուիզ Պալեան եւ զաւակ-ները 700 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խաէն 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զամանդեան, Առաքելեան ընտանիք 100-ական ֆրանք, Գաբրիէլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սուլաճեան 50-ական Ֆր.:

Սամուէլ Տակառեանի յիշատակին՝ Տիկին Վարդանոյշ Տակառեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պօզուքլեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Պարտաղեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուշաճեան 50-ական ֆրանք:

Համազասպ եւ Իսղաբեր Արթինեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Արթինեան 100 Ֆր.:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris